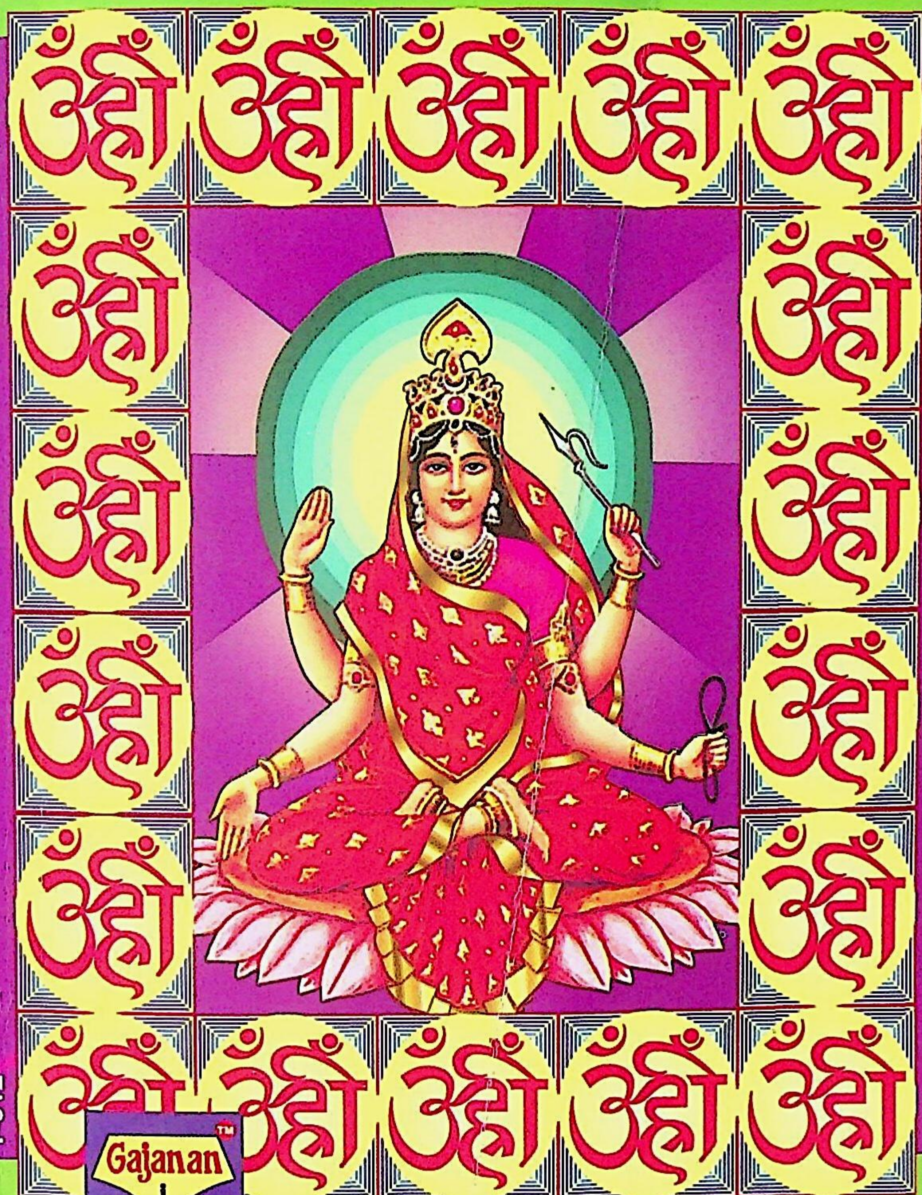
શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા

સાધના અને સિદ્ધિ

T-512

Gajanan™

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય સુરત-૩

લેખક અને સંશોધનકર્તા :
શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા

(સાધના અને સિદ્ધિ)

: લેખક અને સંશોધન કર્તા :

શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત (શરદ વસિષ્ઠ)

પ્રકાશક : **શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય**
ટાવર રોડ, સુરત - ૩૯૫ ૦૦૩. ફોન : (૦૨૬૧) ૬૬૪૨૩૭૩

અન્ય પ્રાપ્તિસ્થાન : **શ્રી ગજાનન બુક હાઉસ**
મનસુખલાલ ટાવરની ગલી, ધીરજ સન્સ સામે, ચોપાટી પાસે, અઠવાગેટ, સુરત.
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૬૫૪૯૨૧

: Now place your order at :

www.gajananbooks.in email - info@gajananbooks.in
Mo.(Only sms) 092742 22224 Time - 10am to 7pm

G - 2568

₹ 150 = 00
$ = 5 £ = 5

: પ્રકાશક :

ડો. વિજય એચ. ઠક્કર

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય,

ટાવર રોડ. સુરત-૩

: મુદ્રક :

જય ઠક્કર

જય પ્રિન્ટર્સ,

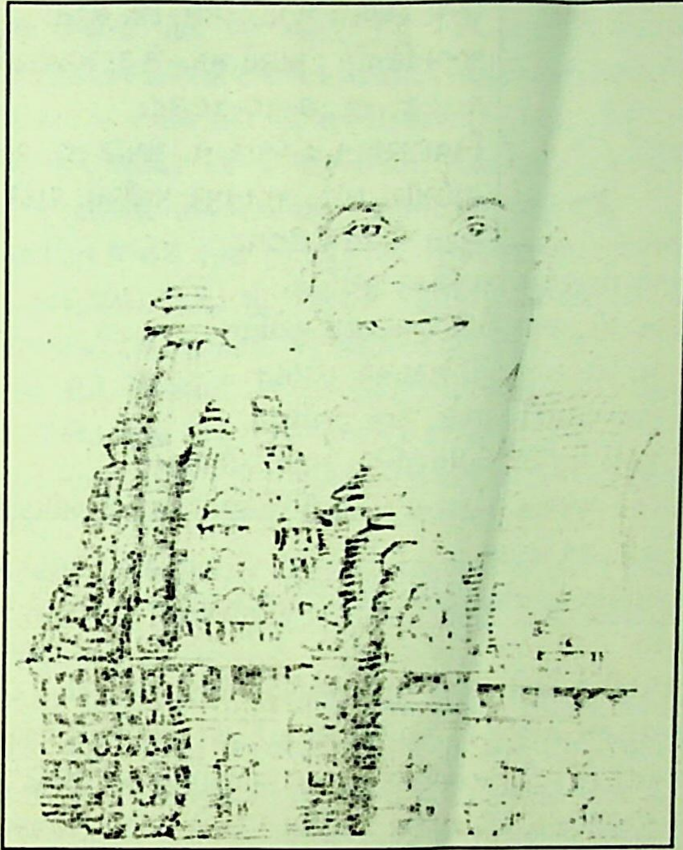
ટાવર રોડ, સુરત-૩

: ચેતવણી :

આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ પ્રયોગો અને માહિતીનો ઉપયોગ કરતાં પહેલાં આ વિષયના તજજ્ઞની સલાહ લેવી અનિવાર્ય છે. કોઈપણ પ્રયોગો તજજ્ઞની દેખરેખ હેઠળ જ કરવાં. પ્રયોગો કરતાં કોઈપણ જાતનું નુકશાન થાય તેની જવાબદારી પ્રકાશક અને લેખક સ્વીકારતા નથી. આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલી માહિતી ફક્ત માર્ગદર્શન રૂપે છે. - પ્રકાશક

MAHA-F : (J.P.) - CPYY - CP - OYCPC - P_2 - T_9 - B_2 - (   )E

અર્પણ

"મુજ જીવન ઘડતર મહી, જેનું મૂલ્યવાન યોગદાન,
તેના શ્રીચરણો વિશે, સમર્યું હું 'ભુવનેશી-ગ્રંથ' પ્રમાણ!"
આજીવન કર્મઠ ને ખ્યાતનામ વિદ્વાનપ્રિય
દિવંગત પૂજ્ય શ્રીશાંતિલાલ (કીકુભાઈ) તુલજારામ પુરોહિતને
સમર્પિત - શરદચંદ્ર ઈ. પુરોહિત (શરદ વસિષ્ઠ)

લેખક પરિચય

નામ : શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત.(શરદ વસિષ્ઠ)

જન્મ સ્થળ : મુ.પો. ડુમસ, જિ. સુરત.

જન્મ દિનાંક : આસો સુદ - ૧૩, ગુરુવાર વિ.ક. ૧૯૯૪, તા. ૭-૧૦-૧૯૩૮.

નિવાસસ્થાન : બ્લોક નં. ૫૫/૪૨૦, ગુજરાત હાઉસીંગ બૉર્ડ, પાલનપુર પાટીઆ, રાંદેર રોડ, સુરત - ૩૯૫ ૦૦૫.

પિતા : શ્રી ઈશ્વરલાલ ભાઈશંકર પુરોહિત.

માતા : અ. સૌ. કમલાગૌરી ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

પત્ની : અ. સૌ. સરલાદેલી શરદચંદ્ર પુરોહિત

જ્ઞાતિ : મોઢ ચતુર્વેદી બ્રાહ્મણ, ગોત્ર : વશિષ્ઠ

વેદશાખા : શુકલ યજુર્વેદ, ત્રિપ્રવરાન્વિત માધ્યંદિની શાખા.

વ્યવસાય : (૧) ગુજરાત સરકારના સહકારી ખાતામાં સહકારી અધિકારી પંદ પરથી નિવૃત્ત. તા. ૩૧-૮-૯૬.

(૨) હાલમાં સાહિત્ય સંશોધન, લેખન અને વૈદિક, પુરાણોક્ત તાંત્રોક્ત કર્મકાંડ તેમજ ઉપાસના.

પ્રકાશિત ગુજરાતી પુસ્તકો : (૧) 'તત્ત્વોપચાર' વ્યૌગિક ચિકિત્સા, (૨) 'શ્રી સત્યનારાયણ વ્રતકથા તત્ત્વ' (૩) 'આ બધું શા માટે? (૬૫ વિષયોનું વૈજ્ઞાનિક - તાત્ત્વિક વિવેચન) (૪) 'ગુરુતત્ત્વપ્રકાશ' તેમજ 'ગુરુસાધના અને સિદ્ધિ'.

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, સૂરત દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકો : (૫) 'શિવસ્વરોદય રત્નાકર' (વૈજ્ઞાનિક તત્ત્વજ્ઞાન સ્વરોદય) બૃહદ્ગ્રંથ (ચોથી આવૃત્તિ) (૬) 'કર્મની ગતિ' (૭) 'નવગ્રહપ્રભાવ અને કષ્ટ નિવારણ', (૮) 'શ્રી સત્યવિનાયક વ્રતકથાતત્ત્વ', (૯) 'કામ જિજ્ઞાસા' (તૃતીય પુરુષાર્થ કામ) ગુજરાતી સાહિત્યમાં અજોડ ચિંતનપ્રધાન બૃહદ્ ગ્રંથ. ભોગ અને મોક્ષના બંને લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરાવનાર, કાયાની સરગમ પર પ્રગટ થતી મધુર સુરાવલિની મૌન ભાષા સાથે મદનના પ્રગટ વિરામ ચિહ્નોને પ્રગટ કરતું ક્રિયાત્મક વૈજ્ઞાનિક વિવેચન, નવીન ઉન્મેષોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં... (૧૦) 'દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રામહાવિજ્ઞાન' વિવિધ દેવતાઓની ઉપાસનામાં વપરાતી મુદ્રાઓ, ન્યાસવિધાનની વૈજ્ઞાનિક ઉપયોગિતા,

યોગસાધનાની મુદ્રાઓ, મુદ્રા દ્વારા ગ્રહદોષ નિવારણ, વેદવાઙ્મયમાં હસ્તમુદ્રાઓ વગેરે. (૧૧) 'શીઘ્રરોગ નિવારક મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન' હસ્તમુદ્રાઓથી અસાધ્ય કે કષ્ટસાધ્ય રોગોની પોતે કરી શકાય તેવી સ્વયં સંચાલિત સારવારની વિસ્તૃત સમજ. પ્રાણશક્તિની ગતિવિધિ અને પ્રાણપ્રતિષ્ઠાનું વિજ્ઞાન, કામશાસ્ત્રની મુદ્રાઓ, આપણો હાત જગન્નાથ સદા રહે સર્વની સાથ...! (૧૨) 'શ્રી માતંગી મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ) (૧૩) 'છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ) (૧૪) 'ભવતારિણી તારા મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ).

શીઘ્ર પ્રકાશિત થનારા ગ્રંથો : (૧૫) 'શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ (બૃહદ્ ગ્રંથ) (૧૬) શ્રી ધૂમાવતી મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ) (૧૭) 'આકાશપ્રવાહ' (આકાશવાણી પર પ્રસારિત પ્રવચનો) (૧૮) 'જન્મદિન ક્યારે અને કેવી રીતે ઉજવશો?' (૧૯) 'બ્રાહ્મણની અસ્મિતા' (૨૦) 'દીપક તંત્ર' (૨૧) સ્વસ્તિક તંત્ર (૨૨) ભસ્મતંત્ર (૨૩) શ્રાદ્ધવિજ્ઞાન (૨૪) અક્ષરશક્તિ (મંત્ર અને માતૃકા) (૨૫) ૐકાર ચિંતામણિ (પ્રલાપ રહસ્યમ્) (૨૬) આત્મપૂજા ઉપનિષદ.

શીઘ્ર પ્રકાશિત હિન્દી પુસ્તકો : (૨૭) जन्मकुण्डली के समस्त कुयोगो निवारण। (૨૮) रहस्यमयी सिद्धविद्या बगलामुखी (साधना और सिद्धि)। (૨૯) श्री जगत्तारिणी तारा महाविद्या।

શ્રી પુરોહિત અનેક વિષયના મર્મજ્ઞ વિદ્વાન, સંશોધક સાહિત્યકાર તરીકે જાણીતા છે. કોઈપણ ગૂઢ વિષય વસંદ કરી તેના મર્મ સુધી પહોંચી વિષયને ન્યાય આપવો તેમને માટે સ્વભાવગત છે. તેમના પ્રત્યેક પુસ્તકો અન્ય પ્રકાશનો કરતાં અલગ દૃષ્ટિકોણથી લખાયેલ ચિંતન સભર છતાં સર્વજન ઉપયોગી છે. જેને વિદ્વાનો પણ આવકારે છે.

સામાન્યતઃ લેખકની તત્ત્વશોધક વૃત્તિ, જ્ઞાન પ્રગલ્લભતા, યોગાનુભૂતિ અને ઉપાસના પદ્ધતિ સાથે તેમની કર્મઠતા તેમના ગ્રંથોના માધ્યમથી પ્રગટ થાય છે.

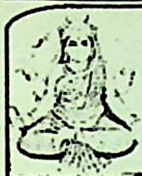
- પ્રકાશક

અનુક્રમણિકા

D:\OTHERS\DEMI-F.PM5-COMP.6

॥ मङ्गलारंभ स्तवनम् ॥

॥ શ્રીગણેશાય નમઃ ॥

॥ ૐ શ્રી સદગુરવે નમઃ ॥ ॥ ૐ હ્રીં ભૂવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

શુદ્ધ સ્ફટિક-સઙ્કાશં ત્રિનેત્રમીશ્વરં પ્રભુમ્
સિંહચર્મ પરીધાનં ગજ-ચર્મોત્તરીયકમ્ ।
સુધાઢય કલશં શૂલં વરં ચાભયમેવ ચ,
ધારયન્તં કરામ્મોજૈઃ શશાઙ્ક-કૃત-શેખરમ્ ॥
પદ્માસનં સ્મિત-મુખં વામાઙ્ગં સંસૃતં પરમ્ ।
ભૂવનેશ્યાઃ મહાદેવ્યાઃ હૃત્પદ્મે ભાવયામ્યહમ્ ॥
ગણેશ-ગ્રહ-નક્ષત્ર-યોગિની-રાશિ-રૂપિણીમ્ ।
દેવી પીઠમયીં ધ્યાયેન્માતૃકાં સુન્દરી પરામ્ ॥
રકત શ્વેતં રકત-શ્યામં પીતં ચ પાણ્ડુરમ્ ।
ધ્રૂમ-કૃષ્ણં કૃષ્ણ-ધુમ્રં ધૂમ-ધૂમ્રં વિચિન્તયૈત્ ॥
રવિ-મુખ્યાન્ કામરૂપાન્ સર્વાભરણ-ભૂષિતાન્ ।
વામોરુ-ન્યસ્ત-હસ્તાંશ્ચ દક્ષ-હસ્ત-વરપ્રદાન્ ॥
શકતયોપિ તથા ધ્યેયા વરાભય-કરામ્બુજાઃ ।
સ્વ-સ્વ-પ્રિયાઙ્ક-નિલયાઃ સર્વાભરણ-ભૂષિતાઃ ॥
ભજે ભુવનસુન્દરીમરુણ નીલ શુભ્રાનનાં,
ત્રયાં ત્રિનયનામ્બુજાં ધૃતવરત્રિશૂલાઙ્કુશામ્ ।
સુપાશડમરુકરામભયદાં સરોજસ્થિતાં,
સ્મિતા શશિધરાં વરામરુણયસ્ત્રાભૂષો જજવલામ્ ॥
પ્રસિદ્ધાન્ સિદ્ધાન્ વા શિશુતરુણ વૃદ્ધાનપિ,
જનાનુદાશન્ વા દારાનનવરતમારાધનપરાન્ ।
ચિદાનન્દાત્મયં ભૂવનજનની સંવિદમલા હરન્તી,
હૃચ્છલ્યાન્નયતિ કિલ કલ્યાણપદવીમ્ ॥

સ્વસંવેદન

નવદુર્ગાં મહાકાલીં બ્રહ્મ-વિષ્ણુ શિવાત્મિકામ્ ।
ત્રિકાળ જ્ઞાન સપન્નાં નમામિ ભુવનેશ્વરીમ્ ।
નમો દેવી મહાવિદ્યે નમામિ ચરણૌ તવ ।
સદા જ્ઞાનપ્રકાશં મે દેહિ સવાર્થદે શિવે ॥

નવદુર્ગા, મહાકાલી, બ્રહ્મા-વિષ્ણુ-શિવાત્મિકા છે, આજ ત્રિગુણાત્મિકા શક્તિ ત્રિકાળ જ્ઞાન સંપન્ના ભુવનેશ્વરી છે તેને હું પ્રણામ કરું છું.

હે સવાર્થદે શિવે ! મહાવિદ્યા દેવિ, હું આપના ચરણોમાં નમન કરું છું. આપ મને સદા સર્વદા જ્ઞાનનો પ્રકાશ આપો. બધી રીતે બ્રહ્મનો વિચાર કરતાં એક પ્રસંગ યાદ આવે છે કે - આદિ શંકરાચાર્ય પોતાના શિષ્યો સાથે જંગલમાંથી પસાર થતા હતા. રસ્તામાં એક ગાંડો (પાગલ) હાથી આવતો જોવામાં આવ્યો. બધા લોકો આમ તેમ આઘા પાછા થઈ ગયા. હાથીના પસાર થઈ ગયા પછી એક શિષ્યએ પૂછ્યું કે - આપ તો 'સર્વંખલ્વિદં બ્રહ્મ' બતાવો છો. એટલે અમે અને હાથી બધા 'બ્રહ્મ' જ છે. પછી આપણે બધા હાથીને જોઈને ભાગી કેમ ગયા? 'શંકરાચાર્યજી એ કહ્યું કે હાથીનું આવવું, અમારું જોવું અને છૂપાઈ જવું આ સર્વ બ્રહ્મ જ હતું.' બ્રહ્મની આ પ્રકારની વ્યાખ્યા સમજમાં કેવી રીતે આવે?

સમગ્રપણે બ્રહ્મનો વિચાર કરવાથી જાણી શકાય છે કે, જે કંઈ છે, તે એકલું બ્રહ્મ નથી, પરંતુ સાથે કંઈક બીજું પણ છે. તે શું છે, એ જાણવું જોઈએ.

જે દ્રવમાંથી નવીન પદાર્થ પેદા થાય યા પેદા થયેલ પદાર્થ દ્રવ બનીને અણુ-અણુમાં મળી જાય, તે દ્રવનું નામ તત્ત્વ છે. ઉદાહરણ તપાસીએ - 'ભૂ'માં એક બીજને જળ, અગ્નિ, વાયુનો સંયોગ સુયોગ થવાથી તે અવકાશમાં પ્રસ્ફુરિત થઈને વૃક્ષ બને છે અને વૃક્ષમાંથી રૂ(કપાસ) અને તેમાંથી વસ્ત્રનિર્માણ થાય છે. તે વસ્ત્ર (કાપડ) જો સંજોગથી બળી જાય તો કહેવામાં આવશે કે બીજે જે રૂપધારણ કર્યું હતું, તે અગ્નિથી બળીને 'તત્ત્વ'માં મળી ગયું.

તત્ત્વ અર્થાત્ : (૧) ભૂમિ, (૨) જળ, (૩) અગ્નિ, (૪) વાયુ અને (૫) આકાશ. પ્રત્યેક તત્ત્વમાં પંચીકરણના સિદ્ધાંત પ્રમાણે બીજા ચારે તત્ત્વોનું મિશ્રણ વિદ્યમાન છે. 'તત્ત્વ' અણુમાં રહેલું છે. અણુમાં ભયંકર શક્તિ છે. અણુ બોમ્બ કેવો

વિનાશ કરી શકે છે, તેનાથી લોકો અપરિચિત નથી જ. અણુમાં રહેલી ભયંકર વિસ્ફોટ શક્તિ શું છે? તેને જાણવું જોઈએ.

વિશ્વ અનંત છે અને અનંત હોવાથી તેનું પ્રત્યેક બિંદુ 'મધ્યબિંદુ છે. જે ચીજ સાન્ત છે, તેનું મધ્યાબિંદુ એક જ હશે. જો અનંતનું મધ્યબિંદુ એક જ માનવામાં આવે તો અનંત સાન્ત થઈ જશે અર્થાત્ અંતવાળું બની જશે. એટલા જ માટે અનંતનું પ્રત્યેક 'બિંદુ' ચિદ્બિંદુ છે. તેમાં જીવન્ત 'ચિત્તશક્તિ' છે. એજ યોગમાં કુંડલિની છે, તંત્રમાં મહાવિદ્યા ભુવનેશ્વરી છે. તે પ્રત્યેક બિંદુ યા અણુમાં પ્રચંડ શક્તિ છે. તો પછી તે શક્તિને વિશ્વની 'આદિ શક્તિ' શા માટે ન માનવી જોઈએ ?

આગળ વધીને વિચારીએ તો 'કઠોપનિષદ્'માં વર્ણવેલ યમ અને નચિકેતાનો સંવાદ સ્મૃતિપટ પર ઉભરી આવે છે. યમે નચિકેતાને કહ્યું કે, સૂર્ય વિશ્વની આંખ છે, પરંતુ આંખમાં રોગ થવાથી સૂર્યમાં રોગ થતો નથી. આ રીતે પ્રાણી માત્રનો અંતરાત્મા એક હોવા છતાં પણ વ્યક્તિગત દુઃખથી 'આત્મા'ને કોઈ પણ કષ્ટ થતું નથી. યમે બ્રહ્મનો ભાવ ન બતાવતાં સૂર્યમાં વિદ્યમાન શક્તિનો ભાવ પ્રદર્શિત કર્યો. સૂર્યની ગુરુત્વાકર્ષણ શક્તિથી નવગ્રહો નિયમાનુસાર સૂર્યની ચારેબાજુ નિયમિત ભ્રમણ કરી રહ્યા છે. ત્યારે સમજવામાં આવે છે કે, સૂર્યમાં કેટલી ભારે શક્તિ રહેલી છે. સૂર્યમાં જે શક્તિ છે તે અણુ-અણુમાં વ્યાપ્ત છે. કારણ કે, સૂર્ય પણ અણુ-પરમાણુમાંથી જ બનેલો છે.

'ઈશાવાસ્યોપનિષદ્' કહે છે કે - જે મનુષ્ય કેવળ વિદ્યાની ઉપાસના કરે છે તે અંધકારમાં પ્રવેશ કરે છે. અને જે કેવળ અવિદ્યાની ઉપાસના કરે છે તે પણ અંધકારમાં ધકેલાય છે. જેથી કેવળ વિદ્યા યા અવિદ્યાને માનવાથી પોતાનું કામ નથી ચાલતું, તેવી જ રીતે માત્ર 'બ્રહ્મ'ને માનવાથી અમારું કામ ચાલશે નહીં, ન તો એકલી 'શક્તિ'ને માનવાથી.

શક્તિ વિનાનું સર્વતો વ્યાપક બ્રહ્મ શબ (શવ) રૂપ છે. તે નિષ્ક્રિય છે. હા, તેની હાજરીમાં સાન્નિધ્યમાં શક્તિ ક્રિયાન્વિત થાય છે. ત્યારે જ ૧૪ ભુવનનું નિર્માણ શક્તિ દ્વારા શક્ય બને છે. એ શક્તિને આદિશક્તિ કહો, ચિત્-શક્તિ કહો, વિશ્વની પરમેશ્વરી કહો અથવા ભુવનેશ્વરી કહો, કોઈ પણ નામ આપી શકાય છે.

આ વિશ્વની (૧) ઉત્પત્તિ, (૨) સ્થિતિ અને (૩) લય - આ ત્રણ ક્રિયાઓનું સંચાલન કરનારી બ્રહ્મરૂપિણી મહાશક્તિ ૧૦ ભાવોમાં વિભક્ત છે. ૧૦માંથી ૯ ભાવ અર્થાત્ મહાવિદ્યા ક્રિયાત્મક છે. ક્રિયા કરવામાં આધારની જરૂરત છે. એટલા જ માટે ભગવતી કાલિકા આ ક્રિયાઓને ધારણ કરનારી મહાવિદ્યા, આદ્યા છે, મહાકાલની શક્તિ છે.

(૧) ઉત્પત્તિ, (૨) સ્થિતિ અને (૩) લય - આમાંથી પ્રત્યેક ક્રિયાઓ ૩

ભાગમાં વિભક્ત છે. આ રીતે બધું મળીને કુલ નવ (૯) ક્રિયાઓ થાય છે. નવ ક્રિયાઓની અધિષ્ઠાત્રી નિમ્નોક્ત ૯ મહાશક્તિઓ છે.

રજો ગુણાત્મક ઉત્પત્તિ ક્રિયા આદિ, મધ્ય અને અંત - આ ત્રણ ભાગમાં વિભક્ત છે. આદિ ભાગ રજાત્મક રજની અધિષ્ઠાત્રી ભુવનેશ્વરીમાં એ પંચતત્ત્વ નિર્માણ કર્યા. મધ્ય ભાગ સત્ત્વાત્મક રજની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી તારિણી મા (જગતારિણી તારા)એ પાંચ તત્ત્વો ધારણ કર્યા અને અંત ભાગ તમાત્મક રજની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી ભૈરવીમાએ પાંચ તત્ત્વોને લયાત્મક રજ ઉપર ગોઠવી દીધાં.

સ્થિતિ અર્થાત્ સત્ત્વ ગુણાત્મક ક્રિયા પણ આદિ, મધ્ય અને અંતમાં વિભક્ત છે. આદિભાગ રજાત્મક સત્ત્વની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી મહાલક્ષ્મી (કમલા) એ લયાત્મક રજનાતત્ત્વોને રજ ગુણાત્મક સત્ત્વ બનાવ્યું. મધ્યભાગ સત્ત્વાત્મક સત્ત્વની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી સુંદરી (ત્રિપુર સુંદરી)એ તે તત્ત્વોને સત્ત્વ ગુણાત્મક સત્ત્વ ઉપર સ્થિત કર્યું. આ સત્ત્વ ગુણાત્મક સત્ત્વભાવની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી સુંદરી ચાર ભાગોમાં વિભક્ત છે. - (૧) બાલા, (૨) યુવા (૩) પ્રૌઢા અને (૪) વૃદ્ધા, બાલા ભાવને ભગવતી બાલા (બાલાબહુચરા) કહેવાય છે, યુવાભાવને ભગવતી ષોડશી કહે છે. પ્રૌઢાભાવને ભગવતી રાજરાજેશ્વરી કહેવામાં આવે છે અને વૃદ્ધા ભાવને ભગવતી લલિતા સ્વરૂપે ઓળખવામાં આવે છે અને અંતભાગ તમાત્મક સત્ત્વની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી પીતામ્બરા (બગલામુખી) એ તત્ત્વોને લયાત્મક સત્ત્વ પર ગોઠવી દીધા.

આ રીતે તમો ગુણાત્મક લયક્રિયા પણ ત્રણ ભાગમાં વિભક્ત છે. પ્રથમ ભાગ રજાત્મક તમની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી છિન્નમસ્તા તત્ત્વોને રજોગુણાત્મક તમ ઉપર લઈ આવી. દ્વિતીય ભાગ સત્ત્વાત્મક તમની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી માતંગીએ તત્ત્વોને સત્ત્વગુણાત્મક તમ પર સ્થિત કર્યાં અને તૃતીયભાગ તમાત્મક તમની અધિષ્ઠાત્રી ભગવતી જયેષ્ઠા (ધૂમાવતી)એ તત્ત્વોનો લય-ગુણાત્મક તમ પર લય કર્યો. આ છે દશ મહાવિદ્યાઓનું વિશ્વસંચાલન વ્યવસ્થા રહસ્યમ્

પરામ્બા મા જગતજનની ભુવનેશ્વરી દશ મહાવિદ્યાઓમાં એક અને અનન્ય છે. એની સાધના ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ ચારેય પુરુષાર્થને સિદ્ધ કરનારી છે. વિશેષ કરીને સંતાનસુખ આપનારી પણ છે. મહાકાલી, મહાલક્ષ્મી, મહાસરસ્વતીનું સમ્યક્ ત્રિગુણાત્મક રૂપ ભુવનેશ્વરી ભગવતીમાં સમાહિત છે, એટલા માટે જ આ ભુવનેશ્વરી સાધનાને સંપન્ન કરવી એ જીવનનું મોટું સૌભાગ્ય માનવામાં આવે છે. ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાના ચિંતનની ફળશ્રુતિ પણ મોટી છે.

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, ઈન્દ્ર, યમ, વરુણ, કુબેર, આદિ ૩૩ કોટિ દેવતા, હનુમાન, ગણપતિ, કાર્તિકકેય સ્વામી, ક્ષેત્રપાલ, યક્ષ, ગંધર્વ, વિદ્યાધર, કિન્નર, અપ્સરા, અસુર, દૈત્ય, આદિ સર્વ ભુવનેશ્વરીના ઉપાસક છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ,

ભગવાન રામ જેવા અવતારી પુરુષો, વ્યાસ, વાલ્મિકી, અત્રિ, અગત્સ્ય આદિ ઋષિ-મુનિઓ, આદ્ય શંકરાચાર્ય, ભૂતકાળના અને વિદ્યમાન વર્તમાનકાળના ધર્માચાર્ય, સંતો, મહંતો, ભક્તો અને ભગવન્તો ભગવતી ભુવનેશ્વરીના ભક્તો હતા અને છે. પ્રાચીન અને અર્વાચીન રાજાઓ અને મહાકવિ કાલીદાસ, ચંડીદાસ ચંદ બરાદાઈ, ભારવી, ભવભૂતિ અને કવિબાણ વગેરે પણ દેવીભક્તો હતા. ભગવતીના કૃપાપાત્ર હતા. એટલે જ તો તેઓની યશકીર્તિ આજે પણ ગવાય છે. તો પછી આપણે પણ ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું શરણ સ્વીકારી તેના કૃપાપાત્ર શા માટે ન બનીએ..?

આ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાનું યથામતિ ચિંતન, તત્ત્વદર્શન, ઉપાસનાક્રમ, સ્તોત્રકવચાદિ, વિસ્તૃત પૂજનક્રમ, ભુવનેશ્વરી સાથે ચિંતામણી ગણેશનું મહત્ત્વ, મણિદ્વીપ અને ચિંતામણિ ગૃહનું દેવી ભાગવતોક્ત યથાતથ વર્ણન જેવી અનેકવિધ બાબતો સમાવેશ કરીને આ ગ્રંથને વિદ્વાનો તેમજ સર્વજન ભોગ્ય બનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. એમાં જે કંઈ ઉપયોગી સર્વોત્કૃષ્ટ ચિંતન છે તે ભગવતી ભુવનેશ્વરીની કૃપાનું પરિણામ છે. ગ્રંથમાં જે કંઈ ખામી અને ત્રુટિ વર્તાતી હશે તે લેખકની અલ્પમતિનું કારણ છે. એનો હું વિના સંકોચ સ્વીકાર કરું છું. ગ્રંથને પ્રમાણભૂત બનાવવા માટે લેખક તરીકે મેં જાણે અજાણે કેટલાક ગ્રંથ અથવા વિચારકોના ચિંતનનો આશ્રય લીધો છે. તે સર્વનું ઋણ સ્વીકારી આભાર માનું છું. 'શાક્ત પ્રમોદ' નામક ગ્રંથના કથનાનુસાર સાધક જીવનમાં એકવાર ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા સિદ્ધ કરી લે છે તેના જીવનમાં કોઈપણ પ્રકારની ન્યૂનતા રહેતી નથી.

અંતમાં ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું સ્મરણ કરી ધન્યતા અનુભવું છું.

તાં ત્વાં નમામિ સતતં કિલ ભાવયુક્તો ।
વાંચ્છામિ ભક્તિમચલાં ત્વયિ માતર તે ॥
ન તે રૂપં વિજાનામિ સગુણં નિગુર્ણં તથા ।
ચરિત્રાણિ કુતો દેવિ સંખ્યાતીતાનિ યાનિ તે ॥

ભગવતી ભુવનેશ્વરી સર્વનું સર્વત્ર રક્ષણ કરો, સર્વદા સર્વથા કલ્યાણ કરો. એ જ પ્રાર્થના. 'જય માતા ભુવનેશ્વરી'.

બ્લોક નં. ૫૫/૪૨૦
ગુજરાત હાઉસીંગ બોર્ડ,
પાલનપુર પાટિયા પાસે,
રાંદેર રોડ, સુરત-૩૯૫ ૦૦૫.

વિદ્વદજન ચરણચંચરિક,
શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

શ્રી ભુવનેશ્વરી સ્વરૂપ ચિંતન

શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાશક્તિ દેવી ભાગવતમાં વર્ણિત મણિદ્વીપની અધિષ્ઠાત્રી દેવી હૃલ્લેખા (હ્રીં) મંત્રની સ્વરૂપાશક્તિ અને સૃષ્ટિક્રમમાં મહાલક્ષ્મી સ્વરૂપી - આદિશક્તિ ભગવતી ભુવનેશ્વરી ભગવાનશિવના સમસ્ત વિલાસની સહચરી છે. જે મણિદ્વીપમાં ભુવનેશ્વર મહાદેવ સાથે બિરાજમાન છે. દેવીપુરાણ અનુસાર મૂળ પ્રકૃત્તિનું બીજુ નામ ભુવનેશ્વરી છે. ભગવાન શિવનો વામ જ ભુવનેશ્વરી કહેવાય છે. ભુવનેશ્વરીના સંગમાં જ ભુવનેશ્વર સદાશિવને સર્વેશ (સર્વેશ્વર)થવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે.

અંતરિક્ષમાં સ્વર્ગલોક, મહર્લોક, જનલોક, તપલોક, વૈકુંઠ, ગોલોક, ચંદ્રલોક, મંગળલોક આદિ છે. સર્વથી મોટો અને ઊંચો શ્રી ભુવનેશ્વરીનો સર્વલોક મણિદ્વીપ છે. તેમાં સુવર્ણ-રત્નોથી જડેલા હજારો સ્તંભવાળો અનેક યોજન વિસ્તાર, વિસ્તારવાળો શ્રી ભુવનેશ્વરીના નિવાસરૂપ ચિંતામણિ ગૃહ છે. આ મણિદ્વીપનું વિસ્તૃત વર્ણન અને ચિંતામણિ ગૃહનું દેવી ભાગવત અનુસારનું અદ્‌ભુત વર્ણન આ પુસ્તકમાં અલગ પ્રકરણરૂપે વર્ણવેલ છે તે ધ્યાનપૂર્વક જોવા ભલામણ છે. ત્યાં ભુવનેશ્વરીદેવી - પોતાના પતિ ભુવનેશ્વર (સર્વેશ્વર) સાથે રહે છે. આ ભુવનેશ્વરીના ભુવનેશ્વર મહાદેવ દક્ષાક્ષરેશ્વર પણ કહેવાય છે. વૃદ્ધિગત શિવના અધિષ્ઠાતા ત્ર્યમ્બક શિવ માનવામાં આવે છે. તેની મહાશક્તિ ભુવનેશ્વરી છે. તેને ત્ર્યંબક શક્તિ પણ કહેવામાં આવે છે.

ત્ર્યંબકનો શબ્દાર્થ આ પ્રમાણે છે - ત્ર્યંબક ત્રિ + અમ્બક અમ્બ નામ પિતા. ‘ત્રયાણાં લોકાનાં અમ્બકઃ પિતા ત્ર્યમ્બકઃ । ત્રણે લોકના પિતા છે તે ત્ર્યંબક છે. યજુર્વેદ ૩/૫૮માં કથન છે કે -

‘અવ રુદ્રમદી મહ્યૈવ દેવં ત્ર્યમ્બકમ્ ।’

રુદ્ર પાપીઓનો નાશ કરનારા, ત્રણનેત્રવાળા છે, તેમની નેત્રોથી ત્રણેય લોક પ્રકાશિત થાય છે.

જન્મદાત્રી, જનની નવજીવન પ્રદાન કરનારી માતૃવસ્વરૂપા ગણાય છે. તે બહેન - ભગિની સ્વરૂપા પણ છે અને અર્ધાંગના પત્ની રૂપે પણ તે જીવન સહચરી બને છે. આ સંસારમાં ત્રણ સ્વરૂપે ઓળખાતી હોવાથી ત્રણ અંબા-ત્રિઅંબા-ત્ર્યંબકશક્તિ પણ કહેવાય છે. એની સર્વજ્ઞાશક્તિ મૃત્યુને દૂર કરનારી હોવાથી ‘‘ત્ર્યંબક યજામહે’’ મંત્રથી એ શક્તિની આરાધના થાય છે. સંસારમાં માતા, પત્ની અને બહેનરૂપે જીવતરની ઈમારતને સંજીવની અર્પી કાર્યરત બનાવે છે, પડવા દેતી નથી. પરમકૃપાળુ

પરમેશ્વરની સર્વજ્ઞા વિરાટ શક્તિની આરાધના આ મંત્ર સૂચવે છે અને મૃત્યુમાંથી અમૃતતત્ત્વ તરફ દોરી જતી આ ભુવનેશ્વરી શક્તિની આરાધના એ 'મૃત્યોર્માऽમૃતંગમય'શક્તિ છે.

આ ત્રિઅંબાની વાત સામવેદના ૨૬મા બ્રાહ્મણમાં વર્ણિત છે અને સાયણાચાર્યના વેદભાષ્યમાં 'સ્ત્રી' શબ્દમાંથી 'સ્'નો લોપ થતાં 'સ્ત્રમ્બક'માંથી ત્ર્યંબક શબ્દનું નિર્માણ થયું છે એવો ઉલ્લેખ છે.

સૂર્ય ઉત્પન્ન થયો, પારમેષ્ઠ્ય સોમની આહુતિ થઈ આનાથી યજ્ઞ થયો. યજ્ઞથી ત્રૈલોક્ય નિર્માણ થયું. ત્રણે ભુવન ઉત્પન્ન થઈ ગયાં. વિશ્વોત્પત્તિના ક્રમમાં પ્રથમ ષોડશીની સત્તા હતી. પ્રલયના કાટમાળ થકી તેણે માટીમાં સોમનું સિંચન કરીને નવરચનાની ઈંટો બનાવી સૃષ્ટિના ભુવનોનું નિર્માણ કર્યું. ભુવનોને ઉત્પન્ન કરીને તેમનું સંચાલન કરતી કરતી એ તે શક્તિ ભુવનેશ્વરી બની ગઈ. તેણે નિર્જીવમાંથી સજીવસૃષ્ટિ નિર્માણ કરી, જીવંતને વધારે ક્રિયાશીલ બનાવવાને શક્તિને જાળવી રાખવા વિશેષશક્તિ રૂપે સંચાર કર્યો. આ ચોથી સૃષ્ટિધારા છે, ચોથી સૃષ્ટિવિદ્યા છે. કાલી, તારા અને ષોડશી પછીની યજ્ઞપ્રસાદી રૂપની દેવી તે ભુવનેશ્વરી છે. આ સમસ્ત વિશ્વયજ્ઞની આહુતિનું પ્રતીક છે. સૂર્યાગ્નિમાં શિર ઉપર સોમની આહુતિ અપાયા પછીની આ અવસ્થા છે. હિરણ્યગર્ભાવસ્થા પછીની આ અવસ્થા રચનાત્મક યજ્ઞની આહુતિ પછીની ચોથી ભૂમિકા છે.

જો સૂર્યમાં સોમાહુતિ ન અપાઈ હોત તો યજ્ઞ અસંભવ હતો. યજ્ઞ વિના ભુવન રચનાનો અભાવ હતો. વિના ભુવનની ભુવનેશ્વરી ઉન્મુગ્ધ હતી. સૂર્યના મસ્તકના ભાગ પર પ્રતિષ્ઠિત બ્રાહ્મણસ્પત્ય સોમ આહુત થઈ રહ્યો છે. એનાથી ભુવનોત્પત્તિ છે. એનાથી ભુવનેશ્વરી ઉદ્‌બુદ્ધ છે. ત્રણે ભુવનોની સંચાલક શક્તિ ભુવનેશ્વરી શક્તિ છે. સંહિતામાં તો એટલે સુધી લખાયું છે કે, ભગવતી ભુવનેશ્વરી ચૌદ ભુવનો પર પોતાનું સ્વામિત્ત્વ રાખે છે એટલે એનું નામ ભુવનેશ્વરી પડ્યું છે. એના સ્વરૂપનું વર્ણન કરતાં ઋષિ આ શ્લોક ઉચ્ચારે છે કે -

ઉદ્યદિનદ્યુતિમિન્દુ-કિરીટાં તુઙ્ગકુચાં નયનત્રયયુક્તામ્ ।
સ્મેરમુખીં વરદાઙ્કુશપાશાભીતીકરાં પ્રભજે ભુવનેશીમ્ ॥

અર્થાત્ પ્રાતઃકાલીન સૂર્યની આભા સમાન રક્ત વર્ણવાળી ચંદ્રમા જેના મુકુટની શોભા છે. ઉન્નત કુચ (સ્તનો) વાળી છે, ત્રણ નેત્રોથી યુક્ત ત્રિનેત્રા બની મૃદુહાસ્ય (સ્મિત) રેલાવી રહી છે. પાશ, અંકુશ, વરદ અને અભય મુદ્રા ધારણ કરી રહી છે. એવી (ચતુર્ભુજા) ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું આરાધન કરું છું.

ભગવતી વર્ણની ઉપમા પ્રાતઃકાલીન સૂર્યની પ્રભા સમાન હોવાનું વર્ણન છે એટલે તે અરુણ વર્ણની હોય છે. જ્યારે સુર્યોદય થઈ રહ્યો હોય ત્યારે તે રક્તવર્ણની

હોય છે. આ રક્તવર્ણ પ્રકૃતિના રજોગુણનું પ્રતીક છે, સૃષ્ટિના કાર્યમાં રજોગુણની જ પ્રધાનતા રહે છે. ભુવનેશ્વરી આની સાથે સંબંધમા છે. 'શારદા તિલક' નામક ગ્રંથમાં એક સારૂપ સૌભાગ્ય ભુવનેશ્વરીનું વર્ણન છે તેનું ધ્યાન આ પ્રમાણે છે.

સિંદૂરારુણ વિગ્રહાં ત્રિનયનાં માણિક્ય મૌલિસ્ફુરત્
તારાનાયક શેખરાં સ્મિતમુખીંમાથીન વક્ષોરુહામ્ ।
પાણીભ્યાં મણિપુર્ણરત્ન - રત્નચષકં રક્તોત્પલં બિભ્રતીં
સૌમ્યાં રત્નનિધિસ્થ સવ્યચરણાં ધ્યાયેત્પરામંબિકામ્ ॥

આમ સૌભાગ્ય ભુવનેશ્વરીનું સ્વરૂપ પણ સિંદુર વર્ણનું છે. જે નારી સૌભાગ્યનો સૂચક રંગ છે. શેષ વર્ણન સમાન છે. સૌભાગ્યવતી નારીના શૃંગારને અનુરૂપ છે. વળી આદ્યા ભુવનેશ્વરી ચતુર્ભુજા છે. જયારે આ સૌભાગ્ય ભુવનેશ્વરી બે હાથવાળી, સૌભાગ્યલક્ષ્મી રૂપગૃહિણી(પત્ની) જેવી જીવનને સૌભાગ્યપૂર્ણ બનાવનારી છે.-સૌભાગ્ય ભુવનેશ્વરી.

સૌભાગ્યવતી નારી પોતાના પતિના સંગમાં રહીને સંસારનો વિસ્તાર કરે છે. તેવી જ રીતે રજોગુણ પ્રધાન ભુવનેશ્વરી ભુવનોનું નિર્માણ કરનારી સૃષ્ટિની ચોથી ધારા અને ચોથી વિદ્યા છે.

'ઇન્દુકિરીટાં' - ભગવતીના મુકુટમાં ચંદ્રમા સોમનું પ્રતીક છે. સોમ જગતનું પોષણ કરે છે. ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ સ્વમુખે કહે છે કે,

'પુષ્ણામિ ઔષધિ સર્વા સોમોભુત્વા રસાત્મકમ્ ।'

હું સોમરૂપ બની સર્વ ઔષધિઓનું પોષણ કરું છું.

આટલા જ માટે શતપથ બ્રાહ્મણ ૩/૧૪/૨૧માં સોમને વિષ્ણુ કહેવામાં આવેલ છે. સોમને ઋગ્વેદ ૯/૮૬/૪૧, ૯/૬૬/૨૫ અને કોષિતક બ્રાહ્મણ ૭/૧૦માં ચંદ્રમા કહ્યો છે, કારણ કે, એના પાનથી શીતળતા પ્રાપ્ત થાય છે.

ઋગ્વેદ ૯/૫૧/૨, ૯/૬૭/૩૨ માં એને અમૃતની સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે કારણ કે એને ગ્રહણ કરનારો સદૈવ નિરોગી રહે છે. રોગ અને વ્યાધિ તેની પાસે ફરકવા પામતા નથી. શતપથ ૫/૧/૩/૭માં એને પ્રજાપતિ કહ્યો છે. કારણ કે એ નવી શક્તિઓનું સર્જન કરે છે. શતપથ ૧૨/૭૩/૧૩માં એને દૂધ કહેવામાં આવ્યું છે. કારણ કે, તેની માફક પોષણનો ગુણ રાખે છે. તૈત્તિરીય બ્રાહ્મણ ૧/૪/૭૪/૫માં સોમને સુવર્ણ કહ્યો છે. એના ગુણ સ્વાસ્થ્યની સ્થિરતા અને સુદૃઢતા છે. સોમ પણ ઔષધિઓનું પોષણ કરી આ જ કાર્ય કરે છે.

'તુઙ્ગકુચાં' - બાળક કુચ (સ્તન) મર્દન કરે છે અર્થાત્ માતાના સ્તન મંડળના અગ્રભાગને જન્મ પછી પકડીને પોતાના મુખમાં રાખીને અમૃતપાન કરે છે. બાળકોનો જન્મ થયા પછી માતાએ અડધા કલાકમાં જ સ્તનપાન કરાવવું આવશ્યક છે. પ્રથમ

સ્તનપાનમાં જે પીળા રંગના દૂધનો સ્ત્રાવ થાય છે તે અમૃતતુલ્ય હોય છે. જે બાળકની રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારે છે અને શરીરને પુષ્ટ કરે છે. બાળક માતાના સ્તનને મુખમાં રાખીને અમૃતપાન કરે છે અને બસ અહીં જ માતૃત્વનો આવિષ્કાર થાય છે.. શિશુ દ્વારા સમ્પન્ન પ્રથમ કુચમર્દન થતાં જ સ્ત્રીની અંદર માતૃત્વ આવિષ્કૃત થઈ જાય છે, આ પહેલાં માતૃત્વનું પ્રાકટ્ય નથી થતું. દશ મહાવિદ્યાઓરૂપી મહાશક્તિઓના ધ્યાનમાં સર્વ પ્રથમ તેમના સ્તન મંડળનું ધ્યાન સાધક કરે છે. કારણ કે ત્યાંથી જ માતૃત્વની અમૃતધારા પ્રવાહિત થાય છે. પ્રત્યેક મહાવિદ્યાના સ્તનમંડળના આકાર-પ્રકારના ઉચિત વર્ણનો તેના ધ્યાનમંત્રોમાં પ્રાપ્ત થાય છે. તેના ગુણધર્મો પણ અલગ છે. મહાવિદ્યાઓના સ્તન મંડળને કલ્પફળ કહેવામાં આવ્યા છે, અમૃતફળ કહેવામાં આવ્યા છે અને અહીંથી જ માતૃસ્વરૂપા મહાવિદ્યાઓ પોતાના શિશુસમાન સાધકોને અમૃતફળ પ્રદાન કરે છે.

આદ્યશક્તિએ પોતાના પિતા દક્ષના યજ્ઞમાં જવાની હઠ લીધી આદ્ય શિવે ઘણું સમજાવ્યાં છતાં ન માનતાં આદ્યશિવ તેની સમીપથી ઊઠીને બટુક (બાળસ્વરૂપ) ધારણ કરી ભાગવા લાગ્યા. આદ્યશક્તિ દશભાગમાં વિભક્ત થઈ ગઈ. દશેદિશાઓમાં દશ મહાવિદ્યા સ્વરૂપમાં વ્યાપ્ત થઈ ગઈ. શરૂ થઈ ગઈ આદ્યશક્તિ અને આદ્યશિવની ગૂઢ રહસ્યમય મહાલીલા. તેઓ આની પાછળ આદ્ય માતૃભાવનું સૃજન કરવા માંગતા હતા. શિવ પણ માતૃત્વના પ્રથમ આવિષ્કાર માટે આજે ઉત્સાહિત હતા. ભાગતા શિવે બાળક (બટુક)સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. શિશુ બટુકને જોઈને દસમહાવિદ્યાઓ સૌંદર્યવતી નારીઓમાં પરિવર્તિત થઈ ગઈ અને દરેકનો વાત્સલ્યભાવ જાગૃત થતાં બટુક શિવને અલગ-અલગ ઢંગથી ભાવપૂર્ણ રીતે સ્તનપાન કરાવ્યું. આમાં ભુવનેશ્વરી પણ બાકાત નથી.

તુંગકુચા, ભુવનેશ્વરી રૂપી મહાશક્તિના ગુલાબી રંગના સુવિકસીત સ્તન મંડળનો બટુકરૂપી શિવના મુખથી સ્પર્શ થયો, ભુવનેશ્વરીના સમસ્ત શરીરથી ખેંચાઈને અમૃતની ધારા પ્રવાહિત થવા લાગી, વાત્સલ્યનો ઉભરો આવ્યો. ભુવનેશ્વરીના રોમરોમથી માતૃત્વ પ્રગટ થયું. આંખોમાં હર્ષની અશ્રુધારા છલકાઈ ઊઠી. એ તો બટુકરૂપી શિવને જોતાં જ દિવાની બની ગઈ. આ ભુવનેશ્વરીનું માતૃત્વ દિવાનું છે, ગાંડપણવાળું છે, એમાં પાગલપનમાં છલોછલ માતૃત્વ છલકાય છે કે, એટલા માટે એની ઉપાસના પુત્રપ્રાપ્તિ માટે કરવામાં આવે છે. પુત્ર માટે તો એટલી ઘેલી બની જાય છે કે, સાધકને ગાદી પર બેસાડી દે છે અને રાજપાટ તેની કુંડળીમાં અંકિત કરી દે છે. ચંદ્રમાની શોભા તો બટુક શિવના મસ્તક પર વિરાજમાન હતી જ. કુચમર્દન કરીને શિવે બે પ્રકારના આવિષ્કાર કર્યાં. પ્રથમ પ્રત્યેક મહાવિદ્યામાં સદાને માટે માતૃત્વનો આવિષ્કાર અર્થાત્ સાધનોને અભીષ્ટ ફળપ્રાપ્તિ માટે મહાશક્તિને બાધ્ય કરવી. બીજું
૨ પુત્ર દ્વારા આહ્લાદિક થઈને માતૃશક્તિઓમાં જાગૃત થયેલ કામશક્તિઓનું

વાત્સલ્યભાવમાં પરિવર્તન. આમ મહાવિદ્યાઓનું સ્તનમંડળ કામનું તખ્તહતું તે વાત્સલ્યનું વતન બની ગયું.

ભુવનેશ્વરી એ પુત્રવાન થતાં જે દિવ્ય ઔષધિઓ, ફળ, મૂળ, ઈત્યાદિ ઉત્પન્ન કરી દીધાં શાકંભરી તથા શતાક્ષી બની ગઈ. સંસારમાં જેટલી પ્રજા છે તે સર્વને ત્રિભુવન વ્યાપ્તા ભુવનેશ્વરી દ્વારા જ અન્ન મળી રહ્યું છે. ૮૪ લાખ યોનિયો તેની પાસે અન્ન પ્રાપ્ત કરીને જીવિત છે. આ રીતે તે માતા અન્નપૂર્ણા કહેવાય છે. ષોડશી શક્તિમાં ઉ-મા, ઉ-મારૂપી રુદન હતું, તે ઓમ્ (ॐ)ના પ્રતીકની જન્માવસ્થા હતી. જન્મ પછી રડતી સૂરતને ગળથૂથી અને સ્તન્થ પાઈને બાળકને મોટું કરવાનું અને તૃપ્ત કરવાનું કામ આ શક્તિ આરંભે છે. તે અન્નપ્રદાન કરવાનું કાર્ય કરનારી અન્નપૂર્ણા બને છે. ભુવનેશ્વરીને તે અન્નપૂર્ણા છે.

આ શક્તિ પરમાત્માના મુકુટમાં સોમ-ચંદ્ર સ્વરૂપે વિરાજે છે. ઈશ્વરી શક્તિ ત્યાં વિરાજતી હોવાથી તે શક્તિને રાજરાજેશ્વરી પણ કહેવામાં આવે છે.

'નયનત્રયયુક્તામ્' - આનો અર્થ સૂર્ય, ચંદ્રમાં અને અગ્નિ નામક ત્રણ તેજરૂપી નેત્રો સૂચક છે. ત્રણ નેત્રો ઈચ્છા, જ્ઞાન અને ક્રિયાના પ્રતીક પણ મનાય છે. કાયિક, વાચિક અને માનસિક ક્રિયા ઉપર ભગવતી પોતાનું નિયંત્રણ ધરાવે છે. 'સ્મેરમુખી' - નો અર્થ નિત્યાનંદસ્વરૂપ છે. મૃદુહાસ્ય આનંદરૂપે પ્રગટ કરવું તે મંદસ્મિતથી ઉગ્રતાનો ભાવ છોડીને વિશ્વઉપર કૃપાદૃષ્ટિ કરી રહી છે એવો અર્થ સૂચિત છે.

'વરદા' - વરદાનમુદ્રાથી ભક્તોને સાંસારિક ઐશ્વર્યો અને સુખશાંતિ પ્રદાન કરે છે.

'અભીતિકરાં' - અભય મુદ્રા વડે સર્વ પ્રકારના ભયોથી મુક્ત કરનારી, એવો અર્થ અભિપ્રેત થાય છે. આ મુદ્રા મોક્ષની સૂચક છે.

'અંકુશ-પાશા'-શાસન શક્તિનું નિદાન પાશ-અંકુશ છે. ભગવતી ચાર હાથોમાં પાશ, અંકુશ, વર અને અભય મુદ્રાઓ છે. આમાં પાશનો સૂચક અર્થ એવો છે કે, આ શક્તિના બંધનમાં બંધાયેલ મનુષ્ય આવાગમનના ચક્રમાં ઘૂમતો રહે છે. આ માટે પાશને માયાની આકર્ષણ શક્તિ કહેવામાં આવે છે. આજ મહેશ્વરની માયાશક્તિ ભુવનેશ્વરી માયા ભુવનેશ્વરી કહેવાય છે. 'શારદાતિલક' ગ્રંથમાં માયા ભુવનેશ્વરીનો ધ્યાનમંત્ર આ પ્રમાણે છે.

શ્યામાંગી શશિશેખરાં નિજકરૈ દાનં ચરકોત્પલં,
રત્નાઢયં ચષકં પરભયહરં સંવિભ્રતીં શાશ્વતીમ્ ।
મુક્તાહાર લસત્પયોધૂરંનતાં નેત્રત્રયોલ્લાસિનીં
વન્દેહંસુરપૂજિતાં હરવધૂં રક્તારવિંદ સ્થિતામ્ ॥

આદ્ય ભુવનેશ્વરી અરુણસમ પ્રભા રક્તવર્ણા છે. જ્યારે અહીં માયા ભુવનેશ્વરી શ્યામાંગી, શ્યામવર્ણની પણ શશિશેખરાં અને રક્તકમળ ઉપર બિરાજમાન છે. માયા ભુવનેશ્વરી શ્યામવર્ણની અજ્ઞાન અને અંધકાર રૂપ માયાનું આવરણ ફેલાવનારી છે તેનો સૂચક રંગ છે. પરંતુ એનું આસન તો રક્તકમળ છે અર્થાત્ રજોગુણ સાથે સંયુક્ત તમો ગુણ એવો ભાવસૂચક અર્થ માયાભુવનેશ્વરીના સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ થાય છે.

અંકુશ ધર્મનું સ્વરૂપ છે. કારણ કે, બહારની માયાના વાતાવરણથી પ્રભાવિત મનુષ્ય ખોટા માર્ગે પ્રવૃત્ત થાય છે. ત્યારે ધર્મ જ એક માત્ર અંકુશની માફક તેને રોકવાની શક્તિ ધરાવે છે. એમાં સ્તંભનની શક્તિ હોય છે. આમ પાશ અને અંકુશ શાસન શક્તિના પણ સૂચક છે.

માયાબીજ હ્રીં ભુવનેશ્વરીની સ્વરૂપા શક્તિ છે એટલે એ માયા ભુવનેશ્વરી કહેવાય છે પણ તે યોગ્ય છે. વળીએ કાળસ્વસા પણ કહેવાય છે. કારણ કે, કાળના ઉપર તેનું નિયંત્રણ છે.

સર્વસ્વરૂપા મૂલપ્રકૃતિ જ ભુવનેશ્વરી છે, જે વિશ્વનું વમન કરવાથી વામા, શિવમયી હોવાથી જયેષ્ઠા તથા કર્મ-નિયંત્રણ, ફળપ્રદાન અને જીવોને દંડિત કરવાના કારણે રૌદ્રી કહેવાય છે.

દશ મહાવિદ્યાઓ જ દશ સોપાન છે. કાલીતત્ત્વથી નિર્ગત થઈને કમલાતત્ત્વ સુધીની દશ સ્થિતિઓ છે, જેનાથી અવ્યક્ત ભુવનેશ્વરી વ્યક્ત થઈને બ્રહ્માંડનું રૂપ ધારણ કરી શકે છે. તથા પ્રલયમાં કમલાથી અર્થાત્ વ્યક્ત જગતથી ક્રમશઃ લય પ્રામીને કાલીરૂપમાં મૂળ પ્રકૃત્તિ બની જાય છે. એટલા માટે એને કાળની જન્મદાત્રી પણ કહેવાય છે.

આ રીતે 'બૃહન્નીલ તંત્ર'ની આ ધારણા પુરાણોના વિવરણોથી પુષ્ટ થાય છે કે, પ્રકારાન્તરથી કાલી અને ભુવનેશી બંનેમાં અભેદ છે. અવ્યક્ત પ્રકૃતિ ભુવનેશ્વરી જ રક્તવર્ણા કાલી છે. દેવી ભાગવત અનુસાર દુર્ગમ નામક દૈત્યના અત્યાચારથી સંતપ્ત થઈને દેવતાઓ અને બ્રાહ્મણોએ હિમાલય પર્વત ઉપર સર્વકારણરૂપા ભગવતી ભુવનેશ્વરીની આરાધના કરી હતી. તેઓની આરાધનાથી પ્રસન્ન થઈને ભગવતી ભુવનેશ્વરી તત્કાળ પ્રગટ થઈ ગઈ. તે પોતાના હાથોમાં બાણ, કમળપુષ્પ, તથા શાક-મૂળ ધારણ કરી રહેલી હતી. તેઓના પોતાના નેત્રોથી અશ્રુજળની ધારા પ્રગટ થઈ. એ જળથી ભૂમંડળના સર્વ પ્રાણીઓ તૃપ્ત થઈ ગયાં. સમુદ્રો અને સરિતાઓમાં અગાધ જળ ભરાઈ ગયું અને સમસ્ત ઔષધિઓનું સિંચન થયું. પોતાના હાથમાં ધારણ કરેલ શાકભાજી અને ફળ-મૂળથી પ્રાણીઓનું પોષણ કરવાથી ભગવતી ભુવનેશ્વરી 'શતાક્ષી' તથા શાકંભરી નામે વિખ્યાત થઈ. એમણે જ દુર્ગમાસુર દૈત્યને યુદ્ધમાં મારીને તેના દ્વારા અપહૃત વેદોને દેવતાઓને પુનઃસુપ્રત કર્યા. તે પછી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું એક નામ 'દુર્ગા' પ્રસિદ્ધ થયું.

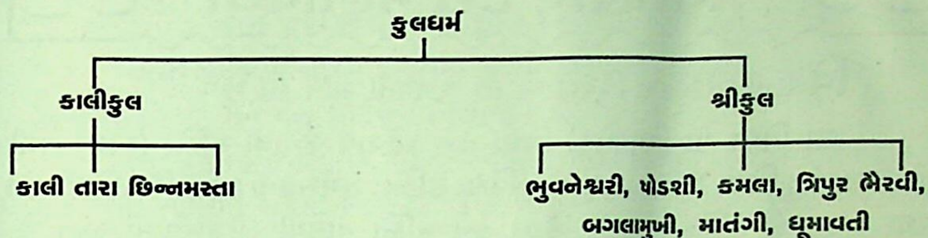
ભગવતી ભુવનેશ્વરીની ઉપાસના સર્વમનોકામનાપૂર્ણ કરનારી, ધન-વૈભવ અને રાજપદ આપનારી હોઈ તે રાજરાજેશ્વરી કહેવાય છે. પરંતુ પુત્રપ્રાપ્તિ માટે વિશેષ ફલપ્રદા છે. રુદ્રયામલમાં એનું કવચ, નીલ સરસ્વતી તંત્રમાં એનું હૃદય તથા મહાતંત્રાણંવમાં એના સહસ્ત્ર નામ સંકલિત છે. શ્રી ભુવનેશ્વરી જયંતી ભાદરવા સુદ - ૧૨ (બારસ)ના દિવસે આવે છે. શ્રી ભુવનેશ્વરીનો જયંતી મહોત્સવમાં વ્રત-પૂજા, જાગરણ, કથા-પાઠ, ભજનાદિ તેમજ ચક્રાર્ચન કરવું જોઈએ.

શ્રી ભુવનેશ્વરી નિત્યાર્ચનમાં ભગવતી ભુવનેશ્વરીના શિવનું નામ શ્રી અમૃતેશ્વર છે. રુદ્રયામલોક્ત પૂજનપદ્ધતિમાં 'શ્રી મહેશ્વર ભૈરવ' સહિત ભુવનેશ્વરીના પૂજનની વિધિ દર્શાવી છે. શ્રી ભુવનેશ્વરી - ક્રમચંદ્રિકા અને 'શાક્ત પ્રમોદ' આદિ ગ્રંથોમાં સંકલિત પદ્ધતિઓમાં શ્રી ભુવનેશ્વરીના શિવનો કોઈ નામોલ્લેખ નથી. 'આગમ રહસ્ય'માં શ્રી ભુવનેશ્વરીના શિવનું નામ મહાદેવ, પરા રહસ્યમાં ઈશ્વર અને ઉદંડભૈરવમાં 'મહેશ્વર' બતાવ્યું છે. સુજ્ઞ સાધકોએ આ સંબંધમાં વિચાર કરવાનો રહે છે.

સંસારમાં રહેતા પ્રત્યેક મનુષ્યને સુખદુ:ખ તો ક્રમ પ્રમાણે આવે છે અને જાય છે. સુખમાં પોતાના ઈષ્ટદેવ યાદ આવતા નથી. દુ:ખમાં સર્વ પોતાના ઈષ્ટદેવતા અને ઉપાસ્ય અન્ય દેવી-દેવતાના શરણમાં જાય છે, આ મનુષ્ય સ્વભાવ છે. દુ:ખ, સંકટ, કલેશ, રોગ, દરિદ્રતા આદિ અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ જીવનમાં આવે છે. તેમાંથી મુક્ત થવા માટે અને શાંતિ, ઐશ્વર્ય, ધન, માન, સ્થાન અને વિવિધ પ્રકારના સુખને પ્રાપ્ત કરવા માટે લોકો વિવિધ દેવ-દેવીઓનો, હનુમાન, ગણપતિ, યોગી, યતી, સંત, મહાત્માઓનો, મંત્ર-તંત્ર-યંત્ર પ્રયોગોનો આશ્રય ગ્રહણ કરે છે. પરંતુ ભગવતી ભુવનેશ્વરી વિશ્વજનની છે. તેમાં સર્વ દેવ-દેવીઓનો અંતર્ભાવ છે, એવું શાસ્ત્રો કહે છે. એટલે માતા ભુવનેશ્વરીનું પૂજન, ભજન, ભક્તિ, સ્મરણ ચિંતનથી સર્વદેવતા, કુળદેવતા અને કુળદેવી પ્રસન્ન થાય છે અને એની ઉપાસનાથી સર્વ મનોરથ સિદ્ધ થાય છે. બૌદ્ધ ધર્મમાં 'તારા' અને જૈન ધર્મમાં પૂજા થાય છે તે સર્વ ભુવનેશ્વરીનું જ સ્વરૂપ છે.

સર્જન માટે યોનિ કલ્પવામાં આવે છે. વિશ્વનો વિનાશ કરનારી હોવા છતાં કાલિકાશક્તિ સર્જનમાં યોનિ તરીકેનો ભાગ ભજવે છે. તેથી દશ મહાવિદ્યામાં તે આદ્યા છે, પ્રથમા છે. માતારૂપે અને શક્તિરૂપે તે આદ્યાશક્તિ છે. તેથી તેને જગત પ્રસૂતિની આદ્યાશક્તિ ગણાવાય છે. આ કાલિકાની દક્ષિણદિશા છે, તેથી તે દક્ષિણકાલી કહેવાય છે. દક્ષિણ દિશા યમની દિશા છે એટલા માટે યમના દ્વારની દક્ષિણ દિશાને અવાચ્ય દિશા કહેવાય છે. તેના નામનો પણ ઉચ્ચાર કરતા નથી. દક્ષિણમાં રહેતી કાલિકાદેવીનું પ્રિયસ્થાન સ્મશાન છે. કારણ કે સમાજના સાચા દુ:ખ તે સ્થાને વ્યક્તથાય છે. શ્રી યંત્રમાં મધ્યભાગમાં તેનો વાસ છે.એ મહાજ્યોતિ રૂપે પ્રકાશીને જગતને સજા કરે છે અને સર્જન પણ કરે છે. શ્રી ઉપાસનાને મુખ્ય બે ભાગ છે. શ્રીકુળ અને કાલીકુળ.

મહાવિદ્યાના ઉપાસકો કૌલ કહેવાય છે. તેમણે સ્વીકારેલ કુલાચારને કૌલધર્મ કહેવાય છે. કૌલધર્મની બે શાખાઓ કાલીકુલ અને શ્રીકુલ છે જે પોતાનું અત્યાધિક મહત્ત્વ પ્રદર્શિત કરે છે. બે શાંખાઓમાં દશ મહાવિદ્યાઓનો સમાવેશ નીચે મુજબ થયેલ છે.

કાલી અને શ્રીકુલ ઉપાસના ભેદે ભલે જુદા હોય, પરંતુ અહીં તો સર્જક પ્રતિભા શક્તિરૂપે તો આપણે બંનેને એક જ ગણીએ છીએ. ચોથી મહાવિદ્યા ભુવનેશ્વરીનો સમાવેશ શ્રીકુલમાં થાય છે.

અભૌતિક સત્તાનું પ્રવેશદ્વાર દશ મહાવિદ્યા

વિદ્યાની પરિભાષા વિચારીએ તો ભગવતી શ્રુતિ કહે છે -

'સા વિદ્યા યા વિમુચ્યેત્' વિદ્યા તેને કહેવાય જેનાથી મુક્તિ (મોક્ષ) મળી શકે. **'અમૃતં તુ વિદ્યા ।'** વિદ્યા અમૃત છે. **વિદ્યા શક્તિઃ સમસ્તાનાં શક્તિરિત્યભિધીયતે।** વિદ્યા સમસ્તની શક્તિ હોય છે. એટલે તેને શક્તિ નામથી ઓળખવામાં આવે છે. **'વિદ્યતે દેશકાલાનવચ્છિન્નત્વેન વર્તતે યા સા વિદ્યા ।'** દેશ અને કાળથી અવિચ્છિન્ન હોવાથી જે સદા અને સર્વત્ર વિદ્યમાન રહે છે. તેને જ વિદ્યા કહેવાય છે. દેશ-કાળ તેનો બાધક નથી.'

વિદ્યાનો ધાત્વર્થ આ પ્રમાણે છે - **'વિદ્ સત્તામામ્'** ધાતુથી **'વિદ્જ્ઞાન-વિદ્યયેત જ્ઞાયેત્'** વ્યુત્પત્તિથી અને **'વિદ્લૃ લાભે'** ધાતુથી અર્થ નિષ્પન્ન છે તે પરમાશક્તિ વિદ્યા સચ્ચિદાનંદરૂપા છે.

આચાર્ય શાન્તનુના કથનાનુસાર -

'વેદાન્તોદ્ ભાવનીય પરબ્રહ્મતત્વાવગતિરૂપ સાક્ષાત્કાર લક્ષણ વિદ્યા ।'

વેદાન્ત દ્વારા ઉદ્ભવ ન કરવા યોગ્ય પરબ્રહ્મ તત્ત્વનું જ્ઞાનરૂપ જે સાક્ષાત્કારના લક્ષણવાળી છે, તે વિદ્યા છે.

અગ્નિ અને ઉષ્મા ગરમીનો સંબંધ છે તેવી રીતે બ્રહ્મ અને વિદ્યાનો ઘનિષ્ઠ સંબંધ છે. એટલે જ તો અક્ષમાલિકોપનિષદ્માં કહ્યું છે કે -

'યત્ સૂત્રં તદ્બ્રહ્મં' જે સૂત્ર છે તે બ્રહ્મ છે.

'યત્ સુષિરં સા વિદ્યા' જે સુષિર છે તે બ્રહ્મવિદ્યા છે.

સા વિદ્યા મુક્તેહેતુર્ભૂતા સનાતની ।
સંસાર બન્ધ હેતુશ્ચ સૈવ સર્વેશ્વરેશ્વરી ॥ (ઉપનિષદ્)

તે વિદ્યા જ પરમારાધ્યા શક્તિ અને ભક્તિનું સાધન છે, પરંતુ અજ્ઞાનીઓ માટે સંસાર બંધનનો હેતુ પણ બની જાય છે.

વિદ્યા શક્તિઃ સમસ્તાનાં શક્તિરિત્યભિધીયતે ।
ગુણત્રયાક્ષયા વિદ્યા સા વિદ્યા ચ તદાશ્રયા ॥

(બૃહજ્જાબાલોપનિષદ્)

સર્વત્ર વિદ્યાને જ શક્તિ કહેવામાં આવી છે. તે વિદ્યા ત્રણ ગુણો અનુસાર ત્રણ પ્રકારની છે. સમસ્ત પ્રાણીએ ત્રણે રૂપના આશ્રિત છે.

દિક્કાલઘનવચ્છિન્નત્વેન યા વિદ્યતે સા વિદ્યા ॥

જેની સ્થિતિ પ્રત્યેકકાળમાં, પ્રત્યેક કાળમાં હોય તેને જ વિદ્યા કહેવાય છે.

સર્વજ્ઞતાસ્ય શક્તિ પરિમિતતનુરલ્પવેધમાત્રપરા ।
જ્ઞાન મુદયાદયન્તી વિદ્યેતિ નિગદ્યતે બુધૈરાદ્યૈ ॥ (તત્ત્વસંદોહ)

એની સર્વજ્ઞતા શક્તિ પરિમિત થઈને અલ્પજ્ઞાન ધરાવતી હોવા છતાં જ્ઞાનનું ઉત્પાદન કરે છે, તેને વૃદ્ધ સુધીજન વિદ્યા કહે છે.

વિદ્યાના ત્રણ ભેદ છે - આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક. એનું ક્ષેત્ર એના નામોથી સવતઃ સ્પષ્ટ છે. વિદ્યાના બે રૂપ છે. - પરા અને અપરા. એનું સ્પષ્ટીકરણ 'રુદ્રરહસ્યોપનિષદ'માં આ રીતે ઉપલબ્ધ થાય છે -

દ્વે વિદ્યે વેદિતવ્યે હિ પરા ચૈવાપરા ચ તે ।
તત્રાપરા તુવિદ્યેષા ઋગ્વેદો યજુરેવ ચ ॥
સામવેદ સ્તથાડથર્વવેદ શિક્ષા મુનીશ્વર ।
કલ્પો વ્યાકરણ શ્ચૈવ નિરુક્તં છન્દ એવ ચ ॥
જ્યોતિષં ચ તથાડનાત્મવિષયા અપિ બુદ્ધયઃ ।
અથૈષા પરમા વિદ્યા સનાતના પરમાક્ષરમ્ ॥
યત્તદદ્રેશ્યમગ્રાહ્યમગોત્રમ્ રૂપવર્જિતમ્ ।
અચક્ષુઃ શ્રોત્રમત્યર્થં તદ્પાણિ પદં તથા ॥
નિત્યં વિભું સ્વગતં સુસૂક્ષ્મં ચ તદ્વ્યયમ્ ।
તદ્ભૂતયોનિ પશ્યન્તિ ઘોરા નાત્માનમાત્મનિ ॥

'પરા અને અપરા નામની બે વિદ્યાઓ છે, તે સાધકને માટે જ્ઞાતવ્ય છે, ઋક્, યજુ, સામ, અથર્વ આ ચારે વેદ,શિક્ષા, કલ્પ, છન્દ, નિરક્ત, વ્યાકરણ અને જ્યોતિષ આ અપરા છે. એમાં આત્મ-વિષયથી અતિરિક્ત અન્ય સર્વ પ્રકારનું બૌદ્ધિક જ્ઞાન ભરેલું છે, પરંતુ જેના દ્વારા આત્મજ્ઞાન થાય છે તે પરાવિદ્યા છે. તે પરમ અવિનાશી આત્મતત્ત્વ છે. તે જોવામાં નથી આવતું, ગ્રહણ કરી શકાય છે. તેનું નામ, રૂપ, ગોત્રાદિ કંઈ જ નથી. તેના નથી નેત્ર, હાથ-પગ પણ નથી. તે વિષયોથી પર, નિત્ય, વિભુ, સૂક્ષ્માતિ-સૂક્ષ્મ હોવાથી સર્વગત અને નિર્વિકાર છે. તે સર્વભૂતોનું આશ્રય સ્થાન છે. જ્ઞાની પુરુષ તે પરમાત્માનું પોતાના આત્મામાં દર્શન કરે છે.

'મુંડકોપનિષદ્' (૧-૧-૫)માં એટલે જ તો કહ્યું છે કે -

'પરા યયા દક્ષરમધિગમ્યતે ।' જેના દ્વારા અવિનાશી બ્રહ્મનું જ્ઞાન થાય છે, તેને પરાવિદ્યા કહેવાય છે.

નિગમ-આગમ બંને શાસ્ત્રોમાં સૃષ્ટિનું પ્રતિપાદન છે. એટલે બંનેને 'વિદ્યા'

નામથી અભિહિત કરવામાં આવે છે. સૂર્ય, ચંદ્ર, અગ્નિ, પશુ, પક્ષી, કીટ-પતંગ, ધાતુ રસ, વિષ વનસ્પતિ, ઔષધિ., મનુષ્ય આ સર્વ પદાર્થવિદ્યા (ભૌતિક વિજ્ઞાન-ફીઝીક્લ સાયન્સ)ની અન્તર્ગત આવે છે. એને ક્ષુદ્ર વિદ્યાઓ કહેવામાં આવે છે. સંપૂર્ણ વિશ્વવિદ્યા તો મહાવિદ્યા છે. મનીષિઓએ એના દશ ભાગ કર્યા છે. એમાં વિશ્વના સ્વરૂપ, ઉત્પત્તિ, વિકાસ, આદિ સર્વ સમસ્યાનું સમાધાન પ્રાપ્ત થાય છે. ટૂંકમાં દશ મહાવિદ્યા મુક્તિના દશ સોપાન છે એમ પણ કહી શકાય.

કેટલાક તાંત્રિક વિદ્વાન દશ મહાવિદ્યાઓનો સાધનની ભિન્ન-ભિન્ન અવસ્થારૂપે સ્વીકાર કરે છે. દેવીને મહાવિદ્યા નામથી ગૌરવાન્વિત કરતાં દુર્ગા સપ્તશતીમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે -

વિદ્યાઃ સમસ્તાસ્તવ દેવિ ! ભેદાઃ સમસ્તાઃ સકલાજગત્સુ ।
ત્વયૈકયા પૂરિતમમ્બ યૈતત્ કા તે સ્તુતિઃ સ્તવ્યપરાપરોક્તિ ॥

"હે દેવિ ! સારી સમસ્ત વિદ્યાઓ તમારું જ ભેદ સ્વરૂપ છે અને જગતની તમામ સ્ત્રીઓ છે; તેઓ આપનાં જ વિભિન્ન સ્વરૂપ છે. હે અંબા ! આપ એકમાં જ સંપૂર્ણ વિશ્વ સમાયેલું છે. આપની સ્તુતિ કેવી રીતે કરવી ? આપ તો ઉક્તિઓ દ્વારા જે સ્વરૂપનું કથન કરવામાં આવે છે તે સર્વથી પરતરા છો."

વિશ્વ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થયું ? ઉત્પન્ન વિશ્વનું સ્વરૂપ શું છે ? આ વિશ્વ વિદ્યા સમજવાથી અમને શું લાભ થાય ? બસ, આગમાચાર્યોએ આ પ્રશ્નોનું સમાધાન દશ મહાવિદ્યાઓ દ્વારા કર્યું છે. આગમશાસ્ત્રો જેને દશ મહાવિદ્યા કહે છે તે નિગમમાં દશાવયવવિદ્યા 'વિરાડ્વિદ્યા' નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

શબ્દાવચ્છિન્ન જ્ઞાનનું નામ 'વેદ' છે, એ જ પ્રમાણે વિષયાવચ્છિન્ન જ્ઞાનનું નામ 'બ્રહ્મ' છે. આ બંને શબ્દોથી અતિરિક્ત એક ત્રીજું પણ છે. શબ્દ સાંભળવાથી અને વિષય જોવાથી સામાન્ય જ્ઞાન થાય છે. આ જ સામાન્ય જ્ઞાન વધતાં વિશેષરૂપમાં પરિણીત થઈ જાય છે. એનું નામ સંસ્કાર છે. શબ્દ, વિષય - બંને સામાન્ય જ્ઞાન કરાવીને લીન થઈ જાય છે. આજ સામાન્ય જ્ઞાન અનુભવ દ્વારા આગળ જતાં વિશેષ ભાવને પ્રાપ્ત કરીને આત્મામાં ખચિત થઈ જાય છે. આને દાર્શનિક પરિભાષામાં અનુભવાહિતા સંસ્કાર કહે છે. વૈજ્ઞાનિક પરિભાષામાં આ વિદ્યા નામથી પ્રસિદ્ધ છે. એનાથી આગળનો વ્યવહાર ચાલે છે. જ્યાં સુધી સંસ્કાર છે ત્યાં સુધી આપ સ્વસ્વરૂપમાં પ્રતિષ્ઠિત છો. સંસ્કારાભાવમાં આપ વિશ્વાતીત છો. મુક્ત છો. વિશ્વસત્તા સંસ્કાર સત્તા ઉપર જ નિર્ભર છે. એટલા જ માટે શબ્દ સ્વરૂપ વેદ, વિષયરૂપ બ્રહ્મની અપેક્ષાએ અમે સંસ્કારરૂપા વિદ્યાને જ પ્રધાનરૂપથી વિશ્વની સ્વરૂપ સંપાદિકા માનવાને માટે તૈયાર છીએ. આ જ્ઞાન પર ચિત્તિક્રમમાં સંસ્કારપુટ લાગવાથી વિશ્વ બની ગયું છે. અમારું વિશ્વ અમારા સંસ્કાર છે. તે જ પ્રમાણે આ મહાવિશ્વ તેમના સંસ્કાર છે,

એટલા માટે જ અમે વિશ્વને અવશ્યમેવ વિદ્યારૂપ કહેવા માટે તૈયાર છીએ. બસ, સંસ્કારા વચ્છિન્ન થતી તે જ્ઞાનમૂર્તિ વિદ્યા છે, શબ્દાવચ્છિન્ન થતાં તે વેદ કહેવાય છે. એ જ પ્રમાણે વિષયાવિચ્છિન્ન બની તે 'બ્રહ્મ'સ્વરૂપે ઓળખાય છે. સૃષ્ટિ સંબંધ પૂર્વકથનાનુસાર વિદ્યા સાથે છે. આગમોક્ત શક્તિતત્ત્વને મહાવિદ્યા શા માટે કહેવામાં આવે છે. તેનો ઉત્તર મળી જાય છે. હવે પ્રાકૃત અનુસરણ કરી શકાય છે.

કમલા-લક્ષ્મી સાધનાથી શરૂઆત કરી એટલે કે, ભોગવાસનાથી શરૂઆત કરી સાધક ધીરે ધીરે એક-એક વિકાર ગ્રંથિનું છેદન-ભેદન કરતો કરતો ઉન્નત અવસ્થા પ્રાપ્ત કરે છે. અંતમાં કાલીતત્ત્વને આત્મસાત કરે છે. જેને સાધનાનો ચમત્કાર અથવા શેષાવસ્થા કહી શકાય. આ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કર્યા પછી સંસારના ભૌતિક બંધન બધાયે ઢીલા પડી જાય છે. જીવનું જીવત્વ સમાપ્ત થઈ જાય છે અને તેનો અભૌતિક સત્તામાં પ્રવેશ એટલે કે, ઈશ્વર તત્ત્વમાં પ્રવેશ કરે છે. એટલે જ દશ મહાવિદ્યાઓની ઉપાસના જીવને ક્ષુદ્ર ભૂમિકા ઉપરથી ઉઠાવીને સાધનાની ઉચ્ચતમ સ્થિતિ ઉપલબ્ધ કરાવે છે. તેથી જ તો વિદ્યાને પરમપદ, પરમતત્ત્વ અને અમૃત-તત્ત્વની સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે. ફરીથી સ્મરણ પટ પર અંકિત થયેલ શબ્દો - **'સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે ।'** વિદ્યા તે છે કે જે મનુષ્યને મુક્તિ (મોક્ષ) આપે છે. વિદ્યા જીવન છે, વિદ્યા સ્ફૂર્તિ છે, વિદ્યા જ જીવનનું સર્વસ્વ છે. વિદ્યા વગરનો મનુષ્ય પશુકોટિમાં આવે છે. તે જીવિતમૃત એટલે કે જીવતાં છતાં મરેલો છે. તે એવો દીવો છે કે - જલતા હુઆ ચિરાગ હૂં લેકીન રોશની નહીં..!

'ભગવતી ગીતા'માં કહ્યું છે કે -

મહાકાલી તથા તારા ષોડશી ભુવનેશ્વરી ।
ભૈરવી, બગલા, છિન્નમસ્તા મહાત્રિપુરસુન્દરી ।
ધૂમાવતી ચ માતઙ્ગી નૃણામારત વિમુક્તિદા ॥

(૧) મહાકાલી, (૨) તારા (૩) ષોડશી (ત્રિપુરસુંદરી), (૪) ભુવનેશ્વરી, (રાજરાજેશ્વરી, શ્રી વિદ્યા, લલિતા) (૫) ભૈરવી (ત્રિપુરભૈરવી), (૬) છિન્નમસ્તા, (૭) ધૂમાવતી (અલક્ષ્મી), (૮) માતંગી, (૯) બગલામુખી, (૧૦) કમલા (લક્ષ્મી) **'એષા દશ મહાવિદ્યાઃ સર્વતન્ત્રેષુ ગોપિતાઃ ।** આ દશ મહાવિદ્યાઓનું તંત્રમાં ગુપ્ત રહસ્ય છે.

દશની સંખ્યાની મહત્તા નિગમ - અનુગમ શ્રુતિઓમાં આ પ્રમાણે છે.

(૧) **દશાક્ષર વૈ વિરાટ ।** (શત. ૧/૧/૧)
- દશ અક્ષરવાળો વિરાટ છે.

(૨) **યજ્ઞો વૈ દશ હોતા ।** (તૈ.બા. ૨/૨/૧/૬)
- યજ્ઞ તે કહેવાય છે કે જેમાં હોમ કરનાર હોતાની સંખ્યા દશ હોય છે.

(૩) **વિરાટ વૈ યજ્ઞઃ** (શત. ૧/૧/૧)
- વિરાટ જ યજ્ઞ સ્વરૂપ છે.

(૪) **યજ્ઞ ઉવૈ પ્રજાપતિઃ ।** (કૌ.બ્રા. ૧૦/૧)
- યજ્ઞ જ પ્રજાપતિ છે.

(૫) **પ્રતિષ્ઠા દશ-મહઃ ।** (કૌ.બ્રા.૨૭/૨)
- જેમાં દશની પ્રતિષ્ઠા છે.

(૬) **પ્રજાપતિ વૈં દશ હોતા ।** (તૈ.બ્રા. ૨/૨/૧/૩)
- પ્રજાપતિ દશહોતાઓવાળા કહેવાય છે.

(૭) **અન્તો વા અષ યજ્ઞસ્ય મદશમહ ।** (તૈ.બ્રા. ૨/૨/૩/૧)
- અથવા યજ્ઞનો અંત જે દશવાળો માનવામાં આવેલ છે.

પ્રજાપતિને યજ્ઞપુરુષ પણ કહેવામાં આવે છે. યજ્ઞરૂપે તેની પાસે દશ હોતા છે. એ પ્રજાપતિ પોતે જ દશ હોતા રૂપે કામ કરી યજ્ઞ પુરુષ બને છે. એ આ સૃષ્ટિ યજ્ઞની દશવિદ્યા દશ આહુતિ છે અને તેથી યજ્ઞ એ પ્રજાપતિ છે.

વેદમાં અન્ય મહાવિદ્યાઓ પણ છે. ઉપનિષદો, મીમાંસા અને બ્રહ્મસૂત્રના આધારે તેમાંની મુખ મહાવિદ્યા દશ છે અને બીજી બાવીસ મહાવિદ્યાઓ છે. (૧) ઉદ્ગીથ વિદ્યા (૨) સંગર્વ વિદ્યા (૩) મધુવિદ્યા (૪) પંચાગ્નિ વિદ્યા (૫) ઉપકોસલ વિદ્યા, (૬) શાંડિલ્ય વિદ્યા (૭) દહરવિદ્યા, (૮) ભૂમાવિદ્યા (૯) દીર્ઘાયુવિદ્યા (૧૦) મંથવિદ્યા. શ્રી વિદ્યાની દશ મહાવિદ્યાઓની આ વિદ્યાઓ અલગ છે.

યજ્ઞક્રિયામાં પણ દશ દિશા, દશ દિક્પાલ વગેરેમાં દશના અંકનું પ્રાધાન્ય છે. દશાવતાર અને તંત્રની દશમહાવિદ્યાઓને પણ સંબંધ છે. 'તોડ઼લ તંત્ર'ના દશમ ઉલ્લાસમાં કહ્યું છે કે -

તારાદેવી નીલરૂપા કમલા કૂર્મ ચણ્ડિકા ॥
ધૂમાવતી વરાહઃ સ્યાત્ છિન્નમસ્તા નૃસિંહિકા ॥
ભુવનેશ્વરી વામનઃ સ્યાન્માતંગી રામમૂર્તિકા ॥
ત્રિપુરા જામદગ્ન્યઃ સ્યાદ્બલભદ્સ્તુ ભૈરવી ॥
મહાલક્ષ્મીર્ભવેદ્ બુદ્ધોદુર્ગાસ્યાદ કલ્કિરૂપિણી ॥
સ્વયં ભગવતી કાલી કૃષ્ણમૂર્તિઃ સમુભ્દવા ॥
ઈતિ તે કથિતં દેવ્યવતારં દશમેવહિ ॥
એતાસા પૂજનાદ્દેવિ મહાદેવ સમોભવેત્ ॥

- ભગવતી કાલી કૃષ્ણમૂર્તિ, છિન્નમસ્તા નૃસિંહરૂપ, ધૂમાવતી વરાહરૂપ, ભૂવનેશ્વરી વામનરૂપ, માતંગી રામમૂર્તિ, ત્રિપુર સુંદરી પરશુરામ, ભૈરવી બલભદ્ર

સ્વરૂપ, મહાલક્ષ્મી, બુદ્ધ સ્વરૂપ, દુર્ગા કલ્કી સ્વરૂપ અને તારાને કૂર્મ સ્વરૂપ ઓળખાવી છે. આ પ્રમાણે દશ અવતાર સાથે દેવીનો સંબંધ સમજી જે ઉપાસના કરે છે તે મહાદેવરૂપ થાય છે.

આ રીતે દશ મહાવિદ્યાના ગ્રહ સંબંધ પણ છે. તેનું વિસ્તારભયથી વર્ણન કરવું શક્ય નથી. આ ગ્રંથમાં કેન્દ્ર સ્થાને ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા છે તેનો સંબંધ શુક્ર સાથે છે એટલું જાણવું પૂરતું છે.

આ સૃષ્ટિ રચના શૂન્યમાંથી (મહાકાલમાંથી) થઈ છે. તેનો વિનાશ થતાં તે શૂન્યમાં સમાવિષ્ટ થશે. જે મહાકાળ - પરાત્પર - સદા અવિચળ રહે છે અને બાકી શક્તિઓ વિરાટ બ્રહ્મ(પ્રજાપતિ, યજ્ઞપુરુષ)રૂપે રચના કાર્યમાં અવિરત કાર્યરત રહે છે.

મહાકાળના ૐકારના બિંદુમાંથી આ બધું સર્જન થાય છે. તેથી સર્જન કે વિસર્જન થયા છતાં, તે બ્રહ્મ તો સદાપૂર્ણ જ રહે છે. તે કદિ અપૂર્ણ થતા નથી. પ્રણવનું સમગ્ર ચિંતન એક બૃહદ્‌ગ્રંથ બની જાય તેવું છે. તેના અર્ધચંદ્ર બિંદુમાંથી જ આ સૃષ્ટિની રચના થઈ છે. આવી સૃષ્ટિ રચનાની પ્રત્યેક અંકશક્તિને યોગ્ય રીતે મૂલવીને તેનું દર્શન જે મહાશક્તિરૂપે, મહાવિદ્યારૂપે ઋષિઓને વ્યક્ત કર્યું છે. તે દશ મહાવિદ્યારૂપ ગણાય છે.

એકમેવ પરમાત્માને વ્યક્ત કરતો અંક-૧ આદિઅનાદિ છે. એ એક જ તત્ત્વ હતું તેની એક સંજ્ઞા થઈ તે રેખારૂપે (૧) રજુ થઈને કળાત્મક સંસ્કારનો વળાંક મળતાં ૧ થયો. આ કળા પ્રકૃતિ રૂપબિંદુ છે. જે શૂન્ય છે. શૂન્ય એક વર્તુળ છે. શૂન્ય પૂર્ણ છે. તેને કોઈ શબ્દ નથી કે તેનો કોઈ અંત નથી. દશ દિશાઓ સ્પષ્ટ છે. તેને વ્યક્ત કરવા વર્તુળના દશ ભાગ નિર્માણ થયા. વસ્તુતઃ તે તો સમગ્ર પરિઘરૂપે જ સંભવે છે. દશ દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થઈ આદ્યાશક્તિ એ શિવ સમક્ષ પોતાનું સ્વરૂપ દશ મહાવિદ્યાઓ રૂપે પ્રગટ કર્યું. ત્યારે મહાન પરમાત્મારૂપ શિવે તેની સમક્ષ બટુકરૂપ ધારણ કરે છે. ક્યારેક શિવ વિરાટ સ્વસ્વરૂપે પ્રગટ થાય ત્યારે શક્તિ પોતે ગૌણ બની જાય છે. આ વિશ્વ વિસ્તાર એજ તો આદ્ય શિવ(પરમાત્મા)અનેઆદ્યા (પરાશક્તિ)નું લીલા રહસ્યમ્ છે. શૂન્યના પરિઘમાં જ્યાંથી ગણતરીનો આરંભ કરવો હોય ત્યાંથી કરી શકાય છે, ને ત્યાંથી ક્રમ આગળ વધારી શકાય છે. આ દશ દેવી (દશ મહાવિદ્યા સ્વરૂપા)શૂન્ય (૧૦)ના પ્રતીક સમા હોઈ કોઈપણ દેવી સૃષ્ટિના આરંભનું નિમિત્ત બની શકે તેમ છે. આમ છતાં અમુક રચનામાં તેની અમુક શક્તિ વપરાતી હોઈ આ દશ દેવીનો ક્રમ નક્કી થયો છે. આ વિદ્યામાં મહાવિદ્યા રૂપે જે શક્તિ મૂળમાં કામ કરી રહેલી છે તે અંકેરૂપે વિચારીએ તો વિશ્વસર્જક પરમાત્માની ઈચ્છા બનનાર ઈચ્છાશક્તિ અનંત વિશ્વવ્યાપી સંપૂર્ણ મહાશક્તિ (પરાભગવતી, પરાશક્તિ, પરામ્બા)તે બિંદુ શક્તિ છે. અંકમાં તેને શૂન્ય સમજીએ છીએ. તે બધી ગતિનું મૂળ છે. આપણામાં કહેવત છે કે

'એકડા વગરના મીંડા (શૂન્ય) ખોટાં..! જરા આગળ વધીને વિચારીએ તો 'મીંડા (શૂન્ય) વગરનો એકડો ખોટો..! એકડો એટલે પરમાત્મા તો સર્વવ્યાપક છે, પરંતુ નિરંજન અને નિરાકાર છે. તેનો આકાર નથી. એટલે દૃષ્ટિગોચર થતો નથી તેની સત્તા અને વ્યાપકતાનો અનુભવ વ્યક્ત પ્રકૃતિ દ્વારા થાય છે. તેનું પ્રથમ સ્વરૂપ ૦ શૂન્યરૂપે વ્યક્ત થાય છે. શૂન્યને કાર્યરત કરવા માટે પરમાત્મા પરબ્રહ્મ રેખારૂપે તેની સાથે જોડાય છે. ત્યારે ૦+૧ (રેખા) = ૧ રૂપે પરમાત્મા વ્યક્ત થાય છે. પ્રકૃતિના આશ્રયે, આદ્યશક્તિના આધારે સાકાર થાય છે. હવે વિશ્વની સર્જન-વિસર્જનની પ્રક્રિયામાં પુરુષ-પ્રકૃતિ સંલગ્ન હોવા છતાં શૂન્ય રૂપ પ્રકૃતિ એક પરમાત્માના મૂલ્યની વૃદ્ધિઅને હ્રાસ કેવી રીતે કરે છે તે જોઈએ.

૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦/ - અને - ૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧/=

સમજમાં આવી જાય છે. જમણી તરફ શૂન્ય આવતાં એકનું મૂળ અનંત આકાશે પહોંચે છે. જ્યારે ડાબી તરફ શૂન્ય આવતાં તે શક્તિનો હ્રાસ સૂચવીને સંપૂર્ણ પ્રાકૃત તત્ત્વ વિકૃત બની વિનાશ કરે છે. છેવટે તે અનંત પરમાત્મતત્ત્વમાં શૂન્યાવશેષે ભળી જાય છે. રીતે દશ મહાવિદ્યા શક્તિઓ દશાંશ પદ્ધતિના મૂળમાં કાર્ય કરે છે. જે જીવનના મૂલ્યો, પરિસ્થિતિ, દિશા અને દશા બદલવાનું કામ દશમાતૃ શક્તિ રૂપા (દશામા)નું જ છે. આ દશ મહાવિદ્યા, દશ માતૃશક્તિ પૈકી સમષ્ટિમાં કોઈ મહાન પરિવર્તન લાવી નવા ઈતિહાસનું સર્જન કરવાનું હોય ત્યારે સમષ્ટિના માનવ સમુદાયનું માનસ પરિવર્તન કરવાનું, જીવનની દશા અને દિશા બદલવાનું કાર્ય ભગવતી છિન્નમસ્તા કામ કરે છે. ત્યારે દેશ અને દુનિયાનો ઈતિહાસ બદલાય છે. છિન્નમસ્તા સ્વરૂપ શક્તિએ પોતે જ પોતાનું મસ્તક છેદન કર્યું છે અને સ્વરક્તનુંપાન કરી રહી છે. આ શક્તિ મસ્તક વગરની છે જે જીવનની દિશા અને દશ બદલવાનું કામ કરે છે. મસ્તક વિનાની અજ્ઞાત શક્તિ જ વ્યષ્ટિ અને સમષ્ટિનું જીવન પરિવર્તન કરવાનું કાર્ય કરી શકે છે. મસ્તકવાળી શક્તિ માટે તે કરવું અશક્ય છે. કારણ કે મન અને બુદ્ધિ દેશકાળની મર્યાદામાં જ કાર્ય કરે છે. ''છિન્નમસ્તા સહસ્ર'' નામ સ્તોત્રમાં કહ્યું છે કે-

દંયાશીલા દયાસાગરા દયાસાગર સંસ્થિતા ।
દશવિદ્યાત્મિકા દેવી દશા વિદ્યાસ્વરૂપિણી ॥

ઉપરોક્ત સહજગમ્ય છે. અર્થવિસ્તાર કરતો નથી. વૈખરીરૂપે પ્રકટ થતી વાણીમાં માતૃકાના સ્વરૂપ પણ દશ જ છે. - (૧) સ્વર (૨) કવર્ગ (૩) ચ વર્ગ (૪) ટ વર્ગ (૫) ત વર્ગ (૬) પ પર્ગ (૭) ય વર્ગ(૮) ઉષ્માક્ષર શષસ (૯) મહાપ્રાણ (૧૦) ક્ષજ્ઞ. એ દશ વર્ગ બનતા હોઈ વર્ણમાતૃકા રૂપે પણ દશની સંખ્યા ગણવામાં આવી છે. વ્યાકરણશાસ્ત્રમાં પણ દશ દશની સંખ્યા (**દશૈતે પુંસિનાયકાઃ**) વગેરે ત્રણ લિંગમાં દશ દશ ભાગનું વિભાજન છે. તથા ક્રિયાપદમાં પણ પરસ્મૈપદી અને આત્મને પદી ભાગ પાડીને દશ દશ ગણ પાડીને દશ અંકને જ સ્થાન આપેલ છે.

પુરુષ-પુરુષના સંયોગથી, સ્ત્રી-સ્ત્રીના સંયોગથી ક્યારે પણ સૃષ્ટિ સંભવ શક્ય નથી. અર્થાત્ નવું સર્જન થતું નથી. સ્ત્રી સૌમ્યા હોવાથી ભોગ્યા છે. પુરુષ આગ્નેગ હોવાથી ભોક્તા છે. એટલે જ તે સ્ત્રીથી પ્રબળ છે. સ્ત્રી પુરુષની અપેક્ષાએ ન્યૂન છે. આ ન્યૂન સંબંધથી જ પ્રજોત્પત્તિ થાય છે. આ તરફ આપણા વિરાટમાં પણ ત્રયી - બ્રહ્મ આગ્નેય હોવાથી ભોક્તા છે. સુબ્રહ્મ (પ્રકૃતિ)સૌમ્ય હોવાથી ભોગ્ય છે. બ્રહ્મ પ્રાણ છે. સુબ્રહ્મ(પ્રકૃતિ) રયિ છે. પ્રશ્નોપનિષદ્માં બંને રયિ-પ્રાણ શબ્દથી વ્યવહતં છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એટલું જ કે દશાક્ષર પૂર્ણ વિરાટથી સૃષ્ટિ નથી થતી, ૯ અક્ષરના ન્યૂન વિરાટથી સૃષ્ટિ થાય છે. **' નવૈ અકેનાક્ષરેણ છન્દાંસિ વિયન્તિ ન દ્વામ્યામ્'** - આ શ્રૌત સિદ્ધાંત અનુસાર એક અક્ષર થવાથી પણ વિરાટના વિરાટપણામાં ખામી નથી આવતી. વિરાટપણુ અક્ષત બની રહે છે. અગાઉ કહેવામાં આવ્યું છે કે, શૂન્યબિંદુ હતું. બિંદુનો અર્થ શૂન્ય થતો નથી, પરંતુ પૂર્ણ છે. એટલા માટે જ્યોતિષવિજ્ઞાન

૦ પૂર્ણ બ્રહ્મ	=	કાલપુરુષ
૧ + ૮	=	૧ ૮ - ૯
૨ + ૭	=	૨ ૭ - ૯
૩ + ૬	=	૩ ૬ - ૯
૪ + ૫	=	૪ ૫ - ૯
૫ + ૪	=	૫ ૪ - ૯
૬ + ૩	=	૬ ૩ - ૯
૭ + ૨	=	૭ ૨ - ૯
૮ + ૧	=	૮ ૧ - ૯
૯ + ૦	=	૯ ૦ - ૯

વિરાટ બ્રહ્મ - વિશ્વેશ્વર

શૂન્યને પૂર્ણ કહે છે. આજ તે બ્રહ્માક્ષરનું પ્રથમ ઉન્મુગ્ધરૂપ છે. તેનાથી જ ૯ અક્ષરનું વિરાટ ઉત્પન્ન થાય છે. યત-જુને ઉન્મુગ્ધ માનવાથી પૂર્વોક્ત વિરાટ ૯ અક્ષરનો રહી જાય છે. ૯ જ મુખ્ય છે. આ રહસ્યને બતાવવા માટે ૯ની સંખ્યાને પ્રધાનતા આપવામાં આવી છે. ખરેખર મૂળ સંખ્યા નવ (૯) જ છે. ૧૦ની સંખ્યામાં એક સ્વતંત્ર વિભાગ છે તે બિંદુ છે. ૯નો સ્વતંત્ર વિભાગ છે તે વિરાટ છે. આ દસ સંખ્યા વિજ્ઞાનથી સહેલાઈથી સિદ્ધ થઈ જાય છે કે, વાસ્તવમાં નિગમોક્ત સૃષ્ટિ વિદ્યા ૧૦ ભાગોમાં વિભાજિત છે. એક જ પુરુષ ૧૦ ભાગોમાં વિભક્ત થઈ રહ્યો છે. પુરુષ પ્રકૃતિથી અવિનાભૂત છે. બસ નિગમમૂલક આગામશાસ્ત્ર સૃષ્ટિવિદ્યા-રૂપા આ દસ મહાવિદ્યાઓનું નિરૂપણ કરે છે. તે આદ્યાકાલીથી કમલા પર્યન્ત દશ મહાવિદ્યાઓ પરમાત્માની અભૌતિક સત્તામાં પ્રવેશ કરવાનું સર્વોત્કૃષ્ટ માધ્યમ છે. દશ મહાવિદ્યાઓ પૈકી કોઈપણ એક વિદ્યાનો આશ્રય લેનાર અવશ્ય શિવત્વને ઉપલબ્ધ થાય છે.

શ્રી વિદ્યામાં દસ મહાવિદ્યા સમાવિષ્ટ છે. તેની ઉપાસના ચાંડાળ પણ કરી શકે, પૂર્વાચાર્યોનું કથન છે કે, જગતની કોઈપણ વ્યક્તિ સ્ત્રીયા પુરુષ, કાળા, ગોરા તથા ન્યાતજાતના ભેદભાવ વગર કરી શકે છે. એમાં સૌનો અધિકાર સમાન છે. આ ખૂબ જ મહત્ત્વની વાત છે.

દેવીમૂર્તિના ઉપાસક મુખ્યત્વે દસ મહાવિદ્યાઓ સાધક હોય છે. દસ

મહાવિદ્યાઓ આશુ-મુક્તિ આપનારી હોય છે. વિશેષ કાર્ય હેતુથી એ સ્વેચ્છા એ આવિર્ભૂતા, સ્વયં ઉત્પન્ન છે. દશમહાવિદ્યાઓના કેવી રીતે કયા સમયે આવિર્ભૂતા થઈ એનું ઉપાખ્યાન અહીં ઉદ્ધૃત કર્યું છે.

દક્ષ પ્રજાપતિની કન્યા સતીએ સ્વેચ્છાથી શિવનું પતિરૂપમાં વરણ કર્યું હતું. તેને નારદ દ્વારા સમાચાર મળ્યા કે, તેમના પિતા દક્ષ પ્રજાપતિ એ મહાન સમારોહ અને યજ્ઞાનુષ્ઠાનનું આયોજન કર્યું છે. આ વાતથી તે આનંદિત થઈ ઊઠી, પરંતુ પિતાએ આ યજ્ઞમાં તેમને આમંત્રણ મોકલ્યું નહીં કારણ કે તે શિવની ઉપેક્ષા કરતા હતા. નિમંત્રણ ન મોકલવાનું કારણ જાણવા માટે સતીએ પિયર જવાની મહાદેવજી પાસે અનુમતિ માંગી, કિન્તુ તેમણે સ્વીકૃતિ આપી નહીં. દેવીએ અનેક પ્રકારની દલીલો કરી વારંવાર અનુરોધ કર્યો, પરંતુ શિવે હસીને તેમના અનુરોધને અમાન્ય કરતાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું કે, - હે સતી ! અમને માન-અપમાનની પરવાહ નથી. હું આપના સાથે કૈલાસમાં પરમ સુખ પૂર્વક સમયવ્યાપન કરી રહ્યો છું. અમારે મન 'યજ્ઞ' ભોગનું કોઈ પ્રયોજન નથી. ત્યાં જઈને આપને કટુવચનો જ સાંભળવા પડશે અને સ્વાભિમાન વશ અપમાન સહન ન થવાથી આપને દેહત્યાગ કરવો પડશે. એટલે ચાહે આપ ગમે તેટલો અનુરોધ કરો, હું અનુમતિ આપીશ નહીં.

શિવના વક્તવ્યથી ક્રોધાવેશમાં સતીના અંગ કંપિત થવા લાગ્યા. ક્ષણવારમાં તેમના નેત્રો લાલ થઈ ગયાં. શિવજીએ જોયું તો ક્રોધથી સતીના હોઠ કંપી રહ્યા હતા અને નેત્રો કાલાગ્નિ તુલ્ય બની ગયાં. સહસાસતીએ ભયાનક દાંતો દ્વારા અટ્ટહાસ્ય કર્યું, આ જોઈને મહાદેવ ભયભીત થઈ ગયા. તેમણે કષ્ટથી નેત્રો વડે ભયાનક દૃશ્ય જોયું કે, સતીએ વૃદ્ધાવસ્થા, દિગંબરા, ખુલ્લાકેશ, લલજિવ્હા, ચતુર્ભુજા, પસીનાથી યુક્ત કાલાનલ સદશદેહ, મહાભયંકર, ઘોર શબ્દ કરનારી, મુંડમાલા વિભૂષિત, લલાટ પર અર્ધચંદ્ર અને દૈદીપ્યમાન ઉજ્જવલ કિરીટ, ભયાનક અનેં જાજવલ્યમાનરૂપ ધારણ કર્યું છે અને સહસા ઘોર અટ્ટહાસ કરીને બળવાને માટે ઉદ્યત છે, આ જોઈને શંકરે ત્યાંથી ઊઠી ભાગવા માંડ્યું.

પતિને ભાગતા જોઈને સતીએ દયાપૂર્વક તેમને રોકવાની ઇચ્છાથી સમસ્ત દિશાઓમાં ક્ષણમાં દશ-રૂપ ધારણ કરીને પતિનો માર્ગ રોક્યો. શંકરે જોયું જે દિશામાં જાઉં છું તે દિશામાં અટ્ટહાસ કરતી ભયાનકમૂર્તિ સામે જોવામાં આવે છે. ત્યારે તેમણે સન્મુખ સ્થિત હસમુખી, પીન પયોધરી, દિગમ્બરા, ભીમ-વિશાલ-લોચના, મુક્તકેશી, કરોડો સૂર્યની આભાવાળી શ્યામાને પૂછ્યું - હે શ્યામે ! તમે કોણ છો અને મારી પ્રાણવલ્લભા સતી કયાં ગઈ ?

સતી બોલી - હે મહાદેવ ! આપ જોતા નથી, સતી મારા શરીરમાં સ્થિત છે. આ દશો દિશાઓમાં જે રૂપ આપ જોઈ રહ્યાં છો, તે સર્વ તેમનાં જ રૂપ છે. જે કૃષ્ણા

આપના ગૃહમાં છે, તે ભીમલોચના કાલી છે. ઉપર અંતરિક્ષમાં શ્યામવર્ણા મહાકાલ રૂપિણી 'તારા' છે. આપની જમણી બાજુ અત્યંત ભયપ્રદા છિન્નમસ્તા છે. ડાબી બાજુ ભુવનેશ્વરી છે. આપની પાછળ શત્રુ-સૂદિની બગલાદેવી છે. અગ્નિકોણમાં વિધવા રૂપધારિણી ધૂમાવતી છે. નૈઋત્યમાં ત્રિપુરસુંદરી છે. વાયવ્યમાં માતંગી છે, ઈશાનમાં ષોડશી છે અને હું સ્વયં ભીમા ભૈરવી છું 'હે શંભો ! આપ ભયભીત ન થાવ. આ દશ મહાવિદ્યા ભક્તોને ચતુર્વર્ગ - ફળપ્રદાન કરનારી છે. અભીષ્ટ સિદ્ધિ આપનારી છે. હું આપની પ્રિયતમા છું અને આપ મારા પ્રાણપ્રિય પતિ છો. હું દક્ષ પ્રજાપતિના દર્પનાશ કરવા માટે જવા ચાહું છું. જો તમે ન જવા ઈચ્છતા હોવ તો મને આજ્ઞા આપો. આટલું બોલી સર્વમૂર્તિઓ અંતર્ધાન થઈ ગઈ અને સતીએ સિંહના જોડેલા રથમાં બેસી શિવજીની આજ્ઞાથી કાલીરૂપ થઈ દક્ષયજ્ઞ નષ્ટ કરવા માટે પ્રયાણ કર્યું. આ રીતે દશ દિશાઓની દશ શક્તિમૂર્તિ દશ મહાવિદ્યાના નામથી વિખ્યાત થઈ.

ઉપરોક્ત ઉપાખ્યાનનું વિશ્લેષણ કરવાથી વાસ્તવિક રહસ્ય અવગત થાય છે. પ્રજાપતિ દક્ષ અર્થાત્ કર્મશક્તિ. તે કાલવંચનાની ચેષ્ટા કરે છે. દક્ષએ પોતાની કર્મ-શક્તિના દર્પથી મત્ત બનીને વિચાર્યું કે મહાકાલ (શિવ)ને નિમંત્રણ મોકલવાની શું આવશ્યકતા ? દક્ષની માફક બુદ્ધિપ્રધાન જીવ (માનવ)પોતાનું ચાલે ત્યાં સુધી મહાકાલ (મૃત્યુ)ને સામે ચાલીને આમંત્રણ આપતો નથી. ખરેખર, મહાકાલ મૃત્યુદાતા નથી તે સ્વયં મૃત્યુંજય છે. મૃત્યુના ભયમાંથી મુક્ત કરનાર મુક્તિદાતા છે. દક્ષ માનતો હતો કે, વિષ્ણુ ભગવાન તો છે જ, તેમની ભક્તિ કરવાનું જીવનું પરમ લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. મહાકાલની આરાધનાની શું આવશ્યકતા ? કર્મ-શક્તિ દ્વારા કાળ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. કાળને અગ્રાહ્ય કરી શકાય છે. કાળ, કર્મનો પ્રણત થશે નહીં, કર્મને કાલ ગ્રહણ કરશે નહીં. ત્યારે ક્રોધિત થઈને, કર્મ કાળને વધુને વધુ હીન કરવાનો પ્રયાસ કરશે. શક્તિ-લાભ માટે યજ્ઞ કરી શકાય છે. આથી દક્ષએ ત્રિલોકવ્યાપી યજ્ઞનું અનુષ્ઠાન કર્યું. કાળની શક્તિ સતી યા પ્રકૃતિ, આ સમયે કર્મશક્તિના પરિચાલનથી અપરા શક્તિને બાધ્ય થવું પડશે. આપ ઈશ્વરનું આવાહન કરો યા નહીં કરો, ઈશ્વરને સમજો યા નહીં, ઈશ્વરને માનો યા નહીં, કર્મ કરવાથી શક્તિને તો આવવું જ પડશે.

'સતી' દક્ષની કનિષ્ઠ કન્યા માનથી ઉછરેલી છે. આથી તમામ આસક્તિમય અવસ્થાના ભાવ પ્રકાશિત થાય છે. એટલે જ તે 'કનિષ્ઠા' કહેવાય છે. કિન્તુ અવિદ્યા-રૂપિણી અપરા પ્રકૃતિના ઉપર કોઈ પણ પ્રબળા શક્તિ નથી ? 'અવિદ્યા' જ મહાવિદ્યા છે. મહા-મોહિત કર્મ (દક્ષ) તેને સમજી શક્તો નથી. ઉક્ત 'કનિષ્ઠા કન્યા' જો કાળના ખોળામાં હોય ને, કર્મ વિરાજિતા હોય તો દક્ષને આટલો ક્રોધ ન આવત. કાળની ગોદમાં તે સ્મશાનવાસિની છે, યોગિની છે, સહચારિણી છે, મુક્તકેશી છે ! ઐશ્વર્ય-મદથી ગર્વિત, કર્મ-મતિ 'દક્ષ' એવી કન્યાને કેવી રીતે જોઈ શકે ?

'શક્તિ' - સાધકના આકર્ષણની અવહેલના શક્તિ નથી કરતી. શક્તિને પોકાર કરવાથી 'શક્તિ' અવશ્ય ધાવમાન થશે, દોડતી આવશે. શક્તિ રહી પણ કેવી રીતે શકે ? તેને તો જવું જ પડશે. કાલહીન શક્તિના ગમનથી કુફળ પ્રાપ્ત થઈ, દક્ષનો યજ્ઞ ભલે વિધ્વંસ થઈ જાય, પરંતુ જે સાધનાનો આરંભ દક્ષે કર્યો છે, તેના આકર્ષણથી તેને જવું જ પડશે. કર્મની શક્તિના સાધના ફળથી, મહેશ્વરના સંગથી પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ સંભવ થઈ ગયો ! મહાકાલ તો પ્રકૃતિનો પરિત્યાગ કરવાનું નથી ઈચ્છતા, એટલે શક્તિ આ સમયે કર્મ-પક્ષાનુગામિની બનીને, કાળને ભયભીત કરી પોતાના સ્વરૂપનો પ્રકાશ કરે છે. આજ દશે દિશાઓમાં દશ મહાવિદ્યા છે.

પ્રથમ મહાવિદ્યા, 'મહાકાલ'ને શક્તિ આપનારી મહાકાલી છે. દ્વિતીય મહાવિદ્યા અનંત દેશની પ્રકૃતિ સ્વરૂપિણી - દેશશક્તિ તારા છે. કાલી અને તારાનું તત્ત્વ પ્રાયઃ એક સમાન છે. દેશ અને કાળમાં જે વિભિન્નતા છે, તે કાલી અને તારામાં છે. કાલી અને તારા બંને જ કાળ અને દેશશક્તિ વડે સંહાર-કારિણી છે. શ્વેતપીતાદિ સકલવર્ણ જેમ કૃષ્ણવર્ણ (કાળારંગ)માં વિલીન થાય છે, એ પ્રકારે તે નિર્ગુણ વિશ્વ-હિતૈષણી 'કૃષ્ણ-વર્ણા' છે અને દેશ શક્તિ (તારા)નીલવર્ણા છે. એ નિત્ય અવ્યય કલ્યાણ, કારિણી છે. એના લલાટમાં અમૃતતત્ત્વયુક્ત ચંદ્રકળા છે. ચંદ્ર, સૂર્ય અને અગ્નિ દ્વારા, ચરાચર જગત સતત દૃશ્યમાન થઈ રહ્યું છે. એટલે યે ત્રિનયના છે. 'કાળ' અને 'દેશ' અનંત છે. આ રીતે 'કાલી' અને 'તારા' પણ અનંત શૂન્ય છે. અર્થાત્ અલંઘનીયા છે.

દેશશક્તિ 'તારા'થી અર્થાત્ આકાશ (મહાકાશ)થી સર્વ શક્તિ સમ્પન્ના સ્થિર યૌવના 'ષોડશી'ની ઉત્પત્તિ થઈ. શક્તિનું બળ સદા અક્ષુણ્ણ નહીં રહેશે, તો તેને શક્તિ જ કહેવાય નહીં. આ કારણે ષોડશી શક્તિ નિત્યયૌવના છે, ચિર-યૌવના છે. 'ષૌડશી' સર્વશક્તિ શ્રેષ્ઠ છે. એટલે તે રાજરાજેશ્વરી છે, જેનું પંચદેવતા ધ્યાન કરે છે. કારણ કે, આ શક્તિથી તેઓને શક્તિ લાભ થાય છે. કાલી-તારા મહાવિદ્યાથી આ તૃતીય મહાવિદ્યાને ઋષિઓએ ત્રિગુણાનુસાર સમષ્ટિ અર્થમાં ત્રિભુવનની ઈશ્વરી તરીકે ઓખળાવી છે.

ચતુર્થ મહાવિદ્યાનું નામ ભુવનેશ્વરી છે. શક્તિના બે રૂપ છે. એક કોમળકાન્ત અને બીજું પ્રચંડરૂપ. 'ભુવનેશ્વરી'નું મનોહરરૂપ છે અને પંચમવિદ્યા ભૈરવી પ્રચંડરૂપ. ભૈરવી ચંડી-શક્તિ અષ્ટવિધપ્રચંડી, તંત્રોક્ત અષ્ટનાયિકા છે.

આથી આગળ 'છિન્નમસ્તા'ના રૂપમાં છઠ્ઠી મહાવિદ્યા કહેવામાં આવી છે. ભગવતી સકલમૂર્તિઓમાં જ વિશ્વપાલિકા શક્તિ છે. તે જેવી રીતે સૃષ્ટિકારિણી છે, તેવી જ રીતે સ્થિતિકારિણી છે. છિન્નમસ્તાને આપણે અન્નપૂર્ણાના ત્રિધાશક્તિ વિભાગમાં જોઈએ છીએ. જે રીતે અન્નપૂર્ણા ભોક્તૃ, ભોગ્ય, ભોગરૂપથી જગતના

અન્નસ્વરૂપે જ રહે છે તે જ છિન્નમસ્તાની ત્રિવિધ રકતા ધારા છે. નિજ દેહની ત્રિધા રક્તઃધારાનું પાન કરીને તે અન્નપૂર્ણાને પરિષ્કૃત રૂપમાં પ્રગટ કરી રહી છે. ક્યારેક જગત ભોક્તૃરૂપથી નિજજગત - દેહથી જ ભોગ્ય અન્નનો સંગ્રહ કરે છે, ક્યારેક તે ભોગ્ય અન્નને પોતે જ ભોગવીને પરિપુષ્ટ અને પાલિત બને છે. ૧ ભોક્તા, ૨. ભોગ્ય અને ૩ ભોગ - એ ત્રણેય પૃથક્ શક્તિરૂપમાં જોવામાં આવે છે. ભોક્તા રહે છે, ભોગ્ય પણ રહે છે, પરંતુ ભોગ ન હોવાથી પુષ્ટ સાધના કેવી રીતે સંભવ છે ? ભોગ ન હોવાથી ભોગ્ય કંઈ પણ રહેશે નહીં.

જ્યારે કેન્દ્રસ્થ 'વિષ્ણુ'-યજ્ઞરૂપ છે તેને આહુતિ પ્રાપ્ત થશે નહીં, ત્યારે 'સૌમ્ય' પ્રાણના અભાવથી 'રુદ્ર' પ્રાણ કુપિત થઈ દેહક્ષીણ થશે અને જીવનનો અંત થશે. આ રીતે આધિદૈવીક અવ્યવસ્થા થશે, ત્યારે પ્રલય હેતુ પ્રલયકારિણી સપ્તમ વિદ્યા 'ધૂમાવતી'નું સ્વરૂપ જોવામાં આવે છે. આ ઘોર પ્રલયમૂર્તિ છે. પ્રલયકાળમાં જ્યારે જગતના ભોગનામ શેષ થશે, ત્યારે જીર્ણાવસ્થામાં ભગવતી 'ધૂમાવતી' વૃદ્ધા વેશમાં કાકધ્વજવાળા યમરાજના પ્રલય રથમાં આરૂઢ થઈને ક્ષુધાતુર - વિસ્તૃત - વદના, સકલ વિશ્વને છાણ (કુલા)માં સંગ્રહ કરીને, નિજ ઉદર પૂર્ણ કરે છે.

આઠમી વિદ્યા રક્તવર્ણા રજો-રૂપિણી 'બગલામુખી'ની મૂર્તિમાન સ્વરૂપે ભગવતી વેદ-વિરોધી ઘોર અસુર ગુણોનો નાશ કરે છે. તે અસુર વિનાશથી જે જ્ઞાનનો વિકાસ થાય છે, તે નવમી વિદ્યા 'માતંગી' ભગવતી જ્ઞાન-સ્વરૂપા છે. 'માતંગી' વિશ્વરૂપિણી અજ્ઞાનરૂપી અવિદ્યાવાસિની છે, કૃષ્ણાંગી તમોરૂપિણી શક્તિ છે. સમસ્ત શક્તિઓને ધારણ કરી અષ્ટ ઐશ્વર્યશાલિની ભગવતી 'કમલા' રૂપમાં દશમી વિદ્યાજગતમાં વ્યાપ્ત થઈ રહી છે. ટૂંકમાં પ્રકૃતિની દશવિદ્યા શક્તિઓ જ દશ મહાવિદ્યા છે.

જ્યાં સુધી સ્થૂળ રૂપમાં ચિત્ત નિપુણ નથી થતું, ત્યાં સુધી સૂક્ષ્મ રૂપમાં અંતઃકરણ ગમન થતું નથી.'એટલે પ્રથમ સ્વ-કલ્યાણ ઈચ્છનાર વ્યક્તિએ સદ્ગુરુ પાસે કોઈ મહાવિદ્યાનો મંત્ર ગ્રહણ કરી મનસા, વાચા, કર્મણા તેની ઉપાસના કરવા. વિધિ વિધાનપૂર્વક તે મંત્રનું પુરશ્ચરણ કરવું જોઈએ. એટલે પ્રથમ સ્થૂળ રૂપમાં અભ્યાસ કરવો. 'ક્રિયાયોગ' અને 'ધ્યાનયોગ' અથવા તંત્રોક્ત 'મહારાજાધિરાજ'યોગથી સ્થૂળ રૂપનું વિધિવિધાનથી અર્ચન-પૂજન કરવું આવશ્યક છે. આ પ્રમાણે શાસ્ત્ર સમ્મત વિધિ કર્મ-ઉપાસના કરવાથી દેવીનું સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ નિત્ય વિગ્રહ અંતઃકરણમાં પ્રગટ થશે અને સાધકની જીવન-મુક્ત અવસ્થા કહેવાય છે.

વેદમાં ભુવનેશ્વરી

આદિશક્તિની ઉપાસના આર્યોના સર્વાધિક પ્રાચીન વેદગ્રંથોમાં મળે છે. વેદોમાં આ ઉપાસનાના કલ્યાણકારી બીજ છૂપાયેલાં છે. પુરાણો અને મહાકાવ્યોમાં એ બીજોનો વિસ્તાર છે. શક્તિના જેટલા નામ અને રૂપ પુરાણોમાં બતાવવામાં આવ્યા છે, તે ઘણું કરીને વેદો અને ઉપનિષદોમાં પ્રાપ્ત થાય છે. વેદોમાં આદિશક્તિની દાર્શનિક વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. શક્તિની ઉપાસનાના ઉપયોગી, કલ્યાણકારી મંત્રોનો ઉલ્લેખ પણ વૈદિક સ્તુતિઓમાં મળે છે.

શક્તિ ઉપાસના માટે જે વૈદિક સ્તુતિઓનું ખાસ મહત્ત્વ છે, તે છે - દેવ્યથર્વશીર્ષ, દેવી સૂક્ત, રાત્રિસૂક્ત, શ્રીસૂક્ત, કાલ્યુપનિષદ વગેરે. આ પૈકી દેવ્યથર્વશીર્ષ વિશેષ કરીને ફળ આપનારું કહેવામાં આવ્યું છે. અથર્વવેદમાં એનો ઘણો મોટો મહિમા છે. એના પાઠથી જગદંબાની કૃપા ઘણી જલદી પ્રાપ્ત થાય છે. દુર્ગા સપ્તશતીનો પાઠ જે દરરોજ નથી કરી શકતા, તેઓ દેવ્યર્થવશીર્ષનો પાઠ કરીને જગદંબાની કૃપા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

એક સર્વ દેવતાઓ આદિશક્તિ જગન્માતા પાસે ગયા અને તેઓએ દેવીને પૂછ્યું - 'મહાદેવી આપ કોણ છો ?' ત્યારે દેવી મહાશક્તિએ કહ્યું - તે જ આ દેવી અથર્વશીર્ષમાં આ પ્રમાણેનું કથન છે -

'અહં બ્રહ્મ સ્વરૂપિણી । મત્તઃ પ્રકૃતિ પુરુષાત્મકં જગત્ । શૂન્યં ચાશૂન્યં ચ । અહમાનન્દાનાનન્દૌ । અહં વિજ્ઞાનાવિજ્ઞાને । અહં બ્રહ્માબ્રહ્મણી વેદિતવ્યે । અહં પંચભૂતાન્યપંચભૂતાનિ । અહંમખિલં જગત્ । વેદોઽહમવેદોઽહમ્ । વિદ્યાહમવિદ્યાહમ્ । અજાહમનજાહમ્ । અધશ્ચોર્ધ્વ ચ તિર્યકચાહમ્ ।

'હું બ્રહ્મ સ્વરૂપા છું. આ પ્રકૃતિ પુરુષાત્મક સત્ અને અસત્ સંસાર મારાથી ઉત્પન્ન થયો છે.'

'હું આનંદ સ્વરૂપા અને નિરાનંદ રૂપા છું. હું જ વિજ્ઞાન છું, હું જ અવિજ્ઞાન છું. જાણવા યોગ્ય બ્રહ્મ અને અબ્રહ્મ પણ હું જ છું. પંચ ભૂતોથી રચેલી આ સૃષ્ટિ જે જોવામાં આવે છે તે હું છું. એનાથી પર જે કંઈ છે તે હું જ છું. વેદ અને તેનાથી અલગ જે કંઈ છે તે પણ હું જ છું. વિદ્યા હું છું, અને અવિદ્યા પણ હું જ છું અને હું અજા (જન્મ રહિત) છું છતાં જન્મધારણ કરનારી અનજા પણ હું છું ઉપર નીચે, આજુબાજુ સર્વદિશાઓમાં વ્યાપ્ત પણ હું જ છું."

આ રીતે આદિશક્તિ ભુવનેશ્વરી નામે જે ઓળખાય છે તે જ સર્વત્ર વ્યાપ્ત છે અને વિશ્વના સમસ્ત ભુવનોની અધિષ્ઠાત્રી પણ તેજ છે અને સકલભુવન વ્યાપિની ભુવનેશ્વરીનું સમસ્ત વિશ્વ ઉપર આધિપત્ય પણ છે. એવું અહીં ફલિત થાય છે.

આગળ દેવી કહે છે કે - " હું રુદ્રો અને વસુઓના રૂપમાં સંચાર કરું છું. આદિત્યો અને વિશ્વેદેવોના રૂપમાં ભ્રમણ કરું છું. ઈન્દ્ર, મિત્ર, વરુણ, અગ્નિ અને અશ્વિનીકુમારોનું પાલન-પોષણ હું કરું છું. હું સોમ, ત્વષ્ટા, પૂષા અને ભગદેવતાને ધારણ કરું છું યજમાન દેવતાઓને હવિ આપે છે અને સોમરસ અર્પિત કરે છે. હવિની વસ્તુઓ માટે ધન હું આપું છું. સમસ્ત જગની ઈશ્વરી હું છું. હું ઉપાસકોને ધન આપું છું, હું જ બ્રહ્મરૂપ છું. યજ્ઞમાં જે દેવતાઓને આહુતિ આપવામાં આવે છે તેમાં મારું પ્રમુખ સ્થાન છે. હું આત્મરૂપ આકાશ આદિનું નિર્માણ કરું છું. મારું સ્થાન આત્મ સ્વરૂપને ઓળખનારા સાધકોની બુદ્ધિ અને તેઓના વિવેકમાં છે. જે ભક્ત મારા આ સ્વરૂપને જાણે છે તે દૈવી સમ્પતિને પ્રાપ્ત કરે છે."

દેવીએ દેવતાઓને પોતાનો પરિચય કરાવ્યો. એટલે તેઓ ભાવભક્તિથી વિભોર થઈ ગયા. તેમણે કહ્યું - "દેવીને નમસ્કાર હો, શ્રેષ્ઠજનોને પોતાના કર્તવ્યમાં જોડનારી, કલ્યાણ કરનારી દેવીને અમો પ્રણામ કરીએ છીએ.

દેવીની સમક્ષ દેવતાઓને એવો આભાસ થયો કે સંસારમાં સર્વપ્રાણીઓ જે ભાષા બોલે છે, તેને આદિશક્તિએ જ ઉત્પન્ન કરી છે. દેવી પુરાણ આ વાતનું સમર્થન આ રીતે કરે છે કે -

બ્રહ્મ ભાષાત્મિકા રાત્રિઃ પરમેશલયાત્મિકા ।
તદધિષ્ઠાતૃ દેવી તુ ભુવનેશી પ્રકીર્તિતા ॥

ઋગ્વેદમાં આઠ મંત્રો દેવી સૂક્તના છે તે પૈકીના અંતિમ બે મંત્રો આ પ્રમાણે છે.

અહં સુવે પિતરમસ્ય મૂર્ધન્ મમ યોનિરપ્સ્વન્તઃ સમુદ્રે ।
તતો વિતિષ્ઠે ભુવનાનુ વિશ્વોતામ્ દ્યાં વર્ષ્મણોપ સ્પૃશામિ ॥

- 'હું જગતપિતા (હિરણ્યગર્ભ)નો પ્રસવ કરું છું. એના ઉપર આનંદમય કોષ મધ્યસ્થ વિજ્ઞાનમય કોષમાં મારું કારણ - શરીર અવસ્થિત છે. હું સમગ્ર ભુવનમાં અનુપ્રવિષ્ઠ થઈને અવસ્થિત (ભુવનેશ્વરી) છું. તે સામે સ્વર્ગલોક છે તેને હું પોતાના શરીર દ્વારા સ્પર્શ કરી રહી છું."

જગત્પિતા હિરણ્યગર્ભ તે છે કે જેનાથી આ જીવ-જગત ઉત્પન્ન છે. તે પરમાત્માનો મનોમયકોષ યા સમષ્ટિ મન છે. બ્રહ્માંડ વિરાટ મનની કલ્પનાથી પ્રસૂત છે. જીવ-મનની કલ્પનાઓ ક્ષણ સ્થાયી હોય છે અને બીજાઓના જોવામાં આવતી નથી. પરંતુ મનોમય આત્માના સંકલ્પ દીર્ઘકાલ સ્થાયી અને સર્વ જીવોને ભોગ્ય હોય

છે. આ વિરાટ પુરુષનું નામ હિરણ્ય ગર્ભ છે, અને આ જગતના પિતા છે. એને હું જે સચ્ચિદાનંદ આત્મા છું, પ્રસવ કરું છું. સંક્ષેપમાં હું જગત્પિતાની પણ જનની છું. યોનિનો અર્થ છે કારણ શરીર. સમુદ્રનો અર્થ છે આનંદ. ધાતુ પ્રત્યયથી પણ આ જ અર્થ નીકળે છે. સાયણાચાર્યએ આ શબ્દનો અર્થ પરમાત્મા બતાવ્યો છે. પરમાત્મા અને આનંદ એક જ વસ્તુ છે. ગીતાજીમાં કહ્યું છે -

મમ યોનિર્મહદ્ બ્રહ્મ તસ્મિન્ ગર્ભં દધામ્યહમ્ ।
સમ્ભવઃ સર્વભૂતાનાં તતો ભવતિ ભારત ॥

અપ્-શબ્દનો અર્થ સાયણભાષ્યમાં વ્યપનશીલા ધીવૃત્તિ કહેવામાં આવેલ છે. ધી વૃત્તિ છે વિજ્ઞાનમય કોષ, યદ્યપિજીવનું કારણ શરીર આનંદમય કોષ કહેવામાં આવે છે. તથાપિ આનંદમય કોષ જ કારણ શરીર નથી. તેની અંદરનો વિજ્ઞાનમય કોષ યથાર્થકારણ છે. સમગ્ર બ્રહ્માંડ જ મારું અર્થાત્ સચ્ચિદાનંદનું શરીર છે. જે દ્યુલોક સુધી પહોંચી શકે છે, તેઓ મારો સ્પર્શ વિશેષરૂપથી અનુભવ કરી શકે છે.

અહમેવ વાતઈવ પ્રવામ્યારમમાળા ભુવનાનિ વિશ્વા ।
પરો દિવા પર એના પૃથિવ્યૈતાવતી મહિમા સમ્બભૂવ્ ॥

- "જ્યારે હું વાયુની માફક પ્રવાહિત થાઉં છું, ત્યારે આ સમગ્ર ભુવનની સૃષ્ટિનો આરંભ થાય છે. આ સ્વર્ગલોક તથા મૃત્યુલોકથી ઉપર પણ હું જ વિદ્યમાન છું. આ મારો (ભુવનેશ્વરીનો) મહિમા છે."

વાયુની માફક પ્રવહશીલાનો અર્થ છે - ક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટા, ગીતામાં પ[illegible] કહેવામાં આવેલ છે કે, - જે પ્રકારથી સર્વત્રગામી તથા મહાનવાયુ આકાશમાં અવસ્થિત છે, તેવી રીતે સર્વભૂત આત્મામાં અવસ્થિત છે. એટલા માટે બ્રહ્મજિજ્ઞાસાના ઉત્તરમાં બ્રહ્મસૂત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, જેનાથી સમસ્ત જગત ઉત્પન્ન, જે[illegible] અવસ્થિત અને જેમાં વિલીન છે, તે જ બ્રહ્મ છે, તે જ આત્મ તેજ હું, તે જ જગત પ્રસવિત્રી, પાલયિત્રી તથા સંહત્રી શક્તિરૂપા જનની હું છું. જ્યાં સુધી આ વિશ્વભુવ[illegible] વિદ્યમાન છે, ત્યાં સુધી આ ક્રિયા-શક્તિ-વિશિષ્ટા (ભુવનેશ્વરી) રહેશે. નિગુર્ણ ભાવ[illegible] હોય ચાહે પુરુષ ભાવમાં હોય, જ્યાં સુધી ઉપાસના ચાલતી રહેશે ત્યાં સુધી આત[illegible] ક્રિયાશક્તિ અથવા મહામાયારૂપમાં અવ્યક્ત થતો રહેશે. ભૂલોક તથા દ્યુલોકની ઉ[illegible] પણ હું છું. આ અવસ્થા વાણી તથા મનથી અગોચર છે. તે જ જીવનું ગમ્ય તથા લ[illegible] છે. નિત્ય-નિરંજન સ્વરૂપની અધિકારી બનીને હું (અર્થાત્ મા) પરિછિન્નજીવ જગત આકારમાં વિરાજિત હોય છે. આ વિસ્મયકર છે. આ જ યથાર્થ હું નો મહિમા છે.

જે મનુષ્ય સાધક છે, બ્રહ્મવિદ્ છે, આત્મજ્ઞ છે, તેઓ જાણે છે કે, આ[illegible] તથા માયા સર્વથા અભિન્ન પદાર્થ છે. જ્યાં સુધી સાધના છે ત્યાં સુધી દેહ છે,

સુધી આત્મારૂપમાં જ અભિવ્યક્ત છે. જ્યારે જીવ પરમાત્માની અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે નથી સાધ્ય રહેતું, નથી સાધના, નથી સાધક, નથી શાસ્ત્ર, નથી ચિંતન, નથી રહેતી ભાષા. ચિંતા અથવા સાધના જ્યાં સુધી ભાષાની સીમાની અંદર રહે છે, ત્યાં સુધી આત્મા માયાના રૂપમાં પ્રગટ થાય છે. આ છે 'ભુવનેશ્વરી રહસ્યમ્'.

પરમ સુખાભિલાષી જીવ અનાદિકાળથી આનંદનગરમાંથી નીકળીને જગત-ભૂગોલના કર્મ-કાનનમાં ભ્રમણ કરતો ચોરાસીલક્ષ પુરીઓ (૮૪ લાખ યોનિના શરીરો)માં નિવાસ કરતો, શ્રેય પાથેયને બગલમાં દબાવીને પ્રેયોવન્ય ફળોનો ઉપયોગ કરતો એવો ઉપાસના-વાટિકાની ભક્તિ કુસુમાવલિની સુવાસિત ભુવનેશ્વરીના જ્ઞાનભવનમાં મુક્તિમંચિકા પર વિરાજમાના માયેશ્વર બ્રહ્મરૂપા ભગવતી ચિત્તશક્તિના અનુગ્રહથી સ્વરૂપો લાભના ઉત્કૃષ્ટ પદ પર આરુઢ થઈ પરમાનંદનો અનુભવ કરે છે.

સત્-ચિત્-આનંદરૂપા શક્તિ પોતાની સર્વવ્યાપકતાથી સદાસર્વત્ર એકરસ વિરાજમાન છે. ચિત્તશક્તિ, ચિત્-શક્તિ, ચેતનશક્તિ, દેવીશક્તિ, પરાશક્તિ, બ્રહ્મ,આત્મા, સર્વપર્યાય વાચકશબ્દ છે. ઉપનિષદો કે જે વેદાંત છેતે વેદનો ભાગ છે. તેમાં વિશદ વિવેચન છે. એવા એક ઉપનિષદ્ બૃહવૃચોપનિષદનું પ્રમાણ આ પ્રમાણે છે.

પ્રજ્ઞાનં બ્રહ્મેતિ વા અહં બ્રહ્માસ્મીતિ વા ભાષ્યતે । તત્વમસિ ઈત્યેવ સમ્ભાષ્યતે । અયમાત્મા બ્રહ્મેતિ વા બ્રહ્મૈવાહમસ્મીતિ ક યા ભાષ્યતે સૈષા ષોડશી શ્રીવિદ્યા.. બાલામ્બિકેતિ બગલેતિ વા માતઙ્ગીતિ સ્વયંવર કલ્યાણીતિ ભુવનેશ્વરીતિ.. વા શુક-શ્યામલેતિ વા.. પ્રત્યઙ્ગિરા ધૂમાવતી સાવિત્રી સરસ્વતી બ્રહ્માનન્દકલેતિ । ઋચો અક્ષરે પરમે વ્યોમન્ । યસ્મિન્ દેવા અધિવિશ્વે નિષેદુઃ । (બૃહ્વૃચોપનિષદ્ર)

- આથી વિદિત છે કે, સૃષ્ટિના આદિમાં દેવી જ હતી. **'સૈષા પરાશક્તિઃ'** અને આ પરાશક્તિ ભગવતીથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ તથા સંપૂર્ણ સ્થાવર જંગમાત્મક સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ છે. સંસારમાં જે કંઈ છે તે એમાં સમાવિષ્ટ છે એટલે જ તે ભુવનેશ્વરી છે. એ દેવી ત્રણ શરીરરૂપ ત્રણ પુરમાં રહેનારી હોવાથી ત્રિપુરસુંદરી કહેવાય છે. એ મહા ત્રિપુરસુંદરી હોવાપણું, ભાન થવા પણું અને આનંદ થવાપણું, અર્થાત્ સત્, ચિત્ આનંદરૂપ છે. તું હું, સમગ્ર વિશ્વ અને બધા દેવો એ મહા ત્રિપુર સુંદરી રૂપ જ છે. પ્રજ્ઞાન બ્રહ્મ છે, હું બ્રહ્મ છું. તે (બ્રહ્મ)તું છે, આ આત્મા બ્રહ્મ છે, વગેરે વેદાંતના વાક્યો એ મહાતિપુરસુંદરીનું વર્ણન કરે છે. મહાત્રિપુરસુંદરી, બાલા, અંબિકા, બગલામુખી, માતંગી, સ્વયંવરકલ્યાણી, ભુવનેશ્વરી, ચામુંડા, ચંડા, વારાહી, તિરસ્કરિણી, રાજમાતંગી, શુકશ્યામલા, લઘુશ્યામલા, અશ્વારુઢા, પ્રત્યંગિરા, ધૂમાવતી, સાવિત્રી, સરસ્વતિ અને બ્રહ્માનંદકલાએ બધાં નામ એ પરાશક્તિના છે. આ છે વેદનું શક્તિ રહસ્યમ્.'

અથર્વવેદના 'શ્રી દેવ્યથર્વશીર્ષ' ઉપનિષદ્‌માં કથન છે કે -

હત્પુણ્ડરીક - મધ્યસ્થાં પ્રાતઃ સૂર્ય સમપ્રભામ્ ।
પાશાઙ્કુશધરાં સૌમ્યાં વરદામયહસ્તકામ્ ।
ત્રિનેત્રાં રક્તવસનાં ભક્તકામદુઘાં ભજે ॥

- હૃદય કમળની અંદર સ્થાન પામેલી, પ્રાતઃકાળના સૂર્ય સમાન પ્રભાવાળી, પાશ અને અંકુશ ધારણ કરનારી, મનોહર રૂપવાળી, વરદ અને અભય મુદ્રા ધારણ કરેલ હાથોવાળી, ત્રણ નેત્રોવાળી, રક્ત વસ્ત્ર પરિધાન કરનારી અને ભક્તોના મનોરથ પૂર્ણ કરનારી દેવીને હું ભજું છું. આ વર્ણન ભગવતી ભુવનેશ્વરીના સ્વરૂપનું છે.એવી પ્રતીતિ અવશ્ય થાય છે. જુઓ એવા જ પ્રકારનો શ્રી ભુવનેશ્વરીનો ધ્યાનમંત્ર શાક્ત પ્રમોદનામક ગ્રંથમાં પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે -

ઉદ્યદિન-દ્યુતિમિન્દુ-કિરીટાં, તુઙ્ગ-કુચાં નયન ત્રયયુક્તામ્ ।
સ્મેરમુખીં વરદાઙ્કુશ-પાશાડભીતિ કરાં પ્રભજે ભુવનેશીમ્ ॥

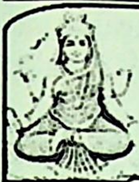
- પ્રાંત-કાલીન સૂર્યની કાંતિ સમાન કાંતિ મતી, મુકુટમાં ચંદ્રમાં, ઉન્નત ઉરોજ અને ત્રણ નેત્રોવાળી, મુખમંડળ સ્મિત વરસાવી રહ્યું છે એવી, હાથ વર, અંકુશ, પાશ અને સભય ધારણ કરનારી ભગવતી ભુવનેશ્વરીને હું વિશેષ કરીને ભજું છું.

અથર્વવેદોક્ત 'બાલોપનિષદ'માં કથન છે કે -

ચક્ર ચક્રસ્થા, મહાત્મા, મેહાગુહ્યી, ગૃહ્યંતરાં, શ્રેષ્ઠાતિ શ્રેષ્ઠા, ભવ્યા ભવ્યતરા, ત્રિગુણગા, ગુણાતીતા, ગુણસ્વરૂપા, ગુંકારમધ્યસ્થા રેચકપૂરક- કુંભક સ્વરૂપા, અષ્ટાંગરૂપા, ચતુર્દશભુવનમાલિની, ચતુર્દશ ભુવનેશ્વરી ચત્વારિ વેદવેદાંગ પારગા, સાંખ્યા સાંખ્ય સ્વરૂપા શાન્તા, શાક્તપ્રિયા ।

- અહીં 'બાલોપનિષદ્'માં પણ ચૌદ ભુવન (ચૌદ બ્રહ્માંડ)ની ઈશ્વરી ભુવનેશ્વરી, ચૌદભુવનને એકસૂત્રમાં જોડનારી માળારૂપ તે ચતુર્દશ ભુવનમાલિની છે. તે ચારવેદ અને વેદાંગોમાં પારંગત સાંખ્યાસાંખ્ય સ્વરૂપા અને શાક્તપ્રિયા અને શક્તિ ઉપાસકોની પ્રિય ઈષ્ટદેવી છે. આ રીતે ભુવનેશ્વરી વેદવર્ણિતા છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી તત્ત્વવિદ્યા

દેવાધિદેવ મહાદેવને મહાદેવી પાર્વતીના પૂછવાથી તેમણે કહ્યું કે - કલિયુગમાં મનોભિલષિત કામનાને પ્રદાન કરનારી ભુવનેશ્વરી તત્ત્વવિદ્યાનું કથન કર્યું, તે મુજબ સમસ્ત ભુવનમાં એકાક્ષરા ભુવનેશ્વરી પ્રખ્યાત છે. આનાથી શ્રેષ્ઠ તત્ત્વરૂપ વાળો બીજમંત્ર નથી. આ તત્ત્વવિદ્યાને સાંભળ્યા પછી કોઈ અન્ય અનધિકારીને બતાવવી નહીં. જો બતાવવામાં આવે તો તેનું ફળ મળશે નહીં.

ચંદ્ર - ઐં, શક્તિ-સૌંઃ પરા - હ્રીં, તત્ત્વરૂપિણી, માયા - હ્રીં, ભુવનેશ્વરી માયા - હ્રીં - ઐં સૌંઃ હ્રીં તત્ત્વરૂપિણી હ્રીં ભુવનેશ્વરિ હ્રીં.

ભુવનેશ્વરીની આ તત્ત્વવિદ્યા મંત્રના ઋષિ ભૈરવ, છન્દ અનુષ્ટુપ, દેવતા શ્રી તત્ત્વરૂપિણી ભુવનેશીદેવી, બીજ - હ્રીં, શક્તિ-હૂં, કીલક-હ્રઃ અને વિનિયોગ વીરસાધનામાં બતાવવામાં આવેલ છે. - **ॐ અસ્ય શ્રી ભુવનેશ્વરી - તત્ત્વવિદ્યા મંત્રસ્ય ભૈરવ ઋષિઃ, અનુષ્ટુપ છન્દઃ, શ્રી તત્ત્વ રૂપિણી ભૂવનેશ્વરી દેવતા, હ્રીં બીજ, હું શક્તિઃ હ્રઃ કીલકં, વીર સાધને જપે વિનિયોગઃ ॥**

'હ્રાં' ઈત્યાદિથી હૃદયાદિ ષડઙ્ગ ન્યાસ કરવા -

હ્રાં અગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ	**હૃદયાય નમઃ**
હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ	**શિરસે સ્વાહા**
હ્રૂં મધ્યામાભ્યાં વષટ્	**શિખાયૈ વષટ્**
હ્રૈં અનામાભ્યાં હું	**કવચાય હું**
હ્રૌં કનિષ્ઠાભ્યાં વૌષટ્	**નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્**
હ્રઃ કરતલપૃષ્ઠાભ્યાં ફટ્	**અસ્ત્રાય ફટ્**

આ પછી હે મહેશ્વરી બીજી તત્ત્વવિદ્યા બતાવું છું -

દંડીકેશ્વર - હસૌઃ, શરત્ - સૌંઃ, પરા-હ્રીં, નામ - ભુવનેશ્વરી, કૃશા - હ્રીં, તત્ત્વરૂપિણી, પરાક્ષર - હ્રીં - હસૌઃ સૌંઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરી હ્રીં તત્ત્વરૂપિણી હ્રીં ॥

આ વિદ્યાનું ધ્યાન કરું નીચે પ્રમાણે જેને સર્વ દેવેશ્વર જાણે છે -

ધ્યાનમ્-સ્મરેદ્ રવીન્દ્રગ્નિ વિલોચનાં તામ્
સત-પુસ્તકં જાપ્યવટીં દધાનામ્ ।
સિંહાસનાં મધ્યમ-પત્ર-સંસ્થામ્
શ્રીતત્ત્વવિદ્યાં પરમાં ભજામિ ॥

- સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ જેના નેત્ર સ્વરૂપ છે, પુસ્તક અને જપમાળા ધારણ કરીને સિંહાસનની મધ્યમાં બેઠેલી છે, તે પરમ તત્ત્વવિદ્યાનું સ્મરણ કરીને હું તેમની ઉપાસના કરું છું.

મહાદેવજીએ કહ્યું છે કે - મેં આ તત્ત્વ વિદ્યા કહી છે. તો રાજ્ય બીજાને આપી શકાય છે, મસ્તક બીજાને આપી શકાય છે, પરંતુ ભુવનેશ્વરીની આ વિદ્યા કોઈને અપાય નહીં. આ તત્ત્વ વિદ્યામાં કોઈ વિઘ્ન કે દોષ નથી. હે દેવી ! ઉત્કીલન આદિ કર્મો વિના એનું પુરશ્ચરણ થાય છે. આ વિદ્યાનું પુરશ્ચરણ ૧૫ લાખ મંત્રજપ અને ૧૫ હજાર મંત્રજપથી થાય છે. આ વિદ્યાથી શ્રેષ્ઠ વિદ્યા પૃથ્વીમાં નથી. આ તત્ત્વ વિદ્યા કલિયુગમાં પ્રભાવ ઉત્પન્ન કરનારી છે. આ તત્ત્વવિદ્યા અનધિકારીને આપવી જોઈએ નહીં. એને પ્રયત્નપૂર્વક ગુપ્ત રાખવી આવશ્યક છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી બીજ હ્રીં કાર દર્શન

દેવીનું મહાઘોર વિશ્વરૂપ દર્શન કરીને, દેવોએ દેવીભાગવતના સપ્તમસ્કંધમાં ૧૩મા અધ્યાયમાં દેવી ભુવનેશ્વરીની સ્તુતિ આ પ્રમાણે કરી છે.

નમસ્તે ભુવનેશાનિ નમસ્તે પ્રણવાત્મિકે ।
સર્વ વેદાન્ત સંસિદ્ધે નમો હ્રીંકારમૂર્તયે ॥૪૫॥
યસ્માદગ્નિઃ સમુત્પન્નો યસ્માત્સૂર્યશ્ચ ચંદ્રમાઃ ।
યસ્માદોષધયઃ સર્વાસ્તસ્મૈ તસ્મૈ સર્વાત્મને નમઃ ॥ ૪૬॥
યસ્માશ્ચ દેવાઃ સંભૂતાઃ સાધ્યાઃ પક્ષિણ અવ ચ ।
પશવશ્ચ મનુષ્યાશ્ચ તસ્મૈ સર્વાત્મને નમઃ ॥૪૭॥
પ્રાણાપાનૌ વ્રીહીયવૌ તપઃ શ્રદ્ધા ઋતં તથા ।
બ્રહ્મચર્ય વિધિશ્ચૈવ યસ્માત્તસ્મૈ નમો નમઃ ॥૪૮॥
સપ્ત પ્રાણાર્ચિષો યસ્માત્સમિધઃ સપ્ત એવ ચ ।
હોમાઃ સપ્ત તથા લોકાસ્તસ્મૈ સર્વાત્મને નમઃ ॥૪૯॥
યસ્માત્સમુદ્રા ગિરયઃ સિંધવઃ પ્રચરન્તિ ચ ।
યસ્માદોષધયઃ સર્વા રસાસ્તસ્મૈ નમો નમઃ ॥ ૫૦॥
યસ્માદ્યજ્ઞઃ સમત્ભૂતો દીક્ષાયૂપશ્ચ દક્ષિણાઃ ।
ઋચો યજૂંષિ સામાનિ તસ્મૈ સર્વાત્મને નમઃ ॥૫૧॥

- હે ભૂવનેશ્વરિ ! આપને નમસ્કાર, હે ૐ કારરૂપ આપને નમસ્કાર, હે સર્વવેદાન્તોથી સિદ્ધ ! 'હ્રીં' કાર મૂર્તિ આપને નમસ્કાર, જેનાથી અગ્નિ, સૂર્ય, ચંદ્રમા તથા સર્વ ઔષધિઓ ઉત્પન્ન થઈ છે તે સર્વાત્મારૂપ આપને નમસ્કાર. જેનાથી દેવો, સાધ્યો, પક્ષીઓ, પશુઓ તથા મનુષ્યો ઉત્પન્ન થયાં છે તે સર્વાત્મારૂપ આપને નમસ્કાર, પ્રાણ, અપાન, ડાંગર, જવ, તપ, શ્રદ્ધા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય અને યજ્ઞક્રિયા ઉત્પન્ન થયેલ છે તે સર્વાત્મારૂપ તમને નમસ્કાર. ઉપરની સાત ઈન્દ્રિયો, તેઓના સાત વિષય પ્રકાશન, સાત વિષયો, સાત વિષય સંબંધી જ્ઞાનો અને સાત ઈન્દ્રિય સ્થાનકો જેનાથી ઉત્પન્ન થયાં છે તે સર્વાત્મા રૂપે આપને નમસ્કાર, જેથી સમુદ્રો, પર્વતો તથા નદીઓ ઉત્પન્ન થાય છે અને જેથી સર્વ ઔષધિઓ તથા રસો નીપજે છે તે આપને વારંવાર નમસ્કાર. જેનાથી યજ્ઞ, દીક્ષા, યજ્ઞસ્તંભ, દક્ષિણા, ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ તથા સામવેદ ઉત્પન્ન થાય છે. તે સર્વાત્મારૂપ આપને નમસ્કાર (૪૫થી ૫૧)

વળી, 'દેવી ભાગવત' બારમા સ્કંધમાં, આઠમા અધ્યાયમાં કેન ઉપનિષદ્‌નું વૃતાન્ત વર્ણવેલ છે તેમાં કહ્યું છે કે, - દેવરાજ ઈન્દ્રએ એક લાખ વર્ષ સુધી '**લક્ષવર્ષં નિરાહારો ધ્યાનમિલિત લોચનઃ ।**' નિરાહાર રહી ધ્યાનથી નેત્રોમીંચીને પરથી પર અને પરમશ્રેષ્ઠ એવા માયાબીજ (હ્રીંકાર)નો જપ કર્યો. અહીં એક લક્ષ્યથી વર્ષ પર્યન્ત નિરાહાર રહી ધ્યાનયુક્ત ઈન્દ્રએ જપ કર્યા એવું હું સમજું છું. જપથી પ્રસન્ન થયેલ દેવીએ સ્વમુખે કહ્યું -

"સર્વ વેદો જે પદનું વર્ણન કરે છે, સર્વ તપ જેને કહે છે અને જેને મેળવવા ઈચ્છતા બ્રાહ્મણો બ્રહ્મચર્ય આચરે છે, તે એ બ્રહ્મરૂપ પદ હું સંક્ષેપમાં કહું છું.

ઓમિત્યેકાક્ષરં બ્રહ્મ તદેવાહુશ્ચ હ્રીંમયમ્ ।
દ્વે બીજે મમ મન્ત્રૌ સ્તો મુખ્યત્વેન સુરોત્તમ ॥૬૪॥

- ૐ એ એકાક્ષર બ્રહ્મ અને તેને હ્રીંકારમય કહે છે. દેવવર્ય એ બંને બીજ મારા મુખ્યમંત્રો છે.

કારણ કે, માયા ભાગ અને બ્રહ્મભાગ એમ બે ભાગવાળી માયાશબલ - બ્રહ્મરૂપ એવી હું સમગ્ર જગતનું સર્જન કરું છું, તેમાં એક ભાગ 'સચ્ચિદાનંદ' નામે કહેવાય છે અને બીજો ભાગ માયા અથવા 'પ્રકૃતિ' એવા નામથી કહેવાય છે. તે માયા પરાશક્તિરૂપ છે અને તે શક્તિશાળી ઈશ્વરી હું છું.

ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું 'હ્રીં' કાર - માયાબીજને યથાર્થ રીતે સમજાવવાનો મારો અહીં પ્રમાણભૂત પ્રયાસ છે. માટે મંત્રનું તત્ત્વતઃ ઉચ્ચાર કેવી રીતે થાય તે પણ આપણે વિચારવું પડશે.

મંત્ર જપની સફળતા બે નિયમો પર નિર્ભર રહે છે - (૧) મંત્રોનું ઉચ્ચારણ બીલકુલ શુદ્ધ હોવું જોઈએ. ઉચ્ચારણમાં જરા પણ અશુદ્ધિ રહેવાથી મંત્રનું ફળ નષ્ટ થઈ જાય છે. આજ કારણે છાંદોગ્ય ઉપનિષદમાં મંત્રોના શુદ્ધ ઉચ્ચારણ પર ખૂબ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. (૨) મંત્ર જપવિધિ પૂર્વક થવા જોઈએ. વિધિભંગ મંત્રને નિષ્ફળ બનાવી દે છે. આજકાલ વેદોક્ત મંત્રના જપ લુપ્ત થયા છે. સાબર મંત્ર જ અધિકતર પ્રચલિત છે. પરંતુ એના વિષયમાં જે નિયમો નક્કી કરવામાં આવેલ છે. તેના ઉપર બહુ જ ઓછું ધ્યાન અપાય છે. આને લીધે તે મંત્રો પ્રભાવશાળી બનતા નથી. મંત્રો પોતાનો પ્રભાવ બતાવતા નથી એટલે સાધક હતાશ થઈને કહેવા માંડે છે કે - મંત્ર જપ કેવળ ઢોંગ છે, એનાથી કોઈ લાભ થતો નથી. જપ કરવાથી આપણો સમય બરબાદ થાય છે, કેવળ મૂર્ખ લોકો એના પર વિશ્વાસ કરે છે. કોઈ કોઈ શ્રદ્ધાળુ એટલું કહીને મૌન થઈ જાય છે કે -મંત્રોને કળિયુગમાં મહાદેવજીએ કિલીત કર્યા છે. એટલે તે પોતાનો પ્રભાવ બતાવી શકતા નથી. આ બધી વાતો કપોલ કલ્પિત છે. મૂળ સિદ્ધાંતોને નહીં જાણવાને લીધે આવી વાતો વહેતી થાય છે. આના ઉપર સૂક્ષ્મ વિચાર કરવો અતિ આવશ્યક છે.

આ વાત કોઈથી અજાણી નથી કે, જે કોઈ શબ્દનું ઉચ્ચારણ થાય છે તે ઉચ્ચારણકર્તાના ઉચ્ચારણ સાથેજ વાયુ મંડળમાંએક પ્રકમ્પન પેદા કરે છે. મુખથી ઉચ્ચારિત શબ્દ હૃદયથી ઉચ્ચારણ થનારા શબ્દોની અપેક્ષાએ ઓછો પ્રભાવ બતાવે છે. આ પ્રકમ્પનથી જે ચિહ્ન વાયુમંડળમાં બને છે, તે વાયુમંડળમાં ત્યાં સુધી ઘૂમતા રહે છે,જ્યાં સુધી કોઈ પદાર્થ તેઓને પોતાની અંદર શોષી નથી લેતો યા તો તે ફેલાતાં ફેલાતાં એટલા મંદ નથી પડી જતા કે તેઓનો ભાવ પણ અભાવની સમાન થઈ જાય છે. શબ્દોથી ઉત્પન્ન થનારા પ્રકમ્પન ઉચ્ચારણભેદ અનુસાર ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ચિહ્ન પેદા કરે છે. સાથે જ નિયમિત શબ્દોની નિયમિત ઉચ્ચારણથી નિયમિત ચિહ્ન બને છે. આ નિયમો પર જો આપનો વિશ્વાસ ન હોય તો આપ ગ્રામોફોન, ટૉકીઝ, ટેલીફોન, લાઉડસ્પીકર, બ્રોડકાસ્ટર, રેડિયો, ટેલીવીઝન આદિયંત્રોના આધારભૂત સિદ્ધાંતોનું મનન કરશો તો આપને સમજવામાં આવશે કે ઉપર લખેલા સિદ્ધાંતોને લીધે જ આ યંત્રોનો આવિષ્કાર થયો છે. આવી સ્થિતિમાં એ તો સ્વીકારવું પડશે કે મંત્ર ઉચ્ચારણથી કંઈને કંઈ ફળ તો નિષ્પન્ન થવું જ જોઈએ. કોઈ વિશેષ મંત્રથી શું ફળ મળે છે, એ વાત તેના ઉપયોગ કર્યા વિના સમજણમાં આવશે નહીં. શુદ્ધ મંત્રના ઉચ્ચારણથી સદા એક સરખું ફળ મળવું એ અવશ્યમભાવી છે. આથી અતિરિક્ત હું એટલું તો કહેવાનું સાહસ જરૂર કરું છું કે - ઋષિઓ, મુનિઓ અને યોગીઓએ જે કંઈ આત્મચિંતન, તપ અને અનુભવથી તેના ફળ બતાવ્યાં છે તે સર્વથા સત્ય છે.

જે અક્ષરોથી શબ્દ બને છે, તેમના ઉચ્ચારણના પાંચ સ્થાન છે - ઓઠ, જીભ, દાંત, તાલુ (તાળવું) અને કંઠ. પ્રત્યેક સ્થાન એક એક તત્ત્વનું, ઓઠ પૃથ્વીતત્ત્વનું, જીભ જળતત્ત્વનું, દાંત અગ્નિતત્ત્વનું તાલુ (તાળવું) વાયુતત્ત્વનું અને કંઠ આકાશતત્ત્વનું સ્થાન છે. મંત્રોના એવા અક્ષર યા શબ્દ જેનું ઉચ્ચારણ ઓઠથી થાય છે, પૃથ્વીતત્ત્વનો વિકાસ કરીને જપકર્તામાં પૃથ્વીતત્ત્વ બળવાન કરે છે. આવી રીતે જીભથી ઉચ્ચારણ થનારા અક્ષર યા શબ્દ જલતત્ત્વનો, દાંતથી ઉચ્ચારણ થનારા શબ્દથી અગ્નિતત્ત્વનો, તાલુ (તાળવા)થી ઉચ્ચારિત શબ્દ વાયુતત્ત્વની અને કંઠથી ઉચારણ થનારા શબ્દો આકાશ તત્ત્વનો વિકાસ કરે છે.

શરીરરૂપી બ્રહ્માંડની અંતર્ગત ત્રણ બ્રહ્માંડ છે. શરીરના મધ્યભાગમાં 'સ્વબ્રહ્માંડ' ઉપરના ભાગમાં 'પરાબ્રહ્માંડ' અને નીચેના ભાગમાં 'અપરા બ્રહ્માંડ'કહેવામાં આવે છે. સ્વ બ્રહ્માંડનો સંબંધ વિરાટતત્ત્વ સાથે, પરા બ્રહ્માંડનો સંબંધ વિદ્યુતત્ત્વ સાથે અને અપરા બ્રહ્માંડનો સંબંધ શૂન્યતત્ત્વ સાથે જોડાયેલો છે. સ્વમાં કારણ શક્તિઓ, પરામાં સૂક્ષ્મશક્તિઓ અને અપરામાં સ્થૂળ શક્તિઓ વાસ કરે છે.

મંત્રોના જે અક્ષરો યા શબ્દોમાં સ્વમાં પ્રકમ્પન થાય છે. તેનાથી વિરાટ તત્ત્વ સંબંધિત કારણ શક્તિઓનો વિકાસ થાય છે. જેનાથી પરામાં પ્રકમ્પન થાય છે.

તેનાથી વિદ્યુત સંબંધિત સૂક્ષ્મશક્તિઓનો વિકાસ થાય છે અને જેનાથી અપરામાં પ્રકમ્પન થાય છે તેનાથી શૂન્ય તત્ત્વ સંબંધિત સ્થૂળ શક્તિઓનો વિકાસ થાય છે.

ઉદાહરણાર્થે વિચારીએ તો - राम् શબ્દના ઉચ્ચારણથી પરામાં પ્રકમ્પન થાય છે, એટલે તેના ઉચ્ચારણથી સૂક્ષ્મશક્તિઓ જાગ્રત થાય છે. - ह्रीम् શબ્દના ઉચ્ચારણથી સ્વમાં પ્રકમ્પન થાય છે, એટલે તેના ઉચ્ચારણથી કારણશક્તિઓ જાગ્રત થાય છે અને ધ્રીમ્ ના ઉચ્ચારણથી અપરામાં પ્રકમ્પન થાય છે, એટલે તેનાથી સ્થૂળ શક્તિઓ જાગૃત થાય છે. આ શક્તિઓ જ્યારે પૂર્ણરૂપથી જાગ્રત થઈ જાય છે, ત્યારે સાધકના ભાવ અનુસાર એક વિશેષરૂપ ધારણ કરી તેની સન્મુખ પ્રગટ થાયછે. સાધક શક્તિના એ રૂપ પાસે જે વરદાન માંગે છે, શક્તિ દ્વારા તે વરદાન પ્રાપ્ત કરી તેની મનોકામના પૂર્ણ થાય છે. આ રીતે મંત્ર જપથી સર્વ મનોકામના પૂર્ણ થાય છે, પરંતુ એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે જીતેન્દ્રિય થયા વિના આ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી અસંભવ છે. સાધક જે દેવી-દેવતાઓને આ રીતે સિદ્ધ કરે છે તેને તે દેવી-દેવતા દર્શન આપે છે અને મનોવાંછિત વરદાન આપે છે.

બીજ મંત્રના ઉચ્ચારણ બાબતમાં કંઈક ખાસ સૂચનારૂપે લખું છું કે - ॐ સિવાય અન્ય બીજમંત્ર ઘણું કરીને વ્યંજન અક્ષર પ્રધાન હોય છે. તે મંત્રના અંતમાં સ્વર અને અનુસ્વાર કે વિસર્ગ પણ હોય છે. પ્રાયશઃ અજાણ સાધક અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર 'અમ્' કરે છે. જેમ 'કલીં' આ બીજમંત્રમાં હલન્ત 'ક' હલન્ત લ, ઈ અને બિંદુ એટલે અનુસ્વાર છે આ અનુસ્વારનું ઉચ્ચારણ ''કલીમ્ '' નહીં પણ ''કલીઙ્'' કરવું જોઈએ. અનુનાસિક સ્વરમાં જેમ ''અઁ'' અક્ષરમાં '' ઁ ''અનુનાસિક જોડેલો છે તે નાડી સ્વરમાં 'અ'નું ઉચ્ચારણ કરવું જોઈએ. અનુનાસિક વ્યંજન પાંચ પ્રકારના છે. જેમ 'ક' વર્ગનો અનુનાસિક 'ઙ' છે. 'ચ' વર્ગનો 'ઞ', 'ટ'' વર્ગનો ''ણ'',''ત'' વર્ગનો ''ન'' અને ''પ'' વર્ગનો ''મ'' છે. આ પ્રમાણે ઙ,ઞ,ણ,ન,મ આ પાંચ અનુનાસિક વ્યંજન અક્ષર છે. વાક્યની અંતર્ગત આ અનુનાસિકો સંધિના નિયમ પ્રમાણે બદલાતા હોય છે, પરંતુ જ્યાં એકાક્ષરી બીજમંત્ર છે તે અનુનાસિકનું ઉચ્ચારણ 'ક' વર્ગનાં અનુનાસિક''ઙ'' આ પ્રમાણે થાય છે. આ ઉચ્ચારણ પાછળ વિજ્ઞાન છે. ''મ્'' ઉચ્ચારણ કરવાથી તેના આંદોલન ઓષ્ઠ (ઓઠ)માં થાય છે તેથી તેના પ્રતિઆંદોલન નીચેના અંગ તરફ ન જતાં ઓઠમાંથી બહાર નીકળી જાય છે. જ્યારે ''ઙ્'' (અંઞ)નું ઉચ્ચારણ કરવાથી તે ઉચ્ચારણ કંઠમાં ભાર સાથે થાય છે અને તેના પ્રતિઆંદોલન નાડી મારફતે કંઠની નીચેના અંગોમાં પણ થાય છે. તેથી તે નાડીઓમાં ગરમી પહોંચીને નાડીઓમાં રહેલા વાતપિત્ત-કફની શુદ્ધિ પણ કરે છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરીનો એકાક્ષરી બીજમંત્ર 'હ્રીં'(માયાબીજ) છે. એનો ઉચ્ચાર હ્રીમ્ કરવાનો નથી. પરંતુ (હ+ર+ઈ+ ઁ = હ્રીં હ્રીઙ્) એ પ્રમાણે કરવો. અજ્ઞ સાધકો ઘણું કરીને એમ માને છે કે, મંત્રનો જપ કરવાથી અમુક દેવતા પ્રસન્ન થઈને ધન-

માન-સન્માનાદિ સિદ્ધિઓ મેળવી આપશે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે જોતાં તેમ નથી. મંત્રોની પ્રાથમિક સિદ્ધિ એ છે કે વિહિત ઉપાય વડે જપ કરવાથી તે વડે જપ કરવા શરીર, વાણી અને મનની શુદ્ધિ થાય છે. શરીર શુદ્ધિ, મનશુદ્ધિ અને વાણીશુદ્ધિ ત્રણ શુદ્ધિરૂપી સિદ્ધિઓ જીવન માટે બહુ જ ઉપયોગી હોય છે. આ ત્રણ શુદ્ધિ પછી સાધક મંત્ર જપ ચાલુ રાખે તો સાધકને પોતાના મનનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટરૂપે ભાસવા લા છે. એટલે કે, મનમાં રહેલા વિવિધ પ્રકારના વિચિત્રતાપૂર્ણ સંસ્કારો સાધક સારી પે જોઈ શકે છે. પછી સાધકને જે પ્રમાણે જીવન ઘડવાની ઈચ્છા હોય તે પ્રમા સંસ્કારોમાં સુધારાવધારા કરી પોતાનું જીવન પરિવર્તન કરી શકે છે, અથવા નવી રીતે જીવન ઘડી પણ શકશે. આ મોટામાં મોટી સિદ્ધિ છે અને તે પછી પણ જો મંત્ર જ ચાલુ રાખશે તો તે મંત્ર શક્તિ શરીરસ્થ પંચપ્રાણમાં રમમાણ થઈ પ્રાણને પ શક્તિશાળી બનાવી શકશે. પ્રાણશક્તિ વધારવાનો મંત્ર આ પ્રમાણે છે -

"ૐ હ્રીં મમ પ્રાણદેહે રોમ પ્રતિરોમ ચૈતન્યં જાગ્રયજાગ્રય હીં ૐનમઃ ॥"

- ઉક્ત મંત્રમાં 'ૐ' બ્રહ્મબીજ અને હ્રીં માયાબીજનું સંયોજન છે. જે શરીરમ નવીન પ્રાણચેતનાનો સંચાર કરી સાધકને કુંડલિની શક્તિ જાગ્રત કરવામાં સહાય બને છે. આપણી દૈનિક ક્રિયાઓ પ્રાણબળ ઉપર આધાર રાખતી હોવાથી પ્રાણબળને અનુરૂપ ક્રિયાઓમાં સફળતા પણ મળતી હોય છે.

હવે આપણે શ્રી ભુવનેશ્વરીનો 'હ્રીં' બીજ ૐકાર (પ્રણવબીજ)પછી બીજ ક્રમમાં આવે છે. તેને ફળશ્રુતિનો વધુ વિચાર કરીએ.

શ્રી ભુવનેશ્વરી રહસ્યમાં કહ્યું છે કે - ભુવનેશ્વરીની જે એકાક્ષરી (હ્રીં)વિદ્યા છે તે હૃદયની લેખા સમાન ચૈતન્ય રહે છે. અને આ પરાશક્તિ તથા પ્રાણશક્તિ પણ છે. એટલે માયાબીજ હોવાથી તે હ્રલ્લેખા પણ કહેવાય છે. આ હ્રલ્લેખા (માયાબીજ)વિના સંપૂર્ણ મંત્ર નિર્જીવ રહે છે. આ એકાક્ષરી વિદ્યા સંપૂર્ણ મંત્રોને જાગ્રત કરનારી શક્તિ છે. આ સંપૂર્ણ મંત્ર નિર્જીવ રહે છે. આ એકાક્ષરી વિદ્યા સંપૂર્ણ મંત્રોને જાગ્રત કરનારી શક્તિ છે. આ સંપૂર્ણ આગમોનો મુકુટ અને સર્વનો સાર, સંપૂર્ણ ઐશ્વર્યોને આપનાર, મંત્રોથી યુક્ત, દિવ્યફળોનો દાતા છે.

આ મંત્રના ઋષિ શક્તિ છે. છન્દ ગાયત્રી છે અને દેવતા ભુવનેશ્વરી છે, જેની સેવા સમસ્ત દેવ મંડળ કરે છે. હે દેવિ ! 'હ' બીજ છે, 'ઈ' શક્તિ છે અને 'ર' કીલક છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને માટે આનો વિનિયોગ છે. બીજાક્ષરના છ (૬) દીર્ઘસ્વર યુક્ત વર્ણોથી શ્રેષ્ઠ સાધકે અંગ-કલ્પના (કરન્યાસ અને અંગન્યાસ) કરવી.

પ્રથમ માયાબીજ (હ્રીં), મધ્યમાં નામ **'ભુંવનેશ્વર્યૈ'** અને અંતમાં **નમઃ** બોલવું. ચૌદ ભુવનોમાં આ એકાક્ષરી વિદ્યા વિસ્તૃત છે. આ વિદ્યા સમાન બીજી કોઈ વિદ્યા જ્ઞાન સાધનમાં સમર્થ નથી. વળી આમાં ચિત્તશુદ્ધિની આવશ્યકતા નથી. મિત્ર, શત્રુ આદિ દોષ નથી. સામયિક સંપ્રદાય એમાં બાધક નથી. એમાં અધિક મહેનતની જરૂર નથી.

સર્વકામનાઓ અને આર્થિક, સિદ્ધિ આપનારી આ વિદ્યાનું જે મંત્રાર્થજ્ઞાતા ચિંતન કરે છે, તેના હાથમાં નિરંતર સર્વસિદ્ધિયો વિરાજે છે, એમાં સંદેહ નથી. સભામાં તેની ગદ્ય-પદ્યમયી વાણી નીકળે છે, અને વિવાદ કરનારાઓ તેના દર્શન માત્રથી જ સન્માન રહિત થઈ જાય છે. તે અગ્નિને શીતલ કરવામાં, જળની ગતિ અને સૂર્યની ગતિ રોકવામાં, દિનને રાત્રિમાં અને રાત્રિને દિનમાં પરિણત કરવામાં અને વશીકરણમાં સમર્થ થઈ જાય છે.

દેવો દ્વારા દેવત્વ પ્રાપ્તિ માટે, સિદ્ધો દ્વારા આકાશ ગતિને માટે અને પન્નગ, રાક્ષસ, મર્ત્ય, મુનિ અને મોક્ષાર્થીઓ, ધર્માર્થીઓ અને અર્થાર્થીઓ દ્વારા આ પરાશક્તિની પૂજા કરવામાં આવી છે. આની ઉપાસનામાં ધન-વ્યયની અધિકતા અને શારીરિક કરાર નથી. શાસનકર્તાઓ પણ તેમના દાસ બની જાય છે, અન્યની તો વાત જ શું ? તે સાધક આ સંસારમાં સર્વનો પ્રિય થઈને યશસ્વી થાય છે. અંતમાં દેવી-ગણની પદવીને પ્રાપ્ત થાય છે. સૂર્ય-ચંદ્રના સમાન તેજસ્વી બનીને તે દસ હજાર કલ્પો સુધી સ્વર્ગમાં રહે છે.

કાળના દીર્ઘ પ્રવાહમાં વહેતા ૐકારને અનેક નામો પ્રાપ્ત થયેલાં છે. તેવી જ રીતે શાસ્ત્રકારો અને સ્તુતિકર્તાઓએ **હ્રીં** કારના જુદા જુદા ગુણોને અનુલક્ષીને તેના જુદા જુદા નામથી નિર્દેશ કરેલો છે અને તે પ્રચલિત થતાં તેના પર્યાય શબ્દનું કે વિશિષ્ટ સંકેતનું સ્થાન પામેલો છે. બીજમંત્રોને લગતા ખાસ કોષોમાં તેમજ **અન્ય** મંત્ર-તંત્ર ગ્રંથોમાં તે નામોનો સંગ્રહ જોઈ શકાય છે. તેના આધારે અહીં **હ્રીં** કારના વિવિધ નામોને જાણવા-સમજવા પ્રયાસ કરીશું.

'મંત્રાભિધાન'ના કથનાનુસાર -

હ્રીં લજ્જા ગિરિજા ચ શક્તિરપિ હૃલ્લેખા ચ માયા પરા ।

હીં કારને લજ્જા, ગિરિજા, શક્તિ, હૃલ્લેખા, માયા અને પરા કહેવામાં આવે છે.

લજ્જા - સંસ્કૃત ભાષામાં લજ્જાનો અર્થ, લાજ કે શરમ-મર્યાદા જેવો થાય છે. હ્રીં કારને માટે લજ્જા શબ્દનો પ્રયોગ થતાં સ્વાભાવિક રીતે પ્રશ્ન ઊઠે છે કે, લજ્જા તો સ્ત્રીજાતિનું ખાસ ભૂષણ છે. તે હ્રીંકાર માટે કેવી રીતે યોગ્ય ગણાય ? હ્રીંકાર શક્તિ દેવીનું એક સ્વરૂપ છે તેના વિશિષ્ટ આભૂષણ તરીકે આ લજ્જા સંજ્ઞાનો ઉપયોગ ઉચિત છે. પ્રાચીનકાળમાં શ્રી હ્રીં, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ અને લક્ષ્મી એ છ મહાદેવી અતિ સૌભાગ્યસૂચક મનાતી. એ રીતે હ્રીને - લજ્જાને આપણે એક સૌભાગ્યસૂચક સંજ્ઞારૂપે સ્વીકારીએ તે ઉચિત છે.

ગિરિજા - એટલે ગિરિ-પર્વતમાં જન્મેલી તે પાર્વતીનું જ એક નામ છે.

શક્તિ - હીંકાર મુખ્યત્વે શક્તિબીજ છે. તેની તેને શક્તિ કહેવામાં અનુચિત નથી.

હૃલ્લેખા - હૃત એટલે હૃદય. તેની જે લેખા અર્થાત્ રેખા તે હૃલ્લેખા.

જે હૃદયમાં પ્રકાશની રેખા બનીને ચમકે છે. તેનું નામ હલ્લેખા.

માયા - પરમેશ્વરની અવ્યક્ત બીજરૂપા શક્તિ, આ જગતનું આદિકરણ, તેની પ્રકૃતિ, અવિદ્યા કે માયા પણ કહેવામાં આવે છે. હ્રીંકાર આ રીતે માયાનું બીજ અને માયાનું પ્રતીક છે.

પરા - પરમાત્માની પરમ શ્રેષ્ઠ શક્તિ.

ભૂત ડામરોક્ત બીજાભિધાનમાં કથન છે કે -

માયા લજ્જા પરા સંવિત્ ત્રિગુણા ભુવનેશ્વરી ।
હ્રાલ્લેખા શમ્ભુવનિતા શક્તિર્દેવેશ્વરી શિવા ।
મહામાયા પાર્વતી ચ સંસ્થાન કૃતરૂપિણી ।
પરમેશ્વરી ચ ભુવનધાત્રી જીવનમધ્યગા ॥

- માયા, લજ્જા, પરાનો અર્થ ઉપર સમજાવ્યો છે.

સંવિત્ - પ્રજ્ઞા અથવા ચેતનાને કહેવામાં આવે છે. હ્રીં કાર ઉપાસના વડે પ્રજ્ઞાનો નિર્મળ પ્રકાશ પ્રાપ્ત થાય છે. ચેતનામાં અદ્ભુત ચમકારો આવે છે. આથી તેને સંવિત કહેવામાં આવે છે.

ત્રિગુણા - સત્ત્વ, રજસ અને તમસ્ ત્રણ ગુણોથી યુક્ત શક્તિદેવી ત્રિગુણા છે. તે ત્રણ ગુણો થકી સૃષ્ટિની રચના કરે છે, સ્થિર કરે છે, અને સંહાર પણ કરે છે.

ભુવનેશ્વરી - શક્તિ સંપ્રદાયમાં દસ મહાવિદ્યાઓ પૈકી ચોથી મહાવિદ્યા ભુવનેશ્વરી છે. એટલે આ શબ્દ ઘણો જ મહિમાવંત છે. ભુવનનો અર્થ છે જગત અથવા 'લોક. **'અસ્માદ્ભવતીતિ ભુવનમ્'** અર્થાત્ આથી જે કંઈ ઉત્પન્ન થાય છે તે ભુવન છે. ભુવન એટલે સ્વર્ગલોક, પાતાલલોક, અને મર્ત્યલોક એ ત્રણ જગત અથવા બ્રહ્મલોક, તપોલોક આદિ ચૌદલોક તેના ઉપર જેનું આધિપત્ય છે તે ભુવનેશ્વરી.

હલ્લેખાનો અર્થ ઉપર જણાવેલ છે.

શંભુવનિતા - શંભુ એટલે શિવ, શંકર કે મહાદેવ તેમની વનિતા એટલે પત્ની તે પાર્વતી. આ પાર્વતીનો એક પર્યાયવાચક શબ્દ છે.

ઈશ્વરી - ઈશ્વરી પત્ની. અહીં ઈશ્વરનો શબ્દ શિવને લાગુ પડે છે.

શિવા - શિવની પત્ની. શક્તિ અને શક્તિદેવીનો અર્થ સમાન છે.

મહામાયા - મહાન છે એવી જે માયા તે મહામાયા. માયાનો અર્થ ઉપર જણાવેલ છે.

પાર્વતી - અર્થ સુપ્રસિદ્ધ છે. પર્વતપુત્રી તે પાર્વતી. ભગવાન શંકર સાથે વિવાહ થતા. શિવ પત્ની બન્યાં.

સંસ્થાનકૃત રૂપિણી - વિવિધ સંસ્થાનોમાં વિવિધ રૂપ ધારણ કરનારી અર્થાત્ હ્રીં કાર એ જ જુદા જુદા દેવોના મંત્રો સાથે હ્રીં કે હવી અને હ્રીં જેવા રૂપોને પણ ધારણ કરે છે.

પરમેશ્વરી - અહીં પરમેશ્વર શબ્દથી શિવ કે સદાશિવ સમજવા. તેના પરમ ઐશ્વર્યને ધારણ કરનારી શક્તિ તે પરમેશ્વરી કહેવાય.

ભુવનધાત્રીં - ભુવનનો અર્થ ઉપર આવી ગયો છે. જે ભુવનના આધારરૂપ છે અને ભુવનોને ધારણ કરતી છે તે ભુવનધાત્રી.

જીવનમધ્યગા - જીવનના મધ્યમા ગમન કરનારી તે જીવન મધ્યગા. અહીં જીવન શબ્દનો અર્થ પ્રાણ છે. મધ્યનાડીમાં ઉર્ધ્વગમન કરનારી સુષુમ્ણાનાડીને માર્ગે ઉર્ધ્વગમન કરનારી પ્રાણ ચેતના જે કુંડલિની છે તેને જ જીવન મધ્યગા કહેવામાં આવે છે.

મંત્ર વ્યાકરણમાં કથન છે કે -

"માયાતત્ત્વં શક્તિર્લોકેશો હીં ત્રિમૂર્તિ બીર્જેશઃ ॥"

- હીં કાર માયાતત્ત્વ, શક્તિ, લોકેશ, ત્રિમૂર્તિ અને બીજેશ તરીકે ઓળખાય છે.

- તંત્ર ગ્રંથોમાં આ સિવાય નીચેના નામો પણ જોવામાં આવેલ છે - શિવપ્રિયા, શિવવલ્લરી, વારણાર્ણ, યોનિમંત્ર, લોહીતા, વસુધા, વાતાવર્તી, સકલા, ઈશાનવલ્લભા, કામાસ્ત્ર, કશા, ગુહા, ચટી,ચેટી, જગતકર્તી, ત્રિપુરા, ધાત્રી, ધૂમ્રભૈરવી, પ્રતિષ્ઠાકલા, મંદાક્ષી, મંદાસ્ય, મહોહારી, મહેશશક્તિ, માતૃકાસૂ, માલિની, મૃત, મૃતસ્ના, મધ્દિકા, પ્રજ્ઞા વગેરે.

જૈન ધર્મના મંત્ર ગ્રંથોમાં હ્રીંકારના અનેકનામો ઉપલબ્ધ થાય છે. અહીં આટલી નામવિચારણા પરથી હ્રીં કારનું સ્વરૂપ કેટલું ભવ્ય અને ઉદાત્ત છે ? તે સમજી શકાય છે અને પ્રાચીનકાલમાં તેની સાધના-આરાધના-ઉપાસનાનો વ્યાપ કેટલો મોટો હશે ? તેનો ખ્યાલ પણ આવી શકે છે.

કોઈને ક્યારેક એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય કે એકાક્ષરી મંત્રનો અર્થ શું હોઈ શકે ? પરંતુ જેને એકાક્ષર મંત્ર ગણવામાં આવે છે, તે વસ્તુતઃ ઘણા અક્ષરોનું સંયોજન હોય છે અને તે પ્રત્યેક અક્ષર અમુક અર્થનું પ્રતિપાદન કરનારો હોઈને સમસ્ત અક્ષરનું અર્થગૌરવ વધી જાય છે. મંત્ર મહાર્ણવમાં મંત્રાર્થ રહસ્યની સાત ભૂમિકાનો નિર્દેશ છે આ પ્રમાણે - (૧) પ્રકટ અર્થ (૨) ગુપ્ત અર્થ (૩) ગુપ્ત તર અર્થ (૪) સમ્પ્રદાયાર્થ (૫) કુલાર્થ (૬) નિગર્ભાર્થ (૭) પરાપર રહસ્ય.

સર્વમંત્ર સંપ્રદાયી અર્થની સાતેય ભૂમિકા સ્પર્શતા નથી. પરંતુ તેઓ પ્રકટ અર્થ, તથા મંત્રનું રહસ્ય સમજવામાં શાસ્ત્રો પણ ઘણા ઉપયોગી છે અને તે કેટલાક અંશે ગુરુની ભૂમિકાની ગરજ સારે છે.

ૐ કાર એકાક્ષરી હોવા છતાં કેટલું વિસ્તૃત અર્થગૌરવ ધરાવે છે ! તેવી જ

રીતે હ્રીઁ કારનું પણ મહત્ત્વપૂર્ણ અર્થગૌરવ છે. પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં હવે હ્રીં કારનો અર્થ સમજવા પ્રયાસ કરીશું.

હ્રીઁ કારનો અર્થ તેમાં સમાવિષ્ટ અક્ષરોના આધારે થાય છે, એટલે પ્રથમ તેનું અક્ષર સંયોજન સમજી લઈએ હ્રીં કારમાં પ્રથમ અક્ષર 'હ' છે. તેમાં 'ર' જોડાતાં 'હ્ર' એવો સંયુક્તાક્ષર બને છે. તેમાં 'ઈ' જોડતાં તે 'હ્રી'નું રૂપધારણ કરે છે અને તેના પર નાદાદિસૂચક ચંદ્રકલા તથા બિંદુ જોડાતાં 'હ્રીઁ' એવો મંત્રાક્ષર અસ્તિત્વમાં આવે છે.

દેવી ભાગવતના સાતમા સ્કંધમાં કહ્યું છે કે -

હકારઃ સ્થૂલદેહઃ સ્યાદ્ રકારઃ સૂક્ષ્મદેહકઃ ।

ઈકારઃ કારણાત્માસૌ હ્રીંકારડહં તુરીયકમ્ ॥

આવી રીતે સમષ્ટિના દેહમાં પણ ક્રમથી ત્રણ બીજો જાણીને બુદ્ધિમાન મનુષ્યે સમષ્ટિ અને વ્યષ્ટિના એકત્વની ભાવના કરવી.

કેટલાક તંત્રકારોના મતે - 'હ'નો અર્થ દહરાકાશ એટલે હૃદયમાં રહેલો અવકાશ થાય છે. તેમાં ઇયતે અર્થાત્ પ્રકાશિત થાય છે તે 'ઈ' આ બંનેની સંધિ થવાથી **'હી'** પદ બન્યું છે. તેની સાથે નિર્માણાર્થક 'મ' કારનો યોગ (કર્મધારય સમાસ કરી) મકારનો અનુસ્વાર (ઉચ્ચારણમાં અનુસ્વાર'ડ') થયો એટલે હ્રીઁ પદ તૈયાર થયું. આ રીતે તેનો સામુહિક અર્થ દહરાકાશમાં પ્રકાશનું નિર્માણ કરનારો એવો થાય છે.

તંત્રકારોનું કહેવું છે કે -

હકારઃ શિવવાચી સ્યાત્ રેકઃ પ્રકૃતિરુચ્યતે ।

મહામાયાર્થ 'ઈ' શબ્દો, નાદો વિશ્વપ્રસૂઃ સ્મૃતઃ ॥

- હ્રીઁ કારમાં હ એવો જે અક્ષર રહેલો છે. તે શિવનો વાચક છે. અર્ધા ર કાર રૂપ જે રેફ રહેલો છે, તે પ્રકૃતિનો વાચક છે, વળી તેમાં જે ઈ શબ્દ છે, તે મહામાયાના અર્થવાળો છે તેમાં નાદાદિસૂચક જે ચંદ્રકલા તથા બિંદુ રહેલાં છે, તે વિશ્વોત્પત્તિનું સૂચન કરનારા મનાય છે.

કેટલાક તંત્રકારોએ નિરુક્ત - પદ્ધતિથી હ્રીઁ કારનો અર્થ નિરતિશય આનંદરૂપ ચિત્ શક્તિ એવો પણ કર્યો છે. તો કેટલાક તંત્રકારોએ નિરુક્ત-પદ્ધતિથી 'સ્વપ્રકાશ પરમાનંદ રૂપિણી' એવો અર્થ પણ કર્યો છે. તંત્ર ગ્રંથોના અભિપ્રાયથી હ્રીઁ કાર એ શિવ અને શક્તિની અપારલીલાને સૂચવનારું મંત્રબીજ છે.

હ્રી કારનો નિરુક્ત પદ્ધતિએ અર્થ કરતાં ત્રિપુરોનિષદ માં જણાવાયું છે કે - હ્રીંમાં હનો અર્થ હૃદય છે અને ગતિ અર્થવાળા 'ઈ'નો અર્થ નિવાસ છે. તાત્પર્ય કે હૃદયરૂપી આગારમાં નિવાસ કરનારી શક્તિનો બોધ કરાવવાને લીધે તે હ્રીઁ કાર કહેવાય છે.

ત્યાં વિશેષમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે, આ શક્તિ પરમાત્મતત્ત્વનો અવભાસ કરાવનારી છે, ત્રિગુણાતીત છે, નિર્ગુણ બ્રહ્મરૂપા છે અને રાજરાજેશ્વરી છે, ગાયત્રીનું ત્રીજું પાદ એટલે **ધિયો યોનઃ પ્રચોદયાત્** તેનો અર્થ તેમાં સમાયેલો છે. વળી અકાર, ઈકાર, અને મકારના અર્થમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને રુદ્રનો સંક્ત છે. તેમ **હ્રીં** કારના અક્ષરોમાં પણ ત્રણેયનો સંકેત છે.

'શ્રી દેવ્યથર્વશીર્ષ' ના મંત્ર ૧૮-૧૯માં જણાવ્યું છે કે -

વિયદીકારસંયુક્તં વીતિહોત્ર સમન્વિતમ્ ।
અર્ધેન્દુલસિતં દેવ્યા બીજં સવાર્થસાધકમ્ ॥૧૮॥
એવમેકાક્ષરં બ્રહ્મ યતયઃ શુદ્ધચેતસઃ ।
ધ્યાયન્તિ પરમાનન્દમયા જ્ઞાનામ્બુરાશયઃ ॥૧૯॥

વિયત્ - આકાશ (હ) તથા 'ઈ' કારથી યુક્ત વીતી હોત્ર-અગ્નિ (ર) સહિત, અર્ધચંદ્ર (ँ)થી અલંકૃત જે દેવીનું બીજ છે. તે સર્વ મનોરથ પૂર્ણ કરનાર (હ્રીં) છે. આ એકાક્ષર બ્રહ્મનું એવા યતિઓ ધ્યાન કરે છે જેનું ચિત્ત શુદ્ધ છે, જે નિરતિશયાનન્દપૂર્ણ છે અને જે જ્ઞાનનો સાગર છે. (આ મંત્ર દેવી પ્રણવ માનવામાં આવે છે. ૐ કારના સમાન જ આ પ્રણવ પણ વ્યાપક અર્થથી ભરેલો છે. સંક્ષેપમાં એનો અર્થ ઈચ્છા-જ્ઞાન-ક્રિયાધાર, અદ્વૈત, અખંડ, સચ્ચિદાનંદ સમરસીભૂત શિવશક્તિ સ્ફુરણ છે.)

આ અર્થ **હ્રીં** કારના અર્થને ૐકારના અર્થની સમીપે લઈ આવે છે, અથવા તો તેના જેવું જ અર્થ ગૌરવ અર્પે છે. એમ કહેવું તે અનુચિત નથી જ.

જૈન ધર્મમાં પણ **હ્રીં** કાર ઘણું જ મહત્ત્વ ધરાવે છે. ત્યાં હનો અર્થ પાર્શ્વનાથ. રનો અર્થ ધરણેન્દ્ર નાગદેવતા (કે જે તેમના સેવક તરીકે જાણીતા છે.) ઈનો અર્થ પદ્માવતી દેવી. કલાનો અર્થ નાગની ફણા તથા બિંદુ અને નાદનો અર્થ નાગના મસ્તકે શોભતો મણિ એવો કરવામાં આવે છે. તાત્પર્ય એ છે કે જૈન ધર્મની દૃષ્ટિએ હ્રીં કારએ ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી સહિત પાર્શ્વનાથનો અર્થ બતાવનારું મહાશક્તિશાળી બીજ છે.

જૈન ધર્મના મંત્રવિશારદોએ કહ્યું છે કે - **'સર્વધર્મ બીજમિદમ્'** આ હ્રીં કાર બીજ સર્વધર્મને માન્ય છે. એટલે શિવ-શક્તિ-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશાદિ દેવોની ભાવના પણ થઈ શકે છે. હ્રીં કારને જેઓ જેવા સ્વરૂપે ભજે છે તેવા સ્વરૂપે તેની શક્તિના દર્શન થાય છે અન સાધકના મનોરથો પૂર્ણ થાય છે.

ઉપાસના હ્રીં કારની ક્યારે કેવી રીતે ?

ઉપાસના કોની કરવી ? ૐકારની કે હ્રીંકારની એવા પ્રશ્ન કેટલાક જિજ્ઞાસુઓના મનમાં વારંવાર ઊઠે છે. તેનું યોગ્ય સમાધાન થવું જરૂરી છે.

ૐ સર્વશ્રેષ્ઠ બીજ મંત્ર છે. તેમાં અકાર, ઉકાર, મકાર અને ત્રિવિધ અક્ષરમાં ત્રિવિધ શક્તિઓ અંતર્નિહિત હોય છે, પરંતુ આ શક્તિઓ વિશુદ્ધ હોવાથી સાધકને કેવળ આત્માભિમુખ બનાવે છે. અર્થાત્ કેવળ એકાક્ષરી પ્રણવ મંત્ર (ૐ)નો જપ કરનાર વિષયસુખથી વિમુખ થઈ આત્મા તરફ અભિમુખ થાય છે અને સ્વલ્પકાળમાં આત્મ સાક્ષાત્કાર કરે છે. પરંતુ જે સાધકના મનમાં સુપ્તરૂપ કે પ્રકટરૂપે વિષય સંસ્કારો હોય છે તે સાધક જો કેવળ પ્રણવ જપ કરે તો તે સફળતા પ્રાપ્ત કરી શક્તો નથી.

ૐ સર્વશ્રેષ્ઠ મંત્ર છે એમાં શંકાનું કોઈ કારણ નથી. જેની પાચન શક્તિ બળવાન ન હોય અને પૌષ્ટિક વસ્તુ ખાય તો તેને માટે પૌષ્ટિક વસ્તુ વિષરૂપ થાય છે, વિષ ખાઈને પચાવી શકે તો તે અમૃતનું ફળ આપે છે અને ખાઈને પચાવી ન શકે તો વિષરૂપ થઈ જાય છે. પ્રણવ એકાક્ષરી મંત્ર અને સ્વરપ્રધાન છે એટલે તેના જપ સરળતાથી થાય છે. ઘણાં ઉત્સાહી સાધક પ્રથમ તો ઉત્સાહભેર પુષ્કળ મંત્ર જપ કરી જાય છે. કેટલાક સમય પછી તેની પ્રતિક્રિયા શરૂ થાય છે. સ્વર પ્રાધાન્ય પ્રણવના જપથી હૃદયમાં જે આંદોલન પ્રતિ આંદોલન થાય છે તે અતિસૂક્ષ્મ હોય છે અને તેની પ્રતિક્રિયા સીધી બ્રહ્મનાડીમાં ઉદ્ભવે છે. સાધકની ભાવના સુધરે છે પરંતુ તેની ઈડા, પિંગલા વગેરે સ્થૂળ નાડીઓની શુદ્ધિ નહીં હોવાથી તેના દોષો પણ અતિ સૂક્ષ્મ એવી બ્રહ્મનાડી છે તેમાં સંક્રમિત થાય છે, તેની આગળ છાતીમાં અથવા પાછળ કરોડરજ્જુમાં અતિ અસહ્ય પીડા થાય છે. જે પીડા કોઈપણ ડૉક્ટર કે વૈદ્યની દવાથી મટી શકે જ નહીં. પરંતુ સાધક પ્રણવ સહિત અન્ય કોઈ મંત્રનો જપ કરે કે જેને જપવાથી તેનાં આંદોલન પ્રબળ થાય જેથી તે ગરમી વડે સૂક્ષ્મનાડીઓમાં સંક્રમિત થયેલા દોષોની શુદ્ધિ થઈ શકે છે. કેવળ પ્રણવ જપ કરવાથી કેટલાક સાધકોને પીડા શરૂ થાય છે. સાંસારિક સુખનો નાશ થાય છે. પછી સાધકો પ્રણવ જપ કરતા અટકી જાય છે અને ઘણુ કરીને તેઓ ભોગવિલાસમાં પડી જાય છે. તથાપિ પ્રણવ જપના સંસ્કારો નાશ પામતા નથી. જો તેઓને આ જન્મમાં ઉચ્ચ કોટિનો સંગ-સહવાસ મળી જાય તો તે ઉત્તરાવસ્થામાં પુનઃપ્રયાસ કરે છે, નહીં તો જન્મજન્માન્તરમાં આ પ્રણવના સંસ્કારો બહુ જ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

જો સાધકની સંસાર વાસના છૂટતી ન હોય, સાંસારિક જવાબદારી નિભાવવાની હોય, સંસારના ભોગ પણ ભોગવવા હોય તેણે હૃદયના સંસ્કારોની તપાસ કર્યા વિના કેવળ પ્રણવમંત્રનો જપ કરવા માટે હઠાગ્રહ ન રાખવો તેવી મારી ખાસ ભલામણ છે. જો સાધકમાં શ્રેયસ્-પ્રેયસ્ ઉભયજાતીય સંસ્કાર હોય છે તો સંસ્કારનાને અનુરૂપ પ્રણવસહિત કોઈપણ મંત્રનો વિહિત ઉપાય વડે જપ કરી શકે છે. જો કેવળ ભૌતિક ધન-માનાદિની અભિલાષા હોય તો પ્રવણરહિત મંત્ર જપ કરવા કારણ કે, પ્રણવમંત્ર ભૌતિક અભિલાષાને માટે અંતરાય રૂપ છે.

હવે હું આગળ વધીને કહું છું કે - હ્રીં કારની જ ઉપાસના કરો કારણ કે પ્રવર્તમાન સમયમાં સહુથી વધારે શીઘ્રફળદાયી ઉપાસના એની છે વેળીએમાં ૐકારની ઉપાસના આવી જાય છે. પ્રશ્ન ઉદ્‌ભવશે કે એ કેવી રીતે શક્ય બને ? હ્રીંએ માયા બીજ છે.તાંત્રિકોનો પ્રણવમંત્ર છે. જેને શક્તિ પ્રણવ કહેવામાં આવે છે. સક્રિય બ્રહ્મ શક્તિનું સ્વરૂપ હ્રીં બીજમાં નિહિત છે. હ્રીંકારની ઉપાસનામાં એકલો હ્રીં બોલાતો નથી. પ્રણવ ૐકાર ના હાજરી વગર શક્તિ સક્રિય બનતી નથી. જેથી તેમાં 'ૐ હ્રીં નમઃ ।' એ રીતે ત્રણ પદો બોલવાના હોય છે. આ ત્રણ પદને હ્રીં કાર વિદ્યા કે મહાવિદ્યા કહેવામાં આવે છે. તેની ઉપાસના કદી પણ નિષ્ફળ જતી નથી. ઈશ્વર પાર્વતીને કહે છે કે -

'શ્રુણુ દેવી વરારોહે યૈન સિદ્ધયતિ વાંછિતમ્ ।
તત્સર્વ કથયિષ્યામિ મંત્રવિદ્યા મહેશ્વરી ॥
પ્રયોગ યેન માત્રેણ કલસિદ્ધિશ્ચ જાયતે ।
ૐ હ્રીં પ્રયોગ તો દેવી મયોક્તા ભક્તિતસ્તથા ॥

- હે દેવિ ! સુંદર મુખવાળી, જેનાથી સર્વ પ્રકારની ઇચ્છાપૂર્ણ થાય છે અર્થાત્ શ્રેયસ અને પ્રેયસની વાંછાસિદ્ધિ થાય છે તેવી સર્વોત્તમ મંત્રવિદ્યા હે મહેશ્વરિ ! તમને કહું છું. જેના પ્રયોગ માત્રથી ફળસિદ્ધિ થાય છે. હે દેવી ! ભક્તિયુક્ત થઈ **ૐ હ્રીં નમઃ ।** મંત્રનો પ્રયોગ કરવો.

આગળ વધીને તેમણે એમ પણ કહ્યું છે કે, સૂર્યનું કાલાન્તરે પતન થશે. સમુદ્ર પોતાની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરશે. પૃથ્વી ચલાયમાન થશે. પરંતુ ૐ કાર અને હ્રીં કાર કદાપિ અસત્ય નહીં ઠરે. સત્ય એ સર્વદા સત્ય જ રહેશે.

હ્રીંકાર વિદ્યાસ્તવનનો નીચેનો શ્લોક વિચારીએ તો -

વિદ્યા યઃ પ્રાક્ પ્રણવં નમોડન્તે
મધ્યૈકબીજં નનુ જાગ્જવીતિ ।
તસ્યૈકવર્ણા વિતનોત્યવન્દયા
કામાર્જુની કામિતમેવ વિદ્યા ॥

- જે મનુષ્ય પ્રથમ પ્રણવ એટલે ૐ અને અંતે નમઃ તેમજ મધ્યમાં અનુપમ બીજ હ્રીં કારનો વારંવાર જપ કરે છે. તેના વાંછિતોને અવંધ્ય અને કામધેનુ સમાન આ એક વર્ણવાળી હીંકાર વિદ્યા પૂર્ણ કરે છે.

હ્રીં કાર વિદ્યામાં ત્રણ પદો છે તેમાં પ્રથમ પદ ૐ એ સેતુ છે. (**મંત્રાણામ્ પ્રણવઃ સેતુઃ**). બીજું પદ હ્રીં એ મંત્ર બીજ કે વિદ્યાબીજ છે અને ત્રીજું નમઃ પદ એ પલ્લવ છે. અહીં હ્રીં એ મુખ્ય વિદ્યાપદ હોવાથી આ વિદ્યાને એકાક્ષરી વિદ્યા કહેવામાં આવે છે.

અહીં થોડી વધુ સ્પષ્ટતા સાધકની જાણકારી માટે કરું છું. જે પદ મંત્રની મૂળશક્તિનું અનુસંધાન કરી આપે તેને સેતુ કહેવાય છે. મંત્રશાસ્ત્રના નિયમાનુસાર ૐ પ્રત્યેક મંત્રમાં અગ્રસ્થાને પ્રથમ ઉચ્ચાર થતો હોવાથી તે મંત્ર સેતુ કહેવાય છે. અહીં પણ પ્રથમ પદ ૐનો સેતુ રૂપે સ્વીકાર થયેલો છે. મંત્રનું ઉચિત પરિણામ ઉપલબ્ધ થાય તે માટે જે તે મંત્રની પાછળ જે પદ લગાડવામાં આવે છે તેને પલ્લવ કહેવાય છે. **સ્વાહા, સ્વધા, વૌષટ્, ઠઃ ઠઃ, નમઃ** વગેરે પદો પલ્લવ છે. **'નમઃ'** પદનો પલ્લવ તરીકે ઉપયોગ કરવાથી તે પદવાળો મંત્ર શાંતિ, પુષ્ટિ અને તુષ્ટિપ્રદ બને છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે - હ્રીં કાર વિદ્યા મુખ્યત્વે શાંતિ, પુષ્ટિ અને તુષ્ટિ આપનારી વિદ્યા છે અને સૌભાગ્યની ઈચ્છા રાખનાર સહુ કોઈએ તેની સાધના-આરાધના-ઉપાસના કરવી આવશ્યક છે.

હ્રીં કાર ઉપાસના એ માનવજીવનનું એક મંગલ પ્રસ્થાન છે. **ૐ હ્રીં નમઃ ।** આ બ્રહ્મસ્વરૂપ મંત્રનું અધ્યન સંપૂર્ણ સંકલ્પ અને ઉત્સાહથી કરવું જોઈએ. ચોક્કસ હેતુ પૂર્ણ કરવા માટે દૃઢ સંકલ્પ ખૂબ જરૂરી છે. તે મુજબ ઉપાસના કરનાર સાધક નશ્વર જગતમાં પારસમણિરૂપ થઈ પોતાનું તેમજ અન્યનું કલ્યાણ કરતો દીર્ઘાયુ બને છે. આ વિદ્યા સાધકની આર્થિક, નૈતિક અને ધાર્મિક વૃત્તિઓને ઉચ્ચ શિખરે લઈ જનાર હોઈ તે તે સ્વાર્થ અને પરમાર્થ તત્ત્વોનો લાભ કરાવીને માનવ દેહને સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ તરફ લઈ જનારી છે. ઉક્ત મંત્રની પ્રબળ માત્રા પ્રત્યેક પ્રાણીના રોગ, શોક, ભય, ચિંતા અને માનસિક કલેશ દૂર કરે છે, એટલું જ નહીં તે ઈશ્વરતુલ્ય સામર્થ્ય પણ આપે છે. આવા સાધકના કેવળ આશીર્વાદ, કૃપાદૃષ્ટિ અથવા હસ્તસ્પર્શથી મહાસંકટનું નિવારણ થાય છે. આ એકાક્ષરી મહાવિદ્યાના સાધક સામે રિદ્ધિસિદ્ધિ હાથ જોડીને સદૈવ તત્પર રહે છે. કુબેર એનો કોષાધ્યક્ષ (ખજાનચી) થાય છે. તે મૃત્યુને ટાળી શકે છે. એટલે કે ઇચ્છા મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રભાવ અખિલ બ્રહ્માંડનાયક - પરમાત્માના નામ ૐકાર (તસ્યવાચકઃ પ્રણવઃ । પતઞ્જલિ) અને તેની માયાશક્તિના શક્તિ પ્રણવ હીંકારનો છે.

પ્રથમ તો સાધકે શુભ દિવસે સદ્ગુરુની સમીપમાં જઈ વિનયયુક્ત કરબદ્ધ પ્રણામ કરી. ગુરુનો ચરણસ્પર્શ કરવો અને ગુરુને પ્રસન્ન કરી, ગુરુમુખે આ વિદ્યા ત્રણ

વાર શ્રવણ કરવી જોઈએ. જે વિદ્યા ગુરુના મુખથી પ્રગટ થયેલી હોય તે ઘણી જ બલવતી હોય છે. એટલું જ નહીં તે શીઘ્રફળ આપનારી થાય છે. સાધના ક્ષેત્રમાં ગુરુનું કેટલું મહત્ત્વ છે તે પ્રત્યેક સાધક સમજતા હોય છે. વધુ જાણકારી માટે લેખકનું - "ગુરુ તત્ત્વ પ્રકાશ, ગુરુ સાધના અને સિદ્ધ" નામક પુસ્તકનું અધ્યયન કરવું જોઈએ.

ૐ કારનો ઉચ્ચાર તાર સ્વરે થવો જોઈએ. એટલે કે **'અ'** અને 'ઉ'નો ઉચ્ચાર કર્યા પછી મોં બંધ કરવું. તે પછી 'મ્'એ શેષાક્ષરનો શેષ ધ્વનિ મસ્તકમાં ચઢાવતાં વિશિષ્ટ નાદ ઉત્પન્ન કરવો કે જેથી ઉડનારા ભમરાઓના નાદ જેવો નાદ મસ્તકમાં ગુંજી ઊઠે. તે નાદ દીર્ઘ સ્વરથી શ્વાસ પૂરો થતાં સુધી લંબાવવો. એ ૐનો ઉચ્ચાર શાસ્ત્રોક્ત અને શુદ્ધ રીતે થશે. આજ રીતે હ્રીઁનો ઉચ્ચાર દીર્ઘસ્વરમાં અગાઉ જણાવ્યા પ્રમાણે **'હ્રીમ્'** નહીં પરંતુ **હ્રીઙ્** (અઙ-ઙ)એ પ્રમાણે કરવો. હ્રીઁનો ઉચ્ચાર કરતાં રણકાર થવો જોઈએ. અને હડપચી જરા નીચી થતાં ગળાની બંને બાજુની નસો થોડી ફૂલવી જોઈએ. તેની અસર તે જ વખતે હૃદય ઉપર પણ થાય છે. તે અનુભવથી સમજી શકાશે. ત્યાર પછી **'નમઃ'** પદનું ઉચ્ચારણ તેના સ્વાભાવિક ધોરણે થવું જોઈએ. પણ તેમાં વિસર્ગનો ઉચ્ચાર બરાબર થવો જોઈએ. ઉચ્ચારણ ધ્વનિપૂર્વક બરાબર થાય તો મન તેમાં જોડાઈ જાય છે અને જ્યાં ત્યાં ભટકી શકતું નથી. એ વસ્તુ અતિ મહત્ત્વની છે. આ વસ્તુ પ્રત્યક્ષ પ્રયોગ વગર સમજવી કઠિન છે. પરંતુ સાધકોને તેનો ખ્યાલ આવે એટલે અહીં મર્યાદિત વિવેચન કરેલ છે.

આ વિદ્યાના આઠ લાખ જપ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે. જો નિત્ય પ્રતિ પ્રાતઃકાળ અને સાંયકાળ બન્ને સમયે અઢી હજાર જપ કરવામાં આવે તો એક દિવસના પાંચ હજાર જપ થાય અને એ રીતે ૧૬૦ દિવસ એટલે કે પાંચ મહિના અને દસ દિવસમાં એ જપ સંખ્યા પૂર્ણ કરી શકાય. આ મંત્રના જપ એક માળા (૧૦૮) કરવામાં સામાન્ય રીતે ત્રણ મિનિટ થાય છે. એટલે અઢી હજાર જપ કરવામાં સવા કલાક જેટલો સમય થવા સંભવ છે.

અહીં એ વાતની સ્પષ્ટતા પણ આવશ્યક છે કે - મંત્રના પ્રત્યેક પદોનું શુદ્ધ અને સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણ થવું જોઈએ અને તેમ કરતાં થોડો વધુ સમય જાય તો તેની પરવાહ કરવી જોઈએ નહીં. વધુ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહું તો મંત્ર જપની સંખ્યા કરતાં મંત્રના સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણનું મહત્ત્વ વધારે છે અને તે જેટલું શુદ્ધ અને સ્પષ્ટ થશે. તેટલું મંત્ર ચૈતન્ય વહેલું પ્રગટ થશે.

વળી એ એક મહત્ત્વની વાત એ છે કે, - સંસારી માણસને માટે બે મિનિટ સુધી શ્વાસનિરોધની ટેવ અનંત કાર્યોને સિદ્ધ કરનાર નિવડે છે. પ્રાણ(શ્વાસ)ની પૂરક કુંભક અને રેચક ક્રિયાઓની કાલમર્યાદા વધારવાનો પ્રયત્ન કરવાથી ૨૫-૩૦ સેકન્ડ સુધી શ્વાસ નિરોધની ટેવ તો સહેજે જ પડે છે. પરંતુ એવા જ પ્રકારનો અભ્યાસ

આગળ ચાલુ રાખવાથી એક મિનિટ સુધી એક શ્વાસ રોકી શકાય છે. આજ પ્રયત્ન હજી આગળ પણ ચાલુ રાખવામાં આવે તો બે મિનિટ સુધી શ્વાસ નિરોધની ટેવ પડી શકે છે. તેને લીધે સંજીવની, સાક્ષાત્કાર વગેરે બધા પ્રયોગોની સિદ્ધિ મળે છે. આ રીતે સૂર્યભેદ ક્રિયા કરવાનો હેતુ **'ૐ હ્રીં નમઃ ।** મહામંત્ર માટે એટલો જ કે મંત્રના ઉચ્ચારણ વખતે એને પુષ્કળ સમય સુધી લંબાવી શકાય. તેને લાંબા સમય સુધી લંબાવતા આવડે એટલે મંત્રોચ્ચારના ધ્વનિમાં નાદ બ્રહ્માંડનો વેધ પણ કરી શકે છે. તેને કારણે અખિલ બ્રહ્માંડ નાયક પરમાત્મા (ઈશ્વર)ની પરાશક્તિ સાધકમાં દેવી કર્તૃત્વશક્તિ નિર્માણ કરે છે અને તેથી સાધનામાં આગળ વધેલો સાધક ઈશ્વરસ્વરૂપ બને છે.

આ ઉપાસનામાં ભૂતશુદ્ધિ અને પ્રાણાયામનું મહત્ત્વ ઓછું નથી તે અનુસાર બંનેક્રિયાઓ કરવી કદાચ ભૂતશુદ્ધિની ક્રિયા ન આવડે તો જતી કરવી પણ પ્રાણાયામની ક્રિયા અવશ્ય કરવી.

ૐ હ્રીં નમઃ । એ બીજ મંત્રને સિદ્ધ કરવો હોય તે રાત્રે નિર્મળ અંતઃકરણથી અને શુદ્ધ ભાવનાથી નીચે મુજબ પ્રાર્થના અને ધ્યાન કરવા.

ૐ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરમકૃપાળુ પરમાત્મા આપને અનન્ય ભાવે મારા નમસ્કાર હજો. હે દિનવત્સલ પ્રભો, હે ભક્તવત્સલ, હે જગતનિયંતા, બ્રહ્માંડના અધિપતિ, આપની પરાશક્તિ પરામ્બા સહિત આપને મારાં અનેકવિધ પ્રણામ હજો. આપની કૃપા અને પ્રેરણાથી જ આ મહામંત્ર - 'ૐ હ્રીં નમઃ । ની સિદ્ધિ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરું છું. સદ્‌ભાવના પૂર્વક હું આ વિદ્યાનો લોકહિત અને પરોપકાર માટે ઉપયોગ કરીશ. આપના અખંડ આશ્રયની સદિચ્છા છે અને તે પૂર્ણ કરવા માટે આપ જ એકમાત્ર સમર્થ છો. આપનું સ્મરણ કરું ત્યારે મારું કામ સફળ કરવું. મેં હાથમાં લીધેલું કાર્ય આપ જ નિર્વિઘ્ન પણે પાર પાડશો. આજથી હું આપનો મનસા, વાચા, કર્મણા સેવક બની બેઠો છું. મને, ધ્યાને, આસને, શયને, ભોજને, જાગૃતિ અને સ્વપ્ને હું આપના જ નામનો જપ કરતો રહીશ. આપ મારી સર્વ ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કરનાર છો એવી મને પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. આપની કૃપા મારા ઉપર સદા વરસતી રહે હું મારા સન્માર્ગમાંથી વિચલિત ન થાઉં એવી મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરો.

આ પછી નીચે મંત્ર વડે ધ્યાન કરવું.

ૐ કારં બિંદુ સંયુક્તં નિત્યં ધ્યાયન્તિ યોગિનઃ ।
કામદ મોક્ષદં ચૈવ ૐકારાય નમો નમઃ ॥
નમસ્તે ભુવનેશાનિ નમસ્તે પ્રણવાત્મિકે ।
સર્વ વેદાન્ત સંસિદ્ધે નમો હ્રીંકાર મૂર્તયે ॥

ઉપર મુજબ ધ્યાન કર્યા પછી નીચે મુજબ સંકલ્પ કરવો.

સંકલ્પ મંત્ર :

ૐ હ્રીં બીજાય નમઃ । ૐ હ્રીં અપશકત્યૈ નમઃ ।

ૐ હ્રીં વિનિયોગાય નમઃ ।

- આ પ્રમાણે મંત્ર બોલીને ત્રણ વખત આચમની વડે તરભાણામાં પાણી મૂકવું અને નમસ્કાર કરવા. ત્રણ વખત આ ક્રિયા કરવી પાણી મૂકવું અને નમસ્કાર કરવા. આ પ્રમાણે કર્યા પછી કરન્યાસની વિધિ નીચે પ્રમાણે કરવી.

ૐ હ્રીં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી તર્જની આંગળી વડે અંગુઠાને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી અંગૂઠા વડે તર્જનીને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં મધ્યમાભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી અંગૂઠા વડે મધ્યમાને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં અનામિકાભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી અંગૂઠા વડે અનામિકાને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી અંગૂઠા વડે કનિષ્ઠિકા (ટચલી) આંગળીને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં કરતલપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ । (આમ બોલી બંને હાથની હથેળીના પૃષ્ઠભાગ તથા તળિયાં એકબીજાને મેળવી સ્પર્શ કરવો.)

આ રીતે કરન્યાસનો વિધિપૂર્ણ કરીને નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે અંગન્યાસ કરવા. તે આ પ્રમાણે -

ૐ હ્રીં હૃદયાય નમઃ । (આમ બોલી હૃદયને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં શિરસે સ્વાહા । (આમ બોલી મસ્તકનો સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં શિખાયે વષટ્ । (આમ બોલી શિખાને સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં કવચાય હુમ્ । (આમ બોલી ભુજાના મધ્યભાગનો સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । (આમ બોલી બંને નેત્રો તથા ભૃકુટિના મધ્ય ભાગનો સ્પર્શ કરવો.)

ૐ હ્રીં અસ્ત્રાય ફટ્ । (આમ બોલી છેવટે મસ્તક ઉપર હાથ ઘુમાવીને તાલી બજાવવી.)

અહીં અંગન્યાસનો વિધિ પૂરો થયો સમજવો. આ રીતે જે તે અંગમાં ન્યાસ કરવાથી મંત્રના દેવતાનું તે અંગોમાં સ્થાપન થાય છે અને શરીરની ચેતના મંત્ર ચેતના સાથે જોડાય છે.

આ ન્યાસ વિધિ પૂર્ણ કરી ફરીથી ઉપર જણાવેલ **ૐકાર** અને **હ્રીંકાર**નું મૂર્ત સ્વરૂપે ધ્યાન કરવું. ત્યારબાદ ઈષ્ટમંત્રના જપ શરૂ કરવા.

ઉક્ત મંત્રના જપ માટે રુદ્રાક્ષ, રતાંજલિ, સ્ફટિક અથવા પ્રવાલની માળા ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. પ્રવાલની માળા સર્વોત્તમ છે. વળી એ જપ નિરંતર એટલે

વચમાં અંતર પાડ્યા વિના અસ્ખલિત થવા જોઈએ. મંત્ર વિશારદો કહે છે કે - મંત્રપદોને બોલવામાં વચ્ચે અંતરાલ પાડી દેવામાં આવે તો તેનું ફળ મળતું નથી. એટલે માળાના મણકાઓ એકની પાછા એક આવ્યા કરે છે તેમ મંત્રના પદો પણ એક પછી એક બરાબર બોલાવા જોઈએ.

ઉપાસનાનો આરંભ **હ્રીંકાર**ના પૂજનપૂર્વક કરવાનું પણ વિધાન છે. આ ઉપાસના માટે તાંબાના પતરાં ઉપર **હ્રીંકાર** કોતરાવી લીધો હોય તેને પંચામૃત અને જળથી સ્નાન કરાવી, એક ઊંચા આસન ઉપર સ્થાપિત કરી ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યથી પૂજન કરવું. આ પછી ભૂતશુદ્ધિ, પ્રાણાયામ અને ન્યાસવિધિ કરી મંત્રજપનો આરંભ કરવો જોઈએ.

જો તાંબાના પતરાંની સગવડ ન હોય તો સાત નાગરવેલના પાન લઈ દરેક ઉપર કંકુ વડે **હ્રીં** એ પ્રમાણે બીજમંત્ર લખવો અને તે દરેકના ઉપર એક-એક સોપારી મુકવું. તેને ત્રણવાર કંકુના ચાંલ્લા કરવા અને ૐ હ્રીં નમઃ । એ પ્રમાણે મૂલમંત્ર બોલતા જવું. એટલે સોપારી મંત્રથી અભિમંત્રિત થઈ જાય છે. નાગરવેલના પાન રોજેરોજ નવાં લાવવા પરંતુ મંત્ર-મૂર્તિ સ્વરૂપસોપારી એની એ જ મૂકવી જોઈએ અને પૂજન કરવું જોઈએ. આવું વિધાન પણ સૂચિત છે.

આ ઉપાસના શીઘ્ર ફળદાયક બને અને સાધકની એકાગ્રતા સધાય તે માટે ઉપયોગી એવું ૐ યુક્ત **હ્રીં** બીજ મંત્રનું ચિત્ર અહીં આપવામાં આવ્યું છે. તેનો તાંબાના પતરાં ઉપર કંડારીને અથવા ચિત્રરૂપે સન્મુખ રાખીને જપ કરવાથી ઘણો મોટો ફાયદો થાય છે.

✦ મહાસિદ્ધિયોગ :

'ૐ હ્રીં નમઃ' એ અમોઘ બીજમંત્રની પ્રથમ સિદ્ધિ કરાવનાર અનુકૂળ દિવસો રોજરોજ નથી આવતા, તેથી નીચે આપેલા સિદ્ધિયોગ જ્યારે આવે ત્યારે આ મંત્રના જપનો આરંભ કરવો. મંત્રવિશારદોનું કહેવું છે કે, કોઈપણ ગ્રહણ વખતે સ્પર્શકાળથી મોક્ષકાળ સુધી મંત્રજપ કરવાથી મંત્રસિદ્ધિ સત્વર થાય છે. તેમજ અશ્વિન (આસો) માસની કૃષ્ણાષ્ટમી અથવા ચતુર્દશીની રાત્રિએ જપ કરવાથી પણ મંત્રસિદ્ધિ સત્વર થાય છે. કાર્તિક શુકલપક્ષની વૈકુંઠ ચતુર્દશીની રાત્રિએ પણ જપ કરવાથી મંત્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પંચાગમાં જણાવેલ શુભયોગો પણ આ બાબતમાં સહાયભૂત થાય છે. જો કોઈપણ કારણસર અનુકૂળ યોગ ન સધાય તો નીચે દર્શાવેલ કોષ્ટકની તિથિ, વાર,

સમય અને દિશાનો સુયોગ સાધી રાત્રે મંત્રજપ કરવાથી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ શુભાશુભ ગ્રહબળ અને ચંદ્રબળ પોતાની નામ રાશિને અનુકૂળ જોઈને તે દિવસે નીચે દર્શાવેલ યોગમાં મંત્રસિદ્ધિ કરવી.

◆ મંત્રસિદ્ધિ શુભયોગ કોષ્ટક :

તિથિ	વાર	રાત્રિનો સમય	દિશા
૧.	શુક્રવાર	૬થી૧૦વાગતાં સુધી	પશ્ચિમાભિમુખ બેસીને
૨.	બુધવાર	૬થી૯ વાગતાં સુધી	"
૩.	મંગળવાર	૮થી ૧૧ "	"
૪.	શનિવાર	૧૧થી ૪ વાગતાં સુધી	ઉત્તરાભિમુખ બેસીને
૫.	ગુરુવાર	૧૦ થી ૧ "	"
૬.	શુક્રવાર	૬થી ૯ "	પૂર્વાભિમુખ બેસીને
૭.	બુધવાર	૬થી ૯ "	આગ્નેયાભિમુખ બેસીને
૮.	મંગળવાર	૬થી૧૧ "	નૈરૂત્યાભિમુખ બેસીને
૯.	શનિવાર	૧૨થી૪ "	પશ્ચિમાભિમુખ બેસીને
૧૦.	ગુરુવાર	૧૦થી ૧ "	પૂર્વાભિમુખ બેસીને
૧૧.	શુક્રવાર	૬થી૯ "	પશ્ચિમાભિમુખ બેસીને
૧૨.	બુધવાર	૬થી ૯ "	ઉત્તરાભિમુખ બેસીને
૧૩.	મંગળવાર	૮ થી ૧૧ "	"
૧૪.	શનિવાર	૧૨થી૪ "	ઈશાનાભિમુખ બેસીને
૧૫.	ગુરુવાર	૧૦થી૧ "	પૂર્વાભિમુખ બેસીને

આ ઉપરાંત પંચાગમાં દર્શાવે. સિદ્ધિ, સાધ્ય, શુભ, સૌભાગ્ય, પ્રીતિ, આયુષ્યમાન, શિવ, ઇત્યાદિ શુભયોગમાં પણ ચોક્કસ સિદ્ધિ ઉપલબ્ધ થાય છે.

વળી મંત્ર વિશારદો આગળ વધીને જણાવે છે કે - ઉપરોક્ત કોઈપણ યોગોમાંથી કોઈપણ યોગ અનુકૂળ ન થાય તો, મનમૂહુર્ત એ જ સર્વશ્રેષ્ઠ યોગ છે. જે દિવસે મંત્રસિદ્ધિ કરવાનું મનમાં આવે તે જ દિવસે 'આજે જ યોગ અનુકૂળ છે એવો પાકો નિર્ધાર કરીને મંત્ર જપ શરૂ કરવો. ૩થી૪ કલાક મંત્રજપ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એમ નિશ્ચયપૂર્વક જાણવું. કારણ કે, ૩ા મુહૂર્તમાં મનસુહૂર્ત શ્રેષ્ઠ છે.

મંત્ર અક્ષરશઃ આપણા મનમાં જડાઈ જાય, આપણા અંતરના તારેતારમાં વણાઈ જાય, તાલમાં તાલ મળી જાય અને ઉઠતાં બેસતાં હરઘડી તેનું સ્મરણ થયા કરે

ત્યારે સમજવું કે મંત્રો-પાસનામાં પ્રગતિ થઈ રહી છે. મંત્ર જપ ઉચિત થતો હશે તો થોડા જ દિવસમાં આવું પરિણામ અચુક આવ્યા વિના રહેશે નહીં.

જે હાલત સૂર્ય જોઈને કમળપુષ્પની થાય, જે હાલત ચંદ્રને જોતાં કુમુદિની પુષ્પ (પોયણાં)ની થાય છે. તેવી જ હાલત ઉપાસના કાળે આપણા હૃદયકમળની થવી જોઈએ તેની એક એક પાંદડીઓ વિકસ્વર ન થાય, તો સમજી લેવું કે હ્રીં કારની ઉપાસના માટે આપણો ઉત્સાહ પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત થયો નથી. સૂર્યમુખીનું ફૂલ તો સૂર્યની ગતિની માફક ગતિ દિશા પરિવર્તન કરતું સૂર્યાભિમુખ જ રહે છે. તેવી રીતે સાધકે પોતાનું ચિત્ત મંત્રાભિમુખ કરવું જોઈએ. તે વિના લક્ષ્યસિદ્ધિ નહીં થાય. મંત્ર જપ સિવાયના સમયમાં મંત્રના અર્થ પર ચિંતન-મનન કરવું જોઈએ અને તેનું ધ્યાન કરવું જોઈએ.

ઉપરોક્ત મંત્રની સિદ્ધિ માટે ભીના કપડે બેસવું નહીં. અથવા ઉપવાસ કરવો નહીં. તે જ પ્રમાણે વર્ણાશ્રમ વ્યવસ્થાનું ઉલ્લંઘન કરવું કરવું નહીં અને જ્ઞાતિમુજબ ધર્માચરણના નિયમોનું પાલન કરવું. અલબત્ત, શારીરિક અથવા માનસિક રીતે ત્રાસ થાય એવા કોઈપણ કાર્ય કરવા નહીં. તેવી જ રીતે કોઈપણ સ્થળ-કાળનું બંધન ન રાખતાં જીવનચર્યા કે દિનચર્યામાં પવિત્રતા જાળવવી. પરંતુ જે જગ્યાએ જન સંપર્ક ન હોય અથવા જપ વખતે મનની સ્વસ્થતાનો ભંગ ન થાય એવા અનુકૂળ, પવિત્ર સ્થાન પર દર્ભાસન કે ઊનના આસન ઉપર પશ્ચિમ તરફનું મુખ કરીને રાત્રિના સમયે બેસવું. આ પછી અગાઉ જણાવેલા પ્રાર્થના અને ધ્યાનનો પ્રયોગ કરવો. ત્યારબાદ સંકલ્પપૂર્વક ન્યાસ વિધિ કરીને અંતઃકરણપૂર્વક એકાગ્રતાથી **'ૐ હ્રીં નમઃ'** એ શિવશક્તિ બીજમંત્રનો જપ ૧૦૮ વાર કે એથી વધારે થાય તેટલો જપ કરવો. વધારેમાં વધારે ૧૦૦૮ મંત્રજપ કરવા અતિશય હિતપ્રદ છે. મંત્ર જપ ગણના માટે હાથમાં માળાની જરૂર નથી. મણકા ફેરવતાં મનની સ્થિરતા અને સ્વસ્થતાને બાધ આવે છે. તેથી ત્રણ-ચાર કલાક જપ કરવા પૂરતા છે. મંત્ર જપ કર્યા પછી પ્રાર્થના પહેલા હાથમાં પાણી લઈ નીચે મુજબ જપ વિસર્જન મંત્ર ભણવો -

યૈષા સેવા કૃતા મંત્રન્યસ્તત્વદ્ બુદ્ધિના મયા ।
યથા સાધ્યેન મનસા હ્યેકાગ્રેણ યુતાઽધુના ॥૧॥
તાવકભજને રતિદા ત્વમેવૈકા યદા ભવદ્દેવિ ।
મચ્છ્રદ્ધાં વર્દ્ધયતી વ નાદં પ્રાપયત્યસૌ ભવતુ ॥૨॥

- એ પ્રમાણે બોલીને હાથમાંનું પાણી તરભાણામાં મૂકવું. ત્યારબાદ હાથ જોડી નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવી.

ન્યાસાદીન્ન ચ પલ્લવં સ્વરમપિ પ્રાજ્ઞોન વેદ્મિ સ્વયં,
શ્રદ્ધાસક્તમતિઃ કરોમિ મનસા સેવા પરં તેઽધુના ॥

કાર્યં મેડદ્ય કરોમિ ચેન્ન ભગવન્ દોષૈકદૃષ્ટિસ્તદા,
કાર્યોંડસ્મિન્ વિષયેડસ્ત્યનન્યગતિના કસ્યાવલંબો મયા ॥૧॥

- આ અંતિમ પ્રાર્થના કરી આસન મુક્ત (પદ્માસન કે પલાંઠીમાંથી) મુક્ત થવું. અર્થાત્ આસન છોડવું અને

અકારો વાસુદેવઃ સ્યાદુકારઃ શંકરઃ સ્વયમ્ ।
મકારો બ્રહ્મદેવશ્ચ પ્રણવેન ત્રયો મતઃ ॥
પ્રાણેશસ્તૈવસારૂઢી ભેરુંડા વ્યોમ શક્તિમાન્ ।
એતલ્લક્ષ્માક્ષરૈર્યુક્તં મંત્રરાજં નમામ્યહમ્ ॥

- આ રીતે પ્રાર્થના કરીને ઊઠવું.

'ૐ હ્રીં નમઃ' આ મંત્રસિદ્ધિ કરતી વખતે મંત્રશાસ્ત્રના નિયમ અનુસાર સાધકને સંકલ્પ, ધ્યાનમંત્ર, ન્યાસમંત્ર અને છેવટનો પ્રાર્થના મંત્ર મુખપાઠ ન હોય તો સાધક પુસ્તકમાંથી વાંચીને વિધિ કરશે તો પણ ચાલશે.

આ પવિત્ર વિદ્યાનું કોઈ વિપરીત પરિણામ આવતું નથી તેમજ સાધકજીવને કોઈપણ જાતની હાનિની સંભાવના નથી. આ વિદ્યા પ્રત્યેક જાતિ કે ધર્મની વ્યક્તિ, સ્ત્રી અથવા પુરુષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આ વિદ્યા સ્વહિત અને પારકાનું પણ કલ્યાણ કરવાનું સાધના દ્વાર છે. મંત્ર જપ કરતી વખતે મંત્રનો ઉચ્ચાર બીજાને ન સંભળાય પરંતુ પોતાને જ સંભળાય એવી રીતે (સંધ્યાના મંત્રોચ્ચારની માફક) કરવો. મોટેથી ઘાંટા પાડીને અથવા મનમાં મંત્રજપ કરવો નહીં. વધુ મંત્રજપ ઝડપથી થાય તે માટે ખોટી ઉતાવળ કરવી નહીં. મંત્રનું ઉચ્ચારણ ખૂબ જ સ્પષ્ટ રીતે થાય તે અતિ મહત્ત્વનું છે. પાંચ હજાર જપને બદલે પાંચ સો જપ થાય તેનો વાંધો નથી.

તમે કાળી મહેનત કરો અને તેનાં ફળ લાંબેગાળે કાં તો આગલે જન્મે ચાખવા મળે એવું ઉધાર ખાતું આ વિદ્યામાં નથી. આ મહાવિદ્યાનો વેપાર રોકડો છે. એના સ્વાદિષ્ટ ફળો મહિના-પંદર દિવસમાં જ ચાખવા મળે છે ! યોગ્યદિશામાં અને નિયમપૂર્વક પ્રયત્નો કરવામાં આવે તો મહેનત નકામી જતી નથી અને ખાતરીપૂર્વક સફળતા મળે જ છે.

મંત્રસિદ્ધિ મળ્યા પછી દરરોજ સ્નાન કરીને વ્યવહારના નિત્યના કામકાજ પતાવીને જ્યારે જ્યારે મોં નવરું થાય ત્યારે મંત્રજપ ઉચ્ચારવાની ટેવ પાડવાથી થોડા જ દિવસોમાં (મહિનો કે બે-ત્રણ અઠવાડિયામાં)મંત્રમાં કાર્ય કરવાની શક્તિ આવશે. આ જ નિયમથી મંત્રજપ ચાલુ રાખવાથી અમુક દિવસોમાં સ્વયમેવ સવા લાખ મંત્ર જપનું પુરશ્ચરણ પૂર્ણ થાય છે. પુરશ્ચરણ કરનારને વાક્સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સિદ્ધાંત છે. આ રીતે જેમના પાંચ પુરશ્ચરણ પૂર્ણ થાયછે. તેણે મહાપુરશ્ચરણનું ફળ

મળે છે અને ઈશ્વરને જે કામ કરતાં સમય લાગે છે તે જ કામ મહાપુરશ્ચરણકર્તા સાધક તત્કાળ કરી શકે છે. આ હંમેશના મંત્ર જપને માટે સંકલ્પવિધિ અથવા ન્યાસ, આસન, માળા અને મંત્ર વિસર્જન વિધિ કરવાની કોઈ જરૂર નથી. કોઈપણ વખતે કોઈપણ સ્થળે નિર્મળ અંતઃકરણથી અને ભક્તિ ભાવપૂર્વક મંત્રોચ્ચાર થતાં થતાં શ્રીમંતની જેમ કરોડો મંત્રજપનો ખજાનો સાધકને પ્રાપ્ત થશે અને જે વખતે જે કાર્ય કરવાની તેને ઈચ્છા થાય તે તત્કાળ ફળદાયક થશે. જો મંત્રજપની સંખ્યા ઓછી હોય તો મોટું કામ ન કરતાં મંત્રશક્તિ પ્રમાણે જ કાર્ય કરવું. જેમ જેમ મંત્ર જપ સંખ્યા વધતી જશે તેમ તેમ દિવ્યશક્તિ પ્રાપ્ત થતી જશે. અને તમારા હાથે મોટાં મોટાં કાર્યો પાર પાડવા માંડશે. સંસારમાં રહીને, સંપૂર્ણપણે સાંસારિક જવાબદારીઓ સંભાળીને, જો મંત્રવિદ્યાના સામર્થ્યથી કોઈપણ ઈચ્છાપૂર્ણ કરવી હોય તો તેને માટે આ મહાવિદ્યા જેવું પવિત્ર અને સુલભ સાધન બીજું કોઈ જ નથી. અનુભવના અંતે આ વિદ્યા ખરી સાબિત થશે. ત્યાર પછી આ વિદ્યાનું અધિકાધિક સામર્થ્ય મેળવવાના જોરદાર પ્રયત્નો કરવામાં આવશે તેમ તેમ સાધકને દિવ્ય સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે.

કોઈ સ્ત્રી રોગી, ગર્ભવતી હોય અથવા ૠતુમતી (રજસ્વલા)કે પછી સૂતકમાં હોય તો પણ પરમાત્માના નામની માત્રાનો પ્રભાવ સર્વની ઉપર સરખો જ પડે છે. આ મહાવિદ્યા માટે પથ્યપાલન એટલું જ કરવાનું કે સ્ત્રી સંભોગ કર્યા પછી સ્નાન વગેરેથી પવિત્ર થઈને પછી આ મંત્રનો ઉપયોગ કરવો. આ સિવાય જનહિતાર્થે પ્રયોગ કરતી વખતે ઉપવાસ, એઠું જુઠું કે આભડછેટ એમાંનું કોઈ બંધન આ વિદ્યામાં પાળવું પડતું નથી. આત્મવિશ્વાસ રાખવાથી કોઈપણ કામમાં અપયશ મળશે નહીં. પોતાની પાસે આવેલું કામ મારાથી થશે કે નહીં એવી શંકા મનમાં રાખવી નહીં. ધર્મને ખાતર આત્મશાંતિનું કાર્ય ચલાવવું એ જ પ્રધાન હેતુ રાખવો.

શાક્તોનું રાત્રિ રહસ્યમ્

શક્તિ ઉપાસનામાં રાત્રિનું ઘણું મહત્ત્વ છે. રાત્રે શક્તિ ઉપાસના કરવાથી શક્તિ શીઘ્ર ફળવતી બને છે. અહ: એટલે દિવસ પુરુષ છે અને રાત્રિ સ્ત્રી છે. સૂર્યપ્રધાન જમણી (પિંગલા)નાડી જે સૂર્યનાડી, યમુના પણ કહેવાય છે તે પુરુષરૂપા-દિવસ છે. અને ચંદ્રપ્રધાન ડાબી (ઈડા)નાડી જે ચંદ્રનાડી ગંગા છે તે સ્ત્રી રૂપા-રાત્રિ છે એમ યોગીઓ કહે છે. સ્ત્રી શક્તિ સ્વરૂપા છે. તેનું શ્રેષ્ઠ સુખ સમયે જ મળે છે. શક્તિ સર્વારાત્રિ પ્રિયા છે.

દશ મહાવિદ્યાઓની પણ અલગ-અલગ રાત્રિઓ છે. જે નીચે પ્રમાણે તેના નામ સામે દર્શાવેલ છે.

૧. મહાકાલી - મહારાત્રિ, ૨. તારા-ક્રોધરાત્રિ,૩. ષોડશી દિવ્યરાત્રિ, ૪. ભુવનેશ્વરી - સિદ્ધરાત્રિ (ઈશ્વરરાત્રિ) ૫. છિન્નમસ્તા - વીરરાત્રિ, ૬. ત્રિપુર ભૈરવી - કાલરાત્રિ, ૭.ધૂમાવતી - દારુણરાત્રિ, ૮. બગલામુખી - વીરરાત્રિ, ૯. માતંગી - મોહરાત્રિ, ૧૦. કમલા - મહારાત્રિ.

'દુર્ગાસપ્તશતી'માં પણ કહ્યું છે કે -

પ્રકૃતિસ્ત્વં ચ સર્વસ્ય ગુણત્રય વિભાવિની ।
કાલરાત્રિર્મહારાત્રિ મોહરાત્રિશ્વ દારુણા ॥

અહીં કાલરાત્રિ એટલે કાલી ચૌદશ (દીપાવલીમાં), મહારાત્રિ એટલે મહાશિવરાત્રિ, મોહરાત્રિ એટલે કૃષ્ણજન્માષ્ટમી અને દારુણ રાત્રિ-હોલિકા દહન (ફાગણસુદ-પૂર્ણિમા) એવું વિદ્વાનો કહે છે. આ બધી રાત્રિઓ શક્તિ ઉપાસનાના જ પર્વો છે.

આદિશક્તિની વૈદિક સ્તુતિઓમાં રાત્રિ સૂક્તનું ઘણું મહત્ત્વ છે. રાત્રિ સૂક્તનો પાઠ દુર્ગા સપ્તશતીના પાઠથી પહેલા કરવામાં આવે છે. આ સૂતક બેરૂપમાં મળે છે. વૈદિક રાત્રિ સૂક્ત અને તાંત્રિક રાત્રિસૂક્ત. વૈદિક રાત્રિ સૂક્તમાં ઋગ્વેદની આઠ ઋચાઓ છે. તાંત્રિક રાત્રિ સૂક્ત દુર્ગા સપ્તશતીના પ્રથમ અધ્યાયમાં છે. ખરેખર વૈદિક રાત્રિસૂક્ત બીજરૂપમાં છે. એ જગદંબાના મહિમાને પ્રગટ કરે છે. તાંત્રિક રાત્રિ સૂક્તમાં વૈદિક રાત્રિસૂક્તનો જ સરળ વિસ્તાર છે.

રાત્રિદેવતાના પ્રતિપાદન સૂક્તને રાત્રિ સૂક્ત કહેવામાં આવે છે.રાત્રિ દેવી બે પ્રકારની છે - જીવરાત્રિ અને ઈશ્વરરાત્રિ. જીવરાત્રિ તે છે જેમાં સંસારના સર્વપ્રાણી

સૂઈ જાય છે અને વિશ્રામ કરે છે. તેઓ કેટલાક સમય માટે પોતાના તમામ કાર્યો છોડીને મૃતવત્ થઈ જાય છે. ઈશ્વરરાત્રિ તે છે. જેમાં ઈશ્વરના જાગતિક વ્યવહારનો લોપ થઈ જાય છે. ઈશ્વર સાંસારિક પ્રપંચને પોતાના વિરાટ શરીરમાં લીન કરી દે છે. આ રાત્રિ કાલરાત્રિ યા પ્રલયરાત્રિ કહેવાય છે. આ પ્રલયમાં કેવલ બ્રહ્મ અને તેની માયાશક્તિ બાકી રહી જાય છે. આ માયાશક્તિને અવ્યક્ત પ્રકૃતિ કહેવામાં આવે છે, જે સૃષ્ટિ રચનાના સમયે પ્રગટ થઈ જાય છે અને સંસારની બધી વસ્તુઓનું અને એના સર્વજીવોનું સર્જન કરે છે. આ માયાશક્તિનું નામ ભુવનેશ્વરી પ્રસિદ્ધ છે. દેવીપુરાણમાં ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે કે -

બ્રહ્મ ભાષાત્મિકા રાત્રિઃ પરમેશલયાત્મિકા ।
તદધિષ્ઠાતૃ દેવી તુ ભુવનેશી પ્રકીર્તિતા ॥

- વૈદિક રાત્રિસૂક્તના પાઠથી આદિશક્તિ ભુવનેશ્વરી પ્રસન્ન થાય છે. એમા કહેવામાં આવ્યું છે કે, મહત્ તત્ત્વ જેવા રૂપો દ્વારા પોતાની ઈન્દ્રિયોથી સર્વસ્થાનોમાં સર્વવસ્તુઓને રાત્રિદેવી પ્રકાશિત કરે છે. તેમણે સમગ્ર સૃષ્ટિના તમામજીવોને ઉત્પન્ન કર્યા છે. જીવોના શુભાશુભ કર્મોને તે જોતી રહે છે અને કર્મઅનુસાર જ જીવોને ફળ આપતી રહે છે. એ દેવી અમર છે, એ સમગ્ર વિશ્વને ધરતી પર નીચેની તરફ ફેલાતી લતાઓને ઉપરની તરફ વૃદ્ધિ પામતા વૃક્ષને વિટંળાઈને રહેલી છે.તે જીવોના અંધકારને નષ્ટ કરી નાંખે છે.

રાત્રિદેવી પરાચિત શક્તિછે. તે પોતાની બહેન બ્રહ્મવિદ્યામયી, ઉષાદેવીને પ્રગટ કરે છે, જેનાથી અવિદ્યાનો અંધકાર પોતે જ નષ્ટ થઈ જાય છે.

તે રાત્રિ દેવી અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ, જેના આગમનથી અમે પોતાના ઘરમાં સુખથી સૂઈ જઈએ છીએ. બરાબર તેવી જ રીતે રાતના સમયે પક્ષી વૃક્ષો પર બનાવેલા પોતાના માળામાં સુખથી સૂઈ જાય છે.

તે કરુણામયી રાત્રિદેવીની ગોદમાં સર્વ ગ્રામવાસી મનુષ્ય, પગથી ચાલનારા પશુઓ ગાય, ભેંસ, ઘોડા તેમજ પાંખોથી ઉડનારા પક્ષીઓ અને કીડા-પતંગિયા, કોઈ કામસર યાત્રા કરનારા પથિક અને બાજ વગેરે સુખથી સુવે છે.

રાત્રિરૂપી ચિત્શક્તિ, તમે કૃપા કરી વાસનારૂપી વકતા અને પાપથી અમને દૂર રાખો.કામ આદિ તસ્કરને દૂર હઠાવો અને અમારે માટે સુખપૂર્વક તરવા યોગ્ય બની જાઓ. મોક્ષદાયિની અને કલ્યાણકારી બની જાઓ.

હે ઉષા, હે રાત્રિની અધિષ્ઠાત્રિ દેવી ! બધી તરફ ફેલાયેલા આ અજ્ઞાનનો કાળો અંધકાર મારી પાસે આવી ગયો છે. તમે એને ઋણની માફક દૂર કરો. તમે જેવી રીતે ધનપ્રદાન કરીને ભક્તોનું ઋણ ચૂકવો છો. તેવી રીતે જ્ઞાન આપી અજ્ઞાનનું અંધારું હઠાવી દો.

રાત્રિદેવી તમે દૂધ દેનારી ગાયના સમાન છો. હું તમારી નજીક આવીને સ્તુતિ પૂજા આદિના માધ્યમથી તમને પોતાને અનુકૂળ બનાવું છું. પરમ વ્યોમ રૂપી પરમાત્માની પુત્રી તમારી કૃપાથી હું કામ આદિ શત્રુઓને જીતી ચુક્યો છું. તમે મારા આવિષનો સ્વીકાર કરો. આ પવિત્ર સૂક્તની કેટલીક ઋચાઓ આ પ્રમાણે છે.

ૐ રાત્રીવ્યખ્યદાયતી પુરુષા દેવ્યક્ષભિઃ । વિશ્વા અધિ શ્રિયોડધિત ॥ ૧॥ ઓર્વપ્રા અમર્ત્યા નિવતો દેવ્યુદ્વતઃ । જ્યોતિષા બાધતે તમઃ ॥૨॥ નિરુસ્વસારમ સ્કૃતોષસંદેવ્યામતી અપેદુ હાસતે તમઃ ॥૩॥ સા નો અદ્ય યસ્યા વયં નિ તે યામન્નવિક્ષ્મહિ । વૃક્ષે ન વસતિં વયઃ ॥૪॥

સામવેદમાં પણ એક રાત્રિસૂક્ત છે. આ સૂક્તનો રાત્રિ સમયે જપ કરવાથી સિદ્ધિ મળે છે. એનાથી મોક્ષ મળે છે. એ સૂક્ત દેવીના મહિમાનો પ્રકાશ પાડે છે. સૂક્ત આ પ્રમાણે છે.

ૐ રાત્રિં પ્રપદ્યે પુનર્ભૂ મયોભૂં કન્યા શિખણ્ડિનીં પાશ-હસ્તાં યુવતીં કુમારિણીમાદિત્યઃ શ્રી ચક્ષુષેવાન્તઃ પ્રાણાય સોમો ગન્ધાયાપઃ સ્નેહાય મનોનુશાય પૃથિવ્યૈ શરીરમ્ ।

- રાત્રિદેવી મયૂરપંખથી વિભુષિતા છે. તે અસુરોને બાંધવા માટે હાથમાં હંમેશા પાશ (દોરડું) રાખે છે. તે સદા નવયૌવના રહે છે. તેમના પ્રભાવથી આદિત્ય આંખનું રક્ષણ કરે છે, તે જ મનની અધિષ્ઠાત્રી દેવી છે. તે પાર્થિવ શરીરનું રક્ષણ કરે છે. તે અસુરોના વધ માટે વારંવાર પ્રગટ થાય છે.

રાત્રિ સૂક્તની માફક જ વૈદિક દેવી સૂક્ત પણ ભક્તોની બધી મનોકામનાઓ પૂર્ણ કરે છે. આ સૂક્તનો પાઠ દુર્ગા સપ્તશતીના પાઠ પછી કરવામાં આવે છે.

નવરાત્રિ દરમિયાન ગરવી ગુજરાતણો મન મૂકીને ગરબે ઘૂમે છે. આ આદ્યશક્તિના આશ્વાસનની અનુભૂતિ વરસોવરસ આસો માસના પહેલા સપ્તાહમાં થાય છે. આસો સુદ એકમથી નોમ સુધી ‘નવલી નોરતાની રાત’નો અનુભવ સમગ્ર ગુજરાત કરી રહે છે.

આ નવરાત્રિ મહોત્સવ વર્ષમાં ચાર વખત આવે છે. મહા, ચૈત્ર, અષાઢ અને આસો માસનાં ચારેય અજવાળિયાં (શુકલ પક્ષ) ભગવતી આદ્યશક્તિ ભુવનેશ્વરીની અસીમ કૃપાથી ઉજવળ બની રહે છે. આ ચાર નવરાત્રિ પૈકી આસોની શારદીય નવરાત્ર અને ચૈત્રની વાસંતિક નવરાત્ર સામાન્ય જનતા સારી રીતે જાણે છે અને માણે છે. જ્યારે મહામહિનાની માઘીનવરાત્ર અને અષાઢની અષાઢી નવરાત્ર બહુ પ્રચલિત નથી. તે શાક્ત સંપ્રદાયના શક્તિ ઉપાસકો જ જાણે છે. આ બે નવરાત્ર ગુપ્ત કે અજાણી નવરાત્ર પણ કહેવાય છે.

નવરાત્રિમાં તો ઘેર ઘેર અને મંદિરે મંદિરે આ મહામૂલા મહોત્સવની મધુરિમા છવાઈ જાય છે ! ગરવી ગુજરાતણો ગરબે ઘુમતાં ઘુમતાં ગુજરાતની ભાતીગળ સંસ્કૃતિ અને આગવીકલાનું દર્શન કરાવી જાય છે.

કલાત્મક રીતે કોરેલા અને કંડારેલી કુંભમાંથી ઊભરાતા ગર્ભદીપના અજવાળાં આત્માના અતળ ઊંડાણમાંથી સ્ફુરતાં પ્રકાશના કિરણોનું પ્રતીક બની રહે છે. શક્તિકૃપા સંયમથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રીમદ ભગવદ્‌ગીતા એટલે જ તો કહે છે કે -

યા નિશા સર્વભૂતાનાં તસ્યાં જાગર્તિ સંયમી ।
યસ્યાં જાગ્રતિ ભૂતાનિ સા નિશા પશ્યતો મુનેઃ ॥
સર્વ જીવોની જે રાત્રિ તેમાં સંયમી જાગતો,
જેમાં જાગે બધા જીવો,તે દૃષ્ટા મુનિની નિશા.

- આ છે શક્તિ ઉપાસનાનું 'રાત્રિરહસ્યમ્'.

'સ્વતંત્ર તંત્ર' - અનુસાર રાત્રિઓનું વિવરણ નીચે મુજબ છે -

મહારાત્રિ - ફાલ્ગુન માસની એકાદશી, (૨) દિવ્ય ચૈત્રિ - જેઠસુદ દસમી શુક્રવારથી યુક્ત હોય અને રાત્રિના સમયે એકાદશી હોય, (૩) ભાવરાત્રિ - અમાવાસ્યા મંગળવારથી યુક્ત હોય અને કુલ નક્ષત્રનો યોગ હોય, (૪) સિદ્ધિ-રાત્રિ - ચૈત્ર સુદ આઠમ, (૫) દારુણા રાત્રિ- માધવ (વૈશાખ) માસની શુકલપક્ષની ત્રીજ (અક્ષય તૃતીયા) કુલ -નક્ષત્રથી યુક્ત હોય, (૬) કાલરાત્રિ -દીપોત્સવીની ચતુર્દશી અમાવાસ્યાના યોગકાળમાં, (૭) મોહરાત્રિ - શ્રીકૃષ્ણ જન્માષ્ટમી, (૮) ક્રોધરાત્રિ - ચૈત્ર માસની શુકલપક્ષની નવમી તિથિ, (૯) ઘોરરાત્રિ માર્ગશીર્ષ (માગશર)માસની કૃષ્ણઅષ્ઠમી, (૧૦) વીરરાત્રિ-કુલ નક્ષત્રથીયુક્ત ચતુર્દશી (ચૌદશ)નો મંગળવાર સાથે યોગ હોય તે સમજવી.

શ્રી ભ્રામરી-ભુવનેશ્વરી કથા

નારદે પૂછ્યું- ' તે ભ્રામરીદેવી કોણ છે ?'

શ્રી નારાયણ નારદને જણાવે છે કે, 'હે નારદ! તમને હવે ભ્રામરી દેવીનું વૃતાંત જણાવું છું.'

' જે જગદંબા - પરાશક્તિ તે પ્રથમ મહામાયાના સ્વરૂપમાં મધુ - કૈટભ વધ સમયે વિષ્ણુને યોગનિદ્રામાં નાંખનાર હતાં અને પછી તે દાનવોને મોહ પમાડીને તેમણે નાશ કરાવ્યો હતો. તે મહાકાલ ચરિત્ર ગણાય છે. પછી મહાલક્ષ્મી કે જે સમયે મહિષાસુરનો નાશ કરવાનો હતો તે સમયે સર્વદેવોની પ્રાર્થનાથી, સર્વદેવોનીશક્તિરૂપ મહાતેજ પ્રગટ્યું હતું અને તેમાંથી સ્ત્રી સ્વરૂપે પ્રગટ થઈને મહિષાસુરનો નાશ કર્યો. તે મહાલક્ષ્મી ચરિત્ર ગણાયું છે અને તે પહેલા જે શુંભ-નિશુંભ દૈત્યોનો નાશ કર્યો હતો તે મહા સરસ્વતી ચરિત્ર ગણાયું છે. આ રીતે મહાકાલી, મહાલક્ષ્મી અને મહાસરસ્વતીરૂપ ત્રિગુણાત્મિકા સર્વોત્કૃષ્ટ પરમેશ્વરી જ સર્જન,પાલન અને સંહાર કરે છે. તેમના અનેક સ્વરૂપો દેવોના અને ભક્તોના કારણે થયલાં છે. આવું જ આ એક ભ્રામરી દેવીનું સ્વરૂપ છે. હે નારદ ! અચિંત્ય તથા અવ્યક્ત રૂપવાળાં જગદંબાનું મોક્ષદાયક વિચિત્ર ચરિત્ર કહું છું તે સાંભળો. જેમપુત્ર તરફ માતાનું જે જે ચારિત્ર હોય છે તે સર્વ નિષ્કપટ, કરુણાથી યુક્ત હોઈ કેવળ લોકો માટે જ હોય છે.''જુઓ-

યદ્યચ્ચરિત્ર શ્રીદેવ્યાસ્તત્સર્વલોક હેતવે ।
નિર્વ્યાજયા કરુણયા પુત્રે માતૃર્યથા તથા ॥

- પૂર્વે પાતાળલોકમાં નિવાસ કરનારો, મહાબળવાન, દેવોનો દ્વેષ કરનારો, મહાદુષ્ટ એક અરુણ નામે મોટો દૈત્ય હતો. પરંતુ દેવલોકને જીતવા માટે પૃથ્વી ઉપર આવીને તેણે બ્રહ્માને ઉદ્દેશીને ગંગાના કિનારા ઉપર ઉગ્ર તપ આદર્યું. હજારો વર્ષો સુધી તેણે ગાયત્રીના જપ જ કરવા માંડ્યા. આહારમાં, પાંદડાં,પછી જળ અને પછી છેવટે વાયુ જ ભક્ષણ કરીને જ રહેતો હતો. અંતે તેના તપના કારણે તેના શરીરમાંથી અગ્નિ પ્રગટ થયો, તેનાથી આખી પૃથ્વી બળવા લાગી. જેથી સર્વદેવો આશ્ચર્યમૂઢ બની ''આ શું? આ શું ?'' કરતા બ્રહ્મા પાસે ગયા. બ્રહ્માએ ધ્યાનથી સર્વ જોઈ લીધું અને તુરત જ તે જ્યાં અરુણ દૈત્ય તપ કરતો હતો ત્યાં પ્રગટ થયા. સૂકાઈ ગયેલા પેટવાળો, ક્ષીણ કાયા છે જેની પરંતુ ધ્યાનથી મીંચેલાં નેત્રવાળો, તે અરુણ તપથી બીજા અગ્નિ જેવો દેખાતો હતો. બ્રહ્માએ આ દાનવને જોઈને કહ્યું કે, ''હે વત્સ ! તારું કલ્યાણ થાઓ. તારા મનમાં જે વરની ઈચ્છા હોય તે માંગ.''

બ્રહ્માજીની અમૃતતુલ્ય વાણી સાંભળી તેણે આંખો ઉઘાડી તો

ઉન્મીલિતાક્ષઃપુરતો દદર્શ જલજોભ્દવમ્ ।
ગાયત્રીસહિતં દેવં ચતુર્વેદ સમન્વિતમ્ ॥૪૮॥
અક્ષસ્ત્રકકુંડિકા હસ્તં જયતં બ્રહ્મ શાશ્વતમ્ ।
દૃષ્ટ્વોત્થાય મનામાથ સ્તુત્વાચ વિવિધૈઃ સ્તવૈઃ ॥

- પોતાની સન્મુખ ગાયત્રી સહિત, ચારવેદોથી યુક્ત, અક્ષમાળા, તથા કુંડિકાયુક્ત હાથવાળા અને સનાતન બ્રહ્મનો જપ કરતા બ્રહ્મદેવનાં દર્શન કર્યા. બ્રહ્માને જોઈ પ્રણામ કર્યા અને વિવિધ સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરી અને પોતાની બુદ્ધિમાં રહેલું 'મારું મૃત્યુ ન થાઓ' એવું વરદાન માંગ્યું, અરુણનું વચન સાંભળી બ્રહ્માજીએ તેને આદરપૂર્વક સમજાવ્યો કે, ''બ્રહ્મા,વિષ્ણુ,શંકર અને સર્વદેવોને માટે પણ એ મહાકાળ છે. તો પછી બીજાની તો શી વાત ? માટે તું યોગ્ય વરદાન માંગ કે જે મારાથી આપી શકાય તેવું હોય?''

અરુણ આદરપૂર્વક ફરી બોલ્યો કે, ''હે પ્રભો ! યુદ્ધમાં અથવા શસ્ત્રોથી કે અસ્ત્રોથી મારું મૃત્યુ ન થાય, તેમજ પુરુષોથી, સ્ત્રીઓથી, બેપગાંથી,ચાર પગાંથી કે બે પ્રકારનાં આકારવાળાંથી અથવા નપુંસકરૂપથી મારું મૃત્યુ ન થાય, આવું વરદાન મને આપો, કે જેથી દેવોને જીતી શકાય.'' એ પ્રમાણેનું વચન સાંભળી 'તથાસ્તુ' કહી વરદાન આપ્યું અને બ્રહ્માજી પોતાના સ્થાને ગયા.

આ પછી અરુણે પાતાળમાંથી બીજા દાનવોને બોલાવી દેવો પર ચઢાઈ કરી. ઈન્દ્ર ગભરાઈ ગયો, બધા દેવો વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે કરવું શું ? તેઓ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર પાસે ગયા.

અરુણ પોતાના તપોબળથી સ્વર્ગમાં ગયો અને વિવિધ રૂપો ધરીને સૂર્ય, ચંદ્ર સર્વના અધિકાર તે ભોગવવા લાગ્યો. સર્વદેવો ચિંતાતુર થયા તે સમયે આકાશવાણી થઈ કે, **''એતસ્મિન્ સમયે તત્ર વાગભૂદ શરીરિણી । ભજધ્વં ભુવનેશાની સા વઃ કાર્ય વિધાસ્યતિ ॥''**

'હે દેવો તમે ભુવનેશ્વરીનું ભજન કરો, તે તમારું કાર્ય કરશે.' આ દાનવ ગાયત્રીનો જપ કરે છે, તે છોડી દેશે તો જ તેનું મૃત્યુ થશે.' આકાશવાણી સાંભળી દેવોએ મંત્રણા કરીને નક્કી કર્યું કે, 'આપણે બધા જંબુદેશ્વરી પાસે જઈને તપ કરીએ. ત્યાર પછી તેઓ ત્યાં જઈને ઉત્તમ નિષ્ઠાવાળા સર્વ માયાબીજ (હ્રીઁ)નો જપ કરવામાં આસક્ત થઈ તપ કરવા લાગ્યા. ને દેવી યજ્ઞ માટે તત્પર થયા. પછી બૃહસ્પતિ સત્વર પેલા અસુર પાસે ગયા. તેમને જોઈને દૈત્યરાજ અરુણે પ્રશ્ન કર્યો કે 'હે મુનિ ! તમે કોણ છો ? અને ક્યાંથી આવો છો ? હું તમારો શત્રુ છું અને તમે મારી પાસે કેમ આવ્યા ?''

અરુણનું વચન સાંભળીને ગુરુ બૃહસ્પતિએ જણાવ્યું કે, "હે અરુણ ! જે ગાયત્રી દેવી છે તેનું તો અમે નિત્ય સેવન કરી ભક્તિ કરીએ છીએ તે જ દેવીને તમે પણ નિરંતર પૂજો છો, તેથી તમે તો અમારા પક્ષપાતી છો." આ પ્રમાણે બૃહસ્પતિનું વચન સાંભળીને દેવોની માયાથી મોહિત થયેલા તે દૈત્યોએ અભિમાનથી ઉત્તમ ગાયત્રીમંત્રનો ત્યાગ કર્યો અને અરુણ ગાયત્રીના ત્યાગથી તેજ રહિત બની ગયો.

આ પછી બૃહસ્પતિ દેવો જ્યાં ભગવતીની સ્તુતિ કરતા હતા ત્યાં પહોંચી ગયા અને સર્વવૃત્તાન્ત દેવરાજ ઇન્દ્રને કહી સંભળાવ્યો. તે પછી સંતોષ પામેલ સર્વદેવો પરમેશ્વરીનું ભજન કરવા લાગ્યા. આ પછી કેટલાક સમયબાદ જગતનું મંગલ કરનારા જગદંબા પ્રગટ થયાં. તે અંબિકા કરોડો સૂર્ય સમાન તેજસ્વી, કરોડો કામદેવ જેવાં સુંદર, અદ્ભુત ભમરાઓને મુઠ્ઠીમાં રાખનારા, વર તથા અભયને હાથમાં રાખનારાં, શાંત કરુણારૂપ, અમૃતના સમુદ્ર, જાતજાતના ભમરાઓથી યુક્ત, પુષ્પમાળા વડે શોભી રહેલાં, અસંખ્ય અદ્ભુત ભમરીઓ તથા 'હ્રીં' કાર (માયાબીજ)નું નિરંતર ગાયન કરનારા અસંખ્ય કરોડો ભમરાઓથી વીંટાયેલાં, સર્વ શૃંગારયુક્ત વેષવાળાં, સર્વવેદોએ વખાણેલાં, સર્વસ્વરૂપ, સર્વમંગલમયી, સર્વજ્ઞા, સર્વજનની, સર્વસ્વરૂપા,સર્વેશ્વરી તથા કલ્યાણ સ્વરૂપ હતાં તેમને જોઈને બ્રહ્માદિદેવો ક્ષુબ્ધ અંતઃકરણવાળા થઈ ગયા. એને હર્ષયુક્ત મનવાળા થઈ વેદોએ પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય એવાં મંગલમૂર્તિની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા -

(આ ભ્રામરી દેવીની સ્તુતિ 'દેવી ભાગવત'ના દશમ સ્કંધના તેરમાં અધ્યાયમાં શ્લોક-૮૭ થી ૧૦૩ સુધી કુલ-૧૭ શ્લોકમાં વર્ણવેલ છે તે નીચે નીચે મુજબ છે.)

◆ શ્રી ભ્રામરી (ભુવનેશ્વરી)દેવીની સ્તુતિ :

દેવા ઊચુઃ- નમો દેવિ મહાવિદ્યે સૃષ્ટિસ્થિત્યંતકારિણિ ।
નમઃ કમલપત્રાક્ષિ સર્વાધારે નમોઽસ્તુ તે ॥૮૭॥
સવિશ્વતૈજસપ્રાજ્ઞ વિરાટ્સૂત્રાત્મિકે નમઃ ॥ ૮૮॥
દુર્ગે સર્વાદિરહિતે દૃષ્ટસંરોધનાર્ગલે।
નિરર્ગલ પ્રેમગમ્યે ભર્ગે દેવિ નમોઽસ્તુ તે॥૮૯॥
નમઃ શ્રીકાલિકે માર્તનમો નીલસરસ્વતી ।
ઉગ્રતારે મહોગ્રે તે નિત્યમેવ નમો નમઃ ॥૯૦॥
નમઃ પીતાંબરે દેવિ નમસ્ત્રિપુરસુન્દરિ ।
નમો ભૈરવી માતંગિ ધૂમાવતિ નમો નમઃ ॥૯૧॥
છિન્નમસ્તે નમસ્તેઽસ્તુ ક્ષીરસાગરકન્યકે ।
નમઃ શાકંભરિ શિવે નમસ્તે રક્તદંતિકે ॥૯૨॥

નિશુમ્ભશુમ્ભદલનિ રક્તબીજવિનાશિનિ ।
ધુમ્રલોચનનિર્ણાશે વૃત્રાસુરનિબર્હિણિ ॥૯૩॥
ચંડમુડપ્રમાથિનિ દાનવાંતકરે શિવે ।
નમસ્તે વિજયે ગંગે શારદે વિકચાનને ॥૯૪॥
પૃથ્વીરૂપે દયારૂપે તેજોરૂપે નમોનમઃ ।
પ્રાણરૂપે મહારૂપે ભૂતરૂપે નમોऽસ્તુ તે ॥૯૫॥
વિશ્વમૂર્તે દયામૂર્તે ધર્મમૂર્તે નમોનમઃ ।
દેવમૂર્તે જ્યોતિમૂર્તે જ્ઞાનમૂર્તે નમોऽસ્તુ તે ॥૯૬॥
ગાયત્રિ વરદે દેવી સાવિત્રી ચ સરસ્વતિ ।
નમઃ સ્વાહે સ્વધે માતર્દક્ષિણે તે નમો નમઃ ॥૯૭॥
નેતિ નેતિતિ વાક્યૈર્યા બૌધ્યતે સકલાગમૈઃ।
સર્વપ્રત્યક્સ્વરૂપાં તાં ભજામઃ પરદેવતામ્ ॥૯૮॥
ભ્રમરૈર્વેષ્ટિતા યસ્માદ્ભ્રામરી યા તતઃ સ્મૃતા ।
તસ્યૈ દેવ્યૌ નમો નિત્યં નિત્યમેવ નમો નમઃ॥૯૯॥
નમસ્તે પાર્શ્વયોઃ પૃષ્ઠે નમસ્તે પુરતોંબિકે।
નમ ઉર્ધ્વ નમાશ્ચાધઃ સર્વત્રૈવ નમો નમઃ ॥૧૦૦॥
કૃપાં કુરુ મહાદેવિ મણિદ્વીપોધિવાસિનિ ।
અનંતકોટિબ્રહ્માંડનાયિકે જગદંબિકે ॥૧॥
જય દેવિ જગન્માતર્જય દેવિ પરાત્પરે ।
જય શ્રી ભુવનેશાનિ જય સર્વોત્તમોત્તમે ॥૨॥
કલ્યાણગુણરત્નાનામાકરે ભુવનેશ્વરિ ।
પ્રસીદ પરમેશાનિ પ્રસીદ જગતો રણે ॥૩॥

દેવો બોલ્યા - ' હે દેવિ ! હે મહાવિદ્યા ! હે સૃષ્ટિ, સ્થિતિ તથા નાશ કરનારાં! તમને નમસ્કાર થાઓ. હે કમળપત્રાક્ષી ! હે સર્વના આધારરૂપ ! આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે વિશ્વ, તેજસ,પાજ્ઞ, વિરાટ તથા સૂત્રાત્મારૂપ !આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ. અવ્યાકૃત સ્વરૂપ અને કૂટસ્થ એવાં આપને વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ.હે દુર્ગે ! હે જન્મ આદિથી રહિત ! હે દુષ્ટોને અટકાવવામાં અર્ગલારૂપ ! હે અનર્ગલ પ્રેમથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય ! હે પાપોને બાળી નાંખનારાં દેવિ ! આપને નમસ્કાર કરીએ છીએ.હે શ્રી કાલિકામાતા ! આપને નમસ્કાર હો. હે નીલ સરસ્વતિ ! આપને નમસ્કાર થાવ, હે ઉગ્ર તારા ! હે મહાઉગ્ર ! આપને નિત્ય વારંવાર નમસ્કાર હો. હે

બગલામુખી-દેવિ ! હે ત્રિપુરસુંદરિ ! હે ભૈરવી ! હે માતંગિ ! હે ધૂમાવતિ ! આપને વારંવાર નમસ્કાર હો હેછિન્નમસ્તા! હે ક્ષીરસાગરની કન્યા ! હે શાકંભરિ ! હે શિવા ! હે રક્તદંતિકા ! આપને નમસ્કાર હો, હે નિશુંભ તથા શુંભનો નાશ કરનારાં હે રક્તબીજનો વિનાશ કરનારાં ! હે ધૂમ્રલોચનનો નાશ કરનારાં ! હે વૃત્રાસુરનો નાશ કરનારા ! હે ચંડમુડનો વધ કરનારાં, હે દાનવોનો અંત કરનારાં ! હે મંગળમૂર્તિ ! હે વિજયા ! હે ગંગા ! હે શારદા ! હે વિકસ્વર મુખવાળાં ! આપને નમસ્કાર હો, હે પૃથ્વીરૂપ ! હે દયારૂપ ! હે દેવમૂર્તિ ! હે જ્યોતિમૂર્તિ ! હે જ્ઞાનમૂર્તિ ! તમને નમસ્કાર થાઓ. હે ગાયત્રી ! હે વર આપનારાં ! હે દેવિ ! હે સાવિત્રી, હે સરસ્વતિ! હે સ્વાહા ! હે સ્વધા ! હે માતા ! હે દક્ષિણા ! તમને વારંવાર નમસ્કાર હજો. જેમને સર્વવેદો 'નેતિનેતિ' એવાં વાક્યોથી જણાવે છે, તે સર્વના અંતરાત્મારૂપ પર દેવતાને અમે ભજીએ છીએ.જે દેવી ભમરાઓથી વીંટાયા છે. તેથી 'ભ્રામરી' કહેવાય છે, તે દેવીને નિત્ય વારંવાર નમસ્કાર થાઓ.આગળ આપને નમસ્કાર હો, ઉપર આપને નમસ્કાર હો, નીચે આપને નમસ્કાર હો, બન્ને બાજુ આપને નમસ્કાર હો, હે અંબિકા દેવી ! સર્વસ્થળે આપને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ. હે અંબિકા દેવી ! સર્વસ્થળે આપને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ. હે મણિદ્વીપમાં વસનારાં મહાદેવિ ! હે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડનાં સ્વામિનિ! હે જગદંબ ! તમે કૃપા કરો. હે જગતના માતા દેવી તમને નમસ્કાર થાઓ. હે પરથી પર દેવિ ! આપને નમસ્કાર થાઓ. હે ભુવનેશ્વરિ ! આપને નમસ્કાર હો. હે કલ્યાણકારી ગુણોરૂપી રત્નોની ખાણરૂપ! હે ભુવનેશ્વરિ ! પ્રસન્ન થાવ. હે પરમેશ્વરિ! હે જગતની ઉત્પત્તિના સ્થાનરૂપ પ્રસન્ન બનો.''

દેવોના પ્રગલ્ભ તથા મધુર વચનો સાંભળીને મદોન્મત્ત કોયલ જેવું બોલનારાં જગદંબા બોલ્યાં - હે દેવો ! વર આપનારા ઈશ્વરોની સદા શિરોમણિરૂપ હું પ્રસન્ન થઈ છું. માટે તમે વરદાન માંગો.''

ભગવતીની વાણી સાંભળીને દેવોએ જણાવ્યું કે, '' હે મા ! તમારાથી અજાણ્યું શું છે? અમારા પર આવેલી અરુણ દાનવની દારુણ આપદાનો નાશ થાઓ.''

તે વખતે દેવોના મુખની વાણી સાંભળીને મહાભગવતી ભ્રામરી (ભુવનેશ્વરી)એ હાથમાં રહેલા, પડખે રહેલા, તથા આગળ પાછળ રહેલા જાતજાતના રૂપો ધારણ કરનારા ભ્રમરાઓને છોડી મૂક્યા. ઉપરાંત બીજા અનેક ઉત્પન્ન કર્યા. જેથી ત્રણે ભુવન વ્યાપ્ત બની ગયાં. તીડોના ટોળાંની માફક તેઓનો સમુદાય નીકળી પડ્યો. વખતે ભમરાઓથી અંતરિક્ષ વ્યાપ્ત બની ગયું. પૃથ્વી પર અંધકાર છવાયો. આકાશમાં પર્વતના શિખર ઉપર, વૃક્ષોમાં તથા જંગલોમાં ભમરાઓ જ ઉત્પન્ન થઈ પડ્યા, એક મહાન આશ્ચર્યરૂપ ઘટના હતી. જેમ મધ લઈ જનારા મનુષ્યને કોપેલી મધમાખી ફાડી ખાય તેમ ઉત્પન્ન થયેલા ભમરાઓને દૈત્યોની છાતીઓ કોરી ખાધી. તે વખ

શસ્ત્રો કે અસ્ત્રોનો ઉપાય ન હતો, યુદ્ધ કે વાતચીત થઈ શકતી ન હતી, કેવળ મરણ જ થવા લાગ્યાં. જે જે સ્થળે જે જે પ્રકારે રહ્યા હતા, તે તે પ્રકારે ત્યાં જ તેઓ સર્વ વિસ્મય પામી મરણ પામ્યાં, કોઈને પણ એકબીજાના સમાચાર તે સમયે મળ્યા નહીં. ક્ષણમાત્રમાં જ તે તે સર્વ દૈત્યો વિનાશ પામ્યા. આ પ્રમાણે કાર્યપૂર્ણ કરીને તે ભમરાઓ દેવીની સમીપમાં આવ્યા. આ આશ્ચર્ય થયું, આશ્ચર્ય થયું એમ લોકો કહેવા લાગ્યાં.

આશ્ચર્યમેતદાશ્ચર્યમિતિલોકા સમૂચિરે ।
કિં ચિત્રં જગદંબાયા યસ્યા માયેમયીદશીત ॥૧૭॥

- જેમની માયા આવા પ્રકારની છે તે જગદંબા (ભુવનેશ્વરી) સંબંધમાં શું આશ્ચર્ય છે ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, આદિ દેવગણો હર્ષના સાગરમાં ડૂબી ગયા, પુષ્પવૃષ્ટિ કરી,દેવીનું પૂજન કર્યું. વાજીંત્રો વગાડ્યાં, નૃત્ય થયાં. સ્તુતિગાન થયાં. દેવીનો જયજયકાર થયો. માંગેલા વરદાન પૂર્ણ કરી દેવી ત્યાંથી અંતર્ધાન થયાં. આ ચરિત્રસંસાર સમુદ્રમાંથી તારનારું છે. જે મનુષ્ય આ દેવી ચરિત્રનો પાઠ કરે છે અથવા નિત્ય શ્રવણ કરે છે તે સર્વપાપોથી મુક્ત થઈ દેવીના સામુજયને પામે છે. જય હો દેવી ભ્રામરિ - ભુવનેશ્વરિ! જય હો.

શ્રી ભુવનેશ્વરીની કૃપાકથા

કૌરવ-પાંડવોનું યુદ્ધ તે મહાભારત. આ બધો ટૂંકસાર અત્રે આવી જાય છે મુખ્ય તો અભિમન્યુની પત્ની ઉત્તરા તેણે કુળનો નાશ થતાં અશ્વત્થામાના બ્રહ્માસ્ત્રથી મરણ પામેલા પુત્ર પરીક્ષિતને જન્મ આપ્યો હતો, જે શ્રીકૃષ્ણના ભાગિનેય અભિમન્યુનો પુત્ર હતો. અશ્વત્થામાના બ્રહ્માસ્ત્રથી બળેલ પરીક્ષિતને શ્રીકૃષ્ણે અદ્‌ભુત પ્રતાપથી સજીવન કર્યો, તેથી પૃથ્વી ઉપર 'પરીક્ષિત' નામથી પ્રખ્યાત થયો હતો.

મહાભારતની બધી લીલા સમાપ્ત થયા પછી સર્વભાઈઓ સુભદ્રા, દ્રૌપદી, મહાભાગા ઉત્તરા અને નગરવાસી લોકો સાથે પાંડવો શતયૂપા આશ્રમમાં જઈ પહોંચ્યા. તે વખતે વિદુરજી ન દેખાયા, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે ધૃતરાષ્ટ્રને પૂછ્યું કે, બુદ્ધિમાન વિદુરજી ક્યાં છે? એટલે ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું કે- ''વિરક્ત થયેલા વિદુર નિસ્પૃહ તથા પરિગ્રહ રહિત થઈને કોઈ એકાંત પ્રદેશમાં રહે છે અને હૃદયમાં સનાતન બ્રહ્મનું સદા ધ્યાન કરે છે. બીજા દિવસે વનમાં ગંગાકિનારે જતાં કૃશકાય થયેલ તીક્ષ્ણવ્રતી વિદુરને જોયા. તેમને જોઈ યુધિષ્ઠિરે કહ્યું કે '' હું રાજા યુધિષ્ઠિર આપને વંદન કરું છું'' તે સાંભળીને નિર્દોષ વિદુરજી જાણે કાષ્ટતુલ્ય થઈ ગયા હોય તેમ ઊભા રહ્યા. પછી એ ક્ષણવારમાં વિદુરના મુખમાંથી અદ્‌ભુત તેજ નીકળ્યું અને પરસ્પર ધર્મના અંશરૂ હોવાથી યુધિષ્ઠિરના મુખમાં લીન થઈ ગયું. તેજ સમયે વિદુરે પ્રાણ છોડ્યા અ યુધિષ્ઠિર રાજા શોકમગ્ન બન્યા. પછી તેમના દેહની દહન ક્રિયા માટે ઉદ્યમ કરવ લાગ્યા. એટલે આકાશવાણી થઈ કે હે રાજન ! આ તો વિરક્ત હતા, તેથી દાહ યોગ્ય નથી. માટે તમે યથેષ્ઠ જાઓ. તે સાંભળી સર્વભાઈઓ ગંગાના નિર્મળ જળ સ્નાન કર્યું અને ત્યાંથી જઈને તે વાત ધૃતરાષ્ટ્રને વિસ્તારથી જણાવી.

પછી પાંડવો નગરવાસીઓ સાથે તે આશ્રમમાં ગયા, ત્યાં સત્યવતીના શ્રીવ્યાસ, નારદ અને બીજા મહાત્મા મુનિઓ ધર્મતનય યુધિષ્ઠિર પાસે આવ્યા. સમયે શાંત મંગલદર્શનીય મુનિ વ્યાસને શ્રી કુંતીએ કહ્યું. ' હે મહર્ષિ વ્યાસ ! મારા કર્ણને માત્ર તે જન્મ્યો ત્યારે જ મેં જોયો છે, તેથી મારું મન સંતાપ પામે છે, તો તપોધન! કર્ણના મને દર્શન કરાવો. હે મહાભાગ ! આપ સમર્થ છો, માટે ઈચ્છિત કરો.'' પછી ગાંધારીને કહ્યું કે, ''દુર્યોધન રણમાં ગયો ત્યારે મેં તેને નથી. તો હે મુનિશ્રેષ્ઠ ! નાના ભાઈઓ સહિત તે મારા પુત્રનાં આપ દર્શન કરા પછી સુભદ્રાએ પણ કહ્યું કે ''મને પ્રાણથી અધિકપ્રિય મહાવીર અભિમન્યુને હું ઈચ્છું છું તો હે સર્વજ્ઞ તપોધન ! તેનાં આજે દર્શન કરાવો.''

શ્રીસૂતજી બોલ્યા-એવા પ્રકારના વાક્યો સાંભળીને સત્યવ્રતી પુત્રશ્રી પ્રાણાયામ કરી, સનાતની ભુવનેશ્વરી દેવીનું ધ્યાન કર્યું અને પછી સાયંકાળ

ત્યારે ગંગા કિનારે મુનિશ્રેષ્ઠ વ્યાસે યુધિષ્ઠિર વગેરેને બોલાવી તે પવિત્ર નદીના જળમાં સ્નાન કરી,પુરુષને આરામ આપનારા સગુણા અને નિગુણા, દેવદેવી, બ્રહ્મરૂપા મણિદ્વીપના અધિવાસિની ભુવનેશ્વરી (જગદંબા)ની સ્તુતિ કરી.

(દેવીની સ્તુતિ શ્લોક- ૬૧ થી ૬૪)

યદા ન વેદા ન ચ વિષ્ણુરીશ્વરો ન વાસવો નૈવ જલાધિપસ્તથા ।
ન વિત્તપોન યમશ્ચ પાવકસ્તદાઙસિ દેવી ત્વમહં નમામિ તામ્ ॥
જલં ન વાયુર્ન ધરા ન ચાંબરંગુણી ન તેષાં ચન ચેન્દ્રિયાણ્યહમ્ ।
મનો ન બુદ્ધિર્ન ચ તિગ્મગુઃ શશી તદાઙસિ દેવી ત્વમહં નમામિતામ્ ॥
ઈમં જીવલોકં સમાધાય ચિતે ગુણૈર્લિંગકોશં ચ નીત્ત્વા સમાધૌ ।
સ્થિતા કલ્પકાલં નયસ્યાત્મતંત્રા ન કોઙપ્યસ્તિ વેત્તાં વિવેકં ગતોઙપિ ॥
પ્રાર્થયત્યેષ માં લોકો મૃતાનાં દર્શન પુનઃ ।
નાહં ક્ષમોઙસ્મિ માતસ્ત્વં દર્શયાશુ જનાન્મૃતાન્ ॥

- હે દેવિ ! જ્યારે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ, ઈન્દ્ર, વરુણ, કુબેર, યમ તથા અગ્નિ પણ ન હતાં ત્યારે આપ જ એક હતાં. આપને હું નમન કરું છું. હે દેવિ ! જ્યારે જળ,વાયુ,પૃથ્વી,આકાશ અને તેમના શબ્દાદિ ગુણો, ઈન્દ્રિયો, અહંકાર, મન, બુદ્ધિ, સૂર્ય તથા ચંદ્ર કાંઈપણ ન હતું ત્યારે આપ જ હતાં. તેવાં આપને હું નમન કરું છું. (૬૧,૬૨ વંશસ્થ)

આ સમસ્ત જીવલોકને આપ ચિત્તમાં સમાવો છો. હિરણ્યગર્ભાત્મક સમષ્ટિ શરીર આપનું જ ચિત્ત છે. આ લિંગ કોશને - એટલે હિરણ્યગર્ભાત્મક સમષ્ટિ લિંગ શરીરને ગુણો સાથે સામ્યાવસ્થારૂપ સમાધિમાં સ્થાપો છો. પુનઃ આપ કલ્પની સમાપ્તિ સુધી પૂર્ણ સ્વતંત્રતાથી વિચરો છો, તે વખતે વિવેકને વરેલો કોઈ કોઈ જ્ઞાની પણ આપને જાણી શકતો નથી. તે સમયે આપ પ્રપંચથી પર બની જાઓ છો.(૬૩ ઉપજાતિ) હે જગદંબા, આ લોકો મૃતાત્માઓના દર્શનની મારી પાસે પ્રાર્થના કરે છે, પરંતુ હું સમર્થ નથી, માટે આપ સત્વર સદ્ગત થયેલાં સ્વજનોનાં દર્શન કરાવો.(૬૪)

શ્રી સૂતજી બોલ્યા- એ પ્રમાણે વ્યાસજીએ સ્તુતિ કરી, ત્યારે માયાદેવી, શ્રીભુવનેશ્વરીએ સદ્ગત થયેલા સર્વરાજાઓને સ્વર્ગમાંથી બોલાવીને બતાવ્યા ત્યારે કુંતી, ગાંધારી, સુભદ્રા, ઉત્તરા અને સર્વ પાંડવો પોતાના સંબંધીઓને પાછા આવેલા જોઈ આનંદ પામ્યાં. પછી અમાપ તેજવાળા વ્યાસે મહામાયા દેવીનું સ્મરણ કરી, પ્રગટ થયેલી ઈન્દ્રજાળની માફક પુનઃ તેઓને વિદાય કર્યા. એટલે પાંડવો તથા મુનિઓ જવાની અનુજ્ઞા લઈને ત્યાંથી નીકળ્યા અનેવ્યાસની પ્રતિષ્ઠા ગાતા યુધિષ્ઠિર રાજા હસ્તિનાપુર પહોંચ્યા.

(આ રીતે શ્રી ભુવનેશ્વરીની પાંડવો ઉપર કૃપાની કથા 'શ્રીમદ્ દેવી ભાગવત' બીજા સ્કંધના સાતમા અધ્યાયમાં કહેવામાં આવી છે.)

બ્રહ્માદિ દેવોને શ્રીભુવનેશ્વરીનાં દર્શન

જન્મેજયરાજા શ્રી વ્યાસજીને પૂછે છે કે,' હે ભગવાન્ ! આપે પૂજવા યોગ્ય જે 'અંબા' નામ કહ્યું તે કોણ છે અને તેમના સંબંધી સર્વમાહિતી તથા તેમની યજ્ઞવિધિ વગેરે મને જણાવો.

આ સંબંધમાં વ્યાસજી જણાવે છે કે, ' હે રાજા ! આવો જ પ્રશ્ન મેં નારદજીને કરેલો હતો અને નારદજીએ બ્રહ્મા પાસેથી જે સાંભળ્યું હતું તે હું આપને જણાવું છું.

સૌ કોઈ બ્રહ્મા,વિષ્ણુ,મહેશ, ગણપતિ કે જુદા જુદા દેવને પૂજે છે. કોઈ શક્તિને પૂજે છે, તો કોઈ વેદાન્તી નિરંજન, નિરાકાર નિર્ગુણ રૂપરહિત અને વ્યાપક એવા બ્રહ્મને માને છે. કેટલાક પુરુપોત્તમને જગતનું કારણ માને છે. તો કેટલાક અનેક ઈશ્વરને માને છે. કેટલાક પુરુષ અકર્તા અને પ્રકૃતિ કર્ત્રી માન છે. આ સંબંધમાં, જે મનુષ્ય વિરક્ત નિસ્પૃહ તથા મત્સર રહિત હોય છે, તે જ આ વસ્તુ જાણે છે.

પૂર્વે જ્યારે બધું જળવત્ હતું ત્યારે ભગવાન વિષ્ણુના નાભિ-કમળમાંથી બ્રહ્મા ઉત્પન્ન થયા. તે સમયે બ્રહ્માના લલાટમાંથી રુદ્ર ઉત્પન્ન થયા હતા અને વિષ્ણુના કાનમાંથી મધુ-કૈટભ દૈત્ય ઉત્પન્ન થતાં જ મહામાયાની લીલાથી તેનો સંહાર થયો. પછી બ્રહ્મા વગેરેને સૃષ્ટિ રચવાનું ફરમાન થતાં, તેમણે પોતાની અશક્તિ જણાવી, તે સમયે હાસ્ય કર્યું અને આકાશમાંથી વિમાન આવતાં તેમાં બધાને બેસાડી બધું દૃશ્ય બતાવવા વિમાનને ઉપાડ્યું.

બ્રહ્મા જણાવે છે કે- 'મનની ગતિ પ્રમાણે ગમન કરતું એ વિમાન બીજા સ્થળમાં જ્યાં ગયું ત્યાં જળ નહીં જોવામાં આવતાં અમો વિશ્વ પામ્યાં. એ સ્થળે ફળોથી સુંદર અને કોયલના શબ્દોથી શોભી રહેલાં સઘળા વૃક્ષો હતા. પૃથ્વી,પર્વતો,ઉપવનો,સ્ત્રીઓ,પુરુષો,પશુઓ,નદીઓ,વાવ-કુવા, તળાવો અનેઝરણાં એ સર્વ રમ્ય હતાં. આ પછી એક રમણીય નગર દૃશ્યમાન થયું. તે દિવ્યગઢથી તથા અનેક પ્રકારના ઘરોથી શોભી રહેલું હતું. ઘણી યજ્ઞશાળાઓ પણ હતી. એ નગરને જોઈ આ સ્વર્ગ છે એવી અમને જાણ થઈ. પરંતુ આ અદ્ભુત સ્વર્ગ કોણે બનાવ્યું છે એ સમજાયું નહીં. ત્યાં એક દેવ સરખો રાજા વનમાં મૃગયા કરવા જતો હતો. તેમજ જે અંબિકાને પ્રથમ જોયાં હતાં, તે પણ વિમાનમાં બેઠેલા જોવામાં આવ્યાં. પછી અમારું વિમાન આગળ આવ્યું. તે બીજા મનોહર દેશમાં પહોંચ્યું. ત્યાં ઉત્તમ નંદનવનમાં

પારિજાતની છાયામાં ઉભેલી કામધેનુ જોવામાં આવી. તેની પાસે હાથી ઊભો હતો. ત્યાં મેનકા આદિ અપ્સરાઓના ટોળા ગાયન અને નૃત્યો સહિત અનેક ભાવોથી ક્રીડા કરતાં હતાં. સેંકડો ગંધર્વ, યક્ષ અને વિદ્યાધરો, મંદારવૃક્ષની વાડીમાં ગાતા અને ક્રીડા કરતા હતા. ત્યાં ઈન્દ્રાણી સહિત ઈન્દ્ર પણ અમારા જોવામાં આવ્યાં.

અમો સર્વ ત્યાં એ સ્વર્ગને તથા અમારી સૃષ્ટિથી જુદા દેવો,કુબેર, યક્ષ, સૂર્ય અને અગ્નિને જોતાં જવિસ્મય પામ્યા. પછી અમારું વિમાન દિવ્ય બ્રહ્મલોકમાં ગયું.ત્યાં બીજા બ્રહ્માને શિવ તથા વિષ્ણુને જોઈ વિસ્મય પામ્યાં.

એ બ્રહ્માની સભામાં સઘળા વેદ, તેના અંગ,પર્વતો,નદીઓ અને સર્પોને દેહધારી થઈને બેઠેલા જોઈને શિવ અને વિષ્ણુએ પૂછ્યું કે, 'એ વળી બીજા બ્રહ્મા કોણ છે? '' મેં કહ્યું કે- આ બ્રહ્માને હું જાણતો નથી. હું કોણ છું ? આ કોણ છે. અને શા માટે છે. એ વિષયમાં જ મને ભ્રાંતિ છે.

ત્યારપછી અલ્પ સમયમાં અમારું મન સરખા વેગવાળું વિમાન ત્યાંથી પ્રયાણ કરી તે કૈલાસપર્વતના શિખરે પહોંચ્યું. ત્યાં પવિત્ર સ્થાનમાં નંદી પર સવારી કરનારા, ત્રણનેત્રવાળા, પાંચમુખવાળા, દશભુજાઓથી યુક્ત અર્ધચંદ્રના મુકુટવાળા,વ્યાઘ્ર ચર્મધારી અને હાથી ચામડાના ઉત્તરીય વસ્ત્રવાળા સદાશિવ દેખાયા. ગણેશજી અને કાર્તિકસ્વામી પણ હતા આ બધું જોઈને અમો વિસ્મય પામ્યા. હું તો સંશયથી ઘેરાઈને બેસી જ રહ્યો હતો, એટલામાં ક્ષણવારમાં અમારું વાયુવેગી વિમાન વિષ્ણુના નિવાસસ્થાન વૈકુંઠમાં પહોંચ્યું ત્યાં કલ્પનામાં ન હોય તેવી વિભૂતિ મારા જોવામાં આવી. એ શ્રેષ્ઠ નગરનું નિરીક્ષણ કરીને અમારી સાથેના વિષ્ણુને મહાઆશ્ચર્ય થયું. તેટલીવારમાં કમળ જેવા નેત્રોવાળા, ફૂલ સરખી કાંતિવાળા, ચારહાથવાળા ગરુડ ઉપર બિરાજમાન એ લોકના એ વિષ્ણુ એ વૈકુંઠની બહાર આવ્યા. એ સનાતન વિષ્ણુને જોઈને નવાઈ પામી અને ત્રણ જણા એકમેકની સામે જોતાં જ વિમાનમાં બેઠા હતા. એટલામાં તો વિમાન તરત જ ગતિમાન થયું. ત્યાં સુધા નામનો સમુદ્ર આવ્યો. એ સમુદ્રમાં એક અદ્‌ભુત બેટ જોવામાં આવ્યો. આ બેટ મંદાર અને પારિજાત વૃક્ષોથી બહુ જ શોભાયમાન હતો. અનેક પ્રકારનાં પાથરણાં પાથરેલા હતાં. અનેક પ્રકારનાં ચિત્રોથી તે વિચિત્ર લાગતો હતો. એ દ્વીપમાં અમોએ દૂરથી એક મનોહર પલંગ જોયો. આ પલંગના ચારપાયે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રુદ્ર અને ઈશ્વર હતા અને ફલકના સ્થાને સદાશિવ હતા. રત્નો જડેલા તથા અનેક પ્રકારના રત્નોથી સુશોભિત એ પલંગ ઉપર એકઉત્તમ સ્ત્રી બિરાજમાન હતી.

આ સ્ત્રીએ રક્ત વસ્ત્ર અને રક્તપુષ્પ ધારણ કરેલાં હતાં. રક્તચંદન લેપન કરેલું હતું. નેત્રો પણ રક્ત હતા એવી તે સ્ત્રીની ક્રાંતિ શોભતી હતી. સુંદર મુખ અને લાલહોઠ શોભી રહ્યા હતા. કરોડો લક્ષ્મીઓથી પણ તેમની ક્રાંતિ વિશેષ હતી. સઘળું શરીર સૂર્યના બિંબ જેવું હતું. ચાર હાથમાં વર, પાશ, અંકુશ અને અભય ધારણ કરેલાં

હતાં. પૂર્વે કદી નહીં જોયેલાં અને તે જ વખતે જોવામાં આવતાં એ ભુવનેશ્વરી દેવી જ હતાં. તે મંદહાસ્ય વડે શોભી રહ્યાં હતાં.

હ્રીંકારજયનિષ્ઠસ્તુ પક્ષિવૃંદૈર્નિષેવિતા ।
અરુણા કરુણામૂર્તિઃ કુમારી નવયૌવના॥ (૩। ૩। ૪૧)

હ્રીંકારનો જપ કરતું પક્ષીવૃન્દ તેમની આરાધના કરતું હતું. દેવી સ્વયં રક્તવર્ણ હતાં. સાક્ષાત્ કરુણામૂર્તિ હતાં અને કુમારી તથા નવયૌવના હતાં. (૪૧)

વળી સર્વપ્રકારના શૃંગાર અને વેશથી તે સુશોભિત હતાં, મંદહાસ્યથી વિલસિત મુખસરોજ હતું, ઊગતા અને પુષ્ટ સ્તન યુગલથી કમળની કળીઓને તેમણે જીતી લીધી હતી. અનેક પ્રકારના મણિઓના સમૂહથી વ્યાપ્ત અલંકારો વડે તે સમલંકૃત હતાં. સુવર્ણના બાજુબંધ, બેરખા તથા મુકુટથી વધુ શોભી રહ્યાં હતાં. શ્રી ચક્રાકાર કુંડળોથી મુંખકમળ દૈદીપ્યમ લાગતું હતું.

કનચ્છ્રીચક્ર તાટંક વિટંકવદનામ્બુજા ।
હૃલ્લેખા ભુવનેશીતિ નામજાપ પરાયણૈઃ ॥૪૪॥
સખીવૃંદૈઃ સ્તુતા નિત્યં ભુવનેશી મહેશ્વરી ।
હલ્લેખાદ્યાભિરમરકન્યાભિઃ પરિવેષ્ટિતા ॥૪૫॥
અનંગકુસુમાદ્યાભિદેવીભિઃ પરિવેષ્ટિતા ।
દેવી ષટ્કોણમધ્યસ્થ યંત્રરાજોપરિ સ્થિતા ॥૪૬॥

- 'હૃલ્લેખા ભુવનેશ્વરી' એવાં નામોનો જપ કરવામાં તત્પર એવાં સખીવૃન્દ નિત્ય એ શ્રી ભુવનેશ્વરીની સ્તુતિ કરતાં હતાં. દેવકન્યાઓ તથા અનંગ કુસુમાદિ દેવીઓ તે મહેશ્વરી દેવીને ચારે બાજુએ વીંટળાઈ વળ્યાં હતાં, અને ષટ્કોણ યંત્રની મધ્યે રહેલા યંત્રરાજ ઉપર બિરાજમાન હતાં.

તેમનાં દર્શન કરી વિસ્મય પામેલા અમે સર્વે ત્યાં જ ઊભા રહ્યાં, અને અહ રહેલી આ દેવી કોણ હશે ? એમનું નામ શું હશે ? તે આપણે જાણતા નથી. અ દિવ્યાંગના દૂરથી સહસ્ત્રનેત્રોવાળી, સહસ્ત્ર હાથવાળી સુંદર દેખાય છે, એમાં સંશ નથી. આ નથી અપ્સરા કે નથી ગંધર્વી કે નથી દેવાંગના. આવા સંશયને પામેલા અ હે નારદ ! ત્યાં ઊભા રહ્યા. ત્યારે મધુર સ્મિતવાળાં શ્રી અંબાને જોઈ ભગવાન વિ પોતાના મનથી જ્ઞાન દ્વારા નિર્ણય કરી કહેવા લાગ્યા કે -

'આ ભગવતી દેવી આપણા સર્વનું આદિકારણ છે અને આજ દેવી મહાવિ મહામાયા, પૂર્ણ પ્રકૃતિ, અવિનાશિની, મંદમતિને દુર્જ્ઞેય, યોગ-આરાધનાથી પ્રાપ્ય,નિ આશયવાળાં, પરમાત્માની ઈચ્છાશક્તિ, અત્યંત નિત્ય તથા અનિત્ય સ્વરૂપવા અલ્પભાગીઓને દુરારાધ્ય, વિશ્વેશ્વરી, શિવા વેદોને ઉત્પન્ન કરનારાં, વિશાલા

સર્વના આદિ મહેશ્વરી છે. આજ ભગવતી પ્રલયકાળે સકલવિશ્વનો સંહાર કરી સર્વજીવોના લિંગ શરીરોને પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થાપી દઈ ક્રીડા કરે છે.

સર્વબીજમયી હ્યેષા રાજતે સાંપ્રતં સુરૌ ।
વિભૂતયઃસ્થિતાઃ પાર્શ્વે પશ્યતાં કોટિશઃક્રમાત્ ।।પપ।।

- હે દેવવરો !હાલમાં સર્વબીજમય સ્વરૂપે આ દેવી શોભે છે. જુઓ, કરોડો વિભૂતિઓ તેમની પાસે ક્રમથી ઊભી છે.

આપણને આ ભગવતીનું દર્શન આપોઆપ મળ્યું તેથી આપણે ભાગ્યશાળી થયા છીએ. મૂળ પ્રકૃતિ તે આજ છે અને આજ પરમાત્માને બ્રહ્માંડ રચી બતાવે છે. આપણે બધા લાખમાં ભાગથી પણ આ દેવીના સમાન થવા સમર્થ નથી. હું જ્યારે બાળકરૂપમાં હતો, પ્રલયના મહાસાગરમાં મને જાણે પ્રીતિથી ઝૂલાવતાં હોય એવાં જે ઉત્તમ સ્ત્રી હતાં, તે જ આ જગદંબા છે. મને તેમના દર્શનથી નિશ્ચયાત્મક જ્ઞાન થયું છે કે, આ દેવી અવશ્ય આપણી માતા છે.

(આ કથા ‘શ્રીમદ્ દેવી ભાગવત’ના તૃતીય સ્કંધમાં વર્ણવેલ છે.)

શ્રી ભુવનેશ્વરી નખદર્શન - ત્રિદેવોની સ્તુતિ

વ્યાસમુનિ, જન્મેજયને જણાવે છે કે, બ્રહ્મા,વિષ્ણુ અને મહેશને સ્વયં ભગવતીએ જ લીલા દર્શન કરાવ્યું. ત્યારબાદ આ ત્રણ દેવોએ વિચાર કર્યો કે, - ''આપણે ભગવતીની સમીપ જઈને તેમની સ્તુતિ કરીએ. જો દાસીઓ નહીં જવા દે, તો આપણે દ્વાર પાસે ઊભા રહી સ્તુતિ કરીશું.''

આવા વિચાર સાથે તે ત્રણે દેવો વિમાનમાંથી ઉતરીને ત્યાં પહોંચ્યા. દ્વાર પ્રવેશ પહેલાં જ ભગવતીની કૃપાદૃષ્ટિ મંદસ્મિત સાથે તેમના પર પડી. અને તેજ સમયે આ ત્રણે જણા પુરુષમટીને સ્ત્રીરૂપમાં દેવાંગના જેવા શરીરવાળા બની ગયા. ત્યારબાદ તેઓ ભગવતી પાસે ગયા તો ત્યાં પલંગ નીચે બાજઠ ઉપર ભગવતીનું ચરણ હતું. તેમાં અંગૂઠાના નખની અંદર મહાપ્રકાશ દેખાયો.

'હે નારદ ! જે આશ્ચર્ય મે નજરે નિહાળ્યું તે તમને કહીશ, સાંભળો. ભગવતીના શ્રી ચરણકમળના નખદર્પણમાં સ્થાવરજંગમ સહિત અખંડ બ્રહ્માંડ મેં નીરખ્યું. સાથે હું વિષ્ણુ, મહાદેવ, વાયુ, અગ્નિ, યમ, સૂર્ય, વરુણ, ચંદ્ર, ત્વષ્ટા, કુબેર, ઈન્દ્ર, પર્વતો, સાગર, સરિતાઓ, ગંધર્વો, અપ્સરાઓ, વિશ્વાવસુ, ચિત્રકેતુ, શ્વેત, ચિત્રાંગદ,નારદ, તુંબરુ, હાહા, હૂહૂ, અશ્વનીકુમારો, અષ્ટવસુ, સાધ્યો, સિદ્ધો, પિતૃઓ, શેષાદિકનાગો, સર્વ કિન્નરો, સર્પો, રાક્ષસો, વૈકુંઠ, બ્રહ્મલોક અને પર્વતોમાં ઉત્તમ કૈલાસ. આ સર્વ ભગવતીના નખની અંદર રહેલું મેં જોયું. વળી જે કમળ ઉપર હું હતોતે મારા જન્મસ્થાન કમળને મેં મારી સાથે નખમાં નિહાળ્યું. ત્યા શેષશાયી જગન્નાથ પ્રભુ અને મધુ-કૈટભ દાનવ પણ તેમાં હતાં.

આ પ્રમાણે પાદપદ્મ નખમાં રહેલા સમસ્તને જોતાં હું અત્યંત વિસ્મય પામ્યો અને તે જોયા પછી 'આ શું ?' આમ શંકા થઈ. ભગવાન વિષ્ણુ અને શંકર પણ વિસ્મયગ્રસ્ત થઈ ઊભા રહ્યા અને આ અવસરે - **'તાં તદા મેનિરે દેવીં વયં વિશ્વસ્ય માતરમ્ ॥'** અમે ત્રણે દેવો દેવીને વિશ્વની માતા માનવા લાગ્યાં.'

આ પ્રમાણે સુધામય મણિદ્વીપમાં વિવિધ વિહારને નીરખતાં અમારાં સો વર્ષો ક્ષણવારમાં જ વીતી ગયાં. અમે પણ મણિદ્વીપની રમણીયતા ભરેલા મનોરમ પદાર્થોને નીરખીને નિતાન્ત મુગ્ધ થઈ ગયા તેમજ મન પણ પ્રસન્ન થયા. એક દિવસ યુવતી ભાવમાં રહેતા ભગવાન વિષ્ણુએ શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવીની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી. સ્તુતિનો સારાંશ અહીં આપવામાં આવ્યો છે.

ભગવાન વિષ્ણુ કહેવા લાગ્યા કે - 'હે ભુવનેશ્વરિ મા ! આપ કે જે પ્રકૃતિરૂપ સર્વનું નિર્માણ કરનાર, કલ્યાણરૂપ, મનોરથ પૂર્ણ કરનાર, વૃદ્ધિરૂપ તથા સિદ્ધિરૂપ આપને વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. સચ્ચિદાનંદરૂપ અને સંસારનાં ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ને લય રૂપ ભગવતીને નમસ્કાર કરું છું. પાંચ કૃત્યો કરનારાં અવિચળ અર્ધમાત્રાના અર્થરૂપ, પરબ્રહ્મ તથા પ્રત્યગાત્મારૂપ આપ છો. આપને હું વારંવાર પ્રણામ કરું છું. હે મા ! તમારી શક્તિ આ જગતને રચવામાં વિશાળ તથા પ્રભાવશાળી છે. શબ્દાદિ પંચ તન્માત્રાએ અને અગિયાર ઈન્દ્રિયોઅને પંચભૂતરૂપે પરિણામ પામેલાં તમો ઈન્દ્રજાળની માફક અનિર્વચનીય લાગો છો. હે મા ! જે વસ્તુ દેખાય છે તે નામ સહિત જ દેખાય છે. એ નામને સ્વરૂપ બંને તમારાં જ છે. હે મા ! આખી સૃષ્ટિમાં દરેક ઠેકાણે તમો જ વ્યાપી રહેલાં છો. બુદ્ધિમાન પુરુષો કહે છે કે, પુરુષ શક્તિ વિના વ્યવહાર કરવામાં અશક્ત છે. આ સમગ્ર જગતને રચીને પાલન કરો છો. ત્યાં તમે દયાળુ દેખાઓ છો અને સંહાર સમયે ક્રૂર દેખાઓ છો. માટે તમારા ઐશ્વર્યના ચરિત્રને જાણવા કોઈ જ શક્તિમાન નથી.''

'હે મા ! તમે મધુ કૈટભ દૈત્યોથી અમારું રક્ષણ કર્યું છે. તથા તમારા મહા વિસ્તીર્ણ લોકનું દર્શન કરાવ્યું છે અને આ મણિદ્વીપમાં સુખની પરમકોટિમાં પહોંચાડ્યા તેથી અમને નિશ્ચય થયો છે કે, તમારાં દર્શનનો મહિમા મોટો છે.હે ભગવતિ ! અમો તમારાં ચરિત્રને જાણી શક્તા નથી. તો પછી બીજા કોણ જાણી શકે ? આ તમારા સ્વરૂપ સમૂહમાં આવાં કેટલાંક બ્રહ્માંડ છે એની કોઈને ખબર નથી. હે મા ! તમારાં ચરમકમળમાં પડીને માગું છું કે, સર્વદા મારા મનમાં આ તમારું દર્શન તથા મુખમાં તમારું નામ રહેજો અને નેત્રને તમારા ચરણકમળનું દર્શન મળજો. હે મા ! "હું તમારો સેવક છું." આટલી ભાવના તમો મારા પર રાખશો અને તમે મારાં ઈશ્વરી છો એમ સદંતર હું ભાવના રાખી શકું તેટલી કૃપા કરજો. હે મા ! મા દીકરાની પેઠે તમારીને મારી આ ભાવના સદા રહેજો."

આ પ્રમાણે દેવાધિદેવ જનાર્દન ભગવાન જ્યારે સ્તુતિ કરી વિરામ પામ્યા ત્યારે પ્રણામ કરી સન્મુખ ઉભેલા શિવજીએ સ્તુતિ કરવા માંડી. શિવજીએ કરેલ સ્તુતિનો સારાંશ અહીં રજુ કરવામાં આવ્યો છે તે આ પ્રમાણે છે -

શિવજી બોલ્યા- 'હું વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા ત્રણે તમારા પ્રભાવથી જ ઉત્પન્ન થયેલા છીએ, કારણ કે અમારો મોહ હમણાં જ તમારાં દર્શનથી મટ્યો છે. તેથી તમો સર્વલોકની રચના કરવાવાળાં છો. પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ, ઈન્દ્રિયો, બુદ્ધિ, મન અને અહંકાર એ સ્વરૂપે પણ તમે જ છો. તમારી આજ્ઞાથી અમે સૃષ્ટિ રચીએ છીએ, પરંતુ તમારી માયાથી મોહ પામેલા જીવો આ સૃષ્ટિ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રુદ્રે બનાવેલી છે એમ જાણે છે, તે ખરેખર મૂળ સિદ્ધાંતને જાણતા નથી. હે ભુવનેશ્વરી દેવિ! આપ જ

સર્વ બાબતમાં આપની કૃતિ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના રૂપથી ક્રીડા કરો છો અને પ્રલયકાળમાં વિરામ પામો છો. જગતની રચના ઉપરથી જણાય છે કે, તમે પોતાના ભક્તો અને અભક્તોના સુખદુઃખનો આવિર્ભાવ રાખ્યો છે. સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિને લય કરવામાં તમારા ત્રણે ગુણો જ સમર્થ છે, તેથી જ અમે ત્રણે ઉત્પન્ન થઈને જગતના કારણરૂપ મનાઈએ છીએ.''

''હે મા! તમારું ચરણકમળ છોડીને અમે ક્યાંય જવા માંગતા નથી. અહીંથી વિખૂટા પડીને અમને પુરુષપણું મળે અથવા ત્રૈલોક્યની સમૃદ્ધિ મળે તો તે પણ મેળવવાની અમને ઈચ્છા થતી જ નથી. તમારા ચરણકમળના પ્રતાપે તો હું મહેશ સંસારનો નાશ કરનારો છું. તે અજ્ઞાનનો હૃદયપલટો થયો છે. પૃથ્વીમાં પણ તમારી પાસે જ રહી સેવા કરવાનું મૂકીને અન્ય સુખની ઈચ્છા કોણ કરે? તમારું ચરણકમળ નજીકમાં ન હોય તો એક નિમેષ પણ યુગજેવડો થઈ પડે.''

'હે મા! તમારાં ચરણકમળનું પૂજન છોડીને જેઓ અન્યપ્રકારના તપમાં લાગે છે, તે દૈવને ઠગે છે. કારણ કે તપથી મોક્ષદશા નથી પરંતુ તમારું સેવન કરવાથી જ આ સંસારમાંથી મુક્તિ મળે છે. હે જગદંબા! અમારા ઉપર કૃપાકરો. હે મા! સંસાર સાગરમાંથી મારું રક્ષણ કરો.''

બ્રહ્માજી બોલ્યા - 'અત્યંત તેજોમય ભગવાન શંકરે જ્યારે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ત્યારે અંબિકા દેવીએ તે સમયે નવાક્ષર મંત્રનો અત્યંત સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર કર્યો. એટલે તે મંત્ર ગ્રહણ કરીને મહાદેવ પરમ હર્ષ પામ્યા અને દેવીના શ્રી પદામ્બુજને પ્રણામ કરી ત્યાં જ ઊભા રહ્યાં.

આ રીતે શિવજીએ સ્તુતિ કર્યા બાદ બ્રહ્માજીએ ભગવતીની સ્તુતિ કરી તે સ્તુતિનો સારભાગ આ પ્રમાણે છે-

'હે મા ! વેદોએ આપને જાણીને જ આપના એક અંશાત્મક સ્વરૂપ સ્વાહાનું વિધાન કર્યું છે. હે જગદંબે ! તમે ત્રિભુવનમાં સર્વજ્ઞ એટલે સર્વોત્કૃષ્ટ થયાં છો. 'હું બ્રહ્મા છું.' આ ગર્વથી હું ડૂબી ગયો હતો, પરંતુ તમારા ચરણકમળની રજને ગ્રહણ કરવાથી હું ધન્ય થયો છું. હે મા ! મને સંસારરૂપ બેડીને ત્યજીને તમારી ભક્તિમાં જોડાયેલો રહું તેમ કરો. હે અજન્મા દેવિ ! જે આદિકાળના લોકોએ પરમતત્ત્વવિજ્ઞાન અનુભવ્યું છે, તેઓ માત્ર અર્ધનિમેષકાળ સુધી પણ તમારા પવિત્રચરિત્રને તથા શિવા, અંબિકા, શક્તિ, ઈશા એવાં નામોને ત્યજતા નથી. હે મા ! તમે કેવળ દૃષ્ટિથી જ સર્વવિશ્વ રચવાને સમર્થ છો, પરંતુ આદિસૃષ્ટિમાં કેવળ વિનોદ માટે મને બ્રહ્મા બનાવીને સૃષ્ટિ રચો છો. વિષ્ણુ જે પોતાનું રક્ષણ કરવા સમર્થ નથી તો બીજાનું શું રક્ષણ કરે ? વળી આ મહેશ સર્વસંહારક નથી. કારણ કે, પ્રલયકાળે તમે તેનો સંહાર

કર્યો હતો. તેથી જ પછીથી મારી ભૃકુટિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા છે. ટૂંકમાં અમો ત્રણે જણ મૂળકર્તા તરીકે છીએ જ નહીં.

"હે મા ! તમારો જન્મ જોયો કે સાંભળ્યો નથી. તેથી જ આદ્યશક્તિ છો. તમારી સાથે જોડાઈને જ અમો ત્રણે જણા રચના, પાલન અને સંહાર કરી શકીએ છીએ. અમે જેવા જન્મ્યા છીએ તેવા બીજાઓ પણ જન્મ્યા છે. હે મા ! તમે એવા ચમત્કાર કરનારા છો કે, જેના ચમત્કારોને નિસ્પૃહ પરમેશ્વર પણ જાણવા ઈચ્છે છે.

હે મા ! વેદ તો એક જ બ્રહ્મ કહે છે. તો હે મા ! તમે પુરુષ છો કે સ્ત્રી છો, તે તમારાં સ્વમુખે જણાવો, જેથી હે મા ! હું તો તમને પરમશક્તિને જાણીને આ સંસાર સમુદ્રથી મુક્ત થાઉં."

આ પ્રમાણે બ્રહ્માએ ભગવતીની સ્તુતિ કરી. આ વિષ્ણુ, શિવ અને બ્રહ્માએ કરેલ સ્તુતિ મૂળરૂપે આ ગ્રંથમાં સ્તોત્ર વિભાગમાં આપવામાં આવી છે. તેનો પાઠ કરવાથી ભગવતી ભુવનેશ્વરીના કૃપાપાત્ર બની શકાય છે. તેની ફળશ્રુતિ ખૂબ જ મોટી છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરીનું અધિષ્ઠાન મણિદ્વીપ

આ મણિદ્વીપનું વર્ણન શ્રીમદ્ દેવી ભાગવત સ્કંધ-૧૨ મુજબનું છે

મહર્ષિ વ્યાસે કહ્યું કે - બ્રહ્મલોકથી ઉપરના ભાગમાં જે 'સર્વલોક' પ્રખ્યાત છે તે જ 'મણિદ્વીપ' છે કે જ્યાં દેવી બિરાજે છે. એ મણિદ્વીપ સર્વલોક કરતાં અધિક શ્રેષ્ઠ છે માટે જ તેની સર્વ લોક એવી સંજ્ઞા છે. આ લોક સર્વજગતની આદિમાં મૂલપ્રકૃતિરૂપ જગદંબાએ પોતાને રહેવા માટે જ માનસિક ઈચ્છાથી તેને બનાવ્યો છે. વળી એ મણિદ્વીપ કૈલાસ કરતા અધિક છે અને વૈકુંઠ તથા ગોલોક કરતાં પણ ઉત્તમ છે, તેથી આ સર્વલોક અથવા મણિદ્વીપ સર્વ કરતાં પણ અધિક કહેવાય છે. ત્રણે લોકમાં તેના જેવું સુંદર સ્થાન કોઈ પણ લોકમાં નથી. હે નૃપવર્ય જગતત્રયના છત્રરૂપ, સંસારના સંતાપનો નાશ કરનાર અને સર્વ બ્રહ્માંડોના પ્રતિબિંબરૂપ મણિદ્વીપ જ સ્થાન છે. (+૧-૫

આ મણિદ્વીપની ચારે તરફ અનેક યોજન વિસ્તારવાળો અને તેટલો જ ઊં અમૃત મહાસમુદ્ર છે. આ સુધાસમુદ્ર વાયુના આઘાતથી ઊછળતા સેંકડો તરંગોથી વ્યાપ્ત છે, રત્નોની સ્વચ્છ રેતીથી યુક્ત છે, મત્સ્ય અને શંખોથી ભરપૂર છે. તરંગોના સંઘર્ષણથી ઉત્પન્ન થયેલી લહરીઓના કણોથી શીતલ છે, વિવિધ પ્રકારની ધજાઓવાળ અનેક વહાણોની અવરજવરથી શોભી રહ્યો છે અને તેના કિનારે કિનારે રત્ન સમા કાંતિવાળા વૃક્ષો આવી રહ્યાં છે. એ અમૃતના સમુદ્ર પછી લોહ ધાતુથી બનાવેલો અ આકાશમાં સાત યોજનની ઊંચાઈવાળો મોટો કિલ્લો છે. એ કિલ્લામાં અનેક શસ્ત્રોવા અને જાતજાતનાં યુદ્ધમાં કુશળ એવા રક્ષકો ચારે બાજુ આનંદ કરતા રહે છે. કિલ્લાને ચાર દ્વારો છે, સેંકડો દ્વારપાલોથી તે યુક્ત છે અને હે રાજન્ ! દેવી ઉપ ભક્તિવાળા અનેક ગણોથી તે વીંટાયેલો છે. જે દેવતાઓ જગદીશ્વરનાં દર્શન મ આવે છે તેઓના ગણો તથા વાહનો ત્યાં રહે છે. વળી એ કિલ્લો સેંકડો વિમાનો સંઘર્ષણથી થતા ઘંટાનાદથી ગાજી રહ્યો છે અને અશ્વોના હણહણાટ તથા ખરીઓ આઘાતથી દિશાઓના મુખ તેણે બહેરાં કરી દીધા છે. રાજન્ ! હાથમાં છડીવાળા કિલકિલાટ શબ્દ કરી રહેલા દેવીના પાર્ષદોએ છડીઓથી મારેલા દેવસંઘોના સે ત્યાં શોભી રહ્યા છે. જાતજાતના અવાજોથી અત્યંત વ્યાપ્ત એવા તે કિલ્લામાં કોલ થતાં કોઈપણ સ્થળે કોઈનો શબ્દ કોઈ સાંભળી શકતું નથી. વળી ત્યાં પગલે પ મીઠા જળથી ભરેલાં સરોવરો છે અને હે રાજન્ ! રત્ન સમાન વૃક્ષોથી શોભી ર અનેક વાડીઓ છે. એ કિલ્લા પછી કાંસાની ધાતુથી બનાવેલો બીજો એક મોટો

છે, જેની ટોચ આકાશને સ્પર્શ કરે છે. એ કિલ્લો પહેલા કિલ્લા કરતાં તેજમાં સોગણો અધિક છે. ૬-૧૮

વળી તે દરવાજાઓ તથા બારણાંથી યુક્ત છે અને અનંત વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત છે. એ વૃક્ષો નિરંતર પુષ્પોવાળાં, સદાકાળ ફળોથી વ્યાપ્ત, નવી કુંપળોવાળાં અને ઉત્તમ સુગંધથી વ્યાપ્ત છે. પનસ, બોલસરી, લોધર, કરેણ, સીસમ,દેવદાર,કાંચનાર,આંબા, સુમેરુ, લિકુચ, હિંગુલ, એલચી, લવિંગ, કાયફળ,પાટલા, મુચુકુંદ,ફલિની, જઘને ફલા, તાલ, તમાલ, સાલ, કંકોલ, નાગભદ્રક, પુન્નાગ, પીલુ, સાલ્વક, કપૂર, અશ્વકર્ણ, હસ્તિકર્ણ, તાલપર્ણ, દાડિમ, ગણિકા, બપોરિયા, લીંબુ, કુરંડક, ચાંપેય, કનકવૃક્ષ, કૃષ્ણસાગરનાં વૃક્ષો, ચંદનના વૃક્ષો, ખજૂર, જૂઈ, તાલપર્ણી, શેલડી,છીરવાળા વૃક્ષો ખેરના વૃક્ષો, આંબલી, ભિલામાં, રુચક, કાંટાશેરિયા, બીલીનાં વૃક્ષો, તુલસીનાં વનો તથા મલ્લિકાનાં વનો-ઇત્યાદિ વૃક્ષોની જાતિઓનાં વનો ત્યાં આવી રહ્યાં છે અને હે રાજન્ ! તે ઉપવનો સેંકડો વાવોથી યુક્ત છે. ૧૯-૨૮

ત્યાંનાં સર્વ ઉત્તમ વૃક્ષો કોયલોના શબ્દોથી વ્યાપ્ત, ગુંજારવ કરતા ભમરાઓથી શોભી રહેલાં, ગુંદરને ઝરી રહેલાં અને સ્નિગ્ધ છાયાવાળાં છે. વળી તે જાતજાતની ઋતુઓમાં હોઈ અનેક પક્ષીઓથી વ્યાપ્ત રહે છે અને અનેક જાતના રસને સ્રવી રહેલી નદીઓથી અત્યંત શોભી રહ્યાં છે. પારેવાં,પોપટ, મેના તથા હંસોની પાંખોથી ઉત્પન્ન થયેલા વાયુથી, જેમાં વૃક્ષો હાલી રહ્યા છે, એવું તે ઉત્તમવન સુગંધને લાવનારા પવનથી ભરપૂર છે. આમતેમ દોડી રહેલાં હરિણીઓનાં ટોળાંથી યુક્ત છે અને નૃત્ય કરતા મયૂરોના સમૂહના સુખદાયક કેકા શબ્દોથી ગાજી રહ્યુ છે. વળી તે દિવ્ય વન ચારેબાજુ મકરંદ રસને ઝરી રહ્યું છે. ૨૯-૩૩.

એ કાંસાના કિલ્લા પછી ત્રીજો તામ્રનો કિલ્લો કહેવાય છે. તામ્રનો કિલ્લો સમચોરસ આકારવાળો અને સાત યોજનની ઊંચાઈવાળો છે. હે રાજન ! એ બે કિલ્લાની વચ્ચે કલ્પવૃક્ષની વાડી આવેલી છે, જેના વૃક્ષોનાં પુષ્પો સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળા છે અને પાન પણ સુવર્ણ સમાન હોઈને તેનાં ફળનાં આ બીજ રત્ન જેવાં હોય છે. આ વાડીની સુગંધ ચારે તરફ દશ યોજના સુધી ફેલાય છે. રાજન ! વસંત ઋતુથી રાતદિવસ એ વન રક્ષાયલું હોય છે. તે વસંત પુષ્પના સિંહાસન પર બેસી રહે છે, પુષ્પોનાં છત્રથી શોભે છે, પુષ્પોના અલંકારોથી અલંકૃત હોય છે અને પુષ્પોના આસવથી મદમત્ત રહે છે. ચૈત્રલક્ષ્મી તથા વૈશાખલક્ષ્મી- આ બન્ને તેની માનીતિ સ્ત્રીઓ છે. ૩૪-૩૮

એ બન્ને સ્ત્રીઓ પ્રફુલ્લ મુખવાળી હોઈને પુષ્પોના ગુચ્છાઓરૂપ દડાઓથી રમ્યા કરે છે. વળી તે દિવ્ય વન અત્યંત રમણીય છે, ચારે તરફ મકરંદને સ્રવી રહ્યું છે, પુષ્પોની સુગંધવાળા વાયુથી દશ યોજન સુધી વ્યાપ્ત છે, ગાન કરવામાં લુબ્ધ અને

સ્ત્રીઓ સહિત એવા દિવ્ય ગંધર્વોથી શોભીતું છે. મદોન્મત્ત કોયલના શબ્દોથી ગાજી રહ્યુ છે, વસંતની લક્ષ્મીથી યુક્ત છે અને કામી લોકોના કામને વધારનારું છે.

એ તામ્ર કિલ્લા પછી ચતુર્થ કિલ્લો કહેવાય છે. તેની ઊંચાઈ પણ સાત યોજનની કહી છે. રાજન તે બન્ને કિલ્લાઓની વચ્ચે સંતાનક વૃક્ષોની વાડી છે. તેનાં પુષ્પોની સુગંધ ચારે તરફ દશ યોજના સુધી ફેલાય છે. નિરંતર પ્રફુલ્લ રહેનારાં તેનાં પુષ્પો સુવર્ણ સમાન છે અને તેનાં ફળો અમૃત જેવા રસથી યુક્ત હોઈ મધુર છે.૪૨-૪૪

નૃપવર્ય ! તે વાડીનો નાયક ગ્રીષ્મઋતુ છે. જયેષ્ઠલક્ષ્મી તથા અષાઢલક્ષ્મી - આ બે તેની માનીતી સ્ત્રીઓ છે. સંતાપથી ત્રાસ પામેલા લોકો ત્યાંના વૃક્ષોનાં મૂળમાં બેઠા હોય છે. એ કિલ્લો અનેક સિદ્ધો તથા અનેક દેવોથી વીંટાયલો રહે છે. ચંદનના રસથી ચર્ચેલાં પુષ્પોની માળાઓથી અલંકૃત હસ્તકમળમાં પંખાઓને ધારણ કરનારાં અને વહેતા શીતળ જળનું સેવન કરનારાં લલનાથી તે કિલ્લો શોભી રહ્યો છે. સીસાના તે કિલ્લા પછી પાંચમો સુંદર પિત્તળનો કિલ્લો આવેલો છે.

રાજન્ ! તે કિલ્લો સાત યોજનની ઊંચાઈવાળો છે. તે બન્ને કિલ્લાઓ વચ્ચે હરિચંદનનાં વૃક્ષોની વાડી છે. એ બન્ને કિલ્લાનો સ્વામી વર્ષાઋતુ છે. તે મેઘરૂપી વાહનવાળો, વીજળીરૂપી પીળા નેત્રોવાળો, મેઘરૂપી કવચવાળો, વજ્ર જેવા કડાકાઓથી ગાજી રહેલો, ઈન્દ્રધનુષ ધારણ કરનારો અને હજારો જળધારાઓને છોડી રહેલો હોઈ ગણોથી વીંટાયલો રહે છે. ૪૯-૫૧

શ્રાવણલક્ષ્મી, ભાદ્રપદલક્ષ્મી, સ્વરસ્યા, રસ્યમાલિની, અંબા, નિરત્ની અભ્રમતી, મેઘયંતિકા, વર્ષયન્તી, નિપુણિકા અને વારિધારા-આ બાર વર્ષાઋતુની માનીતીને મદવિહ્વળ શક્તિઓ છે. એ વાડીમાં બધાં વૃક્ષો નવા પલ્લવોવાળાં અને નવીન લતાઓથી વીંટાયલાં છે. ત્યાંનાં ઘાસ લીલાં જ રહે છે, જેથી લીલાં તૃણોથી સઘળી ભૂમિ છવાયલી છે. ૫૨-૫૪

વળી, ત્યાં નદીઓ તથા નદોના પ્રવાહ વેગથી વહ્યા કરે છે અને સરોવરોના જળ રાગી લોકોનાં ચિત્ત જેવાં મેલાં છે. દેવીનું કામ કરનારા દેવો તથા સિદ્ધો ત્યાં રહે છે, અને જેઓએ વાવ, કૂવા તથા તળાવો દેવી માટે અર્પણ કરેલાં હોય છે, એવા ગણો પણ વિલાસો તથા સ્ત્રીઓ સાથે ત્યાં વસે છે. એ પિત્તળના કિલ્લા પછી છઠ્ઠો સાત યોજનની ઊંચાઈવાળો પંચલોહનો કિલ્લો છે. ત્યાં પણ એ બન્ને કિલ્લાઓની મધ્યમાં મંદારવૃક્ષ વાટિકા છે. આ મંદાર વાટિકા અનેક પુષ્પોવાળી વેલીઓથી વ્યાપ્ત અને અનેક પલ્લવોથી શોભીતી છે. ૫૬-૫૮

એ સ્થળે તેનો અધિષ્ઠાતા નિર્દોષ શરદઋતુ કહેવાય છે. આશ્વિનલક્ષ્મી તથા કાર્તિક લક્ષ્મી એ બે તેની માનીતી સ્ત્રીઓ છે. ત્યાં અનેક સિદ્ધ લોકો સ્ત્રીઓ તથા પરિવાર સાથે વસે છે. એ પંચલોહના કિલ્લા પછી સાતમો સાત યોજનાની ઊંચાઈવાળો

અને મોટાં શિખરોથી દીપતો રૂપાનો કિલ્લો છે. એ બે કિલ્લાની વચ્ચે પારિજાતવૃક્ષોની વાટિકાછે. તે પુષ્પોના ગુચ્છાઓથી યુક્ત છે. ૫૯-૬૧

તેનાં પુષ્પો ચારે બાજુ દશયોજન સુધી સુગંધ ફેલાવનારા છે અને દેવીનું કામ કરનારા ગણો છે તે સર્વને આનંદ ઉપજાવે છે. ત્યાં મહાઉજ્જવળ હેમંતઋતુ સ્વામી તરીકે કહેવાય તે પોતાના ગણો તથા આયુધો સહિત હોઈને સર્વ રાગી લોકોનું રંજન કરે છે. ૬૨,૬૩

માર્ગશીર્ષ લક્ષ્મી તથા પૌષલક્ષ્મી - આ બે તેની માનીતી સ્ત્રીઓ છે. ત્યાં દેવીનાં વ્રત કરનારા શુદ્ધ લોકો રહે છે. એ રૂપાના કિલ્લાથી આગળ આઠમો સાત યોજનની ઊંચાઈવાળો. સોનાનો કિલ્લો આવેલો છે. તે તપ્તનદ નામના સુવર્ણથી બનેલો છે. ૬૪,૬૫

એ બન્ને કિલ્લાઓની મધ્યમાં પુષ્પપલ્લવથી શોભતી કંદબવૃક્ષા વાટિકા છે. તેમાં કંદબની મદિરાની હજારો ધારાઓ વહ્યા કરે છે, કે જે ધારાઓને યથેષ્ટ પીવાથી આત્માનંદ અનુભવાય ત્યાં મોટા ઉદયવાળા શિશિર ઋતુને સ્વામી તરીકે કહેવામાં આવ્યો છે. ૬૬,૬૭

માઘલક્ષ્મી તથા ફાલ્ગુની લક્ષ્મી - એ બે તેની માનીતી સ્ત્રીઓ છે. એ બન્નેની સાથે શિશિર ઋતુ અનેક પ્રકારના વિલાસોવાળો તથા અનેક ગણોથી વીંટાયલો રહે છે. જેઓ દેવીની પ્રીતિ માટે ગોદાન-ભૂદાન ઈત્યાદિ દાન કરનારા હોય છે, તે મોટા સિદ્ધ લોકો અનેક પ્રકારના ભોગોથી ઉત્પન્ન થયેલા મોટા આનંદવાળા થઈને સ્ત્રીઓ તથા પરિવારોથી વીંટાઈને ત્યાં વસે છે. ૬૮-૭૦

એ સુવર્ણના કિલ્લાથી આગળ સાત યોજનની લંબાઈવાળો અને કેસર જેવા લાલ વર્ણવાળો પોખરાજનો નવમો કિલ્લો છે. ત્યાંની ભૂમિ, વનો તથા ઉપવનો પોખરાજનાં જ છે અને રત્ન જેવા વૃક્ષોના ક્યારાઓ પણ પોખરાજના જ કહેવાય છે. ૭૧,૭૨

મણિદ્વીપમાં જે કિલ્લો જે રત્નનો હોય છે તે જ રત્નનાં વૃક્ષો, વનભૂમિ તથા પક્ષીઓ હોય છે, જળ પણ તે જ રત્નના વર્ણ જેવું હોય છે અને મંડપો, મંડપના સ્તંભો, સરોવરો તથા કમળો પણ તે જ રત્ન જેવાં હોય છે. જેવો કિલ્લો હોય છે તેવું જ તે કિલ્લામાંનું સર્વકંઈ હોય છે.૭૩,૭૪

રાજન્ ! રત્નોના કિલ્લા વગેરેમાં પરિભાષા કહેવામાં આવી છે અને તેજમાં પહેલાંના કિલ્લા કરતાં તે પછીનો કિલ્લો લાખગણો હોય છે. એ પોખરાજના કિલ્લામાં પ્રત્યેક બ્રહ્માંડમાં વર્તતા દિક્પાલોના સમષ્ટિરૂપ દિક્પાલો ચળકતાં ઉત્તમ આયુધોને ધારણ કરતા રહે છે. એ કિલ્લાની પૂર્વ દિશામાં ઊંચા શિખરોવાળી અને અનેક પ્રકારનાં ઉપવનોથી યુક્ત અમરાવતી નગરી છે. ત્યાં ઈન્દ્ર શોભી રહ્યા છે.

સ્વર્ગના જેટલી શોભા છે તેથી અધિક-તેથી હજાર ગણી અધિક તે સમષ્ટિઈન્દ્રની નગરીની શોભા છે. ૭૫-૭૮

એ સ્થળે ઐરાવત પર આરુઢ થયેલો, હાથમાં વજ્ર ધારણ કરતો અને દેવોની સેનાથી વીંટાયલો પ્રતાપી ઈન્દ્ર શોભી રહ્યો છે. તેમજ દેવાંગનાઓના સમૂહોથી વીંટાયલી ઈન્દ્રાણી પણ ત્યાં બિરાજે છે. વળી રાજન ! એ કિલ્લાના અગ્નિખૂણામાં વ્યષ્ટિ-અગ્નિની નગરી જેવી સમષ્ટિ-અગ્નિની નગરી છે. ત્યાં સ્વાહા તથા સ્વધાથી યુક્ત અગ્નિ પોતાનાં વાહનો તથા અલંકારો સહિત અને પોતાના દેવગણોથી વીંટાઈને બિરાજે છે. ૭૯-૮૧

રાજન્ ! દક્ષિણ દિશામાં યમની નગરી છે. તેમાં દંડને ધારણ કરનાર ચિત્રગુપ્ત વગેરે પોતાના યોદ્ધાઓથી વીંટાયેલો અને પોતાની શક્તિ સહિત સૂર્યપુત્ર મહાન યમદેવ રહે છે. નૈર્ઋતી રાક્ષસી દિશામાં રાક્ષસોથી વીંટાયલો, ખડ્ગને ધારણ કરનારો અને પોતાની શક્તિ સહિત નિર્ઋતી શોભી રહ્યો છે. પશ્ચિમ દિશામાં વરુણનીનગરી છે. તેમાં પાશને ધારણ કરનારો, પ્રતાપી, મોટા માછલા પર બેઠેલો, વારુણી મદિરાથી વિહ્વળ, પોતાની શક્તિસહિત, પોતાના જળજીવોના ગુણોથી યુક્ત અને નિજાંગના સાથેની રતિલીલામાં આસક્ત વરુણ રાજા રહે છે. વાયુ ખૂણામાં વાયુનો લોક છે.તેમાં વાયુની સાધના કરનારા યોગીઓથી વીંટાયલો, હાથમાં ધ્વજ ધારણ કરનારો, વિશાળ નેત્રોવાળો, મૃગરૂપ વાહન પર બેઠેલો, મરુદ્ગણોથી વીંટાયલો અને પોતાની શક્તિ સહિત વાયુદેવ રહે છે. રાજન્ ! ઉત્તર દિશામાં મોટો યક્ષલોક છે ૮૨-૮૮

તેમાં વૃદ્ધિ, ઋદ્ધિ આદિ શક્તિઓ તથા નવનિધિઓથી યુક્ત, મોટા ઉદરવા[illegible] અને ધનના અધિપતિ કુબેર રહે છે. તે કુબેર મણિભદ્ર, પૂર્ણભદ્ર, મણિમાન, મણિકંધ[illegible] મણિભૂપ, મણિસ્રગ્વી અને મણિકાર્મુકધર ઈત્યાદિ સેનાપતિઓ સહિત અને પોતા[illegible] શક્તિઓ સાથે રહે છે. ઈશાન ખૂણામાં ઘણો જ મોટો અને અમૂલ્ય રત્નોથી વ્યા[illegible] રુદ્રલોક કહેવાય છે, જ્યાં રુદ્ર અધિષ્ઠાતા દેવ છે. તે ક્રોધવાળા, પ્રદીપ્ત નેત્રવાળા, પ[illegible] પર મોટાં ભાથાં બાંધનારા અને ડાબા હાથમાં શોભતા ધનુષવાળા છે. તેમની પ્રત્યંચા[illegible] સજ્જ કરેલા ધનુષવાળા અને તેમના પોતાના જેવા અસંખ્ય રુદ્રો વીંટાયલા રહે છે[illegible] જેઓ ત્રિશૂલ નામના ઉત્તમ આયુધવાળા, વિકૃત મુખવાળા, ભયંકર મુખવા[illegible] મુખમાંથી અગ્નિને બહાર કાઢતા, દશ હાથવાળા, કેટલાક સો હાથવાળા, હ[illegible] હાથવાળા, દશપગવાળા, દશ ડોકોવાળા, ત્રણ નેત્રોવાળા અને ઉગ્ર મૂર્તિવાળા વળી અંતરિક્ષમાં તથા પૃથ્વી પર ફરનારા જે જે રુદ્રો રુદ્રાધ્યાયમાં કહ્યા છે તેઓ સ[illegible] તે વીંટાયલા છે. તેમજ કરોડો રુદ્રાણીઓ સહિત, ભદ્રકાલી વગેરે માતાઓ સ[illegible] અનેક જાતની શક્તિઓવાળી ડામરી આદિ દેવીના ગણોથી વીંટાયલા, વી[illegible]

આદિથી યુક્ત, મુંડમાળાને ધારણ કરનારા, નાગોનાં કંકણવાળા, ડોકમાં નાગોને ધારણ કરનારા, વાઘનું ચામડું પહેરનારા,હાથીના ચામડારૂપી ઉત્તરીય વસ્ત્રવાળા, ચિતાની ભસ્મથી લીપેલા અંગવાળા અને પ્રમથ આદિ ગણોથી વીંટાયલા તે મહેશ્વરે શબ્દ કરતા ડમરુના અવાજથી દિશાઓમાં મુખ બહેરાં કરી મૂક્યા છે, અને અટ્ટહાસો તથા ખભા ઠોકવાના શબ્દોથી આકાશતલને ત્રાસયુક્ત કરી મૂક્યું છે. વળી તે ભૂતોના સંઘથી ઘેરાયલા આ ભૂતોની સાથે જ વસનારા હોઈ ઈશાન દિશાના પતિ છે અને તેમનું નામ પણ ઈશાન જ છે. ૯૦-૧૦૦

માણેકના કિલ્લા અને બીજા આઠ કિલ્લાઓનું વર્ણન :

મહર્ષિ વ્યાસ બોલ્યા : એ પોખરાજના કિલ્લા પછી કેસર જેવા લાલ રંગનો દર્શ કિલ્લો પદ્મરાગ મણિ-માણેકનો છે. : તેની વચ્ચેની ભૂમિ પણ તેવી માણેકની જ છે. હે રાજા ! એ કિલ્લો દશ યોજન ઊંચો અને દરવાજા તથા દ્વારોવાળો છે. તેની અંદર માણેકની જ થાંભલાઓવાળા અનેક મંડપો છે. તેની મધ્ય ભૂમિમાં અસંખ્ય આયુધોને ધરતી, વીર અને રત્નોના શણગારોથી શણગારેલી ચોસઠ કલાઓ રહે છે. ૧-૩

એ દરેક કલાના પણ જુદા જુદા લોક ત્યાં રહે છે અને તે તે લોકની તે સ્વામિનીઓ છે. તેઓ એ કિલ્લાની વચ્ચેના ઘરને ચોતરફથી વીંટાઈને સદા રહે છે. તેઓ પોતે પણ પોતપોતાના લોકવાસીઓથી સેવાયેલી હોઈ, પોતપોતાનાં વાહનો તથા હથિયારોથી યુક્ત રહે છે. હે જનમેજય ! તે કલાઓનાં નામો હું કહું છું, સાંભળો ૪,૫

પિંગલાક્ષી, વિશાલાક્ષી, સમૃદ્ધિ, વૃદ્ધિ, શ્રદ્ધા, સ્વાહા, સ્વધા, અભિખ્યા, માયા, સંજ્ઞા,વસુંધરા, ત્રિલોકધાત્રી, સાવિત્રી, ગાયત્રી, ત્રિદેશેશ્વરી, સુરૂપા, બહુરૂપા, સ્કંદમાતા, અચ્યુતપ્રિયા, વિમલા, અમલા, અરુણી, આરુણી, પ્રકૃતિ, વિકૃતિ, સૃષ્ટિ, સ્થિતિ, સંહૃતિ, સંધ્યા, માતા, સતી,હંસી,મર્દિકા, વજ્રિકા, દેવમાતા,ભગવતી, દેવકી, કમલાસના, ત્રિમુખી, સપ્તમુખી, અન્યા, સુરાસુરવિમર્દિની, લંબોષ્ઠી, ઊર્ધ્વકેશી, બહુશીર્ષા, વૃકોદરી, રથરેખા, શશીરેખા, ગગનવેગા, પવનવેગા, ભુવનપાલા, મદનાતુરા, અનંગા, અનંગમથના, અનંગમેખલા, અનંગકુસુમા, વિશ્વરૂપા, સુરાદિકા, ક્ષયંકરી, અક્ષોભ્યા, સત્યવાદિની, શુચિવ્રતા, ઉદારા અને વાગીશી - આ ચોસઠકળાઓ કહેવાઈ છે.૬-૧.૪.

આ બધી કળાઓએ તેજસ્વી જીભવાળાં મુખ છે. તેથી મુખમાંથી ઉગ્ર અગ્નિને બહાર કાઢ્યા કરે છે. તેમજ ક્રોધથી લાલ નેત્રોવાળી હોઈ આવી વાણી ઉચ્ચાર્યા કરે છે કે, અમે સઘળું પાણી પી જઈએ. અગ્નિનો સંહાર કરીએ. પવનને સ્તંભિત કરી દઈએ. અને સર્વ જગતનું ભક્ષણ કરી જઈએ. એવી અમે છીએ. ૧૫.૧૬

વળી તે બધી ધનુષ-બાણ ધારણ કરીને, યુદ્ધ માટે સદા ઉત્સુક જ રહે છે. દાઢો કચકચાવી દિશાઓનાં મોઢાં બહેરાં કરી મૂકે છે. તેઓ પીળા અને ઊંચા કેશવાળી છે.તે દરેકની પાસેસો સો અક્ષૌહિણી સેનાઓ છે. ૧૭,૧૮

હે શ્રેષ્ઠ રાજા ! આ અક્ષૌહિણી સેનાઓ પણ એવી છે કે, તેમાંની એક એક સેના લાખ બ્રહ્માંડોનો નાશ કરી નાખવા સામર્થ્ય છે. જો એક એક સેના આવું સામર્થ્ય ધરાવે છે, તો સઘળી સેના આ જગતમાં શું ન કરે તે કહેવું પણ અશક્ય છે. હે રાજા તે કિલ્લામાં બધી યુદ્ધ સામગ્રી પણ છે. રથો, ઘોડા, હાથીઓ, શસ્ત્રો તથા પાર્ષદો ગણતાં ગણી શકાતા જ નથી. ૧૯-૨૧

આ માણેકના કિલ્લા પછી **ગોમેદ મણિથી બનાવેલો અગિયારમો મોટો** કિલ્લો છે. તે દશ યોજન ઊંચો છે, પ્રફુલ્લ જાસુદનાં પુષ્પ સમાન કાંતિવાળો છે. તેની અંદરની ભૂમિ પણ તેવી જ છે અને ત્યાં વસનારાઓનાં ભવન, પક્ષીઓ, શ્રેષ્ઠ સ્તંભો, વાવડીઓ અને સરોવરો પણ ગોમેદમણિનાં બનેલાં હોઈ કેસર જેવા લાલ રંગનાં છે. ૨૨-૨૪

તેની વચ્ચે રહેતી બત્રીસ શક્તિઓ મહાદેવીઓ કહેવાય છે. હે રાજા ! તેઓ અનેક પ્રકારના શસ્ત્રોને ધારણ કરે છે. ગોમેદમણિથી શણગારેલી હોઈ દરેક જુદા જુદા લોકમાં રહે છે. તેઓ ચિંતામણિ ગૃહને ચારે બાજુથી વીંટાઈવળી શસ્ત્રોથી સજ્જ છે અને તેમના મુખ પિશાચોનાં જેવા છે. ૨૫-૨૬.

વળી તે શક્તિઓને સ્વર્ગલોકમાં વસનારાઓ કાયમ પૂજે છે. તેઓ હાથમાં ચક્ર ધારણ કરે છે. ક્રોધથી લાલ નેત્રોવાળી છે અને નિરંતર, 'છેદન કરો, ભેદન કરો દહન કરો' એ પ્રમાણે ઉચ્ચારણ કર્યા જ કરે છે. તેઓ યુદ્ધ માટે આતુર હૃદયવાળી છે. એ એક એક મહાશક્તિ પાસે દશ દશ અક્ષોહિણી સેના છે. હે રાજા ! એ સેનામાં ... એક એક શક્તિ રહી છે, તે એક એક લાખ બ્રહ્માંડોનો નાશ કરનારી છે. આવી મહ... સેનાનું વર્ણન કેવી રીતે થઈ શકે ? એ કિલ્લામાં રથોની તથા વાહનોની ગણતરી ... નથી. ત્યાં દેવીની સર્વપ્રકારની યુદ્ધસામગ્રી વિરાજમાન છે.

હવે પાપનાશક તે શક્તિઓનાં નામો હું કહું છું, વિદ્યા, હ્રીં, પુષ્ટિ, પ્રજ્ઞ... સિનીવાલી, કુહૂ, રુદ્રા, વીર્યા, પ્રભા, નંદા, પોષિણી, ઋદ્ધિદા, શુભા, કાલરા... મહારાત્રિ, ભદ્રકાલી, કપર્દિની, વિકૃતિ, દંડિની, મુંડિની, સેંદુખંડા, શિખંડિ... નિશુંભશુંભમથિની, મહિષાસુરમર્દિની, ઈન્દ્રાણી, રુદ્રાણી, શંકરાર્ધશરીરિણી, ના... નારાયણી, ત્રિશૂલિની, પાલિની, અંબિકા અને હ્લાદિની - આ નામની તે ... શક્તિઓ કહેલી છે. એ દેવીઓ જો કોપે, તો બ્રહ્માંડનો નાશ જ થઈ જાય. ... શક્તિઓનો, પરાજય કદી કોઈ સ્થળે થતો નથી. ૩૧-૩૫॥

એ ગોમેદના કિલ્લા પછી હીરારૂપ મણિઓથી બનેલો બારમો કિલ્લો છે... દશ યોજન ઊંચો અનન ગોપુરદ્વારવાળો છે. તેમજ તે કમાડ અને સાંકળોથી બાં... અને નવીન કક્ષોથી શોભીતો છે. એ કિલ્લાની મધ્યભૂમિ, ઘરો, ગલીઓ, શેરી...

મોટા માર્ગો, આંગણાં, વૃક્ષોના ક્યારા, વૃક્ષો, સારંગપક્ષીઓ, લાંબી વાવો, નાની વાવડીઓ, તળાવો તથા કૂવા વગેરે બધું હીરામય છે. ૩૬-૩૯

ત્યાં ભુવનેશ્વરીની દાસીઓ વસે છે. તેઓ દરેક લાખો દાસીઓથી સેવાયેલી અને મદગર્વિત તેમાંની કોઈ પંખાઓ ધારણ કરે છે, કોઈ હસ્તકમળમાં અનેક પ્રકારનાં પીણાંનાં પાત્રો ધારણ કરે છે અને કોઈ કોઈ અત્યંત ગર્વવાળી હોઈ તાંબૂલનાં પાત્રો ધારણ કરે છે. વળી કોઈ કોઈ છત્રને, કોઈક ચામરોને, કોઈક અનેક પ્રકારનાં વસ્ત્રોને, કોઈ હસ્તકમળમાં પુષ્પોને, કોઈક હાથમાં જાત જાતની આરસીઓને, કોઈક કેસરના વિલેપનને, કોઈ કાજળને અને અન્ય કેટલીક સિંદૂરના પાત્ર ધારણ કરે છે. વળી કેટલીક ભગવતી ભુવનેશ્વરીના લલાટમાં ચિત્રના શણગાર કરે છે, કેટલીક ભગવતીની પગચંપી કરવા તત્પર હોય છે. કેટલીક શણગાર કરે છે, બીજી કેટલીક આભૂષણો ધરી રાખે છે અને કેટલીક પુષ્પોના શણગારો કરે છે, એવી અન્ય પણ અનેક જાતના વિલાસોમાં ચતુર ઘણી દાસીઓ છે. એ સર્વ દાસીઓ પોતાનાં વસ્ત્રોને મજબૂત બાંધી રાખનારી તથા યુવાન છે. દેવીની કૃપાદૃષ્ટિના કારણે તેઓ ત્રણે જગતને તુચ્છ માને છે. ૪૦-૪૬

શૃંગારના મદથી ગર્વિત દેવીઓ દેવી ભુવનેશ્વરીની દૂતીઓ મનાય છે. હે ઉત્તમ રાજા ! તેમનાં નામો હું કહું છું, તમે સાંભળો. ૪૭

પહેલી અનંગરૂપા, બીજી અનંગમદના, ત્રીજી સુંદરી મદનાતુરા, ચોથી ભુવનવેગા, પાંચમી ભુવનપાલિકા, છઠ્ઠી સર્વશિશિરા, સાતમી અનંગવેદના અને આઠમી અનંગમેખલા છે.૪૮,૪૯

આ સર્વે વીજળી જેવાં અંગોવાળી, અવાજ કરતી મેખલાવાળી, પગમાં ઝાંઝરોના અવાજવાળી બહાર અને અંદર આમતેમ દોડતી, વીજળીઓ સમાન, સર્વ કાર્યોમાં કુશળ અને હાથમાં છડીઓ ધારણ કરે છે. આ આઠે દાસીઓનાં મકાનો કિલ્લાની બહાર ચોતરફ આઠ દિશાઓમાં છે. તે મકાનો અનેક જાતનાં વાહનો તથા હથિયારોથી શોભાયમાન છે. ૫૦,૫૨

એ હીરાના કિલ્લાથી આગળ **વૈડૂર્ય મણિઓથી બનાવેલો તેરમો કિલ્લો છે.** તે દશ યોજન ઊંચો અને દરવાજા તથા દ્વારોથી સુશોભિત છે. ત્યાંની બધી ભૂમિ વૈડૂર્યમણિની જ છે. તેમજ અનેક જાતનાં ઘરો, શેરીઓ, પોળો અને મોટા સર્વ માર્ગો પણ વૈડૂર્યમણિના જ બનેલા છે. વાવ, કૂવા, તળાવો, નદીઓના કિનારા અને સઘળી રેતી પણ વૈડૂર્યમણિઓની જ છે. હે ઉત્તમ રાજા ! ત્યાં આઠે દિશાઓમાં બ્રાહ્મી આદિ માતાઓનુંમંડળ પોતાના ગણોથી વીંટાઈને શોભે છે. ૫૩-૫૬

એ માતાઓ દરેક બ્રહ્માંડની વ્યષ્ટિ માતાઓની સમષ્ટિ માતાઓ કહેવાય છે. બ્રાહ્મી, માહેશ્વરી, કૌમારી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ઇંદ્રાણી અને ચામુંડા આ સાત અને

આઠમાં મહાલક્ષ્મી એ નામે તે માતાઓ કહેવાય છે. તેઓ બ્રહ્મા, રુદ્ર, આદિ દેવોના જેવા આકારવાળી, જગતનું કલ્યાણ કરનારી અને પોતપોતાની સેનાઓથી વીંટાયેલી હોય છે. હે રાજા ! એ કિલ્લાનાં ચારે દ્વારોમાં મહેશ્વરી-ભુવનેશ્વરીનાં વાહનો શણગારો સહિત કાયમ તૈયાર રહે છે. ૫૭-૬૦.

કરોડો હાથીઓ, કરોડો ઘોડા, કરોડો પાલખીઓ અને હંસો, સિંહો, ગરુડો, મયૂરો તથા બળદોથી જોડેલા કરોડો રથ તૈયાર જ રહે છે. હે રાજા ! તે રથો આસપાસના રક્ષકોથી યુક્ત હોય છે અને તેમની ધજાઓ આકાશને ચુમ્બન કરતી છે. તેમજ અનેક પ્રકારનાં ચિહ્નોવાળાં, જાતજાતનાં વાજિંત્રોથી યુક્ત અને મોટી ધજાઓવાળાં કરોડો વિમાનો પણ ત્યાં છે. ૬૧-૬૩

એ વૈડૂર્યમણિના કિલ્લા પછી આગળ ચૌદમો ઈન્દ્રમણિથી બનેલો કિલ્લો છે. તે દશ યોજન ઊંચો છે. તેની અંદરની ભૂમિ, શેરીઓ, મોટા માર્ગો, ઘરો,વાવ, કૂવા અને તળાવો એ સઘળાં ઇંદ્રનીલમણિનાં બનેલાં છે. તે કિલ્લામાં એક કમળ છે, જે ઘણા યોજન વિસ્તારવાળું, સોળ આરાવાળું અને બીજા સુદર્શનચક્ર સમાન શોભી રહ્યું છે. તે કમળમાં સોળ શક્તિઓનાં જાતજાતનાં સ્થાનો છે. તે બધાં રાચ-રચીલાથી યુક્ત અને સમૃદ્ધિવાળાં છે. ૬૪-૬૭

હે ઉત્તમ રાજા ! એ શક્તિઓનાં નામો હું કહું છું. સાંભળો :કરાલી, વિકરાલી, ઉમા, સરસ્વતી, શ્રી, દુર્ગા,ઉષા, લક્ષ્મી, શ્રુતિ, સ્મૃતિ, ધૃતિ, શ્રદ્ધા,મેધા, મતિ, કાંતિ અને આર્યા આ સોળ શક્તિઓનાં નામો છે. ૬૮,૬૯

તે કાળા મેઘ જેવી કાળી, હસ્તકમળમાં તલવાર ધારણ કરતી, એક સરખી ઢાલ ધારણ કરતી અને યુદ્ધ માટે તત્પર મનવાળી છે. આ બધી દેવીઓ જગદીશ્વરી દેવીની સેનાપતિઓ છે. અને દરેક બ્રહ્માંડમાં રહેલી શક્તિઓની સ્વામિનીઓ કહેવાય છે. વળી તેઓ બ્રહ્માંડોને ખળભળાવનારી, ભુવનેશ્વરી દેવીની શક્તિસંપન્ન છે. તેઓ અનેક પ્રકારના રથો પર બેઠેલી અને જુદી જુદી શકિતઓથી યુક્ત છે. એમના પરાક્રમોને વર્ણવવાને શેષનાગ પણ સમર્થ નથી.

એ ઈન્દ્રનીલમણિના મોટા કિલ્લા પછી આગળ ઘણો જ મોટો **પંદરમો મોતીઓનો કિલ્લો** કહેલો છે તે દશ યોજન ઊંચો છે. તેની અંદરની ભૂમિ મોતીની જ બનેલી છે. તેની વચ્ચે આઠ પાંખડીઓવાળું એક કમળ છે. એ પણ મોતીઓના સમૂહથી વ્યાપ્ત, વિશાળ અને કેશરવાળું છે. તેમાં ભુવનેશ્વરી દેવીના સમાન આકારવાળી,એદેવીનાં આયુધો-પાશ,અંકુશ,વર તથા અભય-ધારણ કરતી, આઠ મંત્રીઓરૂપ, જગતની ખબરોને જણાવતી, દેવી સમાન ભોગોવાળી, સર્વના અભિપ્રાયને જાણતી,પંડિત સર્વકાર્યોમાં કુશળ, સ્વામીનું કાર્ય કરવા તત્પર, દેવીના અભિપ્રાયને જાણતી, ચતુર, અતિ સુંદર, અનેક શક્તિસંપન્ન છે. તેઓ પોતાની જ્ઞાનશક્તિથી દરેક બ્રહ્માંડમાં વર્તતાં પ્રાણીઓના સમાચાર કહી શકે છે.૭૩-૭૮

હે ઉત્તમ રાજા ! તેમનાં નામો હું કહું છું, તે તમે મારી પાસેથી સાંભળો : અનંગકુસુમા, અનંગકુસુમતુરા, અનંગમદના, અનંગમદનાતુરા, ભુવનપાલા, ગગનવેગા, શશિરેખા અને ગગનરેખા આ આઠ તેમના નામ છે. એ દેવીઓ પાશ, અંકુશ, વર તથા અભયને ધારણ કરે છે, લાલ શરીરવાળી છે અને પ્રતિક્ષણ ભગવતીને જગતની વાતો જણાવ્યા કરે છે. ૭૯-૮૨॥

એ મોતીના કિલ્લાથી આગળના ભાગમાં સોળમો મોટો મરકતમણિનો કિલ્લો આવેલ છે. તેની ઊંચાઈ દશ યોજન છે અને અનેક જાતનાં સૌભાગ્યોથી તથા જાતજાતનાં ભોગોથી યુક્ત છે. તેની અંદરની ભૂમિ તેવી જ અર્થાત્ મરક્તમણિની જ છે. તેનાં ઘરો પણ મરક્તમણિનાં છે. એ કિલ્લામાં મોટો વિસ્તારવાળો એક ષટ્કોણ છે. તેના ખૂણાઓમાં રહેલા દેવતાઓનાં નામ સાંભળો. ૮૩, ૮૪

પૂર્વના ખૂણામાં ચાર મુખવાળા અને કુંડિકા, અક્ષમાલા, અભય તથા દંડરૂપ આયુધને ધારણ કરતા શ્રેષ્ઠ બ્રહ્મા, ગાયત્રી સહિત રહે છે. તે જ આયુધને ધારણ કરતા શ્રેષ્ઠ દેવતા ગાયત્રી દેવી, મૂર્તિમાન સર્વ વેદો, વિવિધ શાસ્ત્રો, સ્મૃતિઓ અને મૂર્તિમાન પુરાણો પણ ત્યાં રહે છે. વળી બ્રહ્માના જે અવતારો, ગાયત્રીના અવતારો તથા વ્યાહ્યતિઓના જે અવતારો છે, તેઓ પણ કાયમ ત્યાં જ રહે છે. ૮૫-૮૭॥

નૈર્ઋત્ય ખૂણામાં શંખ, ચક્ર, ગદા તથા પદ્મને ધારણ કરતાં સાવિત્રી અને તેવા જ વિષ્ણુ રહે છે મત્સ્ય, કૂર્મ વગેરે વિષ્ણુના જે સમગ્ર અવતારો છે અને સાવિત્રીના જે અવતારો છે, તે બધા પણ ત્યાં જ રહે છે. વાયુ ખૂણામાં ફરશી, અક્ષમાલા, અભય તથા વરને ધારણ કરતા મહારુદ્ર રહે છે અને તેવાં જ સરસ્વતી પણ રહે છે. દક્ષિણા-મૂર્તિ વગેરે જે જે રુદ્રના અવતારો છે, તેઓ પણ ત્યાં જ વસે છે. વળી ચોસઠ આગમો અને બીજા પણ જે આગમો કહેવાય છે, તેઓ સર્વ મૂર્તિમાન સ્વરૂપે ત્યાં જ વસે છે.૮૮-૯૨॥

અગ્નિખૂણામાં પોતાના બન્ને હાથમાં રત્નના કળશને તથા મણિઓના કરંડિયાને ધારણ કરતા ધનાધીશ કુબેરનો નિવાસ છે. આ શ્રી કુબેર અને વીથીઓથી યુક્ત, મહાલક્ષ્મી સહિત અને દેવીના નિધિઓના અધિપતિ છે. તે પોતાના ગણોથી વીંટાઈને અહીં રહે છે. પશ્ચિમના ખૂણામાં, નિત્યપાશ-અંકુશ-ધનુષ તથા બાણને ધારણ કરનારા કામદેવ રતિ સહિત બિરાજે છે. વળી ત્યાં સર્વ શૃંગારો મૂર્તિમંત થઈને સદા તેની સમીપે વસે છે. ઈશાન ખૂણામાં નિત્ય પુષ્ટિ સહિત વિઘ્નેશ્વર ગણિપતિજી રહે છે. તે વીર વિઘ્નહર્તા, પાશ તથા અંકુશને ધારણ કરતા વિરાજે છે.

હે નૃપવર્ય ! ગણેશની જે જે વિભૂતિઓ છે. તેઓ સર્વે મોટા ઐશ્વર્ય સહિત ત્યાં વસે છે. ષટ્કોણમાં રહેલા આ બ્રહ્માદિ દેવો જે કહ્યા, તેઓ પ્રત્યેક બ્રહ્માંડમાં રહેલા વ્યષ્ટિ બ્રહ્માદિનાં સમષ્ટિ સ્વરૂપે છે અને તેઓ જગદીશ્વરીની સેવા કર્યા કરે છે. ૯૮-૯૯

મરકતમણિના આ મોટા કિલ્લાની પછી આગળ **સત્તરમો પ્રવાલ પ્રાકાર** આવેલ છે. તેની ઊંચાઈ સો યોજનની છે. તેની કેસર જેવી લાલ ક્રાન્તિ છે. તે કિલ્લાની અંદરની ભૂમિ તેવી જ - પરવાળાંની જ છે અને ઘરો પણ તેવાં જ છે. તેની મધ્યમાં પાંચ ભૂતોનાં સ્વામિની પાંચ દેવીઓ વસે છે. તેમાંનાં પહેલાં હલ્લેખાં, બીજા ગગના, ત્રીજાં રક્તા, ચોથાં કરાલિકા અને પાંચમી મહોચ્છુષ્મા એવા નામનાં છે. તેઓ પાંચ ભૂતો સમાન પ્રભાવવાળાં, પાશ-અંકુશ-વર-અભયને ધારણ કરનારાં, અમાપ અલંકારોવાળા, દેવી સમાન વેષવાળા અને નવા યૌવનથી એ પ્રવાલ પ્રાકારથી આગળ અઢારમો નવરત્નોનો પ્રાકાર છે. તે મહાન કિલ્લો અનેક યોજનાના વિસ્તારવાળો છે. તેમાં પૂર્વામ્નાય, પશ્ચિમામ્નાય, ઉત્તરામ્નાય તથા ઊર્ધ્વામ્નાયની દેવીઓના અનેક નિવાસો છે. તે પ્રાસાદો બધા રત્નોમય છે અને તળાવો તથા સરોવરો પણ તેવાં - રત્નોનાં જ છે. રાજન્ ! શ્રીં ભુવનેશ્વરીના અવતારો પાશાંકુશેશ્વરી વગેરે જે છે અને મહાવિદ્યાઓના જે ભેદો છે, તેઓ સર્વે ત્યાં નિવાસ કરે છે. કરોડો સૂર્ય સમાન કાંતિવાળી સર્વ દેવીઓ પોતાની આવરણ દેવીઓ સહિત અને પોતાનાં ભૂષણો તથા વાહનો સહિત ત્યાં જ વિરાજે છે અને કરોડ મહામંત્રોની દેવતાઓ પણ ત્યાં જ રહે છે. ૧૦૪-૧૦૭

આ નવરત્નમણિમય કિલ્લાથી આગળ એક દિવ્ય ચિંતામણિગૃહ છે. ચિંતામણિ પ્રાસાદની સર્વ વસ્તુ ચિંતામણિ રત્નની બનેલી છે. તે પ્રાસાદના હજારો સ્તંભો સૂર્ય સમાન કાંતિવાળા, ચંદ્ર સમાન કાંતિવાળા અને વીજળી સમાન કાંતિવાળા પાષાણોથી બનાવેલા છે, કે જેમની કાંતિથી આંખ અંજાઈ જવાથી અંદરની કોઈપણ વસ્તુ જોઈ શકાતી નથી. ૧૦૮-૧૧૦

ચિંતામણિ ગૃહનું વર્ણન અને દેવીનું ધ્યાન

મહર્ષિ વ્યાસે કહ્યું - "ષોડશદલ અષ્ટદલ તથા ષટકોણના મધ્યે જે ચિંતામણિગૃહ બિંદુસ્થાને વિરાજે છે, તે જ મૂલ પ્રકૃતિરૂપ ભુવનેશ્વરી દેવીનું સ્થાન છે. તેમાં અસંખ્ય સ્તંભવાળા ચાર મંડપો છે.૧

પ્રથમ શૃંગાર મંડપ, દ્વિતીય મુક્તિમંડપ, તૃતીય જ્ઞાનમંડપ અને ચતુર્થ એકાંતમંડપના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. આ ચારેય ઉત્તમ મંડપો વિવિધ પ્રકારના ચંદરવાથી સુશોભિત, અનેક જાતના ધૂપોથી સુવાસિત અને કાંતિથી કરોડો સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન બની રહ્યા છે. આ મંડપોની ચારે બાજુ પ્રથમ કેસરની વાટિકા, દ્વિતીય મલ્લિકાની વાટિકા અને તૃતીય મોગરાની વાટિકા રહેલી છે. હે નૃપવર્ય ! તે વાટિકાઓમાં અસંખ્ય કસ્તૂરીમૃગ કસ્તૂરીથી ભરેલા અને કસ્તૂરીને સ્રવી રહેલા છે.૨-૫

આ ચારે મંડપોની બન્ને બાજુએ પણ મહાપદ્મા નામની વાટિકા છે, જે રત્નસોપાનોથી રચેલી છે, તેમજ અમૃતના રસથી ભરેલી છે, ગુંજન કરતા મદોન્મત ભ્રમરોથી સંયુક્ત છે, હંસો તથા બતકપક્ષીથી વ્યાપ્ત છે અને સુગંધથી ભરી દીધેલ દિશાઓના કિનારાવાળી છે. એ વાટિકાઓના પરિમલથી મણિદ્વીપ સુવાસિત રહે છે.૬,૭

પ્રથમ શૃંગારમંડપમાં દેવીઓ વિવિધ સ્વરોથી ગાય છે, ઉત્તમ દેવો સભાસદ તરીકે હોય છે અને સૌના મધ્યમાં શ્રી જગદંબા બિરાજે છે. ૮

હે રાજન્ ! મુક્તિમંડપના મધ્યમાં તો ભગવતી પોતાના ભક્તોને નિરંતર સંસારબંધનથી મુક્ત કરે છે અને તૃતીય જ્ઞાનમંડપમાં જ્ઞાનોપદેશ કરે છે. ચતુર્થ એકાંતમંડપમાં જગદંબા પોતાની મંત્રિણી દેવીઓની સાથે નિત્ય જગતની રક્ષાનો વિચાર કર્યા કરે છે. ૯,૧૦

હે રાજન્ ! ચિંતામણિગૃહમાં શક્તિનાં દશ તત્ત્વોરૂપ સોપાનમય એક પલંગ શોભી રહ્યો છે. આ પલંગના ચાર આધારસ્તંભો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, રુદ્ર તથા ઈશ્વર કહેવાય છે અને વચ્ચેના પાટિયારૂપે સદાશિવ છે. ૧૧,૧૨

તે પલંગ ઉપર ભુવનેશ્વર નામના મહાન દેવ બિરાજે છે. સૃષ્ટિની આદિમાં પોતાની ક્રીડા માટે ભગવતી જે બે રૂપોવાળાં થયાં હતાં, તેમાંના જમણા અર્ધભાગરૂપ એ મહેશ્વર છે. એ સર્વેશ્વર મહાદેવ કામદેવના ગર્વનો નાશ કરવા માટે ઉદય પામતા કરોડો કામદેવ જેવા સુંદર છે. વળી ભુવનેશ્વર પંચવક્ત્ર છે અને ત્રિનેત્ર છે, મણિઓના અલંકારોથી અલંકૃત છે, પોતાના કરકમલોમાં હરિણ, અભય, પરશુ તથા વરને ધારણ કરી રહ્યા છે, સોળ વર્ષની વયના છે. કોટિ સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન છે, કરોડો ચંદ્ર જેવા

અતિ શીતલ છે, શુદ્ધ સ્ફટિક સમાન છે અને શીતલ કાંતિવાળા છે. ભગવાન ભુવનેશ્વરના વામ ઉત્સંગમાં શ્રી ભુવનેશ્વરી ભગવતી બિરાજમાન છે.

આ ભુવનેશ્વરી ભગવતી નૂતન રત્ન સમૂહ નિર્મિત કટિમેખલાથી શોભી રહ્યાં છે. ભગવતીનાં બાજુબંધરૂપ અલંકારો તપેલા સુવર્ણથી જડેલા વૈડૂર્યમણિના છે. ભુવનેશ્વરી દેવીનું મુખકમળ ઝળકતી શોભાવાળા ચક્રાકાર કર્ણાભૂષણોથી સુંદર છે. લલાટની કાંતિના વૈભવથી ભગવતીએ અર્ધચન્દ્રને પણ જીતી લીધો છે. પરિપકવ બિમ્બફલની કાંતિનો તિરસ્કાર કરનારા ઉભય ઓષ્ઠથી તે શોભી રહ્યાં છે. તેમનું મુખ કેસરનાં તથા કસ્તૂરીના તિલકથી શોભી રહ્યું છે. તેમના દિવ્ય ચૂડામણિમાં ચન્દ્ર તથા સૂર્ય અત્યંત ઝળકી રહ્યા છે. ઉદય પામતા શુક્રગ્રહ સમાન સ્વચ્છ એવા નાસિકાના અલંકારથી તે દીપી રહ્યાં છે. ગળાના એક જાતના અલંકારમાં લટકાવેલા ઉજ્જવળ મોતીઓના ઝૂમખાથી તે શોભી રહ્યાં છે. તેમનાં સ્તન ચંદન, કપૂર તથા કેસરના વિલેપનથી અલંકૃત છે. જુદા જુદા પ્રકારના વિવિધ અલંકારો ભુવનેશ્વરી દેવીએ ધારણ કર્યા છે. તેમનો કંઠ શંખના જેવો છે. દાડમના ફળના બીજ જેવી દંતપંક્તિથી તે શોભી રહ્યા છે. અમૂલ્ય રત્નોથી મઢેલા મુકુટથી તેમનું મસ્તક યુક્ત છે. તેમનું મુખકમલ મદોન્મત્ત ભ્રમરપંક્તિઓની માળાઓથી વિલસી રહેલા કેશોથી યુક્ત છે. ૧૮-૨૪

તેમનું મુખ કલંકની કઠોરતાથી રહિત શરદઋતુના ચંદ્ર જેવું છે. ગંગાના જળમાં પડતી ઘૂમરી સમાન શોભાયમાન નાભિથી તે વધુ શોભી રહ્યાં છે. માણિક્યના ટુકડાઓથી જડેલી વીંટીઓથી તેમની આંગળીઓ શોભી રહી છે. કમળની પાંખડી જેવા આકારવાળું ત્રણ નેત્રોથી તે સુંદર લાગે છે. તેમની કાંતિ સરાણ પર ઘસીને ઉજ્જવળ કરેલા પદ્મરાગ મણિ જેવી ઉજ્જવળ છે. રત્નોની કિંકિણીઓવાળા રત્નોનાં કડાંથી તે શોભી રહ્યાં છે. તેમણે ધારણ કરેલી મણિ તેમજ મોતીઓની સેરોમાં રહેલી ચકતાંની પંક્તિ પુષ્કળ શોભી રહી છે. રત્નાંગુલિઓ અર્થાત્ મુદ્રિકાના રત્નોની નીકળતી કાન્તિથી તેમના કર દીપી રહ્યા છે. ૨૫-૨૮

કંચુકીની અંદર જડેલા અપાર અનેક પ્રકારના રત્નોની પંક્તિની કાંતિને તે પ્રસરાવી રહ્યાં છે. જૂઈનાં પુષ્પોથી કેશપાશ સુગંધીમય છે, જેમાં ગૂંથેલી જૂઈની માળામાં રહેલી ભમરાઓની પંક્તિથી તે યુક્ત છે.૨૯

ગોળ, મજબૂત અને ઊંચા સ્તનના ભારને લીધે જાણે તે થાકી ગયાં હોય તેવાં જણાય છે. મંગળ મૂર્તિ છે. તેમની ચાર ભુજાઓ, વર, પાશ, અંકુશ તથા અભયથી શોભે છે. સર્વ શૃંગારવાળા વેશથી તે સમ્પન્ન છે. તેમના શરીરરૂપી વેલી અત્યંત સુકુમાર છે. સૌન્દર્યની ધારાનું તો તે સર્વસ્વ છે. વિના હેતુ તે કરુણામય છે..૩૦,૩૧

પોતાના ભાષણની મીઠાશથી તેમણે વીણાનો પણ તિરસ્કાર કર્યો છે. કરોડો સૂર્ય ચંદ્રની કાંતિને તે ધારણ કરે છે. અનેક સખીઓ, દાસીઓ, દેવાંગનાઓ તથા સર્વ દેવતાઓ તેમની ચારેબાજુ વીંટાઈ વળ્યાં છે. ઇચ્છાશક્તિ, જ્ઞાનશક્તિ તથા ક્રિયાશક્તિથી

તે યુક્ત છે. લજ્જા, પુષ્ટિ, તુષ્ટિ, કીર્તિ, કાંતિ, ક્ષમા, દયા, બુદ્ધિ, મેધા, સ્મૃતિ તથા લક્ષ્મી એ સર્વ દેવાંગનાઓ મૂર્તિમાન થઈ તેમની પાસે રહે છે. જ્યાં, વિજયા, અજિતા, પરાજિતા, નિત્યા, વિલાસિની, દોગ્ધ્રી, અઘોરા અને મંગલા, આ નવ પીઠશક્તિ તો પરા અંબિકાની સેવા કરે છે. ૩૨-૩૬

"હે રાજન્ ! તેમની પાસે શંખ અને પદ્મ નામના બે નિધિ રહે છે. એ નિધિઓમાંથી નીકળતી નવરત્ના (નવરત્નોને વહેતી), કાંચનસ્રાવી(સોનું ઝરતી) અને સપ્તધાતુને વહેતી સર્વ નદીઓ સુધા સાગરના છેડે જઈ મળે છે. આ ભુવનેશ્વરી દેવી શ્રી મહાદેવના ડાબા ખોળામાં બિરાજે છે. મહેશ્વરનું સર્વેશ્વરપણું તેમના સંગને જ કારણે છે, અન્ય કોઈપ્રકારે નથી." ૩૭-૩૯

આ ચિંતામણિ ગૃહનું માપ તમે સાંભળો. મહાપુરુષો કહે છે કે તે ગૃહ હજાર યોજન વિસ્તારવાળું છે. તેની આસપાસ ઉત્તરે પૂર્વના કરતા બે ગણા વિસ્તારવાળા મોટા કિલ્લાઓ આવેલા છે. એ મણિદ્વીપ અંતરિક્ષમાં નિરાધાર-અદ્ધર શોભી રહ્યો છે. તે નિરંતર સંકુચિત તેમજ વિકસીત થઈ શકે છે. કાર્યવશ સૃષ્ટિની આદિમાં વસ્ત્રની માફક ફેલાય છે અને પ્રલયમાં સંકુચિત થઈ જાય છે. જ્યાં મહાપ્રભાવવાળાં દેવી ભુવનેશ્વરી બિરાજે છે, તે ચિંતામણિ ગૃહને સર્વ કિલ્લાઓની કાંતિના શ્રેષ્ઠ અવધિરૂપ કહે છે. ૪૦-૪૩

પ્રત્યેક બ્રહ્માંડમાં રહેનારા દેવો, નાગો, મનુષ્યો તથા અન્ય જે જે શ્રી દેવીના ઉપાસકો છે, તે સર્વ એ મણિદ્વીપમાં જ જાય છે, જેઓ દેવીના પૂજનમાં તત્પર હોઈ દેવીના ક્ષેત્રમાં પ્રાણો ત્યજે છે, તે સર્વે એ મણિદ્વીપમાં જ જાય છે, જ્યાં દેવીના મોટા ઉત્સવો થઈ રહ્યા છે. ૪૪,૪૫॥

ઘીની, દૂધની, દહીંની, મધની, અમૃતની, દ્રાક્ષની રસની, જાંબુના રસની, આંબાના રસની તથા શેરડીના રસની હજારો નદીઓ ત્યાં વહે છે. ત્યાંનાં વૃક્ષો મનધાર્યાં ફળ આપે છે, વાવો અને કૂવાઓ મનગમતાં જળ આપે છે. ત્યાં કોઈ પ્રકારની ન્યૂનતા નથી. રોગ, પળિયાં કે વૃદ્ધાવસ્થા ત્યાં કદી છે જ નહિ. ચિંતા માત્સર્ય, કામ, ક્રોધ વગેરે કાંઈ પણ ત્યાં નથી. સર્વ લોકો યુવાન હોઈ, હજારો સૂર્ય સમાન તેજસ્વી છે અને સ્ત્રીઓ સહિત નિત્ય શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવીનુ ભજન કરે છે. તેમાંના કેટલાકે સાલોક્ય મુક્તિ, કેટલાકે સામીપ્ય મુક્તિ, કેટલાકે સારૂપ્ય મુક્તિ જ્યારે કેટલાકે સાર્ષ્ટિ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી છે. મણિદ્વીપમાં જે જે દેવતાઓ વસે છે, તે બધા દરેક બ્રહ્માંડમાં વસતા દેવોના સમષ્ટિ સ્વરૂપો છે અને તેઓ ત્યાં રહી શ્રી જગદીશ્વરીની સેવા કરે છે. ત્યાં સાત કરોડ મહામંત્રો મૂર્તિમાન થઈને ભગવતીની ઉપાસના કરે છે. ૪૬-૫૩

તેમજ સમગ્ર વિદ્યાઓ પણ ગુણોની સામ્યાવસ્થારૂપ, મંગળમય, કારણ બ્રહ્મસ્વરૂપ અને માયામિશ્ર સ્વરૂપવાળાં તે મહાદેવીની ઉપાસના કરે છે. હે રાજન ! એમ અતિશય મોટા મણિદ્વીપનું વર્ણન મેં તમારી સમક્ષ કર્યું. સૂર્ય, ચંદ્ર કરોડો વીજળીઓ તથા અગ્નિ, એ મણિદ્વીપની સમાન, કોઈ સ્થળે મરકતમણિની કાંતિ

સમાન, કોઈ સ્થળે વીજળી તથા સૂર્યના જેવી કાંતિવાળો, કોઈ સ્થળે બપોરના સૂર્ય સમાન, કોઈ સ્થળે કરોડો વીજળીઓની ધારાઓ જેવી ઉત્તમ કાંતિથી વ્યાપ્ત અને કોઈ સ્થળે સિંદૂર-ઈન્દ્રનીલ તથા માણિક્ય સમાન કાંતિવાળો છે. તેની દિશાઓના કિનારા ઉત્તમ હીરાઓની કાંતિથી ઝળહળી રહ્યા છે. કાંતિના કારણે તે કોઈ સ્થળે દાવાનળ જેવો, કોઈ સ્થળે તપેલા સોના જેવો, કોઈ સ્થળે ચન્દ્રકાન્ત મણિ જેવો અને કોઈ સ્થળે સૂર્યકાંત મણિ જેવો, રત્નોના શિખરોથી તે યુક્ત છે. તે રત્નના કિલ્લા તથા દરવાજાવાળો છે અને રત્નપત્ર, રત્નફળ તથા રત્નવૃક્ષોથી તે શોભી રહ્યો છે. ૫૪-૬૦

નાચતા મોર પક્ષીઓના ટોળાથી તથા હોલા-કબૂતર પક્ષીઓના શબ્દોથી, કોયલોના મનોહર ટહુકાઓથી તથા પોપટોના આલાપથી તે શોભી રહ્યો છે. મનોહર, રમણીય જલવાળાં લાખો સરોવરોથી તે વીટાયેલો છે. તેમના મધ્યભાગમાં ખીલેલાં રત્નમય કમળોના કારણે ચારેય બાજુ સો યોજન પર્યન્ત સુગંધી ફેલાઈ રહી છે. મંદ મંદ પવનથી ચલાયમાન થતાં વૃક્ષોથી તે વ્યાપ્ત છે. ચિંતામણિ રત્નોના સમૂહોની જ્યોતિ આકાશમાં પ્રસરી રહી છે. રત્નોની કાંતિથી ચારે બાજુ દિશાઓના કિનારાઓ ઝળહળી રહ્યા છે. ૬૧-૬૪

"હે રાજન્ ! વૃક્ષોના સમૂહોના અત્યંત સુગંધવાળા પવનથી તે પૂર્ણ છે. સર્વ સ્થાનો ધૂપની સુગંધથી મહેકી રહ્યાં છે. મણિરૂપ હજારો દીવાઓથી તે પ્રકાશમાન છે. મણિઓનાં ઉત્તમ છિદ્રોની અંદર ઝળકતી કાંતિથી દિશાઓની ભૂલામણી થાય છે અને અંદરના ભાગમાં તે દર્પણોથી યુક્ત છે. ૬૫,૬૬

હે રાજન્ ! સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય, સમસ્ત શૃંગાર, સંપૂર્ણ સર્વજ્ઞાનપૂર્ણ, સંપૂર્ણ તેજ, સર્વ પરાક્રમ, સર્વોત્તમ ગુણો અને સંપૂર્ણ દયાની તો ત્યાં સમાપ્તિ જ છે. રાજાના આનંદથી માંડી બ્રહ્મલોક પર્યન્તના જે આનંદો છે, તે સર્વ આનંદો ત્યાં જ સમાઈ જાય છે. હે રાજન્ ! મેં આપ સમક્ષ મહાન મણિદ્વીપનું વર્ણન કર્યું. મહાદેવીનું તે પરમસ્થાન સર્વ લોકમાં શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ છે. ૬૭-૭૦

તેના સ્મરણ માત્રથી સર્વ પાપો નષ્ટ થઈ જાય છે. પ્રાણપ્રયાણ સમયે તેનું સ્મરણ કર્યાથી હરકોઈ પ્રાણી મહાદ્વીપમાં જાય છે. જે મનુષ્ય સાવધાનતાપૂર્વક આઠમા અધ્યાયથી બારમા અધ્યાય સુધીના - આ પાંચ અધ્યાયનો નિત્ય પાઠ કરે, તેને ભૂત-પ્રેત-પિશાચ વગેરે તરફથી કોઈપણ જાતનો ઉપદ્રવ થતો નથી. નવા મકાનના નિર્માણ સમયે તેમજ નવા મકાનના વાસ્તુયોગમાં કાળજીપૂર્વક આ પાંચ અધ્યાયનો પાઠ કરવામાં આવે તો કલ્યાણ મંગળ પ્રાપ્ત થાય છે.૭૧-૭૩

(આ ગ્રંથમાં જે 'મણિદ્વીપ' અને 'ચિંતામણી ગૃહ'નું વર્ણન છે. તે પ.પૂજ્ય શ્રી કૃષ્ણશંકર શાસ્ત્રી કૃત 'શ્રીમદ દેવી ભાગવત'ના બારમા સ્કંધમાંથી સાભારઉદ્ધત કરેલ છે. તેનો લેખક ઋણ સ્વીકાર કરે છે. : શરદચંદ્ર ઈ. પુરોહિત)

શ્રી ભુવનેશ્વરી સાથે ઉપાસ્ય ચિંતામણિ ગણેશજી

શ્રી ગણેશજી વિભુ છે, સર્વત્ર વ્યાપક આદ્ય - પ્રથમ પૂજ્યદેવ છે. તેઓના ધામ-નિવાસસ્થાનને 'સ્વાનંદધામ' કહેવામાં આવ્યું છે. સર્વ-સૌંદયનિધિ શ્રીગણેશ પોતાની સ્વાનંદધામમાં નિત્ય નિરંતર નિવાસ કરી સમસ્ત લોકનું સર્વમંગલ કરે છે. આ વાત સહજસિદ્ધ છે કે, સર્વસૌંદર્યકોશનું પ્રતીક છે - તેઓનું સ્વાનંદમંગલ, પૂર્ણાનંદ, પરાનંદ અને પુરાણ પુરુષોત્તમ શ્રી ગણેશજીનું ધામ આનંદથી પરિપૂર્ણ છે. તેમને 'ચિંતામણિ-દ્વીપયતિ' કહેવામાં આવેલ છે. કલ્પદ્રુમ ભવનાલય-કલ્પદ્રુમના ઉપવનમાં નિવાસ કરનારા નિરૂપિત કરવામાં આવ્યા છે.

ચિન્તામણિ દ્વીપપતિઃ કલ્પદ્રુપભવનાલયઃ ।

(ગણેશસહસ્ત્રનામસ્તોત્ર - ૨૯)

'શારદાતિલક'માં મહાગણપતિના ધ્યાન નિરૂપણ પ્રસંગમાં વર્ણન આ પ્રમાણે ('શારદાતિલક' ૧૩/૩૨/૩૫)

સાધકે શેરડીના રસના સમુદ્રમાં નવરત્નમય દ્વીપનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. તે દ્વીપનો પ્રાંતભાગ ઉક્ત સાગરની લહેરોથી પ્રક્ષાલિત છે. તેમાં મંદમંદ પવનનો સંચાર થઈ રહ્યો છે. મંદાર, પારિજાત આદિ પંચવિધ કલ્પવૃક્ષોની લતાઓથી તે વ્યાપ્ત છે. ત્યાં પ્રગટ થયેલ રત્નોની પ્રભાથી ભૂતલ અરુણ દેખાય છે. ઉદિત સૂર્ય અને ચંદ્રમાના પ્રકાશથી દિગ-દિગન્ત પ્રકાશિત છે. તે દ્વીપની મધ્યમાં નવરત્નમય પારિજાત છે, પ્રીતિવર્ધક છ ઋતુઓ દ્વારા તે નિત્ય સેવિત છે. તેની નીચે નિર્મિત મહાપીઠ પર માતૃકામય કમલની મધ્યમાં ષટ્કોણ છે. ષટ્કોણની અંદર ત્રિકોણ છે. તેની અંદર મહાગણપતિ સ્થિત છે. આ પ્રમાણે તેનું ધ્યાન કરવું જોઈએ.

ગણેશ પુરાણના ઉત્તરખંડના ૫૦માં અધ્યાયમાં મુદ્ગલમુનિ દ્વારા શ્રી ગણેશજીના સ્વાનંદલોક અથવા ધામનું વર્ણન મળે છે. તે લોકમાં કામકાયિની શક્તિપીઠ પર સદા ગણેશજી વિરાજમાન રહે છે. આ સ્વાનંદલોક યા ધામ ચિંતામણિદ્વીપનો પર્યાય છે.

સ કામદાયિની પીઠે સંતિષ્ઠતિ વિનાયકઃ ।

(ગણેશપુરાણ - ૨।૫૦।૫૧)

શ્રી ગણેશજીનું આ સ્વાનંદધામ પાંચ હજાર યોજનના વિસ્તારવાળું છે. દિશાઓને પ્રકાશિત કરનારી રત્નકાંચનમયી ભૂમિ છે એની. આ ઈક્ષુરસ સાગરની

મધ્યમાં વિરાજિત છે. વેદાધ્યયન, દાન, વ્રત, યજ્ઞ, જપ-તપથી આ કોઈપણ સ્થિતિમાં પ્રાપ્ત નથી થઈ શકતું. એની પ્રાપ્તિ તો ભક્તિના પરિણામરૂપ વિનાયકદેવની કૃપાથી જ થાય છે. વિઘ્નેશ્વર આમાં સમષ્ટિ-વ્યષ્ટિરૂપથી નિવાસ કરે છે.

સ્વાનંદભવનની અમિત શોભા છે. તેમાં ગજમુક્તામણિમય અસંખ્ય પ્રકાશમાન ગૃહ છે. દુઃખ અને મોહથી રહિત તે ગણેશલોક તેમની કૃપાથી જ પ્રાપ્ય છે. તેના ઉત્તરભાગમાં ઈક્ષુસાગર શોભા પામે છે. તેમાં સહસ્ત્રદળથી યુક્ત પદ્મિની છે. તેમાં ચંદ્રમા સમાન કાન્તિમાન સહસ્ત્ર દળવાળું કમળ શોભિત છે. તેની કર્ણિકામાં રત્ન-કાંચનનિર્મિત શૈયા છે. દિવ્યામ્બરયુક્ત વિનાયક તેના પર શયન કરે છે. સિદ્ધિ-બુદ્ધિ અત્યંત ભક્તિભાવથી તેના ચરણોની સેવા કરતી રહે છે.ત્રણ મૂર્તિયોથી યુક્ત સામવેદ તેમનું ગાન કરે છે, શાસ્ત્ર મૂર્તિમાન થઈને તેમની સ્તુતિ કરે છે. સમસ્ત પુરાણ તેમના સદ્‌ગુણોનું વર્ણન કરે છે. તેમાં શુંડ-દંડથી વિભૂષિત બાલસ્વરૂપ ગણેશજી વિરાજમાન છે. તેમનું અંગ કોમળ છે. અરુણ વર્ણ છે, તેમની મોટી મોટી આંખો છે અને એકદંત છે. તેમાં મુકુટ અને કુંડળ, કસ્તૂરી-તિલકથી શોભિત છે. તેમની માળા દિવ્ય છે. તેમનું અંબર-પરિધાન દિવ્ય છે. તેમના શરીરમાં દિવ્યગંધનો લેપ છે. તેઓ મુક્તામણિ ગુણોથી યુક્ત રત્નમંડિત હીર ધારણ કરે છે. અનંત કોટિ સૂર્યો સમાન તેજસ્વી છે. તેમના મસ્તક પર અંધચંદ્રનો મુકુટ છે. સ્મરણ કરવા માત્રથી - **'સ્મરણાત્ પાપહા સદ્ય'** શીઘ્ર પાપોનો નાશ કરે છે.

તેજોવતી અને જવાલિની - આ શક્તિઓ તે પર્યંકની સમીપ સદા સ્થિત રહે છે. એ શક્તિઓ સહસ્ત્રસૂર્યો સમાન તેજસ્વિની છે. શ્રી ગણેશજીનું આ સ્વાનંદધામ શીત, જરા, કલેશ, સ્વેદ, તંદ્રા, ક્ષુધા, તૃષા, દુઃખ આદિથી સર્વથારહિત છે, પુણ્યાત્માજન જ આમાં આનંદમગ્ન થઈને નિવાસ કરે છે.

સર્વસૌંદર્યનિધિ શ્રી ગણેશજીનું સ્મરણ પરમમંગલકારી છે. તેઓ સમસ્ત-સમૃદ્ધિ પ્રદાન કરે છે. તેમના સ્વરૂપ, રૂપ, અંગ-પ્રત્યંગ, આભરણ-આભૂષણ પરિધાન, પરિવાર, પ્રતિહાર, પાર્ષદ, વાહન તથા લોકાદિ સર્વબધું જ દિવ્ય છે. તેનાથી પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેમના ચિંતનથી મોટી શાંતિ અને આત્મતૃપ્તિની ઉપલબ્ધિ થાય છે. તેઓ સંસારની યાત્રા કરનારાઓનો શ્રમ હરી લે છે. તેના ચરણ-કમળના ધ્યાનથી આ લોક અને પરલોક બંને સફળ થાય છે. તેઓ પાપતરુનો નાશ કરીને વિઘ્નોના ગઢને ધૂળ ભેગો કરીને પોતાના સ્વજનો અને સમસ્ત સંસારના પ્રાણિયોના આનંદનું સંવર્ધન કરે છે.

આમ ગણેશના સ્વાનંદલોક અને ભુવનેશ્વરીના મણિદ્વીપનામાં આવેલ ચિંતામણી ગૃહના વર્ણનો ઘણી જ સમાનતા ધરાવે છે. ચિંતામણી દ્વીપપતિ કલ્પદ્રુ-ભવનાલય ગણપતિનું ચિંતામણિ સ્વરૂપ ભુવનેશ્વરી સાથે પૂજનીય મનાય એવું મા

પણ મંતવ્ય છે. એટલે ભુવનેશ્વરીની ઉપાસના કરતી વખતે ચિંતામણી ગણેશનું અને ભુવનેશ્વર મહાદેવનું પૂજન અવશ્યમેવ સર્વ સિદ્ધિ પ્રદ બની રહેશે એમાં શંકાને સ્થાન નથી.

ગણેશ પુરાણની કથા છે કે - ત્રિપુરાસુરે અમરાવતી પર અધિકાર પ્રાપ્ત કર્યો. બ્રાહ્મણવેશ ધારણ કરી ગણેશજીએ ત્રિપુરાસુરને કહ્યું કે મેં કૈલાસમાં શિવજીની પાસે ગણેશજીની મૂર્તિ જોઈ છે. તે મૂર્તિ ચિંતત કામનાઓની પૂર્તિ કરનારી છે. ચિંતામણી ગણેશમૂર્તિ છે. આ શિવજીદ્વારા પૂજિત છે.

અહં કૈલાસમગમં દૃષ્ટવાન્ મૂર્તિમુત્તમામ્ ।
શિવેન પૂજિતાં સમ્યગ્ગાણેશીં ચિન્તિતાર્થદામ્ ॥

(ગણેશ પુ. ૧।૪૧।૨૦)

ત્રિપુરાસુરે દૂતને મોકલીને શિવજી પાસે તે ચિંતામણી ગણેશ મૂર્તિની યાચના કરી.

મૂર્તિશ્ચિન્તામણેસ્તેડસ્તિ ગૃહે સર્વાર્થદા શુભા ।

શિવજીએ કહેવડાવ્યું કે - 'વિનાયુદ્ધ તે મૂર્તિ નહીં આપી શકાય.' ત્રિપુરાસુર કૈલાસમાં ગયો. ભ્રમણ કરતાં કરતાં તેને ચિંતામણિ સ્વરૂપ સુંદર ગણેશમૂર્તિ જોવામાં [illegible] તે હજારો કોટિ સૂર્ય સમાન પ્રભામયી, અનેક આભૂષણોથી શોભિત અને ત્ર્યૈલોક્ય સુંદર હતી. તેને લઈને તે પોતાના સ્થાન પર આવ્યો.

ગણેશજીની આરાધના કરી. ગણેશજીને સોના,ચાંદી, અને લોહના ત્રણ નગર ત્રિપુરાસુરને પ્રદાન કર્યાં. તેણે કાશ્મીરના પાષાણમાંથી શ્રી ગણેશજીની મૂર્તિ બનાવડાવી, મંત્રવિદ્યા વિચક્ષણ બ્રાહ્મણો દ્વારા તેની વિધિપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આને માટે તેણે ગણેશપુરમાં રત્ન અને સુવર્ણઆદિથી તેમનું એકભવ્ય મંદિર પણ બનાવ્યું હતું.

આ તરફ શિવજીએ પણ ઘોર તપ દ્વારા ગણેશજીને પ્રસન્ન કર્યા. તેમની કૃપાથી તેમણે ત્રિપુરાસુર પર વિજય પ્રાપ્ત કર્યો અને પોતાનું 'ત્રિપુરારિ'નામ સાર્થક કર્યું. ભગવાન શંકર દ્વારા ગણેશજીની મૂર્તિ સ્થાપના અને મંદિરનિર્માણનો પ્રસંગ ગણેશ પુરાણમાં ઉપલબ્ધ થાય છે.

'સંસ્થાપયામાસ મહાગણેશં પ્રાસાદમુશ્ચૈર્દઢમાશુ ચક્રે ॥

(ગણેશ પુ.૧।૪૫।૧૩)

- એ ગણેશમૂર્તિની પૂજા દેવતા-ઋષિ-મુનિ સર્વએ કરી.

દેવરાજ ઈન્દ્રએ પણ મહર્ષિ ગૌતમના શાપમાંથી મુક્ત થવા માટે ગણેશજીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને ઉપાસના કરી હતી. ઈન્દ્રએ ચિંતામણિ તીર્થમાં રત્ન અને સુવર્ણમંડિત એક મંદિર બનાવીને તેમાં શ્રી ગણેશજીની એકદિવ્ય સુંદર સ્ફટિકનીમૂર્તિ સ્થાપિત કરી ઉપાસના કરી તેથી ગણેશજીએ પ્રસન્ન થયા અને ઈચ્છિત વરદાન પ્રદાન કર્યું હતું.

'સ્કંધપુરાણ'ના કાશીખંડમાં કાશીના છપ્પન(૫૬) વિનાયકોનું વર્ણન છે તેમાં છપ્પનવિનાયક સાત આવરણમાં વિભક્ત છે. તે પૈકી ચતુર્થ આવરણમાં ચિન્તામણિ વિનાયકનું નામ આવે છે.

એકવીસ પ્રધાન ગણપતિ ક્ષેત્રોમાં 'કલમ્બ' એ ચિંતામણિ ક્ષેત્ર છે.

મહર્ષિ ગૌતમના શાપમાંથી છૂટકારો પ્રાપ્ત કરવા માટે અહીં ઇન્દ્રએ ચિંતામણી ગણેશની સ્થાપના કરીને ઉપાસના કરી હતી. આ સંસ્થાનનું પ્રાચીન નામ કદંબપુર છે. બહારના યવતમાલ નગરથી ત્યાં બસ માર્ગે જવાય છે.

ગણેશપુરાણમાં ગણેશ મંદિર નિર્માણ સંબંધી જે આવશ્યક નિર્દેશ છે, તેને અનુરૂપ જ ગણેશલોકની ભાવના અનુસારનું 'દશભુજ ચિન્તામણિ ગણેશ'નું એક મંદિર મહારાષ્ટ્રમાં પૂના શહેરમાં આવેલું છે. તેમાં સ્થાપિત મૂર્તિ આદેશ અનુસાર એક કુવામાંથી મળી હતી.

મધ્યપ્રદેશમાં ઉજ્જૈનથી ચાર કીલોમીટર દૂર એક 'ચિંતામણિ ગણપતિ'નું મંદિર છે. તેનું નિર્માણ અહિલ્યાબાઈ હોલ્કરે કરાવ્યું હતું. અહીં ચૈત્ર માસના દર બુધવારે યાત્રા મેળો ભરાય છે. બીજુ ઉજ્જૈન સ્ટેશનની નજીક વિઘ્નવિનાયક ચિંતામણિ ગણેશ મંદિર આવેલું છે તે પણ ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે.

અંતમાં જણાવવાનું કે - ભુવનેશ્વરી પીઠ, ગોંડલ (ગુજરાત)માં ભુવે... મહાદેવની સાથે ચિંતામણિ ગણપતિનું સ્વરૂપ સ્થાપિત છે. આટલું જાણ્યા પછી ભુવનેશ્વરીની ઉપાસનામાં ચિંતામણિ ગણેશનું સ્વરૂપ જ અગ્રપૂજામાં મહત્ત્વપૂર્ણ રીતે પૂજનીય છે. એમાં બે મત નથી.

શ્રી પાર્વતીજી ભગવાન શિવને કહે છે કે-
લીલાવિગ્રહવાનેષઃ સ્વપ્રકાશો ગુણાતિગઃ ।
શુદ્ધસત્ત્વમયઃ સર્વજીવેશો ભુવનેશ્વરઃ ॥
પરમાત્મા ગુણાતીતઃ પુત્રતાં તે સમાગતઃ ॥

(ગણેશ પુ.૨।૮૨।૫૮

- યોગીઓના પરમારાધ્ય ભગવાન યોગેશ્વરશિવ દૃષ્ટિમાં લીલાવિગ્રહધારી સ્વયંપ્રકાશ શ્રી ગણેશજી ત્રિગુણાતીત પરાત્પર, પરાત્પર પરમાત્મા છે. પાર્વતી કહે તેઓ શુદ્ધ સત્ત્વમય, સમસ્તજીવોના ઈશ્વર ભુવનેશ્વર છે. તે જ પરમાત્મા પાર્વતી પુત્રરૂપમાં પ્રગટ થયા છે.

આટલું જાણ્યા પછી ચિંતામણી દ્વિપપતિ ગણપતિનું પૂજન ચિંતામણિ ગણેશ રૂપમાં ભગવતી ભુવનેશ્વરી સાથે થાય તે સર્વથા ઉચિત છે.

શ્રી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનાં તીર્થસ્થાન

ભારત વર્ષમાં દેવ-દેવીઓના અનેકો મંદિર જોવા મળે છે. પરંતુ માતાશ્રી ભુવનેશ્વરીના મંદિર ખૂબ જ અલ્પસંખ્યામાં આંગળીને વેઢે ગણી શકાય એટલાં જ છે.

(૧) ભુવનેશ્વરમાં ભુવનેશ્વરી :

હાવડા-વાલ્ટેયર લાઈન પર કટક-ખુરદારોડની વચ્ચે કટકથી ૧૮ માઈલ દૂર ભુવનેશ્વર સ્ટેશન છે. સ્ટેશનથી ભુવનેશ્વરનું મુખ્ય મંદિર લગભગ ત્રણ માઈલ દૂર છે. જગન્નાથપુરીથી ભુવનેશ્વર ત્રણ યોજન દૂર છે. આ સ્થાન ઉત્કલ (ઓરીસ્સા)ની પ્રાચીન રાજધાની હતું અને સ્વાધીન ભારતમાં ફરીથી ઉત્કલની રાજધાની બની ગયું છે.

ભુવનેશ્વર કાશીની માફક જ શિવ મંદિરોનું નગર છે. કહેવામાં આવે છે કે એક સમયે અહીં હજારોની સંખ્યામાં મંદિરો હતા. હાલમાં પણ સેંકડો મંદિરો છે. એને ઉત્કલ-વારાણસી અને ગુપ્તકાશી તરીકે લોકો ઓળખે છે. પુરાણોમાં એને 'એકામ્ર ક્ષેત્ર' કહેવામાં આવ્યું છે. કથા છે કે, કાશીમાં સર્વ તીર્થાધિદેવોનો વાસ થવાથી ભગવાન શંકરને એકાંતમાં રહેવાની ઇચ્છા થઈ. દેવર્ષિ નારદે 'એકામ્રક્ષેત્ર'ની પ્રશંસા કરી અહીં આવીને ભગવાન શંકરે ક્ષેત્રાધિપતિ અનંત વાસુદેવજી પાસે કેટલોક કાળ નિવાસની અનુમતિ માંગી. ભગવાન વાસુદેવે શંકરજીને અહીં નિત્ય નિવાસનો અનુરોધ કરી રોકી લીધા. ત્યારથી આ ક્ષેત્ર 'શાંભવક્ષેત્ર' તરીકે ઓળખાયું.

ભુવનેશ્વરનું મુખ્ય મંદિર શ્રી લિંગરાજ મંદિર છે. શ્રી લિંગરાજનું નામ જ ભુવનેશ્વર છે. આ મંદિર ઉચ્ચ પ્રાકારની અંદર છે. પ્રાકારોની ચારેબાજુ ચાર દ્વાર છે. જેમાં મુખ્ય દ્વારને સિંહદ્વાર કહેવાય છે. સિંહદ્વારમાં પ્રવેશ કરતા પ્રથમ ગણેશજીનું મંદિર, તેની આગળ નંદીસ્તંભ અને આગળ મંદિરનો ભોગમંડપ છે. આ મંડપમાં હરિહરમંત્રથી લિંગરાજજીને ભોગ ધરાવવામાં આવે છે. ભોગમંદિરની આગળ નાટ્યમંદિર (જગમોહન)છે. આગળ મુખશાળા છે. જેનું દ્વાર દક્ષિણ તરફ છે. અહીંથી આગળ વિમાન મંદિર (શ્રીમંદિર) છે. આ નિજ-મંદિરની નિર્માણકળા ઉત્કૃષ્ટ છે. એના બહારના ભાગમાં અત્યંત મનોરમ શિલ્પ-સૌંદર્ય છે. અંદરનો અંશ પણ મનોહર છે.

શ્રી લિંગરાજ (ભુવનેશ્વર)ના નિજ-મંદિરમાં ચપટુ અગઠિત વિગ્રહ છે. વસ્તુતઃ જલતત્ત્વ પ્રધાન આ બુદ-બુદ-લિંગ છે. શિલામાં બુદબુદાકાર ઉપસી આવેલ અંકુર ભાગોને બુદબુદલિંગ કહેવાય છે. એ ચક્રાકાર હોવાથી હરિહરાત્મક લિંગ પણ મનાય છે. અને હરિહરાત્મક માનીને તેમની પૂજા હરિહરમંત્રથી થાય છે. કેટલાક લોકો

ત્રિભુજાકાર હોવાથી અને હરગૌર્યાત્મક તથા દીર્ઘ હોવાથી કાલરુદ્રાત્મક પણ માને છે યાત્રી અંદર જઈને સ્વયં તેની પૂજા કરી શકે છે. હરિહરાત્મક લિંગ હોવાથી અહીં ત્રિશૂળને મુખ્ય આયુધ માનવામાં આવતું નથી, પિનાક ધનુષ જ મુખ્ય આયુધ મનાય છે.

આ મંદિરના ત્રણ ભાગોમાં ત્રણ મંદિર છે. મંદિરના દક્ષિણ ભાગમાં ગણેશજીની મૂર્તિ છે, તે ભાગને 'નિશા' કહેવાય છે. લિંગરાજજીના પાછળના ભાગમાં પાર્વતી મંદિર છે. આ મૂર્તિ ખંડિત હોવા છતાં પણ સુંદર છે. ઉત્તરભાગમાં કાર્તિકેય મંદિર છે આ ત્રણ મંદિર ઉપરાંત શ્રી લિંગરાજ મંદિરના ઉર્ધ્વભાગમાં કીર્તિમુખ, નાટ્યેશ્વર દશદિક્પાલોની મૂર્તિ છે. મુખ્ય લિંગરાજ મંદિર ઉપરાંત પ્રાકારની અંદર ઘણા દેવી દેવતાના મંદિરો છે. તે પૈકી મહાકાલેશ્વર, લક્ષ્મી-નૃસિંહ, યમેશ્વર, વિશ્વકર્મા, ભુવનેશ્વરી ગોપાલિની(પાર્વતી)ના મંદિર મુખ્ય છે. આમાં ભુવનેશ્વરી તથા પાર્વતીને શ્રી લિંગરાજ (ભુવનેશ્વર)ની મુખ્ય શક્તિ માનવામાં આવે છે. ભુવનેશ્વરી મંદિર મંદિરની સમીપમ વિશાળ નંદીની મૂર્તિવાળું નંદી મંદિર છે.

(૨) હેમકૂટ વાસિની ભુવનેશ્વરી :

દક્ષિણની વિજયનગર રાજ્યની પ્રાચીનને હાલ હમ્પી કહેવાય છે. એનો વિસ્તાર ૨૪ માઈલનો છે. વિજયનગરથી હંપી ગામમાં, હેમકૂટ પર્વતની ઉપત્યકા તુંગભદ્રા નદીના કિનારા પર વિરુપાક્ષેશ્વર મંદિર આવેલું છે. હમ્પીનાં મધ્યમાં શ્રી વિરુપાક્ષ મંદિર હાસપેટ(કિષ્કિન્ધા)થી ૯ માઈલ દૂર છે. વિરુપાક્ષના નિજ મંદિર ઉત્તર તરફના મંડપમાં ભુવનેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ છે અને તેઓની પશ્ચિમે પાર્વતી પ્રતિમા છે. તેની સમીપમાં ગણેશજી તથા નવગ્રહ છે. પશ્ચિમ ભાગમાં એક દ્વાર અંદર કેટલાક પગથિયાં ચઢી ઉપર જતાં મંદિરના પાછલા ભાગમાં બે આંગણ છે એમાં પ્રથમ આંગણના મંડપમાં સ્વામી વિદ્યારણ્ય (શ્રી માધવાચાર્ય)ની સમાધિ ત્યાં શ્રી માધવાચાર્યની મૂર્તિ છે. આદિ શંકરાચાર્યથી ૧૧માં 'શૃંગેરી પીઠ'ના શંકરાચ શ્રી વિદ્યારણ્ય સ્વામીજીએ આજથી ૨૩૨૦ વર્ષ પહેલાં હંપી મંદિરમાં માતા ભુવનેશ્વરીની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. ત્યાં કૃષ્ણ રંગની મૂર્તિ વિરાજમાન છે.

(૩) યોનિરૂપા ભુવનેશ્વરી :

દક્ષયજ્ઞમાં શિવની નિંદા સાંભળીને સતીએ પ્રાણત્યાગ કરી કર્યો ત્યારે તેમ મૃતદેહને ખભા ઉપર લઈને મહાદેવ ઉન્મત્તભાવમાં ભાગવા લાગ્યા. તે સ નારાયણે સુદર્શન ચક્ર વડે સતીના શરીરનું એકાવન ભાગમાં વિભાજન કરી પ્ર અંગ ધરતી ઉપર પાડી દીધા. સતી અંગના અંશો જ્યાં પડ્યા ત્યાં એક શક્તિપી ઉદ્ભવ થયો. આ રીતે એકાવન શક્તિ પીઠોનો ઉદ્ભવ થયો. સમસ્ત શક્તિ પી મહાદેવજી ભૈરવરૂપમાં વિરાજમાન થયા. કામરૂપ દેશ (આસામ)માં ગૌ

(ગુવાહાટી)ની નજીક નીલ પર્વત (કામાખ્યા પર્વત) ઉપર સતીની મહામુદ્રા(યોનિ) પડી, તેથી 'કામાખ્યા' મહાપીઠ (યોનિપીઠ)ની ઉત્પત્તિ થઈ. સમસ્ત ભારતમાં જેટલા શક્તિ સ્થાનો છે તેમાં કામાખ્યા ધામની યોનિ પીઠ સિદ્ધિપ્રદ જાગૃત પીઠ છે. પ્રતિમાસ આ સતીનું માતૃઅંગ રજસ્વલા થાય છે. આ કામગીરી પર્વત ઉપર કામાખ્યા મુખ્ય દેવતા છે અને મહાદેવ ઉમાનંદ ભૈરવ રૂપે વિરાજમાન છે. **યોનિપીઠં કામગિરૌ કામાખ્યા યત્રદેવતા । ઉમાનંદોઽથ ભૈરવઃ ।** વળી યોનિતંત્રમાં કહ્યું છે કે -

ગૌરી લક્ષ્મીં શ્ચ માતઙ્ગી દુર્ગા ચ નવ ચણ્ડિકા ।
બગલામુખી ભુવનેશી ભૈરવી ચ તથા પ્રિયે ।
છિન્નમસ્તા ચ કાલી ચ યોનિરૂપા સનાતની ।
વસન્તિ યોનિમાશ્રિત્ય તાભ્યોઽપીહ નમો નમઃ ।

- ગૌરી, લક્ષ્મી, માતંગી, દુર્ગા, નવચંડિકા તેમજ કાલી, તારા, છિન્નમસ્તા, ષોડશી, ભુવનેશ્વરી, ભૈરવી, બગલામુખી, ધૂમાવતી, કમલા વગેરે દશમહાવિદ્યા શ્રી યોનિરૂપા છે તે કામાખ્યા ધામમાં કામાખ્યા યોનિનો આશ્રય કરીને યોનિરૂપે કામાખ્યા પર્વત ઉપર વસે છે. તેને આપણે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ કારણ કે -

યોનિરૂપા મહાવિદ્યે સર્વદા મોક્ષદાયિની ।
કૃપયા સર્વસિદ્ધિં મે દેહિ દેવી જગન્મયિ ।

- યોનિરૂપા દશ વિદ્યાત્મિકા દેવતા સર્વદા મોક્ષદાયિની છે. સર્વસિદ્ધિને આપનારી છે. તેને આપણે પ્રણામ કરીએ.

આ પુસ્તકના લેખકે કામાખ્યાધામમાં અગિયાર દિવસ નિવાસ કરી યથામતિ ઉપાસના કરી છે અને કેટલાક રહસ્યમય તથ્યો અનુભવ્યાં છે. કામાખ્યાની યોનિ પીઠની આસપાસ કામાખ્યા પર્વત ઉપર દશ મહાવિદ્યાઓ યોનિ સ્વરૂપા છે તેના મંદિરો આસપાસ અલગ અલગ સ્થાન ઉપર વધતા ઓછા અંતરે હોવા છતાં પ્રત્યેક યોનિમુદ્રાઓમાં જળ પ્રવાહિત છે એ મોટી ચમત્કૃતિ છે. આ દશ મહાવિદ્યાઓ પૈકી એક મહાવિદ્યા ભગવતી ભુવનેશ્વરી આ ગ્રંથનો પ્રતિપાદ્ય વિષય છે તે માતા ભુવનેશ્વરી યોનિરૂપે ત્યાં વિરાજમાન છે તે યોનિરૂપા જગદધાત્રી મહામાયા ભુવનેશ્વરી સનાતની સર્વસિદ્ધિ આપનારી બની રહો એ જ પ્રાર્થના.

કામાખ્યા પરમં તીર્થં કામાખ્યા પરમં તપઃ ।
કામાખ્યા પરમો ધર્મઃ કામાખ્યા પરમા ગતિઃ ॥

(૪) શ્રી ભૌનગાંવ કી ભુવનેશ્વરી :

હરિદ્વાર સમીપ ઋષિકેશથી કેટલુંક દૂર ગંગા પાર મણિકૂટ પર્વત ઉ ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું એક સ્થાન છે. એ ભુવનેશ્વરી શક્તિની સિદ્ધ પીઠ છે. ત પાસે નીલકંઠેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે. 'ભૌન ગાંવ'ની નિકટ હોવાથી દેવીનું મં 'ભૌન કી દેવી' મંદિર કહેવાય છે. ભૌન એ ભુવન શબ્દનું રૂપાંતર છે અને ભૌ દેવી એજ ભુવનેશ્વરી માતા છે.

(૫) શ્રી ભુવનેશ્વરી પીઠ, ગોંડલ (સૌરાષ્ટ્ર) :

'સૌરાષ્ટ્ર' (ગુજરાત)ના ગોંડલ નગરમાં ભગવતીની આજ્ઞાથી શ્વેત સંગમરમર (આરસ)ની બેઠેલા સ્વરૂપની મૂર્તિ વિરાજમાન છે. તેનું શ્રેય ભુવનેશ્વરી પીઠના આચાર્યશ્રી પૂજય ચરણતીર્થ મહારાજને આભારી છે.

દેવી ભાગવતમાં 'મણિદ્વીપ'ના 'ચિંતામણી ગૃહ'માં જે પ્રકારે માતાજીના સ્વરૂપનું વર્ણન છે. તેવી જ નવયૌવના અને દૈદીપ્યમાન ભવ્યમૂર્તિ ભગવતી ભુવનેશ્વરીની અહીં ગોંડલની શ્રી ભુવનેશ્વરી પીઠમાં પ્રતિષ્ઠિત છે. ભુવનેશ્વરીના દક્ષિણ ભાગમાં શ્રી ચિંતામણી ગણેશ અને વામ ભાગમાં શ્રી ભુવનેશ્વર મહાદેવની મૂર્તિ વિરાજમાન છે.

હજારો ભક્તો દેશ-વિદેશથી ગોંડલમાં ભગવતી ભુવનેશ્વરીના દર્શન માટે આવે છે. અહીં ધૂપ-દીપ આદિથી પૂજન કરવાનો અધિકાર સ્ત્રીઓ, કન્યાઓ અને પુરુષ સર્વને સમાન છે. કોઈ ભેદભાવ નથી.

અહીં શ્રી ભુવનેશ્વરી પીઠમાં અતિથિગૃહ છે તેમાં કુટુંબ પરિવાર સાથે રહેવા-જમવાની તમામ સુવિધાઓ ઉત્તમ પ્રકારની છે. 'નવરાત્રિ' આદિ ઉત્સવોમાં યાત્રીઓનું આગમન અધિક પ્રમાણમાં રહેતું હોવાથી પીઠમાં અગાઉથી પત્ર લખીને સમયની જાણ કરવાથી રહેવાની સુવિધા પૂર્વક વ્યવસ્થા થઈ જાય છે.

જુનાગઢ, ગિરનાર, સોમનાથ, પ્રભાસ પાટણ, પોરબંદર, સુદામાપુરી આદિ તીર્થસ્થાનોમાં જનારાઓને 'ગોંડલ' સ્ટેશન થઈને જ જવાનું થાય છે. અર્થાત્ આવતા-જતાં ગોંડલ ઉતરીને ભગવતી ભુવનેશ્વરી માતાના દર્શન કરી શકાય છે.

વિદેશોમાંથી આવનારા અને ભારતના અન્ય પ્રદેશમાંથી આવનારા હવાઈ માર્ગે મુંબઈથી સીધા રાજકોટ પહોંચે છે. રાજકોટથી રેલવે અથવા બસમાર્ગે ૨૪ માઈલ દૂર ગોંડલ આવેલું છે. 'જય ભૂવનેશ્વરી.'

(૬) બંગાળમાં બરદ્વાન તરફ લાલબાગ ફોર્ટ રોડ સ્ટેશનથી પાંચ કીલો મીટર દૂર ભુવનેશ્વરીનું એક પ્રાચીન સ્થાન છે. ત્યાં સતીનું શીર્ષ પડ્યું હતું. તે પીઠના રક્ષક સંવર્ત ભૈરવ છે.

(૭) ભુવનેશ્વરીનું એક મંદિર નેપાલમાં આવેલું છે. આ ઉપરાંત પૂર્ણાગિરી પીઠમાં દસ મહાવિદ્યાઓના નવા મંદિરોમાં ભુવનેશ્વરીનું સ્થાન છે. તેમજ કેટલીક દશ મહાવિદ્યાની નવી પીઠો દેશમાં સ્થાપિત થતી જાય છે તેમાં ભુવનેશ્વરીના સ્વરૂપો જોવા મળશે.

(૮) આપણા શાસ્ત્રોમાં ત્વરિતા-તોતલા-ત્રિપુરા-ત્રિશક્તિ-અન્નપૂર્ણા નિત્યા વગેરે જે દેવી સ્વરૂપો છે. તે ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા અંતર્ગત છે. શેત્રુંજય પર્વત ઉપર એક તોતલાદેવીનું મંદિર ગુજરાતમાં આવેલું છે. તે ભગવતી ભુવનેશ્વરી જ છે.

રાજરાજેશ્વરી રહસ્યમ્

રાજરાજેશ્વરી ત્વાં પૂર્ણતાં પૂર્ણતા વદઃ સઃ યોગઃ ।
એવતે મુચ્યતે ભોગઃ પૃથિવ્યો નાત્ર સંશયઃ ॥

ત્રણે ભુવનોનું નિર્માણ કાર્ય શરૂ થયું અને અંતરિક્ષમાં સૂર્ય ઈત્યાદિ પ્રતિષ્ઠિત થયા. પ્રારંભિક અવસ્થામાં આ તમામ પ્રક્રિયાઓ ષોડશીને આધીન હતી. જ્યારે ત્રણે ભુવનો પૂર્ણરૂપથી તૈયાર થઈ ગયાં ત્યારે ષોડશી જ ભુવનેશ્વરીના રૂપમાં ત્રિભુવન (ત્રણલોક)માં રાજ્ય કરવા લાગી અને એ રાજરાજેશ્વરી તરીકે ઓળખાવા લાગી.

રાજ રાજેશ્વરીનું તાત્પર્ય છે સંપૂર્ણ બ્રહ્માંડને રાજ કહેવામાં આવે છે, જ્યાં રહસ્ય છે તેને રાજ કહેવામાં આવે છે. એટલે કે રહસ્યમય વિષયો જેનું પ્રભુત્વ છે. જેની વિશાળ સત્તા છે તે પ્રભુત્વના પ્રતીક રૂપ મુકુટને શિર ઉપર ધારણ કરનારી મુકુટેશ્વરી છે, રાજ રાજેશ્વરી છે. તેની સત્તાની ઐશ્વર્યની આણ સર્વત્ર વર્તાય છે. એટલે જ તો આદ્ય શંકરાચાર્યની વાણીમાંથી શબ્દો સર્યા છે.

પ્રજેશં રમેશં મહેશં સુરેશં દિનેશં નિશીથેશ્વરં વા કદાચિત્ ।
ન જાનામિ ચાડન્યત્ સદાડહં શરણ્યે ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકાભવાનિ ॥
વિવાદે વિષાદે પ્રમાદે પ્રવાસે જલે ચાડનલે પર્વતે શત્રુમધ્યે ।
અરણ્યે શરણ્યે સદા માં પ્રપાહિ ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાનિ ॥

સૃષ્ટિના રચનાકાળ પહેલા પણ શક્તિઓહતી જ. મહાકાલીનું અસ્તિત્વ સૂર્યથી પહેલા મહાતિમિર રૂપમાં હતું પછી તે જ ષોડશીના રૂપમાં ભુવનોના નિર્માણ કાર્યમાં સહાય થઈ. ભુવનોનું નિર્માણ કરીને તે ત્રણ લોકોની સંચાલિકા બની ગઈ તે ભુવનેશ્વરી રાજરાજેશ્વરી તરીકે વિખ્યાત થઈ. જો ભુવનોનું નિર્માણ ન થયું હોત તો શક્તિ ઉન્મુક્ત ફરતી હોત. વેરવિખેર અવસ્થામાં જ હોત. પરંતુ ત્રિભુવનની રચનાથી શક્તિના વિભિન્ન સ્વરૂપો રચનાત્મક કાર્યમાં સક્રિય બન્યાં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો શક્તિઓ લોકકલ્યાણના કાર્યમાં પ્રવૃત્ત બની. શક્તિના ત્રણ સ્વરૂપો પ્રચંડ અને પ્રલયકારી છે, જ્યારે ભુવનેશ્વરીના રૂપમાં અને સંરક્ષણ, પાલન અને પોષણનું કાર્યકરે છે. તે અતિવિનમ્ર અને જીવનદાયિની છે. આ સમસ્ત બ્રહ્માંડમાં ચૌરાસી લાખ યોનિઓમાં જે જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તે સર્વનું પાલન-પોષણ અને નિયંત્રણ ભુવનેશ્વરી કરે છે અને સર્વની ભૂખનું શમન પણ ભગવતી ભુવનેશ્વરી જ કરે છે. સૃષ્ટિના પ્રારંભમાં કેવલ ચારે બાજુ પાણી જ પાણી હતું. સૃષ્ટિ જળમય હતી ત્યારે

સૂર્યની ઉષ્ણતા ગ્રહણ કરીને ભુવનેશ્વરીએ પોતાનો વિસ્તાર કર્યો એટલે ધરા ઉપર જીવન અને વનસ્પતિનો પ્રાદુર્ભાવ સંભવિત થયો. ભુવનેશ્વરી વરદાયિની વરદા છે, તે ગોપાલસુંદરી છે અને સદા પ્રસન્ન રહી સ્મિત વરસાવનારી સ્મેરમુખી છે. તેની કરુણા અને દયા સમાન રૂપે વરસતી રહે છે.

મનુષ્ય વિજ્ઞાનમૂર્તિ છે, મનુષ્ય જીવંત કાવ્યમૂર્તિ છે, મનુષ્ય ધર્મમૂર્તિ પણ છે. આ રીતે મનુષ્ય ત્રિમૂર્તિ સ્વરૂપ છે. ધર્મમાં સૃષ્ટિના સૃજનની મોટી ક્ષમતા રહેલી છે. ધર્મ આ પૃથ્વી પર અપૂર્વ નિર્માણ કરી શકે છે. ધર્મ મનુષ્યનો સ્વભાવ છે. ધર્મ કોઈ વ્યક્તિ કે પંથ અથવા સંપ્રદાય નથી. ધર્મ એકાંગી નથી, ધર્મ સર્વાંગીણ છે. ધર્મ એક એવું તત્ત્વ છે જે માનવને પશુથી જુદો પાડે છે. મંદિર, મસ્જિદ, ગુરુદ્વારા અને ગિરજાઘરો તો ઝેર અને વિખવાદના અડ્ડા બની ગયા છે. એ જબરદસ્તીથી મિથ્યા પ્રચાર-પ્રસાર કરી રહ્યા છે, લોકોને પરસ્પર લડાવી રહ્યા છે. એનાથી ધર્મને બચાવવો જરૂરી છે.

જેઓ ભેદભાવ રાખે છે તે બ્રહ્માંડીય નથી બની શકતા, 'વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્' બોલવાનો તેમને અધિકાર નથી. જેઓનું વ્યક્તિત્વ ખંડિત છે. તેઓ સ્વયં જ પોતાની અંદર અશાંત હશે તેના જીવનમાં આનંદ કે પ્રસન્નતાનો અભાવ હશે. તેઓ ઉપયોગી બની શકે છે પરંતુ ઉલ્લાસપૂર્ણ નહીં. જેની વિચારધારા તુચ્છ છે, વિરાટ નથી. તેઓ ધર્મનું આવરણ ઓઢી શકે છે, પોતાની અસલિયત છૂપાવવા માટે. આવા લોકો સંકુચિત અને સંકીર્ણ વિચારધારામાં વહેતા તર્કવાદીઓ છે. બ્રહ્માંડને સંપૂર્ણતામાં સમજ્યા વિના, બ્રહ્માંડની સર્વતોવ્યાપી શક્તિ (ભુવનેશ્વરી)ને ઓળખ્યા વિના અધ્યાત્મની વાત કરવી એ હાસ્યાસ્પદ છે.

જેઓ ભેદભાવ કરીને, ભાગલા પડાવીને રાજ કરે છે. સત્તા પ્રાપ્ત કરે છે. તેઓ બ્રહ્માંડીય નથી બની શકતા. તેઓનો સત્તા ભોગ અલ્પકાલીન અને પ્રભુત્વ પણ ચિરંજીવી નથી બનતું. આદિ કવિ નરસિંહ મહેતાના શબ્દો સ્મરણ પટ ઉપર આવે છે.

"પક્ષાપક્ષી ત્યાં નહીં પરમેશ્વર, સમદૃષ્ટિને સર્વ સમાન"

ભગવતી રાજરાજેશ્વરીની દૃષ્ટિ પ્રત્યેક રાજકર્તા અને રાજાઓ પર રહે છે. તેમજ નાનામાં નાની કીટ કે જીવજંતુ ઉપર પણ નજર રાખે છે. તે કોઈ રીતે આંખ બંધ નથી કરતી તે સર્વનો સરખો ન્યાય કરે છે. તે પોતાની કૃપાદૃષ્ટિ સર્વ ઉપર સમાન ભાવે વરસાવે છે. તેની હ્રીં બીજાત્મકશક્તિ પ્રત્યેક વ્યક્તિ (વ્યષ્ટિ)નો સંબંધ સમસ્ત બ્રહ્માંડ સાથે જોડે છે. એ સમગ્ર બ્રહ્માંડની પરાશક્તિ છે તે જ પિંડ શરીરમાં કુંડલિની તરીકે સક્રિય છે.

હે મા ભુવનેશ્વરિ, હે રાજરાજેશ્વરિ ! ભલા, આપની કૃપા વગર કોણ કોણ મુકુટ ધારણ કરી શકે છે ? કોણ સિંહાસન રૂઢ થઈ શકે છે ?

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનું કથન છે કે હું શ્રેષ્ઠ તમમાં ઉત્પન્ન થાઉં છું અર્થાત્ એક રીતે મા ભુવનેશ્વરીના પ્રિય હોવાની ઘોષણા કરી રહ્યા છે. એ ગુણ ભગવતી ભુવનેશ્વરીની કૃપાથી જન્મજાત જોવા મળે છે. જો મા ભુવનેશ્વરીની કૃપા હોય તો

જીવનમાં રાજમુકુટ પ્રાપ્ત થાય છે. સિંહાસન યોગ થાય છે. જન્મ લેવાની સાથે આસપાસ એવી સ્થિતિઓનું સર્જન થવા માંડે છે, જીવનની સરિતા સ્વતઃ જ રાજ અને ઐશ્વર્યની તરફ વહેવા માંડે છે, લાલનપાલન રાજકુમારોની માફક થાય છે. અન્યથા મા ભુવનેશ્વરી દ્વારા જાતક પ્રમાણિત નથી બન્યો તો રાજાના ઘરમાં જન્મ લેવા છતાં પણ તેનું પતન થઈ શકે છે. સમગ્ર વિશ્વ રાજવંશોની કથાઓથી ભરેલું છે. સમગ્ર વિશ્વ તો શું સમગ્ર બ્રહ્માંડ રાજ રાજેશ્વરોની સ્તુતિ કરે છે અને તેઓના માધ્યમથી મા ભુવનેશ્વરી પ્રચંડતા, દિવ્યતા, અલૌકિકતા અને નૈસર્ગિકતાના કેટલાક દિવ્ય દૃશ્યોની અનુભૂતિ થાય છે. એટલે એમ કહી શકાય કે એ રાજરાજેશ્વરોની સ્તુતિ તો ખરા અર્થમાં રાજરાજેશ્વરી ભુવનેશ્વરી શક્તિની જ સ્તુતિ છે.

જેવી રીતે પ્રત્યેક પ્રાણીમાં આનુવંશિકા કામ કરે છે તેવી જ રીતે ભુવનેશ્વરી ઉપાસનામાં આનુવંશિકતામાં રાજ રાજેશ્વર અને રાજરાજેશ્વરીના ગુણોનો વિકાસ થાય છે. શાસન સૂત્રોનું નિર્માણ થાય છે, નૈસર્ગિકતાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. જેટલી શક્તિઓ આ પૃથ્વી પર ઉદિત થઈ છે. તે સર્વરાજ પરિવારોમાં ઉદિત થઈ છે. એટલે આપણે કળા અને કળાઓને સમજવી પડશે.

માતા સીતા રાજપરિવારમાં ઉદિત થઈ, દેવકી રાજપરિવારમાં જન્મી, રુક્મિણી સહિત કૃષ્ણની તમામ રાણીઓ અને પટરાણીઓ રાજપરિવારમાંથી ઉદિત થઈ, મહારાણી લક્ષ્મીબાઈ, મહારાણી અહલ્યાબાઈ, માતાકુંતી, કૌશલ્યા, કૈકેયી, સુમિત્રા, આદિ રાજપરિવારમાં ઉદિત થઈ. શતરૂપા, યશોધરા, દેવહૂતિ અને અનેક ઋષિ પત્નીઓ વગેરે તમામ કુલોમાં પ્રસિદ્ધ છે. જે કુલગામિની પણ છે. એ સર્વમાં જન્મજાત રાજરાજેશ્વરીના જ લક્ષણ છે, પદ્મિની શરીર, દિવ્યાંગ, એજ મહારાણીઓની માફક ઊઠવાનું, બેસવાનું, ફરવાનું ચાલવાનું, સૌંદર્ય અને અંગરાગ પણ ભરપુર. વળી બે સ્થિતિઓ મુખ્ય જોવામાં આવે છે તે પ્રથમ રાજકુળમાં જન્મ થવો અને બીજું સામ્રાજ્ઞીતત્ત્વની પ્રાપ્તિ. સંપૂર્ણ વિશ્વનો ઇતિહાસ કહે છે તેઓ સર્વ સામ્રાજ્ઞી સ્થિતિની પ્રાપ્તિના હેતુસર સતત પ્રયત્નશીલ રહે છે. આ છે રાજરાજેશ્વરીની આનુવંશિક્તાનું વિજ્ઞાન.

કાનૂન કોણ બનાવે છે ? નિયમ કોણ બનાવે છે ? પુરાણની રચના કોણ કરે છે ? ધર્મસૂત્રનું નિર્માણ કોણ કરે છે ? વરદાન આપવાની નિર્ણયાત્મક શક્તિ નૈસર્ગિક રૂપમાં વંશમાં રાજરાજેશ્વરી જ સ્થાપિત કરે છે. અધ્યાત્મમાં પણ રાજા હોય છે, વિદ્યાના ક્ષેત્રમાં રાજા હોય છે, વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં રાજા હોય છે. મને કોઈક તો બતાવો કે ક્યા ક્ષેત્રમાં રાજા નથી હોતા ? રાજત્વનો વિકાસ, સત્તા અને પ્રભુત્ત્વનો વિકાસ એક અતિ આવશ્યક છે. તેના દ્વારા જે તે ક્ષેત્રનું નિયંત્રણ થાય છે વ્યવસ્થાનું આયોજન થાય છે. જીવનનાં પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં રાજાની જે બોલબાલા છે રાજા જ પૂજાય છે. ઊગતા સૂર્યને જ સૌ કઈ પૂજે છે તેવી રીતે ઉદિત સત્તા પૂજાય છે. રાજા કે સત્તાધીશ ભાવિનું નિર્માણ કરે છે.

મહેનત, લગન, ભાગ્ય, જન્મકુંડળી, કોઈકનો સહારો આ બધી બેકાર વાતો છે. આ કોઈ વાતથી કોઈ રાજા બનતો નથી. હા, રાજાનો સાથ તો એ સર્વને લેવો જ પડશે. પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી સર્વોચ્ચ સ્થાને પહોંચ્યા પછી સફળ વ્યક્તિને લોકો પૂછે છે તમારી સફળતાનું રહસ્ય શું ? ત્યારે કોઈ પોતાના માતા-પિતા તો કોઈ ગુરુ કે કોઈ સહાયકર્તાને મહત્ત્વપૂર્ણ ગણાવે છે. કોઈ ભાગ્યને યશ આપે છે. કોઈ ઈશ્વરકૃપાને સફળતાનું કારણ ગણાવે છે. આ બધા જ ઉત્તરો ઘસાયેલી અને ટાપટીપવાળા છે. બધા જ ઉત્તરદાતાને ખબર છે કે, એ જે કંઈ બોલે છે તે બધો માત્ર બકવાસ છે. વિશ્વસુંદરીઓ પણ સૌંદર્ય પ્રતિયોગિતામાં મેના-પોપટની માફક બોલેલું સાંભળેલું જ બોલે છે. એટલે એ બધા તે ગોપનીય સૂત્રની શોધમાં અંદરને અંદર પ્રયત્નશીલ છે. સાચી હકીકત કોઈ જાણતું નથી. આનો ઉત્તર માત્ર એટલો જ કે અખિલ બ્રહ્માંડ નાયિકા, અખિલ ચરાચર વિશ્વની મૂલોત્પત્તિ મા રાજરાજેશ્વરી ભુવનેશ્વરીનું ગોપનીય સંચાલન સૂત્ર જ આની પાછળ કાર્યરત છે.

રાજા બનવાનો શોખ હોય તેથી રાજા નથી બનાતું, શૌર્યથી પણ કંઈ વળતું નથી, શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાથી પણ કંઈ થતું નથી. આમ કોઈ કોઈ સ્વબળે રાજા નથી બની શકતો. સ્વબળથી રાજા બનવાની કોશિશ કરનારાને ઘસડી ઘસડીને મારવામાં આવે છે. સિંહાસનનો મોહ, ગાદીનો મોહ, રાજમુકુટનો મોહ જેને થયો બસ તે મા ભુવનેશ્વરીના નિત્ય ચાલતા નાટકનો ખલનાયક બની ગયો એમ સમજવું.

મહાભારતનું નાટક સદાશિવને પ્રસન્ન કરવા માટે મા ભુવનેશ્વરીએ રચ્યું. ભુવનેશ્વરી અને સદાશિવ પંચપ્રેત આસન પર વિરાજમાન થઈ સમ્રાટ અને સામ્રાજ્ઞીની માફક સૃષ્ટિમાં થનારા નિત્ય મહાભારત રૂપી નાટકનો આનંદ લે છે.

બ્રહ્માંડની પ્રત્યેક તથાકથિત મા ભુવનેશ્વરીની વ્યવસ્થાની વિરુદ્ધ આજ્ઞાની વિરુદ્ધ, કૃપાની વિરુદ્ધ, ઈચ્છાની વિરુદ્ધ નાટકના નટની માફક જ્યારે મુકુટધારણ કરીને સિંહાસના-રુઢ થાય છે. ત્યારે હે મા ભૂવનેશ્વરી ! આપ કૃષ્ણરૂપી નાયકને આપના નાટ્યગૃહમાં ઉદિત કરો છો અને કૃષ્ણકાળનો આરંભ થાય છે અને એક એક કરીને આપના નાયક કૃષ્ણ રાજાઓનો સ્વાંગ રચનારા મૂઢ જીવોના મસ્તક મુકુટ સમેત, કિરીટકુંડળ સમેત ચક્રથી કાપી નાંખો છો. કોનું મસ્તક નથી કપાયું ? આપના મહાન નાટક મહાભારતમાં અંધ ધૃતરાષ્ટ્રને સિંહાસન ઉપરથી ઉખેડી ફેંકી દીધો, રાજમુકુટ છીનવી લીધો. દુર્યોધન સો ભાઈઓ સહિત મુકુટ સમેત મસ્તકવિહિન થઈ ગયો. સૂર્યવંશી સૂર્ય પુત્ર કર્ણ પાસે લીલાવશ કિરીટ-કુંડળ છીનવી લેવાયાં. સમસ્ત વિશ્વના સર્વરાજાઓ મહાભારતરૂપી મહાનાટકમાં મુકુટ સમેત માર્યા ગયા. સૃષ્ટિમાં મુકુટનો ખેલ છે, સિંહાસનનો ખેલ છે. જે ભગવતી રાજરાજેશ્વરીને અતિપ્રિય છે. હે માં ભગવતિ, તુંજ કૃષ્ણને કિરીટ કુંડળવિહીન કરવાની કળા શીખવીને મોકલે છે. આપની કૃપા થાય ત્યારે જ શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર થાય છે. હા, કૃષ્ણ તો આપને અતિપ્રિય છે.મુકુટ ધારણ કરેલ કંસને સિંહાસન પરથી ખેંચીને પછાડ્યો અને વધ કર્યો, મુકુટ

છીનવી લીધો. આપ કૃષ્ણલીલાથી પરમ આનંદિત થાવ છો. કૃષ્ણ એટલા માટે જ મહાન છે, પૂજનીય છે કારણ કે તેઓ પોતાની લીલાથી આપના મુખમંડળ ઉપર સ્મિત ફરકાવે છે. જેના ઉપર આપ કૃપાવાન થાવ છો. કૃષ્ણ એટલા માટે જ મહાન છે, પૂજનીય છે કારણ કે તેઓ પોતાની લીલાથી આપના મુખમંડળ ઉપર સ્મિત ફરકાવે છે. જેના ઉપર આપ કૃપાવાન થાવ છો. તેના સર્વ પાપ-પુણ્ય માફ થાય છે અને તે રાજરાજેશ્વર બની જાય છે.હા, કૃષ્ણ આપની કૃપાથી જ રાજરાજેશ્વર કહેવાય છે.

પ્રભુ રામનો રાજયાભિષેક થવાનો હતો, સિંહાસન આરુઢ થવાના હતા. સીતાજી મુકુટેશ્વરી બનવાના હતા. ત્યાં આપે લીલા શરૂ કરી દશરથનો મુકુટ ઉતરી ગયો. રામ વનવાસી થયા. જટામાં મુકુટના સ્થાને જંગલી ફૂલોનો શણગાર અને રુદ્રાક્ષની માળાએ સ્થાન લીધું વિષ્ણુતત્ત્વનું રુદ્રમાં પરિવર્તન થયું. માતા સીતા મહારાણી બનવાને બદલે વનવાસી કન્યકા જેવી શૃંગારિત બની ગઈ.

રાજ રાજેશ્વરના અભાવમાં હે મા ભુવનેશ્વરિ ! બ્રહ્માંડની ધરાઓ સૂકાઈને કાંટારૂપ બની જાય છે, થર થર કંપવા લાગે છે. તે આપની ચરણ રજ પ્રાપ્ત કરવા મથે છે. કારણ કે તેને લાગે છે ક્યાંય આપે દૃષ્ટિ તો નથી ફેરવી લીધી. રાજ રાજેશ્વરીના અભાવમાં નકલી, કુટિલ, છદ્મી, વ્યભિચારી, અસુર ઈત્યાદિ ભૂમિ પર કબજો જમાવી લે છે, તેમની દુર્દશા કરી નાંખે છે. તેમને શૃંગાર વિહિન કરીને શોષણ કરે છે. તેમને પાલતુ બનાવીને તેમની સાથે પશુવત્ વ્યવહાર કરે છે અને આ રીતે ધર્મ આશ્રિત ધરાનો ધર્મભંગ થાય છે અને કૂખમાં સધર્મનો ઉદય થાય છે. અંતમાં આપના પુત્ર રાજ રાજેશ્વરનું આગમન થાય છે.

આપ પૃથ્વી ઉપર રાજરાજેશ્વરના રૂપમાં કોઈ કબીર, મહાવીર, નાનક, બુદ્ધ કે દત્તાત્રેયનું પ્રદાન કરો છો. ક્યારેક રામ, પરશુરામ અને કૃષ્ણને મોકલી આપો છો. તેઓ જે ધરા ઉપર ઉદિત થાય છે તે ધરાને જીવનસંગિની બનાવી તેને જીવનભર શૃંગરિત કરવા પ્રયત્નશીલ રહે છે. તેની લાજની રક્ષા કરે છે, તેને માન-સન્માન આપે છે. તે ધરાની કૂખથી પોતાના અનુયાયીઓ અને શિષ્યોના રૂપમાં અનંત શિષ્યોના રૂપમાં અનંતપુત્રોને ઉત્પન્ન કરીને છોડી જાય છે. તેઓ પોતાની અર્ધાંગિનીને આજીવન આંખોની પલક બનાવી સિંહાસનારુઢ કરે છે. તેનું શોષણ નથી કરતા. તેના ઉપર બળાત્કાર નથી કરતા. તેની લાગણીને ઠેસ નથી પહોંચાડતા, તેને ભર બજારે નગ્ન નથી થવા દેતા, પરંતુ યૌવન ગર્વિતા બનાવે છે.

ભગવાન બુદ્ધ હોય કે મહાવીર, રામ હોય કે કૃષ્ણ, શંકરાચાર્ય, કબીર, નાનક, દત્તાત્રેય વગેરે આપના જ સંતાનો છે મા ભુવનેશ્વરી, તેઓ આપની કળાઓ અને આચરણથી યુક્ત છે. આપનું જ સ્તન્ય પીનારા છે એટલે જ તો આ ધન્ય ધરા ઉપર આપની માફક તેઓના યશોગાન થાય છે. તેઓ રાજરાજેશ્વરીના કૃપાપાત્ર રાજરાજેશ્વરો જ છે. આપ કુપિત થાવ છો ત્યારે શિવ રક્ષા કરે છે અને શિવકુપિત થાય ત્યારે આપ રક્ષણ કરો છો.

અનેક વાર રાસ મંડળમાં આપની સખીઓ શ્રદ્ધા, શાંતિ, ક્રોધા, કોશા, પૃથ્વી, જલા, જયા, વિજયા, બુદ્ધિ, જ્ઞાના ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ એ શિવની સાથે મહાયુતિ કરવાની ઇચ્છા કરી, શિવને પોતાના અધિકારમાં લેવાનું વિચાર્યું, એ સર્વ આપની માફક સૌંદર્યવાન અને પાશ તેમજ અંકુશને ધારણ કરનારી છે. આપની માફક એ બધી જ કળાવાન છે. પરંતુ હે અંબિકે, હે માતા રાજરાજેશ્વરી ! આપે તો બીજી જ ક્ષણે એને વિભક્ત કરી બ્રહ્માંડમાં વેરવિખેર કરી નાંખી, તેઓનું સ્વરૂપ પરિવર્તન કરી નાંખ્યું. એને પોતાના રાજરાજેશ્વરોને પ્રદાન કરી દીધી. આપે પૃથ્વીને અસંખ્ય ભાગોમાં વિભાજીત કરી બ્રહ્માંડને પાર્થિવ રૂપ પ્રદાન કર્યું. કોશાને વિભક્ત કરી કોશમય જીવનનો પ્રારંભ કર્યો. જ્ઞાતાને વિભાજિત કરી ઋષિઓમાં વહેંચી દીધી. બુદ્ધિને વિભાજિત કરી બુદ્ધિમાન પ્રાણીઓમાં ફાળવી દીધી. સુંદરીને વિભાજિત કરીને બ્રહ્માંડની સમસ્ત સ્ત્રીઓમાં સૌંદર્યરૂપે વહેંચી દીધી. શાંતિને વિભાજિત કરી તેમને મુનિઓ અને બ્રાહ્મણોમાં ફાળવી દીધી. જયા અને વિજયાને વિભક્ત કરી તેમને રાજરાજેશ્વરોની જન્મકુંડળીમાં સ્થાન આપ્યું, ત્યારથી માંડીને આજ સુધી રાજ રાજેશ્વરોને જય-વિજય પ્રાપ્ત થતો રહ્યો છે. જલાને વિભાજીત કરી બ્રહ્માંડને જળથી આપૂરિત કરી દીધું. હા, સંસારના મહારાસમાં રાસમંડળની નાયિકા બની આપ અને સદાશિવ આલિંગિત થાવ છો... આપનો આદેશ, આપની ક્રિયા અને આપની ઇચ્છા પર કોઈ પ્રશ્ન ચિન્હ લગાવી શકતું નથી. કોઈ પ્રશ્નાર્થ ઊભો કરવા શક્તિમાન જ નથી. આપના આદેશ, આપના નિયમ અને આપનું અનુશાસન સર્વને શિરોધાર્ય છે. એમાં જ સર્વનું કલ્યાણ છે.

પ્રાચીનકાળમાં સૂર્યવંશી રાજા સ્વાયંભુવ મનુ મહારાજે એક હજાર વર્ષ સુધી એક પગે ઊભા રહી હ્રીં મંત્રના જપ કર્યા ત્યારે ભગવતીએ પ્રગટ થઈ સ્પષ્ટરૂપે વરદાન આપ્યું કે જ્યાં સૃષ્ટિ રહેશે ત્યાં સુધી સૂર્યવંશ જ શાસન કરશે. ચાહે ત્યારે હોય અથવા અત્યારે. ચાહે જીવનનું કોઈપણ ક્ષેત્ર હોય સૂર્યવંશ જ સૃષ્ટિમાં શાસન કરે છે. આ બધો દિવ્ય દૃષ્ટિથી સમજાય એવો વિષય છે. પરશુરામનો અવતાર થયો સૃષ્ટિના પ્રલોક લોકમાં ક્ષત્રિયોના, રાજાઓના મુકુટ યુક્ત મસ્તક કપાઈ કપાઈને પડવા લાગ્યા. એક બે વાર નહીં પુરા એકવીસ વાર ક્ષત્રિય વંશનો સર્વનાશ થઈ ગયો. બસ, બચી ગયું માત્ર ઇક્ષ્વાકુ કુળ, સૂર્યવંશ કારણ કે તે હે ભગવતી ! આપનો વંશ છે. આપ આ વંશમાં પોતાના નાયકોને સમય સમય પર ઉદિત કરો છો. રામ, પરશુરામ, ભગીરથ, સગર, હરિશ્ચંદ્ર, ગોતમ બુદ્ધ, મહાવીર, ઋષભદેવ, લક્ષ્મણ, હનુમાન, કર્ણ, શિવાજી, રાણાપ્રતાપ, અહિલ્યાબાઈ, ગુરુનાનક, ગુરુ ગોવિંદસિંહથી આજ પર્યંત શાસન સૂત્ર ઇક્ષ્વાકુ કુળ અને સૂર્યવંશીના જ હાથમાં છે. આપ કુલગામિની છો અને કુલની મર્યાદામાં જ ચાલો છો. અન્યત્ર નહીં.

ઉમા સ્વરૂપિણી રાજરાજેશ્વરી ભુવનેશ્વરી રાજસભામાં કિરીટકુંડળ ધારણ કરી સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન હતી. ત્યારે એક નટરૂપ ધારણ કરીને નટેશ્વર શિવ ત્યાં પધાર્યા. ડમરુ વગાડી નૃત્ય કર્યું. ભગવતી શિવાની સામે એવું નૃત્ય કર્યું કે, મેનારાણી

પણ પ્રસન્ન થઈ ગઈ. તે બોલી ઊઠી 'માંગો નટ આજે જે માંગો તે મળશે.'' ઉમા સ્વરૂપ ભૂવનેશ્વરીના વસ્ત્ર લાલ રંગના હતા. શિવજીએ પણ લાલ વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં હતા. તેઓ બોલી ઊઠ્યા મને આપની પુત્રી શિવા આપો. હિમાલય અને મેના રાણી કુપિત થઈ ગયા. નટની સાથે શિવાનો વિવાહ ? ત્યારે શિવે જોતજોતામાં મુકુટધારી બ્રહ્માનું રૂપ ધારણ કર્યું, ત્યારપછી વિષ્ણુ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. આ પછી મુકુટ ધારણ કરી, ઈન્દ્રરૂપે પ્રગટ થયા અને ત્યારબાદ અદશ્ય થઈ ગયા અને અચાનક ગૌરવર્ણ, ૧૬ વર્ષની અવસ્થા અને શિર ઉપર મુકુટ ધારણ કરી સર્વના રૂપમાં પ્રગટ થઈ ગયા અને આ રીતે હિમાલયરાજની સભામાં મુકુટધારી, સર્વેશ્વર, સામ્રાંટેશ્વર ભગવાન શિવનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. પછી બાકી શું રહ્યું ? શિવના આભૂષણ રૂપ સર્પો, તેમનું વાહન નંદી, તેમના ભૈરવ અને ભૈરવીઓ, તેમના દિક્પાલો, કુષ્માંડ, વૈતાલ, તેમની ભદ્રકાળી, મહાકાળી, ચામુંડા તેમના ભૂત-પ્રેતો, તેમના ગણો, તેમની વિરાટ શિવસેના આ બધાએ કિરીટકુંડળ ધારણ કરી સિંહાસના રુઢ થઈ ગયા અને શિવ સામ્રાજ્યનો ઉદય થયો. સર્વસુવિધા યુક્ત, સર્વ બ્રહ્માંડ સુપૂજિત, સર્વલોકોમાં સુપૂજિત સર્વેશ્વર શિવની સત્તાનો શિવલોકમાં ઉદ્ગમ થયો. આ રીતે રાજરાજેશ્વર સર્વેશ્વર શિવની સાથે રાજરાજેશ્વરીનો વિવાહ સંપન્ન થયો. આ લગ્નોત્સવ એટલો બધો અદ્ભુત અને અલૌકિક અને અદ્વિતીય હતો કે જેનું વર્ણન તો મારા જેવા અલ્પજ્ઞ માટે સંપૂર્ણ શક્ય નથી. આ પ્રસંગનું વર્ણન 'દેવ્યપરાધ ક્ષમાપન સ્તોત્ર'માં શ્રી મદ્ આદ્ય શંકરાચાર્યે તેની અધિકૃત વાણીમાં આ પ્રમાણે કર્યું છે.

ચિતાભસ્માલેપો ગરલમશન દિક્પટ ધરો,
જટાધારી કણ્ઠે ભૂજગપતિહારી પશુપતિઃ ।
કપાલી ભૂતેશો ભજતિ જગદીશૈક પદવીં,
ભવાનિ તત્પાણિ-ગ્રહણ પરિપાટી ફલમિદમ્ ॥૭॥

હે માતા ! શંકર પરમાત્મા ચિંતાની ભસ્મલેપન કરનારા વિષને ખાનારા દિશારૂપી વસ્ત્રવાળા, જટાધારણ કરનારા, કંઠમાં સર્પનો હાર પહેરનારા, પશુ-નંદીના સ્વામી, હાથમાં ખોપરી રાખનારા અને સર્વ ભૂતાદિના ઈશ્વર છે છતાં 'જગતના ઈશ્વર' એવી સર્વોત્તમ મહાપદવીને ભોગવે છે. તે તો હે ભવાનિ ! તમારા જ પાણિગ્રહણના પ્રભાવનું જ ફળ છે, એમ હું માનું છું.

ખરેખર, રાજરાજેશ્વરી ભુવનેશ્વરી સાથે લગ્ન થયા પછી શિવ સત્તાનો ઉદ્ગમ થયો અને મુકુટધારી શિવ સર્વેશ્વર બન્યા. આ બધું રાજરાજેશ્વરી ભુવનેશ્વરીની કૃપાનું પરિણામ નથી તો શું છે ? આ છે 'રાજરાજેશ્વરી રહસ્યમ્' શિવ શાસનતઃ શિવ શાસનતઃ શિવશાસનતઃ ૐ હ્રીં નમઃ ।

શ્રી ભુવનેશ્વરી એકાક્ષરી મંત્ર સાધના

ભગવતી ભુવનેશ્વરીનો એકાક્ષરી મંત્ર છે - 'હ્રીં'

આ મંત્રનો ઉચ્ચાર નીચે મુજબ છે.

નકુલીશોઽગ્નિમારુઢો તામ નેત્રાર્દ્ધ -ચન્દ્ર-વત્ ।
બીજં તસ્યા સમાખ્યાતં સેવિતં સિદ્ધિ-કાંક્ષિભિઃ ॥

અર્થાત્ - નકુલીશ 'હ', આ વ્યોમબીજ 'હ'માં કૈલાશ આદિ પુણ્ય સ્થળ પ્રતિષ્ઠિત છે. વહ્નિ બીજ 'ર' થી સુવર્ણ આદિ નિષ્પન્ન થાય છે, જેનાથી સૃષ્ટિની સ્થિતિ છે. અગ્નિ 'ર'થી આરુઢ (યુક્ત) 'હ્ર' છે. તુર્યસ્વર 'ઈ' પાતાલમાં શેપ નાગના રૂપમાં છે, જે ભૂમંડળને ધારણ કરે છે. આથી એ પાતાળની પણ સ્વામિની છે. વામનેત્ર - 'ઈ' અર્ધ ચંદ્ર 'ँ' સહિત - હ્રીં થાય છે. આ ભુવનેશ્વરીનો એકાક્ષરી બીજ મંત્ર છે. આ રીતે ભુવનેશ્વરી સમસ્ત ભુવનોની અધીશ્વરી છે.

ઉક્ત મૂલમંત્રની સાધનામાં વિનિયોગ આદિ કર્મોનું વિવરણ નીચે દર્શાવેલ ક્રમ પ્રમાણે છે.

✦ વિનિયોગ :

અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી મંત્રસ્ય શક્તિર્ઋષિગાયિત્રી છન્દો હકારો બીજં ઈકારઃ શક્તીરેફઃ કીલકં શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવતા ચતુવર્ગ સિદ્ધયર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

આ રીતે વિનિયોગ કર્યા બાદ નીચે મુજબ 'ઋષ્યાદિન્યાસ' કરવા -

ઋષ્યાદિન્યાસ :

શક્તિ ઋષયે નમઃ (શિરસિ) । ગાયત્રીચ્છંદસે નમઃ (મુખે) ।
ભુવનેશ્વર્યૌ દેવતાયૈ નમઃ (હૃદિ) । હં બીજાય નમઃ(ગુહ્યે)।
ઈ શક્તયે નમઃ (પાદયો) । રં કીલકાય નમઃ (નાભૌ) ।
વિનિયોગાય નમઃ (સર્વાંગે) ।

આ પછી નીચે મુજબ કરન્યાસ કરવા -

✦ કરન્યાસ :

ॐ હ્રાં અંગૂષ્ઠાભ્યાં નમઃ । **ॐ હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ ।**
ॐ હ્રૂં મધ્યામાભ્યાં નમઃ । **ॐ હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ ।**
ॐ હ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ । **ॐ હ્રઃ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।**

આ પછી નિમ્નાનુસાર 'હૃદયાદિ ષડ્ંગ ન્યાસ કરવા -

✧ હૃદયાદિષડંગન્યાસ :

ૐ હ્રાં હૃદયાય નમઃ । ૐ હ્રીં શિરસે સ્વાહા ।
ૐ હ્રૂં શિખાયૈ વષટ્ । ૐ હ્રૈં કવચાય હુમ્ ।
ૐ હ્રૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । ૐ હ્રઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

ઉક્ત ન્યાસો કર્યા પછી સર્વદેવોપયોગી પદ્ધતિ પ્રમાણે સૃષ્ટિ-સ્થિતિ સંહાર માતૃકાન્યાસ કરવા આવશ્યક છે. જો તે કરવાની અસમર્થતા હોય તો પછી નીચે દર્શાવ્યા અનુસાર મંત્ર વર્ણન્યાસ કરવા જોઈએ.

✧ મંત્ર વર્ણન્યાસ :

ૐ હલ્લેખાયૈ નમઃ । ૐ ગગનાયૈ નમઃ (મુખે) ।
ૐ ઉં રકતાયૈ નમઃ (હૃદિ) । ૐ ઇં કરાલિકાયૈ નમઃ (ગુહ્યે) ।
ૐ અં મહોચ્છુષ્માયૈ નમઃ (પાદયોઃ) ।

આ પછી નીચે મુજબના 'પંચ વકત્રન્યાસ' કરવા -

✧ પંચવકત્રન્યાસ :

ૐ ઓં હૃલ્લેખાયૈ ઊર્ધ્વવકત્રાય નમઃ (શિરસિ) ।
ૐ અં ગગનાયૈ પૂર્વવકત્રાય નમઃ (મુખે) ।
ૐ ઉં રકતાયૈ દક્ષિણવકત્રાય નમઃ (હૃદિ) ।
ૐ ઇં કરાલિકાયૈ ઉત્તરવકત્રાય નમઃ (ગુહ્યે) ।
ૐ અં મહોચ્છુષ્માયૈ પશ્ચિમવકત્રાય નમઃ (પાદયોઃ) ।

આટલું કર્યા પછી નીચે મુજબ વિન્યાસ કરવા -

✧ વિન્યાસ :

ૐ ગાયત્રી સહિત બ્રહ્મણે નમઃ (ભાલે) ।
ૐ સાવિત્રી સહિત વિષ્ણવે નમઃ (દક્ષિણ કપોલે) ।
ૐ વાગીશ્વરી સહિત મહેશ્વરાય નમઃ (વામ કપોલે) ।
ૐ શ્રી સહિત ધનપતયે નમઃ (વામ કર્ણાગ્રે) ।
ૐ રતિસહિતસ્મરાય નમઃ (મુખે) ।
ૐ પુષ્ટિ સહિત ગણપતયે નમઃ (દક્ષિણ કર્ણોપરિ) ।
ૐ શંખ નિધયે નમઃ (દક્ષિણ ગણ્ડકર્ણાન્તરાલે) ।
ૐ પદ્મ નિધયે નમઃ વામગળ્ડ(કર્ણાન્તરાલે) ।
ૐ હ્રીં મૂલદેવતા ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ (મુખે) ।

આ પછી નીચે મુજબ કરવું.

ૐ ગાયત્રી સહિત બ્રહ્મણે નમઃ (કણ્ઠમૂલે) ।

ૐ સાવિત્રી સહિત વિષ્ણવે નમઃ (દક્ષિણ સ્તને) ।

ૐ વાગીશ્વરી સહિત મહેશ્વરાય નમઃ (વામ સ્તને) ।

ૐ શ્રીસહિત ધનપતયે નમઃ (વામાંગે) ।

ૐ રતિસહિતસ્મરાય નમઃ (હૃદયકમલે) ।

ૐ પુષ્ટિસહિત ગણપતયે નમઃ (દક્ષિણાંગે) ।

ૐ શંખનિધયે નમઃ (દક્ષિણ પાર્શ્વે) ।

ૐ પદ્મનિધયે નમઃ (વામ પાર્શ્વે) ।

ૐ હ્રીં મૂલદેવતા ભુવનૈશ્વર્યૈ નમઃ (નાભૌ) ।

આ પછી નીચે મુજબ કરવું.

ૐ બ્રાહ્મયૈ નમઃ (ભાલે) ।

ૐ માહેશ્વર્યૈ નમઃ (વામાંગે) ।

ૐ કૌમાર્યૈ નમઃ (વામ પાર્શ્વે) ।

ૐ વૈષ્ણવ્યૈ નમઃ (જઠરે) ।

ૐ વારાહ્યૈ નમઃ (દક્ષિણ પાર્શ્વે) ।

ૐ ઈન્દ્રાણ્યૈ નમઃ (દક્ષિણાંગે) ।

ૐ ચામુણ્ડાયૈ નમઃ (કણ્ઠે) ।

ૐ મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ (હૃદિ) ।

ઉક્ત વિધિથી વિન્યાસ કર્યા બાદ હૃદય પર હાથ રાખીને -

ૐ હ્રીં મૂલદેવતા ભૂવનેશ્વર્યૈ સર્વાંગે વ્યાપકં ભવ ।

આ પ્રમાણે વિન્યાસ કરીને દેવતા રૂપની ભાવના કરતા રહી નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

✦ **ધ્યાન :**

ઉદ્યયદિન દ્યુતિમિન્દુ કિરીટાં તુંગકુચાં નયનત્રય યુક્તામ્ ।
સ્મેરમુખીં વરદાંકુશપાશ ભીતિકરાં પ્રભજે ભુવનેશીમ્ ॥

પ્રાતઃકાલીન સૂર્યની કાંતિ સમાન કાન્તિમતી, મુકુટમાં ચંદ્રમા, ઉન્નત ઉરોજ અને ત્રણ નેત્રોવાળી, સ્મિત ફરકાવતું મુખ, હાથમાં વર, અંકુશ, પાશ અને અભય ધારણ કરનારી ભુવનેશ્વરીનું હું સ્મરણ કરું છું.

આલમ્બિ કુંતલભરામભિરામ વક્ત્રામાપીવર સ્તન તટીં તનુવૃત્ત મધ્યાં ।
ચિંતાક્ષ સૂત્ર કલશા લિખિતાઢય હસ્તાંમાવર્તયામિ: મનસા તવ ગૌરિ મૂર્તિમ્ ॥

હે ભૂવનેશ્વરી ! આપના કેશ લંબવત્ છે, મુખકમળ સુંદર છે. કુચ (સ્તનદ્વય) ઉન્નત અને કઠોર છે. કટિ(કમર) પાતળી છે તથા આપની ભુજાઓમાં જપવટિકા, કુંભ, પુસ્તક અને જ્ઞાનમુદ્રા છે. હે દેવી ! આપના આ સ્વરૂપને પ્રણામ કરું છું.

અથાનંદમયી સાક્ષાચ્છબ્દ બ્રહ્મ સ્વરૂપિણીં ।
ઈડે સકલ સમ્પત્યૈ જગત્કારણમંબિકાં ॥

- સાક્ષાત્ શબ્દ બ્રહ્મરૂપી, આનંદમયી, જગતની કારક હે ભુવનેશ્વરી દેવી ! (અંબા) ભૌતિક સંપત્તિની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે આપની સ્તુતિ કરું છું.

ધ્યાનોપરાંત સર્વતોભદ્રમંડળ પદ્ધતિ અનુસાર પીઠ દેવતાઓને સ્થાપિત કરવા. 'મં મણ્ડૂકાદિ પરત્વાન્ત પીઠદેવતાભ્યો નમઃ ! એ મંત્રથી પૂજા કરીને પીઠશક્તિઓની પૂજા કરવી.

પૂર્વાદિક્રમથી નીચે મુજબ પીઠશક્તિઓની પૂજા કરવી.

ॐ જયાયૈ નમઃ । ॐ વિજયાયૈ નમઃ ।
ॐ અજિતાયૈ નમઃ । ॐ અપરાજિતાયૈ નમઃ ।
ॐ નિત્યાયૈ નમઃ । ॐ વિલાસિન્યૈ નમઃ ।
ॐ દોગ્ધ્રયૈ નમઃ । ॐ અઘોરાયૈ નમઃ ।
પીઠ મધ્યે - ॐ મઙ્ગલાયૈ નમઃ ।

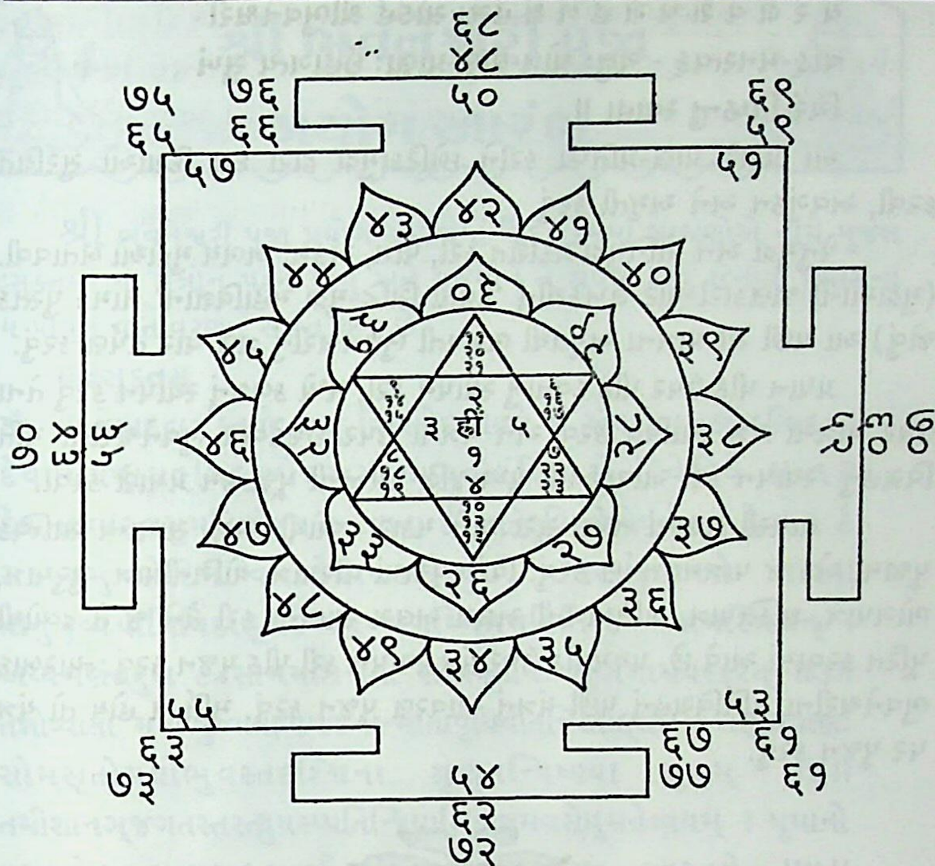
ઉક્ત વિધિથી નવ પીઠશક્તિઓની પૂજા કર્યા બાદ પટ્કોણ અષ્ટદલ વૃત તથા પોડશદલ ભૂપુરથી યુક્ત પૂજન યંત્ર સુવર્ણાદિપાત્રમાં રક્ત ચંદન (રતાંજલી)થી દાડમની કલમ વડે અંકિત કરવું અથવા સુવર્ણ કે તામ્રપત્ર પર ઉત્કીર્ણ યંત્ર હોય તો તેને ઉક્ત પીઠ ઉપર સ્થાપિત કરવું.

યંત્ર સ્થાપિત કરતાં પહેલાં એક પુષ્પ લઈને ॐ હ્રીં સર્વશક્તિ કમલાસનાય નમઃ । એ પ્રમાણે બોલી આસનના રૂપમાં ચઢાવવું પછી તેના ઉપર યંત્ર સ્થાપિત કરવું.

શ્રી ભુવનેશ્વરીના પૂજન યંત્રનો ઉદ્ધાર નીચે પ્રમાણે છે -

પદ્મમષ્ટ-દલં બાહ્યે બાહ્યે વૃત્તં પોડશભિર્દલૈઃ વિલિખેત્ કર્ણિકા - મધ્યે પટ્કોણમતિ સુન્દરમ્ । ચતુરસ્ત્રં ચ ચતુર્દ્વારમૈવં મણ્ડલમાલિખેત્ ॥

અર્થાત્ અષ્ટદલ કમળની બહાર પોડશ દલોથી યુક્ત વૃત (વર્તુળ) નિર્માણ કરી, કર્ણિકાની મધ્યમાં અતિ સુંદર પટ્કોણ લખવો. પછી ચાર દ્વારવાળું ચતુરસ્ત્ર(ભૂપુર) બનાવી મંડળ બનાવવું.

ભુવનેશ્વરી યંત્ર

પૂજાયંત્રમાં ભુવનેશ્વરી દેવીની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી અને ભુવનેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ વિગ્રહ હોય તો તેની પણ નીચેના મંત્રો વડે પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી. પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા વખતે લેલિહાન મુદ્રાનો ઉપયોગ કરવો.

ૐ આં હ્રીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં હંસઃ
સોડહં અસ્મિન્ યંત્ર મૂર્તિષુ શ્રી ભુવનેશ્વરી પ્રાણા ઈહ પ્રાણાઃ ।
ૐ આં હ્રીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં હંસઃ સોડહં
અસ્મિન્ યંત્ર । મૂર્તિષુ શ્રી ભુવનેશ્વરી જીવ ઈહ સ્થિતઃ ।
ૐ આં હ્રીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં હંસઃ સોડહં
શ્રી ભુવનેશ્વરી સર્વેન્દ્રિયાણિ ઈહ સ્થિતાનિ । ૐ આં હ્રીં ક્રોં

યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં હંસઃ સોઙહં શ્રીભુવનેશ્વરી
વાઙ્-મનસ્ત્વક્ - ચક્ષુઃ શ્રોત્ર-ઘ્રાણ-પ્રાણાઃ ઈહાગત્ય સુખં
ચિરં તિષ્ઠન્તુ સ્વાહા ॥

આ પ્રકારે પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરીને છોટિકામુદ્રા દ્વારા દશ દિશાઓ સુરક્ષિત કરવી, અવગુંઠન અને અમૃતી કરવું.

ધેનુમુદ્રા અને યોનિમુદ્રા પ્રદર્શિત કરી, પાશ, અંકુશ, અભય મુદ્રાઓ બતાવવી. (મુદ્રાઓની જાણકારી માટે લેખકશ્રીનું 'દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન' નામક પુસ્તક જોવું) આ પછી શ્રી પાત્રના અમૃતથી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું ત્રણ વાર તર્પણ કરવું.

પ્રધાન પીઠ ઉપર પીઠ દેવતાનું સ્થાપન કરી, મધ્યે કળશનું સ્થાપન કરવું તેના ઉપર પાત્રમાં યંત્ર સ્થાપિત કરવું અને યંત્રના ઉપર ઈષ્ટદેવતા ભુવનેશ્વરીના મૂર્તિ વિગ્રહનું સ્થાપન કરી આવાહનથી પુષ્પાંજલિ પર્યન્તની પૂજા ક્રમ પ્રમાણે કરવી.

તામસી પૂજામાં તર્પણ-સુરા અને મકાર દ્રવ્યોથી કરવું. સામાન્ય સાત્ત્વિક પૂજામાં એક જ પાત્રમાં તર્પણ કરવું. વિશેષપૂજામાં વીરપાત્ર, યોગિનીપાત્ર, ગુરુપાત્ર, ભોગપાત્ર, શક્તિપાત્ર, બલિપાત્રની અલગ અલગ સ્થાપના કરી તેને જે તે દ્રવ્યોથી પૂરિત કરવામાં આવે છે. પ્રથમપીઠ ઉપર યંત્ર સ્થાપન કરી પીઠ પૂજન કરવું. ત્યારબાદ ભુવનેશ્વરીના મૂર્તિવિગ્રહનું પછી યંત્રનું આવરણ પૂજન કરવું. મૂર્તિ ન હોય તો યંત્ર પર પૂજન કરવું.

શ્રી ભુવનેશ્વરી પૂજા પ્રયોગ આરંભ

શ્રી ભુવનેશ્વરી પૂજા પ્રયોગ આરંભમાં વૈદિક કર્મમાં બ્રાહ્મણોએ નીચે મુજબ 'ભદ્રસૂક્તમ્' ના મંત્રોનું પઠન કરવું અને યજમાને તે શ્રવણ કરવું જેનાથી ઉપાસના યોગ્ય પવિત્ર વાતાવરણનું સર્જન થાય છે.

✦ **ભદ્રસૂકતમ્**

ૐ આનોભદ્દ્રાઃ ક્તવો યન્તુ વિશ્વતોદબ્ધાસો ડ અપરીતાસડઉદ્ભિદઃ ।
દેવાનોયથાસદ્મિદ્વૃધેડઅસન્નપ્રાયુવોરંક્ષિતારો દિવેદિવે ॥ ૧॥
દેવાનામ્ભદ્દ્રાસુમતિર્ઋજૂયતાન્દેવાના ઠ રાતિરભિનોનિવર્ત્તતાત્ દેવાના ઠ
સકખ્યમુપસેદિમાવ્વયન્હેવાનડઆયુઃ પ્રતિરન્તુજીવસે ॥૨॥
તાનુપૂર્વ્વયાનિવિદાહૂમદેવ્વયમ્ભગમ્મિત્રમદિતિન્દ - ક્ષમસ્ત્રિઘન્ ।
અર્ય્યમણંવરુણ ઠ સોમમશિશ્વના સરસ્વતીનઃ સુભગામયસ્કરત્ ॥૩॥
તન્નોવ્વાતો મયોભુવ્વાતાભેષજન્તન્માતાપૃથિવીતત્પિતાદ્દ્યૌઃ । તદ્ગ્રાવાણઃ
સોમસૃતોમયોભુવસ્તદશ્વિના શ્રૃણુતન્ધિષણ્યા યુવમ્ ॥૪॥
તમીશાનઞ્જગતસ્તસ્થુષસ્પ્પતિન્ધિયાગિજન્નમવસેહૂમહેવ્વયમ્ । પૂષાનો
યથાવ્વેદ સામસદ્દવ્વૃધેરક્ષિતાપાયુરદબ્ધયઃ સ્વસ્તયે ॥૫॥
સ્વસ્તિ ન ઈન્દ્રોવ્વૃદ્ધશ્રવાઃ સ્વસ્તિ નઃ - પૂષાવ્વિશ્વવેદાઃ ।
સ્વસ્તિનસ્તાક્ષ્યોંડઅરિષ્ટનેમિઃ સ્વસ્તિ નો બૃહસ્પ્પતિર્દ્ધાતુ ॥૧॥
પુષદશ્વામરુતઃ પૃશ્નિમાતરઃ શુભંયાવાનોવ્વિદધેષુજગ્ગમયઃ ।
અગ્નિર્જિહ્વામનવઃ સૂરચક્ષસોવ્વિશ્વેનોદેવાડઅવસાગમન્નિહ ॥૨॥
ભદ્દ્રઙ્કર્ણેભિઃ શ્રૃણુયામદેવાભદ્દ્રમ્પશ્યેમાક્ષભિર્ય્યજત્રારાઃ ।
સ્થિરૈરઙ્ગેસ્તષ્ટુવા ઠ સસ્તનૂભિર્વ્વયશેમહિદેવહિર્તય્યદાયુઃ ॥૩॥
શતમિન્નુશરદોડઅન્તિદેવાયત્રાનશ્ચ્ચવક્રારાજરસન્તનૂતામ્ ।
પુત્રારાસોયત્રપિતરોભવન્તિમાનોમદ્ધયારીરિષતાયુર્ગ્ગન્તોઃ ॥૪॥
અદિતિદ્દ્યૌરદિતિરન્તરિક્ષ - મદિતિર્મ્માતાસપિતાસપુત્રઃ ।
વિશ્વેદેવાડઅદિતિઃ પઞ્ચજનાડઅદિતિર્જ્જાતમદિતિર્જ્જનિત્ત્વમ્ ॥૫॥

દ્યૌઃ શાન્તિરન્તરિક્ષ ઠ. શાન્તિઃ પૃથિવીશાન્તિરાપઃ શાન્તિરૌષધયઃ શાન્તિઃ વ્વનસ્પ્પતયઃ શાન્તિર્વ્વિશ્વેદેવાઃ શાન્તિર્વ્રહ્મશાન્તિઃ સર્વ્વ ઠ શાન્તિઃ શાન્તિરેવશાન્તિઃ સા માશાન્તિરેધિ ॥૬॥ યતોયતઃ સમીહસે તતોનોડઅભયંકુરુ । શન્નઃ કુરુહપ્રજાભ્યોડભયન્નઃ પશુભ્યઃ॥૭॥

સુશાન્તિર્ભવતુ ॥

પ્રત્યેક ઉપાસનાનો શુભારંભ શાંતિ સ્તોત્ર વડે કરવાથી શાંતિમય વાતાવરણ સર્જાય છે. દેવતાઓની કૃપા મળે છે. વિઘ્નોનું નિવારણ થાય છે. ચિત્ત એકાગ્ર બને છે માટે શાંતિ સ્તોત્રનું પઠન અવશ્ય કરવું.

✧ ॥ શાંતિ - સ્તોત્રમ્ ॥

નશ્યન્તુ પ્રેતકૂષ્માણ્ડા નશ્યન્તુ દૂષકા નરાઃ ।
સાધકાનાં શિવાઃ સન્તુ આમ્નાય પરિપાલિનામ્ ॥૧॥
જયન્તિ માતરઃ સર્વા જયન્તિ યોગિની ગણાઃ ।
જયન્તિ સિદ્ધ ડાકિગ્યો જયન્તિ ગુરુ પંક્તયઃ ॥૨॥
જયન્તિ સાધકાઃ સર્વે વિશુદ્ધાઃ સાધકાશ્ચ યે ।
સમયાચાર સમ્પન્ના જયન્તિ પૂજકા નરાઃ ॥૩॥
નન્દન્તુ ચાણિમાસિદ્ધા નન્દન્તુ કુલપાલકાઃ ।
ઈન્દ્રાદ્યા દેવતા સર્વે તૃપ્યન્તુ વાસ્તુ દેવતઃ ॥૪॥
ચન્દ્રસૂર્યાદયો દેવાસ્તૃપ્યન્તુ મમ ભક્તિતઃ ।
નક્ષત્રાણિ ગ્રહાઃ યોગઃ કરણા રાશયશ્ચ યે ॥૫॥
સર્વે તે સૂખિનો યાન્તુ સર્પા નશ્યન્તુ એક્ષિણઃ ।
પશવસ્તુરગાશ્ચૈવ પર્વતાઃ કન્દરા ગુહાઃ ॥૬॥
ઋષયો બ્રાહ્મણાઃ સર્વે શાન્તિ કુર્વન્તુ સર્વદા ।
સ્તુતા મે વિદિતાઃ સન્તુ સિદ્ધાસ્તિષ્ઠન્તુ પૂજકાઃ ॥૭॥
યે યે પાપધિયસ્સુદૂપણરતામન્નિન્દકાઃ પૂજને ।
વેદાચાર વિમર્દ નેષ્ટ હૃદયા ભ્રષ્ટાશ્ચ યે સાધકાઃ ॥
દૃષ્ટવા ચક્રમપૂર્વમગ્દહૃદયા યે કૌલિકા પૂજકા
સ્તે તે યામ્તુ વિનાશમત્ર સમયે ભી ભૈરવસ્યાજ્ઞયા ॥૮॥
દ્વેષ્ટારઃ સાધકાનાં ચ સદૈવામ્નાય દૂષકાઃ ।
ડાકિનૌનાં મુખે યાન્તુ તુપ્તાસ્તત્પિશિતૈ સ્તુતાઃ ॥૯॥

યે વા શક્તિપરાયણાઃ શિવપરા યે વૈષ્ણવાઃ સાવધઃ ।
સર્વસ્માદખિલે સુરાધિપમજં સેવ્યં સૂરૈ સન્તતમ્ ॥
શક્તિં વિષ્ણુપિયા શિવં ચ સુધિયાશ્રીકૃષ્ણ બુદ્ધ્યા ચ યે ।
સેવન્તે ત્રિપુરં ત્વભેદમતયો ગચ્છન્તુ મોક્ષન્તુ તે ॥૧૦॥
શત્રવો નાશમાયાન્તુ મમ નિન્દાકરાશ્ચ યે ।
દ્વેષ્ટારઃ સાધકાનાં ચ તે નશ્યન્તુ શિવાજ્ઞયા ॥૧૧॥
તત્પરં પઠેત્ સ્તોત્રમાનન્દસ્તોત્રમુત્તમમ્ ।
સર્વસિદ્ધિ ભવેત્તસ્ય સર્વલાભો પ્રણાશ્યતિ ॥૧૨॥

'ભદ્રસૂક્તમ્' અને 'શાંતિ સ્તોત્રમ્'ના મંત્રોનું પઠન કર્યા પછી નીચે મુજબ આરાધ્ય દેવતાઓને નમસ્કાર કરી પૂજન કાર્યનો આરંભ કરવો.

સ્નાન, સંધ્યાં વંદન, પૂજન વગેરે નિત્ય કર્મ સંપાદન કરી પૂજાનો આરંભ કરતાં પહેલાં નીચે મુજબ ગુરુપંક્તિનું સ્મરણ કરવું.

❖ ગુરુ સ્મરણ

આબ્રહ્મલોકાદાશેષાદાલોકલોકાર્વતાત્ ।
યે વસન્તિ દ્વિજા દેવાસ્તેભ્યો નિત્યં નમામ્યહમ્ ॥

ૐ નમો બ્રહ્માદિભ્યો બ્રહ્મવિદ્યાસંપ્રદાયકર્તૃભ્યો, વંશર્ષિમ્યો નમો ગુરુભ્યઃ ।
સર્વોપપ્લવરહિતપ્રજ્ઞાનધનપ્રત્યગર્થો બ્રહ્મૈવાહમસ્મિ, સોઽહમસ્મિ, બ્રહ્માહમસ્મિ ॥

શ્રીનાથદિગુરુત્રયં ગણપતિં પીઠત્રયં ભૈરવમ્ ।
સિદ્ધૌઘં બટુકત્રયં પદયુગં દૂતીક્રમં મણ્ડલમ્ ।
વીરાન્દ્વ્યષ્ટચતુષ્કષષ્ટિનવકં વીરાવલીપઞ્ચકમ્ ।
શ્રીમન્માલિનિમન્ત્રરાજસહિતં વન્દે ગુરોર્મણ્ડલમ્ ॥
ગુરુર્બ્રહ્મા ગુરુર્વિષ્ણુ ગુરુર્દેવો મહેશ્વરઃ ।
ગુરુઃ સાક્ષાત્પરં બ્રહ્મ તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ ॥
વન્દે ગુરુપદદ્વન્દ્વમવાઙ્મનસગોચરમ્ ।
રક્તશુક્લપ્રભામિશ્રમતર્ક્યં ત્રૈપુરં મહઃ ॥

નારાયણં પદ્મભુવં વસિષ્ઠં
શક્તિં ચ તત્પુત્રપરાશરં ચ ।
વ્યાસં શુકં ગૌડપદં મહાન્તં
ગોવિન્દયોગીન્દ્રમથાસ્ય શિષ્યમ્ ॥

શ્રીશંકરાચાર્યમથાસ્ય પદ્મ -
પાદં ચ હસ્તામલકં ચ શિષ્યમ્ ।
તં ત્રોટકં વાર્તિકકારમન્યા-
નસ્મગ્દુરુન્ સંતતમાનતોઽસ્મિ ॥

યાગ-મંદિર પ્રવેશ : ગુરુ સ્મરણ કરી ઉપાસના કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થવા માટે ઉપાસના સ્થળ એટલે કે મંદિર અથવા મંડપમાં પ્રવેશ કરતા પહેલાં નીચે પ્રમાણે દ્વાર-શાખાદિનું પૂજન કરી પ્રવેશ કરવો.

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં ભં ભદ્રકાલ્યૈ નમઃ। (દ્વારસ્ય દક્ષશાખાયાં)
૪ ભં ભૈરવાય નમઃ । (દ્વારસ્ય વામશાખાયાં)
૪ લં લમ્બોદરાયન નમઃ । (દ્વારસ્ય ઉર્ધ્વશાખાયાં)
ઈતિ દ્વારદેવતાઃ સંપૂજય ।

ઉપાસના સ્થાનમાં વિધિવત પ્રવેશ પછી પોતાનું આસન ગ્રહણ કરી. પંચપાત્રમાં જળ લઈ નીચે મુજબ તત્ત્વ શુદ્ધિ માટે આચમન કરવું.

✦ તત્ત્વાચમનમ્ :

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં ઐં કએઈલહ્રીં આત્મતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા ।
૪ ક્લીં હસકહલહ્રીં વિદ્યાતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા ।
૪ સૌઃ સકલહ્રીં શિવતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા ।
૪ ઐં કએઈલહ્રીં ક્લીં હસકહલહ્રીં સૌઃ સકલહ્રીં
સર્વતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા ॥

તત્ત્વાચમન કર્યા બાદ નીચે પ્રમાણે ગુરુપાદુકામંત્રોનું પઠન કરી શ્રીગુરુ-પાદુકા ઉપર પુષ્પો અર્પણ કરવાં અને પ્રણામ કરવાં.

ગુરુપાદુકામંત્ર । :

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં, ઐં ક્લીં સૌઃ, હંસઃશિવઃસોહં, હ્સ્ખ્ફ્રેં હસક્ષમલવરયૂં હ્સૌઃ સહક્ષમલવરયીં સ્હૌઃ હંસઃશિવઃસોહંસ્વરૂપનિરૂપણહેતવે શ્રીગુરુવે નમઃ, અમુકાનન્દનાથશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ ॥

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં, ઐં ક્લીં સૌઃ સોહંહંસઃશિવઃ, હ્સ્ખ્ફ્રેં હસક્ષમલવરયૂં હ્સૌઃ સહક્ષમલવરયીં સ્હૌઃ સોહંહંસઃ શિવઃ સ્વચ્છપ્રકાશવિમર્શહેતવે શ્રીપરમગુરવે નમઃ, અમુકાનન્દનાથ શ્રી પાદુકાં પૂજંયામિ નમઃ ॥

ૐ ઐં હ્રીં શ્રીં, ઐં ક્લી સૌઃ હંસઃશિવઃસોહં હંસઃ, હ્સ્ખ્ફ્રેં હસક્ષમલવરયૂં હ્સૌઃ સહક્ષમલવરયીં સ્હૌઃ હંસઃશિવઃસોહંહંસઃ સ્વાત્મારામપઞ્જરવિલીનતેજસે શ્રીપરમેષ્ઠિગુરવે નમઃ અમુકાનન્દનાથશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ ॥

ઇતિ મૃગીમુદ્રયા ગુરુપાદુકામુચ્ચાર્ય, સુમુખ-સુવૃત્ત-ચતુરચ-મુદ્ગર-યોન્યાખ્યાભિઃ પઞ્ચભિર્મુદ્રાભિઃ શ્રી ગુરુન્ વામભુજે પ્રણમ્ય, ગણપતિમૂલેન સ્વદક્ષભુજે યોનિમુદ્રયા મહાગણપતિં પ્રણમેત્ ॥

આ પછી આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે દેવતાઓને નમસ્કાર કરી પૂજાનો આરંભ કરવો.

દેવતા નમસ્કાર :

ૐ શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ । પરમગુરુભ્યો નમઃ । પરમેષ્ઠિ ગુરુભ્યો નમઃ । પરાત્પર ગુરુભ્યો નમઃ । ૐ શચીપુરન્દરાભ્યાં નમઃ । શ્રીલક્ષ્મી નારાયણાભ્યાં નમઃ । ઉમામહેશ્વરાભ્યાં નમઃ । શ્રીવાણી-હિરણ્યગર્ભાભ્યાં નમઃ । ઈષ્ટદેવતાભ્યો નમઃ । કુલદેવતાભ્યો નમઃ । સ્થાનદેવતાભ્યો નમઃ । ગ્રામદેવતાભ્યો નમઃ । માતા-પિતૃ ચરણ કમલેભ્યો નમઃ । સર્વેભ્યો દેવેભ્યો નમઃ । સર્વેભ્યો બ્રાહ્મણેભ્યો નમઃ । એતત્કર્મ પ્રધાનદેવતા હ્રીંકારરૂપિણી ત્રિભુવનજનનીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ । સિદ્ધિબુદ્ધિ સહિત વિઘ્નહર્તા શ્રી મન્મહાગણપતયે નમઃ ॥

ૐ સુમુખશ્ચૈકદન્તશ્ચ કપિલો ગજકર્ણકઃ ।
લંબોદરશ્ચ વિકટો વિઘ્નનાશો વિનાયક ॥૧॥
ધૂમ્રકેતુર્ગણાધ્યક્ષો ભાલચન્દ્રો ગજાનનઃ ।
દ્વાદશેતાનિ નામાનિ યઃ પઠેચ્છૃણુયાદપિ ॥૨॥
વિદ્યારમ્ભે વિવાહે ચ પ્રવેશે નિર્ગમે તથા ।
સંગ્રામે સંકટે ચૈવ વિઘ્નસ્તસ્ય ન જાયતે ॥૩॥
અભીપ્સિતાર્થ સિદ્ધયર્થં પૂજિતો યઃ સુરાસુરૈઃ ।
સર્વવિઘ્નહરસ્તસ્મૈ ગણાધિપતયે નમઃ ॥૪॥
વક્રતુણ્ડ મહાકાય સૂર્યકોટિ સમપ્રભ ।
અવિઘ્નં કુરુ મે દેવ સર્વકાર્યેપુ સર્વદા ॥૫॥
સર્વમંગલ માંગલ્યે શિવે સવાર્થસાધિકે ।
શરણ્યે ત્ર્યમ્બકે ગૌરિ નારાયણિ નમોઽસ્તુતે ॥૬॥
શુક્લામ્બરધરં દેવં શશિવર્ણં ચતુર્ભુજમ્ ।
પ્રસન્ન વદનં ધ્યાયેત્ સર્વવિઘ્નોપશાન્તયે ॥૭॥
સર્વદા સર્વ કાર્યેપુ નાસ્તિ તેષામમંગલમ્ ।
યેષાં હૃદિસ્થો ભગવાન મંગલાયતનો હરિઃ ॥૮॥
લાભસ્તેષાં જયસ્તેષાં કુતસ્તેષાં પરાજયઃ ।
યેષામિન્દીવરશ્યામો હૃદયસ્થો જનાર્દનઃ ॥૯॥

તદૈવ લગ્નં સુદિનં તદૈવ વિદ્યાબલં દેવબલં તદૈવ ।
તારાબલં ચન્દ્રબલં તદૈવ લક્ષ્મીપતેસ્તેડઙ્ઘ્રિયુગંસ્મરામિ ॥૧૦॥
યત્ર યોગેશ્વરઃ કૃષ્ણ યત્ર પાર્થો ધનુર્ધરઃ ।
તત્ર શ્રીર્વિજયો ભૂતિર્ધ્રુવા નીતિર્મતિર્મમ ॥૧૧॥
સર્વેષ્વારમ્ભ કાર્યેષુ ત્રયસ્ત્રિભુવનેશ્વરાઃ ।
દેવા દિશન્તુ નઃ સિદ્ધિં બ્રહ્મેશાન જનાર્દનાઃ ॥૧૨॥
વિનાયકં ગુરું ભાનું બ્રહ્મવિષ્ણુ મહેશ્વરાન્ ।
સરસ્વતીં પ્રણૌમ્યાદૌ સર્વ કાર્યાર્થસિધ્ધયે ॥૧૩॥
વિશ્વવેશં માધવં ઢુણ્ઢિં દણ્ડપાણિં ચ ભૈરવમ્ ।
વન્દે કાશીં ગુહાં ગઙ્ગાં ભવાની મણિકર્ણિકામ્ ॥૧૪॥

આ પછી આચમનીમાં જળ લેવું તેમાં ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત અને દૂર્વા મૂકી નીચે મુજબ સંકલ્પ કરવો-

✧ ॥ અથઃ સંકલ્પમ્ ॥

ૐ વિષ્ણુ ર્વિષ્ણુ ર્વિષ્ણુ શ્રીમદ્ ભગવતો મહાપુરુષસ્ય વિષ્ણો રાજ્ઞયાપ્રવર્તમાનસ્ય અદ્ય શ્રી બ્રાહ્મણો દ્વિતીય પરાર્ધે તત્રાદૌ શ્રી શ્વેત વારાહ કલ્પે સપ્તમેં વૈવસ્વત મન્વતરે અષ્ટાવિંશતિતમે કલિયુગે કલિ પ્રથમ ચરણે ભારતવર્ષે ભરત ખંડે જમ્બુદ્વીપે આર્યાવર્તાન્તર્ગત બ્રહ્માવર્તૈક દેશે કન્યાકુમારીકાનાં ક્ષેત્રે શ્રી મહાનદ્યોગંગા યમુનયો પશ્ચિમે તટે નર્મદાયા ઉત્તર તટે અમુક - અરણ્યે, અમુક મંડલાંતર્ગત, અમુકનગરે અમુકક્ષેત્રે સ્વભવને (મંદિરે) સ્વ. અમુકનામ્ની કાર્ય વ્યાપાર શાલાયામ્ મધ્યે । શ્રી શાલિવાહન શકે અસ્મિન્ વર્તમાને અમુક નામ સંવત્સરે અમુકાયને અમુકર્તૌ, અમુકમાસે અમુકપક્ષે, અમુકતિથૌ, અમુકવાસરે અમુકનક્ષત્રે, અમુકરાશિસ્થિતે ચન્દ્રે, અમુક રાશિ સ્થિતે સૂર્યે અમુકરાશિસ્થિતે દેવ ગુરૌ શેષેશુ ગ્રહેષુ યથાયથં રાશિસ્થાન સ્થિતે અવં ગુણવિશેષેણ વિશિષ્ટાયાં પુણ્યતિથૌ અમુક ગોત્રોત્પન્નઙમુક શર્માહં શ્રી ગણેશામ્બિકા કુલ દેવતા પ્રસન્નાર્થ દ્વારા મમાત્મનઃ શ્રુતિ સ્મૃતિ પુરાણોક્ત ફલ પ્રાપ્તયર્થ એશ્વર્યાભિવૃદ્ધયર્થમ્ અપ્રાપ્ત લક્ષ્મી પ્રાપ્ત્યર્થમ્, પ્રાપ્ત લક્ષ્મ્યાશ્ચિરકાલ સંરક્ષણાર્થ સકલમન ઈપ્સિત કામના સંસિદ્ધયર્થં લોકે સભાયાં રાજદ્વારે વા સર્વત્ર યશોવિજય લાભાદિ પ્રાપ્ત્યર્થમ્, મમ ઇહ જન્મનિ જંન્માન્તરે વા સકલ દુરિતોપ શમનાર્થે મમ સભાર્યાસ્ય સપુત્રસ્ય સ બાંધવસ્ય અખિલ કુટુમ્બ સહિતસ્ય સમસ્ત ભય વ્યાધિ જરા પીડ઼ા મૃત્યુ પરિહાર દ્વારા, આયુરારોગ્યૈ -શ્વર્યભિવૃદ્ધયર્થ, પરમંત્ર પરતંત્ર પરયંત્ર પરકૃત્યા પ્રયોગ છેદનાર્થ દ્વારા ગૃહે સુખ શાંતિ પ્રાપ્ત્યર્થ, મમ જન્મ કુણ્ડલ્યાં વર્ષકુણ્ડલ્યાં, ગોચર કુણ્ડલ્યાં, દશા વિંશોત્તરી કૃત સર્વ કુયોગ નિવારણાર્થ મમ જન્મરાશીખિલ કુટુમ્બસ્ય વા જન્મ રાશે સકાશાદ્યે કેચિદ્વિરુદ્ધ ચતુર્થાષ્ટમ દ્વાદશ સ્થ

સ્થિત ક્રૂર ગ્રહાસ્તૈઃ સૂચિતં સૂચયિષ્યમાણં ચ યત્સવાંરિષ્ટ તદ્વિનાશ દ્વારા નવમ એકાદશ સ્થાન સ્થિત-વચ્છુભફલ પ્રાપ્ત્યર્થં આદિ ત્યાદિ નવગ્રહાનુકૂલતા સિદ્ધ્યર્થમ્ અસ્ય ક્ષેત્રસ્ય દૈવિક અધિદૈવિક - ભૌતિક અધિભૌતિક બાલગ્રહાદિ ઉપદ્રવ, તાપ, ત્રય શમનાર્થમ્ ધર્માર્થકામ મોક્ષ ફલાવાપ્ત્યર્થં - તથાચ

હ્રીંકાર સ્વરૂપિણી ત્રિભુવનજનની ભુવનેશ્વરી ચતુર્થ મહાવિદ્યાયાઃ કૃપા પ્રસાદ સિદ્ધ્યર્થં અમુક દિન સાધ્ય અનુષ્ઠાન કર્મણિ વા પુરશ્ચરણ પ્રયોગે પરિવાર દેવતા સમન્વિત શ્રી ભગવતી ભુવનેશ્વરી મહાપૂજા ક્રમેણ વા યથાવકાશ પૂજન યથાજ્ઞાનેન યથા મિલિત ઉપચાર દ્રવ્યૈઃ અદ્ય અહં કરિષ્યે ॥

આ પ્રમાણે બોલીને પ્રધાન સંકલ્પનું જળ છોડવું. ત્યારબાદ ફરીથી જળગ્રહણ કરવું.

- તદંગત્વેન દેશકાલાનુસારતઃ દિગ્રક્ષણ, કલશપૂજન, સ્વસ્તિપુણ્યાહવાચન બ્રાહ્મણાશ્ચાર્યાદિનામ પૂજનપૂર્વક અંગભૂત દેવતાનાં પૂજનં તથા ચ અસ્મિન્ કર્મ પ્રયોગે આવશ્યકાનિ કર્માણિ અહં કરિષ્યે ઈતિ ॥

અથ દિગ્રક્ષણમ્ :

યજમાને ડાબા હાથમાં સરસવ અથવા ચોખાના દાણાં લેવા અને જમણો હાથ ઉપર ઢાંકી રાખવો. બ્રાહ્મણોએ નીચે મુજબના મંત્રો ભણવા.

ૐ રક્ષોહણં વ્વલગહનં વ્વૈષ્ણવવીમિદમહન્તં વ્વલગમુકિતરામિ યમ્મેનિષ્ટ્યો યમમાત્ત્યો, નિચખાનેદમહન્તં વ્વલગમુકિતરામિયમ્મે સવન્ધુર્ય્યમસવન્ધુર્નિચખાનેદમહન્તં. વ્વલગમુત્કિરામિયમ્મેસજાતોયમસજાતો નિચખાનોત્કૃવ્યાંકિરામિ ॥૧॥

રક્ષોહણોવોવ્વલગહનઃ પ્રોક્ષામિવ્વૈષ્ણવાન્રક્ષોહણોવો વ્વલગહનોડ વનયામિ વૈષ્ણવાન્ રક્ષોહણોવો વ્વલગગહનો વસ્તૃણામિવ્વૈષ્ણવ - વાન્રક્ષોહણૌવાં વ્વલગહનાડઉપદધામિ વ્વૈષ્ણવીરક્ષોરહણૌવાં વ્વલગહનૌપર્ય્યૂ હામિવ્વૈષ્ણવીં વ્વૈષ્ણવમસિવ્વૈષ્ણવાસ્થ ॥૨॥

રક્ષસાંભાગો સિનિરસ્ત ઠ રક્ષડઈદમહ ઠ રક્ષો ભિતિષ્ઠા મીદમહ ઠ રક્ષોવવાધડઈદમહ ઠ રક્ષોધમન્તમોનયામિ । ધૃતેનદ્યાવાપૃથિવીપ્રોણુવાથાંવ્વાયો-વ્વેસ્તોકાનામગ્નિરાજ્યસ્યવ્વેતુસ્વાહા સ્વાહા કૃતેઉદ્ધ્ર્વનભમ્મારુતંગચ્છતમ્ ॥૩॥

રક્ષોહાવ્વિશ્વચર્ષણિરભિયોનિમયોહતે । દ્રોણેસઘસ્થ-માસદત્ ॥૪॥

અપસર્પન્તુ તે ભૂતા યે ભૂતા ભૂમિસંસ્થિતાઃ ।
યે ભૂતા વિઘ્નકર્તારસ્તે નશ્યન્તુ શિવાજ્ઞયા ॥૧॥
અપક્રામન્તુ ભૂતાનિ પિશાચા સર્વતો-દિશમ્ ।
સર્વેષામવરોધેન પૂજાકર્મ સમારમ્ભે ॥૨॥

યદત્ર સંસ્થિતં ભૂતં સ્થાનમાશ્રિત્ય સર્વતઃ ।
સ્થાનં ત્યક્ત્વા તુ તત્સર્વં યત્રસ્થં તત્ર ગચ્છતુ ।।૩।।
ભૂતપ્રેતપિશાચાદ્યા અપક્રામન્તુ રાક્ષસાઃ ।
સ્થાનાદસ્માદ્‌વ્રજન્ત્વન્યત્સ્વીકરોમિ ભુવં ત્વિમામ્ ।।૪।।
ભૂતાનિ રાક્ષસા વાપિ યેઽત્ર તિષ્ઠન્તિ કેચન ।
તે સર્વેઽપ્યપગચ્છન્તુ પૂજાકર્મ કરોમ્યહમ્ ।।૫।।

આ પછી સરસવ અથવા ચોખાના દાણા ચારે દિશામાં વેરી દેવા અને નીચેના મંત્રો બોલી દશ દિશાઓમાં નમસ્કાર કરવા.

ૐ પૂર્વે રક્ષતુ ગોવિન્દઃ આગ્નેયાં ગરુડધ્વજઃ ।
યામ્યાં રક્ષતુ વારાહો નારસિંહસ્તુ નૈઋત્યે ।।
વારુણ્યા કેશવો રક્ષેદ્‌વાયવ્યાં મધુસૂદનઃ ।
ઉત્તરે શ્રીધરો રક્ષેદીશાન્યાં તુ ગદાધરઃ ।।
ઉર્ધ્વ ગોવર્ધનો રક્ષેદધરત્તાચ્ચ ત્રિવિક્રમ્ ।
અવં દસ દિશો રક્ષેદ્ વાસુદેવો જનાર્દનઃ ।।૧।।

ભૈરવ નમસ્કાર : (દક્ષિણ દિશામાં ભૈરવ દેવતાને નમસ્કાર કરી પુષ્પો અર્પણ કરવાં)

તીક્ષ્ણદંષ્ટ્ર મહાકાય કલ્પાન્તદહનોપમ ।
ભૈરવાય નમસ્તુભ્યમનુજ્ઞાં દાતુમર્હસિ ।।

આ પછી જળનો સ્પર્શ કરી હાથ ધોવા. ત્યાર પછી આચમનીમાં જળ લઈ વિનિયોગ કરવો.

❖ અથ વરુણાવાહનમ્ (કલશપૂજનં) :

તત્ત્વાયામીત્યસ્ય શુનઃશેપ ઋષિઃ ત્રિષ્ટુપછન્દઃ વરુણો દેવતા વરુણાહ્વાને વિનિયોગઃ ।

આટલું બોલી જળ છોડી દેવું. ત્યારપછી પોતાની ડાબી બાજુએ ચોખાની ઢગલી ઉપર કળશ ગોઠવી. જળ પૂરિત કળશનું સ્થાપન કરવું. આ કળશમાં થોડું દૂધ, ગંધ, અક્ષત, પુષ્પ અને ગંગાજળ ઉમેરવું. ત્યારપછી નીચે મુજબનો મંત્ર ભણી વરુણદેવતાનું આવાહન કરવું.

ૐ તત્ત્વાયામિબ્ર્હ્મણા વ્વન્દમાનસ્તદાશાસ્તે યજમાનો હવિર્ભિઃ ।
અહેડમાનો વ્વરુણેહવોદ્‌ધ્યુરુશ ઠ સમાનડઆયુઃ પ્રામોષીઃ ।।
મકરસ્યં પાશહસ્તમમ્ભસાં પતિમીશ્વરમ્ ।
આવાહયે પ્રતીચીનં વરુણં યાદસાં પતિમ્ ।।

ૐ ભૂર્ભુર્વઃ સ્વ અસ્મિન્કલશે વરુણં સાઙ્ગં સપરિવારં સાયુધં સશક્તિકમ્ આવાહયામિ સ્થાપયામિ ॥

આ પછી ચોખા ચઢાવી વરુણદેવતાની પ્રતિષ્ઠા કરવી.

અથપ્રતિષ્ઠાપનમ્ :

ૐ મનોજૂતિજર્જૂષતાજજસ્ય બૃહસ્પમિર્ય્યજ્ઞમિમન્તનોત્ત્વરિર્ષ્ટૃય્યજ્ઞ ઠં
સમિમન્દધાતુ। વિશ્વેદેવાસઈહમાદયન્તામોડમ્ પ્રતિષ્ઠ ॥

ૐ વરુણાય નમઃ । વરુણ સુપ્રતિષ્ઠતો વરદો ભવ ॥ પ્રતિષ્ઠાપ્ય ॥

ૐ ભૂર્ભુર્વઃ સ્વઃ વરુણાયનમઃચન્દનંસમર્પયામિ ।

વરુણ દેવતાને ગંધ, પુષ્પાદિ અર્પણ કરવા અને કળશનો સ્પર્શ કરતા રહી નીચેનો મંત્રો બોલવા.

કલશસ્ય મુખે વિષ્ણુઃ કણ્ઠે રુદ્રઃ સમાશ્રિતઃ ।
મૂલે તત્ર સ્થિતો બ્રહ્મા મધ્યે સ્મૃતાઃ ॥૧॥
કુક્ષૌ તુ સાગરાઃ સર્વે સપ્તદ્વીપા વસુન્ધરા ।
ઋગ્વેદોડથ યજુર્વેદઃ સામવેદો હ્યથર્વણઃ ॥૨॥
અઙ્ગૈશ્ચ સહિતાઃ સર્વે કલશામ્બુસમાશ્રિતાઃ ।
ગાયત્રી ચાત્ર સાવિત્રી શાન્તિઃ પુષ્ટિકરી તથા ॥
આયન્તુ મમ શાન્ત્યર્થં, દુરિતક્ષયકારકાઃ ॥૩॥
ગંગે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરિ સરસ્વતી ।
નર્મદે સિંધુ, કાવેરી જલેડસ્મિન્ સંન્નિધિંકુરુ ॥૪॥
બ્રહ્માન્ડોદરતીર્થાનિ કરૈ સ્પૃષ્ટાનિ તે રવે ।
તેન સત્યેન મે દેવ તીર્થ દેહિ દિવાકર ॥૫॥

કલશની ચારે બાજુ ફૂલો ફેલાવતા બોલો.

ૐ પૂર્વે ઋગ્દેદાય નમઃ । દક્ષિણે યજુર્વેદાયનમઃ
પશ્ચિમે સામવેદાય નમઃ । ઉત્તરે અથર્કણવેદાયનમઃ ।
કલશમધ્યે અપામ્પતયે વરુણાય નમઃ

✦ કલશ પ્રાર્થના :

દેવદાનવ સંવાદે મથ્યમાને મહોદધૌ ।
ઉત્પન્નોડસિ તદા કુમ્ભ વિધૃતો વિષ્ણુના સ્વયમ્ ॥૧॥
ત્વત્તોયે સર્વતીર્થાનિ દેવાઃ સર્વે ન્વતિ સ્થિતાઃ ।
ત્વયિ તિષ્ઠન્તિ ભ[illegible] .યિ પ્રાણાઃ પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥૨॥

શિવઃ સ્વયં ત્વમેવાસિ વિષ્ણુસ્ત્વં ચ પ્રજાપતિઃ ।
આદિત્યા વસવો રુદ્ર વિશ્વેદેવાઃ સપૈતૃકાઃ ॥૩॥
ત્વયિ તિષ્ઠન્તિ સર્વેઽપિ યતઃ કામફલપ્રદાઃ।
ત્વત્પ્રસાદાદિમાં પૂજાં કર્તુમીહે જલોદ્‌ભવ ॥
સાન્નિધ્યં કુરુ મે દેવ પ્રસન્નો ભવ સર્વદા ॥૪॥

ઉપરોક્ત મંત્રો ભણી કળશને નમસ્કાર કરવા. ત્યારબાદ અંકુશ મુદ્રા વડે તીર્થોનું આવાહન કરવું. મત્સ્યમુદ્રાથી આચ્છાદન કરવું. ધેનુમુદ્રાથી અમૃતીકરણ કરવું. કૂર્મમુદ્રા અને શંખમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. આ પછી કળશમાંથી થોડું જળ લઈને પૂજાની સામગ્રી તથા જમીન ઉપર છાંટવું.

થોડું જળ લઈ પોતાના શરીર ઉપર છાંટવું.

અથ પવિત્રીકરણમ્ :

પૂજાની સામગ્રી ઉપર જળ છાંટવું

ૐ અપવિત્રઃ પવિત્રો વા સર્વામવસ્થા ગતોઽપિવા ।
યઃ સ્મરેત્પુણ્ડરીકાક્ષં સ વાહ્યાભ્યન્તરઃ શુચિઃ ॥

પોતાના શરીર અને મસ્તક પર જળ છાંટવું.

ૐ આપોહિષ્ટ્ઠામયોભુવસ્તાનઽઊર્જેદધાતન । મહેરણાયચક્ષસે । યોવઃ .શિવતમોરસસ્તસ્યભાજયતેહનઃ । ઉશતીરિવમાતરઃ ॥૧॥

તસ્મ્માઅરઙ્ગમામવોયસ્યક્ષયાય જિન્નવથ । આપોજનયયાચનઃ ॥૨॥

❖ **અથ દીપ પૂજનગ્ :**

હાથ જોડી દીવાને નમસ્કાર કરવા અને પુષ્પ અર્પણ કરવું.

ભો દીપદેવરૂપસ્ત્વં કર્મસાક્ષી હ્યવિઘ્નકૃત્ ।
યાવત્પૂજાસમાપ્તિઃ સ્યાત્તાવદત્ર સ્થિરો ભવ ॥

ૐ અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃ સ્વાહા સૂર્ય્યોજ્યોતિર્જ્યોતિઃ સૂર્ય્યઃ સ્વાહા ।

અગ્ગિનર્વ્વર્ચોજ્જ્યોતિર્વ્યર્ચઃ સ્વાહા સૂર્ય્યો વ્વર્ચોજ્જ્યોતિર્વ્વચંઃ સ્વાહા। જ્યોતિઃ સૂર્ય્ય સૂર્યોજ્જોતિઃ સ્વાહા ॥

ૐ ભુભુર્વઃ સ્વં દીપસ્યદેવતાયૈ નમઃ આવાહયામિ સર્વોપચાર્થે ગન્ધાક્ષતપુષ્પાણિ સમર્પયામિ નમસ્કરોમિ ।

❖ **શંખ પ્રાર્થના :**

(શંખનું પૂજન કરી નમસ્કાર કરવા)

ત્વં પુરા સાગરોત્પન્નો વિષ્ણુના વિધ્રુતઃ કરે ।

નમિતઃ સર્વદેવૈશ્ચ પાઞ્ચજન્યં નમોઽસ્તુ તે ।

પાઞ્ચજન્યાય વિદ્મહે પાવમાનાય ધીમહિ ॥

તન્નો શઙ્ખઃ પ્રચોદયાત્ ॥

ૐ અગ્નિઋષિઃ પવમાનઃ પાઞ્ચજન્યઃ પુરોહિતઃ । તમીમહે મહાગયમ્ ।

ઉપયામગૃહીતો સ્યગ્નેયત્ત્વાવ્વર્ચ્ચસ એષતેયોનિરગ્નયેત્ત્વાવ્વર્ચ્ચસે ॥

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ શઙખસ્થદેવતાયૈ નમઃ આવાહયામિ સર્વોપચારાર્થે ગન્ધાક્ષતપુષ્પાણિ સમર્પયામિ નમસ્કરોમિ ।

શંખમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.

અથ ઘણ્ટાપૂજનમ્ :

હે ઘણ્ટે સુસ્વરે પીઠે ઘણ્ટાધ્વનિવિભૂષિતે ।

વાદયન્તિ પરાનંદે ઘણ્ટાદેવં પ્રપૂજયેત્ ॥

આગમાર્થં ચ દેવાનાં ગમનાર્થં તુ રક્ષસામ્ ।

કુર્યાત્ ઘણ્ટારવં તંત્ર દેવતાહ્વાનલાઞ્છનમ્ ॥

ૐ સુપર્ણોસિગરુત્કર્માં સ્ત્રિવૃત્તે શિરોગાયત્રઞ્ચક્ષુર્બૃહદ્દ્રથન્તરેપક્ષૌ ।

સ્તોમઙઆત્માચ્છન્દા ઠ સ્યઙ્ગાનિયજૂ ૐ ષિનામ । સામતેતનૂર્વ્વામદેવ્યં

ય્યજ્ઞાયજ્ઞિમ્પુચ્છન્ધિષ્ણ્યાઃ શફાઃ । સુપર્ણોસિગરુત્કમાન્દિવઙ્ચ્છસ્વઃ પત ॥

ૐ ભૂભુર્વઃ સ્વઃ ઘણ્ટાસ્થાને ગરુડાય નમઃ આવાહયામિ સર્વોપચાર્થે ગન્ધાક્ષતપુષ્પાણિ સમર્પયામિ નમસ્કરોમિ ।

આ પ્રમાણે ઘંટાનું પૂજન કરી ઘંટાનાદ કરવો અને ગરુડમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. ત્યારબાદ સાધકે પોતાના આસનની પૂજાનો વિનિયોગ કરી જળ છોડવું અને આસન ઉપર ગંધ-પુષ્પ ચઢાવવા. પછી ધરતી માતાને પુષ્પાર્પણ કરી પૃથ્વી પૂજન કરવું.

◆ **આસનપૂજા ।**

આસનમાસ્તીર્ય દક્ષિણહસ્તે જલમાદાય સૌઃ ઈતિ દ્વાદશવારમયિમત્રન્ત્રય તજલેન મૂલમન્ત્રેણ આસનં પ્રોક્ષયેત્ ॥

- અસ્ય શ્રી આસનમહામંત્રસ્ય - પૃથિવ્યા મેરુપૃષ્ઠ ઋષિઃ, સુતલં છન્દઃ કૂર્મો દેવતા, આસને વિનિયોગઃ ॥

પૃથ્વિ ત્વયા ધૃતા લોકા દેવિ ત્વં વિષ્ણુના ધૃતા ।

ત્વં ચ ધારય માં દેવી પવિત્રં કુરુ ચાસનમ્ ॥

યોગાસનાય નમઃ, વીરાસનાય નમઃ, શરાસનાય નમઃ, ઓં ઐં હ્રીં શ્રી ઓં હ્રી આધારશક્તિકમલાસનાય નમઃ ॥

ઈતિ પુષ્પાક્ષતૈઃ આસનમભ્યર્ચ્ય આસને ઉપવિશેત્ ॥

આ પછી નીચે પ્રમાણેનો મંત્ર બોલી ધરતી પર પુષ્પવૃષ્ટિ કરવી.

રક્તદ્વાદશશક્તિયુક્તાય દ્વીપનાથાય નમઃ ।

ઈતિ ભૂમૌ પુષ્પાજંલિ વિકિરેત॥

આ પ્રમાણે ધરતી પૂજન કર્યા બાદ નીચે પ્રમાણે ચતુરાયતન પૂજા એટલે કે, નૈઋત્યમાં ચિંતામણિ ગણેશનું પૂજન, વાયવ્યમાં સૂર્યનું પૂજન, ઈશાનમાં વિષ્ણુ પૂજન અને અગ્નિકોણમાં શિવ પૂજન કરવું આને ચતુરાયતન કહેવાય છે.

✦ **ચતુરાયતન પૂજા**

નૈર્ઋતે ચ ગણેશાનં સૂર્ય વાયવ્ય એવ ચ ।
ઈશાને વિષ્ણુમાગ્નેયે શિવં ચૈવ પ્રપૂજયેત ॥

ચતુરાયતન પૂજામાં પ્રથમ નીચે મુજબ ' શ્રી ચિંતામણિ ગણપતિનું પૂજન કરવું. ગણેશજીની મૂર્તિ રત્નની અથવા સ્ફટિકની ઉત્તમ છે.

✦ **॥ ચિંતામણિ ગણેશ ધ્યાનમ્ ॥**

પરશુકમલધારી દિવ્યમાયા વિભૂષઃ
સકલદુરિતહારી સર્વસૌંદર્યકોશઃ ।
કરિવરમુખશોભી ભકતવાઞ્છાપ્રપોષઃ
સુરમનુજમુનીનાં સર્વવિઘ્નૈક નાશઃ ॥
વિશ્વાત્મિકા બ્રહ્મમયી હિ બુદ્ધિ-
સ્તસ્યા વિમોહપ્રદિકા ચ સિદ્ધિઃ ।
તામ્યાં સદા ખેલતિ યોગનાથ-
સ્તં સિદ્ધિબુદ્ધિશમથો નમામિ ॥
સિંહારુઢો દશભૂજો વ્યાલ યજ્ઞોપવીતવાન્ ।
કુઙ્કુમાગુરુ કસ્તૂરી - ચારુચન્દન ચર્ચિતઃ ॥
સિદ્ધિબુદ્ધિયુતઃ શ્રીમાન્ કોટિસૂર્યાધિક દ્યુતિઃ ।
અનિર્વાચ્ય સ્વરુપોડપિ લીલયાડડસીત્ પુરો મુનેઃ ॥
પ્રધાનસ્વરુપં મહત્તત્વરુપં ધરાવારિરુપં દિગીશાદિરુપમ્ ।
અસત્સત્સ્વરુપં જગદ્હેતુભૂતં વિશ્વરૂપં ગણેશં નતાઃ સમઃ ॥

ઉક્ત પ્રકારે ધ્યાન કર્યા પછી નીચે મુજબ ન્યાસ કરવા. પ્રત્યેક ન્યાસની આદિમાં 'ૐ એ હ્રીં શ્રીં' જોડવું.

અં વિઘ્નેશ્વરાય શ્રિયૈ નમઃ શિરસિ । આં વિઘ્ન-રાજાય હ્રિયૈ નમઃ મુખ-વૃત્તે । ઇં વિનાયકાય તુષ્ટ્યૈ નમઃ દક્ષ-નેત્રે । ઈ શિવોત્તમાય શાન્ત્યૈ નમઃ વામ-નેત્રે । ઉં

વિઘ્ન-કૃતે પુષ્ટ્યૈ નમઃ દક્ષ-કર્ણે । ઊં વિઘ્ન-હર્તે સરસ્વત્યૈ નમઃ વામ-કર્ણે । ૠં વિઘ્ન-રાજે રત્યૈ નમઃ દક્ષ-નાસિકે । ૠં ગણ-નાથાય મેધાયૈ નમઃ વામ - નાસિકે । લૃં એકદન્તાય કાન્ત્યૈ નમઃ દક્ષ-ગણ્ડે। લૄં દ્વિ-દન્તાય કામિન્યૈ નમઃ વામ-ગણ્ડે । એં ગજવક્ત્રાય મોહિન્યે નમઃ ઉર્ધ્વોષ્ઠે । ઐં નિરઞ્જનાય જટાયૈ નમઃ અધરે । ઓં કપર્દિને તીવ્રાયૈ નમઃ ઉર્ધ્વ-દન્ત-પંક્તૌ । ઔં દીર્ઘ-વક્ત્રાય જ્વાલિન્યૈ નમઃ અધો-દન્ત-પંક્તૌ। અં શંકુ-કર્ણાય નન્દાયૈ નમઃ લલાટે । અઃ વૃષભ-ધ્વજાય રસાયૈ નમઃઆસ્યે (મુખે) । કં ગણ-નાથાય રૂપિણ્યૈ નમઃ દક્ષ-પાણિ-કક્ષે । ખં ગજેન્દ્રાય મુદ્રાયૈ નમઃ કૂર્પરે । ગં શૂપ-કર્ણાય જયિન્યૈ નમઃ મણિબન્ધે । ડં ત્રિ-નેત્રાય સત્યૈ નમઃ અંગુલિ મૂલે। ઘં લમ્બોદરાય વિઘ્નેશાય નમઃ અંગુલ્યગ્રે । ચં મહાનાદાય સ્વરૂપિણ્યૈ નમઃ, વામ-પાણિ-કક્ષે । છં ચતુર્મૂર્તયે કામદાયૈ નમઃ કૂર્પરે । જં સદા-શિવાય મદ-વિકલાયૈ નમઃ મણિ-બન્ધે । ઝં આમોદાય વિકટાયૈ નમઃ અંગુલિ-મૂલે । ઞં દુર્મુખાય-ધૂમ્રાયૈ નમઃ અંગુલ્યગ્રે । ટં સુમુખાય ભૂત્યૈ નમઃ દક્ષોરૌ । ઠં પ્રમોદાય ભૂમ્યૈ નમઃ જાજુનિ । ડં એક-પાદાય રત્યૈ નમઃ દક્ષ-ગુલ્ફે । ઢં દ્વિ-જિહવાય રમાયૈ નમઃ અંગુલિ મૂલે । ણં શૂરાય માનુષ્યૈ નમઃ અંગુલ્યગ્રે । તં વીરાય મકરધ્વજાયૈ નમઃ વામોરૌ । થં ષણ્મુખાય વિકલાયૈ નમઃ જાનુનિ । દં વરદાય ભ્રુકુટ્યૈ નમઃ ગુલ્ફે । ધં વામ-દેવાય લજ્જાયૈ નમઃ અંગુલિ-મૂલે । નં વક્રતુણ્ડાય દીર્ઘ-ઘોળાયૈ નમઃ અંગુલ્યગ્રે । પં દ્વિરણ્ડાય** ધનુર્ધરાયૈ નમઃ દક્ષ-પાર્શ્વે । ફં સેનાન્યૈ યામિન્યૈ નમઃ વામ-પાર્શ્વો । બં ગ્રામણ્યૈ રાત્ર્યૈ નમઃ પૃષ્ઠે। ભં મત્તાય ચન્દ્રિકાયૈ નમઃ નામૌ। મં વિમલાય શશિ-પ્રભાયૈ નમઃ ઉદરે । યં મત્ત-વાહનાય લોલાયૈ નમઃ હૃદિ । રં જટિને ચઞ્ચલાક્ષ્યૈ+ નમઃ દક્ષાંસે । હં મેઘદાય × કાલિકાયૈ નમઃ હદાદિ-વામ-પાદાન્તં । લં મુણ્ડિને ૠદ્ધયૈ નમઃ કકુદિ । વં ખડ્ગિને દુર્ભગાયૈ નમઃ વામાંસે । શં વરેણ્યાય સુભગાયૈ નમઃ હૃદાદિ-દક્ષ-પાણ્યન્તં । ષં વૃષકેતવે શિવાયૈ નમઃ હૃદાદિ-વામ-પાણ્યન્તં । સં ભક્ષ્ય-પ્રિપાય દુર્ગાયૈ નમઃ હૃદાદિ-દક્ષ-પાદાન્તં । ળં ગણપતયે કાલજિહ્‌વાયૈ નમઃ પાદાદિ-નામ્યન્તં । ક્ષઃ ગણેશાય વિઘ્ન-હારિણ્યૈ નમઃ નાભ્યાદિ મૂર્દ્વાન્તં । ઈતિ ગણેશ-ન્યાસઃ ॥

આ પછી નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે ફરીથી ધ્યાન કરીને દર્શાવેલ ક્રમ પ્રમાણે યથાવકાશ સંક્ષિપ્ત અથવા વિસ્તૃત ક્રમથી પૃથક્ મંત્રો વડે ગણપતિનું પૂજન કરવું.

✦ **॥ શ્રીગણેશ ધ્યાનમ્ ॥**

બીજાપૂરગદેક્ષુકાર્મુકરુજાચક્રાબ્જપાશોત્પલ-
વ્રીહ્યગ્રસ્વવિષાણરત્નકલશપ્રોદ્યત્કરામ્ભોરુહઃ ।
ધ્યેયો વલ્લભયા સપદ્મકરયા લિષ્ટોજ્જ્વલદ્‌ભૂષયા
વિશ્વોત્પત્તિવિપત્તિસંસ્થિતિકરો વિઘ્નેશ ઈષ્ટાર્થદઃ ॥

શ્રીમહાગણપતિં ધ્યાયામિ । આવાહયામિ । મહાગણપતયે નમઃ । આસનં સમર્પયામિ । પાદ્યં સમર્પયામિ । અર્ઘ્યં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । મધુપર્કં સમર્પયામિ । સ્નાનં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । વસ્ત્રાલંકારાન્ સમર્પયામિ। યજ્ઞોપવીતં સમર્પયામિ । ગન્ધાન્ ધારયામિ ।

ૐ સુમુખાય નમઃ	ૐ ધૂમકેતવે નમઃ
ૐ એકદન્તાય નમઃ	ૐ ગણાધ્યક્ષાય નમઃ
ૐ કપિલાય નમઃ	ૐ ભાલચન્દ્રાય નમઃ
ૐ ગજકર્ણકાય નમઃ	ૐ ગજાનનાય નમઃ
ૐ લમ્બોદરાય નમઃ	ૐ વક્રતુણ્ડાય નમઃ
ૐ વિકટાય નમઃ	ૐ શૂર્પકર્ણાય નમઃ
ૐ વિઘ્નરાજાય નમઃ	ૐ હેરમ્બાય નમઃ
ૐ ગણાધિપાય નમઃ	ૐ સ્કન્દપૂર્વજાય નમઃ

મહાગણપતયે નમઃ નાનાવિધપરિમલપત્રપુષ્પાણિ સમર્પયામિ ૐ ૪ ગણપતિમૂલં મહાગણપતિશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ૐ ઈતિ ત્રિઃ સંતર્પયેત્॥

મહાગણપતયે નમઃ । ધૂપમાઘ્રાપયામિ । દીપં દર્શયામિ । નૈવેદ્ય સમર્પયામિ। મધ્યે મધ્યે પાનીયં, ઉત્તરાપોશનં, હસ્તપ્રક્ષાલનં, પાદપ્રક્ષાલનં, આચમનીયં તામ્બૂલં ચ સમર્પયામિ । કર્પૂરનીરાજનનં દર્શયામિ ॥

ૐ તત્પુરુષાય વિદ્મહે વક્રતુણ્ડાય ધીમહિ તન્નોદન્તિઃ પ્રચોદયાત્ । મહાગણપતયે નમઃ મંત્રપુષ્પં સમર્પયામિ । પ્રદક્ષિણનમસ્કરાન્ સમર્પયામિ । સમસ્તરાજોપચારદેવોપચારાન્ સમર્પયામિ । અનયા પૂજયા ભગવાન્સર્વદેવાત્મકઃ શ્રીમહાગણપતિઃ સુપ્રીતઃ સુપ્રસન્નો વરદો ભવતુ ॥

શ્રીગણેશજીનું પૂજન કર્યા પછી વાયવ્યકોણમાંશ્રી સૂર્યનારાયણનું પૂજન નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે કરવું

✦ **શ્રી સૂર્ય ધ્યાનમ્ :**

અધ્યારુઢં રથેન્દ્રે વસુદળસહિતે વૃતષટ્કોણમધ્યે
ભાસ્વન્તં ભાસ્કરન્તં શુભદમસિગદાશઙ્ખચક્રાબ્જયુગ્મમ્ ।
વેદાકારં ત્રિમૂર્તિં ત્રિવિધનયગુણં વિશ્વરૂપં પુરાણં
હ્રાંહ્રીંકારરૂપં સુરનુતમનિશં ભાવયેધ્ધૃત્સરોજે ॥

આદિત્યં ધ્યાયામિ । આવાહયામિ । આદિત્યાય નમઃ આસનં સમર્પયામિ

પાદ્યં સમર્પયામિ । અર્ધ્યં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । મધુપર્કં સમર્પયામિ । સ્નાનં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । વસ્ત્રાલંકારાન્ સમર્પયામિ । યજ્ઞોપવીતં સમર્પયામિ । ગન્ધાન્ ધારયામિ ।

ઓં મિત્રાય નમઃ ઓં સૂર્યાય નમઃ

રવયે નમઃ ભાનવે નમઃ

ઓં ખગાય નમઃ ઓં આદિત્યાય નમઃ

પૂષ્ણે નમઃ સવિત્રે નમઃ

હિરણ્યગર્ભાય નમઃ અર્કાય નમઃ

મરીચયે નમઃ ભાસ્કરાય નમઃ

આદિત્યાય નમઃ નાનાવિધપરિમલપત્રપુષ્પાણિ સમર્પયામિ ॥ ૪

આદિત્યમૂલં આદિત્યશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ । ઈતિ ત્રિઃ સંતર્પયેત્ ॥

આદિત્યાય નમઃ । ધૂપમાઘ્રાપયામિ । દીપં દર્શયામિ । નૈવેદ્યં સમર્પયામિ । મધ્યે મધ્યે પાનીયં, ઉત્તરાપોશનં, હસ્ત પ્રક્ષાલનં, પાદપ્રક્ષાલનં, આચમનીયં, તામ્બૂલં ચ સમર્પયામિ । કર્પૂરનીરાજનં દર્શયામિ ॥

ૐ ભાસ્કરાય વિદ્મહે મહાદ્યુતિકરાય ધીમહિ તન્નો આદિત્યઃ પ્રચોદયાત્ । આદિત્યાય નમઃ મંત્રપુષ્પં સમર્પયામિ । પ્રદક્ષિણનમસ્કરાન્ સમર્પયામિ । સમસ્તરાજોપચારદેવોપચારાન્ સમર્પયામિ । અનયા પૂજ્યા ભગવાન્સર્વદેવાત્મકઃ આદિત્યઃ સુપ્રીતઃ સુપ્રસન્નો વરદો ભવતુ ॥

ઉપર મુજબ સૂર્ય પૂજા કર્યા બાદ ઈશાન કોણમાં શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનની નીચે મુજબ પૂજા કરવી.

શ્રી વિષ્ણુ ધ્યાનમ્ :

શાન્તાકારં ભુજગશયનં પદ્મનાભં સુરેશં
વિશ્વાકારં ગગનસદૃશં મેઘવર્ણ શુભાઙ્ગમ્ ।
લક્ષ્મીકાન્તં કમલનયનં યોગિભિર્ધ્યાનગમ્યં
વન્દે વિષ્ણું ભવભયહરં સર્વલોકૈકનાથમ્ ॥

શ્રીમહાવિષ્ણુ ધ્યાયામિ । આવાહયામિ । મહાવિષ્ણવે નમઃ આસનં સમર્પયામિ । પાદ્યં સમર્પયામિ । અર્ધ્યં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । મધુપર્કં સમર્પયામિ । સ્નાનં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । વસ્ત્રાલંકારાન્ સમર્પયામિ । યજ્ઞોપવીતં સમર્પયામિ । ગન્ધાન્ ધારયામિ ।

ઓં કેશવાય નમઃ	ઓં ત્રિવિક્રમાય નમઃ
નારાયણાય નમઃ	વામનાય નમઃ
માધવાય નમઃ	શ્રીધરાય નમઃ
ગોવિન્દાય નમઃ	હૃષીકેશાય નમઃ
વિષ્ણવે નમઃ	પદ્મનાભાય નમઃ
મધુસૂદનાય નમઃ	દામોદરાય નમઃ

મહાવિષ્ણવે નમઃ નાનાવિધપરિમલપત્રપુષ્પાણિ સમર્પયામિ ॥

૪ અષ્ટાક્ષરી મહાવિષ્ણુશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ । ઈતિ ત્રિ સંતર્પયેત્॥

મહાવિષ્ણવે નમઃ । ધૃપમાઘ્રાપયામિ । દીપં દર્શયામિ । નૈવેદ્યં સમર્પયામિ । મધ્યે મધ્યે પાનીયં, ઉત્તરાપોશનં, હસ્ત-પ્રક્ષાલનં, પાદપ્રક્ષાલનં, આચમનીયં, તામ્બૂલં ચ સમર્પયામિ । કર્પૂરનીરાજનં દર્શયામિ ॥

ૐ નારાયણાય વિદ્મહે વાસુદેવાય ધીમહિ તન્નો વિષ્ણુઃ પ્રચોદયાત્। મહાવિષ્ણવે નમઃ મંત્ર પુષ્પં સમર્પયામિ । પ્રદક્ષિણનમસ્કારાન્ સમર્પયામિ । સમસ્તરાજોપચારદેવોપચારાન્ સમર્પયામિ । અનયા પૂજયા ભગવાન્સર્વદેવાત્મકઃ શ્રીમહાવિષ્ણુઃ સુપ્રીતઃ સુપ્રસન્નો વરદો ભવતુ ॥

ઉપર મુજબ શ્રી વિષ્ણુપૂજન કર્યા બાદ અગ્નિકોણમાં નીચે પ્રમાણે શિવપૂજન કરવું

શિવધ્યાનમ્ :

મૂલે કલ્પદ્રુમસ્ય દ્રુતકનકનિભં ચારૂપદ્માસનસ્થં
વામાંકારૂઢગૌરીનિબિડકુચભરાભોગગાઢોપગૂઢમ્ ।
સર્વાલંકારકાન્તં વરપરશુમૃગાભીતિહસ્તં ત્રિણેત્રં
વન્દે બાલેન્દુમૌલિં ગજવદનગુહાશ્લિષ્ટપાર્શ્વં મહેશમ્ ॥

સામ્બપરમેશ્વરં ધ્યાયામિ । આવાહયામિ પરમેશ્વરાય નમઃ આસનં સમર્પયામિ । પાદ્યં સમર્પયામિ । અર્ધ્યં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । મધુપર્કં સમર્પયામિ । સ્નાનં સમર્પયામિ । આચમનીયં સમર્પયામિ । વસ્ત્રાલંકારાન્ સમર્પયામિ । યજ્ઞોપવીતં સમર્પયામિ । ગન્ધાન્ ધારયામિ ।

ઓં ભવાય દેવાય નમઃ	ઓં રુદ્રાય નમઃ
શર્વાય નમઃ	ઉગ્રાય નમઃ
ઈશાનાય નમઃ	ભીમાય નમઃ
પશુપતયે નમઃ	મહતે નમઃ

પરમેશ્વરાય નમઃ । નાનાવિધપરિમલપત્રપુષ્પાણિ સમર્પયામિ । ૪ પંચાક્ષરી સામ્બપરમેશ્વરશ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ । ઈતિ ત્રિઃ સંતર્પયેત્ ॥

પરમેશ્વરાય નમઃ । ધૂપમાઘ્રાપયામિ । દીપં દર્શયામિ । નૈવેદ્યં સમર્પયામિ । મધ્યે મધ્યે પાનીય, ઉત્તરાપોશનં, હસ્તપ્રક્ષાલનં, પાદપ્રક્ષાલનં, આચમનીયં, તામ્બૂલં ચ સમર્પયામિ । કર્પૂરનીરાજનં દર્શયામિ ॥

ૐ તત્પુરુષાય વિદ્મહે મહાદેવાય ધીમહિ તન્નો રુદ્રઃ પ્રચોદયાત્ । પરમેશ્વરાય નમઃ મંત્રપુષ્પં સમર્પયામિ । પ્રદક્ષિણનમસ્કારાન્ સમર્પયામિ । સમસ્તરાજોપચારદેવોપચારાન્ સમર્પયામિ । અનયા પૂજ્યા ભગવાન્સર્વદેવાત્મકઃ સામ્બપરમેશ્વરઃ સુપ્રીતઃ સુપ્રસન્નો વરદો ભવતુ ॥

અભીષ્ટસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગતવત્સલે ।
ભકત્યા સમર્પંત તુભ્યં ચતુરાયતનાર્ચનમ્ ॥
ઈતિ સામાન્યાર્ઘ્યોદકેન દેવ્યા વામહસ્તે પૂજાં સમર્પયેત્ ॥

ઉપર મુજબ ચતુરાયતન દેવતાઓના પૂજન બાદ મધ્યપીઠ ઉપર શ્રી ભુવનેશ્વરી વિગ્રહ-યંત્ર-પીઠાદિનું પૂજન કરવું. ભગવતી ભુવનેશ્વરીના પૂજનમાં સમયનો અભાવ હોય તો નીચે મુજબના ચતુષ્ષ્ઠિ ઉપચાર (ચોસઠ ઉપચારો)થી પૂજન કરીએ છીએ એવી કલ્પના સાથે નીચે મુજબ સંક્ષિપ્ત પૂજન કરી શકાય છે. સમય અને સંપત્તિનો અભાવ ન હોય તો આગળ દર્શાવેલ ક્રમે ભુવનેશ્વરી મહાપૂજા કરવી.

શ્રી ભુવનેશ્વરી ચતુઃષષ્ઠિ ઉપચાર પૂજા

(૬૪ ઉપચારની પૂજા)

શ્રી ભુવનેશ્વરી ધ્યાનમ્

ભજે ભુવનસુંદરીમરુણનીલ શુભ્રાનનાં,
ત્રયાં ત્રિનયનામ્બુજાં ધૃતવરત્રિશૂલાઙ્કુશામ્ ।
સુપાશડમરુક શમભયદાં સરોજસ્થિતા,
સ્મિતાં રાશિધરાં વરામરુણવસ્ત્રભૂષોજ્જવલામ્ ॥
ભુવનેશિ ભક્તિસુલભે સર્વાવરણ સંવૃતે ।
યાવત્વાં પૂજયિષ્યામિ તાવત્ત્વં સુસ્થિરાભવ ॥

આ પ્રમાણે ધ્યાન કરીને નીચેના ક્રમે માનસોપચાર પૂજન કરવું

ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ।
ઈતિ મૂલં આવાહિતા ભવ ॥
મૂલં સંસ્થાપિતા ભવ ॥
મૂલં સન્નિધાપિતા ભવ ॥
મૂલં સંનિરુદ્ધા ભવ ॥
મૂલં સંમુખી ભવ ॥
મૂલં અવેકુણ્ઠિતા ભવ ॥

ઈતિમન્ત્રૈરાવાહનાદિષણ્મુદ્રાઃપ્રદર્શ્ય, વન્દનધેનુયોનિ-મુદ્રાશ્ચ પ્રદર્શયેત્ । અથ હૃદયાદિષડઙ્ગમુદ્રાઃ બાણાદ્યાયુધમુદ્રાશ્ચતત્તન્મંત્રપૂર્વકં પ્રદર્શયેત્ ॥

ચતુઃષષ્ટ્યુપચારપૂજા । અથ શ્રીપરદેવતાયાઃ ચતુષષ્ટ્યુપચારાનાચરેત્ । તેષ્વશક્તાનાં ભાવનયા સામાન્યાર્ઘ્યોદકાત્કિશ્ચદમ્બાચરણામ્બુજેઽર્પણબુદ્ધ્યા પાત્રાન્તરે નિક્ષિપેત્ । પુષ્પાક્ષતાન્વાઽર્પયેત્ ॥

ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ-		પાદ્યં કલ્પયામિ નમઃ
,,	આભરણાવરોપણં	કલ્પયામિ નમઃ
,,	સુગન્ધિતૈલાભ્યઙ્ગ	,,
,,	મજ્જનશાલાપ્રવેશનં	,,
,,	મજ્જનશાલામણિપીઠોપવેશનં	,,
,,	દિવ્યસ્ત્રાનીયોદ્વર્તનં	,,
,,	ઉષ્ણોદકસ્નાનં	,,

”	કનકકલશચ્યુતસકલતીર્થાભિષેકં	”
”	ધૌતવસ્ત્રપરિમાર્જનં	”
”	અરુણદુકૂલપરિધાનં	”
”	અરુણાકુચોત્તરીયં	”
”	આલેપમણ્ટપ્રવેશનં	”
”	આલેપમણ્ટપમણિપીઠોપવેશન	”
”	ચન્દનાગરુકુંકુમમૃગમદકર્પૂરકસ્તૂરીગોરોચનાદિ દિવ્યગન્ધસર્વાઙ્ગીણવિલેપનં	કલ્પયામિ નમઃ
”	કેશમારસ્યકાલાગરુધૂપં	”
”	મલ્લિકામાલતીજાતીચમ્પકાશોકશતપત્ર	”
”	પૂગકુહળીપુભાગકલ્હારમુખ્યસર્વર્તુકુસુમ માલાઃ	કલ્પયામિ નમઃ
”	ભૂષણમણ્ટપ્રવેશનં	કલ્પયામિ નમઃ
“	ભૂષણમણ્ટપમણિપીઠોપવેશનં	”
”	નવમણિમકુટં	”
”	ચન્દ્રશકલં	”
”	સીમન્તસિન્દૂરં	”
”	તિલકરત્નં	”
”	કાલાઞ્જનં	”
”	વાળીયુગલં	”
”	મણિકુણ્ડલયુગલં	”
”	નાસાભરણં	”
”	અધરયાવકં	”
”	પ્રથમભૂષણં(ભાઙ્ગલ્યસૂત્રં)	”
”	કનકચિન્તાકં	”
”	પદકં	”
”	મહાપદકં	”
”	મુક્તાવૃલિં	”
”	એકાવલિ	”
”	છન્નવીરં	”
”	કેયુરયુગલચતુષ્ટયં	”
”	વલયાવલિ	”

'' ઊર્મિકાવલિં ''
'' કાગ્ચીદામ ''
'' કટિસૂત્રં ''
'' સૌભાગ્યાભરણ ''
'' પાદકટકં ''
'' રત્નનૂપુરં ''
'' પાદાઙ્ગુલીયકં ''
'' એકકરે પાશં ''
'' અન્યકરેડકુશં ''
'' ઈતરકરે પુણ્ડ્રેક્ષુચાપં ''
'' અપરકરેપુષ્પબાણાન્ ''
'' શ્રીમન્માણિક્યપાદુકે ''
'' સ્વસમાનવેષામિરાવરણદેવતામિઃ
સહ મહાચક્રાધિરોહણં ''
'' કામેશ્વરાઢ્ઙ્કપર્યઙ્કોપવેશનં ''
'' અમૃતાસવચપકં ''
'' આચમનીયં ''
'' કર્પૂરવીટિકાં ''
'' આનન્દોલ્લાસવિલાસહાસં ''

અથ મઙ્ગળારાર્તિકમ્-કલધૌતાદિમાજનેકુઙ્કુમચન્દનાદિલિખિતસ્યાષ્ટપટ્ચતુર્થ લાદ્યન્યતમસ્ય કમલસ્ય ચન્દ્રાકારચરુગોલકવત્યાં ચણકમુગ્દજુષિ વા કર્ણિકાયાંદવેષુચ પયઃશર્કરા-પિણ્ડી કૃતયવગોધૂમાદિપિષ્ટોપાદાનકાનિ ત્રિકોણશિરસ્ક-ડમર્યાકૃતીનિચતુરઙ્ગુલોત્સેધાનિ ઘૃતપાનિતાનિ નવસપ્તપગ્ચાન્યતમસંખ્યાનિ દીપપાત્રાણિ નિધાય તેષુ ગોઘૃતં પ્રત્યેકં કર્ષપ્રમિતં આપૂર્ય કર્પૂરગર્ભિતાં વર્તિકાં હૃલ્લેખ્યા પ્રજ્વાલ્ય-

૪ શ્રીં હ્રીં ગ્લૂં સ્લૂં મ્લૂં પ્લૂં ન્લૂં હ્રીં શ્રીં -ઈતિ નવાક્ષર્યા રત્નેશ્વરીવિદ્યયા અભિમન્ત્ર્ય ચક્રમુદ્રાં પ્રદર્શ્ય મૂલેનામ્યર્ચ્ય -

૪ જગદ્ધ્વનિમન્ત્રમાતઃ સ્વાહા - ઈત મંત્રપૂર્વકં ગન્ધાક્ષાતાદિના ઘણ્ટાં સંપૂજ્ય તાં વાદયન જાનુચુમ્બિતમૂતલઃ તત્પાત્રં આમસ્તક મુદ્ધૃત્ય -

ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ - મઙ્ગલારાર્તિકં કલ્પયામિ નમઃ ।
સમસ્તચક્રચક્રેશીયુતે દેવી નવાત્મિકે।
આરાતિંકમિદં તુમ્યં ગૃહાણ મમ સિદ્ધયે ॥

ઈતિ નવવારં શ્રીદેવ્યા આચૂડં આચરણાજ્જં પરિભ્રામ્ય દક્ષભાગે સ્થાપયેત્ ।

ભગવતી ભુવનેશ્વરી

બન્ધૂકાભાં ત્રિનયનયુતાં બદ્ધચન્દ્રાર્ધમૌલિં દોર્ભ્યાંપૂર્ણં વિવિધમણિભી રત્નપાત્રં વહન્તીમ્ ।
પદ્મં સૌમ્યામુરુકુચયુગાં સ્મેરવક્ત્રેન્દુબિમ્બાં ધ્યાયેદ્ દેવી ઘૃતમણિઘટપ્રોલ્લસન્સવ્યપાદામ્ ॥

શ્રી ભુવનેશ્વરી રાજોપચાર મહાપૂજા વિધિ

✦ શ્રી ભુવનેશ્વરી ધ્યાન :

શુદ્ધ સ્ફટિક-સઙ્કાશં ત્રિનેત્રમીશ્વરં પ્રભુમ્,
સિંહ ચર્મ પરિધાનં ગજ-ચર્મોત્તરીયકમ્ ।
સુધાઢયં - કલશં શૂલં વરં ચાભયમેવ ચ,
ધારયન્તં કરામ્ભોજૈઃ શશાઙ્ક કૃત શેખરમ્ ॥
પદ્માસનં સ્મિત-મુખં, વામઙ્ગ સંસ્કૃતં પરમ્ ।
ભુવનેશ્યાઃ મહાદેવ્યાઃ હૃત્પદ્મે ભાવયામ્યહમ્ ॥

- શુદ્ધ ધવલ યા સત્વમય સ્ફટિક સમાન કાન્તિમાન, ત્રણ નેત્રોથી વિભૂષિત, સિંહનું ચામડું ધારણ કરેલ, હાથીનું ચર્મ ઉત્તરીય રૂપે સ્વીકારેલ છે, અમૃત પૂર્ણ કળશ, ત્રિશૂલ, વર અને અભય કર કમળોમાં ધારણ કરેલ, ચંદ્રમાંથી શોભિત લલાટ છે. પદ્માસનમાં બેઠેલા, મધુર સ્મિત યુક્ત ભુવનેશ્વરીનો દક્ષિણાંગ જેના વામાંગમાં સંલગ્ન છે અર્થાત્ જે અર્ધનારીશ્વર સ્વરૂપ બની રહેલા છે એવા ભુવનેશ્વર - ભુવનેશ્વરીનું હૃદયકમળમાં હું ધ્યાન કરું છ.

સરોજ-નયનાં ચલત્-કનક-કુણ્ડલાં શૈશવામ્,
ધનુર્જપ-વટી-કરામુદિત સૂર્ય કોટિ પ્રભામ્ ।
શશાંક કૃત શેખરાં શવ-શરીર-સંસ્થાં શિવામ્,
સ્મરામિ ભુવનેશ્વરી વિમુખ - વાઙ્મુખ સ્તમ્મિનીમ્ ॥

- કમળ-નેત્રાં, સુવર્ણના કુંડળો ધારણ કરેલ, તરુણી, હાથોમાં ધનુષ અને જપમાળા, ઉદયકાલીન કોટિસૂર્યો જેવી કાન્તિવાળી, મસ્તક પર ચંદ્રમા, શવાસના, શત્રુની વાણી અને મુખને સ્તંભિત કરવાવાળી ભુવનેશ્વરીનું હું સ્મરણ કરું છું.

શ્યામાઙ્ગી શશિ-શેખરાં નિજ-કરૈર્નીતં ચ રક્તોત્પલમ્ ।
રત્નાઢય -ચષકં ગુણં ભયહરં સમ્વિભ્રતીં શાશ્વતીમ્ ॥
મુક્તાહાર-લસત્-પયોધર-નતાં નેત્ર-ત્રયોલ્લાસિનીમ્ ।
વન્દેડહં સુર-પૂજિતાં હર-વધૂ રક્તારવિન્દ-સ્થિતામ્ ॥

શ્યામવર્ણા, મસ્તક પર ચંદ્રમા, પોતાના હાથોમાં રક્ત કમળ, રત્નજડિત પાનપાત્ર, ગુણ અને અભયને ધારણ કરનારી, મોતીના હારથી સુશોભિતા, પયોધરોથી ઝૂકેલી, ત્રણનેત્રોથી શોભાયમાન, દેવતાઓ દ્વારા સારી રીતે પૂજાયેલી, રક્તકમળ પર બિરાજમાન, શિવ-વધૂ ભગવતી (ભુવનેશ્વરી)ની હું વંદના કરું છું.

વીણા-વાદન-તત્પરાં ત્રિનયનાં ત્રૈલોક્ય-રક્ષા-પરામ્,
માધ્વી-પાન-પરાયણાં શવગતાં મન્દસ્મિતાં ચિન્મયીમ્ ।
માયાબીજ વિભૂષિતાં શશિકલાં ચૂડાં લસત્-કુણ્ડલામ્ ।
ધ્યાયેડહં ભુવનેશ્વરીં ભગવતી શૈયેન સમ્પૂજિતામ્ ॥

- વીણા વાદનમાં તત્પરા, ત્રણ નેત્રોવાળી, ત્રણે લોકના રક્ષણમાં પરાયણ, માધ્વી-પાન ચતુરા, મંદસ્મિતરેલાવતી, ચિતસ્વરૂપા, માયાબીજ(હ્રીં) થી શોભાયમાન, ચંદ્રકળા અને કુંડળો શોભતી, શિવ દ્વારા સારી રીતે જેનું પૂજન થયું છે એવી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું હું ધ્યાન કરું છું.

ઉદ્યચ્ચન્દ્ર-સહસ્ર-રશ્મિ-સદૃશીં વહ્નીન્દુ-સૂર્યેક્ષણામ્,
માદ્ય-સિન્ધુ-વિઘૂર્ણિતેક્ષણયુગાં વીણા-ખત્યાકુલામ્ ।
માલા-પુસ્તક-સિન્ધુ-પાત્ર-કમલાન્ દોર્મિર્વહન્તીં મુદ્રા,
ધ્યાયેડહં ભુવનેશ્વરીં શવ-ગતાં સર્વાદિ-દેવૈઃ સ્તુતામ્ ॥

- ઉદયમાન સહસ્ર ચંદ્રોના કિરણો સમાન કાન્તિમતી, અગ્નિ-ચંદ્ર-સૂર્યરૂપી ત્રણ નેત્રોવાળી, મધુના સાગર જેવા ચંચળ નેત્રોવાળી, વીણા-ધ્વનિમાં આસક્તા, માળા, પુસ્તક, પાનપાત્ર અને હાથોમાં કમળને આનંદપૂર્વક ધારણ કરનારી, સર્વ દેવતાઓ જેનું વંદન કરે છે એવી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું હું ધ્યાન ધરું છું.

સિન્દૂરારૂણ-વિગ્રહાં ત્રિનયનાં માણિક્ય-મૌલિ સ્ફૂરત્-
તારા-નાયક શેખરાં સ્મિતમુખીમાપીન-વક્ષોરૂહામ્ ॥
પાણિભ્યામલિ-પૂર્ણ-રત્ન-ચષકં સમ્બિભ્રતીં શાશ્વતીમ્ ।
સૌમ્યાં રત્ન-ઘટસ્થ મધ્ય-ચરણાં ધ્યાયેત્ પરામમ્બિકામ્ ॥

- જેનું શરીર સિંદૂર જેવા અરુણ વર્ણવાળું છે, ત્રણ નેત્રોવાળી છે, મુકુટમાં માણિક્ય (માણેક), મસ્તક પર ચંદ્રમા, મધુરસ્મિતવાળુ મુખ, પુષ્ટ પયોઘરવાળી, બંને હાથોમાં સુરા પૂર્ણ રત્નજડિત પાત્ર ધારણ કરવાવાળી, સૌમ્ય સ્વરૂપા, રત્નજડિત ઘટોની મધ્યમાં પોતાના ચરણો સ્થાપિત કરેલાં છે એવી પરામ્બિકા (ભુવનેશ્વરી)નું હું ધ્યાન કરું છું.

ઉદ્યદિન-દ્યુતિમિન્દુ-કિરીટાં, તુઙ્ગ-કુચાં નયન-ત્રય-યુક્તામ્ ।
સ્મેરમુખીં વરદાંકુશ-પાશાડભીતિ કરાં પ્રભજે ભુવનેશીમ્ ॥

- પ્રાતઃકાલીન સૂર્યની કાન્તિ સમાન કાન્તિમતી, મુકુટમાં ચંદ્રમાં, ઉન્નત ઉરોજ અને ત્રણ નેત્રોવાળી, મુખ ઉપર સ્મિત, હાથમાં વર, અંકુશ, પાંશ અને અભય ધારણ કરવાવાળી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું હું ધ્યાન કરું છું.

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ધ્યાયેતિ ધ્યાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને દેવીને ધ્યાનાર્થે પુષ્પ અર્પણ કરવાં.

આવાહન - 'હાથમાં ગંધ પુષ્પ લઈને ભગવતીનું આવાહન કરવું

દેવેશિ ભક્તિ સુલભે પરિવાર સમન્વિતે ।
યાવત્વાં પૂજયિષ્યામિ તાવત્ દેવિ ઈહાવહ ॥
આગચ્છ વરદે દેવી દૈત્યદર્પ નિપૂદિની ।
પૂજાં ગૃહાણ સુમુખિ નમસ્તે ભુવનેશ્વરી ॥
ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ આવાહનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી આવાહનાર્થે ગંધ-અક્ષત-પુષ્પ ચઢાવવા અને આવાહન મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.

✦ **સ્થાપન :**

તવેયં મહિમા મૂર્તિઃ તસ્યા ત્વં સર્વગઃ પ્રભા
ભક્તિ સ્નેહ સમાકૃષ્ટઃ દીપવત્ સ્થાપયામ્યહમ્

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરીં સ્થાપયામિ નમઃ । બોલી અક્ષત ચઢાવવા.

✦ **સન્નિધાન :**

અનન્યા તવ ભુવનેશિ મૂર્તિશક્તિરિયં રમે ।
સાન્નિધ્યં કુરુ તસ્યાં ત્વં ભકત્યાનુગ્રહતત્પરઃ ॥

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરી ઈહ સન્નિધેહિ । એ પ્રમાણે બોલી સન્નિધાન મુદ્રાપૂર્વક ગંધાક્ષત પુષ્પ અર્પણ કરવાં.

✦ **સમ્મુખીકરણ :**

અજ્ઞાન દુમનસ્ત્વાત્ વા વૈકલ્યાત્સાધનસ્ય ચ ।
યદપૂર્ણ ભવેત્કૃત્યં તદપ્યભિમુખી ભવ ॥
ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વરી દેવી ઈહ સમ્મુખી ભવ ।

એ પ્રમાણે બોલી ગંધ-પુષ્પો અર્પણ કરવાં અને સમ્મુખીકરણ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી.

✦ **અવગુંઠન :**

અભકત વાઙ્મશ્ચક્ષુઃ શ્રીપ્રદૂરાતિગદયુતે ।
સ્વતેજઃ પંજરેણાશુ વેષ્ટિતા ભવ સર્વતઃ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરી દેવતા ઈહવગુણ્ઠિતા ભવ ।

એ પ્રમાણે બોલી ગંધ પુષ્પો અર્પણ કરવાં અને અવગુંઠન મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. (ઉપચારની મુદ્રાઓ જાણવા માટે લેખકનું દેવતાસિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન નામક પુસ્તક જોવું.)

✦ **સ્વાગત :**

યસ્યાઃ દર્શનમિચ્છન્તિ દેવાઃ સ્વાભીષ્ટ સિદ્ધયે ।
તસ્યૈ તે પરમેશાનિ સ્વાગતં સ્વાગતં ચ મે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરી દેવ્યૈ નમઃ સ્વાગતં સમર્પયામિ ।

આ રીતે બોલી ગંધ-પુષ્પ-અક્ષત વગેરે અર્પણ કરવાં.

✦ **પ્રબોધન :**

ઉષસિ માગધ મઙ્ગલ ગાયનૈઃ ઝટિતિ જાગૃહિ જાગૃહિ જાગૃહિ ।
અતિ કૃપાર્દ્ર કટાક્ષ નિરીક્ષણૈઃ જગદિદં જગદંબ ! સુખીકુરુ ॥

- આ પ્રમાણે મંત્ર બોલી ઘંટારવ કરી ગાયન-વાદ્ય યથાવકાશ કરવું જોઈએ.
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઈતિ પ્રબોધનમ્ ।

✦ **શિબિકા (પાલખી) સમર્પણ :**

તપનીય મયી સુતૂલિકા, કમનીયા મૃદુલોત્તરચ્છદા ।
નવરત્ન વિભૂષિતામયા શિબિકેયં જગદંબ ! તેડર્પિતા ॥

- આ પ્રમાણે બોલી પાલખી શિબિકા અર્પણ કરવી. ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઈતિ શિબિકા સમર્પણમ્ ।

✦ **મંદિર સમર્પણ :**

કનક કલશ શોભમાનશીર્ષમ્ જલધરચુમ્બિ સમુલ્લસત્ પતાકમ્ ।
ભગવતિ તવ સન્નિવાસ હે તોઃ મણિમય મંદિર મે તદર્પયામિ ॥

- આ પ્રમાણે મંત્ર બોલી ભગવતીને, સુવર્મકળશથી શોભાયમાન શિખરવાળું, વાદળો જેનો સ્પર્શ કરે છે તેવી ફરકતી ધજા-પતાકાથી યુક્ત, વિવિધ રત્નો અને મણિમંડિત એવું મંદિર નિવાસ સ્થાન માટે અર્પણ કરું છું. તેનો પ્રેમથી તમે સ્વીકાર કરો. એવી ભાવના સાથે વંદન કરવાં અને પોતાના હૃદયમંદિરમાં ભગવતી ભુવનેશ્વરી સદા નિવાસ કરો એવી પ્રાર્થના કરી પુષ્પ અર્પણ કરવાં. ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ભાવાત્મકં હૃદયમંદિરમ્ નિવાસાર્થે સમર્પયામિ । મમ હૃદયમંદિરે સર્વદા નિવાસ કુરુ કુરુ નમઃ । એ પ્રમાણે કહી વંદન કરવાં.

✦ **આસન :**

દેવદેવિ મહારાસિ પ્રિયેશ્વરિ જગત્પતે ।
આસનં દિવ્યમીશાનાત્ દાસ્યેહં ભુવનેશ્વરિ ॥
અનેકરત્ન સંયુકતે નાનામણિ ગણાન્વિતમ્ ॥
કાર્તસ્વરમયં દિવ્યંમાસનં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ આસનાર્થે પુષ્પાણિ સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી ભગવતીને આસનાર્થે પુષ્પો અર્પણ કરી આસનમુદ્રા બતાવવી.

✦ **નમસ્કાર :**

મૂલ પ્રકૃતિરૂપેણ સૂયતે સચરાચરમ્ ।
પૂજામહં વિધાસ્યામિ સ્વાગતં તે મહેશ્વરી ॥

સ્વાગતં દેવદેવેશિ મદ્ ભાગ્યાત્ ત્વમિહાગતા ।
પ્રાકૃતં મામદૃષ્ટા ત્વં બાલવત્પરિપાલય ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમસ્કરોમિ । આ પ્રમાણે બોલી ભાવપૂર્વક ભગવતીના ચરણોમાં નમસ્કાર કરવા.

✦ **પાદ્યજળ :**

સુગન્ધિ પરમામોદં પર વાગીશ્વવૈશ્વરિ ।
પાદ્યમેતન્ મયાદત્તં પ્રસીદ ભુવનેશ્વરિ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરી ચરણસરોજે પાદ્યજલં સમર્પયામિ નમઃ । આ પ્રમાણે બોલી ભગવતીના ચરણમાં પગ ધોવા માટે જળ અર્પણ કરવું.

✦ **અર્ધ્ય :**

તાપત્રયં હરં દિવ્યં પરમાનન્દ લક્ષણમ્ ।
તાપત્રય વિનિર્મુક્તે તવાર્ધ્યં કલ્પયામ્યહમ્ ॥
ગંધ પુષ્પાક્ષતૈર્યુક્તમર્ધ્યં સમ્પાદિતં મયા ।
ગૃહાણ ત્વં ભુવનેશિ પ્રસન્ના ભવ સર્વદા ॥

ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ હસ્તયોઃ અર્ધ્યં સમર્પયામિ ।
આ પ્રમાણે બોલી ભગવતીના હાથમાં અર્ધ્ય સમર્પણ કરવો.

મધુપર્ક- (મધ+દહીં+ઘી=મધુપર્ક)

સર્વકાલુષ્ય હીનાયૈ પરિપૂર્ણ સુખાત્મને ।
મધુપર્ક ઈદં દેવી કલ્પયામિ પ્રસીદ મે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ મધુપર્ક સમર્પયામિ । એ પ્રમાણે બોલી દેવીને મધુપર્ક અર્પણ કરવો.

આચમન :

આપો નારાયણ સાક્ષાત્ અપ્સુ સર્વ ચરાચરમ્ ।
નિવેદયામિ ભુવનેશિ શુદ્ધાનાં શુદ્ધિહેતવે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ મુખશુદ્ધિ હેતવ આચમનીય જલં સમર્પયામિ। આ પ્રમાણે બોલીને દેવીના મુખમાં જળ અર્પણ કરવું.

સુગંધિ સ્નાન- (સુગંધિત-તેલ અથવા અત્તરથી સ્નાન)

સ્નેહં ગૃહાણ સ્નેહેન લોકેશિ ભુવનેશ્વરિ ।
સર્વલોકેષુ શુદ્ધાત્મન્દદામિ સ્નેહમુત્તમમ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સુગન્ધતેલ સ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી દેવીને સુગંધીત દ્રવ્ય અર્પણ કરવું. પછી ચમચી ભરીને જળ ચઢાવવું.

શુદ્ધોદક સ્નાન :

પરમાનન્દ બોધાન્ધિ નિમગ્ન નિજમૂર્તયે ।
સાંગોપાંગમિદં સ્નાનં કલ્પયામ્યહમાશુ તે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી દેવીને શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરાવવું.

✦ **પય સ્નાનમ્ - (દૂધથી સ્નાન) :**

સ્વર્ધેનુજાતં બલવીર્ય વર્ધનં, દિવ્યામૃતાત્યન્તરં સપ્રદં સિતમ્ ।
ભુવનેશ્વરિ દુગ્ધ સમુદ્ર સંભવે ગૃહાણ દુગ્ધં મનસા મયાઽર્પિતમ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ પયઃ સ્નાનં સમર્પયામિ । એ પ્રમાણે બોલી સ્નાનાર્થે દૂધ અર્પણ કરીને એક ચમચી જળ પણ ચઢાવવું.

✦ **દધિસ્નાનંમ્ - (દહીંથી સ્નાન) :**

ક્ષીરોદ્ભવં સ્વાદુ સુધામયં ચ, શ્રી ચન્દ્રકાંતિસદશ સુશોભનમ્ ।
ભુવનેશ્વરિ શુંભનિશુંભનાશિનિ સ્નાનાર્થમંગી કુરુ તેઽર્પિતં દધિ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ દધિસ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી દહીંથી સ્નાન કરાવવું. પછી એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

✦ **ઘૃત સ્નાનમ્ - (ઘીથી સ્નાન) :**

શ્રી ક્ષીરજોદ્ ભૂતમિદં મનોજ્ઞં પ્રદીપ્તવહ્નિ ઘૃતિ પાવિતં ચ ।
ભુવનેશ્વરી દૈત્ય વિનાશદક્ષે, હેયંગવીનં પરિગૃહ્યતાં ચ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઘૃતસ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી ઘીથી સ્નાન કરાવવું અને એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

✦ **મધુ સ્નાનમ્ - (મધથી સ્નાન) :**

માધુર્યમિશ્રં મધુમક્ષિકાગણૈ, વૃક્ષાલિરમ્યે મધુકાનને ચિત્તમ્ ।
ભુવનેશ્વરિ શંકર પ્રાણવલ્લભે, સ્નાનાર્થમંગીકુરુ તેઽર્પિતંમધુ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ મધુસ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને મધ વડે સ્નાન કરાવવું અને એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

✦ **શર્કરા સ્નાનમ્ - (સાકરથી સ્નાન) :**

પૂર્ણેક્ષુર્કાભોધિ સમુદ્ભવામિમાં માણિક્ય મુક્તા ફલદામમંજુલામ્ ।
૧૦ ભુવનેશ્વરિ ! સર્વ પુષ્ટિ પ્રદાયિની સ્નાનાર્થ મંગી કુરુ શર્કરા શુભામ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ શર્કરા સ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી સાકરથી સ્નાન કરાવવું અને એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

✦ પંચામૃત સ્નાન - (પંચામૃત વડે સ્નાન) :

દધિ દુગ્ધ ઘૃતૈ સ માક્ષિકૈઃ સિતયા શર્કરયા સમન્વિતૈઃ ।
સ્નપયામિ તવાહમાદરાત્ જનનિ ! ત્વાં પુનરુષ્ણ વારિભિઃ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ પંચામૃત સ્નાનમ્ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી પંચામૃતથી સ્નાન કરાવવું અને એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

✦ સુગંધિત દ્રવ્ય સ્નાન :

એતતચ્ચમ્પક તૈલમમ્બ વિવિધૈઃ પુષ્પૈર્મુહર્વાસિતમ્ ।
ન્યસ્તં રત્નમયે સુવર્ણચષકે મૃઙ્ગૈર્ભ્રમદ્ભિર્વૃતમ્ ॥
સાનન્દં સુરસુન્દરીભિરમિતો હસ્તૈર્ધૃતં તે મયા ।
કેશેષુ ભ્રમર-પ્રભેષુ-સકલેષ્વઙ્ગેષુ ચાલિપ્યતે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સુગંધ દ્રવ્ય સ્નાનં સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલીને સુગંધિત દ્રવ્ય વડે સ્નાન કરાવવું અને એક ચમચી જળ ચઢાવવું.

ઉદ્વર્તન સ્નાન :

માતઃ ! કુંકુમ પઙ્ક નિર્મિત મિદં દેહે તવોદ્વર્તનમ્ ।
ભકત્યાઽહં કલયામિ હેમ રજસા સમ્મિશ્રિતં કેસરૈઃ ॥
કેશાનામલકૈર્વિશોધ્ય વિશદાન્ કસ્તૂરિકોદઞ્ચિતૈઃ ।
સ્નાનં તે નવરત્ન કુમ્ભ-સહિતૈઃ સંવાસિતોષ્ણોદકૈ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઉદ્વર્તન સ્નાનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને કસ્તૂરી-કેસર-આમળા-ચંદન જેવાં દ્રવ્યોના મિશ્રણનું લેપન (ઉબટન) કરીને સ્નાન કરાવવું અને પછી એક ચમચી જળ ચઢાવવું. આ પછી તીર્થજળથી સ્નાન કરાવવું.

તીર્થજળ સ્નાન :

અલોશીર-સુ-વાસિતૈઃ સકુસુમૈર્ગઙ્ગાદિ તીર્થોદકૈઃ
માણિકયામલ મોત્કિક યુતૈઃ સ્વચ્છૈઃ સુવર્ણોદકૈઃ ।
મંત્રાન્ વૈદિક તાંત્રિકાન્ પરિપઠન્ સાનંદમત્યાદરાહત્
સ્નાન તે પરિકલ્પયામિ જનનિ ! સ્નેહાત્ ત્વમઙ્ગીકુરુ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેસ્વર્યૈ નમઃ તીર્થોદકેન સ્નપયામિ ।

- આ પ્રમાણે બોલીને વિવિધ તીર્થોના જળ વડે સ્નાન કરાવવું અને એક

ચમચી જળ ચઢાવવું. આ પછી અભિષેક માટે પાત્રમાં ગંધ, પુષ્પ, દૂધ, સુગંધિત દ્રવ્ય વગેરે એકત્રિત કરીને દેવીસૂક્ત,શ્રી સૂક્ત, દેવી અથર્વશીર્ષ, શક્રાદય સ્તુતિ અથવા ભુવનેશ્વરી સ્તોત્રનું પઠન કરી દેવીના ઉપર અભિષેક કરવો. ત્યારબાદ શુદ્ધજળથી સ્નાન કરાવો.

શુદ્ધોદક સ્નાનમ્ - (શુદ્ધજળથી સ્નાન) :

ઉદ્ગંધૈરગરુદ્ભવૈઃસુરભિણા કસ્તૂરિકા વારિણા,
સ્ફૂર્જત્સૌરભ યક્ષ કર્દમ જલૈઃ કાશ્મીર નીલૈરપિ ।
પુષ્પાંભોભિરશેષ તીર્થ સલિલૈઃ કપૂર વાસોભરૈ,
સ્નાનં તે પરિકલ્પયામિ જનનિ ભકત્યા તદંગીકુરુ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ શુદ્ધોદક સ્નાનં સમર્પયામિ । - આ પ્રમાણે બોલી ભગવતીને શુદ્ધજળથી સ્નાન કરાવવું.

મધુપર્ક-આચમન - (મધુપર્ક યુક્ત આચમન) :

વાજિમેઘ ફલમેવાપ્તું મયાદતં વરાનને ।
મધુપર્ક પ્રતીચ્છસ્વ માતર્મે ભુવનેશ્વરી ॥
આપો નારાયણઃ સાક્ષાત્ અપ્સુ સર્વ ચરાચરમ્ ।
નિવેદયામિ હે દેવી ! અદ્ભિરાચનીયકમ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ મધુપર્ક તથા ચ આચમનીયં સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી મધુપર્ક અને આચમનીય જળ અર્પણ કરો.

વસ્ત્ર - (વસ્ત્ર-ઉપવસ્ત્ર અર્પણ કરવું) :

બાલાર્ક-દ્યુતિ દાડિમીય - કુસુમ પ્રસ્પર્ધિ સર્વોત્તમમ્,
માતસ્તવં પરિધેહિ દિવ્ય-વસનં ભક્ત્યામયા કલ્પિતમ્ ।
મુક્તાભિર્ગ્રથિતં સુકચ્ચુકમિદં સ્વીકૃત્ય પ્રીતપ્રભમ્,
તપ્તસ્વર્ણ સમાન વર્ણમતુલં પ્રાવર્ણમઙ્ગી કુરુ ॥
વસ્ત્રં ચ સોમદૈવતં લજ્જાયાસ્તુ નિવારણમ્ ।
યજ્ઞસૂત્ર સહિતં દેવી ગૃહાણ ભુવનેશ્વરિ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃવસ્ત્ર-ઉપવસ્ત્ર સમન્વિત યજ્ઞોપવીતં સમર્પયામિ! આ પ્રમાણે બોલીને ભગવતીને વસ્ત્ર, ઉપવસ્ત્ર(કંચુકી વસ્ત્ર) તથા જનોઈ અર્પણ કરવા. ત્યારબાદ એક ચમચી જળ અર્પણ કરવું.

✦ **આચમન :**

આચમ્યતા ભૂવનેશિ ભક્તિ મે હ્યચલાં કુરુ ।
ઈપ્સિતં મે વરં દેહિ પરત્ર ચ પરાં ગતિમ્ ॥

• ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીંભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ વસ્ત્ર-ઉપવસ્ત્ર-ઉપવીતાંન્તે આચમનીય તોયં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી આચમન માટે જળ અર્પણ કરવું.

✦ **પાદુકા સમર્પણ - (પાવડી અર્પણ કરવી) :**

નવરત્ન મયે મયાર્પિતે, કમનીયે તપ્નીય પાદુકે ।
સવિલાસમિદં પદદ્વયમ્, કૃપયા દેવિ ! તયોર્નિધીયતામ્ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ પાદુકાદ્વયં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી દેવીના ચરણોમાં પાદુકાદ્વય અર્પણ કરવી.

✦ **કેશ પ્રસાધન - (માથાના શણગાર) :**

બહુભિરગુરુ ધૂપૈઃ સાદરં ધૂપયિત્વા ભગવતિ ! તવકેશાન
કઙ્કતૈર્માર્જયિત્વા । સુરભિભિર વિન્દૈશ્ચમ્પકૈશ્ચાર્ચયિત્વા,
ઝટિતિ કનક સૂત્રૈર્જૂટયન્ વેષ્ટયામિ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ કેશપ્રસાધનમ્ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને દેવીને કેશંપ્રધાન સહિત ફૂલની વેણી અર્પણ કરવી.

✦ **સુરમાયુકત કાજળ : (નેત્રાંજન) :**

સૌવીરાઞ્જનમિદમમ્બ ચક્ષુષોસ્તે, વિન્યસ્તં કનક સલાકયા મયાયત્ । તન્ન્યૂનં મલિનમપિ ત્વદક્ષિ સંજ્ઞાત્ બ્રહ્મેન્દ્રાદ્યમિલપણીયતા મુપેયાત્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ નેત્રાંજનમ્ સમર્પયામિ । - આ પ્રમાણે બોલીને દેવીને નેત્રાંજન (સુરમો-કાજળ)અર્પણ કરવું.

✦ **કજ્જલ સમર્પણ - (કાજળ અર્પણ કરવું):**

ચાંપેયે કર્પૂરક ચન્દનાદિકે, નાનાવિધૈ ગંધ ચયૈઃ સુવાસિતમ્ ।
નેત્રાંજનાર્થાય હરિન્મણિપ્રભં, ભુવનેશિ સ્વીકુરુ કજ્જલં શુભમ્ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ કજ્જલં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી કાજળ-નેત્રાંજન અર્પણ કરવું.

✦ **ગંધમ્ - (ચંદન-અષ્ટગંધ) :**

પ્રત્યંગં પરિમાર્જયામિ શુચિના વસ્ત્રેણ સંપ્રોચ્છનંકુર્વે
કેશકલાપ માયતતરં ધૂપોત્તમૈધૂપિતમ્ ।
કાશ્મીરેગરુ દ્રવૈર્મલયજૈઃ સંઘર્ષ્ય સંપાદિતં, ભક્ત ત્રાણપરે શ્રી ભુવનેશ્વરિ
શ્રી ચંદનં ગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ગંધાર્ચનમ્ સમર્પયામિ - આ પ્રમાણે બોલી ચંદન-અષ્ટગંધ અર્પણ કરવું.

✦ કુમકુમ (અનુલેપન) :

પરમાનન્દ સૌભાગ્ય - પરિપૂર્ણ દિગન્તરે ।
ગૃહાણ પરમ ગન્ધં કૃપયા ભુવનેશ્વરી ॥
માતઃ ભાલતલે તવાતિ વિમલે કાશ્મીર કસ્તૂરિકા,
કર્પૂરાગરુભિઃ કરોમિ તિલકં દેહોઙ્ગરાગં તતઃ ।
વૃક્ષોજાદિષુ યક્ષકર્દમ રસં સિક્તા ચ પુષ્પ દ્રવમ્,
પાદૌ ચંદન લેપનાદિભરહં સંપૂજયામિ ક્રમાત્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ કુમકુમાદિ અનુલેપનં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને કંકુ-ચંદનયુક્ત અનુલેપન દેવીને અર્પણ કરવા.

✦ અક્ષત (ચોખા ચઢાવવા) :

રત્નાક્ષતૈસ્ત્વાં પરિપૂજયામિ, મુક્તા કલૈર્વા રૂચિરારવિન્દૈઃ ।
અખણ્ડિતે દૈવિ યવાદિભિર્વા કાશ્મીર પઙ્કાઙ્કિત તણ્ડુલૈ ર્વા ॥
ૐ ભૂ, સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ અક્ષતાન્ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી અક્ષત (ચોખા) અર્પણ કરવા.

આભૂષણમ્ - (માથાથી પગ સુધીના અલંકારો અર્પણ કરવા)

મઞ્જીરે મદર્યોનિધાય રૂચિરાં વિન્યસ્યકાઞ્ચી કટૌ,
મુક્તાહારમુરોજયોરનુપમા નક્ષત્ર-માલાં ગલે ।
કેયૂરાણિ ભૂજેષુ રત્ન વલયશ્રેણીં ક્રમેષુ ક્રમાત્,
તાટંકે તવ કર્ણયો ર્વિનિદધે શીર્ષેચ ચૂડામણિમ્ ॥
ધમ્મિલે તવદેવી હેમકુસુમાન્યાધાય ભાલસ્થલે,
મુક્તા રાજિ વિરાજમાન તિલકં નાસાપુટે મૌક્તિકમ્।
માતઃમૌક્તિક જાલિકાં ચ કુચયોઃ સર્વાંગુલીષૂર્મિકાઃ
કટયાં કાઞ્ચન કિઙ્કિણી વિનિદધે રત્નાવતંસં શ્રુતૌ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ આપાદ મસ્તક પર્યન્તમ્ યથાલાભોપચારાન્ આભૂષણાનિ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી પગથી મસ્તક સુધીના આભૂષણો દેવીને અર્પણ કરવા. તદ્ અભાવે ચોખા અર્પણ કરવા અને એક ચમચી જળ અર્પણ કરવું.

✦ ઉપવસ્ત્રમ્ :

વામાશ્રિત્ય મહામાયા જગત્સમ્મોહિની સદા ।
તસ્મૈ તે ભુવનેશાનિ કલ્પયામ્યુત્તરીયકમ્ ॥

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઉપવસ્ત્રમ્ સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી દેવીને ઉપવસ્ત્ર અર્પણ કરવુ. પછી એક ચમચી જળ આપવું.

✦ **પરિમલ દ્રવ્યમ્ :**

જનનિ ચમ્પક તૈલમિદં પુરો મૃગમદોપ યુતં પટવાસકમ્ ।
સુરભિ ગંધમિદં ચ ચતુઃ સમમ્ ભુવનેશ્વરિ પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સુગન્ધ-પરિમલ-દ્રવ્યાણિ સમર્પયામિ । આ પ્રમામે બોલીને દેવીને સુગંધિત દ્રવ્યો સમર્પણ કરવાં.

✦ **સિન્દુરં :**

સીમન્તે તે ભગવતી મયાસાદરં યસ્તમેતત્
સિન્દૂરં તે હૃદયકમલે હર્ષ વર્ષ તનોતુ ।
બાલાદિત્ય દ્યુતિરિવ સદાલોહિતા યસ્ય કાન્તિઃ,
અન્તર્ધ્વાન્તં હરતિ સકલં ચેતસી ચિન્તયૈવ,
ૐ ભૂ.સ્વ.હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સિન્દૂરં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને સૌભાગ્યવર્ધક સિંદૂરદેવીને અર્પણ કરવું. સૌભાગ્યવતીનારીને માતાજીને અર્પિત સિંદૂર પોતાની સેંથીમાં પૂરવું.

✦ **પુષ્પમ્ :**

મંદારકુન્દકરવીરલવઙ્ગ પુષ્પૈઃ ત્વાંદેવી સન્તતં મહં પરિપૂજયામિ
જાતી જપાબકુલચમ્પક કેતકાદિ, નાનાવિધાનિ કુસુમાનિ

ચતેર્પયામિ । માલતી બકુલહેમ પુષ્પિકા, કોવિદાર કરવીરકેતકૈઃ કર્ણિકાર ગિરિ કર્ણિકાદિભિઃ પૂજયામિ ભુવનેશ્વરિ ॥ પારિજાત-શતપત્ર પાટલૈ, મલ્લિકા બકુલ-ચમ્પકાદિભિઃ । અમ્બુજૈઃ સુકમલૈશ્ચ સાદરમ્, પૂજયામિ ભુવનેશ્વરિ ॥

ૐ ભૂં. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ઋતુકાલોદ્ભવકુસુમાનિ સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી વિવિધ પુષ્પો ચઢાવવા.

✦ **પુષ્પમાલા :**

પુષ્પોદ્યૈર્દ્યોતયન્તૈઃ સતતપરિચલત્કાન્તિ કલ્લોલ જાલૈઃ ।
કુર્વાણા મજ્જદતંઃકરણં વિમલતાં શોભિતેવ ત્રિવેણી ॥
મુક્તાભિઃપદ્મરાગૈર્મરકતમણિનિર્મિતા દીપ્યમાનૈર્નિત્યં ।
હારત્રયી ત્વં ભુવનેશ્વરિ, સ્વીકુરુ શોભિતા કણ્ઠમધ્યે ॥
ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ વિવિધ પુષ્પૈઃ

સુગ્રથિતાં પુષ્પમાલાં સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી દેવીને પુષ્પમાલા અર્પણ કરવી.

✦ અથાંગ પૂજા - (દેવીના અંગોનું પૂજન) :

ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, એકત્રિત કરીને તેના વડે ભગવતી ભુવનેશ્વરીના અંગોનું પૂજન આ પ્રમાણે કરવું.

હ્રીં દુર્ગાયૈ નમઃ પાદૌ પૂજયામિ । હ્રીં મંગલાયૈ નમઃ ગુલ્ફૌ પૂજયામિ । હ્રીં ભગવત્યૈં નમઃ જંધે પૂજયામિ । હ્રીં કૌમાર્યૈ નમઃ જાનુની પૂજયામિ । હ્રીં વાગીશ્વર્યૈ નમઃ ઉરૌ પૂજયામિ । હ્રીં વરદાયૈ નમઃ કટીમ્ પૂજયામિ। હ્રીં પદ્માકરવાસિન્યૈ નમઃ સ્તનૌપૂજયામિ । હ્રીં મહિષાર્દિન્યૈ નમઃ કંઠે પૂજયામિ । હ્રીં ઉમાસુતાયૈ નમઃ સ્કંધૌ પૂજયામિ । હ્રીં મહિષાર્ધિન્યૈ નમઃ કંઠે પૂજયામિ । હ્રીં ઉમાસુતાયૈ નમઃ સ્કંધૌ પૂજયામિ । હ્રીં ઈન્દ્રાણ્યૈ નમઃ ભુજૌ પૂજયામિ । હ્રીં ગૌર્યૈ નમઃ હસ્તૌ પૂજયામિ । હ્રીં મોહવત્યૈ નમઃ મુખં પૂજયામિ । હ્રીં શિવાયૈ નમઃ કર્ણો પૂજયામિ । હ્રીં અન્નપૂર્ણાયૈ નમઃ નેત્રે પૂજયામિ । હ્રીં કમલાયૈ નમઃ લલાટં પૂજયામિ । હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સર્વાંગં પૂજયામિ । ઈતિ અંગપૂજા ॥

✦ આવરણ પૂજાવિધિ :

દેવીના અંગોનું પૂજન કર્યા પછી આવરણ પૂજન કરવું અતિ આવશ્યક છે. તંત્રમાં આવરણ પૂજાનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. આ પૂજનથી યજ્ઞનું ફળ મળે છે. સમસ્ત તીર્થોનું પુણ્ય ફળ મળે છે. એટલે આવરણ પૂજા અવશ્ય કરવી. જો સમયનો અભાવ હોય તો પૂજાના અન્ય ક્રમને ઘટાડીને પણ આવરણ પૂજા જરૂર કરવી જોઈએ.

આવરણ પૂજામાં પાંચક્રમોનો એકી સાથે સમાવેશ હોય છે. (૧) સંબોધન (આવાહન - ધ્યાન), (૨) પૂજન (૩) નમસ્કાર (૪) તર્પણ (૫) સ્વાહાકાર.

એટલે પ્રત્યેક દેવતાના નામ પછી 'ધ્યાયામિ પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ, સ્વાહા' બોલતા રહી પૂજન-તર્પણ થાય છે. એટલે 'પૂજયામિ' ઉચ્ચારણ પછી ગંધ, અક્ષત, પુષ્પ ચઢાવવાં અને તર્પણ માટે તર્પણ પાત્રમાંથી જળ છાંટવું. પૂજનની તૈયારી માટે અક્ષત અને છૂટાફૂલને ગંધથી-કંકુથી ચર્ચિત કરીને, એકપાત્રમાં એકત્રિત કરી રાખવાં. સાત્ત્વિક ગંધથી-કંકુથી ચર્ચિત કરીને, એક પાત્રમાં એકત્રિત કરી રાખવાં. સાત્ત્વિક પૂજામાં તર્પણ પંચામૃતથી કરવું અથવા એકપાત્રમાં જળ ભરી તેમાં સોપારી, લવંગ, જીરુ, હીંગ, હળદર, કંકુ, કસ્તૂરી, ચંદન, રતાંજલિ તથા થોડું પંચામૃત નાંખવું.

આવરણ પૂજા (ક્રમ-૧)

આવરણ પૂજન એક વ્યક્તિ પણ કરી શકે છે અને બે વ્યક્તિ સાથે બેસીને પણ કરી શકેછે. આવરણ-પૂજા શ્રી ચક્રાર્ચનમાં સમુદાયમાં પૂજન થાય છે.

પૂજા-યંત્રની મધ્યકર્ણિકામાં દેવી ભુવનેશ્વરી સમીપ નિમ્ન મંત્રથી તર્પણ કરવું. જમણા હાથના અંગૂઠા અને અનામિકાના યોગની મુદ્રાથી ગંધાક્ષત દ્વારા પૂજન અને ડાબા હાથના અંગૂઠા અને અનામિકાના યોગની મુદ્રાથી શુદ્ધિ ખંડ દ્વારા શ્રી પાત્રામાં તર્પણ કરવું સમયના અભાવે પૂજયામિ તર્પયામિનું ઉચ્ચારણ કરવું.

આ પ્રમાણે -

 પ્રથમાવરણ :

દેવીની નિકટ(મધ્યે)

ૐ હ્રૂલ્લેખાયે નમઃ ।

(હ્રૂલ્લેખા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(પૂર્વે)

ૐ એં ગગનાયૈ નમઃ ।

(ગગનાશ્રી પાદુકા પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(દક્ષિણે)

ૐ રક્તાયૈ નમઃ।

(રક્તા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(ઉત્તરે)

ૐ ઈંકરાલિકાયૈ નમઃ ।

(કરાલિકા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(પશ્ચિમે)

ૐ મહોચ્છુષ્માયૈ નમઃ।

(મહોચ્છુષ્મા શ્રી પાદુકંપૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

આ પ્રમાણે પૂજન તર્પણ કરીને નીચેના મંત્રથી પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ૐ અભીષ્ટસિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ્ ॥

આ પછી - સમ્પૂજિતાઃ સન્તર્પિતાઃ સન્તુ એ પ્રમાણે બોલીને મધુપર્ક (મધ-દહીં-ઘી)પ્રદાન કરવો.

✦ **દ્વિતીયાંવરણ :**

બીજા આવરણમાં ષટ્કોણના કેસરોમાં ભગવતીના ષડ્અંગોનું પૂજન તર્પણ કરવું.

(અગ્નિકોણે)

ૐ હ્રાં હ્રદયાય નમઃ।

(હ્રદયશ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(નૈર્ઋત્યકોણે)

ૐ હ્રીં શિરસે સ્વાહા।

(શિરઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(વાયવ્ય કોણ)

ૐ હ્રૂં શિખાયૈ વષટ્ ।

(શિખા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(ઈશાનકોણ)

ૐ હ્રૈં કવચાય હુમ્ ।

(કવચ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(મધ્યે) - પૂજ્ય અને પૂજકની વચ્ચે

ૐ હ્રૌં નેત્ર ત્રયાય વૌષટ્ ।

(નેત્રત્રય શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(દેવી પશ્ચિમે)

ૐ હ્રઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

(અસ્ત્ર શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

પૂર્વવત્ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરી મધુપર્ક પ્રદાન કરવો.

ૐ અભીષ્ટસિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભકત્યા સમર્પયે તુભ્યં દ્વિતીયાવરણાર્ચનમ્ ॥

✦ **તૃતીયાવરણ :**

ષટ્કોણના છકોણોમાં અગ્રભાગે નિમ્ન મંત્રોથી પૂજન-તર્પણ કરવું. આ પ્રમાણે-

(પૂર્વ દિશા)

ૐ ગાયત્ર્યૈ નમઃ ।

(ગાયત્રી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ બ્રહ્મણે નમઃ ।

(બ્રહ્મ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(નૈર્ઋત્ય કોણ)

ॐ સાવિત્ર્યૈ નમઃ ।

(સાવિત્રી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ વિષ્ણવે નમઃ ।

(વિષ્ણુ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

(વાયવ્ય કોણ)

ॐ સરસ્વત્યૈ નમઃ । (સરસ્વતી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ॥

ॐ રુદ્રાય નમઃ ।

(રુદ્ર શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(અગ્નિ કોણ)

ॐ શ્રિયૈ નમઃ ।

(શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ ધનપતયે નમઃ ।

(ધનપતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(પશ્ચિમ દિશા)

ॐ રત્યૈ નમઃ ।

(રતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ સ્મરાય નમઃ ।

(સ્મર શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(ઈશાન કોણે)

ॐ પુષ્ટ્યૈ નમઃ।

(પુષ્ટિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ ગણપતયે નમઃ ।

(ગણપતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

(ષટ્કોણે દક્ષિણે)

ॐ શંખ નિધયે નમઃ ।

(શંખનિધિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ॐ પદ્મનિધયે નમઃ ।

(પદ્મનિધિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

પૂર્વવત્ પુષ્પો અર્પણ કરી, મધુપર્ક પ્રદાન કરવો.

ૐ અભીષ્ટસિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં તૃતીયાવરણાર્ચનમ્ ॥

✦ **ચતુર્થાવરણ :**

અષ્ટદળ કમળના દળોમાં પૂર્વાદિક્રમથી આઠ શક્તિઓનું પૂજન-તર્પણ કરવું. આ પ્રમાણે -

ૐ અનંગકુસુમાયૈ નમઃ ।
(અનંગકુસુમા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ અનંગકુસુમાતુરાયૈ નમઃ ।
(અનંગકુસુમાતુરા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ અનંગમદનાયૈ નમઃ ।
(અનંગમદના શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ અનંગ મદનાતુરાયૈ નમઃ ।
(અનંગમદનાતુરા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ભુવનાપાલાયૈ નમઃ ।
(ભુવનપાલાા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ગગન વેગાયૈ નમઃ ।
(ગગનવેગા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ શશિરેખાયૈ નમઃ ।
(શશિરેખા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ગગન રેખાયૈ નમઃ।
(ગગનરેખા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

પૂર્વવત્ પુષ્પો અર્પણ કરી, મધુપર્ક પ્રદાન કરવો.

ૐ અભીષ્ટસિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્થાવરણાર્ચનમ્ ।

✦ **પંચમાવરણ :**

ષોડશ દળોમાં પૂર્વાદિ ક્રમથી સોળ શક્તિઓનું પૂજન-તર્પણ કરવું. આ પ્રમાણે-

ૐ કરાલ્યૈ નમઃ ।
(કરાલી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

ૐ વિકરાલ્યૈ નમઃ ।
(વિકરાલી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ઉમાયૈ નમઃ ।
(ઉમા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ સરસ્વત્યૈ નમઃ ।
(સરસ્વતી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ શ્રિયૈ નમઃ ।
(શ્રી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ દુર્ગાયૈ નમઃ ।
(દુર્ગા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ઉષાયૈ નમઃ ।
(ઉષા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ લક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।
(લક્ષ્મી શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ શ્રુત્યૈ નમઃ ।
(શ્રુતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ સ્મૃત્યૈ નમઃ ।
(સ્મૃતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ધૃત્યૈ નમઃ ।
(ધૃતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ શ્રદ્ધાયૈ નમઃ ।
(શ્રદ્ધા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ મેધાયૈ નમઃ ।
(મેધા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ મત્યૈ નમઃ ।
(મતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ કાન્ત્યૈ નમઃ ।
(કાન્તિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ આદ્યાયૈ નમઃ ।
(આદ્યા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
પૂર્વવત્ પુષ્પો ચઢાવી મધુપર્ક પ્રદાન કરો.

ૐ અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પંચમાવરણાર્ચનમ્ ॥

✦ ષષ્ઠાવરણ :

ભૂપુરની અંદર પૂર્વાદિ ક્રમથી આઠ શક્તિઓનું પૂજન-તર્પણ કરવું.

ૐ અનંગરૂપાયૈ નમઃ ।
(અનંગરૂપા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ અનંગ મદનાયૈ નમઃ ।
(અનંગમદના શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ અનંગમદનાતુરાયૈ નમઃ ।
(અનંગ મદનાતુરા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ભુવન રેખાયૈ નમઃ ।
(ભુવનરેખા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ભુવનપાલિકાયૈ નમઃ ।
(ભુવનપાલિકા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ સર્વશિશિરાયૈ નમઃ ।
(સર્વશિશિરા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ અનંગ વેદનાયૈ નમઃ ।
(અનંગ વેદના શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ અનંગ મેખલાયૈ નમઃ ।
(અનંગ મેખલા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)

પૂર્વવત્ પુષ્પો અર્પણ કરી મધુપર્ક પ્રદાન કરો.

ૐ અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં ષષ્ઠાવરણાર્ચનમ્ ॥

✦ સપ્તમાવરણ :

ભૂપુરની અંદર પૂર્વાદિક્રમથી દસ દિક્પાલોનું પૂજન-તર્પણ કરવું.

ૐ લં ઈન્દ્રાય દેવાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(ઈન્દ્ર શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ રં અગ્નેય તેજોધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ માં યમાય પ્રેતાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।

(યમ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ ક્ષં નિર્ઋતયે રક્ષોધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ।
(નિર્ઋતિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
ૐ વં વરુણાય જલાધિપતયે સાયુધાયસવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(વરુણ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ યં વાયવે પ્રાણાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(વાયુ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ સૌં સોમાય તારાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ।
(સોમ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
ૐ હં ઈશાનાય ગણાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(ઈશાન શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)
(એન્દ્ર-ઈશાનની મધ્યમાં)
ૐ આં બ્રહ્મણે પ્રજાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ ।
(બ્રહ્મ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।
(નિર્ઋત્ય - વાયવ્યની મધ્યમાં)
ૐ હ્રીં અનન્તાય નામાધિપતયે સાયુધાય સવાહનાય સપરિવારાય નમઃ।
(અનન્ત શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ)।

આ પછી ભૂપુરની બહાર પૂર્વાદિ ક્રમથી લોકપાલોના દસ અસ્ત્રોનું ક્રમશઃ પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે -

ૐ વં વજ્રાય નમઃ। ૐ શં શક્તયે નમઃ ।
ૐ દં દણ્ડાયનમઃ। ૐ ખં ખંગાય નમઃ ।
ૐ પાં પાશાય નમઃ। ૐ અં અંકુશાય નમઃ।
ૐ ગં ગદાય નમઃ । ૐ ત્રિં ત્રિશૂલાય નમઃ।
ૐ પં પદ્માય નમઃ । ૐ ચં ચક્રાય નમઃ ।

આ પ્રમાણે કર્યા પછી પૂર્વવત્ પુષ્પો અર્પણ કરી મધુપર્ક પ્રદાન કરો.

ૐ અભીષ્ટસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં સપ્તમાવરણાર્ચનમ્ ॥

આ પ્રમાણે આવરણ પૂજન કરી ભગવતી ભુવનેશ્વરીને ધૂપ-દીપ આદિ સમર્પણ કરી નિરાજન અને વિસર્જન પર્યન્તનું પૂજન પૂર્ણ કરવું.

આવરણ-પૂજા (ક્રમ-૨)

શ્રી અનન્તદેવ કૃત 'ભુવનેશ્વરી-ક્રમ-ચંદ્રિકા'માં પૂજનના છ આવરણ જ આપવામાં આવ્યાં છે. જે આ પ્રમાણે છે.-

(૧) -ૐ હ્રીં બિન્દુ ચક્રાય નમઃ। થી બિંદુમાં ત્રણ પુષ્પોથી અંજલિ અર્પણ કરી - ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમસ્તર્પયામિ' એ પ્રમાણે બોલી ત્રણવાર તર્પણ કરવું. પછી 'એષા બિન્દુ - ચક્રાધિષ્ઠાત્રિ શ્રી ભુવનેશ્વરી સાઙ્ગા સાયુધા સવાહના સાલઙ્કારા સર્વોપચારૈઃ સુપૂજિતા વરદા ભવતુ।' ઈત્યાદિથી ગંધથી પુષ્પાંજલિ સુધી ઉપચાર અર્પિત કરવા. આ પછી મધુપર્ક પ્રદાન કરી પ્રથમ આવરણનું 'અર્ચન સમર્પિત કરવું.

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભુવનેશિ સુર-પૂજિતે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ્ ॥

(૨) ત્રિકોણની સામે મધ્યમાં ગુરુ પાત્રમાં ગુરુ પંક્તિનું તર્પણ કરવું. ૐ હ્રીં ત્રિકોણ-ચક્રાય નમઃ ।બોલીને ત્રણ વાર પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી -

ઐં હ્રીં શ્રીં ગુરુભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।
ઐં હ્રીં શ્રી પરમ ગુરુભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।
ઐં હ્રીં શ્રી પરાત્પર-ગુરુભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।
ઐં હ્રીં શ્રી પરમેષ્ઠિ-ગુરુભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।
ઐં હ્રીં શ્રી શિવાદિ-ગુરુભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પ્રમાણે બોલી પૂજન તર્પણ કરવું.

વિદિક્ષુ - હાં હૃદયાય નમઃ હૃદય-શક્તિ-શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । આગ્નેયે- હ્રીં શિરસે સ્વાહા શિરઃશક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। ઈશાન્યે - હૂં શિખાયૈ નેત્ર-શક્તિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । પુરતઃ - હઃ અસ્ત્રાય ફટ્ અસ્ત્ર-શક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ।

વાયૌ - હ્રૌં નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્ નેત્ર-શક્તિ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। ચતુર્દિક્ષુ, ત્રિકોણ મધ્યે - હ્રાં હૃલ્લેખામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ હ્રીં ગગનામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ પૂર્વી હ્રૈં રક્તામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ દક્ષિણે । હ્રૌં કરાલિકામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ પશ્ચિમે હઃ મહોચ્છુષ્મામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ-ઉત્તરે

ઉક્ત પ્રકારથી પૂજન-તર્પણ કરીને નિમ્નમંત્રથી જ ઉપચાર અર્પિત કરીને દ્વિતીય આવરણનું અર્ચન સમર્પિત કરવું.

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભુવનેશિ સુર-પુજિતે !
ભકત્યા સમર્પયે તુમ્યં દ્વિતીયાવરણાર્ચનમ્ ॥

'એતાઃ ત્રિકોણ-ગત-દ્વિતીયાવરણ દેવતાઃ સાઙ્ગા સાયુધા સવાહના સાલઙ્ગારા સર્વોપચારૈઃ સમ્પૂજિતાઃ સન્તર્પિતાઃ સન્તુ ।

(૩) ષટ્કોણોના કેસરોમાં - હ્રીં અનઙ્ગ-કુસુમામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અનઙ્ગ-કુસુમાતુરામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ભુવન-પાલામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ગગનામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ગગન-મેખલામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અનંગ-મદનામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।

હ્રીં દણ્ડ-કમલાક્ષ-માલાભય-વર-કર-પિતામહ-સહિતાયૈ ગાયત્રામ્બાયૈ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - ઇન્દ્ર કોણે હ્રીં શંખ-ચક્ર-ગદા-પદ્મ-ધારિણ્યૈ પીત-વસનાયૈ વિષ્ણુ-સહિતાયૈ સાવિત્ર્યમ્બાયૈ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - રક્ષઃકોણે । હ્રીં પર સ્વધાક્ષ-માલામય-વરદાયૈ શ્વેત-વસનાયૈ શ્વેતાયૈ રુદ્ર-સહિતાયૈ સરસ્વત્યમ્બાયૈ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - વાયુ-કોણે । હ્રીં રત્ન-કુમ્ભ-મણિ-કરણ્ડ-ધારિણ્યૈ ધનદાઙ્ક-સ્થિતાયૈ દક્ષિણ-હસ્તેન ધનદમાલિંગ્ય સ્થિતાયૈ અપરેણામ્બુજ-ધારિળ્યૈ મહા-લક્ષ્મ્યમ્બાયૈ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - અગ્નિ-કોણે । હ્રીં વાણ-પાશાંકુશ-શરાસન-ધારિણ્યૈ મદન-સહિતાયૈ સવ્યેન પતિમાલિંગ્ય ઈતરેણ નીલોત્પલ-ધારિણ્યૈ રમણાઙ્ક-સથિતાયૈ રત્યમ્બાયૈ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - વરુણ કોણે । હ્રીં વિઘ્ન-રાજાય સૃણિ-પાશ-ધરાય પ્રિયાત્મ -હિત-કાન્તા-વરાઙ્ગમંગુલ્યાશ્રિત-સ્થિતાય માધ્વી-મદ-ઘૂર્ણિતાય પુષ્કરે રત્ન-ચષક-ધરાય સિન્દૂર-વર્ણાય અન્યાં કાન્તાં પુષ્ટિં સમદાં ઘૃત-રક્તોત્પલાં અન્ય-પાપિના તદ્-ધ્વજ-સ્પૃશન્તીમાલિંગ્ય સ્થિતાય શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ - ઈશાન્યે ।

એ પ્રમાણે પૂજન તર્પણ કરીને ષટ્કોણના પાર્શ્વમાં-

હ્રીં પદ્મ-નિધિ-શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ।
હ્રીં શંખ-નિધિ-શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પ્રમાણે પૂજન-તર્પણ કરી નીચેના મંત્રો વડે ઉપચાર અર્પિત કરી તૃતીય આવરણનું અર્ચન સમર્પિત કરવું.

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભુવનેશિ સુર-પૂજિતે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં તૃતીયાવરણાર્ચનમ્ ॥

અતાઃ ષટ્ કોણાન્તર્ગત-દેવતા સાઙ્ગાઃ સાયુધા સવાહના સાલઙ્કારા સર્વોપચારૈઃ સમ્પૂજિતાઃ સન્તર્પિતાઃ સન્તુ।

(૪) **'અષ્ટ-દલ-પત્રાય નમઃ'** એ પ્રમાણે બોલી ત્રણવાર પુષ્પ અર્પણ કરવાં. અષ્ટદળ પત્રોના મૂળનાં નીચેના મંત્રો વડે પૂજન-તર્પણ કરવું.

હ્રીં અનઙ્ગ-રૂપામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અનઙ્ગ-મદનામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિનમઃ તર્પયામિનમઃ । હ્રીં ભુવન-વેગામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં લોક-પાલિકામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ સમર્પયામિ નમઃ। હ્રીં સર્વતોમુખ્યામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। હ્રીં અનઙ્ગ-વસનામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અનઙ્ગ-મેખલામ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ।

અષ્ટપત્રોની મધ્યમાં :

હ્રાં બ્રાહ્મયમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં મહેશ્વર્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રૂં કૌમાર્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। હ્રૈં વૈષ્ણવ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રૌં વારાહ્મમ્બા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રઃ ઈન્દ્રાણ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ઐં ચામુણ્ડામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હીં મહાલક્ષ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

અષ્ટપત્રોના અગ્રભાગે - હ્રીં અં આં ઇં ઈં ઉં ઊં ઋં ૠં લૃં લૄં એં ઐં ઓં ઔં અં અઃ પૂર્વ-પત્રે । હ્રીં કં ખં ગં ઘં ઙં - આગ્નેયે । હ્રીં ચં છં જં ઝં ઞં - દક્ષિણે। હ્રીં તં થં દં ધં નં-વાયવ્યે, હ્રીં પં ફં બં ભં મં - પશ્ચિમે । હ્રીં યં રં લં વં - ઉત્તરે । હ્રીં શં ષં સં હં ળં -ઈશાન્યે ।

આ રીતે પૂજન-તર્પણ કરીને નીચે મુજબના મંત્રથી ઉપચાર અર્પિત કરી પૂર્વવત્ ચતુર્થાવરણનું અર્ચન સમર્પિત કરવું -

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભુવનેશિ સુર-પૂજિતે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્થાવરણાર્ચનમ્ ॥

એતા અષ્ટ-પત્રાન્તર્ગત-ચતુર્થાવરણ-દેવતા સાઙ્ગા સાયુધા સવાહના સાલઙ્કારા સર્વોપચારૈઃ સમ્પૂજિતાઃ સન્તર્પિતાઃ સન્તુ ।

(૫) **ષૌડશ-દલ-કમલાય નમઃ** 'એ પ્રમાણે બોલીને ત્રણવાર પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરી સોળ દળોમાં પૂર્વવત્ નિમ્ન મંત્રોથી પૂજન તર્પણ કરવું.

હ્રીં કરાલ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં વિકરાલ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ઉમામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં સરસ્વત્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં શ્રયમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ । તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં દુર્ગામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। હ્રીં ઉષ્મામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। હ્રીં લક્ષ્મ્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં શ્રુત્યમ્બા શ્રી

પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં સ્મૃત્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। શ્રી । હ્રીં ધૃત્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં શ્રદ્ધામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં મેધામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ભૃત્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં કાન્ત્યમ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં આર્યામ્બા શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

નીચેના મંત્રથી ઉપચાર અર્પિત કરીને પંચમ આવરણનું અર્ચન પૂર્વવત સમર્પિત કરવું -

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભુવનેશિ સુર-પૂજિતે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પઞ્ચમાવરણાચનમ્ ॥

એતાઃ ષોડશ-દલાન્તર્ગત-પઞ્ચમાવરણ-દેવતાઃ સાઙ્ગાઃ સાયુધા સવાહના સાલઙ્કારા સર્વોપચારૈઃ સમ્પૂજિતા સન્તર્પિતા સન્તુ ।

(૬) 'ભૂ-ગૃહ-ચક્રાય નમઃ' એ પ્રમાણે બોલીને ત્રણવાર પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરી ભૂપુરમાં પૂર્વાદિક્રમથી નીચે મંત્રોથી ઈન્દ્રાદિ લોકપાલોનું પૂજન-તર્પણ કરવું.

હ્રીં ઈન્દ્રાય સુરાધિપતયે ઐરાવતાધિરુઢાય વજ્ર-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અગ્નયે તેજોડધિપતયે મેપારુઢાય શક્તિ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં યમાય પ્રેતાધિપતયે મહિપારુઢાય દણ્ડ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં નૈર્ઋતયે રક્ષોડધિપતયે પ્રેત-વાહનાય ખડ્ગ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમ । હ્રીં વરુણાય જલાધિપતયે મકરાધિરુઢાય પાશ - હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં વાયવે પ્રાણાધિપતયે મૃગાધિરુઢાય ધ્વજ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં સોમાય યક્ષાધિપતયે અશ્વારુઢાય અંકુશ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રીપાદુકા પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ઈનાશાય મૂતાધિપતયે વૃષાધિરુઢાય ત્રિશૂલ-હસ્તાય સપરિવારાય સશક્તિકાય નમઃ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

આજ રીતે પૂર્વાદિક્રમથી એના આયુધોનું પૂજન-તર્પણ આ પ્રમાણે કરવું.

હ્રીં વજ્રાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં શક્તયે નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં દણ્ડાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ। હ્રીં ખડ્ગાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં પાશાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ધ્વજાય નમઃ શ્રી પાદુકાં

પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અંકુશાય નમઃ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ત્રિશૂલાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

હવે નીચેના મંત્રો વડે પૂજન-તર્પણ કરો.

ઈશાન-પૂર્વયોમધ્યે : હ્રીં વિષ્ણવે નાગાધિપતયે ગરુડાય સાયુધાય સપરિવારાય સશકિત-કાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

પૂર્વાગ્નેયોર્મધ્યે : હ્રીં શંખાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ચક્રાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં ગદાયૈ નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં પદ્માય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ।

ત્રિકોણ-પુરતો : હ્રીં પાશાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અંકુશાય નમઃ । શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં અભયાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં વરદાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

દેવ્યા વામ-ભાગે : એં હ્રીં ક્લીં બટુકનાથાય નમઃ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

આગ્નેયે : ઐં હ્રીં ગ્લૌં ગણપતયે નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ । ઐં હ્રીં ક્લીં દ્વાર-દેવતાભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । હ્રીં કામાક્ષાદિ-પીઠેભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ઐં હ્રીં ક્લીં પીઠનાથેભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ઐં હ્રીં ક્લીં પીઠેશ્વરીભ્યો નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

ભૂ-ગૃહસ્ય પ્રથમ રેખાયાં : હ્રીં સત્વાય નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

દ્વિતીય-રેખાયાં : હ્રીં રજસે નમઃ શ્રી પાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ।

તૃતીય રેખાયાં : હ્રીં તમસે શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

અંતમાં નિમ્નમંત્રથી ઉપચાર અર્પિત કરી છઠ્ઠા આવરણનું અર્ચન પૂર્વવત્ સમર્પિત કરવું -

અભીષ્ટ સિદ્ધિં મે દેહિ ભૂવનેશિ સુર-પૂજિતે ।
ભકત્યા સમર્પયે તુભ્યં ષષ્ઠાવરણાર્ચનમ્ ॥

એતાઃ ભૂ-ગૃહ-ગત-ષષ્ઠાવરણ-દેવતાઃ સાઙ્ગા સાયુધા સવાહના સાલઙ્કારા સર્વોપચારૈઃ સમ્પૂજિતા સન્તર્પિતાઃ સન્તુ ।

આવરણ પૂજન બાદનો પૂજનક્રમ :

(દેવીના યંત્ર ઉપર પૂજન તર્પણ કર્યું હોય તો, યંત્રને શુદ્ધ કરી પંચોપચાર પૂજન કરી મંડળ ઉપર સ્થાપિત કરવું. ત્યારબાદ નીચેના ક્રમે પૂજા કરવી.)

શ્વેતચૂર્ણમ્(અબીર) :

મંદારમલ્લી કરવીર સંભવં કપૂરપાટીર સુવાસિતમ્ સિતમ્ ।
શ્રી શ્વેતચૂર્ણ વિધિના સમર્પિતં, પ્રીત્યા ત્વમંગી કુરુ ભવનેશ્વરિ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ શ્વેતચૂર્ણમ્ સમર્પયામિ ।

- આ પ્રમાણે બોલી અબીર(અબીલ) ચઢાવવું.

રક્તચૂર્ણમ્ (ગુલાલ) :

પ્રત્યુષ કાલાર્ક મયૂખ સન્નિભં જાતિફલૈલાગુરુણા સુવાસિતમ્ ।
શ્રીરક્તચૂર્ણ મનસા મયાડર્પિત પ્રીત્યા ત્વમંગીકુરુ ભુવનેશ્વરિ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ રક્તચૂર્ણમ્ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી ગુલાલ ચઢાવવું.

સિંદૂરચૂર્ણમ્ (સિન્દૂર) :

સિન્દૂરમરુણાભાસં જપાકુસુમસંનિભમ્ ।
પૂજિતાસિ માયા દેવી પ્રસીદ ભુવનેશ્વરિ ॥

ૐ ભૂ. સ્વ. હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સિન્દૂરચૂર્ણમ્ સમર્પયામિ ।- આ પ્રમાણે બોલી સિંદૂર ચઢાવવું.

હરિદ્રાચૂર્ણ(હળદર) :

હરિદ્રમોત્થામતિ પીતવર્ણાં સુવાસિતાં ચંદન પારિજાતૈઃ ।
અનન્યભાવેન સમર્પિતાંતે માતર્હરિદ્રામુરરી કુરુષ્વ ॥

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ હરિદ્રાચૂર્ણમ્ સમર્પયામિ । - આ પ્રમાણે બોલી હળદમમપુમર ચઢાવવી.

સૌભાગ્યસૂત્ર(મંગલસૂત્ર) :

સૌભાગ્યસૂત્રં વરદે સુવર્ણમણિ-સંયુતમ્ ।
કણ્ઠે બધ્નામિ ભુવનેશિ સૌભાગ્યં દેહિ સદા॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સૌભાગ્ય સૂત્રં સમર્પયામિ નમઃ । આ પ્રમાણે બોલી દેવીના કંઠમાં મંગળસૂત્ર પહેરાવવું.

બિલ્વપત્ર(બીલીનાપાન) :

અમૃતોદ્રભવ શ્રીવૃક્ષો મહાદેવીપ્રિયા સદા ।
બિલ્વપત્રં પ્રયચ્છામિ પવિત્રં તે ભુવનેશ્વરિ ॥

ૐ ભૂ.સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ બિલ્વપત્રાણિ સમર્પયામિ। આ પ્રમાણે બોલીને બીલીપત્ર દેવીને ચઢાવવાં.

ધૂપમ્(ધૂપ-અગરબત્તી) :

દશાંગ ગુગ્ગુલં ધૂપં ચન્દનાગુરુસંયુતમ્ ।
સમર્પિતં મયા ભક્યા ભુવનેશિ પ્રગૃહ્યતામ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ધૂપં આઘ્રાપયામિ । આ પ્રમાણે બોલી ધૂપ અર્પણ કરવો.

દીપમ્ :

પરંજયોતિ પરં બ્રહ્મજગદેકં સનાતનિ ।
ભૂતયે મમ દેવેશિ દીપોડયં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ દીપકં દર્શયામિ ॥

- આ પ્રમાણે બોલીને દેવીને દીવો અર્પણ કરવો.

નૈવેદ્ય નિવેદન વિધિ :

પોતાના દક્ષિણ અને દેવીના અગ્રભાગે જળ યા ગંધ વડે ચોરસ બનાવવો એના ઉપર નૈવેદ્ય પાત્ર (થાળ) રાખવો. "ૐ હ્રીં નમઃ" બોલીને સામાન્ય અર્ધ્યજળથી પ્રોક્ષણ કરવું. મૂલમંત્ર બોલીને જોવું, જમણા હાથને અધોમુખ કરી તેના ઉપર ડાબો હાથ રાખી નૈવેદ્યને આચ્છાદિક કરવો અને વાયુ બીજ 'યં'નું સોળવાર ઉચારણ કરવું અને અગ્નિબીજ 'રં' સોળવાર જપવો. આનાથી શુદ્ધિ-અશુદ્ધિ દોષનું નિવારણ થાય છે. આ પછી ડાબા હાથને અધોમુખ કરી તેના પૃષ્ઠ ઉપર જમણો હાથ રાખીને અમૃતબીજ જ 'વં'નો સોળવાર જપ કરવો. જેથી નૈવેદ્ય અમૃતમય થયો છે એવી ભાવના કરવી. ધેનુમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. આઠવાર મૂલમંળનો જપ કરીને ગંધ પુષ્પ ચઢાવવા. ડાબા હાથના અંગૂઠા વડે નૈવેદ્ય પાત્રનો સ્પર્શ કરીને જમણા હાથમાં ચમચીમાં જળ ગ્રહણ કરી બોલવું -

હેમપાત્ર-ગતં દિવ્યં, પરમાન્નં સુસંસ્કૃતમ્ ।
પઞ્ચધા પડ-રસોપેતં, ગૃહાણ ભુવનેશ્વરી ॥
સ્ફારત્સૌરભ-નિર્ભરં રુચિકરં શાલ્યોદનં નિર્મલમ્ ।
યુકતં હિંગુ-મરિચ-જીર-સુરભિ-દ્રવ્યાન્વિતૈર્વ્યઞ્જનૈઃ ॥
પકવાન્નેન સ-પાયસેન મધુના દધ્યાજ્ય-સમ્મિશ્રિતમ્ ।
નૈવેદ્યં સુર-સુન્દરી વિરચિતં ભુવનેશિ । ત્વત્-પ્રિયે ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં શ્રીમદીશ્વર - સહિતાયૈ આવરણાયૈ સ-વાહનાયૈ સાયુધાયૈ સ-પરિકરાયૈ શ્રીમચ્છ્રી - ભુવનેશ્વરી ભગવત્યૈ નમઃ યથાલાભ નૈવેદ્યં નિવેદયામિ । આ પ્રમાણે બોલીને પાત્રમાં જળ છોડવું. આ પછી ડાબા હાથની અનામિકામૂલ અને અંગૂઠા વડે નૈવેદ્ય મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. પાત્રમાં તુલસી મંજરી યા શમીપત્ર પધરાવવું. આચમન માટે જળ અર્પણ કરવું.

॥ ભગવતિ! નિવેદિતાનિ હવિષિ જુષાણ ॥

ગ્રાસમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. ડાબા હાથને પદ્માકાર કરવો અને જમણા હાથથી મુદ્રા બતાવવી.

(કનિષ્ઠિકા અનામિકાના અને અંગૂઠાના સંયોગથી) હ્રીં પ્રાણાય સ્વાહા ।

(તર્જની, મધ્યમા અને અંગૂઠાના સંયોગથી) હ્રીં અપાનાય સ્વાહા ।

(તર્જની, અનામિકા મધ્યમા અને અંગૂઠાના સંયોગથી) હ્રીં વ્યાનાય સ્વાહા ।

(અનામિકા, મધ્યમા અને અંગૂઠાના સંયોગથી) હ્રીં ઉદાનાય સ્વાહા ।

(સર્વ આંગળીઓ સાથે રાખીને) હ્રીંસમાનાય સ્વાહા ।

આ સાથે ભાવના કરવી કે દેવી નૈવેદ્ય ગ્રહણ કરી રહી છે. આ પછી

નમસ્તે દેવદેવેશિ સર્વતૃપ્તિ કરંપરમ્ ।

અખણ્ડાનંદ સંપૂર્ણે ગૃહાણ જલમુત્તમમ્ ॥

મધ્યે પાનીયં જલં સમર્પયામિ ।

- આ પછી દેવીની સામે અંતઃપટ વસ્ત્ર કરવું - અને નીચે પ્રમાણે મંત્રો ભણવા.

બ્રહ્મેશાદ્યૈઃ સરસમભિતઃ સૂપવિષ્ટૈઃ સમન્તાન્ સિંજદ્બાલ,

વ્યંજનનિકરૈર્પીજ્યમાના સખીભિઃ ।

નર્મક્રીડ઼ા પ્રહસન પરાન્ પંક્તિ ભોક્તૃન્ હસન્તી,

ભુંક્તે પાત્રે કનકઘટિતે ષડ્રસાન દેવદેવી ॥

શાલી ભક્તં સુપક્વં શિશિરકરસિતં પાયસાપૂપસૂપં ।

લેહ્યં પેયં ચ ચોષ્યં, સિતમમૃતફલં ઘારિકાદ્યં સુખાદ્યમ્ ॥

આજ્યં પ્રાજ્યં સુભોજ્યં નયન રુચિકરં રાજિકૈલા મરીચૈઃ ।

સ્વાદીય શાકરાજી પરિકર- મમૃતાહારજોષં જુષસ્વ ॥

- આ પછી પુનઃ આચમનીય પાત્રમાંથી આચમન કરાવવું. સાતવાર મૂલમંત્ર જપ કરવો અને હાથ જોડી આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી.

સાપૂપ સૂપ દધિદુગ્ધસિતા-ઘૃતાનિ,સુખાદુ ભક્ષ્ય પરમાન્ન પુરઃ સરાણિ । શાકોલ્લસન્મરિચ જીરક વાલ્લિકાનિ ભક્ષ્યાણિ ભક્ષ્ય પરમેશાનિ ભયાડર્પિતાનિ ॥

દુગ્ધં નિવેદનં (દૂધ ધરાવવું) :

ક્ષીર મેતદિદમુત્તમોંત્તમં પ્રાજ્યમાજ્યમિદમુત્તમમ્ મધુ ।

માતરેતદમૃતોપમં પયઃ સમ્ભ્રમેણ પરિપીયતાં મુહુઃ ॥

આમનીયં (આચમન) :

ગંગોત્તરી વેગ સમુદ્ભવેન સુશીતલેનાતિ મનોહરેણ ।

ત્વં ભુવનેશ્વરિ મયાડર્પિતેન શંખોદકેનાચમનં કુરુષ્વ ॥

પાણિ-મુખપ્રક્ષાલનં (હાથ-મોં ધોવા) :

ઉષ્ણોદકૈઃ પાણિયુગં મુખં ચ, પ્રક્ષાલ્ય માતઃ કલધૌતપાત્રે ।
કર્પૂર મિશ્રેણ સ કુંકુમેન, હસ્તૌ સમુદર્તય ચન્દનેન ॥

ઋતુફળ (ઋતુમાં થતાં પ્રાપ્તફળો અર્પણ કરવાં) :

જમ્બામ્ર રમ્ભા ફલ સંયુતાનિ, દ્રાક્ષાફલ ક્ષોદ્ર સમન્વિતાનિ ।
સનારિકેલાનિ સદાડિમાનિ, ફલાનિ તે દેવી સમર્પયામિ ।
કુષ્માણ્ડ કોશાતકિ સંયુતાનિ જમ્બીર-નારિઙ્ગ સમન્વિતાન્નિ ॥
સ બીજપુરાણિ સ બાદરાણિ, ફલાનિત દેવી સમર્પયામિ ॥

આ પછી આચમન માટે જળ અર્પણ કરવું ત્યારબાદ તાંબુલ અર્પણ કરવું.

તાંબુલમ્ (પાનસોપારી) :

કર્પૂરેણ યુતૈર્લવઙ્ગ - સહિતૈસ્તકંકોલ ચુર્ણાન્વિતૈઃ
સુખાદુ ક્રમુકૈઃ સગૌર ખદિરે સુસ્નિગ્ધ જાતીફલૈઃ ।
માતઃ કૈતકપત્ર પાણ્ડુરૂચિભિ સ્તાંબુલ વલ્લીદલૈઃ,
સાનંદ મુખ મણ્ડનાર્થમતુલાં તામ્બુલમઙ્ગીકુરુ ॥
એલાલવઙ્ગાદિ સમન્વિતાનિ તક્કોલ કપૂર્ર વિમિશ્રિતાનિ ।
તામ્બુલં વલ્લીદલં સંયુતાનિ પૂગાનિ જનનિ સમર્પયામિ ।

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં શ્રીમદીશ્વરહિતાયૈ શ્રીમચ્છ્રી ભૂવનેશ્વરી ભગવત્યૈ નમઃ કર્પૂરાદિ-શુકલં તામ્બુલં નિવેદયામિ । આ પ્રમાણે બોલીને ભગવતીને પાનનું બીડું સમર્પણ કરવું.

દક્ષિણા :

પૂજાફલસમુદ્ધ્યર્થં તવાગ્રે સ્વર્ણમીશ્વરિ ।
સ્થાપિતં તેન મે પ્રીતા પૂર્ણાન્ કુરુ મનોરથાન્ ॥
ૐ ભૂ.સ્વઃહ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ હેમપુષ્પ દક્ષિણા સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી દેવીને સુવર્ણપુષ્પ દક્ષિણા અર્પણ કરવી.

આરાર્તિકં (આરતી) - (ગંધ-પુષ્પથી પૂજન કરી ચક્રમુદ્રામાં આરતી કરવી)

મહતિ કનકપાત્રે સ્થાપયિત્વા વિશાલાન્,
ડમરુ સદૃશં રૂપાન્ પક્વ ગોધૂભ દીપાન્ ।
બહુઘૃતમય તેષુન્યસ્ત દીપાન્ પ્રકૃષ્ટાન્,
ભુવન જનનિ કુર્વે નિત્યં આરાર્તિકં તે ॥ જયદેવિ .. જય હો..॥
સવિનયમય દત્વા જાનુયુગ્મં ધરણ્યામ્,
સપદિ શિરસિ ધૃત્વા પાત્રમારાર્ત્રિકસ્ય ।

મુખ કમલ સમીપે તેડમ્બ સાર્ધ ત્રિવારં,
ભ્રમયતિ મયિ ભૂયાત્ તે કૃપાર્દ્રઃ કટાક્ષઃ॥ જયદેવિ.. જય હો..॥
સમસ્તચક્ર ચક્રેશિ યુતે દેવી । નવાત્મિકે ।
આરાર્તિકમિદં દેવી ગૃહાળ ભુવનેશ્વરિ ॥ જયદેવિ..જયહો..॥
નિરાજનં સુમંગલ્યે કર્પૂરેણ સમન્વિતમ્ ।
ચન્દ્રાર્ક વહ્નિસદશં ભવુનેશિ નમોઙસ્તુ તે ॥ જયદેવિ.. જય હો..॥

આરતી :

પ્રદક્ષિણા (આરતીની ફરતે જળ ફેરવવું) :

નમસ્તે દેવિ-દેવેશિ નમસ્તે ઈપ્સિત પ્રદે ।
નમસ્તે જગતાં ધાત્રિ નમસ્તે ભક્તવત્સલે ॥

પ્રાર્થના(મંત્રપુષ્પાંજલિ) :

પ્રાણાન્ રક્ષ યક્ષો રક્ષ પુત્રદારધનાનિ ચ ।
સર્વ રક્ષા કરી યસ્માત્ ત્વં દેવી ભુવનેશ્વરિ ॥

સાષ્ટાંગ પ્રણામ :

નમઃ સર્વહિતાર્થાયૈ જગદાધારહેતવે ।
સાષ્ટાંગોઙયં પ્રણામસ્તુ પ્રયત્નેન મયા કૃતઃ॥

દેવીની પ્રદક્ષિણા :

પદે પદેયા પરિપૂજકેભ્યઃ સદ્યોઙશ્વ મેધાદિફલં દદાતિ ।
તાં સર્વ પાપક્ષય હેતુ ભૂતાં, પ્રદક્ષિણાં તે પરિતઃ કરોમિ ॥

વિશેપાર્ઘ :

કલિંગકોશાંતક સંયુતાનિ, જંબીર નારિંગ સમન્વિતાનિ ।
સુનારિકેલાનિ સદાડિમાનિ, ફલાનિ તે દેવી સમર્પયામિ ॥
ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ વિશેપાર્ધં સમ્પાદયામિ ।

- આ પ્રમાણે બોલીને દેવીને વિશેપાર્ઘ ફળ અર્પણ કરવું, સાથે એક ચમચી જળ અર્પણ કરવું.

છત્રમ્ (છત્રી અર્પણ કરવી) :

માતઃ કાઞ્ચનં દણ્ડ મણ્ડિતમિદં પૂર્ણેન્દુ બિમ્બ પ્રભમ્,
નાનારત્ન વિશોભિ હેમકલશં લોકત્રયાહ્લાદકમ્ ।
ભાસ્વન્ મૌક્તિક જાલિકા પરિવૃતં પ્રીત્યાત્મહસ્તે ધૃતમ્,
છત્રં તે પરિકલ્પયામિ શિરસિ ત્વષ્ટ્રા સ્વયં નિર્મિતમ્ ॥

ચામરં (ચામર-ચમ્મર ઢોળાવો) :

શરદિન્દુ મરીચિ ગૌરવર્ણૈઃ મણિમુક્તા વિલસત્ સુવર્ણ દણ્ડૈઃ ।
જનનિ વિચિત્ર ચામરૈસ્ત્વામ્ અહમાનન્દ ભરેણ વીજયામિ ॥

દર્પણમ્ (આયનો-આરસી અર્પણ કરવી) :

માર્તણ્ડમણ્ડલ નિભો જગદમ્બ યોડયમ્
ભક્ત્યા મયામણિમયો મુકુરોડર્પિતસ્તે
પુર્ણેન્દુ બિમ્બ રુચિરં વદનં સ્વકીયં
અસ્મિન્ વિલોક્ય વિશાલ વિલોચને ત્વમ

અશ્વ (ઘોડો અર્પણ કરવો) :

પ્રિયગતિરતિ તુઙ્ગો રત્ન પલ્યાણ યુક્તઃ,
કનકમય વિભૂપઃ સ્નિગ્ધ ગંભીર ઘોપઃ ।
ભગવતી કલિતોયં વાહનાર્થં મયાતે,
તુરંગ શતસમેતો વાયુ-વેગસ્તુરઙ્ગઃ ॥

ગજ (હાથી અર્પણ કરવો) :

મધુકર વૃતકુંભ ન્યસ્ત સિન્દૂર રેણુઃ,
કનક કલિત ઘણ્ટા કિઙ્કિણી શોભિ કણ્ઠઃ ।
શ્રવણ યુગલ ચઞ્ચચ્ચામરો મેધતુલ્યો,
ભુવનેશ્વરિ મુદે સ્યાન્મત માતઙ્ગ એપઃ॥

રથ (રથ અર્પણ કરવો) :

દ્રુતમ્ તુરગૈર્વિરાજમાનમ્,મણિમય ચક્ર ચતુષ્ટયેનયુક્તમ્ ।
કનકમયમમું પિતાનવન્તમ્, ભુવનેશિ તેહિ રથંમર્યયામિ ॥

સૈન્ય (સેના અર્પણ કરવી) :

હયગજ રથપત્તિ શોભમાનમ્, દિશિદિશિ દુન્દુ-ભિમેઘનાદ યુક્તમ્ ।
અભિનવ ચતુરઙ્ગ સૈન્યમેતત્, ભુવનેશિ ભક્તિ ભરેણ તેડર્પયામિ ॥

દુર્ગ (કિલ્લો અર્પણ કરવો)

પરિખીકૃત સપ્તસાગરમ્, બહુસમ્પત્ સહિતં મયામ્બ તે વિપુલમ્ ।
પ્રબલં ધરણી તલાધિમ્, દઢ દુર્ગમિદં નિખિલં સમર્પયામિ ॥

વ્યંજનમ્(વિંઝણો-પંખો અર્પણ કરવો) :

શતપત્ર યુતૈઃ સ્વભાવશીતૈઃ અતિસૌરમ્ય યુતૈઃ પરાગપીતૈઃ ।
ભ્રમરી મુખરી કુતૈરનન્તૈઃ વ્યંજમેસ્ત્વાં જનનિ વીજયામિ ॥

નૃત્ય સમર્પણ :

ભ્રમર વિલુલિત લોલાકુન્તલાલી, વિગલતિમાલ્ય વિકીર્ણ રઙ્ગભૂમિઃ ।
ઇયમતિ રુચિરા નટીનટન્તી, તવહૃદયે મુદમાતનોતુ માતઃ ॥
રુચિર કુચ તટીનાં નાદ્યકાલે નટીનાં, પ્રતિગૃહમથ તે ચ પ્રત્યહં પ્રાદુરાસીત્ । ધિમિકિ ધિમિકિ ધિદ્ધિ ધિદ્ધિ ધિદ્ધીતિ ધિધ્ધિ, થિમિકિ થિમિકિ તત્તત્ થૈપી થૈપીતિ શબ્દઃ ॥
ડમરુ ડિણ્ડિમ જર્ઝર ઝલ્લરી, મૃદુરવાર્દ્ર ઘટાર્દ્ર ઘટાદ્રય ।
ઝિટિતિ ઝાંકૃત ઝાંકૃતૈઃ, બહુદયં હૃદયં સુખ યન્તુ તે ॥

આ પછી તામ્રપાત્રમાં દહીં, મીઠું (નમક), સરસવ, દુર્વા(દરોઈ), અક્ષત અને કોપરું લઈ દેવી પર દૃષ્ટિ દોપનું નિવારણ કરવા ઓવારણ કરવું.

દૃષ્ટ્યા પ્રદૃષ્ટ્યા ખલુદૃષ્ટ દોપાન્ સંહતુર્મારાત્મ પ્રથિત પ્રકાશા,
જનો ભવેદિન્દ્રપ્રદાય, યૌગ્યસ્તસ્યૈ તવેદં લવણાક્ષિદોષમ્ ॥

સ્તુતિ :

ભુવનેશિ ગુણાનુવર્ણને ચતુરાનનો ચતુરાનનાદયઃ ।
તદિ હૈક મુખેપુ જન્તુપુ સ્તવનં કસ્તવ કર્તુમીશ્વરઃ ॥

પ્રણામ :

રક્તોત્પલા રક્તતલ પ્રભાભ્યામ્, ધ્વજોર્ધ્વ રેખા કુલિશાઙ્કિતાભ્યામ્ ॥
અશેપ વૃન્દારક વન્દિતાભ્યામ્, નમો ભવાની પદ પઙ્કજાભ્યામ્ ॥

પુષ્પાંજલિ :

ચરણ નલિન યુગ્મં પઙ્કજૈપૂજયિત્વા,
કનક કમલ માલાં કણ્ઠદેશેઽર્પિયિત્વા ।
શિરસિ વિનિહિતોઽયં રત્ન-પુષ્પાસ્ત્રલિસ્તે
હૃદયકમલ મધ્યે દેવી હર્પ તનોતુ ॥

ભવન સમર્પણ :

અથ મણિમ્ય મચ્ચકાભિરામે, કનકમય વિતાન રાજમાને ।
પ્રસરદગરુ ધૂપધૂપિતેસ્મિન્ ભુવનેશિ ભવનેઽસ્તુ તે નિવાસઃ॥

પર્યંક (પલંગ-શૈયા) સમર્પણ :

એતસ્મિન્ મણિખચિતે સુવર્ણપીઠે,
ત્રૈલોક્યાભય વરદો નિધાય પાદૌ ।
વિસ્તીર્ણે મૃદુલ તરોત્તરચ્છદેઽસ્મિન્,
પર્યંકે કનકમયે નિપીદ માતઃ ॥

અલક્તકં (અળતો-લીપસ્ટીક)સમર્પણ :

તવદેવી સરોજ ચિહ્નયોઃ પદયોર્નિર્જિત પદ્મરાગયોઃ।
અતિ રક્ત તરૈરલકતકૈઃ પુનરુક્તાં રચયામિ રકતામ્ ॥

ગંડૂપ (કંઠશુદ્ધિ માટે જળ) અર્પણ કરવું :

અથ માતરુશીરવાસિતં નિજતામ્બૂલ રસેન રંજિતમ્ ।
તપનીય મયેહિ પટ્ટકે, મુખ ગણ્ડુપ જલં વિધિયતામ્ ॥

ૐ ભૂ. સ્વઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ મુખે ગણ્ડુપ જલં સમર્પયામિ । આ પ્રમાણે બોલી ભગવતીને કંઠશુદ્ધિ માટે જળ અર્પણ કરવું. આ પછી સાંજે શયન પ્રાર્થના આ પ્રમાણે કરવી.

શયન પ્રાર્થના :

ક્ષણમથ ભુવનેશ્વરિ ! ભુવન મચ્ચકેસ્મિન્
મૃદુત્તર તુલિકયા વિરાજમાને ।
અતિ રહસિ મુદા શિવેન સાર્દ્ધમ્
સુખ શયનં કુરુમાં હૃદિ સ્મરન્તી ॥

ધ્યાનમ્ :

મુક્તા કુન્દેન્દુ ગૌરાં મણિમય મુકુટાં રત્નતાટઙ્ક યુક્તામ્ ।
અક્ષસ્રક્ પુષ્પહસ્તામભય વર કરાં ચંદ્ર ચૂડાં ત્રિનેત્રામ્ ॥
નાનાલઙ્કાર યુક્તાં સુર મુકુટમણિ મણિદ્યોતિત સ્વર્ણ પીઠામ્ ।
સાનન્દાં સુપ્રસન્નાં ત્રિભુવન જનનીં ચેતસા ચિન્તયામિ ॥

ક્ષમા પ્રાર્થના :

એપાભક્ત્યા તવ વિરચિતા યા મયા દેવી પૂજા,
સ્વીકત્યૈના સપદિ સકલાન્ મેડપરાધાન્ ક્ષમસ્વ ।
ન્યૂનં યત્તત્ તવ કરુણયા પૂર્ણતામેતુ સદ્યઃ,
સાનન્દં મે હૃદય પટલે તેડસ્તુ નિત્યં નિવાસઃ ॥

❖ પુરશ્ચરણ :

આગળ વર્ણવ્યા પ્રમાણે સાધકે આવરણ પૂજા કર્યા બાદ ધૂપદાનથી નીરાજન (આરતી) સુધીની પૂજા કર્યા પછી મંત્રજપનો આરંભ કરવો. મંત્રજપની સંખ્યાનો ક્રમ પ્રતિદિન સમાન રહે તે અનુષ્ઠાન વખતે ધ્યાનમાં રહેવું જરૂરી છે.

ઉકત મંત્રના પુરશ્ચરણની મંત્ર-જપ સંખ્યા ૩૨ લાખ છે. જપ સંખ્યાનો દશાંશ હવન, હવનનું દશાંશ તર્પણ, તર્પણનું દશાંશ માર્જન તથા માર્જનનું દશાંશ બ્રાહ્મણ ભોજન કરાવવું આવશ્યક છે.

મંત્ર જપ કર્યા પછી સાધકે નીચેના આઠ દ્રવ્યો વડે હોમ કાર્ય કરવું - (૧) પીપળો, (૨) ઉમરડો (ઉમરો) (૩) પલાશ (ખાખરો) અને (૪) વડની સમિધા (લાકડા)નો હોમમાં ઉપયોગ કરવો. તથા (૫) પીળા સરસવ, (૬) તલ, (૭) ખીર અને (૮) ઘી આ આઠ દ્રવ્યોના પ્રશસ્ત હોમ કરવાથી સાધક સમસ્ત દેવતાઓ વડે પૂજવા યોગ્ય બને છે.

✦ **કામનાપરક પ્રયોગ :**

(૧) કમળના પુષ્પો વડે હોમ કરવાથી રાજા વશમાં થઈ જાય છે.

(૨) કુમુદ પુષ્પો વડે હોમ કરવાથી મંત્રી (પ્રધાન) વશીભૂત થાય છે.

(૩) ઘી, મધ તથા ખાંડ સાથે ચોખાનો લોટ મેળવી તેનાથી પૂતળીનું નિર્માણ કરવું, તેને મંત્રથી અભિમંત્રિત કરવી અને પ્રાણપતિષ્ઠા કરીને તેને રવિવારના દિવસે ખાનારો સાધક રાજા તથા સ્ત્રી-પુરુષ સર્વને પોતાના વંશમાં કરી લે છે.

(૪) મંત્ર દ્વારા અભિમંત્રિત અન્નનું સેવન કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે.

(૫) મધ, ઘી, સાકર તથા પીપળના સમિધ વડે હોમ કરવાથી બ્રાહ્મણ વશીભૂત થાય છે.

(૬) પલાશ (ખાખરા)ના પુષ્પો વડે હોમ કરવાથી રાજ-પત્નીઓ વશીભૂત થાય છે.

(૭) મંત્ર દ્વારા પચ્ચીસવાર અભિમંત્રિત જળથી દરરોજ પોતાના ઉપર અભિષેક કરનારો સાધક સૌભાગ્યશાળી બને છે અને અભિમંત્રિત જળ નિત્ય પ્રાતઃકાળે પીવાવાળો કવિ બને છે.

(૮) કપૂર તથા અગર યુક્ત કેસરથી સિદ્ધ કરેલ તિલક કરવાથી રાજાનું વશીકરણ થાય છે.

(૯) આકંઠ જળમાં ઊભા રહી, સૂર્યના પ્રતિબિંબને જોતા રહી ત્રણ હજારની સંખ્યામાં મંત્ર જપ કરવાથી મનુષ્ય ઇષ્ટકન્યાને પત્નીરૂપમાં પ્રાપ્ત કરે છે.

(૧૦) અમાવસ્યાના દિવસે લાકડાના પાટીયા પર ઉક્તમંત્ર લખીને ગર્ભવતી સ્ત્રીને બતાવવાથી તેની સુખપૂર્વક પ્રસૂતિ થાય છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી ત્ર્યક્ષરી મંત્રસાધના

ભગવતી ભુવનેશ્વરીનો ત્ર્યક્ષરી મંત્ર છે - ઐં હ્રીં શ્રીં

આ મંત્રના ન્યાસ તથા અન્ય પૂજાવિધાન પૂર્વોક ભગવતી ભુવનેશ્વરીના એકાક્ષરી મંત્ર મુજબના જ છે. ષડ્‌ંગ ન્યાસ નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે વિશેષ છે. તે પ્રમાણે પ્રયોગમાં લેવા.

કરન્યાસ :

ઐં હ્રાં અંગૂષ્ઠાભ્યાં નમઃ । ઐં હ્રીં તર્જનીભ્યાં નમઃ ।

ઐં હ્રૂં મધ્યામાભ્યાં નમઃ । ઐં હ્રૈં અનામિકાભ્યાં નમઃ ।

ઐં હ્રૌં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમઃ । ઐં હ્રઃ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

(ઇતિ કરન્યાસઃ)

હૃદયાદિષડંગન્યાસ

ૐ ઐં હ્રાં હૃદયાય નમઃ । ૐ ઐં હ્રીં શિરસે સ્વાહા ।

ૐ ઐં હ્રૂં શિખાયૈ નમઃ । ૐ ઐં હ્રૈં કવચાય હુમ્ ।

ૐ ઐં હ્રૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । ૐ ઐં હ્રઃ અસ્ત્રાય ફટ્ઃ ।

(ઇતિ હૃદયાદિ ષડઙ્ગ ન્યાસઃ)

ધ્યાન :

સિન્દૂરારુણવિગ્રહાં ત્રિનયનાં માણિક્ય મૌલિસ્ફુર-
ત્તારાનાયકશેખરાં સ્મિતમુખી માપીન વક્ષોરુહામ્ ।
પાણિભ્યાં મણિપૂર્ણ રત્નચષકં રક્તોત્પલં વિભ્રતીં
સૌમ્યાં રત્નઘટસ્થ સવ્યચરણાં ધ્યાયેત્પરામમ્બિકામ્ ॥

આ પ્રમાણે ધ્યાન કર્યા પછી આ મંત્રની સાધનામાં પૂજનનો ક્રમ પૂર્વોક્ત મંત્ર પ્રમાણે છે તેને અનુસરવું.

✧ પુરશ્ચરણ :

ઉપરોક્ત મંત્રનું પુરશ્ચરણ ૧૨,૦૦,૦૦૦ (બારલાખ) મંત્ર જપ છે. જપ સંખ્યાનો દશાંશ હોમ, હોમનો દશાંશ તર્પણ, તર્પણનો દશાંશ માર્જન તથા માર્જનનો દશાંશ બ્રાહ્મણભોજન કરાવવું આવશ્યક છે.

હોમ માટે ઘી, મધ તથા ખાંડથી યુક્ત ખીરનો પ્રયોગ કરવો અને પૂર્વોક્ત પીઠ પર પૂજન કરવું.

❖ **કામના પરક પ્રયોગ :**

૧. મંત્ર દ્વારા અભિમંત્રિત બ્રાહ્મીઘૃતનું એક વર્ષ સુધી સેવન કરવાથી કવિત્વ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨. ચંદનવાળા જળથી સિંચેલા ચાર આંગળવાળા ફૂલો વડે હોમ કરવાથી ત્રણેય લોકને સાધક વશ કરી શકે છે.

૩. પાણીથી ભિંજવેલા ચોખા અથવા પૌંઆ વડે હોમ કરવાથી પણ અભીષ્ટ-સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૪. મનોરમ ગંધ તથા પલાશ (ખાખરા)ના પુષ્પો વડે હોમ કરવાથી વાક્‌સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૫. નમક(મીઠા) સાથે પીળા સરસવનો હોમ કરવાથી નર-નારી તથા રાજા(રાજકર્તા)નું વશીકરણ થાય છે.

૬. ઘી, મધ અને ખાંડ સાથે લાલકમળના પુષ્પોથી હોમ કરવાથી રાજ્યશ્રી પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી પંચદશી યંત્ર-મંત્ર પ્રયોગ

એક બાજઠ ઉપર ચોખાનું અષ્ટદળ કરીને તેના ઉપર વિધિવત્ તાંબાના કળશમાં જળ ભરી સ્થાપન-પૂજન કરવું તેના ઉપર એક તરભાણી કે થાળી મૂકવી તેમાં પાન સોપારી મૂકવા. ત્યાર પછી પ્રગટ કરેલ દીપકને ગંધ-પુષ્પ-અક્ષત ચઢાવવાં અને નીચે મુજબના મંત્રના ૧૦ માળા જપ કરવા.

ૐ હ્રીં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે ૐ ઐં ૐ હ્રીં
તાં મ આવહ જાતવેદો લક્ષ્મીમનિપગામિનીમ્ ।
યસ્યાં હિરણ્યં વિન્દેયં ગ્રામશ્વં પુરુપાહનહમ્ ॥
શ્રી ભુવનેશ્વર્યૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ॥

- ૧૦ દિવસ સુધી ઉક્ત મંત્રના દરરોજ મધ્યરાત્રિના સમયે ૧૦ માળા જપ કરી ૩૨ પંચદશી યંત્ર નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે અષ્ટગંધ વડે ભોજપત્ર ઉપર લખવા.

૮	૧	૬
૩	૫	૭
૪	૯	૨

યંત્રલેખન સમયે પણ ઉપરોક્ત મંત્ર જપતા રહેવું. પછી યંત્રના ઉપર ગંધ, પુષ્પ અર્પણ કરી યંત્રને પ્રણામ કરવા ને તેનું કળશ ઉપરના પાત્રમાં સ્થાપન કરવું. આ પ્રમાણે દસ દિવસ સુધી કરવું. અગિયારમાં દિવસે હવનાદિ કરીને આ બત્રીસ (૩૨). યંત્રોમાંથી ૮ યંત્રોનો હવન કરવો. ૮ યંત્રોને જળમાં પ્રવાહિત કરવા. ૮ યંત્રને પૃથ્વીમા ખાડો ખોદી તેમાં દાટી દેવાં અને બાકીના ૮ યંત્રોને જંગલમાં અથવા કોઈ બાગ કે વાડીમાં ઊગેલા આંબાના(આમ્રવૃક્ષ) ઝાડ ઉપર બાંધી દેવા અને આમ્રવૃક્ષને આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી કે -

સુધાસમં મહાવૃક્ષ આમ્રદેવ નમોઽસ્તુતે ।
ત્વાં સમર્પયે, સિદ્ધિ મે દેહિ સવાર્થ સિદ્ધયે ॥

- આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી આમ્રવૃક્ષની પૂજા કરવી અને યંત્રોને આંબાના વૃક્ષ ઉપરથી ઉતારી પોતાની પાસે રાખી લેવાં. આ યંત્રોની આવશ્યકતા અનુસાર ઉપયોગ કરવો અને જેને જરૂર હોય તેને પ્રદાન કરવું. આ યંત્રને પાણીમાં ધોઈને પાવાથી અને માર્જન કરવાથી સર્વાધિક ઉપદ્રવો શાંત થાય છે. આ પ્રયોગ પછી જે કોઈ દ્રવ્યલાભ થાય તેમાંથી ૧૬મો ભાગ ભગવતીની પૂજામાં ખર્ચ કરવો અને શેષ રકમ પોતાના ઉપયોગમાં લેવા.

શ્રી ભુવનેશ્વરી ગાયત્રી મંત્ર પ્રયોગ

પ્રથમ ભસ્મધારણ, શિખાબંધન, આચમન કર્યા પછી પ્રાણાયામ કરીને અર્ધ્યપ્રદાન કરવું અને પછી યથાશક્તિ શ્રી ભુવનેશ્વરી ગાયત્રી મંત્રના જપ કરવા.

પ્રથમ 'ૐ અમૃત-માલિનિ ! સ્વાહા' એ પ્રમાણે બોલી દર્ભજળ વડે પોતાના મસ્તક ઉપર પ્રોક્ષણ કરવું. ત્યારબાદ આચમન કરવાં આ પ્રમાણે -

ૐ આત્મતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા, ૐ વિદ્યાતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા, ૐ શિવ-તત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા, ૐ શિવતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા, ૐ વિદ્યાતત્ત્વં સ્વાહા, ૐ આત્મતત્ત્વં સ્વાહા ૐ, આત્મતત્ત્વં સ્વાહા, ૐ વિદ્યાતત્ત્વં સ્વાહા ૐ શિવતત્ત્વં સ્વાહા ઈતિ જલેન નવધાડડચમ્ય, મૂલં ૐ સર્વતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા, અતિ ત્રિરાચમ્ય, જલમઞ્જલિનાડડદાયોત્થાય ।

આ પ્રમાણે ૐ આત્મતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા । ઈત્યાદિમંત્રોથી નવ વાર આચમન કરવાં અને મૂલમંત્ર ૐ સર્વતત્ત્વં શોધયામિ સ્વાહા એ પ્રમાણે બોલી ત્રણવાર આચમન કરવાં. ત્યારબાદ હાથની અંજલિમાં જળ લઈ ઊભા રહેવું.

ૐ હ્રાઁ હ્રીઁ હંસઃ શ્રીમાર્તણ્ડ ભૈરવાય પ્રકાશ-શક્તિ સહિતાય ઈદમર્ધ્ય પરિકલ્પયામિ સ્વાહા ઈતિ ત્રિરર્ધ્ય કુલ સૂર્યાય દત્વા, હૃત્-પદ્માત્ સૂર્યમણ્ડલે મૂલદેવીં નીત્વા તત્ર, વિધિવત્ત ધ્યાત્વા -

'ૐ હ્રાઁ હ્રીઁ હંસઃ' ઈત્યાદિ મંત્રથી કુલ સૂર્યને ત્રણવાર અર્ધ્ય હૃદયકમળથી ઈષ્ટદેવીને (ભુવનેશ્વરી)ને સૂર્ય મંડળમાં લઈ જવાની ભાવના સાથે વિધિપૂર્વક ધ્યાન કરવું. આ પ્રમાણે શ્રી ભુવનેશ્વરી ગાયત્રી મંત્ર-

ૐ ઐં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે હ્રીઁ ભુવનાયૈ ધીમહિ શ્રીં તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ।

- આ મૂલાવિદ્યાની ગાયત્રીથી ચારેય સંધ્યાઓમાં દેવી ભુવનેશ્વરીને સૂર્યમંડળમાં અર્ધ્ય પ્રદાન કરવું. ત્યારે ચારેય સંધ્યાઓમાં ક્રમશઃ મૂલાધાર, હૃદય, આદિ બ્રહ્મરંધ્રાથી દેવી તેજને આકર્ષિત કરીને, કલ્પિત અગ્નિ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને તારામંડળમાં તેને પ્રક્ષિપ્ત કરીને, ત્યાં બાલા, યુવા, પ્રૌઢા, ચૈતન્યરૂપા દેવીનું ધ્યાન કરી પ્રાતઃ મધ્યાહ્ન, સાયંકાળ અને અર્ધરાત્રિમાં ક્રમશઃ નીચે દર્શાવેલ ગાયત્રી મંત્રો દ્વારા તેમને અર્ધ્ય અર્પિત કરવા.

ઐં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે ભુવનાયૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ઈતિ પ્રાતઃ

હ્રીં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે ભુવનાયૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ઈતિ મધ્યાહ્ને,

શ્રીં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે ભુવનાયૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિ પ્રચોદયાત્ ઈતિ સાયંકાલે,
ઐં હૃલ્લેખાયૈ વિદ્મહે ભુવનાયૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ઈતિ અર્ધ્ય - રાત્રે।

ઉક્ત પ્રકારે પોત પોતાની ગાયત્રીથી અધ્યદાન કરી, યથાશક્તિ જપ કરવા. પ્રાણાયામ પૂર્વક ઋષ્યાદિન્યાસ, કરન્યાસ અને ષડંગન્યાસો કરી, યથાશક્તિ મૂલમંત્રના જપ કરી, પોતપોતાની ગાયત્રીના પણ જપ કરી અને મૂળ ગાયત્રીના પણ જપ કરી ફરીથી પ્રાણાયામ પૂર્વક ઋષ્યાદિ, કર, ષડંગ-ન્યાસો વડે જપ સમર્પિત કરી, મંડલો પ્રતિ દેવીતેજને પોતપોતાના સ્થાન પર અને દેવીને પોતાના હૃદયમાં લાવીને ધ્યાન કરવું. આ થઈ સંધ્યાવિધિ.

શ્રી ભુવનેશ્વરી મંત્રભેદ પ્રયોગ

'**શ્રી**ભુવનેશ્વરી રહસ્ય'ના તૃતીય પટલમાં શ્રીભૈરવજીએ પાર્વતીને ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ આદિ સર્વ સિદ્ધિ આપનારા, ભુવનેશ્વરીના એકાક્ષરથી ષોડશાક્ષર સુધીના અન્ય ભેદો સહિતના મંત્રપ્રયોગ કહેવામાં આવેલ છે.

મંત્રજ્ઞ ઉત્તમ સાધક પ્રતિપદા તિથિ (પડવો)થી યુક્ત રવિવારના દિવસે પૂર્વાભિમુખ બેસીને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની સિદ્ધિ માટે એકાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરે.

એકાક્ષરી વિદ્યાનો આ ઉદ્ધાર છે - વહ્નિ-'ર' થી યુક્ત 'હ'કાર -'હ'માં વામનેત્ર-'ઈ' અને ઈન્દુ ઁ, ત્યારે અભિધા (નામ) - 'ભુવનેશ્વરી' અને અંતમાં 'નમઃ' લગાડવાથી આ એકાક્ષરીવિદ્યા કહી છે = હ્રીઁ ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

સાધક ભદ્રા તિથિ યુક્ત સોમવારે અગ્નિકોણની તરફ મુખ કરીને બે અક્ષરવાળી વિદ્યાના જપ કરવા જેથી સર્વકામનાઓ પૂર્ણ થાય છે.

લક્ષ્મી - શ્રીં, માયા-હ્રીઁ, પછી નામ- ભુવનેશ્વરી ત્યાર પછી નતિ - નમઃ છે. હે મહેશાનિ ! આ બે અક્ષરવાળી વિદ્યા કહેવામાં આવેલ છે. = શ્રીં હ્રીઁ ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ॥

મંગળવારના દિવસે દક્ષિણાભિમુખ બેસીને સાધકે ભક્તિપૂર્વક ત્રયક્ષરી મંત્રનો જપ કરવો, જેથી સાધકની સર્વકામનાઓ પ્રાપ્ત થાય છે.

તાર - ૐ, રમા- શ્રીં, કામરાજ ક્લીં, 'ङ' અન્ત નામ ભુવનેશ્વર્યૈ અને અંતમાં 'નમઃ' આ ત્ર્યક્ષરી પ્રસિદ્ધ છે = ૐ શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

ચતુર્થી (ચોથ)ને બુધવારે નૈઋત્યકોણમાં મુખ કરીને ચાર અક્ષરવાળી વિદ્યાના યથાશક્તિ જપ કરવા.

પ્રણવ - 'ૐ', માયા - 'હ્રીં', કમલા - 'શ્રીં', મન્મથ - 'ક્લીં', નામ - ભુવનેશ્વરી અને અંતમાં નમઃ = 'ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥'

સાધકે પાંચમયુક્ત ગુરુવારે પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ કરીને કલિયુગમાં અભીષ્ટ ફળ આપનારી પંચાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરવા.

તાર-'ૐ', લક્ષ્મી-શ્રીં, વણભવ-'ઐં', કામ-'ક્લીં', માયા 'હ્રીં', ङ-અંતા (ચતુર્થ્યન્ત) અભિધા (નામ) - 'ભુવનૈશ્વર્યૈ' અને 'નમઃ' = ૐ શ્રીં ઐં ક્લીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ।

છઠ્ઠી તિથિ (છઠ)ને શુક્રવારના દિવસે વાયવ્ય કોણ તરફ મુખ કરીને ઉત્તમ સાધકે ષષ્ઠાક્ષરી(છઅક્ષરવાળી) વિદ્યાના જપ કરવા.

તાર-'ૐ', લક્ષ્મી-'શ્રી', પરા-'હીં', કામ-'ક્લીં', વાગમવ-'ઍં', શક્તિ - સૌઃ અને અભિધા (નામ)થી યુક્ત નતિ- 'નમઃ' આ શ્રેષ્ઠ ષષ્ઠાક્ષરી કહેવામાં આવી છે = ૐ શ્રીં હીં કલીં ઍં સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

સાતમની તિથિ યુક્ત શનિવારે ઉત્તમ દિશા તરફ મુખ કરીને સાધકે સપ્તાક્ષરી મંત્ર-વિદ્યાના જપ કરવા.

પ્રણવ - ૐ, કમલા- શ્રીં, માયા હ્રીં, કામ-'ક્લીં', વાગ્ભવ - ઐં, શક્તિ- 'સૌઃ' માયા-'હ્રીં', અભિધા (નામ) અને અંતમાં 'નમઃ' - આ સપ્તાક્ષરી છે = ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઍં સૌઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

રવિવાર અને આઠમની તિથિ હોય ત્યારે ઈશાનકોણમાં મુખ રાખીને ઉત્તમ સાધકે અષ્ટાક્ષરી મંત્ર-મહાવિદ્યાનો જપ કરવો.

તાર - ૐ, લક્ષ્મી-શ્રી, પરા હ્રીં, કામ-ક્લી, વાગ્ભવ - ઍં, શક્તિ-સૌઃ, કામ-ક્લીં, માયા-'હ્રીં', અભિધા(નામ) અને અંતમાં નતિ- નમઃ. આ અષ્ટાક્ષરી છે = ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઍં સૌઃ ક્લીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

ફરીથી સોમવારે નવમી (નોમ) તિથિએ પૂર્વની તરફ મુખ રાખીને સાધકે નવાક્ષરી મંત્રના જપ કરવા જેથી ઉત્તમ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

તાર - 'ૐ', લક્ષ્મી-'શ્રીં', પરા- 'હ્રીં', કામ- 'ક્લીં', વાક્-'ઐં', કામ-'ક્લીં', શક્તિ-સૌઃ વાક- 'ઍં', શક્તિ- 'સૌઃ', ભુવનેશ્વરીનું નામ, અંતમાં નમઃ આનવાક્ષરી છે = ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં ક્લી સૌઃ ઐં સૌઃ ક્લીં ઍં સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

દસમી તિથિ (દશમ)ને મંગળવારે સાધકે અગ્નિકોણમાં મુખરાખીને સાક્ષત્ - બ્રહ્મસ્વરૂપિણી દક્ષાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરવા.

પ્રણવ -'ૐ', સકલા - 'હ્રીં', લક્ષ્મી- 'શ્રીં', કામ-'ક્લીં', વાક્- 'ઐં', શક્તિ-સૌં', કાલિકા- 'ક્રીં', કૂર્ચ- 'હૂં', માયાદ્વય - 'હ્રીં હ્રીં' નામ-ભુવનેશ્વરી, વિશ્વ-'નમઃ',આ દશાક્ષરી કહેવામાં આવેલ છે = ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઍં સૌઃ ક્રીં હૂં હ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

અગિયારસ (એકાદશી)યુક્ત બુધવારે દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખીને મનુષ્યએ ભક્તિપૂર્વક એકાદશાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરવા.

તાર - 'ૐ',મયા - 'હ્રીં', રમા- 'શ્રીં', કામ - 'ક્લીં', વાક્- 'ઐં', શક્તિ-'સૌઃ', કામ-'ક્લી', વાગ્ભવ - 'ઍં', શક્તિ- 'સૌઃ', માયા- 'હ્રીં', કલા- 'હ્રીં', નામ-ભુવનેશ્વરી, વિશ્વ-નમઃ, આ એકાદશાક્ષરી છે = ૐ હ્રી શ્રીં ક્લીં ઍં સૌઃ ક્લીં ઍં સૌઃ હ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

દ્વાદશી (બારસ)યુક્ત ગુરુવારે નૈઋર્ત્યકોણમાં મુખ કરીને સાધકે દ્વાદશાક્ષરી(બાર અક્ષરવાળી) વિદ્યાના જપ કરવા.

તારદ્વય - ૐ ૐ, પરાયુગ્મ - હ્રીં, હ્રીં લક્ષ્મીયુગ્મ- શ્રીં શ્રીં, કામયુગલ - 'ક્લીં ક્લીં', વાગ્ભવ યુગ્મ - 'ઐં ઐં', શક્તિ યુગલ - 'સૌઃ સૌઃ', ઙઅન્ત, નામ ભુવનેશ્વર્યૈ, અંતમાં વિશ્વ - 'નમઃ' આ દ્વાદશાક્ષરી વિદ્યા કહેવામાં આવી છે. = 'ૐૐ હ્રીં હ્રીં શ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્લીં ઐં ઐં સૌઃ સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ । હે દેવી ! આ દ્વાદશાક્ષરી વિદ્યા સંપૂર્ણ કામનાઓને દેનારી તથા સમગ્ર દુઃખ નિવારિણી છે.

ત્રયોદશી(તેરસ)ને શુક્રવારના દિવસે પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ રાખીને સાધકે દેવીનું ધ્યાન કરી ત્ર્યોદશાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરવા.

પ્રણવ - ૐ શિવ(હ), વહ્નિ(ર), દ્વિતીય-સ્વર (આ), સંયુતે (હ્રાં), બિન્દુયુક્તે- 'હ્રાં', કાતિકા - 'ક્રીં', માયા - 'હ્રીં', મા- 'શ્રીં', વાક- 'ઐં', શરત્- 'સૌઃ', કામ-ક્લીં, અભિધા(નામ) ઙ અન્તા - ભુવનેશ્વર્યૈ, વિશ્વ- નમઃ= ૐ હ્રાં ક્રીં હ્રીં, શ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં શ્રીં હ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

ચતુર્દશી (ચઉદશ)ને શનિવારના દિવસે સાધકે ઉત્તર દિશામાં મુખ રાખીને સિદ્ધિ પ્રદાન કરનારી ચતુર્દશાક્ષરી વિદ્યાના જપ કરવા.

તારદ્વય - 'ૐૐ' કામ યુગ્મ - 'ક્લીં ક્લીં', શક્તિ દ્વન્દ્વ - 'સૌઃ સૌઃ', રમાયુગ્મ - 'શ્રીં શ્રીં', વાગ્-યુગ્મ - 'ઐં ઐં', શક્તિયુગ્મ - સૌં સૌં, માયા-યુગ્મ - 'હ્રીં હ્રીં', ઙઅંતા, નામ્- ભુવનેશ્વર્યૈ, વિશ્વ-નમઃ આ ચતુર્દશાક્ષરી વિદ્યા કહેવાય છે - ૐૐ ક્લીં ક્લીં સૌઃ સૌઃ શ્રીં શ્રીં એં એં સૌઃ સૌઃ હ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥

અમાવસ્યા (અમાસ) અને પૂર્ણિમા (પૂનમ)ને રવિવારનો દિવસ હોય ત્યારે સાધકે ઈશાન કોણ તરફ મુખ કરીને બેસવું અને પંચ દશાક્ષરી વિદ્યા-મંત્રના જપ કરવા.

તાર- 'ૐ', રમા - 'શ્રીં', પ્રણવ - 'ૐ', લક્ષ્મી - 'શ્રીં', માયા - 'હ્રીં', વાક્- 'ઐં', ક્લા- 'હ્રીં', વાણી - 'ઐં', કામ- 'ક્લીં', શક્તિ- 'સૌઃ', કામ- 'ક્લીં', શક્તિ- 'સૌઃ', કાલીયુગ્મ - 'ક્રીં ક્રીં', પરા - 'હ્રીં' ઙઅંતા, નામ ભુવનેશ્વર્યૈ, નમો-નમઃ હે દેવિ! આ પંચદશાક્ષરી (પંદર અક્ષરવાળી) વિદ્યા કહેવામાં આવી છે = 'ૐ શ્રીં ૐ શ્રીં હ્રીં ઐં હ્રીં ઐં ક્લીં સૌઃ ક્લીં સૌઃ ક્લીં સૌઃ ક્રીં ક્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ॥'

હે દેવી ! આ ષોડશાક્ષરી વિદ્યાને કલિ-કાળમાં જે જપે છે તેને ભગવતી આ ભૂલોકમાં પોતાનું પદ આપશે. જુઓ શ્લોક-

વિદ્યાં યોજયતે ભૂમાવિમં ચ ષોડશાત્મિકામ્ ।
તસ્ય દેવી । કલૌ દેવી સ્વ-પદં ભુવિ દાસ્યતિ ॥૩૨॥

પ્રણવ - 'ૐ', સકલા 'હ્રીં'. લક્ષ્મી- 'શ્રીં', માર- 'ક્લીં', વાગ્ભવ - 'ઐં'=

શક્તિ- 'સૌઃ', પ્રાસાદ - 'હ્યૌં', પ્રણવ-'ૐ', પ્રાસાદ - 'હ્યૌં', શક્તિ- 'સૌઃ', વાગ્ભવ-'ઐં', કામ- 'ક્લીં', મા- 'શ્રીં', સકલા- 'હ્રીં', તાર- 'ૐ', માયા- 'હ્રીં', નામ-ભુવનેશ્વરી, નતિ-નમઃ.

હે દેવિ ! આ ઘણી જ ગુપ્ત એવી ષોડશાક્ષરી વિદ્યા કહેવામાં અવી છે = ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ હ્યૌં ૐ હ્યૌં સૌઃ ઐં ક્લીં શ્રીં હ્રીં ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ ।

અંતમાં આ વિદ્યા માટે ભૈરવજીનું કથન છે કે -

રાજ્યં દેયં શિરોદેયં ન દેયા ભુવનેશ્વરી ।
મુક્તિ-મુક્તિ-પ્રદા તસ્ય ષોડશી ભુવનેશ્વરી ॥

- રાજ્ય આપવા યોગ્ય છે, શિર આપવા યોગ્ય છે, ષોડશાક્ષરી વિદ્યા આપવી યોગ્ય નથી. આ ભુવનેશ્વરી ભોગ-મોક્ષ-દાયિની છે.

ઈત્યેવં પટલોદેવી ! ગુહ્યાદ્ ગુહ્યતરો મતઃ ।
અભક્તાય ન દાતવ્યો ગોપનીયઃ સ્વયોનિવત્ ॥

- હે દેવિ ! આ પટલ ગુપ્તથી પણ ગુપ્ત છે. જે ભક્ત ન હોય, તેને તે આપવો જોઈએ નહીં અને પોતાની યોનિની માફક એને છૂપાવવો જોઈએ.

શ્રી ભુવનેશ્વરીના મંત્રો

જગદ્ધાત્રી ભગવતી ભુવનેશ્વરીનો મહિમા અપરંપાર છે. તેમની કૃપાથી બ્રહ્માદિકને શ્રેયત્વ પ્રાપ્ત થયું છે. એવી મા ભુવનેશ્વરીની ઉપાસના નીચે દર્શાવેલ ૩૮ મંત્રો મંત્રકોષમાં આપવામાં આવેલ છે.

મંત્ર	અક્ષર
૧. હ્રીં	એક અક્ષર
૨. શ્રીં હ્રીં	બે અક્ષર
૩. ઐં હ્રીં શ્રી	ત્રણ અક્ષર
૪. ઐં હ્રીં ઐં	ત્રણ અક્ષર
૫. આં હ્રીં ક્રોં	ત્રણ અક્ષર
૬. ૐ શ્રીં ક્લીં	ત્રણ અક્ષર
૭. ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં	ચાર અક્ષર
૮. ૐ શ્રીં ઐં ક્લીં હ્રીં	પાંચ અક્ષર
૯. ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌં:	છ: અક્ષર
૧૦. ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌં: હ્રીં	સાત અક્ષર
૧૧. આં શ્રીં હ્રીં ક્લીં ક્લીં હ્રીં શ્રીં ક્રોં	આઠ અક્ષર
૧૨. કામિનિ રઞ્જિનિ સ્વાહા	આઠ અક્ષર
૧૩. ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌં: ક્લીં હીં	આઠ અક્ષર
૧૪. ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં ક્લીં સૌ: ઐં સૌં:	નવ અક્ષર
૧૫. ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં એં સૌ: ક્રીં હૂં હ્રીં હ્રીં	દસ અક્ષર
૧૬. શ્રીં હ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વાહા	દસ અક્ષર
૧૭. ૐ હ્રીં શ્રી ક્લીં ઐં સૌ: ક્લીં ઐં સૌ: શ્રીં હ્રીં	અગિયાર અક્ષર
૧૮. ૐૐ હ્રીં હ્રીં શ્રી શ્રીં ક્લીં ક્લીં ઐં ઐં સૌ: સૌ:	બાર અક્ષર
૧૯. ૐ હ્રીં ઐં ક્લીં સૌ: ભુવનેશ્વરિ સ્વાહા	બાર અક્ષર
૨૦. ૐ હાં ક્રીં હ્રીં શ્રીં ઐં સૌ: ક્લીં શ્રીં હ્રીં ઐં સૌ: ક્લીં	તેર અક્ષર
૨૧. ૐ ઐં શ્રીં ક્લીં સૌ: હ્સૌ: ભુવનેશ્વરિ સ્વાહા	તેર અક્ષર
૨૨. ૐ હ્રીં ઐં સૌ: ક્લીં શ્રીં ભુવનેશ્વરિ સ્વાહા	તેરહ અક્ષર

૨૩. ૐ ૐ ક્લીં ક્લીં સૌઃ સૌઃ શ્રીં શ્રીં ઐં ઐં સૌઃ સૌઃ હ્રીં હ્રીં ચૌદ અક્ષર
૨૪. ૐ સૌઃ ક્લીં શ્રીં ઐં હ્રીં હૂં ભુવનેશ્વરિ સ્વાહા ચૌદ અક્ષર
૨૫. ૐ ક્લીં શ્રીં હીં હૂં હીં ભુવનેશ્વરિ હૂં સ્વાહા ચૌદ અક્ષર
૨૬. ૐ શ્રી ૐ શ્રી હ્રીં ઐં હ્રીં ઐં ક્લીં સૌઃ ક્લીં સૌઃ ક્રીં ક્રીં હ્રીં પંદર અક્ષર
૨૭. હૌં સૌઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરિ રિ હ્રીં તત્ત્વરૂપિણિ હ્રીં પંદર અક્ષર
૨૮. ૐ ઐં સૌઃ શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વરિ ૐ હૂં ફટ્ સ્વાહા પંદર અક્ષર
૨૯. હ્રીં ગૌરિ! રુદ્ર-દયિતે ! યોગેશ્વરિ ! હું ફટ્ સ્વાહા સોળ અક્ષર
૩૦. ૐ હ્રીં શ્રી ક્લીં ઐં સૌં : હ્સૌંઃ ૐ હ્સૌંઃ -
સૌઃ ઐં ક્લીં શ્રીં હ્રીં ૐ હ્રીં સોળ અક્ષર
૩૧. ૐ ઐં સૌઃ હ્રીં તત્ત્વ-રૂપિણિ! હ્રીં ભવનેશ્વરિ હ્રીં સોળ અક્ષર
૩૨. ૐ શ્રીં ક્લીં સૌઃ હ્રીં ભુવનેશ્વરિ ૐ હૂં ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા સત્તર અક્ષર
૩૩. ૐ ઐં સૌંઃ ક્લીં હ્રીં શ્રી હૌં સૌઃ હૂં હૂં ભુવનેશ્વરિ ૐ ઐં સ્વાહા ઓગણીસ અક્ષર
૩૪. ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં હૂં ક્રીં ક્રીં ઐં સૌઃ ભવનેશ્વરિ ક્રીં હૂં ફટ્ સ્વાહા ઓગણીસ અક્ષર
૩૫. ૐ હ્રીં ક્લીં હૂં ક્રીં હ્રીં શ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં ભુવનેશ્વરિ હૂં ફટ્ સ્વાહા ઓગણીસ અક્ષર
૩૬. ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સૌં ઐં ૐ ૐ શ્રીં શ્રીં ભૂવનેશ્વરી ઐં ક્લીં સૌઃ સ્વાહા એકવીસ અક્ષર
૩૭. ૐ સૌઃ ક્લીં ઐં ક્લીં સૌઃ સ્ત્રીં હૂં શ્રીં હ્રીં ક્રીં ભુવનેશ્વરિ -
ૐ હૂં ફટ્ સ્વાહા એકવીસ અક્ષર
૩૮. ૐ ક્લીં ઐં સૌઃ હ્રીં ક્રીં ક્રીં ક્રીં હૂં હૂં ભુવનેશ્વરિ ક્રીં ઠઃ ઠઃ ઠઃ
ફટ્ સ્વાહા બાવીસ અક્ષર

✦ શ્રીનાથ સંપ્રદાયનો ભુવનેશ્વરી મંત્ર :

ચતુર્થ જ્યોતિ ભુવનેશ્વરી પ્રગટી । ૐ આદિ જ્યોતિ અનાદિ જ્યોત જ્યોત મધ્યે પરમ જ્યોત પરમ જ્યોતિ મધ્યે શિવગાયત્રી ભઈ ઉત્પન્ન ૐ પ્રાતઃ સમય ઉત્પન્ન ભઈ દેવી ભુવનેશ્વરી । બાલા સુન્દરી કર ધર વર પાશાંકુશ અન્નપૂર્ણી દૂધપૂત બલદે બાલકા ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ભંડાર ભરેં, બાલકાના બલ દે જોગીકો અમર ક્રાયા । ૧૪ ભુવન કા રાજપાટ સંભાલા કટે રોગ યોગીકા, દુષ્ટ કો મુષ્ટ, કાલ કનૃક માર યોગી બનખણ્ડ વાસા, સદાસંગ રહે ભુવનેશ્વરી માતા । યોગી યોગ નિત્ય કરે પ્રાતઃ ઉસે વરદ ભુવનેશ્વરી માતા ।

('શ્રીનાથ રહસ્ય' ગ્રંથમાંથી સાભાર ઉદ્ધૃત)

શ્રી ભુવનેશ્વરી પુરશ્ચરણ વિધાન

શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાના પુરશ્ચરણ વિધાનને સમજાવતાં મહાદેવજીએ પાર્વતીજીને કહ્યું છે કે -

જીવહીનો યથાદેહી, સર્વ કર્મષુ ન ક્ષમઃ ।
પુરશ્ચરણ હીનો હિ, ન મન્ત્રઃ સિદ્ધિદાયકઃ ।

- જેવી રીતે જીવ વગરનું શરીર કોઈપણ કાર્ય કરવાને માટે અસમર્થ છે, તેવી જ રીતે પુરશ્ચરણ હીન મંત્ર સિદ્ધિપ્રદ થતો નથી.

હે સુરેશ્વરી ! મંત્રના જેટલા અક્ષર (વર્ણ)હોય એટલા લાખ જપ કરવા જોઈએ અથવા તેના અર્ધા જપ કરવા જરૂરી છે. જપની અવધિ એક લાખની છે એનાથી ઓછા જપ ક્યારેય કરવા નહીં.

જપની સંખ્યાનો દશાંશ હોમ અર્થાત્ એક લાખ મંત્ર જપ કરવામાં આવ્યા હોય તો ૧૦ હજાર મંત્રનો હવન, અને તેનો દશાંશ અર્થાત્ એક હજાર મંત્રનું તર્પણ અને તેના દશાંશ એટલે ૧૦૦ મંત્રનું માર્જન અને માર્જનની દશાંશ સંખ્યા એટલે દશ(૧૦) બ્રાહ્મણને ભોજન કરાવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે ક્રમ છે.

જો અસાવધાનીથી મંત્રનું પુરશ્ચરણ પ્રથમ સાધક કરે તો જેવી રીતે જમીન ઉપર પડેલું ઘી નકામું થાય છે તેવી રીતે તે જપ વ્યર્થ જાય છે.

- એટલા માટે સર્વોત્તમ એ છે કે દીક્ષાપ્રદાન કરનારા પોતાના ગુરુદેવ પાસે આ મંત્રનું પુનશ્ચરણ કરાવવું. કારણવશ તેઓ અસ્વીકાર કરે તો કોઈ અન્ય સાધક પાસે કરાવવું જોઈએ. પ્રથમ ગુરુ માટે સંકલ્પ લઈ ગુરુપ્રદત્ત મંત્રના જપ કરવા જોઈએ. ગુરુદેવની કૃપાથી સાધકે પુરશ્ચરણનું ફળગ્રહણ કરવું. ગુરુદેવને ઉત્તમ વસ્ત્રો અને પોતાના સામર્થ્ય અનુસાર દક્ષિણા આપવી - પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવી. આથી કલિકાળમાં મંત્ર અણિમાદિ અષ્ટસિદ્ધિઓ શીઘ્ર પ્રાપ્ત કરાવનારો થાય છે. પુરશ્ચરણ કાર્યમાં વિત્ત શાઠ્ય એટલે કંજૂસાઈને સ્થાન નથી.

પર્વતના અગ્રભાગમાં, નદીના તટ ઉપર અથવા કોઈ દેવાલયમાં એકાન્તમાં, પવિત્ર સ્થાનમાં મનને સ્થિર કરવું. બ્રહ્મચર્યપૂર્વક નિયમાનુસાર ભોજન કરવું અર્થાત્ મિતાહાર એટલે કે સમાનમાત્રામાં અને નક્કી સમયે ભોજન કરવું. પોતાની ઈન્દ્રિયોને સંયમિત કરવી વીરવ્રતી બની જપ કરવા.

સાધકે મિથ્યાભાષણથી દૂર રહેવું અને અસત્ય બોલવું નહીં, દંભ, અહંકાર, મત્સર(ઈર્ષા)નો ત્યાગ કરવો. પ્રતિગ્રહ એટલે કોઈનું દાન લેવું નહીં. તેણે ઉત્તમ ફળ-મૂળ, દૂધ, દહીં, મીઠાઈ, સત્તુ, શાકભાજી અને આઠ પ્રકારના અન્નને ગ્રહણ કરવું. અતિ ઉષ્ણ અને વિપરીત પ્રભાવવાળા ખાદ્ય પદાર્થો સાધક માટે પ્રશસ્ત નથી. ઉચ્છિષ્ટ (એઠું-જુઠું) ભોજનનો પણ ત્યાગ કરવો. તથા અધિક ભોજનકરવું નહીં. હલકુ ભોજન સાધકે કરવું જોઈએ. અર્થાત્ સાત્ત્વિક આહાર કરવો જોઈએ. સાધકે નમક(મીઠું),માંસ, ભારે પદાર્થ, મધ, ખાટા-મીઠા રસપાક, અડદ, મસૂર, મગ, ચણા જેવી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો.

સાધકે અસંગત વાત, અન્યાય અને બીજાની પૂજાથી દૂર રહેવું. નિત્ય-નૈમિત્તિક કર્મ અનાયાસ કરવાની કામના કરવી નહીં. અર્થાત્ નિત્ય-નૈમિત્તિક કર્મ કરવાનો પરિશ્રમ સમજીને તેનો પરિત્યાગ કરવો નહીં, કુટિલતાનો ત્યાગ કરવો.

તપશ્ચર્યા અને વ્રત કરનારાઓની સિદ્ધિ તો એક લાખ જપથી જ થઈ જાય છે, પરંતુ શાક તથા હવિષ્ય ભોજન કરનારાને કળિયુગમાં ત્રણ લાખ જપ કરવા જોઈએ. જપ, હોમ તથા પૂજન સમયે સજ્જનો સાથે પણ વાત કરવી નહીં, મૌનાચારનું પાલન કરવું. પૂજનાદિ સમાપ્ત કરીને વનાદિ અર્થાત્ બાગબગીચામાં સૈર-સપાટા કરવાની કામના કરવી નહીં. વિકાર ઉત્પન્ન કરનારું સાહિત્ય અને ગીતોથી દૂર રહેવું. મૈથુન અર્થાત્ સ્ત્રી સહવાસ, તે સંબંધિત વાતો અને કર્મ કરનારાઓ દૂર રહેવું. તેલ માલિશ કરવું નહીં. પંચગવ્ય અથવા આમળાથી સ્નાન કરવું. આ પછી વેદ,સ્મૃતિ, તંત્રોક્ત મંત્રથી સ્નાન કરવું. શક્ય હોય તો સવાર-સાંજ બે વાર સ્નાન કરવું. પ્રાતઃકાળે એકવાર અવશ્ય સ્નાન કરવું. કારણ કે,પુરશ્ચરણકાળમાં હોમકાલીન પૂજા સમય અને આવરણ પૂજનમાં જે સ્નાન અને પિતૃતર્પણ કરતો નથી તેને કોઈ ફળ પ્રાપ્ત થતું નથી. સપરિવાર દેવીનું તર્પણ કરી સાધકોને ભોજન કરાવવું આ પુરશ્ચરણની એક વિધિ છે.

આ સિવાય પુરશ્ચરણના બીજા પણ પ્રકાર છે. જેમકે બંને પક્ષની આઠમ અને ચૌદશના દિવસે સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત પર્યન્ત નિર્ભીક ભાવથી જે મંત્રજપ કરવામાં આવે તો તે કલ્પદ્રુમ સમાન સર્વકામનાઓને પૂર્ણ કરે છે.

ચંદ્રગ્રહણ અને સૂર્યગ્રહણમાં ગ્રાસના સમયથી મોક્ષકાળ સુધી મંત્રના જેટલા જપ કરે તેટલો જ હોમ કરવો.

શરત્કાળમાં રવિવારના દિવસે વિધિપૂર્વક મંત્રજપવાથી તે સંપૂર્ણ સિદ્ધિ આપનાર થાય છે.

મધ્યરાત્રિમાં ક્ષત્રિય હોમની રચના કરે અને ક્ષત્રિય આહુતિ આપે તો હે દેવિ! તે ક્ષત્રિય પણ તત્કાળ કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે.

બીજા પ્રકારે પણ પુરશ્ચરણ કરી શકાય છે - ગુરુને બોલાવી તેને બેસાડી પૂજન કરવું. વસ્ત્ર, અલંકાર અને સુવર્ણ આદિથી ગુરુ, તેના પુત્ર-પુત્રી તથા પત્નીને સંતુષ્ટ કરવા અને મંત્રજપ કરવાથી માનવ સંપૂર્ણ સિદ્ધિઓનો સ્વામી બની જાય છે.

પુરશ્ચરણનો અન્ય પ્રકાર આ પ્રમાણે છે - સહસ્રાર ચક્રમાં દેવતા ભાવથી ગુરુનું ધ્યાન કરી, માનસિક ઉપચારોથી તેમનું પૂજન કરવું જેથી સાધક સર્વસિદ્ધિઓનો અધિકારી થાય છે.

પોતાની સમ્પત્તિ અનુસાર ગુરુદેવને દક્ષિણા આપવી. ગુરુદેવની આજ્ઞા પ્રાપ્ત થતા દુષ્ટમંત્ર (અર્થાત્ દુષિતમંત્ર)પણ સિદ્ધ થઈ જાય છે. જપથી જો શ્રાન્ત થઈ જવાય તો ભગવતીનું ધ્યાન કરવું અને ધ્યાનથી જો શ્રાન્ત થઈ જવાય તો મંત્રંના જપ કરવા. આ પ્રમાણે જપ અને ધ્યાનમાં નિરંતર જોડાયેલ સાધકને અવશ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. 'જપ ધ્યાન સમાયુક્તો મંત્રી સિધ્યતિ નાન્યથા' અન્યથા સાધકને સિદ્ધિ મળતી નથી.

શ્રી ભુવનેશ્વરી હોમ વિધાન

શ્રી ભુવનેશ્વરી મંત્રરાજનું સર્વસ્વ એવી હોમવિધિ જે મહાદેવજીએ પાર્વતીજીને કહી હતી. તે અહીં સમજાવવામાં આવી છે.

હે દેવિ ! પરદેવી અર્થાત્ ભુવનેશ્વરી અને સપત્નીક ગુરુનું ધ્યાન કરી શ્રીયંત્રની સમીપમાં મધ્યરાત્રિએ દસ હજાર યા એક લાખ પોતાના ઈષ્ટમંત્રના જપ કરવા અને દશાંશ હોમ કરવો. મંત્રના કરોડ, લાખ જપ કરનારને પણ દશાંશ હોમ કર્યા વિના જપનું ફળ મળતું નથી.

ભૈરવના શાપને કારણે સ્મશાનમાં ગયા વિના તથા નિત્ય હોમ અને જપાદિ કર્યા વિના કળિયુગમાં સિદ્ધિ મળતી નથી.

ઈશાનકોણમાં શ્રીચક્રની ભાવના કરવી. ત્યાં વિધિવત્ મંત્રોથી દિક્પાલ, ગણેશ અને કુલ-યોગિનીઓનું પૂજન કરવું. પૂર્વ દિશામાં જમીન ખોદીને ત્રિકોણાકાર અને એક હાથની ઊંડાઈવાળો કુંડ તૈયાર કરવો. કુંડ એક હાથ લંબાઈ અને એક હાથની પહોળાઈવાળો હોવો જોઈએ. તેની અંદર બિંદુ-ત્રિકોણ, ષટ્કોણ, અષ્ટદળ, કમળ, ત્રણ વર્તુળ અને ભૂપુરાત્મક યંત્ર ચક્રની ભાવના કરવી. હે દેવિ ! આને અગ્નિચક્ર કહેવાય છે.

ત્યારબાદ કુબેર સહિત ગણપતિ, ધર્મરાજ અને વરુણનું વિશેષ કરીને ગંધ-અક્ષત અને પુષ્પોથી પૂજન કરવું.

બ્રાહ્મી, મહેશ્વરી, કૌમારી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ઈન્દ્રાણી, ચામુંડા અને ચંડિકા - આ આઠ માતાઓ અને અસિતાંગ, રુરુ, ચંડ, ક્રોધ, ઉન્મત્ત, કપાલી, ભીષણ, સંહાર આ આઠ ભૈરવોનું પૂજન અગ્નિચક્રના આઠ દલોમાં કરવું જોઈએ.

ષટ્કોણમાં - માયા, મોહિની, મનોન્મના, મુક્તકેશી, માતંગી તથા મચીરાક્ષીનું પૂજન કરવું.

ત્રિકોણમાં ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીનું પૂજન કરવું અને બિંદુમાં ભગવતીનું આવરણ દેવતાઓ સાથે મૂલમંત્ર દ્વારા ગંધ, અક્ષત અને પુષ્પોથી પૂજન કરવું જોઈએ.

ત્યારબાદ હે સુરેશ્વરિ ! આવાહન મુદ્રા અને મૂલમંત્રથી અગ્નિનું આવાહન કરવું- ૐૐ રાં અગ્નયે સ્વાહા।। આ પછી મૂલમંત્રથી અગ્નિ અને ઘીના સંસ્કાર કરી જપના દશાંશ હવનનો સંકલ્પ કરવો.

ઘી, પાયસ, દ્રાક્ષ, ગુડ-પુષ્પ, મહુડાના ફૂલ, ખાંડ વગેરે દ્રવ્યોથી જપ સંખ્યાનો દશાંશ હવન કરવો અને હવનના દશાંશ તર્પણ અને તર્પણના દશાંશ માર્જન પંચામૃત વડે કરવું અને માર્જનની દશાંશ સંખ્યામાં ઉત્તમ દીક્ષિત બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવું.

ક્ષત્રિય દ્વારા સ્થાપિત અગ્નિમાં ૩૦૦ આહુતિઓ માળાથી ગણતરી કરીને આપવી.

ઘીથી સિંચન કરેલ ફૂલો અને ફળોની આહુતિઓ આપ્યા પછી પંચમકારોથી બલિદાન આપવું. પૂર્વોક્ત પ્રકારથી જપ કરી ફરીથી નીચેની તરફ મુખ કરીને ૧૦૮ આઠ આપવી. ત્યારબાદ સાધક મંડળ અને ક્ષત્રિય(યજમાન)નું પૂજન કરવું. ગુરુને વારંવાર પ્રણામ કરી પ્રસન્ન કરવા. ગુરુદેવે કહેવું કે - હે સાધક પ્રવર ! પુરશ્ચરણનું અભીષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કરો.

'પુરશ્ચર્યા કલં મનોઃ લભસ્વ સાધક શ્રેષ્ઠ !'

ત્યારબાદ પૂર્ણાહુતિ કરવી અને કવચનો પાઠ કરવો. જેનાથી સાધક દેવીમય બની જાય. આ પછી સાધકે ખાવા-પીવાની વસ્તુઓથી અન્ય સાધકોને તૃપ્ત કરવા. અંત સંહારમુદ્રા પ્રદર્શિત કરીને શિવ સહિતના અને સાવરણાદેવી ભુવનેશ્વરીનું વિસર્જન કરવું. અહીં વિસર્જન શબ્દ સમજવા જેવો છે. મૂર્તિ સ્વરૂપ દેવી-દેવતા જેની ઉપાસના સ્થૂળરૂપમાં કરી તેનું સૂક્ષ્મ ચૈતન્ય સ્વરૂપ જે પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરીને ઉપાસના કરી તેને પોતાના હૃદયસિંહાસન ઉપર સ્થાપિત કરવી અને સ્થૂળ પૂજાનું વિસર્જન એટલે કે વિશેષરૂપે કરેલું ચૈતન્ય સ્વરૂપનું સર્જન છે.

આ રીતે કર્મ સમાપ્ત થયા બાદ સ્નાન કરી અથવા હાથપગ ધોઈને ફરીથી પૂજા સ્થાનમાં પ્રવેશી આ સાથે પ્રસ્તુત 'શાંતિ સ્તોત્ર'નો પાઠ અવશ્ય કરવો. સ્તોત્ર પાઠના અંતવીરો(સાધકો)ને વંદન કરવા જેથી મંત્રસિદ્ધિ થાય છે.

શાન્તિ-સ્તોત્ર

શ્રીભૈરવ ઉવાચ :

દેવિ! વક્ષ્યામિ પૂજાન્તે, શાન્તિ-સ્તોત્રમનુત્તમમ્ ।
વીરાઃ યેન પરાનન્દ-પદં પ્રાપ્સ્યન્તિ નિઃસ્પૃહાઃ ॥૧॥
યોગિની-ચક્ર-મધ્યસ્થં, માતૃ-મણ્ડલ-વેષ્ટિતમ્ ।
નમામિ શિરસા નાથં, ભૈરવં ભૈરવી-પ્રિયમ્ ॥૨॥
અનાદિ-ઘોર-સંસાર-વ્યાધિ-ધ્વંસૈક-હેતવે ।
નમઃ શ્રીનાથ-વૈદ્યાય, કુલૌષધ-પ્રદાયિને ॥૩॥
આપદો દુરિતં રોગાઃ, સમયાચાર - લઙ્ઘનાત્ ।
યે સર્વે તે વ્યપોહન્તુ, દિવ્ય-ચક્રસ્ય મેલનાત્ ॥૪॥
આયુરારોગ્યમૈશ્વર્ય, કીર્તિર્લાભઃ સુખં જયઃ ।
કાન્તિ-મનોરથધાસ્તુ, પાન્તુ સર્વાશ્ચ દેવતાઃ ॥૫॥
સમ્પૂજકાનાં પ્રતિ-પાલકાનામ્, યતીન્દ્ર-યોગીન્દ્ર-તપોધનાનામ્ ।
દેશસ્ય રાષ્ટ્રસ્ય કુલસ્ય રાજ્ઞઃ, કરોતુ શાંન્તિ ભગવાન્ કુલેશઃ ॥૬॥
નન્દન્તુ સાધક-કુલાન્વય-દર્શકાઃ, યે મૃષ્ટાદ્યનાખ્ય ચતુરુક્ત-મહાન્વયે ।
નન્દન્તુ સર્વ-કાલ-કૌલ-રતાઃ પરે, યેડપ્યન્યે વિશેષ-પદ-ભેદક-શામ્ભવા યે ॥૭॥
નન્દન્તુ સિદ્ધ-ગુરવઃ સ્વ-ગુરુ-ક્રમૌઘા, જયેષ્ઠાનુગાઃ સમયિનો પટુકાઃ કુમાર્યઃ ।
ષડ્ - યોગિની-પ્રવર-વીર-કુલ-પ્રસૂતા, નન્દન્તુ ભૂમિ-પતયો દ્વિજ-સાધુ-લોકાઃ ॥૮॥
નન્દન્તુ નીતિ-નિપૂણા નિરવદ્ય-નિષ્ઠા, નિર્મત્સરા નિરુપમા નિરુપદ્રવાશ્ચ ।
નિત્યાઃનિરઞ્જન-રતા ગુરવો નિરીહાઃ, શાન્તાશ્ચ શાન્ત-મનસો હૃત-શોક-શાન્તાઃ ॥૯॥
નન્દન્તુ યોગ-નિરતાઃ કુલ-યોગ-યુક્તાઃ, આચાર્ય-સામયિક-સાધક-પુત્રકાશ્ચ ।
ગાવો દ્વિજા યુવતયો યતયઃ કુમાર્યો, ધર્મે ભવન્તુ નિરતાઃગુરુ-ભક્તિ-યુક્તાઃ ॥૧૦॥
નન્દન્તુ સાધક-કુલાન્યણિમાદિ-નિષ્ઠાઃ, શાપાત્ પતન્તુ દ્વિષતા કુલ-યોગિનીનામ્ ।
સા શામ્ભવી સ્ફુરતુ કાડપિ મમાદ્યવસ્થા, યસ્યાં ગુરોશ્ચરણ-પઙ્કજમેવ લભ્યમ્ ॥૧૧॥
યાશ્ચક્ર-ક્રમ-ભૂમિકા વસતયો, નાડીષુ યાઃ સંસ્થિતાઃ ।
યાઃ કાય-દ્રુમ-રોમ-કૂપ-નિલયાયાઃ સંસ્થિતા ધાતુષુ ॥૧૨॥

ઉચ્છ્વાસોર્મિ-મરુતરઙ્ગ-નિલયા નિઃશ્વાસ-વાસાશ્ચ યા ।
સ્તા દેવ્યો રિપુ-ભક્ષ્ય-ભક્ષણ-પરાસ્તૃપ્યન્તુ કૌલાર્ચિતાઃ ॥૧૩॥
યા દિવ્ય-ક્રમ-પાલિકા ક્ષિતિ-ગતા યા દેવતા-તોયગા ।
યા નિત્યં પ્રથિતાઃ પ્રભાઃ શિખિ-ગતા યા માતરિશ્વાશ્રયાઃ ॥૧૪॥
યા વ્યોમામૃત-મણ્ડલામૃત-મયાયાસ્સર્વગાઃ સર્વદા ।
તાઃ સર્વાઃ કુલ-માર્ગ-પાલન-પરાઃ શાન્તિં પ્રયચ્છન્તુ મે ॥૧૫॥
ઊર્ધ્વ બ્રહ્માણ્ડતો વા દિવિ ગગન-તલે ભૂ-તલે નિષ્કલે વા।
પાતાલે વા વને વા પવન-સલિલયોયંત્ર કુત્ર સ્થિતા વા ॥૧૬॥
ક્ષેત્રે પીઠોપ પીઠાદિષુ ચ કૃત-પદા ધૂપ- દીપાલિ માંસૈઃ ।
પ્રીતાઃ દેવ્યઃ સદાનઃ શુભ-વલિ-વિધિના પાન્તુ વીરેન્દ્ર-વન્દ્યાઃ ॥૧૭॥
બ્રહ્મા-શ્રી-શેષ-દુર્ગા-ગૃહ-બટૂક-ગણા ભૈરવાઃ ક્ષેત્રપાલાઃ ।
વેતાલાદિત્ય-રુદ્ર-ગ્રહ-વસુ-મનુ- સિદ્ધાપ્સરો ગુહ્યકાદ્યાઃ ॥૧૮॥
ભૂતા ગન્ધર્વ-વિદ્યાધર-ઋષિ-પિતૃ-ગણા-સુરા હિ પ્રભૂતા ।
યોગીશાશ્ચારમાઃ કિંપુરુષ-મુનિ-સુરાશ્ચક્રગાઃ પાન્તુ સર્વે ॥૧૯॥
સત્યં ચેદ્ ગુરુ-વાક્યમેવ પિતૃ-દેવાઃ શેષ-યદ્-યોગિની ।
પ્રીતિશ્ચેત્ પર-દેવતાશ્ચ યદિ ચેત્ વેદાઃ પ્રમાણં ચ ચેત્ ॥૨૦॥
શાક્તેયં યદિ દર્શનં ભવતિ ચેદાજ્ઞેયમેષાડસ્તિ ચેત્ ।
સન્ત્યત્રાપિ ચ કૌલિકાશ્ચ યદિ ચેત્ સ્યાન્તે જયઃ સર્વદા ॥૨૧॥
તૃપ્યન્તુ માતરઃ સર્વાઃ, સ- મુદ્રાઃ સ- ગણાધિપાઃ ।
યોગિન્યઃ ક્ષેત્રપાલશ્ચ, મમ દેહે વ્યવસ્થિતાઃ ॥૨૨॥
શિવાદ્યવનિ - પર્યન્તં, બ્રહ્માદિ- સ્તમ્ભ-સંયુતમ્ ।
કાલાગ્ન્યાદિ - શિવાન્તં ચ જગદ્-યજ્ઞેન તૃપ્યતુ ॥૨૩॥

ઇતિ શાન્તિ-સ્તોત્રં ॥ અથ વીર-વન્દનં : - પઠિત્વેદં નમેદ્ વીરાન્ વીર-વન્દનમાચરેત્ । સ્તુવન્ વીરાન્ નમેદ્ વીરાન્ મંત્ર-સિદ્ધિ-પ્રજાયતે ॥૧

શ્રી ભુવનેશ્વરી સમય પૂજા (ગ્રહણકાલીન પૂજા)

શ્રી ભુવનેશ્વરી રહસ્યના સત્તરમાં પટલમાં શ્રી ભૈરવજીએ મહાદેવી પાર્વતીજીને 'સર્વોત્તમા સામયિકી પૂજા'નું વર્ણન કરેલ છે. જેના સાંભળવાથી કોટિપૂજાનું ફળ મળે છે. વળી એમ પણ કહ્યું છે કે,

વિના સમય - પૂજાભિર્દેવિ ! દીક્ષાઽપિ નિષ્ફલા ।
તસ્માત્ સમય-પૂજાન્તે, વક્ષ્યામિ પારલૌકિકીમ્ ॥૨॥

- સમય પૂજા વિના દીક્ષા પણ નિષ્ફળ થાય છે. એટલે સમય-પૂજાના અંતમાં પારલૌકિકી વિધી બતાવું છું.

નિત્યપૂજા, જપ, યજ્ઞ, હવન આદિ સમયપૂજા વિના સિદ્ધ થતા નથી. હે પાર્વતિ ૧૦૮ સમય પ્રસિદ્ધ છે. તેમાં જે દેવી ભુવનેશ્વરીની પૂજા કરે છે. તે હે પરમેશાનિ! દેવીના ગણ બની જાય છે. તેઓમાં 'સમય'ના ઉપાસક ઉત્તમ છે.

• સૂર્ય યા ચંદ્રગ્રહણનો સમય હોય, અથવા ભૂમિ કમ્પ(ભૂકંપ)નો સમય હોય યા નવરાત્રિના દિવસ હોય, કન્યા સંક્રાંતિમાં એટલે જ્યાં સૂર્ય કન્યારાશિમાં હોય, ત્યારે દેવદુર્લભમાં જે દેવીપૂજન કરે છે તે વરપ્રદાનમાં સમર્થ શિવ અને સાક્ષાત્ ભૈરવ બની જાય છે. એમાં સર્વ પ્રથમ સૂર્યગ્રહણનું પૂજન કહેવામાં આવેલ છે. જે સમયે રાહુ અને સૂર્યનો સમાગમ હોય તે સમયે સાધકે સ્નાન કરીને સામયિકી પૂજા કરવી.

સાધકે સ્નાન કરી, ભૂમિને શુદ્ધ કરી, સિન્દૂરથી ભૂમિ ઉપર 'સર્વશા પૂરક' યંત્ર બનાવવું. બિંદુ-સંયુક્ત ત્રિકોણ, અષ્ટકોણ, વૃત્ત, અષ્ટદળ અને ભૂપુરથી શોભિત યંત્રની ભાવના કરી મંત્ર સાધકે પૂજાનો આરંભ કરવો. ન્યાસો કરવા અને સાધકે ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ' એ મંત્ર વડે પૂજન કરવું.

પ્રથમ 'સર્વાશાપૂરક' શ્રી ચક્રને માટે પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરી ચતુષ્કોણમાં ગણેશજી ધર્મરાજ વરુણ અને કુબેરનું પૂજન કરવું. ત્યારબાદ અષ્ટદળમાં કરાલ, વિકરાલ, સંહાર, રુરુ, મહાકાલ, કામાગ્નિ, ગુપ્ત અને ઉન્મત્ત ભૈરવનું પૂજન ચંદન અક્ષત તથા પુષ્પો વડે કરવું.

હે પરમેશાનિ ! ત્યારે અષ્ટકોણમાં વામક્રમથી વશિની, કામેશ્વરી, મોદિની, વિમલા, અરુણા, જયિની, સર્વેશ્વરી અને કૌલિનીનું પૂજન ગન્ધ, અક્ષત, પીળાં ફૂલ, દૂધ અને મધથી કરવું. હે પાર્વતી ! ત્યારે સાધકોએ ઈશાનક્રમથી ત્રિકોણમાં ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીનું પૂજન કરવું જોઈએ.

હે પરમેશ્વરી ! બિંદુમાં નીલપુષ્પ, દહીં, ઘી, મત્સ્યાંડ અને કમળો વડે ભુવનેશ્વરીનું પૂજન કરવું. ત્યારબાદ ઈશ્વર, નંદી, રુદ્ર, ભૈરવ અને ભૈરવેશ્વરનું પૂજન કરીને, ૐ હ્રીં શ્રીં ઐં રાહવે ફટ્ સ્વાહા । આ મંત્રથી સાધકે બિંદુમાં રાહુનું પૂજન કરવું. અને પોતાની શક્તિ અનુસાર તે ત્રણવાર સૂર્યના મંત્રથી ગ્રહ નાયકસૂર્યનું પૂજન, ચંદન, અક્ષત, ફૂલ, નૈવેદ્ય, આચમન તથા સુગંધયુક્ત તાંબુલ (પાનનું બીડું)થી કરવું. હે મહાદેવિ! તેના ઉપર દસ તોલા તાંબુ અર્પણ કરી યંત્રની સન્મુખ પાંચ હજાર, અઢીહજાર, યા એકહજાર મંત્રજપ કરવા અને તલ તથા ઘી વડે દશાંશ હોમ કરવો. ત્યારપછી કવચ, સહસ્ત્રનામ અને સ્તોત્રપાઠ કરીને દેવી ભુવનેશ્વરીને સમર્પણ કરવું.

હે ઈશ્વરી ! રાહુ, કુલ ગુરુ અને સૂર્યને યથાવિધિ જપ-સમર્પણ કરી સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરવા. બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવવું અને દક્ષિણા-સામગ્રીથી પૂજન કરવું. અતુલનીય તેજસ્વી ગ્રહનાથ-સૂર્યના ગ્રહણકાળમાં આ પ્રકારે દેવી ભુવનેશ્વરીનું પૂજન કરવું. આથી દસ કરોડ વર્ષો સુધી પૂજન કર્યાનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પૂજન સાધકોને અભિલાષિત ફળ આપનારું છે અને મોક્ષની ઈચ્છા કરનારાઓ દ્વારા ગોપનીય છે.

હવે ચંદ્ર ગ્રહણ સમયે કરવાની ભુવનેશ્વરીની સર્વોત્તમ રહસ્યમયી પૂજાવિધિનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

હે મહેશ્વરિ ! ચંદ્રગ્રહણના સ્પર્શકાળમાં સ્નાન કરીને સાધકે ભૂમિને ગોમયથી પવિત્ર કરીને યંત્ર લખવું. યંત્રનો વિધિ આ પ્રમાણે છે.

હે દેવિ ! બિંદુયુક્ત ત્રિકોણ, દશાર, પંચકોણ, વૃત્ત, અષ્ટદળ અને ભૂપુરથી સુશોભિત યંત્ર સિંદૂર, અષ્ટગંધ અને હળદરથી લખી નિર્માણ કરવું. આસન શુદ્ધિ તથા ભૂતશુદ્ધિ કરવી. પંચપ્રાણોને સમર્પિત કરીને, ભૈરવ-ઋષ્યાદિ ન્યાસથી સંપૂર્ણ શરીરને વ્યાપ્ત કરીને વિધિવત્ ન્યાસ કરવા. પછી વિવિધ 'માતૃકાન્યાસ' અને 'શ્રીકંઠન્યાસ' કરીને કરોડો ચંદ્રસમાન ક્રાન્તિમતી, ચંદ્રસ્થિતા દેવીનું ધ્યાન કરવું. પ્રથમ પાત્રમાં સ્થાપન કાર્ય કરી મનમાં શિવ સહિત ભગવતી ભુવનેશ્વરીનું ધ્યાન કરવું તથા શક્તિ સમેત રાહુનું પણ ધ્યાન કરવું.

ત્યારબાદ ચંદ્રનું આવાહન કરીને 'સ્વાગતં અસ્તુ' અર્થાત્ 'સ્વાગત છે' એ પ્રમાણે કહેવું. સ્થાનમાં સમ્મુખ અને ધ્યાનમાં અલગ-અલગ મુદ્રાઓ કરવી જોઈએ. પ્રથમ પાદ્ય, અર્ઘ્ય આદિ અર્પણ કરીને પૂજનનો આરંભ કરવો. ચોરસમાં ગણેશજી, નંદી-રુદ્ર, પુષ્પદંત અને કિરીટીનું પૂજન ગંધ, અક્ષત પુષ્પથી દક્ષિણાવર્તક્રમથી કરવું. અષ્ટદળમાં મંગલા, પિંગલા, ધાન્યા, ભ્રામરી, ભદ્રિકા, ઉલ્કા, સિદ્ધા અને સંકટાનું પીળા રંગના પુષ્પથી પૂજન કરવું. આ પૂજન વામાવર્ત ક્રમથી કરવું. પંચકોણમાં શ્રીમહા-ત્રિપુરા, ત્રિપુર-માલિની, ત્રિપુરા-વિજયા અને ત્રિપુર-વાસિનીનું વામાવર્ત ક્રમથી ગંધ, અર્ઘ્ય, ધૂપ, દીપ અને પુષ્પોથી પૂજન કરવું.

આ પછી દશારમાં ઈન્દ્ર, ધર્મરાજ, વરુણ, કુબેર, ઈશ, અગ્નિ, પલાશ, વાયુ, વિષ્ણુ અને કુમારનું પૂજન શ્વેતપુષ્પો વડે દક્ષિણાવર્ત ક્રમથી કરવું.

ત્યારબાદ સાધકે ત્રિકોણમાં કામેશ્વરી, વજ્રેશ્વરી અને ભગમાલિનીનું વિશેષ કરીને પીળા ફૂલથી પૂજન કરવું. પછી સર્વાનંદમય બિંદુ ચક્રમાં શિવની સાથે ભુવનેશ્વરીનું અને ઈશ્વર, મહારુદ્ર, કાળ, અગ્નિ, ભૈરવેશ્વર, વર, અંકુશ, પાશ તથા અભયનું પૂજન કરવું અને ત્યાં રાહુનું સ-શક્તિક પૂજન મૂલ વડે કરવું. ત્યારે શક્તિ-સહિત ચન્દ્રમાં અને તેની સોળ કળાઓ તથા નક્ષત્રમાલા સહિત રાત્રિનું પણ પૂજન કરવું.

આ પછી દેવીને નિવેદિત કરેલા ગંધ, અક્ષત, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, તામ્બુલ આદિ સમર્પિત કરવા. ફરીથી ન્યાસ કરીને પાંચ હજાર; યા અઢી હજાર, યા એકહજાર, યા એક હજાર મૂલમંત્રના જપ કરીને દશાંશ મંત્રનો હવન કરવો. ત્યારબાદ કવચ, સહસ્ત્રનામ, સ્તોત્ર આદિનો પાઠ કરવો. ફરીથી યંત્રની આગળ દક્ષિણામાં ચાંદી-સોનાની મુદ્રા અર્પિત કરવી. ગુરુ, દેવતા તથા દેવીને જપ સમર્પિત કરવા અને સંહાર મુદ્રાથી દેવીનું વિસર્જન કરવું.

આ પ્રકારે જે સાધક દેવી ભુવનેશ્વરીનું પૂજન કરે છે, તે સાક્ષાત્ ભૈરવ બની જાય છે. હે દેવી ! આ સંસારમાં નિત્યનિયમથી કરોડ પૂજન કરવાથી જે ફળ મળે છે તે ફળ આ પૂજનનો સાધક તત્કાળ પ્રાપ્ત કરે છે અને હજાર પુરશ્ચરણનું તથા દસ હજાર અશ્વમેધ યજ્ઞ કરવાનું જે ફળ મળે છે, તે ફળ આ ગ્રહણકાલીન પૂજનથી મળે છે. આ ગોપનીય પૂજાવિધિ ગુપ્ત ન રાખવાથી સિદ્ધિની હાનિ થાય છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી સંક્રાન્તિ પૂજન

શ્રી ભુવનેશ્વરી રહસ્યોક્ત 'સંક્રાતિ પૂજન'નું વર્ણન કરતાં શ્રી ભૈરવજી મહેશ્વરી પાર્વતી કહે છે કે-

અથ વક્ષ્યામિ દેવેશિ ! સંક્રાન્ત્યાર્ચા યથાવિધિ ।
તત્ત્વં શ્રીભુવનેશ્વર્યાઃ, સારાત્ સાર-તરાં પરામ્ ॥૧॥

- હે દેવેશિ !હવે ભુવનેશ્વરી તત્ત્વના પરમસારરૂપ 'સંક્રાંતિ પૂજન' વિધિવત્ કહીશ.

- હે મહેશ્વરિ ! બહારના ષટ્કોણમાં મંદાકિની, ભોગવતી, ધ્વાંક્ષી, અઘોરા, મહેશ્વરી અને મિશ્રકાનું પૂજન કરવું. ત્યારબાદ મધ્યના પટ્કોણમાં વામાવર્તક્રમથી ચંદન, અર્ધ્ય, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, આદિ ઉપચારોથી રાક્ષસી, ડાકિની, શાકિની, ગુપ્તયોગિની, હાકિની અને લાકિનીનું પૂજન કરવું. પછી સાધકે ભક્તિપૂર્વક ત્રિકોણમાં ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીનું પૂજન કરવું.

ત્યારપછી સર્વાનન્દમય બિન્દુચક્રમાં ચંદન, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, આચમન, વસ્ત્ર, તામ્બૂલ, છત્ર, ચામર આદિથી તથા પરમાનંદપૂર્વક શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવીનું પૂજન કરવું. આ રીતે પૂજન કરી સાધકે યંત્રરાજના બિંદુમાં સુવર્ણ, રજત, કાંસ્ય(કાંસુ) તથા પુષ્પ મૂલમંત્રથી અર્પિત કરવું. ત્યારે સાધકે શિવની સાથે હાસ્યમુખી ભુવનેશ્વરીનું ધ્યાન કરવું.

હે દેવી ! પૂર્વવત્ સંકલ્પ કરીને યથાવિધિ જપ કરવા અને જપની દશાંશ સંખ્યા પ્રમાણે ઘી તથા જવના અંકુરોથી હવન કરવો જોઈએ. ત્યારબાદ સાધકે કવચ, સહસ્ત્રનામ, સ્તોત્ર આદિનું પઠન કરવું અને દેવીને પાઠ સમર્પિત કરવા. બ્રાહ્મણો અને વિશેષ કરીને સાધકોને ભક્તિપૂર્વક ભોજન કરાવવું. દક્ષિણા આપવી અને યોનિમુદ્રાથી પ્રણામ કરવા.

હે પાર્વતી આ રીતે સંક્રાંતિના સમયે જે ભુવનેશ્વરીનું પૂજન કરે છે તેને કરોડો ગાયોના દાન સમાન પુણ્ય મળે છે. સાત જન્મ સુધી નિત્ય-નિયમ દેવીનું પૂજન કરે છે તેના સમાન પુણ્ય મળે છે. આ ફળ સંક્રાંતિપૂજન કરવાથી સદ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી ભૂકંપ-પૂજા

શ્રી ભુવનેશ્વરી આરાધનાના સારભૂત રહસ્યમય 'ભૂકમ્પપૂજન'જે ભુવનેશ્વર રહસ્યમાં શ્રી ભૈરવજીએ વર્ણવેલ છે તે અહીં પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

યત્-ક્ષણં ક્રમ્પતે ભૂમિઃ દેવાસુર ભયંકરી ।
સ એવ દુર્લભઃ કાલઃ પૂજાયાશ્ચાપિ પાર્વતી ॥

- હે દેવિ પાર્વતિ ! દેવ અને દાનવોને ભયભીત કરનારી ભૂમિ જ્યારે કંપાયમાન થાય છે. ત્યારે કમ્પનનો કાળ પૂજનનો દુષ્પ્રાપ્ય કાળ છે.

સાધકે સવારમાં ઊઠીને સ્નાનાદિથી નિવૃત્ત થઈ આસન શુદ્ધિ કરી શ્રીચક્રનું નિર્માણ આગળ વર્ણવ્યા પ્રમાણે ભૂમિ પર કરવું - બિંદુ, ત્રિકોણ, ષટ્કોણ, વૃત્ત, અષ્ટદળ, પુનઃવૃત્ત, ત્યાર પછી ભૂપુર - આ ભૂકમ્પ-ચક્ર નિતાન્ત દુર્લભ છે. આ પ્રમાણે યંત્ર નિર્માણ કરી ભૂત-શુદ્ધિ વગેરે કરવું.

વિવિધ માતૃકા ન્યાસ કરી પોતાના દેહને દેવમય કરવો. ત્યારે દેવી ભૂવનેશ્વરીને ભૂમિ-રૂપિણી અને શિવને શેષરૂપ માનીને ધ્યાન કરવું. મૂલમંત્રથી શિવ સહિત ભુવનેશ્વરીનું માનસિક આવાહન કરી શેષ સાથે પૃથ્વીનું આવાહન કરવું. ત્યારબાદ તાંત્રિક પૂજનનો આરંભ કરવો.

સાધકે સંકલ્પ કરી ત્રણવાર મૂલમંત્રથી પ્રાણાયામ કરવો. તે સ્થાન પર પાત્રોને રાખીને દેવીને નિત્યની માફક તુપ્ત કરી યોગ-પીઠનું પૂજન કરવું. ફરી ચોરસમાં ગણેશજી, કુબેર અને વરુણનું દક્ષિણાવર્ત ક્રમથી પૂજન કરવું. 'કરાલાય ફટ્'આ મંત્રથી દિગ્બંધન કરવું. આ પછી આચમન કરીને, બીજ મંત્રથી ષડંગ ન્યાસ કરવા અને અષ્ટપત્રોમાં અણિમા આદિ અષ્ટસિદ્ધિનું શ્વેતપુષ્પ, ગંધ, અર્ઘ્યાદિ દ્વારા વામાવર્ત ક્રમથી પૂજન કરવું.

ૐ ગઙ્ગાયૈ નમઃ આત્મતત્ત્વં શોધયામિ, ૐ ગઙ્ગાયૈ નમઃ વિદ્યાતત્ત્વં શોધયામિ, ૐ ગઙ્ગાયૈ નમઃ શિવતત્ત્વં શોધયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી ત્રણ વાર આચમન કરવું. આ પછી સર્વ રક્ષાકર ચક્રમાં ગુરુત્રયને તૃપ્ત કરવા. ત્યારબાદ શિવ-સહિત ભુવનેશ્વરીનું ધ્યાન કરવું અને ભૂમિદેવતાઓનું પૂજન કરવું.

હે પરમેશાનિ ! શેષ, કૂર્મ, મત્સ્યરાજ, સમુદ્ર, હિમાચલ અને દિગ્ગજોનું પૂજન ષટ્કોણમાં કરવું. ત્રિકોણ ગંગા, યમુના, સરસ્વતીનું પૂજન કરવું અને ભુવનેશ્વરીનું પૂજન કરવું. ત્યાં શિવ અને પ્રેતાસનનું પૂજન કરવું. ત્યારબાદ વર, અંકુશ, પાશ અને અભયનું પૂજન કરવું. ત્યાં પૃથ્વી અને સાત કુલ-પર્વતો-(૧) હિમાચલ,(૨)નિષધ (૩) વિન્ધ્ય (૪) માલ્યવાન્ (૫) પારિ-યાત્રક, (૬) ગંધમાદન (૭)હેમકૂટ, વગેરેનું પૂજન કરવું.

પૂર્વોક્ત સંપૂર્ણપૂજન ચંદન, અક્ષત, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, તર્પણ, નૈવેદ્ય, આદિ અને કપૂર-ઈલાયચી આદિથી સુવાસિત પાન દ્વારા કરવું જોઈએ. પૂર્વવર્ણિત 'સર્વરક્ષાકર યંત્ર'ના બિંદુમાં પોતાની સિદ્ધિને માટે દસ રતિ સુવર્ણ અર્પિત કરવું. ત્યારબાદ ગોદાન્ તથા ભૂમિદાન કરવું. પછી યંત્રની આગળ મૂલમંત્રના એક હજાર જાપ કરવા.

અર્જુન વૃક્ષ (સાદડી)નું લાકડું, તલ અને ઘી વડે દશાંશ મંત્રનો હવન કરવો. ત્યારપછી કવચ, સહસ્ત્રનામ, સ્તોત્ર, આદિનો પાઠ કરવો અને શિવ, ભુવનેશ્વરી તથા ગુરુદેવને આદરપૂર્વક જપ સમર્પિત કરવા. હે ઈશ્વરી ! સાધકે યોનિમુદ્રાથી દંડવત્ પ્રણામ કરી, સંહારમુદ્રાથી શિવ અને ભુવનેશ્વરી આદિ દેવી-દેવતાઓનું વિસર્જન કરવું હજાર અશ્વમેધ યજ્ઞ, દસ હજાર ગોમેધ તથા સુવર્ણના પર્વતનું દાન કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, હે સાધકેશ્વરિ ! તે ફળ સાધક શીઘ્ર જ ભૂકંપ સમયના પૂજનથી પ્રાપ્ત કરે છે. ભૂકમ્પ પૂજા સાધકોને અભીષ્ટ ફળ આપનારી છે.

શ્રી ભુવનેશ્વરી શક્તિ પૂજા

શ્રી ભુવનેશ્વરી શક્તિ પૂજા એટલે ભુવનેશ્વરીનું પરમ શ્રેષ્ઠ સારતત્ત્વ. જેનું વર્ણન કરતાં શ્રી ભૈરવજી મહાદેવી-પાર્વતીને કહે છે કે -

શુભદિને સ્નાન કરી, સંધ્યાવંદનાદિ નિત્યકર્મ સમાપ્ત કરી પૂજાસ્થાનમાં જઈ રાત્રિના આરંભકાળમાં શક્તિનું પૂજન કરવું. શ્રી શક્તિપૂજાનો વિનિયોગ આ પ્રમાણે છે-

શ્રી શક્તિપૂજા સારસ્ય, શ્રી સદાશિવ ઋષિઃ પંક્તિશ્છન્દઃ। શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવતા । ઐં બીજં । સૌઃ શક્તિઃ । ક્લીં કીલકમ્ । ધર્માર્થ-કામ-મોક્ષાર્થે વિનિયોગઃ ।

આ શક્તિપૂજા તત્ત્વને પ્રદર્શિત કરનારા 'ઋષિ' સદાશિવ છે. 'છંદ' પંક્તિ છે. 'દેવતા' શ્રી ભુવનેશ્વરી-હલ્લેખા છે. 'બીજ' વાગ્ભવ (ઐં) છે. 'શક્તિ' શક્તિબીજ(સૌઃ) છે. 'કીલક' કામબીજ(ક્લીં) છે અને 'વિનિયોગ' ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ ચતુવર્ગની પ્રાપ્તિ છે.

'બીજ'થી દેવતાનો આવિર્ભાવ થાય છે, 'શક્તિ'થી ઓજસ્વિતા આવે છે અને 'કીલક'થી સ્તંભન અર્થાત્ સાધના-સિદ્ધિમાં સ્થિરતા આવે છે. આ તમામ ક્રિયાના ફળસ્વરૂપ ચતુવર્ગ અર્થાત્ ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષાદિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ પ્રકારની માનસિક ભાવના સાથે વિનિયોગનું પઠન કરવું.

'શ્રી ભુવનેશ્વરી રહસ્ય'માં વર્ણિત શક્તિપૂજા-વિધાનનો સ્થૂલાર્થ ગ્રહણ કરવાથી કોઈ સાધક પથભ્રષ્ટ થવાની શક્યતા છે. જેથી સાધકે ગુરુદેવનો પરામર્થ કરવો આવશ્યક છે. 'શક્તિ-પૂજા' યા 'પંચમ-વિધાન'નું સંક્ષેપમાં વાસ્તવિક સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

દિવસની નાડી 'પિંગલા' છે અને રાત્રિની નાડી 'ઈડા' છે. એટલા માટે 'ઈડા' નાડીના પ્રવાહમાં ષટ્-ચક્રાત્મક સંપૂર્ણ શરીરને શુદ્ધ કરવું. અર્ચના સ્થળ (પૂજન ભૂમિ) અર્થાત્ આમ્નાય અનુસાર મંત્ર જે સ્થાન ઉપર જપવાનો છે તે સ્થાન ઉપર બેસીને પ્રાણાયામપૂર્વક 'સુષુમ્ણા'માં મૂળશક્તિ હલ્લેખા (હ્રીં)નું ધ્યાન-પૂજન-જપાદિ કરવા.

ઉપર કથિત વિનિયોગ કર્યા બાદ સાધકે 'સ્વાધિષ્ઠાન'રૂપી આસન શુદ્ધ કરી ભૂતશુદ્ધિ દ્વારા પંચભૂતાત્મક દેહને શુદ્ધ કરવો. ત્યારબાદ ફરીથી પ્રાણાયામ કરીને પોતાના દેહને શિવ-સ્વરૂપ બનાવવા માટે 'શિવ ન્યાસ' અને સમગ્ર દેહમાં શક્તિ

સંચાર માટે 'માતૃકા ન્યાસ' કરવા. પછી પોતાના દેહને 'વિશ્વરૂપ' સમજીને ષોઢાન્યાસ કરવા. ત્યારપછી બિંદુ, ત્રિકોણ, ષટ્કોણ, વૃત્ત, નાગદલ આદિ જેવા શ્રીયંત્ર નિર્દિષ્ટ હોય તેવી ભાવના સંપૂર્ણ શરીરમાં કરવી, આમ શરીરમાં વ્યાપક ન્યાસ કરવા.

આ પછી પૃથ્વી ઉપર લાંબુ અને પહોળુ એવું યંત્ર સિંદૂર વડે નિર્માણ કરવું આ પ્રમાણે - બિંદુ, ત્રિકોણ, ષટ્કોણ, વ્રત, અષ્ટદળ અને ભૂપુર. ત્યારબાદ -

સ્વ-શક્તિ પરશક્તિ વા, નગ્નાં-મુક્ત-કુચાં શિવે ।
માલાડડભરણ-શોભાઢ્યાં, સ્વર્ણ-કંકણ-રાજિતામ્ ॥
સ્નાતામાનીય દેવેશિ ! સ્વયં નગ્નોત્ર સાધકઃ ।
કરાલં વિકરાલં ચ, સહારં રુરુ-ભૈરવમ્ ॥
કાલાગ્નિં ચ મહાકાલં, સુપ્તમુન્મત્ત-ભૈરવમ્ ।
અષ્ટ પત્રેષુ સમ્પૂજ્ય, ગંધાક્ષત-પ્રસૂનકૈઃ ॥

-સ્વશક્તિ (પોતાની શક્તિ) અથવા પરશક્તિ હોય પરંતુ સ્નાન કર્યું હોય, સંપૂર્ણ નગ્ન હોય, કેશ ખુલ્લા હોય, ગળામાં માળા તથા અલંકારોથી વિભૂષિતા અને હાથમાં સુવર્ણકંકણ ધારણ કરેલા હોય તેને લાવીને સાધકે પોતાની પાસે બેસાડવી, સાધક પોતે પણ આવરણ રહિત એટલે કે નગ્ન હોવો જોઈએ. સાધકે ભૂમિ ઉપર સિંદૂર વડે અંકિત કરેલ યંત્રના અષ્ટદળ પત્રમાં - કરાલ, વિકરાલ, સંહાર, રુરુ, કાલાગ્નિ, મહાકાલ, સુપ્ત અને ઉન્મત્ત આદિ આઠ ભૈરવોનું ગંધ, અક્ષત અને પુષ્પોથી પૂજન કરવું.

ત્રિપુરાં ભૈરવી તારાં, બાલાં ચસુમુખી પ્રિયે ।
ભગમાલાં ચ ષટ્કોણે, પૂજયેત્ ગન્ધ-પુષ્પકૈઃ ॥

- ત્યારબાદ ષટ્કોણમાં ત્રિપુરા, ભૈરવી, તારા, બાલા, સુમુખી(માતંગી) અને ભગમાલાનું ગંધ-પુષ્પ વડે પૂજન કરવું.

ષટ્કોણ ચૈવ સમ્પૂજ્ય, ત્રિકોણં પૂજયેત્ તતઃ।
ગઙ્ગાં ચ યમુનાં દેવિ ! તૃતીયાં ચ સરસ્વતીમ્ ॥
ગંધાક્ષતં-પ્રસૂનાદ્યૈર્ધૂપ-દીપાદિ-તર્પણઃ ।
બિન્દૌ સમ્પૂજયેત્ દેવિ । દેવીં ભુવનેશ્વરીમ્ ॥
ઈશ્વરં ચૈવ કાલાગ્નિં, કામ-રાજં મહેશ્વરિ ।
ગન્ધાક્ષતૈશ્ચ સમ્પૂજ્ય, તત્ર ઘણ્ટારવં ચરેત્ ॥

- હે મહેશ્વરી ! ષટ્કોણનું પૂજન કર્યા બાદ ત્રિકોણમાં ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીનું પૂજન કરવું. ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ અને તર્પણથી પૂજન કર્યા બાદ, બિંદુમાં દેવી ભુવનેશ્વરી, શિવ, કાલાગ્નિ અને કામરાજનું ગંધાક્ષતનું પૂજન કરવું અને ઘંટારવ કરવો.

આ પછી નીચેના મંત્ર વડે પુષ્પો અભિમંત્રિત કરવા અને ગંધાદિ અન્ય પૂજા સામગ્રી મૂલમંત્રથી અભિમંત્રિત કરવી.

ૐ શતાભિષેકે હું ફટ્ સ્વાહા । ૐ પુષ્પકેતુ - રાજાર્હા શતાય સમ્યક્ સમ્બધ્ધાય હુમ્ । પુષ્પે પુષ્પે મહાપુષ્પે સુપુષ્પૈ પુષ્પ-સમ્ભવે । પુષ્પ-પચયાવકીર્ણે હું ફટ્ સ્વાહા । ઈતિ પુષ્પાંભિમંત્રણમ્ । અન્ય ગન્ધાદિકં મૂલેન (ૐ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ) અભિમન્ત્રયેત્।

ત્યારબાદ ડાબા હાથમાં સરસવ અથવા અક્ષત રાખી તેના ઉપર જમણો હાથ ઢાંકી નીચે પ્રમાણેના મંત્ર વડે ભૂતોત્સારણપૂર્વક દિગ્બંધન કરવું -

અપસર્પન્તુ તે ભૂતા, યે ભૂતા ભૂમિ સંસ્થિતાઃ ।
યે ભૂતા વિઘ્નકર્તારસ્તે નશ્યન્તુ શિવાજ્ઞયા ॥
પાખણ્ડ કારિણો ભૂતા, ભૂતા ભૂમ્યન્તરિક્ષણાઃ ।
દિવિલોકે સ્થિતા ય ચ, ત નશ્યન્તુ શિવાજ્ઞયા ॥

- આ પ્રમાણે બોલી ચોખા કે સરસવ બધી દિશાઓમાં વેરી દેવા, આ પછી તર્જની તથા મધ્યમા આંગળી વડે ઉપરની તરફ ક્રમશઃ ત્રણવાર તાળી વગાડવી, ડાબા પગની એડી વડે જમીન ઉપર ત્રણવાર ઘાત કરવો અને દિવ્યદૃષ્ટિથી ચારે બાજુએ જોઈને ત્રણેય પ્રકાર વિઘ્નોને દૂર કરવા. છોટિકા મુદ્રા પ્રદર્શિત કરી દશે દિશા ઓને સુરક્ષિત કરવી અને અગ્નિથી બનેલી દીવાલોથી બધી દિશાઓ સુરક્ષિત છે એવી ભાવના કરવી. ત્યારબાદ ત્રણ પ્રાણાયામ કરવા.

આ પૂજા સમયે - 'શક્તિં દેવીમયીં ધ્યાત્વા, સ્વયં શિવમયં સ્મરેત્ ।'શક્તિને દેવીમયી અને સાધક પોતે શિવમય છે. આ વાતનું સતત સ્મરણ રાખી ધ્યાન કરવું.

શક્તિને પ્રથમ યંત્ર ઉપર બેસાડીને શક્તિના જમણા હાથની નીચેના ભાગમાં સાધકે (સ્વયં) બેસવું અને આ પછી શ્રી ભુવનેશ્વરીદેવીના મૂળમંત્રથી ગંધાક્ષત- પુષ્પો વડે પૂજન કરવું.

યંત્રે શક્તિં નિવેશ્યાદૌ- તદ્ - દક્ષિણ કરાત્ તલે ।
ઉપવિશ્ય સ્વયં-ચૈવ પૂજાંકુર્યાત્ યથાવિધિ ॥

- પૂજન શક્તિના શરીરના અંગોમાં આ પ્રમાણે કરવું

હૃલ્લેખા મસ્તકે પૂજ્યા, કરાલી કુન્તલે તથા ।
લલાટે વિકરાલી ચ ભ્રુવૌશ્ચૌમા પ્રકીર્તિતા ॥
નેત્રયોઃ કર્ણયોશ્ચૈવ, શ્રીઃ પૂજ્યા પરમેશ્વરિ !
દેવિ! દુર્ગાં નાસિકાયાં પૂષા ચ ગણ્ડયોસ્તથા ॥

મુખે લક્ષ્માં કણ્ઠદેશે શ્રુતિશ્ચ સ્કંધયોઃ સ્મૃતિઃ ।
ધૃતિશ્ચ હસ્તયોર્દેવિ! શ્રદ્ધા વક્ષસિ સંસ્મૃતા ॥
કુચયોઃ સંસ્મૃતા મેધા, મતિઃ કુક્ષૌ મહેશ્વરિ!
કાન્તિશ્ચ પાર્શ્વયોર્દેવિ !પૂજ્યાડડર્યા પૃષ્ટ-દેશકે ॥
નાભાવનઙ્ગ-રૂપા ચ, યોનૌ ભુવન-પાલિકા ।
અનઙ્ગ-મદના દેવિ ! સમ્પૂજ્યા ગુહ્ય-દેશકે ॥
ઉર્વોર્ભુવન-વેગાચ,જાન્વોશ્ચાનઙ્ગ-વેદના ।
જઙ્ઘયોઃ સર્વ-શિશિરા, સમ્પૂજ્યા પાદયોસ્તથા ॥
અનઙ્ગ-મેખલા દેવી ! સાધકૈઃ મંત્ર-સિદ્ધયે।
પાદાદિ મૂર્ધ પર્યન્તે, ગાત્રે શ્રી ભૂવનેશ્વરી ॥
પૂજનીયા મહાદેવિ ! ગન્ધાક્ષત- પ્રસૂનકૈઃ ।
વિવિધૈઃ કુસુમૈર્દેવિ ! ભક્ષ્યૈ ર્ભોગ્યૈ ર્વિશેષતઃ ॥

- મસ્તકમાં ‘હ્રલ્લેખા’, કેશોમાં ‘કરાલી’, લલાટમાં ‘વિકરાલી’, ભ્રયુગલમાં‘ઉમા’, નેત્રો તથા કાનોમાં ‘શ્રી’, નાસિકામાં ‘દુર્ગા’,ગાલોમાં ‘પૂષા’, મુખમાં ‘લક્ષ્મી’, કંઠમાં ‘શ્રુતિ’,ખભા ઉપર(સ્કંધોમાં) ‘સ્મૃતિ’, હાથમાં ‘ધૃતિ’,વક્ષસ્થળમાં‘શ્રદ્ધા’, કુચો(સ્તનદ્વય)માં ‘મેધા’, કૂખ(પેટ)માં‘મતિ’, બંને બગલમાં ‘કાંતિ’પીઠમાં ‘આર્યા’, નાભિમાં ‘અનંગરૂપા’, યોનિમાં ‘ભુવન પાલિકા’,ગુહ્યદેશમાં ‘અનંગ મદના’,બંને ઉરુમાં ‘ભુવનવેગા’, જાનુદ્વય(ઘુટણ)માં ‘અનંગ વેદના’,જાંઘોમાં ‘સર્વ-શિશિરા’, બંને ચરણ યુગલ(પગ)માં ‘અનંગ મેખલા’અને ચરણથી મસ્તક પર્યન્ત સંપૂર્ણ ગાત્રોમાં ‘શ્રી ભુવનેશ્વરી’નું પૂજન પોતાની મંત્રસિદ્ધિ માટે શક્તિના શરીરમાં ગંધ, અક્ષત અને વિવિધ પુષ્પો વડે કરવું જોઈએ.

દ્રવ્યેણ વિવિધાહારૈઃ, શક્તિં સન્તર્પ્ય પાર્વતી !
ભગં સમ્પૂજ્ય લિંગેન, લિંગ સમ્પૂજયેત્ તથા ॥

- હે દેવી પાર્વતી ! શક્તિને વિશેષરૂપે ભક્ષ્ય, ભોજ્ય દ્રવ્યો તથા વિવિધ પ્રકારના ભોજનથી તૃપ્ત કરીને, ભગનું પૂજન લિંગથી અને લિંગનું પૂજન ભગથી કરવું.

આત્માનં શિવ-રૂપં તાં, શક્તિ દેવી-સ્વરૂપિણીમ્।
વિભાવયેન્મહેશાનિ ! સાધકઃ સર્વ-સિદ્ધયે ॥

- હે મહેશાનિ !સાધક સંપૂર્ણ સિદ્ધિયોના લાભને માટે પોતાને શિવરૂપ અને તે શક્તિનો દેવી સ્વરૂપિણી સમજવી.

રેતસા વૈ જપેન્મૂલં, યથા શક્તયા મહેશ્વરી !
રેતસા તર્પયેત્ - ધીમાન્, દેવીં શ્રી ભુવનેશ્વરીમ્ ॥

સમ્પૂજ્ય વિવિધૈઃ પુષ્પૈઃ પ્રણમેદ, યોનિ-મુદ્રયા ।
વિસર્જયેશ્ચ તાં શક્તિં, નત્વા સંહાર મુદ્રયા ॥

- મહેશ્વરિ ! પોતાની શક્તિ અનુસાર રેતસથી મૂલમંત્રના જપ કરવા તથા બુદ્ધિમાને રેતસથી દેવી ભૂવનેશ્વરીને તૃપ્ત કરવી. ફરીથી અનેક પ્રકારના પુષ્પોથી પૂજન કરી યોનિમુદ્રાથી પ્રણામ કરવા અને સંહારમુદ્રાથી પ્રણામ કરી તે શક્તિનું વિસર્જન કરવું.

ઉપરોક્ત 'શક્તિ પૂજા'નું તાત્ત્વિક રહસ્ય અહીં સમજાવવા માટે અહીં જે પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. તે ઉચ્ચકોટિના સાધકો સહેલાઈથી હૃદયંગમ કરી શકે છે. જેથી ઘણી શંકાઓ નિર્મૂળ થાય છે. એટલું નહીં કોઈ ગેરસમજ થતી પણ અટકે એ સ્વાભાવિક છે. તો હવે જાણો તાત્ત્વિક રહસ્ય શક્તિપૂજાનું જે સાધકોને અનુભવગમ્ય છે.

મદ્ય-માંસાદિ પંચતત્ત્વોથી પંચમહાભૂતોની શક્તિનો અનુભવ થાય છે. એ વાત સુજ્ઞ સાધકો સારી રીતે જાણે છે. ક્રમશઃ અગ્નિ, પૃથ્વી, જળ, વાયુ અને આકાશ આ પાંચ મહાભૂતોની પારમાણવિક ઊર્જાને ઉક્ત પંચમકારોથી ગ્રહણ કરવાનું વિલક્ષણ વિધાન શક્તિ સાધનામાં નિર્દિષ્ટ છે.

હવે બીજશક્તિ એટલે બીજાક્ષરની શક્તિ યા અર્ધમાત્રાત્મિકા પરાશક્તિથી મૂળ વિક્ષેપના આવરણ દૂર કરીને, આરોહ-અવરોહ ક્રમની માળાથી 'સુવર્ણ-કંકણ' અર્થાત્ મંત્રોના પ્રકાશથી સુશોભિત કરી, તેને પવિત્ર કરી, સાધક ધ્યાન દ્વારા સ્વયં નગ્ન થાય અર્થાત્ પ્રકૃતિના આવરણોને હટાવે. કરાલ, વિકરાલ, આદિ જે આઠ શક્તિઓ વિકાસ અષ્ટદળમાં થાય છે, તેના ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને માનસોપચાર પૂજન કરવું. ત્યારબાદ ષટ્કોણમાં ત્રિપુરા, ભૈરવી, તારા, બાલા, સુમુખી, ભગમાલાનું પૂજન કરવું. વચ્ચે ત્રિકોણમાં ગંગા, યમુના, સરસ્વતીનું પૂજન કરવું. ત્યાં જ ઈશ્વર, કાલાગ્નિ, કામરાજનું પૂજન કરી અનાહત શબ્દનું અનુસંધાન કરીને ધ્યાન કરવું. ફરીથી આ શરીરમાં પંચભૂતજન્ય જે થાય છે તેને મંત્રોથી હટાવી 'મૂલબંધ' કરવો.

આ પછી વિશ્વશક્તિ-ભુવનેશ્વરીનું ધ્યાન કરીને 'શિવોઽહં' ની ભાવના સાથે તે શક્તિની બીજાક્ષર(હ્રીં)મયી મૂર્તિનું ધ્યાન કરી,'કુલ કુંડલિની'નું ધ્યાન કરવું કે - હું એ શક્તિની જમણીબાજુ બેઠો છું એટલે શક્તિ મારી ડાબી બાજુએ વિરાજમાન છે અને આ રીતે 'પરાશક્તિ' મહાકુંડલિનીનું પૂજન કરવું. ફરીથી મૂલમંત્રથી કુંડલિની શક્તિના ઉપરના ભાગમાં (મસ્તકમાં) 'હૃલ્લેખા', કેશસ્થાનમાં કરાલી, લલાટમાં વિકરાલી, ભ્રૂમધ્યમાં સરસ્વતી, નેત્ર તથા કર્ણમાં લક્ષ્મી, નાસિકામાં દુર્ગા, ગંડસ્થળમાં પૂષા, મુખમાં લક્ષ્મી, કંઠદેશમાં વેદ, સ્કંધોમાં સ્મૃતિ, હાથોમાં ધૃતિ, વક્ષસ્થળમાં શ્રદ્ધા, કુચો (સ્તનદ્વય)માં મેધા, કુક્ષિ(કૂખ)માં મતિ, બંને પડખા (પાર્શ્વ)માં કાંતિ, પૃષ્ઠમાં

આર્યા, નાભિમાં અનંગરૂપા, યોનિમાં ભુવનપાલિકા, ગુહ્યદેશમાં અનંગ મદના, ઉરુમાં ભુવનવેગા, જાનુમાં અનંગ વેદના, શક્તિઓ દ્વારા કુંડલિની શક્તિનું મૂર્તિમંત ધ્યાન કરીને પૂર્વોક્ત અંગોમાં તે સ્થાનની દેવીઓનું પૂજન કરવું અને પગમાં અનંગ મેખલા તથા પગથી મસ્તક સુધી સમગ્ર શરીરમાં દેવી ભુવનેશ્વરીનું ધ્યાન કરીને પૂજન કરવું.

આ પછી ત્રિકોણ મૂળમાં જે આદિ શિવલિંગ છે, તેનું પૂજન કરવું. પોતાને શિવ સ્વરૂપ અને દેવીને કુંડલિની-શક્તિ રૂપે ધ્યાન કરી. બ્રહ્મરંધ્રમાંથી અમૃતરૂપી રેતસનું ક્ષરણ કરતા રહી મૂલમંત્રના યથાશક્તિ જપ કરવા. તે અમૃતરૂપ 'રેતસ'થી દેવી ભુવનેશ્વરીને તૃપ્ત કરવી તે શક્તિ પૂજાનું તર્પણ છે.

અંતમાં યોનિમુદ્રાથી પ્રણામ કરવા અને અવરોહ ક્રમથી સંહાર-મુદ્રા દ્વારા વિસર્જન કરવું.

અંત શક્તિ પૂજા એટલી બધી રહસ્યમય અને ગોપનીય છે કે તે અભક્તોને આપવી કે કહેવી નહીં. હે દેવિ ! તેની ગોપનીયતાનું સ્વયોનિની માફક રક્ષણ કરવું.

'અદાતવ્યોઽપ્યભક્તાય ગોપનીય સ્વ-યોનિવત્ ।'

- ટૂંક આ 'શક્તિપૂજા'માં અનધિકાર ચેષ્ટા અને ભોગ ભાવનાને સ્થાન નથી. આ તો શિવ-શક્તિની સંયોગિતા ભક્તિની પૂજા છે. શિવનું અનન્ય ભક્તિ સાયુજ્ય છે.

ભુવનેશ્વરી ત્રૈલોક્યમંગલ કવચમ્

દેવ્યુવાચ :

ભુવનેશ્વર્યાશ્ચ દેવેશ યા યા વિદ્યાઃ પ્રકાશિતાઃ ।
શ્રુતાશ્ચાધિગતાઃ સર્વાઃ શ્રોતુમિચ્છામિ સામ્પ્રતમ્ ॥
ત્રૈલોક્યમઙ્ગલં નામ કવચં યત્પુરોદિતમ્ ।
કથયસ્વ મહાદેવ મમ પ્રીતિકરં પરમ્ ॥

- દેવી પાર્વતીએ ભગવાન શિવને કહ્યું - હે દેવ, આદિદેવ ભગવાન શંકર આપે ભુવનેશ્વરી દેવીની જે વિદ્યાઓ મને બતાવી છે તેને મેં સાંભળી અને સમજી છે. હવે હું ત્રિલોકમંગલ નામક ભગવતી, ભુવનેશ્વરી કવચને સાંભળવા ઇચ્છું છું, જેની આપે ચર્ચા કરી હતી. આપકૃપા કરીને મારા માટે તે કવચનું પ્રગટીકરણ કરો.

ઈશ્વર ઉવાચઃ

શ્રૃણુ પાર્વતિ વક્ષ્યામિ સાવધાનાડવધારય ।
ત્રૈલોક્યમઙ્ગલં નામ કવચં મંત્રવિગ્રહમ્ ॥
સિદ્ધવિદ્યામયં દેવી સર્વૈશ્વર્યપ્રદાયકમ્ ।
પઠનાદ્ધારણાન્મર્ત્યસ્ત્રૈલોક્યૈશ્વર્યભાગ્ભવેત્ ॥

- હે દેવિ પાર્વતિ સાવધાન થઈને સાંભળો અને સમજો. આ મંત્રવિગ્રહ યુક્ત ત્રિલોક્યમંગલ નામક કવચ સિધ્ધવિદ્યાઓથી યુક્ત છે તથા સર્વ ઐશ્વર્યોથી પૂર્ણ છે. જે મનુષ્ય આ કવચનો પાઠ કરે છે. યા મનન કરે છે. ત્રિલોકની સંપદાને તે પ્રાપ્ત કરે છે.

વિનિયોગ :

જમણા હાથમાં પાણી લઈને નીચેના સંદર્ભનું ઉચ્ચારણ કરી વિનિયોગ કરવો.

ૐ અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી ત્રૈલોક્ય મઙ્ગલ કવચસ્ય શિવ ઋષિઃ । વિરાટ છન્દઃ। જગદ્ધાત્રી ભુવનેશ્વરી દેવતા। ધર્માર્થ કામ મોક્ષાર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

- આ કવચના ઋષિ શિવ છે, છંદ વિરાટ છે, જગદંબા ભુવનેશ્વરી દેવતા છે, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિને માટે આના જપ કરવામાં આવે છે.

ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

નીચે દર્શાવેલ સંદર્ભ વાક્યોના ઉચ્ચારણ પૂર્વક જમણા હાથની આંગળીઓથી ભિન્ન ભિન્ન અંગોનો સ્પર્શ કરવો.

ૐ શિવઋષયે નમઃ શિરસિ। વિરાટ છન્દસે નમઃ મુખે । ભુવનેશ્વરી દેવતાયૈ નમઃ હૃદિ। વિનિયોગાય નમઃ સર્વાંગે । ઈતિ ઋષ્યાદિ ન્યાસઃ ।

હ્રીં બીજં મે શિરઃ પાતુ ભુવનેશી લલાટકમ્ ॥
ઐં પાતુ દક્ષનેત્રં મે હ્રીં પાતુ વામલોચનમ્ । .

- ભુવનેશ્વરીનું 'ઐં' બીજ મારા જમણા નેત્રનું રક્ષણ કરો, તથા 'હ્રીં' બીજ મારા ડાબા નેત્રની રક્ષા કરો.

શ્રીં પાતુ દક્ષકર્ણં મે ત્રિવર્ણાત્મા મહેશ્વરી ॥
વામકર્ણં સદા પાતુ ઐં ઘ્રાણં પાતુ મે સદા ।

- 'શ્રીં' બીજ મારા જમણા કાનની, ત્રિવર્ણા મહેશ્વરી ડાબા કાનની તથા 'ઐં' બીજ મારા નાકની સદા રક્ષા કરો.

હ્રીં પાતુ વદનં દેવી ઐં પાતુ રસનાં મમં॥
વાક્પુટા ચ ત્રિવર્ણાત્મા કણ્ઠ પાતુ પરામ્બિકા ।

- હે દેવી, 'હ્રીં' બીજ મારા મુખની રક્ષા કરો. 'ઐં' બીજ મારી જીભની રક્ષા કરો, વાક્પુટા અંને ત્રિવર્ણા પરામ્બા મારા કંઠની રક્ષા કરો.

'શ્રીં' સ્કન્ધૌ પાતુ નિયતં હ્રીં ભુજૌ પાતુ સર્વદા ॥
ક્લીં કરૌ ત્રિપુરેશાની ત્રિપુરૈશ્વર્યદાયિની ।

શ્રીં બીજ મારા બંને ખભાંની (સ્કંધદ્વયની) રક્ષા કરો, 'હ્રીં' બીજ મારી બંને ભુજાઓનું રક્ષણ કરો. 'ક્લીં' બીજ બંને હાથોની રક્ષા કરો તથા ઐશ્વર્યદાયિની ત્રિપુરેશ્વરી ત્રિપુટાની રક્ષા કરો.

ૐ પાતુ હૃદયં હ્રીં મે મધ્યદેશ સદાવડતુ ॥
ક્રૌં પાતુ નાભિ દેશં સા ત્ર્યક્ષરી ભુવનેશ્વરી ।

'ૐ' મારા હૃદયની રક્ષા કરો, અને 'હ્રીં' બીજ મારા કટિપ્રદેશ (કેડની)ની રક્ષા કરો, 'ક્રૌં' બીજ મારી નાભિની રક્ષા કરો અને ત્રણ અક્ષરવાળી ભુવનેશ્વરી મારું રક્ષણ કરો.

સર્વબીજપ્રદા પૃષ્ઠં પાતુ સર્વવશઙ્કરી ॥
હ્રીં પાતુ ગુહ્યદેશં મે નમો ભગવતી કટિમ્ ।

- સર્વ બીજપ્રદા સર્વને વશ કરનારી સર્વશંકરી મારા પૃષ્ટ ભાગનું રક્ષણ કરો. 'હ્રીં' બીજ મારા ગુહ્યદેશની રક્ષા કરો તથા કટિપ્રદેશનું રક્ષણ કરનારી ભુવનેશ્વરીને હું પ્રણામ કરું છું.

માહેશ્વરી સદા પાતુ શંખિની જાનુયુગ્મકમ્ ॥
અન્નપૂર્ણા સદા પાતુ સ્વાહા પાતુ પદદ્વયમ્ ।

-માહેશ્વરી મારી સદા રક્ષા કરો, અને શંખિની મારા બંને ઘુટણોની રક્ષા કરો, અન્નપૂર્ણા મારું નિરંતર રક્ષણ કરો તથા સ્વાહા મારા બે પગોનું રક્ષણ કરો.

સપ્તદશાક્ષરી પાયાદન્નપૂર્ણાત્મિકા પુરા ॥
તારં માયા રમા કામઃ ષોડશાર્ણા તતઃ પરમ્ ।

- સપ્તદશાક્ષરી અન્નપૂર્ણા મારા સમગ્ર શરીરનું રક્ષણ કરો, ષોડશ (૧૬) અક્ષરવાળી વિષ્ણુપ્રિયા માયા મારી ચારેબાજુ રક્ષા કરો.

શિરસ્થા સર્વદા પાતુ વિંશત્યર્ણાત્મિકા પરા ॥
તારં દુર્ગે-યુગં રક્ષિણી સ્વાહેતિ દશાક્ષરી ।

- શિરસ્થા સદા મારું રક્ષણ કરો, વિંશતિ વર્ણાત્મિકા (૨૦ વર્ણવાળી) મારું ઊંચા સ્થાન પર રક્ષણ કરો, દશાક્ષરી (દશ અક્ષરવાળી) સ્વાહા મારું દુર્ગમ સ્થાનોમાં રક્ષણ કરો.

જયદુર્ગા ઘનશ્યામા પાતુ માં સર્વતો મુદા ॥
માયાબીજાદિકા ચૈષા દશાર્ણા ચ પરા તથા ।

- શ્યામવર્ણવાળી જયદુર્ગા ચારેબાજુ મારું પ્રસન્નતા પૂર્વક રક્ષણ કરો, માયાબીજ યુક્ત દશાર્ણા મારું દૂર દૂર સુધી રક્ષણ કરો.

ઉત્તપ્તકાઞ્ચનાભાસા જયદુર્ગાઽનનેઽવતુ ॥
તારં હ્રીં દું ચ દુર્ગાયૈ નમોઽષ્ટાર્ણાત્મિકા પરા ।

- તપાવેલા સોના સમાન આભાવાળી ભગવતી જયદુર્ગા મારા મુખનું રક્ષણ કરો. હ્રીં અને દું બીજયુક્ત અઢાર વર્ણથી યુક્ત ભગવતીને મારા નમસ્કાર હજો.

શઙ્ખચક્રધનુર્બાણધરા માં દક્ષિણેઽવતુ ॥
મહિષમર્દિની સ્વાહા વસુવર્ણાત્મિકા પરા ॥

- શંખ,ચક્ર, ધનુષ અને બાણધારી દક્ષિણ દિશામાં મારું રક્ષણ કરો, મહિષમર્દિની સ્વાહા નામક ભગવતી વસુ સર્વ બાજુથી મારું રક્ષણ કરો.

નૈર્ઋત્યાં સર્વદા પાતુ મહિષાસુરનાશિની ॥
માયા પદ્માવતી સ્વાહા સપ્તાર્ણા પરિકીર્તિતા ।

- મહિષાસુર ઘાતિની નૈરૃત્ય કોણમાં મારું રક્ષણ કરો, જેને માયા, પદ્માવતી સ્વાહા અને સપ્તાર્ણા કહેવામાં આવે છે.

પદ્માવતી પદ્મ સંસ્થા પશ્ચિમે માં સદાઽવતુ ॥
પાશાંકુશપુટા માયે હિ પરમેશ્વરી સ્વધા ।

- તે કમળ ઉપર બિરાજમાન ભગવતી પદ્માવતી પશ્ચિમ દિશાથી નિરંતર મારું રક્ષણ કરો. પાશ, અંકુશ ધારિણી મહામાયા, હે પરમેશ્વરી ! આપને નમસ્કાર હો.

ત્રયોદશાર્ણા તારાદ્યા અશ્વારુઢાડનલેડવતુ ॥
સરસ્વતી પઞ્ચશરે નિત્યક્લિન્ને મદદ્રવે ।

- ત્રયોદશાર્ણા તારા આદિ સંબોધનયુક્ત અશ્વ પર બિરાજમાન ભગવતી મારું આગથી રક્ષણ કરો. પાંચ સ્વરોવાળી દયાપૂર્ણ ભગવતી સરસ્વતી મારા પર દ્રવિત હો.

- સ્વાહારવ્યક્ષરી વિદ્યા મામુત્તરે સદાડવતુ ॥
તારં માયા તુ કવચં ખે રક્ષેત્ સતતં વધૂઃ ।

- વસુ અક્ષરી સ્વાહા નામક વિદ્યા ભગવતી મારું ઉત્તર દિશામાં રક્ષણ કરો. તારા માયાકવચ બનીને આકાશમાં મારી પત્નીનું રક્ષણ કરો.

હૂં ક્ષે હ્રીં ફટ્ મહાવિદ્યા દ્વાદશાર્ણાખિલપ્રદા ॥
ત્વરિતાષ્ટાહિભિઃ પાયાત્ શિવકોણે સદા ચ મામ્ ॥

- હૂં, ક્ષેં, હ્રીં અને ફટ્ બીજયુક્ત મહાવિદ્યા, દ્વાદશાર્ણા જે સર્વ ઐશ્વર્ય આપનારી છે. તે શીઘ્ર પૂર્વાદિ આઠ દિશાઓમાં મારું સર્વદા રક્ષણ કરો.

ઐં ક્લીં સૌઃ સતતં વાલા મૂર્ધ્વદેશેતતોડવતુ ॥
વિંદ્વન્તા ભૈરવી બાલા ભૂમૌ ચ માં સદાડબતુ ।

- ઐં, ક્લીં, સૌઃ બીજયુક્ત બાલા મારા મસ્તિષ્ક, મૂર્ધાપ્રદેશનું રક્ષણ કરો, બાલા ભૈરવી તરીકે ઓળખાય છે તે મારા હાથોનું નિરન્તર રક્ષણ કરો.

ઇતિ તે કથિતં પુણ્યં ત્રૈલોક્યમઙ્ગલં પરમ્ ॥
સારં સારતરં પુણ્યં મહાવિદ્યૌઘવિગ્રહમ્ ।

- હે દેવિ પાર્વતી ! આ ત્રિલોક મંગલ કવચ તમારા માટે કહ્યું છે. આ સર્વનો સાર છે, પુણ્યમય છે તથા મહાવિદ્યાઓમાં સારભૂત છે.

અસ્યાપિ પઠનાત્ સદ્યઃ કુબેરોપિ ધનેશ્વરઃ ॥
ઇન્દ્રાદ્યાઃ સકલા દેવાઃ પઠનાદ્ધારણાદ્યતઃ ।
સર્વસિદ્ધિસ્વરાઃ સન્તઃ સર્વૈશ્વર્યમવાપ્નુયુઃ ॥
પુષ્પાઞ્જલ્યષ્ટકં દત્વા મૂલેનૈવ પઠેત્સકૃત્ ।

- આ કવચના પાઠથી કુબેર શીઘ્ર ધનાધીશ બની ગયો, ઇન્દ્ર આદિ દેવતા આ કવચના પાઠથી અને કવચ ધારણ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓના સ્વામી બની ગયા તથા બધા ઐશ્વર્યોને પ્રાપ્ત કર્યાં. આ મૂલમંત્રથી ભિન્ન ભિન્ન આઠ પુષ્પાંજલિ આપવી જોઈએ.

સંવત્સરકૃતાયાસ્તુ પૂજાયાઃ ફલમાપ્નુયાત્ ॥
પ્રીતિમન્યોન્યતઃ કૃત્વા કમલા નિશ્ચલા ગૃહે ।

- એ પ્રમાણે કરવાથી મનુષ્ય એક વર્ષથી પૂજાનું ફળ પ્રાપ્ત કરે છે. અને પરસ્પર પ્રેમયુક્ત થઈને લક્ષ્મી તેના ઘરમાં સ્થિર થઈ જાય છે.

વાણી ચ નિવસેદ્વક્ત્રે સત્યં સત્યં ન સંશયઃ ॥
યો ધારયતિ પુણ્યાત્મા ત્રૈલોક્યમઙ્ગલાભિધમ્ ।

- જે પુણ્યાત્મા આ ત્રૈલોક્ય મગલકવચને ધારણ કરે છે. તેની વાણીમાં નિશ્ચયપૂર્વક સત્યનો વાસ થાય છે.

કવચં પરમ પુણ્યં સોપિ પુણ્યવતાં વરઃ ॥
સર્વૈશ્વર્યયુતૌ ભૂત્વા ત્રૈલોક્યવિજયી ભવેત્ ।

- આ પવિત્ર કવચને જે ધારણ કરે છે, તે પુણ્યવાનોમાં શ્રેષ્ઠ અને સર્વ ઐશ્વર્યથી યુક્ત થઈને ત્રિલોકવિજયી બને છે.

પુરુષો દક્ષિણે બાહૌં નારી વામભુજે તથા ॥
બહુપુત્રવતી ભૂત્વા વન્ધ્યાપિ લભતે સૂતમ્ ।

- આ કવચ પુરુષે જમણા બાહુ પર અને સ્ત્રીએ ડાબી ભુજા પર ધારણ કરવો. આ કવચ ધારણ કરવાથી વંધ્યા સ્ત્રી પણ અનેક પુત્રવતી થાય છે તથા પુરુષ પણ પુત્રોનો પિતા બને છે.

બ્રહ્માસ્ત્રાદીનિ શસ્ત્રાણિ નૈવ કૃન્તતિ તં જનમ્ ॥

- બ્રહ્માસ્ત્ર આદિ પણ તે પુરુષને છેદી-ભેદી શકતા નથી, જે આ કવચને ધારણ કરે છે.

એતત્કવચમજ્ઞાત્વા યો જપેદ્ભુવનેશ્વરીમ્ ।
દારિદ્રયં પરમં પ્રાપ્ય સોડચિરાન્મૃત્યુમાપ્નુયાત્ ॥

- જે વ્યક્તિ આ ભુવનેશ્વરી કવચના મહત્ત્વને જાણ્યા વિના પણ પાઠ કરે છે તે વ્યક્તિ પણ દરિદ્રતાથી મુક્ત થઈ જાય છે તથા અકાળ મૃત્યુથી તેનું રક્ષણ કરે છે.

॥ ઈતિ રુદ્રયામલે ત્રૈલોક્યમઙ્ગલં નામ શ્રી ભુવનેશ્વરી કવચં ॥

ભુવનેશ્વરી હૃદયસ્તવઃ

દેવ્યુવાચ :

ભગવન્ બ્રૂહિ તત્સ્તોત્રં સર્વકામ પ્રસાધનમ્ ।
યસ્ય શ્રવણ માત્રેણ નાન્યચ્છ્રોતવ્યમિષ્યતે ॥
યદિ મેડનુગ્રહઃ કાર્યઃ પ્રીતિગ્ચાપિ મમોપરિ ।
તદિદં કથય બ્રહ્મન્ વિમલં યન્મહીતલે ॥

ઈશ્વરોવાચ :

શૃણુ દેવિ પ્રવક્ષ્યામિ સર્વકામ પ્રસાધનમ્ ।
હૃદયં ભુવનેશ્વર્યાઃ સ્તોત્રમસ્તિ યશોદયમ્ ॥

વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી હૃદયસ્તોત્રસ્ય શક્તિર્ઋષિઃ, ગાયત્રી છંદઃ, ભુવનેશ્વરી દેવતા, હં બીજં, ઈં શક્તિઃ, રં કીલકં, સકલ મનોવાંછિત સિદ્ધયર્થે પાઠે વિનિયોગઃ ॥

હ્રીં શ્રીં ઐં એવં હૃદયાદિ, ષડંગાનિ તથા એવં કરન્યાસઃ ।

ધ્યાનમ્ :

ધ્યાયેદ્ બ્રહ્માદિકાનાં કૃતજનિજનનો યોગિનો યોગયોનિ । દેવાનાં જીવનાયોજ્જવલિત જય પરંજ્યોતિરુગ્રાંગધાત્રીમ્ । શંખચક્રં ચ બાણં ધનુરપિ દધતીં દોશ્ચતુષ્કામ્બજુ જાતૌર્માયામાદ્યાં વિશિષ્ટાં ભવભવભુવનાં ભૂભવા ભારભૂમિમ્ ॥

અથ હૃદયસ્તવઃ

યદાજ્ઞયા યો જગદાદ્યશેષં સૃજત્યજઃ શ્રીપતિરૌરસં વા ।
વિભર્તિ સંહન્તિ ભવસ્તદન્તે ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
જગજ્જનાનન્દકરીં જયાદ્રયાં યશસ્વિની યંત્રસૂયજ્ઞ યોનિમ્ ।
જિતામિતામિત્રકૃત પ્રપંચાં ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
હરૌ પ્રસુપ્તે ભુવનત્રયાન્તે અવાતરન્નાભિજપાદ્મ જન્મા ।
વિધિસ્તતોડબ્ધે વિદધાર યત્પદં ભજામહે શ્રી ભુવનેશ્વરી તામ્ ॥
ન વિદ્યતે કવાપિ તુ જન્મ યસ્યા ન વા સ્થિતિઃ સાન્તતિકીહયસ્યાઃ ।
ન વા નિરોધેડખિલકર્મ યસ્યાઃ ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
કટાક્ષમોક્ષા ચરમોગ્રવિત્તા નિવેશિતાર્ણાઃ કરુણાર્દ્રચિત્તા।
સુભક્તયે એતિ સમીપ્સિતં યા ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
યતો જગજ્જન્મ બભૂવ યોનેસ્તદેવ મધ્યે પ્રતિપાતિ યાં વા ।
તદતિ યાન્તેડખિલમુગ્રકાલી ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્॥

સુષુપ્તિકાલે જનમધ્ય યન્ત્યા યયા જનઃ સ્વપ્નમવૈતિ કિંચિત્ ।
પ્રબુધ્યતે જાગ્રતિ જીવ એષ ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
દયાસ્ફુરત્કોરકટાક્ષ લાભાન્નૈકત્ર યસ્યા પ્રલભન્તિ સિદ્ધિાઃ ।
કવિત્વમીશિત્વમપિ સ્વતંત્રા ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરી તામ્ ॥
લસન્મ્ખામ્ભોરુહમુત્સ્ફુરન્તં હૃદિ પ્રણિધ્યાય દિશિ સ્ફુરન્તઃ ।
યસ્યાઃ કૃપાર્દ્રં પ્રવિકાશયન્તિ ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
પ્યદાનુરાગાનુગતાલિ ચિત્રાશ્ચિરન્તન પ્રેમપરિપ્લુતાંગા ।
સુનિર્ભયાઃ સન્તિ પ્રમુદ્ય યસ્યાઃ ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
હરિર્વિરાચ્ચિર્હરઈશિતારઃ પુરોડવતિષ્ઠન્તિ પરવ્રતાંગાઃ ।
યસ્યા સમિચ્છન્તિ સદાનુકૂલ્યં ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
મનું યદીયં હરમગ્નિસંસ્થં તતગ્ચ વામશ્રુતિ ચન્દ્રસક્તમ્ ।
જપન્તિ યે સ્યુઃ સુરવન્દિતાસ્તે ભજામહે શ્રીભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
પ્રસીદતુ પ્રેમરસાર્દ્રચિત્તા સદા હિ સા શ્રીભુવનેશ્વરી મે ।
કૃપાકટાક્ષેણ કુબેરકલ્પા ભવન્તિ યસ્યાઃ પદભક્તિભાજઃ ॥

માહાત્મ્યમ્ :

મુદા સુપાઠ્યં ભુવનેશ્વરીયં સદાસતાં સ્તોત્રમિદં સુસેવ્યં ।
સુખપ્રદં સ્યાત્ કલિકલ્મષઘ્નં સુશૃણ્વતાં સમ્પઠતાં પ્રશસ્યમ્ ॥
એતત્તુ હૃદયસ્તોત્રં પઠેદ્યસ્તુ સમાહિતઃ ।
ભવેત્તસ્યેષ્ટદા દેવી પ્રસન્ના ભુવનેશ્વરી ॥
દદાતિ ધનમાયુષ્યં પુણ્યં પુણ્યમતિં તથા ।
નૈષ્ઠિકી દેવભક્તિં ચ ગુરુભક્તિ વિશેષતઃ ॥
પૂર્ણિમાયાં ચતુર્દશ્યાં ફજવારે વિશેષતઃ ।
પઠનીયમિદં સ્તોત્રં દેવસદ્મનિ યત્નતઃ ॥
યત્ર કુત્રાપિ પાઠેન સ્તોત્રસ્યાસ્ય ફલં ભવેત્ ।
સર્વસ્થાનેષુ દેવેશ્યાઃ પૂતદેહઃ સદા પઠેત્ ॥

ઈતિ શ્રી નીલ સરસ્વતી તન્ત્રે ભુવનેશ્વરી પટલે શ્રી દેવીશ્વર સંવાદે શ્રી ભુવનેશ્વરી હૃદય સ્તોત્રમ્ સમાપ્તમ્॥

– આ ઉપરોક્ત ભુવનેશ્વરી હૃદયસ્તોત્રનો પાઠ નિયમિત રીતે કરવાથી દેવી ભુવનેશ્વરીની પ્રસન્નતા અને કૃપા પ્રાપ્ત થાય છે. ધન, આયુષ્ય અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે. પુણ્યકાર્યો કરવામાં બુદ્ધિને પ્રેરણા મળે છે. દેવભક્તિ અને ગુરુભક્તિમાં નિષ્ઠા ઉત્પન્ન થાય છે. વિશેષ કરીને પૂર્ણિમા, ચૌદશ, મંગળવારે દેવમંદિરમાં જઈને પ્રયત્નપૂર્વક આ સ્તોત્રનો પાઠ કરવો. કોઈપણ સ્થળે આ સ્તોત્રપઠન કરવાથી દેવીની કૃપાથી દેહીપુણ્યનો ભાગીદાર બને છે.

ભુવનેશ્વરી ખડ્ગમાલા સ્તોત્રમ્

અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી-ખડ્ગમાલા-મંત્રસ્ય પ્રકાશાત્મા ઋષિઃ, ગાયત્રી છન્દઃ, શ્રી ભુવનેશ્વરી દેવતા, હં બીજં, ઈ શક્તિઃ, રં કીલકં, શ્રી ભુવનેશ્વરી-પરામ્બાપ્રસન્નાર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

સ્મરેદ્રવીન્દ્વગ્નિવિલોચનાં તાં,
સત્પુસ્તકાં જાપ્યવટીં દધાનામ્ ।
સિંહાસનાં મધ્યમયંત્રસંસ્થાં,
શ્રીતત્ત્વવિદ્યાં પરામ્બાં ભજામિ ॥
ય એનાં સચ્ચિન્તયેન્મંત્રી સર્વકામાર્થસિદ્ધિદાં ।
તસ્ય હસ્તે સદૈવાસ્તિ સર્વસિદ્ધિર્ન સંશયઃ ॥
તાદશં ખડ્ગમાપ્નોતિ યેન હસ્તસ્થિતેન વૈ ।
અષ્ઠાદશમહાદ્વીપે સમ્રાટ્ભોક્તા ભવિષ્યતિ ॥

ૐ શ્રીં હ્રીં શ્રીં શ્રી ભુવનેશ્વરી-હૃદયદેવિ, શિરોદેવિ, શિખાદેવિ, કવચદેવિ, નેત્રદેવિ, અસ્ત્રદેવિ કરાલે વિકરાલે ઉમે સરસ્વતિ શ્રીદુર્ગે ઉષે લક્ષ્મિ શ્રુતિ સ્મૃતિ ધૃતિ શ્રદ્ધે મેધે રતિ કાન્તિ આર્યે શ્રી ભુવનેશ્વરિ દિવ્યૌઘગુરુરૂપિણી સિદ્ધૌઘગુરુરૂપિણિ માનવૌઘગુરુરૂપિણિ, શ્રી ગુરુરૂપિણિ પરમગુરુરૂપિણિ પરમેષ્ઠગુરુરૂપિણિ અમૃતભૈરવ-સહિત-શ્રી ભુવનેશ્વરિહૃદય શક્તિ શિરઃ શક્તિ શિખાશક્તિ કવચશક્તિ, નેત્રશક્તિ, અસ્ત્રશક્તિ હૃલ્લેખે ગગને રક્તે કરાલિકે મહોચ્છૂષ્મે સર્વાનન્દમયચક્રસ્વામિનિ ।

ગાયત્રી-સહિત-બ્રહ્મમયિ સાવિત્રી-સહિત-વિષ્ણુમયિ સરસ્વતી-સહિત રુદ્રમયિ લક્ષ્મી-સહિત કુબેરમયિ રતિ-સહિત કામમયિ, પુષ્ટિ-સહિત-વિઘ્નરાજમયિ શઙ્ખનિધિ-સહિત-વસુધામયિ પદ્મનિધિ-સહિત વસુમતિમયિ ગાયત્ર્યાદિંસહ શ્રી ભુવનેશ્વરિ હ્રાં હૃદયદેવિ હ્રીં શિરોદેવિ હૂં શિખોદેવિ હ્રૈં કવચદેવિ હ્રૌં નેત્રદેવિ, હ્રઃ અસ્ત્રદેવિ સર્વસિદ્ધિપ્રદચક્રસ્વામિનિ ।

અનઙ્ગકુસુમે અનઙ્ગકુસુમાતુરે અનઙ્ગમદને અનઙ્ગમદનાતુરે ભુવનપાલે ગગનવેગે શશિરેખે અનઙ્ગવેગે સર્વરોગહરચક્રસ્વામિનિ ।

કરાલે વિકરાલે ઉમે સરસ્વતિશ્રી દુર્ગે ઉષે લક્ષ્મિ શ્રુતિ સ્મૃતિ ધૃતિ શ્રદ્ધે મેધે રતિ કાન્તિ આર્યે સર્વસંક્ષોણચક્રસ્વામિનિ ।

બ્રાહ્મિ માહેશ્વરિ કૌમારિ વૈષ્ણવિ વારાહિ ઈન્દ્રાણિ ચામુણ્ડે મહાલક્ષ્મિ અનઙ્ગરૂપે અનઙ્ગમદને મદનાતુરે ભુવનવેગે ભુવનપાલિકે સર્વશિશિરે અનઙ્ગવેદને અનઙ્ગમેખલે સર્વાશાપરિપૂરકચક્રસ્વામિની ।

ઈન્દ્રમયિ, અગ્નિમયિ, યમમયિ, નિર્ઋતિમયિ, વરુણમયિ, વાયુમયિ, સોમમયિ, ઈશાનમયિ, બ્રહ્મમયિ, અનન્તમયિ, વજ્રમયિ, શક્તિ અગ્નિમયિ શક્તિ દણ્ડમયિ શક્તિ ખડ્ગમયિ શક્તિ પાશમયિ, શક્તિ અંકુશમયિ, શક્તિ ગદામયિ શક્તિ, ત્રિશૂલમયિ શક્તિ પદ્મમયિ, શક્તિ ચક્રમયિ, શક્તિ વરમયિ, શક્તિ અંકુશમયિ, શક્તિ પાશમયિ, શક્તિ અભયમયિ, શક્તિ બટુકમયિ, યોગિનીમયિ, ક્ષેત્રપાલમયિ, ગણપતિમયિ, અષ્ટવસુમયિ, દ્વાદશાદિત્યમયિ, એકાદશરુદ્રમયિ સર્વભૂતમયિ અમૃતેશ્વર સહિત શ્રી ભુવનેશ્વરી ત્રૈલોક્યમોહન-ચક્રસ્વામિનિ નમસ્તે-નમસ્તે સ્વાહા શ્રીં હ્રીં શ્રીં ૐ ॥

કથયામિ મહાદેવિ ભુવનેશીં મહેશ્વરીં ।
અનયા સદૃશી વિદ્યા નાન્યા જ્ઞાનસ્ય સાધને ॥
નાત્ર ચિત્તવિશુદ્ધિર્વા નારિમિત્રાદિદૂષણં ।
ન વા પ્રયાસ-બાહુલ્યં સમયાસમયાદિકં ॥
દેવૈર્દેવત્વવિધયે સિદ્ધૈઃ ખેચરસિદ્ધયે ।
પન્નગૈ રાક્ષસૈર્મર્ત્યૈર્મુનિભિશ્ચ મુમુક્ષુભિઃ ॥
કામિભિર્ધર્મિભિશ્ચાર્થલિપ્સુભિઃ સેવિતા પરા ।
ન તથા વ્યય-બાહુલ્યં કામકલેશકરં તથા ॥
ય અવં ચિન્તયેન્મન્ત્રી સર્વકામાર્થસિદ્ધિદાં ।
તસ્ય હસ્તે સદૈવાસ્તિ સર્વસિદ્ધિર્ન સંશયઃ ॥
ગદ્યપદ્યમયી વાણી સભાયાં વિજયી ભવેત્ ।
તસ્ય દર્શનમાત્રેણ વાદિનો નિષ્કૃતાદરઃ॥
રાજાનોઽપિ હિ દાસત્વં ભજન્તે કિં પ્રયોજનઃ ।
દિવારાત્રૌ પુરશ્ચર્યા કર્તુશ્ચૈવ શમો ભવેત્ ॥
સર્વસ્યૈવ જનસ્યેહ વલ્લભઃ કીર્તિવર્ધનઃ ।
અન્તે ચ ભજતે દેવી-ગણત્વં દુર્લભં નરઃ ॥
ચન્દ્રસૂર્યસમો ભૂત્વા વસેત્ કલ્પાયુતં દિવિ ।
ન તસ્ય દુર્લભં કિઞ્ચિત્ યો વેત્તિ ભુવનેશ્વરીં ॥
॥ ઈતિ શ્રી ભુવનેશ્વરી-રહસ્યે ખડ્ગમાલા-સ્તોત્રમ્ ॥

ઉપરોક્ત દેવી ભુવનેશ્વરીનો ખડ્ગમાલા સ્તોત્ર સવિશેષ પ્રભાવશાળી છે.જે મનુષ્ય નિત્ય નિયમપૂર્વક એનો પાઠ કરે છે તેને ખેચરી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્તોત્રના સ્મરણથી સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. એનો પાઠકર્તા સભા યા વિવાદમાં વિજય મેળવે છે. જો રાજા પણ એવી વ્યક્તિના દર્શન કરી લે તો તે પણ તેના દાસ જેવો બની જાય છે. અંતકાળમાં જે મનુષ્ય એનું સ્મરણ કરે છે, તે દેવીનો પાર્ષદ બને છે અને સૂર્ય-ચંદ્ર સમાન તેજસ્વી બનીને કલ્પો સુધી સ્વર્ગમાં વાસ કરે છે અને જે ભુવનેશ્વરીને યથાર્થ રીતે જાણે છે તેને કોઈ ચીજ દુર્લભ રહેતી નથી.

ભુવનેશ્વરી આનંદમયી સ્તવઃ

અથાનંદમયી સાક્ષાચ્છબ્દ બ્રહ્મસ્વરૂપિણીં । ઈડે સકલસપત્ત્યૈ જગત્કારણમંબિકાં ॥

- સાક્ષાત્ શબ્દ બ્રહ્મસ્વરૂપા, આનંદમયી, જગતની કારક હે ભુવનેશ્વરીદેવિ ! ભૌતિક સંપત્તિની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે આપની સ્તુતિ કરું છું.

આદ્યામશેષજનનીમરવિન્દયોનેર્વિષ્ણોઃ શિવસ્ય ચ વપુઃ પ્રદિપાદયિત્રીં ।
સૃષ્ટિસ્થિતિક્ષયકરીં જગતાં ત્રયાણાં સ્તુત્વા ગિરં વિમલયામ્યહમંબિકે ત્વાં ॥

- હે દેવિ ! આપ સૃષ્ટિની આદિ શક્તિ છો. બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ આપના થકી થઈ છે. આપ જ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશની ઉત્પત્તિકારક છો. હે અંબે! સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ, પોષણ અને સંહાર પણ આપ જ કરો છો, હે માતા! આપની સ્તુતિ કરીને હું પોતાની વાણીને શૂચિર્ભૂત (પવિત્ર)કરું છું.

પૃથવ્યા જલેન શિખિનામરુતાંબરેણ હોત્રેન્દુના દિનકરેણ ચ મૂર્ત્તિભાજઃ ।
દેવસ્ય મન્મથરિયોરપિ શક્તિમત્તા હેતુસ્ત્વમેવ ખલુ પર્વતરાજપુત્રિ ॥

- હે શૈલસુતા ! પૃથ્વી, જળ, તેજ, મરુત(વાયુ), ચંદ્રમા અને સૂર્યની જે સ્થિતિ છે, તે આપને કારણે જ છે. કામદેવનો વિનાશ કરનાર(શિવ)ની સંહારિણી શક્તિ આપ જ છો.

ત્રિઃ સ્રોતસઃ સકલદેવસમર્ચ્ચિતાયા વૈશિષ્ટયકારણમવૈમિ તદેવ માતઃ ।
ત્વત્પાદપંકજ પરાગપવિત્રિતાસુ શંભોર્જટાસુ સતતં પરિવર્તનં યત્ ॥

- હે ભુવનેશ્વરી ! શંભુ (શિવ)ની જટામાં ત્રણ ધારાઓવાળી જે ગંગા સુશોભિત છે તે પણ આપની ચરણોની ધૂળથી પવિત્ર થઈ છે. ત્યારે તો લોકો સૃષ્ટિમાં તેની પૂજા કરે છે અને તેનું મહત્ત્વ છે.

આનંદયેત્કુમુદિનીમધિપઃ કલાનાં નાન્યામિનઃકમલિનીમથ નેતરાં વા ।
અકસ્ય મોદનાવિધો પરમેકમિષ્ટે ત્વં તુ પ્રપંચભિનંદયસિ સ્વદષ્ટયા ॥

- જેમ ચંદ્રમાની કલાઓથી માત્ર કુમુદિની જ પ્રફુલ્લિત થાય છે અને સૂર્ય દ્વારા કમળ અર્થાત્ એક-એકના આનંદાર્થ દ્રવ્ય વિશિષ્ટનું મહત્ત્વ છે. તેવી જ રીતે સૃષ્ટિને આપ કૃપા દૃષ્ટિથી આનંદિત કરો છો.

આદ્યાપ્યશેષજગતાં નવયૌવનાસિ શૈલાધિરાજતનયાપ્યતિ કોમલાસિ ।
ત્રયાઃપ્રસૂરપિ તયા ન સમીક્ષિતાસિ ધ્યેયાસિ ગૌરિ મનસો ન પથિ સ્થિતાસિ ॥

- હે જગતજનની ! આપ સૃષ્ટિની આદિકારક હોવા છતાં પણ યૌવનમયી

રહો છો. શૈલસુતા હોવા છતાં પણ અતિકોમલ છો. વેદોની ઉત્પત્તિ પણ આપના દ્વારા જ થઈ છે. પરંતુ વેદ પણ આપના રહસ્યને ઉજાગર કરવામાં અસમર્થ છે. હે ગૌરી! આપ યોગી યતિઓના ધ્યાનમાં આવો છો. પરંતુ મનમાં સ્થાયીરૂપથી નથી રહેતી.

આસાદ્ય જન્મમનુજેષુ ચિરાદ્ દુરાપં તત્રાપિ પાટવમવાપ્ય નિજેન્દ્રિયાણાં ।
નાભ્યર્ચયંતિ જગતાં જનયિત્રિ યે ત્વાં નિઃ શ્રેણીકાગ્રમધિરુહ્ય પુનઃ પતંતિ ॥

- હે જગદીશ્વરિ ! જે જીવ મનુષ્ય દેહ ધારણ કરીને પણ આપની પૂજાથી વંચિત રહે છે, તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરીને પણ ફરીથી સાંસારિક ચક્રોમાં ફસાતો રહે છે.

કર્પૂરચૂર્ણહિમવારિવિલોડિતેન યે ચંદનેન કુસુમૈશ્ચ સુગંધિગંધૈઃ।
આરાધયતિ હિ ભવાનિ સમુત્સુકાસ્ત્વાં તે ખલ્વશેષભુવનાધિભુવઃ પ્રથન્તે ॥

- હે ભવાનિ ! જે મનુષ્ય કર્પૂરચૂર્ણ મિશ્રિત શીતલજળથી ઘસાયેલ ચંદન અને સુવાસિત પુષ્પોથી પ્રમુદિત મન દ્વારા આપની આરાધના કરે છે, તે ભુવનપતિ થાય છે.

આવિશ્ય મધ્યપદવીં પ્રથમે સરોજે સપ્તાહિરાજસદૃશીં વિરચય્ય વિશ્વં ।
વિદ્યુલ્લતાવલય વિભ્રમમુદ્વહંતી પદ્માનિ પંચ વિદલય્ય સમશ્નુવાના ॥

- હે માતેશ્વરિ! આપનું મૂળ સ્થાન મુલાધાર કમળ છે, જેમાં આપ સર્પની માફક કુંડલી મારી વિરાજમાન રહો છો. ત્યારે પણ સૃષ્ટિ રચના આપના દ્વારા જ થાય છે. આપ મૂલાધારથી વિદ્યુતરેખાની માફક ઉર્ધ્વભાગમાં સ્થિત પાંચ કમળદલનું ભેદન કરીને સહસ્ર કમળની કર્ણિકાની મધ્યમાં વિરાજમાન સદાશિવ સાથે સંયોગ પામો છો.

આ શ્લોકમાં કુંડલિની જાગરણના સંદર્ભમાં સંકેત કરવામાં આવ્યો છે. યોગીજન મૂલાધારથી સહસ્રાર સુધી ધ્યાન પ્રક્રિયા દ્વારા કુંડલિનીનું જાગરણ કરે છે. શરીરમાં કરોડરજ્જુની મધ્યે ગુદા અને સીવનીમાં સાડાત્રણ ચક્કર લગાવીને કુંડલિની સુસુપ્ત રહે છે. એને જાગૃત કરવા માટે યોગીજન સાધના કરે છે. જ્યારે કુંડલિની જાગૃત થાય છે, ત્યારે યોગીઓના મુખમંડળ ઉપર તેજ વ્યાપ્ત થઈ જાય છે. ભૂખ-તરસ લુપ્ત થઈ જાય છે. કુંડલિની જાગરણનું જ્ઞાન યોગનિષ્ઠ ગુરુ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ.

તન્નિર્ગતામૃતરસૈઃ અભિષિક્તગાત્રી માર્ગેણ તેન નિલય પુનરપ્યવાપ્તા ।
યેષાં હૃદિ સ્ફુરસિ જાતુ ન તે ભવેયુર્માતર્મહેશ્વર કુટુંબિની ગર્ભભાજઃ ॥

- હે માતેશ્વરિ ! આપ સહસ્રદળ કમળથી સ્રાવિત અમૃતથી દેહને અભિષિક્ત (આર્દ્ર)કરતી રહી સુષુમ્ણા નાડી દ્વારા જ પુનઃ લુપ્ત થઈ જાવ છો. જે મનુષ્ય દેહસ્થ હૃદયરૂપી કમળમાં આપનો ઉદય નથી હોતો, તે વારંવાર ગર્ભવાસ કરે છે.

શરીરમાં સાડા ત્રણ લાખ તંત્રિકાઓ છે. તેઓમાં ચૌદ(૧૪) મુખ્ય છે. ચૌદમાં પણ ત્રણ મુખ્ય છે. (ઈડા, પિંગળા, સુષુમ્ણા). આ ત્રણેયમાં પણ મહત્ત્વપૂર્ણ સુષુમ્ણા છે. કુંડલિની જાગરણ આ તંત્રિકા (નાડી) દ્વારા થાય છે.

આલમ્બિ કુંતલભરામભિરામ વકત્રામાપીવરસ્તનતટીં તનુવૃત્ત મધ્યાં ।
ચિંતાક્ષસૂત્રકલશાલિખિતાઢ્યહસ્તાંમાવર્ત્તયામિઃ મનસા તવ ગૌરિ મૂર્તિમ્ ॥

હે ભૂવનેશ્વરિ ! આપના કેસ લંબવત્ છે. મુખમંડળ સુંદર છે. કુચ(સ્તન દ્વય) ઉન્નત અને કઠોર છે. કટિ (કમર) પાતળી છે તથા આપની ભુજાઓમાં જપવટિકા કુંભ, પુસ્તક અને જ્ઞાનમુદ્રા છે. હે દેવિ ! આપના આ સ્વરૂપને હું પ્રણામ કરું છું.

આસ્થાય યોગમવજિત્ય ચ વૈરિષટ્કમાબધ્ય ચેંદ્રિયગણં મનસિ પ્રસન્ને ।
પાશાંકુશાભય વરાઢ્યકરાં સુવક્ત્રામાલોકયંતિ ભુવનેશ્વરિ યોગિનસ્ત્વાં ॥

- હે ભુવનેશ્વરિ ! યોગીજન યોગદ્વારા કામ-ક્રોધાદિ રિપુઓ પર વિજય મેળવીને આનંદિત થતા આપના પાશ, અંકુશ, અભયવરની સુશોભિત સ્વરૂપનું દર્શન કરી તૃપ્ત થાય છે.

ઉત્તપ્તહાટકનિભા કરિભિશ્ચતુર્ભિરાવર્તિતામૃત ઘટૈરભિષિચ્યમાના ।
હસ્તદ્વયેન રુચિરે નલિને વહંતી પદ્માપિ સાભયકરા ભવસિ ત્વમેવ ॥

- હે જગદીશ્વરિ ! તપ્ત કાંચન સમાન વર્ણવાળી, હાથીઓ દ્વારા જળપૂરિત કુંભથી અભિષિક્ત, પદ્મ, અભય, વરમુદ્રાધારિણી જે લક્ષ્મી સ્વરૂપા દેવી છે, તે આપ જ છો.

અષ્ટાભિરુગ્ર વિવિધાયુધ વાહિનીભિર્દોર્વલ્લરીભિરધિરુહ્ય યુગાધિરાજં ।
દુર્વાદલદ્યુતિરમર્ત્ય વિપક્ષપક્ષાન્નક્કુર્વતી ત્વમસિ દેવી ભવાની દુર્ગા ॥

- હે દુર્ગે ! હે ભવાનિ ! સિંહ પર સવાર થઈને અષ્ટભુજાઓમાં અસ્ત્રધારણ કરનારી દુર્વાદળ સમાન કાંતિવાળી દેવી, શત્રુઓને પરાસ્ત કરનારી દુર્ગા સ્વરૂપા પણ આપ જ છો.

આવિર્નિદાઘ જલશીલકરશોભિતવક્ત્રાં ગુંજાફલેન પરિકલ્પિતહાર યષ્ટિમ્ ।
પીંતાશુકામસિત કાંતિમનંગતંદ્રામાદ્યાં પુલિંદતરૂણીમસકૃત્સ્મરામિ॥

- જેના મુખકમળ પર સ્વેદ કણ સુશોભિત છે, જેમણે ગુંજાફળના બીજોની બનેલી માળા ધારણ કરી રાખી છે.પત્રો જેના વસ્ત્રો છે. અંગ કાંતિ કૃષ્ણવર્ણી છે તથા અનંગ (કામદેવ)ને પણ જેણે વશીભૂત કરી લીધો છે. તેવી પુલિંદતરુણીનું હું વારંવાર ધ્યાન કરું છું.

હંસૈર્ગતિકવણિતનૂપુરદૂરદષ્ટૈર્મૂતૈરિવાપ્ત વચનૈરનુગમ્યમાનૌ ।
પદ્માવિવોર્ધ્વ મુખરુઢસુજાતનાલૌ શ્રીકંઠપત્ની શિરસા વિદધે તવાંઘ્રી ॥

- હે શિવાંગિની ! હંસો જેવી રીતે આપના પગના ઘુંઘરુઓના શબ્દો સાંભળીને તેમની તરફ આકર્ષિત થાય છે, તેવી જ રીતે વેદો પણ આપના ચરણરૂપી કમળોનું અનુગમન કરે છે. આપના તે તે ચરણ નીલકમળ જેવા છે. તે ચરણોમાં હું મારું શીશ નમાવું છું.

દ્વાભ્યાં સમીક્ષિતુમતૃપ્તિમતેન દુગ્ભ્યામુત્પાદ્ય ભાલનયનં વૃષકેતનેન ।
સાંદ્રાનુરાગતરલેન નિરીક્ષ્યમાણે જંઘે ઉભે અપિ ભવાનિ તવાનતોડસ્મિ ॥

- હે ભુવનેશ્વરિ ! એવું પ્રતીત થાય છે કે, વૃષભની (બળદ)ની સવારી કરનારા શિવે પોતાનું ત્રીજું નેત્ર સંભવતઃ એટલા માટે ખોલ્યું કે, બે નેત્રો દ્વારા તેઓ આપના રૂપનું રસપાન કરીને પણ તૃપ્ત થયા નહીં. એટલે ત્રીજાનેત્ર (જ્ઞાનનેત્ર)થી આપની જંઘા (જાંઘ) દ્વયના દર્શન કર્યા હોય. હું પણ આપની બે જાંઘોને પ્રણામ કરું છું.

ઊરુ સ્મરામિ જિતહસ્તિકરાવલેપૌ સ્થૌલ્યેન માર્દ્દવતયા પરિભૂતરંભૌ ।
શ્રોણીભવસ્ય સહનૌ પરિકલ્પ્ય દત્તૌ સ્તંભાવિવાંગ વયસા તવ મધ્યમેન ॥

- હે જગતજનની ! આપની ઊરુ હાથાઓની સૂઢનું માન મર્દન કરનારી છે, એની સ્થૂળતા અને કોમળતાની આગળ કેળના વૃક્ષો પણ લાજ પામે છે. આપના નિતંબોથી એવું પ્રતીત થાય છે, જેવી રીતે મધ્યભાગે સ્તંભનું રૂપ બનાવી લીધું છે.

શ્રૌણ્યૌ સ્તનૌ ચ યુગપત્પ્રથયિષ્યતોચ્ચૈર્બાલ્યાત્પરેણ વસયા પરિકૃષ્ટસારઃ ।
રોમાવલી વિલસિતેન વિભાવ્ય મૂર્તિર્મધ્યસ્તવ સ્ફુરતુ મે હૃદયસ્ત મધ્યે ॥

- હે દેવેશિ ! આપના મધ્યભાગને જોતાં એવું લાગે છે, જાણે આપના નિતંબ અને સ્તનોએ તે મધ્યભાગનો સાર ગ્રહણ કરી લીધો હોય. આપના મધ્યભાગની ક્ષીણતાનું સંભવતઃ આજ કારણ છે. હે દેવિ ! આપનો મધ્યભાગ મારા હૃદયમાં સમાવિષ્ટ થાવ.

સખ્યઃ સ્મરસ્ય હરનેત્રહુતાશભીરોઃ શાંત્યૈ લાવણ્યવારિભરિતં નવયૌવનેન ।
આપાદ્ય દત્તમિવ પલ્લવભપઘૃષ્યં નાભિં કદાપિ તવ દેવી ન વિસ્મરયેઃ ॥

- હે દેવિ ! આપની નાભિ અત્યંત સુંદર છે, માનો શિવના નેત્રાગ્નિ વડે ભયભીત નવયુવતી રતિના સૌંદર્ય રૂપ જળથી ભરેલું કોઈ લઘુ સરોવર હોય એવી નાભિનું હું સદૈવ સ્મરણ કરું છું.આપની નાભિનું કદાપિ વિસ્મરણ થશે નહીં.

ઈશોપગૂહપિશુનં ભસિતં દધાને કાશ્મીરકર્દમમનુ સ્તનપંકજે તે ।
સ્નાનોત્થિતસ્ય કરિણઃ ક્ષણલક્ષયફેનૌ સિંદૂરિતૌ સ્મરયતઃ સમદસ્ય કુમ્ભૌ ॥

- હે ભવાનિ ! આપના ઉન્નત સ્તનો પર લાગેલી ભસ્મ શિવના આલિંગનની સાક્ષી પ્રતીત થાય છે. આપના કુચ(સ્તનદ્વય) કમળદળની રજ, કેસર કસ્તુરી લિપ્ત છે. જાણે કે, સ્નાન કરીને ઊઠેલા હાથીઓના ગંડસ્થળ સિંદૂરવર્ણના કુંભ જેવા જેમાંથી મદ ઝરી રહ્યો હોય તેવા શોભે છે.

કંઠાતિરિક્ત ગલદુજ્જવલકાંતિધારા શોભૌ ભુજૌ નિજરિપોર્મકરધ્વજેન ।
કંઠગ્રહાય રચિતૌ કિલ દીર્ઘપાશૌ માતર્મમ સ્મૃતિપથં ન વિલંઘયેતામ્ઃ ॥

- હે દેવિ ! આપના હાથોને જોતાં એવું પ્રતીત થાય છે, જાણે શિવરિપુ

(કામદેવ)એ શિવના કંઠને પકડવા (આલિંગન કરવા) માટેના ઉદ્દેશ્યથી પાશ બનાવી લીધા હોય. હે અંબે ! હું આપના એવા બે હાથોનું ખરેખર વિસ્મરણ ન કરું એવી મારા પર કૃપા કરો.

નાત્યાયતં રચિતકંબુવિલાસચૌર્યં ભૂષાભરેણ વિવિધેન વિરાજમાનં ।
કંઠં મનોહરગુણં ગિરિરાજકન્યે સંચિંત્ય તૃપ્તિમુપયામિ કદાપિ નાહં ॥

- હે ગિરિજા ! આપનો અલંકૃત, વિચિત્રવર્ણી, લઘુકંઠ મનોહારી છે. એવા કંઠની વારંવાર કલ્પના કરતાં હું કદાપિ તૃપ્ત થઈશ નહીં. અર્થાત્ વારંવાર એવા કંઠની કલ્પના કરતો રહીશ.

અત્યાયતાક્ષમભિજાત લલાટપટ્ટં મંદસ્મિતેન દરફુલ્લકપોલરેખાં ।
બિંબાધરં વદનમુન્નતદીર્ઘ નાસં યસ્તે સ્મરત્યસકૃદમ્બ સ અવ જાતઃ ॥

હે દેવિ! આપના નેત્ર અતિ વિશાળ છે અને લલાટ અતિ સુંદર છે. મંદ મુસ્કાન (મંદસ્મિત)થી કપોલ (ગાલ) પ્રફુલ્લિત છે. હોઠ બિંબફળ (પાકાં ગીલોડાં) જેવાં છે. નાસિકા ઉન્નત અને દીર્ઘ છે. હે અંબે ! જે મનુષ્ય આપના એ સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે છે. તેનું જીવન સફળ છે, ધન્ય છે.

આવિસ્તુષારકરલેખમનલ્પગંધં પુષ્પોપરિ ભ્રમદલિવ્રજનિર્વિશેષં ।
યશ્ચેતસા કલયંતે તવ કેશપાશં તસ્ય સ્વયં ગલતિ દેવી પુરાણપાશઃ ॥

- હે જનની ! આપના કેશ ચંદ્રકિરણોથી પ્રભાસિત છે. કેશાની શોભી એવી છે કે, જાણે પુષ્પો પર ભ્રમર ઊડી રહ્યા હોય, જે મનુષ્ય આપના કેશો પ્રતિ એવી ભાવના રાખશે તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે.

શ્રુતિસુરચિતપાકં ધીમતાં સ્તોત્રમેતત્પઠતિ ય ઇહ મર્ત્યો નિત્યમાર્દ્રાન્તરાત્મા।
સ ભવતિ પદમુચ્ચૈઃ સંપદાં પાદનમ્રક્ષિતિપ મુકુટલક્ષ્મીર્લક્ષમાનાં ચિરાય ॥

- જે બુદ્ધિશાળી મનુષ્યગણ આ સ્તોત્રનો પાઠ નિત્ય ભાવ વિહવળ થઈને કરે છે, તે સર્વ પ્રકારના સુખ વૈભવથી પરિપૂર્ણ થાય છે. અને રાજાઓ પણ તેમના ચરણોમાં મસ્તક નમાવે છે.

ઈતિ શ્રી રુદ્રયામલે આનન્દમયી સ્તવઃ સમાપ્તમ્ ॥

શ્રી ભુવનેશ્વરી ચંચદિતિ સ્તોત્રમ્

શ્રી ચંચન્મૌક્તિક હેમમંડલયુતા માતાતિરક્તાં વરા । તન્વંગી નયનત્રયાતિરુચિરા બાલાર્કવદ્ ભાસુરા । યા દિવ્યાંકુશપાશ ભૂષિતકરા દેવી સદાભીતિદા। ચિતસ્થા ભુવનેશ્વરી ભવતુ નઃ સેયં મુદે સર્વદા ॥

કર્ણસ્વર્ણ વિલોલકુંડલ ધરામાપીનવક્ષોરુહાં । મુક્તાહારવિભૂષણાં પરિલસદ્ધમ્મિલ્લ સન્મલ્લિકામ્ । લીલાલોલિત લોચનાં શશિમુખીમાબદ્ધ-કાંચીસ્ત્રાજં । દિવ્યન્તીં ભુવનેશ્વરીમનુદિનં વન્દામહે માતરમ્ ॥

એન્દવ્યા કલયાવતંસિત શિરોવિસ્તારિનાદાત્મકં । તદ્રૂપં જનનિ સ્મરામિ સતતં સન્માત્રમેકં તવ । યત્રોદેતિ પરાભિધા ભગવાત ભાસાં હિ તાસાં પદં । પશ્યન્તી તનુમધ્યમા વિહરતી સ્વૈરં ચ સા વૈખરી ॥

આદિક્ષાન્ત વિલાસ લાલસતયા તાસાં તુરીયાતુ યા । ક્રોડીકૃત્ય જગત્ ત્રયં વિજયતે વેદાદિવિદ્યામયી। તાં વાચં મયિ સંપ્રસાદય સુધાકલ્લોલ કોલાહલ । ક્રીડાકર્ણન વર્ણનીય કવિતાસામ્રાજ્ય સિદ્ધિપ્રદામ્ ॥

કલ્પાદૌ કમલાસનોપિ કલયાવિદ્ધઃ કયાચિત્કિલ । ત્વાં ધ્યાત્વાં [illegible]યાં ચકાર ચતુરો વેદાંશ્ચ વિદ્યાશ્રતાઃ । તન્માતર્લલિતે પ્રસીદ સરલં સારસ્વતં દેહિ મે। યસ્યામોદમુદીરયન્તિ પુલકૈરન્તર્ગતા દેવતાઃ ॥

માતર્દેહભૃતામહો ધૃતિમયી નાદૈકરેપામયી સા ત્વં પ્રાણમયી હુતાશનમયી વિન્દુપ્રતિષ્ઠામયી । તેન ત્વાં ભુવનેશ્વરીં વિજયિનીં ધ્યાયામિ જાયાં વિભો । સ્વકારુણ્ય વિકાશિ પુણ્યમતયઃ ખેલન્તુ મે સૂક્તયઃ ॥

ત્વામશ્વત્થ દલાનુકારમધુરામાધાર બદ્ધોદરાં । સંસેવે ભુવનેસ્વરીમનુદિનં વાગ્દેવતામેવ તામ્ । તન્મે શારદ કૌમુદી પરિચયોદંચત્ સુધાસાગરઃ। સ્વૈરોજ્જારગવીચિ વિભ્રમજિતો દિવ્યન્તુ દિવ્યાગિરઃ॥

લેખપ્રસ્તુત વેદ્યવસ્તુ સુરભિ શ્રીપુસ્તકોત્તસિતો । માતઃ સ્વસ્તિકૃદસ્તુ મે તવ કરો વામોઽભિરામઃ શ્રિયા । સદ્યો વિદ્રુમકન્દલીસરસતા સંદોહસાન્દ્રાંગુલિઃ મુદ્રાં બોધમયીં દધત્તદપરોઽપ્યાસ્તામપાસ્તભ્રમઃ ॥

માતઃ પાતકજાલ મૂલદલન ક્રીડાકઠોરા દશઃ । કારુણ્યામૃત કોમલાસ્તવમયિ સ્ફૂર્જન્તુ સિદ્ધયૂર્જિતાઃ । આભિઃ સ્વાભિમતપ્રબન્ધ લહરી સાકૃત કૌતૂહલાઽચાન્તસ્વાન્ત ચતુર્મુખોચિત ગુણોદમાર્ગ કરિષ્યં ગિરમ્ ॥

ત્વામાધાર ચતુર્દલાંબુજગતાં વાગ્બીજગર્ભે યજે ।પ્રત્યાવૃત્તિભિરાદિભિઃ કુસુમિતાં માયાલતામુન્નતામ્ । ચૂડામૂલ પવિત્રપત્ર કમલ પ્રેંખોલ ખેલત્સુધા । કલ્લોલાકુલં ચક્રચક્રમ ચમત્કારૈકલોકોત્તરામ્ ॥

સોહંત્વત્કરુણાકટાક્ષશરણઃ પંચાધ્વસંચારતઃ પ્રત્યાહૃત્ય મનોવસામિ રસનારંગં મમાલિંગતુ । શ્રીસર્વજ્ઞ વિભૂષણીકૃત કલાનિસ્યન્દમાનામૃત । સ્વચ્છન્દ સ્ફટિકાદ્રિ સાન્દ્રિત પયઃ શોભાવતી ભારતી ॥

માતર્માતૃક્યા વિદર્ભિતામિદં ગર્ભીકૃતાનાહત । સ્વચ્છન્દધ્વનિપેતમધ્વનિરતં ચન્દ્રાર્ક નિદ્રાગિરૌ । સંસેવે વિપરીતરીતિ રચનોચ્ચારાદકારાવધિ । સ્વાધીનામૃત સિંધુબન્ધુમહો માયામયં તે મહઃ ॥

તન્માન્નન્દન ચારુચન્દન તરુચ્છાયાસુ પુષ્પાસવ । સ્વરાસ્વાદનમોદનમાન મનસામુદ્દામ વામભ્રુવામ્ । વીણાભગિતરગિત સ્વરચમત્કારોપિ સારોજ્ઝિતો । યેન સ્યાદિહ દેહિ મે તદભિતઃ સચારિ સારસ્વતમ્ ॥

આધારે હૃદયે શિખાપરિસરે સન્ધાય મેધામયીં । ત્રેધાબીજ તનૂમનૂનકરુણા પીયૂષકલ્લોલિનીમ્ । ત્વાં માતર્જપતો નિરંકુશાનિજાદ્વૈતામૃતાસ્વાદન । પ્રજ્ઞામ્ભશ્ચુલકૈઃ સ્ફુરન્તુ પુલકૈરંગાનિ તુંગાનિ મે ॥

વાણીબીજમિદં જપામિ પરમં તત્કામરાજાભિધં । માતઃ સાન્તપરં વિસર્ગસહિતૌકારોત્તરં તેન મે । દીર્ઘાન્દોલિમૌલિકીલિતમણિ પ્રારબ્ધ નીરાજનૈઃ । ધીરૈઃ પીતરસા નિરન્તરમસૌ વાગ્જૃમ્ભતામદ્ભુતા ॥

ચૂડાચન્દ્રકલા નિરન્તરગલત્પીયૂષવિન્દુશ્રિય । સદોહોચિતમક્ષ સૂતવલયં યા વિભ્રતી નિર્ભરમ્ । અન્તર્મન્ત્રામયં સ્વમેવ જપસિ પ્રત્યક્ષ વૃત્યક્ષરં । સા ત્વં દક્ષિણપાણિનાંબ વિતર શ્રેયાંસિ ભૂયાંસિ મે ॥

બધ્વા સ્વસ્તિકમાસનં સિતરુચિચ્છેદાવદાતચ્છવિ શ્રેણી શ્રી સુભગંભવિષ્ણુ સતતવ્યાજૃમ્ભમાણેમ્બુજે । દીવ્યન્તીમધિવામજાનુ રુચિરન્યસ્તેન હસ્તેન તાં । નિત્યં પુસ્તકધારણ પ્રણયિનીં સેવે ગિરામીશ્વરીમ્ ॥

તન્મે વિશ્વપથીનપીનવિલસન્નિઃ સીમસારસ્વત । સ્ત્રોતોવીચિવિચિત્ર ભંગિસુભગા વિભ્રાજતાં ભારતી । યામાકર્ણ્ય વિઘૂર્ણમાનમનસઃ પ્રેંખોલિતૈર્મૌલિભિર્મીલદ્ભિર્નયનાંચલેઃ સુમનસો નિન્દેયુરિન્દોઃ કલાઃ ।

આદૌ વાગ્ભવમિન્દુબિન્દુમધુરં જ્ઞાન્તે ચ કામાત્મકં ! યોગાન્તેકષયોસ્તૃતીયમિતિ તે બીજત્રય ધ્યાયતા ।સાર્દ્ધં માતૃકયા વિલોમવિષમં સંધાય બન્ધચ્છિદા । વાચાન્તર્ગતયા મહેશ્વરિ મયા માત્રાશતં જપ્યતે ॥

તત્સારસ્વત સાર્વભૌમ પદવી સદ્યો મમ દ્યોતતાં। યત્રાજ્ઞાવિહિતૈર્મહાકવિશતૈઃ

સ્ફીતાં ગિરં ચુમ્બતામ્ । ચૈત્રોન્મીલિત કોલિકોકિલકુહૂકારાવતારાઞ્ચિતમ્ । શ્લાઘાસઞ્ચિતપંચમ શ્રુતિસમાહારોપિ ભારોપમઃ ॥

વાગ્બીજં ભુવનેશ્વરી વદ વદેત્યુચ્ચાર્ય વાગ્વાદિની। સ્વાહા વર્ણવિશીર્ણપાત - કભગં ધ્યાયામિ નિત્યાં ગિરમ્ । વીણાપુસ્તકમક્ષસૂત્રવલયં વ્યાજૂમ્ભમંભોરુહં । વિભ્રાણામરુણાંશુભિઃ કરતલૈરાવિર્ભવદ્વિભ્રમામ્ ॥

તન્માતઃ કૃપયા તરંગયતરાં વિદ્યાધિપત્યં મયી । જ્યોત્સ્નાસૌરભ ગૌરકીર્તિ કવિતાસેવ્યૈક સિંહાસનમ્ । કાલાગ્ન્યાદિ શિવાવસાન ભુવન પ્રાગ્ભાર કુક્ષંભરિ । પ્રજ્ઞાંભઃ પરિપાકપીવર પરાનંદ પ્રતિષ્ઠાસ્પદમ્ ॥

લેખાભિસ્તુહિનદ્યુતેરિવ કૃતં વાગ્બીજમુચ્ચૈઃ સ્ફુરત્તારાકારકરાલબિંદુપરિતોમાયા ત્રિધા વેષ્ટિતમ્ । પૂર્ણેન્દીરુદરે તદેતદખિલં પીયૂષગૌરાક્ષરં । સ્રોતઃ સમ્ભ્રમ સમ્ભૃતં સ્મરતિ યો જિહવાગ્ચલે નિશ્ચલઃ ॥

તસ્ય ત્વત્કરુણાકટાક્ષકણિકા સંક્રાન્તિમાત્રાદપિ ।સ્વાન્તં શાન્તિમુપૈતિ દીર્ઘજડતા જાગ્રદ્વિકારાગ્રણીઃ । તસ્માદાશુ જગત્ત્રયાદ્ભુત રસાદ્વૈત પ્રતીતિપ્રદૈઃ । સૌરભ્યં પદમભ્યુદેતિ વદનામ્ભોજે ગિરાં વિભ્રમૈઃ ॥

આદ્યો મૌલિરથાપરો મુખમિઈ નેત્રે ચ કર્ણાવુઉ । નાસાવંશપુટે ઋ ૠ તદનુજૌ વર્ણૌ કપોલદ્વયમ્ । દન્તાશ્ચોર્ધ્વમધસ્તથોષ્ઠયુગલં સન્ધ્યક્ષરાણિ ક્રમાજ્જિહ્વામૂલમુદગ્રબિન્દુરચિપગ્રીવા વિસર્ગીસ્વિરઃ ॥

કાદિર્દક્ષિણતો ભુજસ્તદપરો વર્ગશ્ચ વામો ભુજષ્ઠાદિસ્તાદિરનુક્રમેણ ચરણૌ કુક્ષિદ્વયં તે પફૌ । વંશઃ પૃષ્ઠભવોથ નાભિહૃદયેંવાદિત્રયં ધાતવો । યાદ્યાઃ સપ્ત સમીરણશ્ચ્ચ સપરઃ ક્ષઃ ક્રોધ ઇત્યમ્બિકે ॥

અવં વર્ણમયં વપુસ્તવ શિવે લોકત્રાયં વ્યાપકં । યોહં ભાવનયા ભજત્વયવેષ્વારોપિતૈરક્ષરૈઃ । મૂર્તીભૂય દિનાવસાન કમલાકૌરઃ શિરઃ શાયિભિસ્તાં વિદ્યાઃ સમુપાસતે કરતલૈર્દષ્ટિપ્રસાદોત્સુકાઃ ॥

યે જાનન્તિ યજન્તિ સંતતમાભિધ્યાયન્તિ ગાયન્તિ વા । તેષામાસ્યમુપાસતે મૃદુપદન્યા સૈવિલાસૈર્ગિરામ્ । કિઞ્ચ ક્રીડતિ ભૂર્ભુવઃ સ્વરભિતઃ શ્રીચન્દનસ્યન્દિની । કીર્તિઃ કાર્તિકરાત્રિકૈરવસમા સૌભાગ્યશોભાકરી ॥

માયાબીજવિદર્ભિતં પુનરિદં શ્રીકૂર્મચક્રોદિતં । દીપામ્નાયવિદો જપન્તિ ખલુ યે તેષાં નરેન્દ્રાઃ સદા । સેવન્તે ચરણૌ કિરીટવલ્લભી વિશ્રાન્તરત્નાંકુરા। જ્યોત્સ્નામેદુરમેદિનીતલરજોમિશ્રાંગરાગાશ્રિયઃ ।

શ્રીબીજં સકલાક્ષરાદિષુ પુનઃ ક્રોધાક્ષરાન્તે ભવે । દેવં યો ભજતેંડબ તે તનુમિમાં તસ્યાગ્રતો જાગ્રતી । લક્ષ્મીઃ સિન્દુરદાનગન્ધલહરી લોભાન્ધપુષ્પાં ધયશ્રેણીબન્ધુર શૃઙ્ખલાનિયમિતેવાપૈતિ નૈવં ક્વચિત્ ॥

યસ્ત્વાં વિદ્રુમપલ્લવદ્રવમયીં લેખામિવાલોહિતામાત્માનં પરિતઃ સ્ફુરત્ ત્રિવલયાં નાયામભિધ્યાયતિ । તસ્મૈ નન્દિતચન્દનેન્દુકલદી કાન્તારહારસ્રજો । નિઃશ્વાસભ્રમવાષ્પદાહગહના મૂર્છન્તિ તાસ્તાઃ સ્રિયઃ ॥

માતઃ શ્રી ભગમાલિનીત્યભિધયાં દિવ્યાગમોત્તંસિતાં । ત્વામાનન્દમયીમનુસ્મરિત યસ્તં નામ વામભ્રુવઃ । બાહુસ્વસ્તિક પીડિતૈઃ સ્તનતટૈદૈન્યાઞ્ચિતૈશ્ચાટુભિર્નીરન્ધ્રૈઃ પુલકાંકુરૈર્નિયમિતૈર્ધ્યાયન્તિ નેત્રાંચલૈઃ ॥

યસ્ત્વાં ધ્યાયતિ રાગસાગરતરત્સિન્દૂરનૌકાન્તર । સ્વૈરોજ્જાગરપદ્મરાગનલિની પુષ્પાસનાધ્યાસિનીમ્ । બાલાદિત્યસપત્નરત્નરુચિર પ્રત્યંગભૂષારુચિ । શ્રેણીસંવિલિતાંગરક્ત વસનાસ્તસ્ય સ્મરન્ત્યંગનાઃ ॥

કર્પૂરં કુમુદાકરં કમલિનીપત્રં કલાકૌતુકં । કૂજત્કોકિલકામિની કુલકુહૂ કલ્લોલકોલાહલમ્ । શંકન્તે પ્રલયાનલંસ્મ રમમહાપસ્મારવેગાતુરાઃ । કંપન્તે નિપતન્તિ હંત ન ગિરો મુઞ્ચન્તિ શોચન્તિ ચ ॥

શ્રીમૃત્યુજ્જયનામધેયભગવચ્ચૈતન્યચન્દ્રાત્મિકે । હ્રીંકાર પ્રથમાતમાંસિ દલય ત્વં હંસસંજીવિની। જીવં પ્રાણવિજૃમ્ભમાણ હૃદયગ્રંથિસ્થિતં મે કુરુ। ત્વાં સેવે નિજબોધલાભરભસા સ્વાહાભુજામીશ્વરીં ॥

અવં ત્વામમૃતેશ્વરીમનુદિનં રાકાનિશાકારિકાં । સ્યાન્તઃ સંતતભાસમાનવપુષં સાક્ષાદ્ ભજન્તે તુ યે । તે મૃત્યોઃ કવલીકૃતત્રિભુવના ભોગસ્ય મૌલૌ પદં । દત્વા ભોગમહોદધૌ નિરવધિ ક્રીડન્તિ તૈસ્તૈઃ સુખૈઃ ॥

જાગ્રદ્ બોધસુધા મયૂખાનિચયૈરાપ્લાવ્ય સર્વા દિશો । યસ્યાઃ કાપિ કલાકલંકરહિતા ષટચક્રમાક્રામતિ । દૈન્યધ્વાન્ત વિદારણૈકચતુરા વાચં પરાં તન્વતી । સા નિત્યા ભુવનેશ્વરિ વિહરતાં હંસીવ મન્માનસે ॥

ત્વં માતાપિતરૌ ત્વમેવ સુહૃદસ્ત્વં ભ્રાતરસ્ત્વં સખા। ત્વં વિદ્યાસ્ત્વમુદાર-કીર્તિચરિતં ત્વં ભાગ્યમપ્યદ્ભુતમ્ । કિં ભૂયઃ સકલં ત્વમીહિતમિતિ જ્ઞાત્વા કૃપા કોમલે । શ્રીવિશ્વેશ્વરિ સંપ્રસીદ શરણં માતઃ પરં નાસ્તિ મે ॥

શ્રીસિદ્ધનાથ ઇતિ કોપિ યુગે ચતુર્થે પ્રાદુર્બભૂવ કરુણાવરુણાલયોઽસ્મિન્ । શ્રી શમ્ભુરિત્યાભિધયા સ મયી પ્રસન્નં ચેતશ્ચકાર સકલાગમચક્રવર્તી ॥

તસ્યાજ્ઞયા પરિણતાન્વયસિદ્ધવિદ્યા ભેદાસ્પદૈઃ સ્તુતિપદૈર્વચસાં વિલાસૈઃ ।
તસ્માદનેન ભુવનેશ્વરિ વેદગર્ભે સદ્યઃ પ્રસીદ વદને મમ સન્નિધેહિ ॥
યેષાં પરં ન ખલુદૈવતમમ્બિકે ત્વં તેષાં ગિરા મમ ગિરો ન ભવન્તિ મિશ્રાઃ।
તૈસ્તુ ક્ષણં પરિચિતે વિષયેધિવાસો માભૂત્કદાચિદિતિ સંતતમર્થયે ત્વામ્ ॥

શ્રીશમ્ભુનાથકરુણાકર સિદ્ધનાથ શ્રી સિદ્ધનાથ કરુણાકર શંભુનાથ !
સર્વાપરાધમલિનેપિ મયિ પ્રસન્નં ચેતઃ કુરુષ્વ શરણં મમ નાન્યદસ્તિ ॥
ઈત્થં પ્રતિક્ષણમુદાશ્રુ વિલોચનસ્ય પૃથ્વીધરસ્ય પુરતઃ સ્ફુટમાવિરાસીત્ ।
દત્વા વરં ભગવતી હૃદયં પ્રવિષ્ટા શાસ્ત્રૈઃ સ્વયં નવનવૈશ્ચ મુખેવતીર્ણા ॥
વાક્સિદ્ધિમેવમતુલામવલોક્ય નાથઃ શ્રીશંભુરસ્ય મહતીમિહતાં પ્રતિષ્ઠામ્ ।
સ્વસ્મિન્ પદે ત્રિભુવનાગમસિદ્ધવિદ્યા સિંહાસનૈકરુચિરે સુચિરં ચકાર ॥

ભૂમૌ શય્યા વચસિ નિયમઃ કામિનીભ્યો નિવૃત્તિઃ પ્રાતર્જાતીવિટપસમિધા દંતજિહ્વાવિશુદ્ધિઃ । પત્રાવલ્યાં મધુરમશનં બ્રહ્મવૃક્ષસ્ય પુષ્પૈઃ પૂજાહોમૌ કુસુમ વસનાલેપનાન્યુજ્જ્વલાનિ ॥

ઈત્થં માસત્રયમવિકલં યો વ્રતસ્થઃ પ્રભાતે મધ્યાહ્ને વાસ્તમિતસમયે કીર્તયેદેકચિત્તઃ । તસ્યોલ્લાસૈઃ સકલ ભુવનાશ્ચર્યભૂતૈઃ પ્રભૂતૈર્વિદ્યાઃ સર્વાઃ સપદિ વદને શમ્ભુનાથપ્રસાદાત્ ॥

વ્રતેન હીનોઽપ્યથવાપ્ય મંત્રઃ શ્રદ્ધાવિહીનોઽનુદિનં પઠેદ્યઃ તસ્યાપિ વર્ષાદનવદ્યપદ્યાઃ કવિત્વહૃદ્યાઃ પ્રભવન્તિ વિદ્યા ॥

કોઽત્પ્યચિન્ત્યપ્રભાવોઽસ્ય સ્તોત્રસ્ય પ્રત્યયાવહઃ । શ્રીશંભોરાજ્ઞયા સર્વાઃ સિદ્ધયોસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥

॥ ઈતિ શ્રી પૃથ્વીધરાચાર્ય વિરચિતં શ્રી ભુવનેશ્વરી સ્તોત્રમ્ ॥

રુદ્રયામલોક્ત ભુવનેશ્વરી અષ્ટકમ્

દેવ્યુવાચ :

પ્રભો શ્રીભૈરવશ્રેષ્ઠઃ દયાલુ ભક્તવત્સલઃ ।
ભુવનેશી સ્તવં બ્રૂહિ યદ્યહં તવ વલ્લભા ॥

ઈશ્વરોવાચ :

શૃણુ દેવિ પ્રવક્ષ્યામિ ભુવનેશ્યષ્ટકં શુભમ્ ।
યેન વિજ્ઞાનમાત્રેણ ત્રૈલોક્યં વશગં ભવેત્ ॥
ૐ નમામિ જગદાધારાં ભુવનેશીં ભવપ્રિયામ્ ।
ભક્તિમુક્તિપ્રદાં રમ્યાં રમણીયાં શુભાવહામ્ ॥
ત્વં સ્વાહા ત્વં સ્વધા દેવી ત્વં યજ્ઞા યજ્ઞનાયિકા ।
ત્વં નાથસત્વં તમોહન્ત્રી વ્યાપ્ય વ્યાપક વર્જિતા ॥
ત્વમાધારસ્ત્વમિજવાલ્ય જ્ઞાનાજ્ઞેયં પરં પદં ।
ત્વં શિવસ્ત્વં અજઃ વિષ્ણુસત્વમાત્મા પરમોડવ્યયઃ ॥
ત્વં કારણં ચ કાર્યં ચ લક્ષ્મીસ્ત્વં ચ હુતાશનઃ।
ત્વં સોમસ્ત્વં રવિઃ કાલસ્ત્વં ધાતા ત્વં ચ મારુતઃ ॥
ગાયત્રી ત્વં ચ સાવિત્રી ત્વં માયા ત્વં હરિપ્રિયા ।
ત્વમેવૈકા પરાશક્તિસ્ત્વમેવ ગુરુરૂપધૃક્ ॥
ત્વં કલા ત્વં કલાતીતા ત્વમેવ જગતાં શ્રિયઃ ।
ત્વં સર્વકાર્યં સર્વસ્ય કારણં કરુણામયી ॥

ફલશ્રુતિ :

ઈદમષ્ટકમાદ્યાયા ભુવનેશ્યા વરાનને,
ત્રિસન્ધ્યં યં શ્રદ્ધયા મર્ત્યો યઃ પઠેત્ પ્રીતમાનસઃ ।
સિદ્ધયો વશગાસ્તસ્ય સમ્પદો વશગા ગૃહે ॥
॥ ઈતિ રુદ્રયામલે ભુવનેશી સ્તવરાજ સમાપ્તઃ ॥

- આ ભુવનેશ્વરી અષ્ટક સ્તોત્રનો પાઠ ત્રણે સંધ્યા સમયે શ્રદ્ધા અને પ્રેમપૂર્વક કરવાથી ઘરમાં સંપત્તિની વૃદ્ધિ થાય છે અને સિદ્ધિઓ હસ્તગત થાય છે.

અષ્ટોત્તર શતનામ સ્તોત્રમ્

કૈલાસશિખરે રમ્યે નાનારત્નોપશોભિતે ।
નરનારી હિતાર્થાય શિવં પપ્રચ્છ પાર્વતી ॥

- અનેકવિધ રત્નોથી શોભતા કૈલાસ શિખર ઉપર સર્વનર-નારીના હિતાર્થે શિવજીને પાર્વતી પ્રશ્ન કરે છે કે -

દેવ્યુવાચ :

ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા નામ્નામષ્ટોત્તરં શતમ્ ।
કથયસ્વ મહાદેવ યદ્યહં તવ વલ્લભા ॥

દેવી બોલ્યા - હે દેવ ! હું જો આપની પ્રિયા હોઉં તો ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાના અષ્ટોતર શત (૧૦૮ નામનો) નામક સ્તોત્ર મને કહો.

ઈશ્વરોવાચ :

શૃણુ દેવી મહાભાગે સ્તવરાજમિદં શુભમ્ ।
સહસ્ત્રનામ્નામધિકં સિદ્ધિદં મોક્ષહેતુકં ॥
શુચિભિઃ પ્રાતરુત્થાય પઠિતવ્યં સમાહિતૈઃ ।
ત્રિકાલં શ્રદ્ધયા યુક્તૈઃ સર્વકામ ફલપ્રદં ॥

ઈશ્વર બોલ્યા - હે દેવી! તમે મહાભાગા છો. સહસ્ત્રનામથી પણ અધિક સિદ્ધિ આપનારું મોક્ષના હેતુભૂત અષ્ટોત્તર શતનામ સ્તોત્ર છે તેનો પાઠ પ્રાતઃકાળમાં પવિત્રતાપૂર્વક કરવો અને દિવસમાં પ્રાતઃ મધ્યાહ્ન અને સાયંકાળે આ સ્તોત્રનો શ્રદ્ધાપૂર્વક પાઠ કરવાથી સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થાય છે.

વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વર્યષ્ટોત્તરઃ શતનામસ્તોત્રસ્ય શક્તિર્ઋષિર્ગાયત્રી છન્દો ભુવનેશ્વરી દેવતા ચતુર્વર્ગસાધને વિનિયોગઃ ।

અથ અષ્ટોત્તર શતનામ :

ૐ મહામાયા મહાવિદ્યા મહાયોગા મહોત્કટા ।
માહેશ્વરી કુમારી ચ બ્રહ્માણી બ્રહ્મરૂપિણી ॥
વાગીશ્વરી યોગરૂપા યોગિની કોટિસેવિતા ।
જયા ચ વિજયા ચૈવ કૌમારી સર્વમંગલા ॥

હિંગુલા ચ વિલાસી ચ જ્વાલિની જ્વાલરૂપિણી ॥
ઈશ્વરી ક્રૂરસંહારી કુલમાર્ગ પ્રદાયિની ॥
વૈષ્ણવી સુભગાકારા સુકુલ્યા કુલપૂજિતા ।
વામાંગા વામાચારા ચ વામદેવપ્રિયા તથા ॥
ડાકિની યોગિનીરૂપા ભૂતેષી ભૂતનાયિકા ।
પદ્માવતી પદ્મનેત્રા પ્રબુદ્ધા ચ સરસ્વતી ॥
ભૂચરી ખેચરી માયા માતંગી ભુવનેશ્વરી ।
કાન્તા પતિવ્રતા સાક્ષી સુચક્ષુઃ કુણ્ડવાસિની ॥
ઉમાકુમારી લોકેશી સુકેશી પદ્મરાગિની ।
ઈન્દ્રાણી બ્રહ્મચાણ્ડાલી ચણ્ડિકા વાયુવલ્લભા ॥
સર્વધાતુમયી મૂર્તિર્જલરૂપા જલોદરી ।
આકાશી રણગા ચૈવ નૃકપાલ વિભૂષણા ॥
નર્મદા મોક્ષદા ચૈવ કામધર્માર્થદાયિની ।
ગાયત્રી ચાથ સાવિત્રી ત્રિસન્ધ્યા તીર્થગામિની ॥
અષ્ટમી નવમી ચૈવ દશમ્યેકાદશી તથા ।
પૌર્ણમાસી કુહૂરૂપા તિથિમૂર્તિ સ્વરૂપિણી ॥
સુરારિનાશકારી ચ ઉગ્રરૂપા ચ વત્સલા ।
અનલા અર્દ્ધમાત્રા ચ અરુણા પીનલોચના ॥
લજ્જા સરસ્વતી વિદ્યા ભવાની પાપનાશિની ।
નાગપાશધરા મૂર્તિરગાધા ધૃતકૃણ્ડલા ॥
ક્ષયરૂપા ક્ષયકરી તેજસ્વિની શુચિસ્મિતા ।
અવ્યક્તા વ્યક્તલોકા ચ શમ્ભુરૂપા મનસ્વિની ॥
માતંગી મત્તમાતંગી મહાદેવપ્રિયા સદા ।
દૈત્યહા ચૈવ વારાહી સર્વશાસ્ત્રમયી શુભા ॥

માહાત્મ્યમ્ :

ય ઈદં પઠતે ભક્ત્યા શ્રૃણુયાદ્વા સમાહિતઃ ।
અપુત્રો લભતે પુત્રાન્ નિર્ધનો ધનવાન્ ભવેત્ ॥
મૂર્ખોપિ લભતે શાસ્ત્રં ચૌરોપિ લભતે ગતિમ્ ।
વેદાનાં પાઠકો વિપ્રઃ ક્ષત્રિયો વિજયી ભવેત્ ॥

વૈશ્યસ્તુ ધનવાન્ ભૂયાત્ શુદ્રસ્તુ સુખમેધતે ।
અષ્ટમ્યાં ચ ચતુર્દશ્યાં નવમ્યાં ચૈકચેતસઃ ॥
યે પઠન્તિ સદા ભક્ત્યા ન તે વૈ દુઃખભાગિનઃ ।
એકકાલ દ્વિકાલં વા ત્રિકાલં વા ચતુર્થકમ્ ॥
યે પઠન્તિ સદાભક્ત્યા સ્વર્ગલોકે ચ પૂજિતાઃ,
રુદ્રં દૃષ્ટ્વા યથા દેવા પન્નગા ગરુડં યથા ।
શત્રવઃ પ્રપલાયન્તે તસ્ય વક્ત્રવિલોકનાત્ ॥

ઇતિ શ્રી રુદ્રયામલે ભુવનેશ્વરી અષ્ટોત્તરશતનામ સ્તોત્રમ્ ॥

ફળશ્રુતિ :

ઉપરોક્ત સ્તોત્રનો શ્રદ્ધા-ભક્તિયુક્ત થઈ પાઠ કરવાથી અપુત્રવાનને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. નિર્ધનને ધન મળે છે. મુર્ખને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન થાય છે. ચોરને પણ સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. વેદના પાઠકવિપ્ર તથા ક્ષત્રિયને વિજય મળે છે. વૈશ્ય ધનવાન થાય છે. શુદ્રને સુખ મળે છે. વિશેષ કરીને આઠમ, નોમ અને ચૌદશે આ સ્તોત્ર પાઠ કરવાથી સ્વર્ગલોકમાં પણ તે પૂજવા યોગ્ય બને છે. રુદ્રને જોઈને દેવો, પન્નગો અને ગરુડ જેવી રીતે પલાયન થાય છે તેવી જ રીતે પાઠ કરનારના શત્રુઓ એને જોતાં જ ભાગી જાય છે.

રુદ્રયામલોક્ત પઞ્જર સ્તોત્રમ્

ઇદં શ્રી ભુવનેશ્વર્યાઃ પઞ્જરં ભુવિ દુર્લભમ્ ।
યેન સંરક્ષિતો મર્ત્યો વાણૈઃ શસ્ત્રૈર્ન બાધ્યતે ॥
જ્વર મારી પશુ વ્યાઘ્ર કૃત્યા ચૌરાદ્યુપદ્રવૈઃ ॥
નદ્યમ્બુધરણી વિદ્યુત્કૃશાનુ ભુજગારિભિઃ ॥
સૌભાગ્યારોગ્ય સમ્પત્તિ કીર્તિકાન્તિ યશોર્થદમ્ ।
ઓં ક્રોં શ્રીં હ્રીં ઐં સૌઃ પૂર્વેઽધિષ્ઠાય ।
માં પાહિ ચક્રિણિ ભુવનેશ્વરિ ॥
યોગવિદ્યે મહામાયે યોગિની ગણ સેવિતે ।
કૃષ્ણવર્ણે મહદ્ભૂતે વૃહત્કર્ણે ભયઙ્કરિ ॥
દેવી દેવી મહાદેવિ મમ શત્રૂન્ વિનાશય ।
ઉત્તિષ્ઠ પુરુપે કિં સ્વપિષિ ભયં મે સમુપસ્થિતં ॥
યદિ શક્યમશક્યં તન્મે ભગવતિ શમય સ્વાહા ।
ત્રૈલોક્યમોહિન્યૈ વિદ્મહે વિશ્વજનન્યૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિઃ પ્રચોદયાત્ ॥
મમાગ્નેયાં સ્થિતા પાહિ ગર્દિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે યોગિની ગણ સેવિતે ॥
કૃષ્ણવર્ણે મહદ્ભૂતે લમ્બકર્ણે ભયઙ્કરિ ।
દેવી દેવી મહાદેવિ મમ શત્રૂન્ વિનાશય ॥
ઉત્તિષ્ઠ પુરુપે કિં સ્વપિષિ ભયં મે સમુપસ્થિતં ।
યદિ શક્યમશક્યં વા તન્મે ભગવતિ શમય સ્વાહા ॥
ત્રૈલોક્યમોહિન્યૈ વિદ્મહે વિશ્વજનન્યૈ ધીમહિ તન્નઃ શક્તિ પ્રચોદયાત્ ।
યામ્યેઽધિષ્ઠાય માં પાહિ શઙ્ખિની ભુવનેશ્વરી ॥
નૈર્ઋત્યે માં સ્થિતા પાહિ ખડ્ગિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
પશ્ચિમે માં સ્થિતા પાહિ પાશિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥

વાયવ્યે માં સ્થિતા પાહિ શક્તિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
સૌમ્યેડધિષ્ઠાય માં પાહિ ચાપિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
ઈશેડધિષ્ઠાય માં પાહિ શૂલિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે.. શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
ઊર્ધ્વેડધિષ્ઠાય માં પાહિ પદ્મિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
અગ્રતો માંસ્થિતા પાહિ પ્રાસિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
અધસ્તાન્માં સ્થિતા પાહિ વાણિની ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
પૃષ્ઠતો માં સ્થિતા પાહિ વરદે ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
પશ્ચિમો માં સદા પાહિ સાંકુશે ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥
સર્વતો માં સદા પાહિ સાયુધે ભુવનેશ્વરી ।
યોગવિદ્યે મહામાયે..શંખિની ભુવનેશ્વરી ॥

માહાત્મ્યમ્ :

પ્રોક્તા દિઙ્મનવો દેવી ચતુર્દશ શુભપ્રદાઃ ।
એતત્ પઞ્જરમાખ્યાતં સર્વરક્ષાકરં નૃણામ્ ॥
ગોપનીયં પ્રયત્નેન સ્વયોનિરિવ પાર્વતિ ।
ન ભક્તાય પ્રદાતવ્યં નાશિષ્યાય કદાચન ॥
સિદ્ધિકામો મહાદેવી ગોપયેન્માતૃજારવત્ ।
ભયકાલે હોમકાલે પૂજાકાલે વિશેષતઃ ॥
દીપસ્યારમ્ભકાલે વૈ યઃ કુર્યાત્પઞ્જરં સુધીઃ ।
સર્વાન્ કામાનવાપ્નોતિ પ્રત્યૂહૈર્નાભિભૂયતે ॥
રણે રાજકુલે દ્યુતે સર્વત્ર વિજયી ભવેત્ ।
કૃત્ય રોગ પિશાચાદ્યૈર્ન કદાચિત્ પ્રબાધ્યતે ॥

પ્રાતઃકાલે ચ મધ્યાહ્ને સન્ધ્યાયમર્દ્ધરાત્રકે ।
યઃ કુર્યાત્ પઞ્જરં મર્ત્યો દેવી ધ્યાત્વા સમાહિતઃ ॥
કાલમૃત્યુમપિ પ્રાપ્તં જયેદત્ર ન સંશયઃ ।
બ્રહ્માસ્ત્રાદીનિ શસ્ત્રાણિ તદ્ ગાત્રં ન લગન્તિ ચ ॥
પુત્રવાન્ ધનવાન્ લોકે યશસ્વી જાયતે નરઃ ॥

ઈતિ શ્રીરુદ્રયામલે ભુવનેશ્વરી પઞ્જર-સ્તોત્ર-સમાપ્તમ્॥

- આ ભુવનેશ્વરી પંજર સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી સાધકનું સર્વત્ર રક્ષણ થાય છે. સ્તોત્ર અત્યંત ગોપનીય છે. અશિષ્યને કદિ પણ આ સ્તોત્ર આપવો નહીં. અભક્તને આ સ્તોત્ર કદાપિ કહેવો નહીં. પૂજા સમયે, હોમ વખતે, ભયભીત થયા હોય ત્યારે તેમજ દીવો પ્રગટ કરતી વખતે આ સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી સર્વસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. રણમેદાનમાં રાજદરબારે અને દ્યુત રમતી વખતે આ સ્તોત્રનો પાઠ વિજય પ્રાપ્તિ કરાવે છે. કૃત્યા, રોગ અને પિશાચ બાધક થતા નથી. ચારેય સંધ્યાકાળે આ સ્તોત્ર પાઠ કરવાથી અકાળ મૃત્યુ થતું નથી. બ્રહ્માસ્ત્ર જેવા શસ્ત્રો તેના શરીરના ગાત્રને ભેદી શકતા નથી. તે આ લોકમાં ધનવાન, યશવાન, કીર્તિવાન બની રહે છે.

શ્રી વિષ્ણુકૃત ભુવનેશ્વરી સ્તુતિ

શ્રીભગવાનુવાચ :

નમો દેવ્યૈ પ્રકૃત્યૈ ચ વિધાત્ર્યૈ સતતં નમઃ ।
કલ્યાણ્યૈ કામદાયૈ ચ વૃદ્ધયૈ સિદ્ધયૈ નમો નમઃ ॥૧॥
સચ્ચિદાનંદરૂપિણ્યૈ સંસારારણયે નમઃ ।
પંચ કૃત્યાવિધાત્ર્યૈ તે ભુવનેષ્યૈ નમો નમઃ ॥૨॥
સર્વાધિષ્ઠાનરૂપાયૈ કૂટસ્થાયૈ નમો નમઃ ।
અર્ધમાત્રાર્થભૂતાયૈ હૃલ્લેખાયૈ નમોઃ ॥૩॥

શ્રીવિષ્ણુ ભગવાન બોલ્યા : 'પ્રકૃતિરૂપ દેવીને નમસ્કાર હો, સૃષ્ટિ રચનારાંને નિરંતર નમસ્કાર હો, કલ્યાણમયી, કામનાઓ પૂરનારી, વૃદ્ધિમયી, સિદ્ધિમયી, દેવીને પુનઃ પુનઃ પ્રણામ હો. સચ્ચિદાનંદરૂપ તેમજ સંસારને દૂર કરનાર 'અરણિ' સ્વરૂપ, તેમજ ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ, લય-તિરોભાવ અને અનુગ્રહ નામનાં પાંચ કર્મને કરનારાં આપશ્રી ભુવનેશ્વરીને વારંવાર નમસ્કાર હો. સર્વના અધિષ્ઠાનરૂપ અને કૂટસ્થ એવા આપને પુનઃ પુનઃ પ્રણામ હો. અર્ધમાત્ર પરબ્રહ્મરૂપિણી, તેમજ પ્રત્યગ્ આત્મરૂપનાં નિમિત્ત આપને પ્રણામ છે.

જ્ઞાતં મયાઽખિલમિદં ત્વયિ સન્નિવિષ્ટં ત્વત્તોઽસ્ય સમ્ભવલયાવપિ માતરદ્ય।
શક્તિશ્ચ તેઽસ્ય કરણે વિતતપ્રભાવા જ્ઞાતાઽધુના સકલલોકમયીતિ નૂનમ્॥૪॥

હે જનની ! આ સમગ્ર જગત આપનામાં વસેલું છે અને આપનાથી આ જગતની ઉત્પત્તિ તથા સંહાર પણ થાય છે, એવું મેં આજે જાણ્યું છે. આ જગતને રચવામાં આપની શક્તિ વિશાળ પ્રભાવવાળી તથા સકલ લોકમય છે, એવો મેં હવે નિશ્ચય કર્યો છે.(વસંતતિલકા)...૪

વિસ્તાર્ય સર્વમખિલં સદસદ્વિકારં સંદર્શયસ્યવિકલં પુરુષાય કાલે ।
તત્ત્વૈશ્ચ ષોડશમિરેવ ચ સપ્તમિશ્ર માસીંદ્રજાલમિવ નઃ કિલ રંજનાય ॥૫॥

આકાશ અને વાયુરૂપ સત્ અને તેજ-જલ-પૃથ્વીરૂપ અસત્ના વિકારથી પરિણામરૂપ આ સર્વ જગતને વિસ્તારીને આપ ભોક્તારૂપ જીવાત્માને બતાવો છો. એકાદશ ઈન્દ્રિયો અને પંચ તન્માત્રા સ્વરૂપ સોળ અને પાંચ મહાભૂત-અહંકાર અને બુદ્ધિરૂપ સાત તત્ત્વોરૂપે પરિણામ પામેલાં આપ જગતને રંજન કરતાં ઈન્દ્રજાળ જેવાં વિલક્ષણ જ અમને ભાસો છો.

ન ત્વામૃતે કિમપિ વસ્તુ ગતં વિભાતિ વ્યાપ્યૈવ સર્વમખિલં ત્વમવસ્થિતાઽસિ।
શક્તિં વિના વ્યવહૃતૌ પુરુષોઽપ્યશક્તૌ વંભણ્યતે જનનિ બુદ્ધિમતા જનેન ॥૬॥

હે જનની ! આપના વિના કોઈપણ વસ્તુ રહેલી જણાતી નથી, એટલે સર્વ જગતને વ્યાપીને જ આપ રહ્યાં છો. વ્યવહારમાં પણ બુદ્ધિમાન મનુષ્ય શક્તિશૂન્ય પુરુષને અશક્ત કહે છે.

પ્રીણાસિ વિશ્વમખિલં સતતં પ્રભાવૈઃ સ્વૈસ્તેજસા ચ સકલં પ્રકટીકરોપિ ।
અત્સ્યેવ દેવી તરસા કિલ કલ્પકાલે કો વેદ દેવી ચરિતં તવ વૈભવસ્ય ॥૭॥

હે દેવી ! આપ પોતાના પ્રભાવોથી સમગ્ર વિશ્વને પ્રસન્ન કરો છો અને પોતાના તેજથી સંપૂર્ણ જગતને પ્રકટ કરો છો. તેમજ કલ્પના અંતે એકદમ વેગથી સર્વનો સંહાર કરો છો. હે ભગવતી! આપના વૈભવના અપૂર્વ ચરિતને કોણ જાણી શકે છે?

ત્રાતા વયં જનનિ તે મધુકૈટભાભ્યાં લોકાશ્ચ તે સુવિતતાઃ ખલુ દર્શિતા વૈ ।
નીતાઃ સુખસ્ય ભવને પરમાં ચ કોટિં યદર્શનં તવ ભવાનિ મહાપ્રભાવમ્॥૮॥

હે જનની ! આપે અમને મધુ-કૈટભથી બચાવ્યા, અત્યંત વિશાળ એવા આપના લોકના દર્શન કરાવ્યાં, સુખસદન આ મણિદ્વીપમાં અમને આણ્યા અને અમને આવી ઉચ્ચ કોટિએ પહોંચાડ્યા. હે ભવાનિ ! આપનું દર્શન મહા પ્રભાવશાળી છે.

નાહં ભવો ન ચ વિરિંચિ વિવેદ માતઃ કોઽન્યો હિ વેત્તિ ચરિતં તબ દુવિભાવ્યમ્।
કાનીહ સંતિ ભુવનાનિ મહાપ્રભાવે હ્યસ્મિન્મભવાનિ ચરિતે રચનાકલાપે ॥૯॥

હે દેવી! આપના કલ્પનાતીત ચરિત્રને હું, શંકર કે બ્રહ્મા જાણતા નથી, તો પછી અન્ય તો કોણ જાણે ? હે પ્રભાવમયી દેવી ! આપના રચનાકલાપમાં આ રચેલાં કેટલાં ભવન છે, તે પણ કોણ જાણી શકે ?

અસ્માભિરત્ર ભુવને હરિરન્ય એવ દૃષ્ટઃ શિવઃ કમલજઃ પ્રથિતપ્રભાવઃ ।
અન્યેષુ દેવી ભુવનેષુ ન સંતિ કિં તે કિં વિદ્મ દેવિ વિતતં તવ સુપ્રભાવમ્॥૧૦॥

હે દેવી! જેમ અમે આ મણિદ્વીપ ભુવનમાં પ્રભાવવાળા ભગવાન વિષ્ણુને, ભગવાન શિવને તથા બ્રહ્મા એવી અન્ય ત્રિપુટીને નીરખી, તેમ અન્ય ભુવનોમાં પણ શું તે ત્રિપુટી નહિં હોય ? આપના વિશાળ પ્રભાવને અમે શું જાણીએ ?

યાચેંઽબ તેંઽઘ્રિકમલં પ્રણિપત્ય કામં ચિત્તે સદા વસતુ રૂપમિદં તવૈતત્ ।
નામાપિ વક્કુહરે સતતં તવૈવ સંદર્શનં તવ પદાંબુજયૌઃ સદૈવ ॥૧૧॥

હે અંબ ! આપના ચરણકમળમાં પ્રણામ કરીને હું યાચના કરું છું કે આપનું આ રૂપ ચિત્તમાં સદૈવ રહે, આપનું મંગલ નામ અમ રસનામાં નિરંતર રહે અને અમને આપના ચરણકમળનું નિત્ય દર્શન થાય.

ભૃત્યોઽયમસ્તિ સતતં મયિ ભાવનીયં ત્વાં સ્વામિનીતિ મનસા નનુ ચિંતયામિ।
એષાઽઽવયોરવિરતા કિલ દેવિ ભૂયાદ્વયાપ્તિઃ સદૈવ જનનીસુતયોરિવાર્યે ॥૧૨॥

હે ભગવતી! ''આ મારો ભૃત્ય-સેવક છે,'' એવી આપે મારે માટે કૃપાદૃષ્ટિ

રાખવી અને હું પણ આપને "આમ મારાં સ્વામિની છે," એમ નિત્ય મનથી રટ્યાં કરીશ. હે આર્યે ! આપણા ઉભયની વચમાં માતા અને પુત્ર તરીકે પરસ્પરની વૃત્તિ અવિરત બની રહે, એ વિજ્ઞપ્તિ છે.

ત્વં વેત્સિ સર્વમખિલં ભુવનપ્રપંચં સર્વજ્ઞતાપરિસમાપ્તિનિતાંતભૂમિઃ ।
કિ પામરેણ જગદંબ નિવેદનીયં યદ્યુક્તમાચર ભવાનિ તવેંગિતં સ્યાત્ ॥૧૩॥

હે જગદંબ ! આખાય સર્વ ભુવન વિસ્તારને આપ જાણો છો. આપ સર્વત્રતાની પરિસમાપ્તિની પરમ ભૂમિ છો, તો મારે પામરને શું નિવેદન કરવાનું હોય ? હે ભવાનિ ! આપને જે ઈષ્ટ અને યોગ્ય હોય તે આપ કરો.

બ્રહ્મા સૃજત્યવતિ વિષ્ણુરુમાપતિશ્ચ સંહારકારક ઈયં તુ જને પ્રસિદ્ધિઃ ।
કિં સત્યમેતદપિ દેવી તવેચ્છયા વૈ કર્તું ક્ષમા વયમજે તવ શક્તિયુક્તાઃ ॥૧૪॥

હે અજા ભગવતી ! "બ્રહ્મા સરજે છે, વિષ્ણુ સંભાળે છે અને ઉમાપતિ સંહારે છે," એ તો કેવલ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. આ તો ફકત આપની ઈચ્છા અને સામર્થ્યથી અમે સર્વ કાર્ય કરવાને સમર્થ થઈએ છીએ.

ધાત્રી ધરાધરસુતે ન જગદ્બિભતિ આધારશક્તિખિલં તવ વૈ વિભર્તિ ।
સૂર્યોડપિ ભાતિ વરદે પ્રભયા યુતસ્તે ત્વં સર્વમેતદખિલં વિરજા વિભાસિ ॥૧૫॥

હે હિમાલયસુતા ! આ પૃથ્વી જગતને ધારણ કરતી નથી, પણ આપની આધારશક્તિ જ સમગ્રને ધારણ કરે છે. હે વરદે દેવી ! સૂર્ય પણ આપના પ્રકાશથી પ્રકાશે છે. ખરું જોતાં આ સકલ વિશ્વ આપના નિર્મલ સ્વરૂપથી જ પ્રકાશી રહ્યું છે.

બ્રહ્માડહમીશ્વરવરઃ કિલ તે પ્રભાવાત્સર્વે વયં જનિ યુતા ન યદા તુ નિત્યાઃ ।
કેડન્યે સુરાઃ શતમખપ્રમુખાશ્ચ નિત્યા નિત્યા ત્વમેવ જનની પ્રકૃતિ પુરાણા॥૧૬॥

બ્રહ્મા, હું અને મહેશ્વર પણ આપના પ્રભાવથી જ વિગ્રહવાળા બનીએ છીએ. અમે પણ શાશ્વત નથી, તો ઈન્દ્ર વગેરે અન્ય દેવો તો ક્યાંથી નિત્ય હોઈ શકે ? પુરાણપ્રકૃતિ રૂપ આપ જ ઉત્પન્ન કરનારાં નિત્ય છો.

ત્વં ચેદ્ભવાનિ દયસે પુરુષં પુરાણં જાનેડહમદ્ય તવ સંનિધિગઃ સદૈવ ।
નોચેદહં વિભુરનાદિરનીહ ઈશો વિશ્વાત્મધીરિતિ તમઃ પ્રકૃતિઃ સદૈવ॥૧૭॥

હે ભવાની ! આપે પુરાણપુરુષ મારા ઉપર દયા કરી છે, તેથી જ હું સદેવ આપની પાસે આવી શકું છું, એ વાત મેં આજે જાણી. જો આપની કૃપા ન હોય તો 'હું વ્યાપક છું, અનાદિ છું, ચેષ્ટારહિત છું, ઈશ્વર છું અને સર્વજ્ઞ છું' આવી અહંકારપ્રચુર મતિ જ થઈ જાય.

વિદ્યા ત્વમેવ નનુ બુદ્ધિમતાં નરાણાં શક્તિસ્ત્વમેવ કિલ શક્તિમતાં સદૈવ।
ત્વં કીર્તિકાંતિકમલામલતુષ્ટિરૂપા મુક્તિપ્રદા વિરતિરેવ મનુષ્યલોકે ॥૧૮॥

બુદ્ધિમાનોની વિદ્યા આપ છો અંને શક્તિમાનોની શક્તિ પણ આપ જ છો.

મનુષ્ય લોકમાં કીર્તિ, કાંતિ, લક્ષ્મી અને નિર્મળ તૃષ્ટિરૂપ સદા આપ જ છો અને મોક્ષ આપનાર વૈરાગ્ય પણ આપ જ છો.

ગાયત્ર્યસિ પ્રથમવેદકલા ત્વમેવ સ્વાહા સ્વધા ભગવતી સગુણાઽર્ધમાત્રા ।
આન્માય એવ વિહિતો નિગમો ભવત્યા સંજીવનાય સતતં સુરપૂર્વજાનામ્‌॥૧૯॥

વેદની પ્રથમ કલ્પરૂપ ગાયત્રી આપ જ છો અને સ્વાહા, સ્વધા, સગુણા તેમજ ૐકારમાં રહેલી અર્ધમાત્રા આપ જ છો. વળી સર્વના પૂર્વ એવા દેવોના સંજીવન માટે શાસ્ત્રરૂપ વેદને આપે જ રચ્યાં છે.

મોક્ષાર્થમેવ રચયસ્યખિલં પ્રપંચં તેષાં ગતાઃ ખલુયતો નનુ જીવભાવમ્‌ ।
અંશા અનાદિનિધનસ્ય કિલાનધસ્ય પૂર્ણાર્ણવસ્ય વિતતા હિ યથા તરંગાઃ॥૨૦॥

પૂર્ણ મહાસાગરના વિસ્તૃત તરંગોની માફક અનાદિ, અનંત અને નિર્દોષપૂર્ણ બ્રહ્મના અંશસ્વરૂપ આત્માઓ જે જીવભાવને પામ્યા છે, તેમની મુક્તિ માટે જ આપે આ સમસ્ત વિશ્વની રચના કરી છે.

જીવો યદા તુ પરિવેત્તિ તવૈવ કૃત્યં ત્વં સંહરસ્યખિલમેતદિતિ પ્રસિદ્ધમ્‌ ।
નાટયં નટેન રચિતં વિતથેઽતરંગે કાર્યે કૃતે વિરમસે પ્રથિતપ્રભાવા ॥૨૧॥

જ્યારે જીવ પોતે કર્તા નથી, પરંતુ આપની જ આ સર્વ કૃતિ છે, તેમજ આપ જ આ અખિલ જગતનો ઉપસંહાર કરો છો, એ વાત પ્રસિદ્ધ છે એમ જાણે છે, ત્યારે જીવને હું અસંગ છું એવું જ્ઞાન થઈ જવાની, જેમ નટે રચેલ નાટક અંતરંગ રીતે મિથ્યા કરાયા છતાં અંતે નટ વિરામ પામી જાય છે, તેમ આપ અમિત પ્રભાવવાળાં વિરામ પામી જાવ છો.

ત્રાતા ત્વમેવ મમ મોહમયાદ્ભવાબ્ધેસ્ત્વામંબિકે સતતમેમિ મહાર્તિદે ચ ।
રાગાદિભિર્વિરચિતે વિતથે કિલાંતે મામેવ પાહિ બહુદુઃખકરે ચ કાલે ॥૨૨॥

હે અંબિકે ! મોહમય એવા આ સંસારસમુદ્રથી મારું નિત્ય રક્ષણ કરનાર આપ જ છો. હું આપને શરણે આવ્યો છું. રાગ વગેરેથી રચાયેલા આ મિથ્યા સંસારમાં તથા મહા વ્યથા આપનાર અને બહુ દુઃખકારક એવા અંતકાળમાં આપ જ મારું રક્ષણ કરજો.

નમો દેવી મહાવિદ્યે નમામિ ચરણો તવ ।
સદા જ્ઞાનપ્રકાશં મે દેહિ સર્વાર્થદે શિવે ॥૨૩॥

હે દેવિ ! આપને નમસ્કાર હો. હે મહાવિદ્યા ! હું આપનાં ચરણોને નમું છું. હે સર્વ પુરુષાર્થ આપનારાં કલ્યાણ મૂર્તિ ! મને સદા જ્ઞાન પ્રકાશ આપો.

ઈતિ શ્રીદેવીભાગવતે મહાપુરાણે તૃતીયસ્કન્ધે ચતુર્થોઽધ્યાયઃ ॥

શ્રી દેવી ભાગવત મહાપુરાણના તૃતીય સ્કંધમાં 'વિષ્ણુ ભગવાને કરેલી દેવીની સ્તુતિ''નામનો અધ્યાય જથો સમાપ્ત.

શ્રી શિવજીકૃત ભુવનેશ્વરી સ્તુતિ

બ્રહ્મોવાચ :

ઈત્યુક્તા વિરતે વિષ્ણૌ દેવદેવે જનાર્દને ।
ઉવાચ શંકરઃ શર્વઃ પ્રણતઃ પુરતઃ સ્થિતઃ ॥૧॥

બ્રહ્માજીએ કહ્યું : એ પ્રમાણે કહી દેવાધિદેવ જનાર્દન ભગવાન જ્યારે બોલતા વિરામ પામ્યા, ત્યારે પ્રણામ કરીને સન્મુખ ઊભેલા શંકર કહેવા લાગ્યા. ૧

શિવ ઉવાચ - યદિ હરિસ્તવ દેવી વિભાવજસ્તદનુ પદ્મજ એવ તવોદ્ભવઃ ।
કિમહમત્ર તવાપિ ન સદ્ગુણઃ સકલલોકવિધૌ ચતુરા શિવે ॥૨॥

શિવજીએ કહ્યું : હે ભગવતી ! જો વિષ્ણુ આપના પ્રભાવથી પ્રકટ થયા છે અને તેમના પછી બ્રહ્માજી પણ આપનાથી જ સંભવ પામ્યા છે, તો પછી સગુણ હું શું આપનાથી પ્રકટ નથી થયો ? સાચે જ હે શિવે ! આપ સર્વ લોકરચનામાં ચાતુર છો (દ્રુતવિલંબિત)×૨

ત્વમસિ ભૂઃ સલિલં પવનસ્તથા ખમપિ વહ્નિગુણશ્ચ તથા પુનઃ ।
જનનિ તાનિ પુનઃ કરણાનિ ચ ત્વમસિ બુદ્ધિમનોડપ્યથહંકૃતિઃ ॥૩॥

હે જનની ! પૃથ્વી, જળ, પવન, આકાશ, અગ્નિ, જ્ઞાનેન્દ્રિયો, કર્મેન્દ્રિયો, બુદ્ધિ, મન તથા અહંકાર પણ આપ જ છો. ૩

ન ચ વિદંતિ વદંતિ ચ યેડન્યથા હરિહરાજકૃતં નિખિલં જગત્ ।
તવ કૃતાસ્ત્રય એવ સદૈવ તે વિરચયંતિ જગત્સચરાચરમ્ ॥૪॥

સમગ્ર જગતને હરિ, હર અને બ્રહ્માએ કર્યું છે, એવું જે કહે છે, તેઓ યથાર્થ નથી જાણતા, કેમકે આપે જ રચેલા તે ત્રણે સ્થાવર, જંગમ સહિત જગતને સદા રચે છે. ૪

અવનિવાયુખવહ્નિજલાદિભિઃ સવિષયૈઃ સગુણૈશ્ચ જગદ્ભવેત્ ।
યદિ તદા કથમદ્ય ચ તત્સ્ફૂટં પ્રભવતીતિ તવાંબ કલામૃતે ॥ ૫॥
ભવસિ સર્વમિદં સચરાચરં ત્વમજવિષ્ણુશિવાકૃતિકલ્પિતમ્ ।
વિવિધવેષવિલાસકુતૂહલૈર્વિરમસે રમસેંડવ યથારુચિ ॥૬॥
સકલલોકસિસૃક્ષુરહં હરિઃ કમલભૂશ્ચ ભવામ યદાંબિકે ।
તવ પદાંબુજપાંસુપરિગ્રહં સમધિગમ્ય તદા નનુ ચક્રિમા॥૭॥

હે અંબ ! શબ્દ, સ્પર્શ આદિ વિષયો તથા ગુણો સહિત એવાં પૃથ્વી, વાયુ,

આકાશ, અગ્નિ, જળ વગેરેથી જો જગત થતું હોય તો અત્યારે આપના ચૈતન્ય અંશ વિના તે કેમ સ્ફુટ થાય? હે અંબ ! બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવરૂપ આકૃતિઓથી કલ્પાયેલું આ સર્વ સ્થાવર જંગમ જગત આપ જ છો, અને આપ પોતાની રુચિ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના વેષોથી વિલાસો કરવાના કુતૂહલો વડે ક્રીડા કરો છો. હે અંબિકે ! વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા સમગ્ર લોકસૃષ્ટિ રચવાની વૃત્તિવાળા અમે, આપણા ચરણકમળ પરાગના અનુગ્રહ અને ભક્તિના બળથી સર્વ કાંઈ કરી શકીએ છીએ. ૫-૭

યદિ દયાર્દ્રમના ન સદાંડબિકે કથમહં વિહિતશ્ચ તમોગુણઃ ।
કમલજશ્ચ રજોગુણસંભવઃ સુવિહિતઃ કિમુ સત્ત્વગુણો હરિઃ ॥૮॥

હે અંબિકે ! આપ સદા દયાર્દ્ર દિલવાળાં ન હો, તો તમોગુણ કાર્યકર્તા હું કેવી રીતે રચાયો હોત ? બ્રહ્મા રજોગુણમાંથી જન્મેલા કેમ થાત ? અને વિષ્ણુ સત્ત્વગુણ યુક્ત શરીરવાળા કેમ બનત? ૮

યદિ ન તે વિષમા મતિરંબિકે કથમિદં બહુધા વિહિતં જગત્ ।
સચિવભૂપતિમૃત્યજનાવૃતં બહુધનૈરધનૈશ્ચ સમાકુલમ્ ॥૯॥

હે અંબિકે ! ભક્તપક્ષપાતી જો આપની બુદ્ધિ ન હોય તો મંત્રી, રાજા, સેવકો વગેરે મનુષ્યોથી યુક્ત અને શ્રીમંત અને નિર્ધન મનુષ્યોથી ભરપૂર આ વિવિધ પ્રકારનું વિશ્વ આપે કેમ રચ્યું ? ૯

તવ ગુણાસ્રય અવ સદા ક્ષમાઃ પ્રકટનાવનસંહરણેષુ વૈ ।
હરિહરદ્રુહિણાશ્ચ ક્રમાત્ત્વયા વિરચિતાસ્રિજગતાં કિલ કારણમ્ ॥૧૦॥
પરિચિતાનિ મયા હરિણા તથા કમલજેન વિમાનગતેન વૈ ।
પથિ ગતૈર્ભુવનાનિ કૃતાનિ વા કથાય કેન ભવાનિ નવાનિ ચ ॥૧૧॥
સૃજસિ પાસિ જગજ્જગદંબિકે સ્વકલયા કિયદિચ્છસિ નાશુતુમ્ ।
રમયસે સ્વપતિં પુરુષં સદા તવ ગતિ ન હિ વિદ્મ વયં શિવે ॥૧૨॥

આપના ત્રણ ગુણો જ નિરંતર ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય કરવામાં સમર્થ છે. તે ત્રણ ગુણોમાંથી જ ત્રણ જગતના રચનાદિના કારણ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશને ક્રમશઃ આપે રચ્યા છે. હે ભવાની ! વિમાનમાં વસેલા વિષ્ણુ ભગવાને તથા બ્રહ્માજી સાથે મેં માર્ગમાં અનેક ભુવન જે નિહાળ્યાં તે આપે નથી રચ્યાં તો તે કોણે બનાવ્યાં છે? તે આપ કહો. હે જગદંબ ! આપ આપના અંશથી જગતને રચો છો, પાળો છો અને કેટલાકનો નાશ કરવા ઇચ્છો છો, તેમજ પોતાના પતિ પુરુષને સદા રમાડો છો. હે ભગવતી શિવે ! અમે આપની ગતિને જાણતા નથી. ૧૦-૧૨

જનનિ દેહિ પદાંબુજસેવનં યુવતિભાવગતાંનપિ નઃ સદા ।
પુરુષતામધિગમ્ય પદાંબુજાદ્વિરહિતાઃ ક્વ લભેમ સુખં સ્ફુટમ્ ॥૧૩॥

ન રુચિરસ્તિ મમાંબ પદાંબુજં તવ વિહાય શિવે ભુવનેષ્વલમ્ ।
નિવસિતું નરદેહમવાપ્ય ચ ત્રિભુવનસ્ય પતિત્વમવાપ્ય વૈ ॥૧૪॥
સુદતિ નાસ્તિ મનાગપિ મે રતિર્યુવતિભાવમવાપ્ય તવાંતિકે ।
પુરુષતા ક્વ સુખાય ભવત્યલં તવ પદં ન યદીક્ષણગોચરઃ ॥૧૫॥

હે જનની ! સ્ત્રી વિગ્રહને પામેલા પણ અમને આપના શ્રીપદામ્બુજની સેવા આપવાની નિરંતર કૃપા કરો, કારણ કે પુરુષપણાને પામીને પણ આપના શ્રી પદામ્બુજથી જો વંચિત થઈએ તો પ્રત્યક્ષ સેવાસુખ ક્યાં પ્રાપ્ત કરીશું ? હે ભગવતી શિવે ! આપના શ્રી પદાંબુજ ત્યજીને, પુરુષ વિગ્રહ પામીને, ત્રિભુવનનું સ્વામિત્વ સંપાદન કરી, ભુવનોમાં ખૂબ નિવાસ કરવાની મને અભિલાષા નથી. હે મનોહર દંતપંક્તિવાળાં ! સ્ત્રી વિગ્રહ મેળવીને આપના સાન્નિધ્યથી જે આનંદ મળશે, તે અન્ય સ્થળે લેશ માત્ર પણ નથી. જો આપના શ્રી પદામ્બુજ દૃષ્ટિગોચર ન થાય, તો પુરુષ વિગ્રહ મેળવીને પણ ક્યાં નિરતિશય સુખ મળવાનું છે ? ૧૩-૧૫

ત્રિભુવનેષુ ભવત્વિયમંબિકે મમ સદૈવ હિ કીર્તિરનાવિલા ।
યુવતિભાવમવાપ્ય પદાંબુજં પરિચિતં તવ સંસૃતિનાશનમ્ ॥૧૬॥
ભુવિ વિહાય તવાંતિકસેવનં ક ઈહ વાંછતિ રાજ્યમકંટકમ્ ।
ત્રુટિરસૌ કિલ યાતિ યુગાત્મતાં ન નિકટં યદિ તેંઽઘ્રિસરોરુહમ્ ॥૧૭॥
તપસિ યે નિરતા મુનયોઽમલાસ્તવ વિહાય પદાંબુજપૂજનમ્ ।
જનનિ તે વિધિના કિલ વંચિતાઃ પરિભવો વિભવે પરિકલ્પિતઃ॥૧૮॥
ન તપસા ન દમેન સમાધિના ન ચ તથા વિહિતૈઃ ક્રતુભિર્યથા ।
તવ પદાબ્જપરાગનિષેવણાદ્ભવતિ મુક્તિરજે ભવસાગરાત્ ॥૧૯॥

હે અંબિકે ! સ્ત્રી વિગ્રહ પ્રાપ્ત કરીને, સંસારનો નાશ કરનારા આપના પદામ્બુજની મેં સેવા કરી. આ મારી નિર્મળ કીર્તિ ત્રણે ભુવનોમાં સદા વિદ્યમાન રહો. આપના સાન્નિધ્યને ત્યજી દઈ આ પૃથ્વી પર નિષ્કંટક રાજ્યને કોણ ઇચ્છે ? આપના ચરણામ્બુજના સાન્નિધ્ય વિનાનો આંખના પલકારા જેટલો ઉત્તમ કાલ પણ યુગ જેવો બની જાય છે. હે જનની! જે નિર્મળ મુનિઓ આપના ચરણામ્બુજની સેવાનો ત્યાગ કરી તપશ્ચર્યામાં તત્પર થયા છે, તેઓ દૈવથી વંચિત થયા છે. તેઓની પાસે તપરૂપી ઐશ્વર્ય હોવા છતાં મોક્ષ ન પામતાં ત્રણ ગુણથી પરાજિત થાય છે. હે અજન્મા ભગવતી! આપના પદકમલ પરાગના સેવનથી જે પ્રકારે સંસારસાગરથી મુક્તિ પામ્યા છે,તે મુક્તિ, તપશ્ચર્યા, ઇંદ્રિયનિગ્રહ, સમાધિ કે આચરેલ અનેકવિધ યજ્ઞોથી થતી નથી.૧૬-૧૯

કુરુ દયાં દયસે યદિ દેવિ માં કથય મંત્રમનાવિલમદ્ભુતમ્ ।
સમભવં પ્રજપન્સુખિતો હ્યહં સુવિશદં ચ નવાર્ણમનુત્તમમ્ ॥૨૦॥
પ્રથમજન્મનિ ચાધિગતો મયા તદધુના ન વિભાતિ નવાક્ષરઃ ।
કથય માં મનુમદ્ય ભવાર્ણાવાજ્જનનિ તારય તારય તારકે॥૨૧॥

હે દેવી ! દયા કરો અને દયા કરો તો નિર્મળ, અદ્ભુત મંત્ર આપ મને કહો. પૂર્વે અતિ નિર્મળ અને સર્વોત્તમ શ્રીનવાર્ણ મંત્રનો જપ કરતાં હું પરમ સુખ પામ્યો હતો. હેજનની! નવ અક્ષરવાળો તે મંત્ર પૂર્વજન્મમાં મેં મેળવ્યો હતો, પરંતુ હાલ તે મંત્રનું વિસ્મરણ થઈ ગયું છે, તો તે હમણાં આપ મને કહો અને હે તારિણી ભગવતી! સંસાર-સાગરમાંથી આપ મને પાર ઉતારો .૨૦,૨૧

બ્રહ્મોવાચ - ઈત્યુક્તા સા તદા દેવી શિવેનાદ્ભુતતેજસા
ઉચ્ચચારાંબિકા મંત્રં પ્રસ્ફુટં ચ નવાક્ષરમ્ ॥૨૨॥
તં ગૃહીત્વા મહાદેવઃ પરાં મુદમવાપ હ ।
પ્રણમ્ય ચરણો દેવ્યાસ્તત્રૈવાવસ્થિતઃ શિવઃ ॥૨૩॥
જપન્નવાક્ષરં મંત્રં કામદં મોક્ષદં તથા ।
બીજયુક્તં શુભોચ્ચારં શંકરસ્તસ્થિવાંસ્તદા ॥૨૪ ॥

બ્રહ્માજી બોલ્યા - અત્યંત તેજોમય ભગવાન શંકરે જ્યારે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી, ત્યારે અંબિકા દેવીએ તે સમયે નવાક્ષર મંત્રનો અત્યંત સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર કર્યો. એટલે તે મંત્ર ગ્રહણ કરીને મહાદેવ પરમ હર્ષ પામ્યા અને દેવીના શ્રી પદામ્બુજને પ્રણામ કરી ત્યાં જ ઊભા રહ્યાં. કામના તથા મોક્ષને આપનારા તે બીજયુક્ત નવાક્ષર મંત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક જપ કરતા ભગવાન શંકર તે વેળા ત્યાં ઊભા હતા.

શ્રીદેવી ભાગવત્ પુરાણમાં તૃતીય સ્કંધમાં શિવકૃત સ્તુતિ સમાપ્ત.

શ્રી બ્રહ્માજીકૃત ભુવનેશ્વરી સ્તુતિ

શ્રી બ્રહ્મોવાચ :

ન વેદાસ્ત્વામેવં કલયિતુમિહાસન્નપટવો યતસ્તે નોચુસ્ત્વાં સકલજનધાત્રીમાવિકલામ્ ।
સ્વધા સ્વાહામૂતા સકલમખહોમેષુ વિહિતા સદા ત્વં સર્વજ્ઞા જનનિ ખલુ જાતા ત્રિભુવને ॥૧॥

બ્રહ્માજી બોલ્યા : હે જનની! વેદો પણ આપને યથાર્થ રીતે જાણવામાં સમર્થ નથી થયા, કારણ કે, સમગ્ર લોકજનની અને સંપૂર્ણ સ્વરૂપવાળા આપનું યજ્ઞાદિ સકામ ક્ષુદ્ર કર્મોમાં સંપૂર્ણ નિરૂપણ કર્યું નથી. તેમ છતાં વેદોને આપનું સર્વથા જ્ઞાન નથી, એમ પણ નથી, કારણ કે, વેદોએ સમગ્ર યજ્ઞ સંબંધી હોમ કર્મમાં સ્વાહારૂપ આપના એક અંશાત્મક સ્વરૂપનું વિધાન કર્યું છે, પરંતુ આપ ત્રિભુવનમાં સર્વજ્ઞ અને સર્વોત્કૃષ્ટ છો, આપ વેદોથી પણ પર છો, તેથી પૂર્ણ સ્વરૂપે વર્ણવી નથી શકાતાં. (શિખરિણી)

કર્તાઽહં પ્રકરોમિ સર્વમખિલં બ્રહ્માંડમત્યદ્ભુતં
કોઽન્યોઽસ્તીહ ચરાચરે ત્રિભુવને મત્તઃ સમર્થ પુમાન્ ।
ધન્યોઽસ્મ્યત્ર ન સંશયઃ કિલ યદા બ્રહ્માઽસ્મિ લોકાતિગો
મગ્નોઽહં ભવસાગરે પ્રવિતતે ગર્વાભિવેશાદિતિ ॥૨॥
અદ્યાહં તવ પાદપંકજપરાગાદાનગર્વેણ વૈ
ધન્યોઽસ્મીતિ યથાર્થવાદનિપુણો જાતઃ પ્રસાદાચ્ચ તે ।
યાચે ત્વાં ભવભીતિનાશચતુરાં મુક્તિપ્રદાં ચેશ્વરીં
હિત્વા મોહકૃતં મહાતિનિગડં ત્વદ્ભક્તિયુક્તં કુરુ ॥૩॥

"હું કર્તા છું, અત્યંત વિલક્ષણ, અખિલ બ્રહ્માંડને રચું છું. આ સચરાચર ત્રિભુવનમાં મારા જેવો સમર્થ અન્ય ક્યો પુરુષ છે ? હું ધન્ય છું, એમાં સંશય નથી, કારણ કે, હું સર્વ લોકમાં શ્રેષ્ઠ એવા બ્રહ્મા છું." આવા ગર્વના આવેશથી હું વિશાળ ભવસાગરમાં ડૂબી ગયો હતો, પણ આજે આપની કૃપાથી આપના પદપંકજ પરાગના ગ્રહણ કરવાના ગર્વથી જ અવશ્ય એવી યથાર્થ વાર્તા કહેવામાં નિપુણ બન્યો છું, તે આપના જ અનુગ્રહનું ફળ છે. ભયભયનો વિનાશ કરવામાં દક્ષ અને મુક્તિપ્રદાનમાં નિપુણ, આપ પરમેશ્વરીને હું યાચના કરું છું કે મોહથી મહા દુઃખદાયક બનેલી બેડીનું બંધન દૂર કરો અને મને આપની ભક્તિમાં જોડાયલો કરો.(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

અતોઽહં ચ જાતો વિમુક્તઃ કથં સ્યાં સરોજાદમેયાત્ત્વદાવિષ્કૃતાદ્વૈ।
તવાજ્ઞાકરઃ કિંકરોઽસ્મીતિ નૂનં શિવે પાહિ માં મોહમગ્નં ભવાબ્ધૌ ॥૪॥

હે શિવ ભગવતી ! આપે રચેલા આ અમાપ કમળથી જ્યારે હું ઉત્પન્ન થયો, ત્યારે જ 'હું આમાંથી મુક્ત કેવી રીતે થઈશ ? આવી ચિંતાથી ભરેલો હતો. પણ હવે તો હું આપનો આજ્ઞાંકિત કિંકર છું,માટે ભવસાગરમાં મોહથી ડૂબતો મને બચાવો.

(વંશસ્થ)

ન જાનંતિ યે માનવાસ્તે વદન્તિ પ્રભું માં તવાદ્યં ચરિત્રં પવિત્રમ્ ।
યજંતીહ યે યાજકાઃ સ્વર્ગકામા ન તે તે પ્રભાવં વિદંત્યેષ કામમ્ ॥૫॥

જે મનુષ્યો આપના પાવન અને સનાતન ચરિત્રને નથી જાણતા, તેઓ મને પ્રભુ કહે તે, અને જેઓ આપના પ્રભાવને સારી રીતે નથી જાણતા, તે યાજ્ઞિકો જ સ્વર્ગની ઈચ્છાવાળા થઈને આ પૃથ્વી પર યજ્ઞાદિ દ્વારા અન્ય દેવોને પૂજે છે.

ત્વયા નિર્મિતોઽહં વિધિત્વે વિહારં વિકર્તુ ચતુર્ધા વિધાયાદિસર્ગમ્ ।
અહં વેદ્મિ કોઽન્યો વિવેદાદિમાયે ક્ષમસ્વાપરાધં ત્વહંકારજં મે ॥૬॥

હે આદ્યશક્તિ ! અંડજ, સ્વેદજ, જરાયુજ અને ઉદ્‌ભિજ્જ-એવા ચાર પ્રકારના સર્ગનું નિર્માણ કરી વિહાર કરવા માટે આપે મને બ્રહ્માપદે નિયુક્ત કરેલ છે. જ્યારે હું તો એમ જ જાણું છું કે મારા વિના આવા સર્જનને બીજો કોણ જાણે છે ? આ અહંકારથી ઉત્પન્ન થયેલો મારો અપરાધ ક્ષમા કરો.

શ્રમં યેઽષ્ટધા યોગમાર્ગે પ્રવૃત્તાઃ પ્રકૃર્વંતિ મૂઢાઃ સમાધૌ સ્થિતા વૈ।
ન જાનંતિ તે નામ મોક્ષપ્રદં વા સમુચ્ચરિતં જાતુ માતર્મિષેણ ॥૭॥

હે માતા ! કોઈ પ્રસંગે, કોઈ નિમિત્તથી પણ બોલાયેલ આપનું નામ મોક્ષ આપનાર થાય છે. આમ જેઓ જાણતા નથી. તે મૂઢ લોકો અષ્ટાંગ યોગની સાધનામાં પ્રવૃત્ત થઈ સમાધિ સાધનામાં પરિશ્રમ કર્યાં કરે છે.

વિચારે પરે તત્ત્વસંખ્યાવિધાને પદે મોહિતા નામ તે સંવિહાય ।
ન કિં તે વિમૂઢા ભવાબ્ધૌ ભવાનિ ત્વમેવાસિ સંસારમુક્તિપ્રદા વૈ ॥૮ ॥

હે ભવાની ! આપના નામને ત્યજીને જેઓ તત્ત્વોની સંખ્યા ગણવાના કાર્યમાં ઊંડા વિચારમાં નિમગ્ન બને છે, શું તેઓ સંસારસાગરમાં અતિ અણસમજુ નથી લાગતા ? કારણ કે સંસારથી મુક્તિ આપનારાં આપ જ છો, તો પછી આપને ભજે તો કેવું સારું !

પરં તત્ત્વવિજ્ઞાનમાંધૈર્જનૈર્યૈરજે ચાનુભૂતં ત્યજંત્યેવ તે કિમ્ ।
નિમેષાર્ધમાત્રં પવિત્રં ચરિત્રં શિવા ચાંબિકા શક્તિરીશેતિ નામ ॥૯॥

હે અજન્મા દેવી ! જે આદિકાળના લોકોએ પરમ તત્ત્વવિજ્ઞાન અનુભવ્યું છે,

તેઓ પણ હે અંબ! અર્ધ નિમેષકાળ માત્ર આપના પવિત્ર ચરિત્રનું પાન કરે છે, તો તેઓ શિવે ! અંબિકે ! શક્તિ ! ઈશ્વરી ! એવાં આપના નામનું જ રટણ કરે છે.

ન કિં ત્વં સમર્થાઽસિ વિશ્વં વિધાતું દશૈવાશુ સર્વં ચતુર્ધા વિભક્તમ્ ।
વિનોદાર્થમેવં વિધિં માં વિધાયાદિસર્ગે કિલેદં કરોપીતિ કામમ્॥૧૦॥

ચાર પ્રકારે વિભક્ત આ સમગ્ર વિશ્વને કેવળ દૃષ્ટિથી જ સત્વર ઉત્પન્ન કરવા શું આપ સમર્થ નથી? છતાં આદિ સૃષ્ટિમાં કેવળ વિનોદ માટે આપ મને બ્રહ્મા બનાવીને મારા દ્વારા યથેષ્ટ આ વિશ્વને રચો છો.

હરિઃ પાવકઃ કિં ત્વયાઽસૌ મધોર્વા તથા કૈટભાદ્રક્ષિતઃ સિંધુમધ્યે।
હરઃ સંહૃતઃ કિં ત્વયાઽસૌ ન કાલે કથં મે ભ્રુવોર્મધ્યદેશાત્સ જાતઃ ॥૧૧॥

જલમાં મધુ-કૈટભ દાનવોથી આપે રક્ષા કરી છે તે શ્રી વિષ્ણુ શું સૃષ્ટિના પાલક છે ? વળી આ રુદ્રનો આપે પ્રલયકાળે ઉપસંહાર નહોતો કર્યો ? જો સંહાર ન કર્યો હોત તો મારી.ભ્રૂકુટિના મધ્યપ્રદેશમાંથી તે કેમ જન્મ્યા ? માટે ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય આપ જ કરો છો.

ન તે જન્મ કુત્રાપિ દૃષ્ટં શ્રુતં વા કૃતઃ સંભવસ્તે ન કોઽપીહ વેદ ।
કિલાદ્યાઽસિ શક્તિસ્ત્વમેકા ભવાનિ સ્વતંત્રૈઃ સમસ્તૈરતો બોધિતાઽસિ ॥૧૨॥

અમે આપનો જન્મ ક્યાંય નથી જોયો કે નથી સાંભળ્યો. આપની ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થઈ છે, એમ આ લોકમાં કોઈ પણ જાણતું નથી. માટે હે ભવાની ! આપ આદ્યશક્તિ છો અને તેથી જ સમસ્ત વેદોએ આપને મુખ્ય જણાવ્યા છે.

ત્વયા સંયુતોઽહં વિકર્તું સમર્થો હરિસ્ત્રાતુમંબ ત્વયા સંયુતશ્ચ ।
હરઃ સંપ્રહર્તુ ત્વયૈવેહ યુક્તઃ ક્ષમા નાદ્ય સર્વે ત્વયા વિપ્રયુક્તાઃ ॥૧૩॥

હે માતા ! આપના જ સદ્યોગથી હું સૃષ્ટિ કરવા સમર્થ છું. આપના સદ્યોગથી શ્રી વિષ્ણુ રક્ષણ કરવા સમર્થ છેં અને આપના જ સહકારથી રુદ્ર સંહાર કરવા સમર્થ છે, પણ આપનાથી વિમુક્ત બનેલા અમે સર્વે કંઈ કરવાને સમર્થ નથી.

યથાઽહં હરિઃ શંકરઃ કિં તથાઽન્યે ન જાતા ન સંતીહ નો વાઽભવિષ્યન્ ।
ન મુહ્યંતિ કેઽસ્મિસ્ત્વાત્યંતચિતિ તે વિનોદે વિવાદાસ્પદેઽલ્પાશયાનામ્ ॥૧૪॥

હું, વિષ્ણુ અને શંકર જેવા છીએ તેવા બીજાઓ શું નથી જન્મ્યા? હાલમાં શું નથી ? અને ભવિષ્યમાં શું નહિ થાય ? અલ્પ બુદ્ધિવાળાઓને વિવાદનું સ્થાન અને અતિ અદ્ભુત આપના આ વિનોદમાં કોણ મોહ પામતા નથી ?

અકર્તા ગુણસ્પષ્ટ અવાદ્યદેવો નિરીહોઽનુપાધિઃ સદૈવાકલશ્ચ ।
તથાઽપીશ્વરસ્તે વિતીર્ણં વિનોદં સુસંપશ્યતીત્યાહુરેવં વિધિજ્ઞાઃ ॥૧૫॥

જો ઈશ્વર સદા અકર્તા, નિગુર્ણ, અસ્પષ્ટ, નિષ્ક્રિય, ઉપાધિરહિત અને અખંડ

જ છે, તે આદિ દેવ પણ આપના વિસ્તારેલા વિનોદને સારી રીતે જોયા કરે છે,એમ શાસ્ત્ર જાણનારાઓ કહે છે.

દૃષ્ટાદષ્ટવિભેદેઽસ્મિન્પ્રાકતવત્તો વૈ પુમાન્પરઃ ।
નાન્યઃ કોઽપિ તૃતીયોઽસ્તિ પ્રમેયે સુવિચારિતે ॥૧૬॥
ન મિથ્યા વેદવાક્યં વૈ કલ્પનીયં કદાચન ।
વિરોધોઽયં મયાઽત્યંતં હૃદયે તુ વિશંકિતઃ ॥૧૭॥
એકમેવાદ્વિતીયં યદ્બ્રહ્મ વેદા વદંતિ વૈ ।
સા કિં ત્વં વાઽપ્યસૌ વા કિ સંદેહં વિનિવર્તય ॥૧૮॥

પ્રમાણસિદ્ધ પદાર્થો જ્યારે યથાર્થ રીતે વિચારાય છે, ત્યારે દશ્ય અને અદશ્ય એવા બે ભેદવાળા આ સંસારમાં આપનાથી પ્રથમ એક પર પુરુષ અને બીજાં આપ- એમ બે પદાર્થો સિદ્ધ થાય છે. આ બે પદાર્થોથી જુદો ત્રીજો કોઈપણ પદાર્થ નથી. કારણ કે, શ્રુતિવાક્ય છે કે એકમેવા-દ્વિતીયં બ્રહ્મ, નેહ નાનાસ્તિ કિંચન - એક જ અદ્વિતીય બ્રહ્મ છે, આ જગતમાં ભિન્ન ભિન્ન કંઈ છે નહિ. આ શ્રુતિ મિથ્યા તો ન જ હોય. આમ વેદ એક જ વસ્તુ કહે છે અને અનુભવથી બે જણાય છે. તેથી આ વિરોધ જોતા હૃદયમાં અત્યંત શંકા થાય છે કે શ્રુતિવાક્ય સત્ય કે અનુભવ સત્ય ? વેદો તો એમ જ કહે છે કે, 'બ્રહ્મ એક જ અદ્વિતીય છે.'' તો તે બ્રહ્મ શું આપ છો કે આ પરપુરુષ છે ? આ સંદેહને આપ દૂર કરો.

નિઃસંશયં ન મે ચેતઃ પ્રભવત્ય વિશંકિતમ્ ।
દ્વિત્વૈકત્વવિચારેઽસ્મિન્નિમગ્નં ક્ષુલ્લકં મનઃ ॥૧૯॥
સ્વમુખેનાપિ સંદેહં છેત્તુમર્હસિ મામકમ્ ।
પુણ્યયોગાચ્ચ મે પ્રાપ્તા સંગતિસ્તવ પાદયોઃ ॥૨૦॥

ખરેખર, મારુ ચિત્ત શંકારહિત થતું નથી અને આ ક્ષુદ્ર મન દ્વૈત તથા અદ્વૈતના વિચારમાં ડૂબ્યું જ રહે છે. માટે મારા આ સંદેહનું સ્વમુખે જ નિવારણ કરો. આપના ચરણનો સમાગમ મને પુણ્યયોગથી પ્રાપ્ત થયેલ છે.

પુમાનસિ ત્વં સ્ત્રી વાઽસિ વદ વિસ્તરતો મમ ।
જ્ઞાત્વાઽહં પરમાં શક્તિ મુક્તઃ સ્યાં ભવસાગરાત્ ॥

આપ પુરુષ છો કે સ્ત્રી છો ? તે મને વિસ્તારથી કહો. આપની પરમશક્તિને જાણી હું સંસારસાગરથી મુક્ત થાઉં છું.

(શ્રીદેવી ભાગવત મહાપુરાણમાં તૃતીય સ્કંધમાં બ્રહ્માકૃત સ્તુતિ સમાપ્ત)

શ્રી ભુવનેશ્વરી મંત્રગર્ભ સહસ્ત્રનામ સ્તોત્ર

શ્રી ભૈરવ ઉવાચ :

દેવિ ! તૃષ્ટોઽસ્મિ સેવાભિસ્ત્વદ્ -રૂપેણ ચ ભાષયા ।
મનોઽભિલષિતં કિઞ્ચિદ્,વરં વરય સુવ્રતે ॥૧॥

શ્રીભૈરવ બોલ્યા - હે દેવી ! તમારી વાર્તાલાપ રૂપી સેવાથી હું પ્રસન્ન છું. એટલે હે સુવ્રતે! અભીષ્ટ વર માંગો(૧)

શ્રી દેવ્યુવાચ :

તુષ્ટોઽસિ યદિ મે દેવ ! વર-યોગ્યાસ્મ્યઽહં યદિ।
વદ મે ભુવનેશ્ર્યાઃ, મંત્ર નામ-સહસ્ત્રકમ્॥૨॥

શ્રીદેવીએ કહ્યુંઃ હે દેવ ! જો મારા પર આપ પ્રસન્ન થયા હોવ અને જો હું વરદાન પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય હોઉં, તો મને ભુવનેશ્વરીના સહસ્ત્રનામ બતાવો.

શ્રી ભૈરવ ઉવાચ :

તવ ભક્ત્યા બ્રવીમ્યદ્ય,દેવ્યા નામ-સહસ્ત્રકમ્।
મંત્ર-ગર્ભચતુવર્ગ- ફલદં મન્ત્રિણાં કલૌ ॥૩॥
ગોપનીયં સદા ભક્ત્યા, સાધકૈશ્ચ સુ-સિદ્ધયે ।
સર્વ-રોગ-પ્રશમનં, સર્વ-શત્રુ-ભયાવહમ્ ॥૪॥
સર્વોત્પાત -પ્રશમનં ,સર્વ-દારિદ્રય-નાશનમ્,
યશસ્કરં શ્રી-કરં ચ, પુત્ર-પૌત્ર-વિવર્દ્ધનમ્ ।
દેવેશિ! વેત્સિ ત્વદ ભક્ત્યા, ગોપનીયં પ્રયત્નતઃ ॥૫॥

શ્રી ભૈરવ બોલ્યા -તમારી ભક્તિથી આજે હું દેવીના સહસ્ર નામ બતાવું છું, જે મંત્ર ગર્ભિત છે અને કળિયુગમાં મંત્ર સાધકોને ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ-આ ચારેય વર્ગના ફળ આપનારાં છે. સાધકોને ઉત્તમ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સદા ભક્તિપૂર્વક અને ગુપ્ત રાખવા જોઈએ. એ સર્વ રોગોને શાંત કરે છે, સમસ્ત શત્રુઓને માટે ભયદાયક છે. સર્વ ઉપદ્રવોના શામક છે, સર્વ પ્રકારની દરિદ્રતાના નાશક છે, યશદાયક છે, લક્ષ્મીપ્રદ છે અને પુત્ર-પૌત્રની વૃદ્ધિ કરનારાં છે. હે દેવેશિ ! ભક્તિપૂર્વક જાણો અને પ્રયત્નપૂર્વક ગુપ્ત રાખો (૩-૫)

વિનિયોગ :

અસ્ય નામ્નાં સહસ્ત્રસ્ય, ઋષિઃભૈરવ ઉચ્યતે, પંક્તિ-શ્છન્દઃ સમાખ્યાતા,

દેવતા ભુવનેશ્વરી । હ્રીં બીજં શ્રીં ચ શક્તિઃ સ્યાત્, ક્લીં કીલકમુદાહૃતમ્, મનોઽભિલાષ-સિદ્ધયર્થં, વિનિયોગઃપ્રકીર્તિતઃ ॥

ઉપરોક્ત વિનિયોગ કર્યા પછી, ઋષ્યાદિ ન્યાસ કરવા આ પ્રમાણે -

શ્રી ભૈરવ-ઋષયે નમઃ શિરસિ । પંક્તિશ્છન્દસે નમઃ મુખે । શ્રી ભુવનેશ્વરી-દેવતાયૈ નમઃ હૃદિ । હ્રીં બીજાય નમઃહૃદિ। શક્તયે નમઃ નાભૌ । ક્લીં કલીકાય નમઃ પાદયોઃ મનોઽભિલાષ - સિદ્ધયર્થં પાઠેં વિનિયોગાય નમઃસર્વાંગે ॥

આ પછી સહસ્ત્ર નામનો પાઠ કરવો. નીચે પ્રમાણે -

॥ મંત્ર-ગર્ભ-નામ-સહસ્ત્રકમ્ ॥

ૐ હ્રીં શ્રી જગદીશાનિ, હ્રીં-શ્રીં-બીજા જગત્-પ્રિયા ।
ૐ શ્રીં જય-પ્રદા ૐ હ્રીં, જયા હ્રીં જય-વર્દ્ધિની ॥૧॥
ૐ હ્રીં શ્રીં વાં જગન્માતા, શ્રીં ક્લીં જગદ્-વર-પ્રદા ।
ૐ શ્રીં જું જટિની હ્રીં ક્લીં જયદા શ્રી જગન્ધરા ॥૨॥
ૐ ક્લીં જ્યોતિષ્મતી ૐ જું, જનની શ્રીં જરાતુરા ।
ૐ સ્ત્રીં જું જગતીં હ્રીં શ્રીં, જપ્યા ૐ જગદાશ્રયા ॥૩॥
ૐ શ્રીં જૂં સઃ જગન્માતા, ૐ જૂં જગત્ - ક્ષયઙ્કરી ।
ૐ શ્રી ક્લીં જાનકી સ્વાહા, શ્રીં ક્લીં હ્રીં જાત-રૂપિણી ॥ ૪॥
ૐ શ્રી-ક્લીં જાપ્ય-ફલદા, ૐ જૂં સઃજન-વલ્લભા ।
ૐ શ્રી ક્લીં જનનીતિજ્ઞા, ૐ શ્રીં જન-ત્રયેષ્ટદા। ૫ ॥
ૐ શ્રી ક્લીં કમલ-પત્રાક્ષી, ૐ શ્રીંક્લીં હ્રીં ચ કામિની ।
ૐ ગૂં ઘોર - રવા ૐ શ્રી ઘોર-રૂપા હસૌઃગતિઃ॥૬॥
ૐ ગં ગણેશ્વરી ૐ શ્રી, શિવ-વામઙ્ગ-વાસિની ।
ૐ શ્રીં શિવેષ્ટદા સ્વાહા, ૐ શ્રીં શીતાતપ-પ્રિયા ॥૭॥
ૐ શ્રીં ગૂં-ગણ-માતા ચ, ૐ શ્રી ક્લીં ગુણિ-રાગિણી ।
ૐ ગણેશ-માતા ચ, ૐ શ્રીં શઙ્કર-વલ્લભા ॥૮॥
ૐ શ્રીંક્લીં શીતલાઙ્ગી શ્રીં, શીતલા શ્રીં શિવેશ્વરી ।
ૐ શ્રીંક્લીંગ્લૌં ગજ-રાજસ્થા, ૐ શ્રીં ગીં ગૌતમી તથા ॥૯॥
ૐ ઘાં ઘુર-ઘુર-નાદા ચ, ૐ ગીં ગીત-પ્રિયા હસૌઃ
ઘારિણી ગીં ઘટાન્તઃ સ્થા, ૐ ગીં ગન્ધર્વ-સેવિતા ॥૧૦॥
ૐ ગૌં શ્રી ગો-પતિ સ્વાહા, ૐ ગીં ગૌં ૐ ગણ-પ્રિયા ।
ૐ ગીં ગોષ્ઠી હસૌઃ ગોપ્યા, ૐ ગીં ધર્માંશુ-લોચના ॥૧૧॥

ૐ ગીં ગન્ત્રી હસૌઃ ઘણ્ટાં, ૐ ઘં ઘણ્ટા રવાકુલા ।
ૐ ઘ્રીં શ્રીં ઘોર-રૂપા ચ, ૐ શ્રીં ગીં શ્રીં ગરુડી હસૌઃ ॥૧૨॥
ગણ્યા ગીં હસૌઃ ગુર્વી, ૐ શ્રી ઘોર-દ્યુતિસ્તથા ।
ૐ શ્રીં ગીં ગણ-ગન્ધર્વ- સેવતાઙ્ગી ગરીયસી ॥૧૩॥
ૐ શ્રી ગાથ હસૌઃ ગોપ્ત્રી, ૐ ગીં ગણક-સેવિતા ।
ૐ ગુણ-મતિ સ્વાહા, શ્રી ક્લીં ગૌરી હસૌઃ ગદા ॥૧૪॥
ૐ શ્રીં ગીં ગૌર-રૂપા ચ, ૐ ગીં ગૌર-સ્વરા તથા ।
ૐ શ્રી ગીં ક્લીં ગદા-હસ્તા, ૐ ગીં ગોંદા હસૌઃ પયઃ ॥૧૫॥
ૐ શ્રીં ક્લી ગમ્યારૂપા ચ, ૐ અગમ્યા હસૌઃ વનમ્ ।
ૐ શ્રીં ગીં ઘોર-વદના, ઘોરાકારા હસૌઃ પયઃ ॥૧૬॥
ૐ હ્રીં શ્રીક્લીં કોમલાઙ્ગી ચ, ૐ ક્રી કાલ-ક્ષયઙ્કરી ।
ૐ ક્રીં કર્પટ-હસ્તા ચ, ક્રીં હૂં કાદમ્બરી હસૌઃ ॥૧૭॥
ક્રીં શ્રીં કનક-વર્ણા ચ, ૐ ક્રીં કનક-ભૂષણા ।
ૐ ક્રીંકાલી હસૌઃ કાન્તા, ક્રીંહૂં કારુણ્ય -રૂપિણી ॥૧૮॥
ક્રીંશ્રીં કૂટ-પ્રિયા ક્રીં હૂં, ત્રિકૂટા ક્રીં કુલેશ્વરી ।
ૐ ક્રીં કમ્બલ-વસ્ત્રા ચ, ક્રીં પીતામ્બર-સેવિતા ॥૧૯॥
ક્રીં શ્રી કુલ્યા હસૌઃ કીર્તિઃ ક્રીં શ્રી ક્લી ક્લેશ-હારિણી ।
ૐ ક્રીં કૂટાલયા ક્રીં હ્રીં, કૂટ-કર્ત્રી હસૌઃ કુટીઃ ॥૨૦॥
ૐ શ્રીંક્લીં કામ-કમલા, ક્લીંશ્રી કમલા ક્રીં ચ કૌરવી ।
ક્રીં શ્રી કરૂરવા હ્રીં શ્રીં, હાટકેશ્વર-પૂજિતા ॥૨૧॥
ૐ હ્રાંરાં રમ્ય-રૂપા ચ, ૐ શ્રીં ક્રીં કાઞ્ચનાં ગદા ।
ૐ ક્રીં શ્રી કુણ્ડલી ક્રીં હૂં, કારા-બન્ધન-મોક્ષદા ॥૨૨॥
ૐ ક્રીં કુરા હસૌઃ ક્લૌ બ્લૂ, ૐ ક્રી કૌરવ-મર્દિની ।
ૐ શ્રીં કટુ હસૌઃ કુણ્ટી, ૐ શ્રીં કુષ્ઠ-ક્ષયઙ્કરી ॥૨૩॥
ૐ શ્રીં ચકોરકી કાન્તા, ક્રીં શ્રીં કપાલિની પરા ।
ૐ શ્રી ક્રીં કાલિકા કામા, ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં કલઙ્કિતા ॥૨૪॥
ક્રીં શ્રીં ક્લી ક્રીં કઠોરાઙ્ગી, ૐ શ્રીં કપટ-રૂપિણી ।
ૐ ક્રીં કામવતી ક્રીં શ્રી, કન્યા ક્રીં કાલિકા હસૌઃ ॥૨૫॥
સ્મશાન-કાલિકા શ્રીં ક્લીં, ૐ શ્રીં ક્રીંશ્રી કુટિલાલકા ।
ૐ ક્રીં શ્રીં કુટિલ-ભૂશ્ચ, ક્રીં હૂં કુટિલ-રૂપિણી ॥૨૬॥

ૐ ક્રીં કમલ-હસ્તા ચ, ક્રૂં કુણ્ટી ૐ ક્રીં કૌલિની ।
ૐ શ્રીક્લીં કણ્ઠ-મધ્યસ્થા, ક્રીંક્લીં કાન્તિ-સ્વરૂપિણી ॥૨૭॥
ૐ ક્રીં કાર્ત-સ્વરૂપા ચ, ૐ ક્રીં કાત્યાયની હસૌઃ ।
કલાવતી હસૌઃ કામ્યા, ક્રીં કલા- નિધોશેશ્વરી ॥૨૮॥
ૐ ક્રીં શ્રીં સર્વ-મધ્યસ્થા, ૐ ક્રીં સર્વેશ્વરી પયઃ ।
ૐ ક્રીં હૂં ચક્ર-મધ્યસ્થા, ૐ ક્રીં શ્રી ચક્ર-રૂપિણી ॥૨૯॥
ૐ ક્રીંહૂં ચં ચકોરાક્ષી, ૐ ચં ચન્દન-શીતલા ।
ૐ ચં ચર્મામ્બરા હૂં ક્રીં, ચારુ-હાસા હસૌઃ ચ્યુતા ॥૩૦॥
ૐ શ્રી ચૌર-પ્રિયા હૂં ચ, ચાર્વઙ્ગી શ્રીં ચલાડચલા ।
ૐ શ્રીં હૂં કામ-રાજયેષ્ટા, કુલિની ક્રીં હસૌઃ કૂહૂ ॥૩૧॥
ૐ ક્રીં ક્રિયા કુલાચારા, ક્રીં ક્રીં કમલ - વાસિની।
ૐ ક્રીં હેલાઃ હસૌઃ લીલાઃ, ૐ ક્રીં કાલ-વિલાસિની ॥ ૩૨॥
ૐ ક્રીં કાલ-પ્રિયા હૂં ક્રીં, કાલ-રાત્રી હસૌઃ બલા ।
ૐ ક્રીંશ્રી શશિ-મધ્યસ્થા, ક્રીંશ્રીં કન્દર્પ-લોચના ॥૩૩॥
ૐ ક્રીં શીતાંશુ-મુકુટા, ક્રીં શ્રીં સર્વ-વર-પ્રદા ।
ૐ શ્રીં શ્યામામ્બરા સ્વાહા, ૐ શ્રી શ્યામલ-રૂપિણી ॥૩૪॥
ૐ શ્રીં ક્રીં શ્રીં સતી સ્વાહા, ૐ ક્રીં શ્રીધર-સેવિતા ।
ૐ શ્રી રુક્ષા હસૌઃ રમ્ભા, ૐ ક્રીં રસ-વર્તિ-પથા ॥૩૫॥
કુણ્ડ-ગોલ-પ્રિયકરી, હ્રીં શ્રીં ૐ ક્લીં કુ-રૂપિણી ।
ૐ શ્રીં સર્વા-હસૌઃ તૃપ્તિઃ, ૐ શ્રીં તારા હસૌઃ ત્રયા ॥૩૬॥
ૐ શ્રીં તારણ્ય-રૂપા ચ, ૐ ક્રીં ત્રિ-નયના પય ।
ૐ શ્રીં તામ્બૂલ -રક્તાસ્યા , ૐ ક્રીં ઉગ્ર-પ્રભા તથા ॥૩૭॥
ૐ શ્રીં ઉગ્રેશ્વરી સ્વાહા, ૐ શ્રી ઉગ્ર-રવાકુલા ।
ૐ ક્રીં ચ સર્વ ભૂષાઢ્યા, ૐ શ્રીં ચમ્પક-માલિની ॥૩૮॥
ૐ શ્રી ચમ્પક વલ્લી ચ, ૐ હ્રીં શ્રીં ચચ્યુતાલયા ।
ૐ શ્રી દ્યુતિ - મતિ સ્વાહા, ૐ શ્રીદેવ-પ્રસૂઃ પયઃ॥૩૯॥
ૐ શ્રી દૈત્યારિ-પૂજા ચ, ૐ ક્રીં દૈત્ય-વિમર્દિની ।
ૐ શ્રીં દ્યુ-મણિ-નેત્રા ચ, ૐ શ્રીં દમ્ભ-વિવર્જિતા ॥૪૦॥
ૐ શ્રી દારિદ્રય-રાશિઘ્ની, ૐ શ્રીં દામોદર-પ્રિયા ।
ૐ ક્લીં દર્પાપહા સ્વાહા, ૐ ક્રીં કન્દર્પ-લાલસા ॥૪૧॥

ૐ ક્રીં કરીર-વૃક્ષસ્થા, ૐ ક્રીં હૂઙ્કારિ-ગામિની ।
ૐ ક્રીં શુકાત્મિકા સ્વાહા, ૐ ક્રીં શુક-કરા તથા ।।૪૨।।
ૐ શ્રી શુક-શ્રુતિઃ શ્રીંક્લીં, શ્રીં હ્રીં શુક-કવિત્વ-દા ।
ૐ ક્રીં શુક-પ્રસૂ સ્વાહા, ૐ શ્રીં ક્રીં શવ-ગામિની ।।૪૩।।
ૐ શ્રીં રક્તામ્બરા સ્વાહા ૐ ક્રીં પીતામ્બરાર્ચિતા ।
ૐ શ્રીક્રીં સ્મિત-સંયુક્તા, ૐ શ્રીંક્રીંસૌઃ સ્મરા પુરા ।।૪૪।।
ૐ શ્રીં ક્રીં હૂં ચ સ્મેરાસ્યા, ૐ શ્રીં સ્મર-વિવર્દ્ધિની ।
ૐ શ્રીં સર્પાકુલા સ્વાહા, ૐ સર્વોપ-વેશિની ।।૪૫।।
ૐ ક્રીં સૌઃ સર્પ-કન્યા ચ, ૐ ક્રીં સર્પાસન-પ્રિયા।
સૌઃ સૌઃ ક્લીં સર્વ-કુટિલા, ૐ શ્રીં સુરાસુરાર્ચિતા ।।૪૬।।
ૐ શ્રી સુરારિ - મથિની, ૐ શ્રીં સુરિ-જન-પ્રિયા ।
ઍં સૌઃ સૂર્યેન્દુ-નયના,ઍં ક્લીં સૂર્યાયુત -પ્રભા ।।૪૭।।
ઍં શ્રીં ક્લીં સુર-સેવ્યા ચ, ૐ શ્રીં સર્વેશ્વરી તથા ।
ૐ શ્રીં ક્ષેમ-કરી સ્વાહા, ૐ ક્રીં હૂં ભદ્ર-કાલિકા।।૪૮।।
ૐ શ્રી શ્યામા હસૌઃસ્વાહા, ૐ શ્રી હ્રીં શર્વરી-સ્વાહા ।
ૐ શ્રીં ક્લીં શર્વરી તથા, ૐ શ્રીક્લીં શાન્ત-રૂપિણી ।।૪૯।।
ૐ ક્રીં શ્રીં શ્રીધરેશાનિ, ૐ શ્રીં ક્લીં શાસિની તથા ।
ૐ ક્લીં શિતિર્હસૌઃ શૌરી, ૐ શ્રીંક્લીં શારદા તથા ।।૫૦।।
ૐ શ્રીં હ્રીં શારિકા સ્વાહા, ૐ શ્રી શાકમ્ભરી તથા ।
ૐ શ્રીક્લીં શિવ-રૂપા ચ, ૐ શ્રીંક્લીં કામ-ચારિણી ।।૫૧।।
ૐ યં યજ્ઞેશ્વરી સ્વાહા, ૐ શ્રી યજ્ઞ-પ્રિયા સદા ।
ઍં ક્લીં યં યજ્ઞ-રૂપા ચ, ૐ શ્રીં યં યજ્ઞ-દક્ષિણા ।।૫૨।।
ૐ શ્રીં યજ્ઞાર્ચિતા સ્વાહા, ૐ યં યાજ્ઞિક-પૂજિતા ।
શ્રીં હ્રીં યં યજમાન-સ્ત્રી, ૐ શ્રી યજ્વા હસૌઃ વધૂઃ ।।૫૩।।
શ્રીં વાં બટુક-પૂજિતા, ૐ શ્રીં વરૂથિની સ્વાહા ।
ૐ ક્રીં વાર્તા હસૌસ્તથા ।।૫૪।।
ૐ શ્રીંક્લીં ઍં ચ વારાહી, ૐ શ્રીંક્લીં વર-વર્ણિની ।
ૐ ઐં સૌઃ વાર્તદા સ્વાહા, ૐ શ્રીં વરાઙ્ગના તથા ।।૫૫।।
ૐ શ્રીં વૈકુણ્ઠ-પૂજા ચ, વાં શ્રીં ઍં ક્લીં ચ વૈષ્ણવી ।
ૐ શ્રીં બ્રાં બ્રાહ્મણી સ્વાહા, ૐ ક્રીં બ્રાહ્મણ-પૂજિતા ।।૫૬।।

ૐ શ્રીં ઐં ક્લીં ચ ઈન્દ્રાણી, ૐ ૐ ક્લીં ઈન્દ્ર-પૂજિતા ।
ૐ શ્રીં ક્લીં ઐન્દ્રિ ઐં સ્વાહા, ૐ શ્રીં ક્લીં ઈન્દુ-શેખરા ॥૫૭॥
ૐ ઐં ઈન્દ્ર-સમાનાભા, ૐ ઐં ક્લીં ઈન્દ્ર-વલ્લભા ।
ૐ શ્રીં ઈડા હસૌઃ નાભિઃ, ૐ શ્રી ઈશ્વર-પૂજિતા ॥૫૮॥
બ્રા બ્રાહ્મી ક્લીં રું રુદ્રાણી, ૐ ઐં દ્રીં શ્રીં રમા તથા ।
ઐં ક્લીં-સ્થાણુ-પ્રિયા સ્વાહા, ૐ ગીં ગદ-ક્ષય-કરી ॥૫૯॥
ૐ ગીં ગીં શ્રીં ગુરુસ્થા ચ, એં ક્લીં ગુદ-વિવર્દ્ધિની ।
ૐ શ્રીં ક્રીં ક્રું કુલીરસ્થા, ૐ ક્રીં શ્રીં કૂર્મ-પૃષ્ઠગા ॥૬૦॥
ૐ શ્રીં શ્રૂં તોતલા સ્વાહા, ૐ ત્રીં ત્રિભુવનાચિંતા ।
ૐ પ્રીં પ્રીતિર્હસૌઃ પ્રીતાં, પ્રીં પ્રભા પ્રીં પુરેશ્વરી ॥૬૧॥
ૐ પ્રીં પર્વત-પુત્રો ચ, ૐ પ્રીં પર્વત-વાસિની ।
ૐ શ્રીં પ્રીતિ-પ્રદા સ્વાહા, ૐ ઐં સત્ત્વ-ગુણાશ્રિતા॥૬૨॥
ૐ ક્લીં સત્ય-પ્રિયા સ્વાહા, ઐં સૌઃ ક્લીં સત્ય-સઙ્ગરા।
ૐ શ્રી સનાતની સ્વાહા, ૐ શ્રીં સાગર-શાયિની ॥૬૩॥
ૐ ક્લીં ચં ચન્દ્રિકા ઐં સૌંઃ, ચન્દ્ર-મણ્ડલ-મધ્યગા ।
ૐ શ્રી ચારુ-પ્રભા સ્વાહા, ૐ ક્રીં પ્રેં પ્રેત-શાયિની ॥૬૪॥
ૐ શ્રીં શ્રીં મથુરા ઐં ક્રીં, કાશી શ્રીં શ્રીં મનોરમા ।
ૐ શ્રીં મંત્ર-મયી-સ્વાહા, ૐ ચં ચન્દ્રક-શીતલા ॥૬૫॥
ૐ શ્રીં ક્લીં શાઙ્કરી સ્વાહા, ૐ શ્રી સર્વાઙ્ગ-વાસિની ।
ૐ શ્રીં સર્વ-પ્રિયા સ્વાહા, ૐ શ્રીંક્લીં સત્ય-ભામિની ॥૬૬॥
ૐ ક્લીં સત્યાત્મિકા સ્વાહા,ૐ ક્લીં એં સૌઃ ચ સાત્ત્વિકી ।
ૐ શ્રીં રાં રાજસી સ્વાહા, ૐ ક્રીં રમ્ભોપમા તથા ॥ ૬૭॥
ૐ શ્રીં રાઘવ-સેવ્યા ચ, ૐ શ્રી રાવણ-ઘાતિની ।
નિશુમ્ભ-હન્ત્રી હ્રીં શ્રીં ક્લીં ૐ ક્રીં શુમ્ભ-મહાપદા ॥૬૮॥
ૐ શ્રીં રકત-પ્રિયા હરા, રકત-બીજ-ક્ષયઙ્કરી ।
ૐ શ્રી માહિષ-પૃષ્ઠસ્થા, ૐ શ્રીં મહિષ-ઘાતિની ॥૬૯॥
ૐ શ્રી માહિષે સ્વાહા, ૐ શ્રીં શ્રીં માનવેષ્ટદા ।
ૐ શ્રીં મતિ-પ્રદા સ્વાહા, ૐ શ્રીં મનુ-મયી તથા ॥૭૦॥
ૐ શ્રીં મનોહરાઙ્ગી ચ, ૐ શ્રી માધવ-સેવિતા ।
ૐ શ્રીં માગધ-સ્તુત્યા ચ, ૐ શ્રીં બન્દી-સ્તુતા સદા ॥૭૧॥

ॐ શ્રીં માન-પ્રદા સ્વાહા, ॐ શ્રીંમાન્યા હસૌઃ મતિઃ।
ॐ શ્રીં શ્રીં ભામિની સ્વાહા, ॐ શ્રીં માન-ક્ષયઙ્કરી ॥૭૨॥
ॐ શ્રીં માર્જાર-ગમ્યા, ચ ॐ શ્રીં શ્રીં મૃગી-લોચના ।
ॐ મરાલ-મતિઃ શ્રીં શ્રીં, મકુરા પ્રીં ચ પૂતના ॥૭૩॥
ॐ શ્રીં પરાપરા ॐ શ્રીં, પરિવાર-સમુદ્ભવા।
ॐ શ્રીં પદ્મ-વરા ઐં સૌઃ,પદ્મોભવ-ક્ષયઙ્કરી ॥૭૪॥
ॐ પ્રીં પદ્મા હસૌઃ પુરાયૈ,ॐ પ્રીં પુરાઙ્ગના તથા ।
ॐ શ્રીં પયોદશદશી, ॐ પ્રીં પરાવતેશ્વરી ॥૭૫॥
ॐ પયોધર-નમ્રાઙ્ગી, ॐ ધ્રીં ધારાધર-પ્રિયા ।
ॐ ધૃતિ ઐં દયા સ્વાહા, ॐ શ્રીં ક્રીં શ્રી દયા-વતી ॥૭૬॥
ॐ શ્રીં દ્રુત-ગતિઃ સ્વાહા, ॐ દ્રીં દ્રં વન-ઘાતિની ।
ॐ ચં ચર્મામ્બરેશાની, ॐ ચં ચણ્ડાલ -રૂપિણી ॥૭૭॥
ॐ ચામુણ્ડા-હસૌઃ ચણ્ડી, ॐ ચં ક્રીં ચણ્ડિકા-પયઃ ।
ॐ ક્રીં ચણ્ડ-પ્રભા સ્વાહા, ॐ ચં ક્રીં ચારુ-હાસિની ॥૭૮॥
ॐ ક્રીં શ્રીં અચ્યુતેષ્ટા હ્રીં, ચળ્ડ-મુળ્ડ-ક્ષયઙ્કરી ।
ॐ ત્રૌં શ્રી ત્રિતયે સ્વાહા, ॐ શ્રીં ત્રિપુર-ભૈરવી ॥૭૯॥
ॐ ઐં સૌઃ ત્રિપુરાનન્દા, ॐ ઐં ત્રિપુર-સૂદિની ।
ઐં કલીં સૌઃ ત્રિપુરાધ્યક્ષા, ઐં ત્રોં શ્રી ત્રપુરાડડશ્રયા ॥૮૦॥
ॐ શ્રીં ત્રિનયને સ્વાહા, ॐ શ્રીં તારા વર-કુલા ।
ॐ શ્રીં તુબુરુ-હસ્તા ચ, ॐ શ્રીં મન્દ-ભાષિણી ॥૮૧॥
ॐ શ્રી મહેશ્વરી સ્વાહા, ॐ શ્રીં મોદક-ભક્ષિણી ।
ॐ શ્રી મન્દોદરી સ્વાહા, ॐ શ્રીં શ્રીં મધુર-ભાષિણી ॥૮૨॥
ॐ મ્રીં શ્રીં મધુરાલાપ, ॐ શ્રીં મધુર -ભાષિણી ।
ॐ શ્રીં માતા-મહી સ્વાહા, ॐ માન્યા મ્રીં મદાલસા ॥૮૩॥
ॐ મ્રીં મદોદ્ધતા સ્વાહા, ॐ મ્રીં મન્દિર-વાસિની ।
ॐ શ્રીં કલીં ષોડશારસ્થા, ॐ મ્રીં દ્વાદશા-રૂપિણી ॥૮૪॥
ॐ શ્રીં દ્વાદશા-પત્રસ્થા, ॐ શ્રીં અં અષ્ટ-કોણગા ।
મ્રીં માતઙ્ગી હસૌઃ શ્રીં કલીં, મત્ત-માતઙ્ગ-ગામિની ॥૮૫॥
ॐ મ્રીં માલાપહા સ્વાહા, ॐ મ્રીં માતા હસૌઃ સુધા ।
ॐ શ્રીં સુધા-કલા સ્વાહા, ॐ શ્રીં મ્રીં માંસિની સ્વાહા ॥

ૐ મ્રીં માલા-કરી તથા ।
ૐ શ્રીં માધ્વી રસાપૂર્ણા, ૐ શ્રીં સૂર્યા હસૌઃ સતી ॥૮૬॥
ૐ ઐં સૌઃ ક્લીં સત્ય-રૂપા, ૐ શ્રીં દીક્ષા હસૌ- દરી ।
ૐ દ્રીં દાતૃ પ્રિયા હ્રીં, શ્રીં દક્ષ-યજ્ઞ-વિલાસિની ॥૮૭॥
ૐ દાતૃ-પ્રસૂ હ્રીં, ૐ શ્રી દાતા હસૌઃ સતી ।
ૐ શ્રીં ઐં સૌઃ ચ સુમુખી, ૐ ઐં સૌં સત્ય-વારુણી ।
ૐ શ્રીં સાડમ્બરા સ્વાહા, ૐ શ્રી ઐં સૌઃ સદા-ગતિઃ ।
ૐ શ્રી સીતા હસૌઃ સત્યા, ૐ ઐં સન્તાન શાયિની ॥૮૮॥
ૐ ઐં સૌઃ સર્વ દષ્ટિશ્ચ, ૐ ક્રીં કલ્પાન્ત-કારિણી ।
ૐ શ્રી ચન્દ્રકલા -ધરા, ૐ ઐં શ્રી પશુ-પાલિની ॥૮૯॥
ૐ શ્રીં શિશુ-પ્રિયા ઐં સૌં, શિશુત્સઙ્ગ-નિવેશિતા ।
શ્રીં અં સૌઃ તારિણી સ્વાહા, ૐ ઐં ક્લીં તામસી તથા ॥૯૦॥
ૐ મ્રીં મોહાન્ધકારઘ્ની, ૐ મ્રીં મત્ત મનાસ્તથા ।
ૐ મ્રીં શ્રીં માનનીય ચ, ૐ પ્રીં પૂજા-ફલ-પ્રદા ॥૯૧॥
ૐ શ્રીં શ્રી શ્રીં ફલા સ્વાહા, ૐ શ્રીંક્લીં સત્યરૂપિણી ।
ૐ શ્રીં નારાયણી સ્વાહા, ૐ શ્રીં ક્લીં નપુરા કિલા ॥૯૨॥
ૐ મ્રીં શ્રીં નારસિંહી ચ ૐ મ્રીં નારાયણ-પ્રિયા ।
ૐ મ્રીં હંસ-ગતિઃસ્વાહા, ૐ શ્રીં હંસો હસૌઃ પયઃ ॥૯૩॥
ૐ શ્રીં ક્રીં કરવાલેષ્ટા, ૐ ક્રીં કોટર-વાસિની ।
ૐ ક્રીં કાચ્ચન-ભૂષાઢયા, ૐ ક્રીં શ્રીં કુરી પયઃ ॥૯૪॥
ૐ ક્રીં શશિ-રૂપા ચ, ૐ શ્રીં સઃ સૂર્ય, રૂપિણૌ ।
ૐ શ્રીં વામ-પ્રિયા સ્વાહા, ૐ વીં વરુણ -પૂજિતા ॥૯૫॥
ૐ વી વટેશ્વરી સ્વાહા, ૐ વીં વામન-રૂપિણી ।
ૐ રંવીશ્રી ખેચરી સ્વાહા, ૐ રંવી શ્રીખાર-રૂપિણી ॥૯૬॥
ૐ રં બ્રી ખર્પર-યાત્રા ચ, ૐ પ્રી પ્રેતાલયા તથા ॥ ૯૭॥
ૐ શ્રીં ક્લીં પ્રીં ચ દૂતાત્મા, ૐ પ્રીં પુણ્ય-વિવર્દ્ધિની ।
ૐ શ્રીં શ્રીં શાન્તિદા સ્વાહા, ૐ પ્રી પાતાલ-ચારિણી ॥૯૮॥
ૐ મ્રી મૂકેશ્વરી સ્વાહા, ૐ શ્રીં શ્રીં મંત્ર સાગરો ।
ૐ શ્રીં ક્રીં ક્રયદા સ્વાહા, ૐ ક્રીં વિક્રય-કારિણી ॥૯૯
ૐ ક્રીં ક્રયાત્મિકા સ્વાહા, ૐ ક્રીં શ્રીં ક્લીં કૃપા-વ્રતી ।

ૐ ક્રીંશ્રી વાં વિચિંત્રાઙ્ગીં, ૐ શ્રીક્લીં વીં વિભાવરી ॥૧૦૦॥
ૐ વીં વિભાવ-સુનેત્રા, બ્રીં શ્રીં વીં વામકેશ્વરી ।
ૐ શ્રી વસુ-પ્રદા સ્વાહા, ૐ શ્રીં વૈશ્રવણાર્ચિતા ॥૧૦૧॥
ૐ ભૈં શ્રીં ભાગ્યદા સ્વાહા, ૐ ભૈં ભૈં ભગ-માલિની ।
ૐ શ્રીં ભગોદરા સ્વાહા, ૐ ભૈં ક્લીં વૈન્દવેશ્વરી ॥૧૦૨॥
ૐ શ્રીં શ્રીં ભવ-મધ્યસ્થા, ઐં ક્લીં ત્રિપુર-સુન્દરી ।
ૐ શ્રીં ક્રીં ભીતિ-હર્ત્રી ચ, ૐ ભૈં ભૂત-ક્ષયઙ્કરી ॥૧૦૩॥
ૐ ભૈં ભય-પ્રદા ભૈં શ્રીં, ભગિની ભૈં ભયાપહા ।
ૐ હ્રીં શ્રીં ભોગદા સ્વાહા, શ્રીં ક્લીં હ્રીં ભુવનેશ્વરી ॥૧૦૪॥

॥ ફલ -શ્રુતિ ॥

ઈતિ શ્રી દેવ-દેવેશિ ! નામ્ના સહસ્ત્રકોત્તમઃ ।
મંત્ર-ગર્ભ પરં રમ્યં, ગોપ્યં શ્રીદં શિવાત્મકમ્ ॥૧॥
માઙ્ગલ્યં ભદ્રદં સેવ્યં, સર્વ-રોગ-ક્ષયઙ્કરમ્ ।
સર્વદારિદ્રય-રાશિઘ્નં, સર્વામર-પ્રપૂજિતમ્ ॥૨॥
રહસ્યં સર્વ-દેવાનાં, રહસ્યં સર્વ-દેહિનામ્ ।
દિવ્યં સ્તોત્રમિદં નામ્નાં, સહસ્ત્ર-મુનિભિર્યુતમ્॥૩॥
પરાપરં મનુ-મયં, પરાપર-રહસ્યકમ્ ।
ઈદં નામ્નાં સહસ્ત્રાખ્યં, સ્તવં મંત્ર-મંય પરમ્ ॥૪॥

હે દેવ-દેવેશિ ! ઉક્ત ઉત્તમ મંત્ર ગર્ભિત સહસ્ત્રનામ અતિ સુંદર, શ્રી-પ્રદ, કલ્યાણકારી અને ગોપનીય છે, મંગલકારી, કલ્યાણપ્રદ, પઠનીય, સર્વરોગનાશક, દરિદ્રતાના સમસ્ત સમુહના વિનાશક અને સર્વ દ્વારા પૂજિત છે. સહસ્ત્રમંત્રોથી યુક્ત આ દિવ્ય સહસ્ત્રનામ સ્તવન સર્વ દેવોનું અને સર્વ દેહધારીઓનું રહસ્ય છે. મંત્રમય હોવાને લીધે આ સહસ્ત્રનામ સ્તોત્ર શ્રેષ્ઠ છે અને પરાત્પર રહસ્યોથી યુક્ત છે.(૧-૪)

પઠનીયં સદા દેવી ! શૂન્યાગારે ચતુષ્પથે ।
નિશીથે ચૈવ મધ્યાહ્ને, લિખેદ્ યત્નેન દેશિકઃ ॥૫॥
ગન્ધૈશ્ચ કુસુમૈશ્ચૈવ, કર્પૂરેણ ચ વાસિતૈઃ ।
કસ્તૂરી ચન્દનૈર્દેવી । દૂર્વયા ચ મહેશ્વરી ॥૬॥

હે દેવિ ! એનો પાઠ સદા રાત્રિમાં અથવા બપોરે શૂન્ય ગૃહમાં યા ચૌરાહા (ચાર રસ્તા મળતા હોય ત્યાં) પર કરવા જોઈએ હે દેવી, હે મહેશ્વરિ ! દુર્વા(દરોઈ) દ્વારા સુગંધિત પુષ્પો અને કપૂરથી યુક્ત કસ્તૂરી-ચંદનથી યત્નપૂર્વક એને લખવા જોઈએ. (૫-૬)

રજસ્વલાયા રકતેન, લિખેન્નામ્નાં સહસ્ત્રકમ્ ।
લિખિત્વાધારયેન્મૂર્ધ્નિ, સાધકઃ શુભ-વાઞ્છકઃ॥૭॥
યં યં કામયતે કામં, તં તં પ્રાપ્નોતિ લીલયા ।
અપુત્રો લભતે પુત્રાન્, ધનાર્થી લભતે ધનમ્ ॥૮॥
કન્યાર્થી લભતે કન્યાં, વિદ્યાર્થી શાસ્ત્ર-પારગઃ ।
વન્ધ્યા પુત્ર-યુતા દેવી । મૃત-વત્સા તથૈવ ચ॥ ૯॥

પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છતા સાધકે રજસ્વલાના રક્તથી આ સહસ્ત્ર નામોને લખીને પોતાના સિર પર ધારણ કરવા, જેથી તે જે જે કામનાઓ કરશે તે સર્વને સહજતાથી પ્રાપ્ત કરશે. પુત્રહીનને પુત્ર મળે છે અને ધન વગરનાને ધન ! કન્યાના ઈચ્છુકને કન્યા પ્રાપ્ત થાય છે અને વિદ્યાર્થી સર્વશાસ્ત્રોના જ્ઞાતા થઈ જાય છે. હે દેવી! વાંઝણી સ્ત્રી પુત્ર પ્રાપ્ત કરે છે અને જેના પુત્ર જન્મીને મરી જાય છે, તે દીર્ઘાયુ પુત્રને પ્રાપ્ત કરે છે. (૭-૯)

પુરુષો દક્ષિણે બાહૌ, યોષિદ્ વામ-કરે તથા ।
ધૃત્વા નામ્નાં સહસ્ત્ર તુ, સર્વ-સિદ્ધિર્ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ॥૧૦॥

પુરુષ જમણા હાથે અને સ્ત્રી ડાબા હાથમાં આ સહસ્ત્ર નામને ધારણ કરે, તો નિશ્ચય જ સર્વસિદ્ધિઓ મળે છે. (૧૦)

નાત્ર સિદ્ધ્યપેક્ષાઽસ્તિ, ન વા મિત્રારિ-દૂષણમ્ ।
સર્વ-સિદ્ધિ કૃતં ચૈતત્, સર્વાભીષ્ટ-ફલ પ્રદમ્ ॥૧૧॥

આમાં ન 'સિદ્ધ' આદિની અપેક્ષા છે, 'મિત્ર' યા 'શત્રુ' ભાવના વિચારની આવશ્યક્તા પણ નથી. તે સર્વ સિદ્ધિઓનો કરનારો છે અને સર્વ અભીષ્ટ ફળોને આપનાર છે.(૧૧)

મોહાન્ધકારાપ-હરં, મહા-મંત્ર-મયં પરમ્ ।
ઈદં નામ્નાં સહસ્ત્રં તુ, પઠિત્વા ત્રિવિધં દિનમ્ ॥૧૨॥

મોહાન્ધકારને નષ્ટ કરનાર આ સર્વ શ્રેષ્ઠ મહામંત્રમય સહસ્ત્ર નામ છે. એના પાઠ દિવસમાં ત્રણવાર કરવા. (૧૨)

રાત્રૌ વાર - ત્રયં ચૈવ, તથા માસ-ત્રયં શિવે ।
બલિં દદ્યાદ્ યથા-શક્તયા, સાધકઃ સિદ્ધિ-વાઞ્છકઃ ॥૧૩॥
સર્વ-સિદ્ધિ-યુતો ભૂત્વા, વિચરેદ્ ભૈરવો યથા ।
પઞ્ચમ્યાં ચ નવમ્યાં ચ, ચતુર્દશ્યાં વિશેષતઃ ॥૧૪॥
પઠિત્વા સાધકો દદ્યાદ્, બલિં મંત્ર-વિધાન-વિત્ ।
કર્મણા મનસા વાચા, સાધકો ભૈરવો ભવેત્ ॥૧૫॥

અસ્ય નામ્નાં સહસ્ત્રસ્ય, મહિમાનં સુરેશ્વરિ ।
વક્તું ન શક્યતે દેવિ ! કલ્પ-કોટિ-શતૈરપિ ॥૧૬॥

ત્રણ દિવસ સુધી રાત્રિએ અને હે શિવે ! ત્રણ મહિના સુધી એનો પાઠ કરવો. સિદ્ધિના ઈચ્છનારો સાધક યથાશક્તિ બલિપ્રદાન કરે, તો તે સર્વ સિદ્ધિઓથી યુક્ત થઈને ભૈરવના સમાન વિચરણ કરે છે. વિશેષ કરીને પંચમી, નવમી અને ચૌદશની તિથિમાં આનો પાઠ કરી મંત્રવિધાનને જાણનાર સાધકે બલિપ્રદાન કરવું, તો તે મન-વચન-કર્મથી ભૈરવ સમાન થાય છે. (૧૩-૧૫)

હે દેવિ ! આ સહસ્ત્રનામ મહિમાનું વર્ણન કરોડો-સેંકડો કલ્પોમાં પણ કરી શકાતું નથી. (૧૬)

મહા-ભયે ચૌર-ભયે, રણે રાજ-ભયે તથા ।
અગ્નિજે વાયુજે ચૈવ, તથા કાલ-ભયે શિવે ॥૧૭॥
વનેઽરણ્યે સ્મશાને ચ, મહોત્પાતે ચતુષ્પથે ।
દુર્ભિક્ષે ગ્રહ-પીડાયાં, પઠેન્નામ્નાં સહસ્ત્રકમ્ ॥૧૮॥
તત્ સદ્યઃ પ્રશમં યાતિ, હિમ-વદ્ ભાસ્કરોદયે ।
એક-વારં પઠેત્ પાત્રઃ, તસ્ય શત્રુર્ન જાયતે ॥ ૧૯॥
ત્રિ-વારં સુપઠેદ્ યસ્તુ, સ તુ પૂજા-ફલં લભેત્ ।
દશાવર્ત પઠેદ્ યસ્તુ, દેવી-દર્શનમાપ્નુયાત્ ॥૨૦॥
શતાવર્તં પઠેદ્ યસ્તુ, સ સદ્યો ભૈરવોપમઃ ।
ઈદં રહસ્યં પરમં, તવ પ્રીત્યા મયા સમ્પ્રતમ્ ॥૨૧॥

મહામારીનો ભય હોય, ચોરોનો ભય હોય, યુદ્ધમાં યા રાજાનો ભય હોય, અગ્નિ-વાયુ યા મૃત્યુનો ભય હોય, જંગલમાં યા સ્મશાનમાં હોય યા મહાન ઉપદ્રવથી ઘેરાયેલ હોય, દુકાળમાં, ગ્રહપીડામાં ગ્રસ્ત હોય આ સહસ્ત્રનામનો પાઠ કરવો. જેથી તરત જ શાંતિ મળશે. જેમ સૂર્યોદય થવાથી ઠંડીમાં રક્ષણ મળે છે. એકવાર પાઠ કરવાથી કોઈ શત્રુ નથી રહેતો. ત્રણ વાર પાઠ કરવાથી તેને પૂજાનું પૂરું ફળ મળે છે. દસવાર પાઠ કરનારાને દેવીના દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે અને જે સો વાર પાઠ કરે છે, તે તરત જ ભૈરવ સ્વરૂપ થઈ જાય છે. આ રહસ્યવાળી વાત મેં તમારા પ્રેમવશ બતાવી છે. (૧૭-૨૧)

ગોપનીયં પ્રયત્નેન, યેત્યાજ્ઞા પરમેશ્વરિ !
નાભક્તેભ્યસ્તુ દાતવ્યો, ગોપનીયં મહેશ્વરિ ! ॥૨૨॥

હે પરમેશ્વરિ ! હે મહેશ્વરિ ! આ સ્તોત્ર ભક્તિહીનને આપવું જોઈએ નહીં અને પ્રયત્નપૂર્વક ગોપનીય રાખવું જોઈએ. (૨૨)

॥ શ્રી ભુવનેશ્વરી-રહસ્યે મંત્ર-ગર્ભ-સહસ્ત્રનામાષ્ટમઃ પટલઃ ॥

શ્રી ભુવનેશ્વરી ભકારાદિ સહસ્ત્રનામ સ્તોત્રમ્

વિનિયોગ :

ॐ અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી સહસ્ત્રનામસ્તોત્ર મંત્રસ્ય સદાશિવ ઋષિરનુષ્ટુપ્છન્દઃ ભુવનેશ્વરી દેવતા, લજ્જા બીજં, કમલા શક્તિઃ,વાગ્ભવંકીલકં, સવાર્થ સાધને પીઠે વિનિયોગઃ।

અથ સહસ્ત્રનામ

ॐ ભુવનેશી ભુવારાધ્યા ભવાની ભયનાશિની ।
ભવરૂપા ભવાનન્દા ભવસાગરતારિણી ।।
ભવોદ્ભવા ભવરતા ભવભારનિવારિણી ।
ભવ્યાસ્યા ભવ્યનયના ભવ્યરૂપા ભવૌષધિઃ ।।
ભવ્યાંગના ભવ્યકેશી ભવપાશ વિમોચિની ।
ભવ્યાસના ભવ્યવસ્ત્રા ભવ્યાભરણભૂષિતા ।।
ભગરૂપા ભગાનન્દા ભાગેશી ભગમાલિની ।
ભગવિદ્યા ભગવતી ભગક્લિન્ના ભગાવહા ।।
ભગાંકુરાં ભગક્રીડા ભગાઢ્યા ભંગમંગલા ।
ભગલીલા ભગપ્રીતા ભગસમ્પદ્ભગેશ્વરી ।।
ભગાલયા ભગોત્સાહા ભગસ્થા ભગપોષિણી ।
ભગોત્સવા ભગવિદ્યા ભગમાતા ભગાસ્થિતા ।।
ભગશક્તિર્ભગનિધિર્ભગપૂજા ભગેષણા ।
ભગરૂપા ભગાધીશા ભગાર્ચ્યા ભગસુન્દરી ।।
ભગરેખા ભગસ્નેહા ભગસ્નેહ વિવર્ધિની ।
ભગિની ભગબીજસ્થા ભગભોગવિલાસિની ।।
ભગાચારા ભગાધારા ભગતેજા ભગાશ્રયા ।
ભગપુષ્પા ભગશ્રીદા ભગપુષ્પનિવાસિની ।।
ભવ્યરૂપધરા ભવ્યા ભવ્યપૂષ્પૈરલંકૃતા ।
ભવ્યલીલા ભવ્યમાલા. ભવ્યાંગી ભવ્યસુન્દરી ।।
ભવ્યશીલા ભવ્યલીલા ભવ્યાક્ષી ભવ્યનાશિની ।
ભવ્યાંગિકા ભવ્યવાણી ભવ્યકાંતિર્ભગાલિની ।।

ભવ્યત્રપા ભવ્યનદી ભવ્યભોગવિહારિણી ।
ભવ્યસ્તની ભવ્યમુખી ભવ્યગોષ્ઠીભયાપહા ॥
ભક્તેશ્વરી ભક્તિકરી ભક્તાનુગ્રહકારિણી ।
ભક્તિદા ભક્તિજનની ભક્તાનન્દવિવર્દ્ધિની ॥
ભક્તિપ્રિયા ભક્તિરતા ભક્તિભાવવિહારિણી ।
ભક્તિશીલા ભક્તિલીલા ભક્તેશા ભક્તિપાલિની ॥
ભક્તિવિદ્યા ભક્તવિદ્યા ભક્તિર્ભક્તિવિનોદિની ।
ભક્તિરીતિર્ભક્તિપ્રીતિર્ભક્તિસાધનસાધિની ॥
ભક્તિસાધ્યા ભક્તસાધ્યા ભક્તિરાલી ભવેશ્વરી ।
ભટવિદ્યા ભટાનન્દા ભટસ્થા ભટરૂપિણી ॥
ભટમાન્યા ભટસ્થાન્યા ભટસ્થાનનિવાસિની ।
ભટિની ભટરૂપેશી ભટરૂપવિવર્દ્ધિની ॥
ભટવેશી ભટેશી ચ ભટભાગ્ભવસુન્ધરા ।
ભટપ્રીત્યા ભટરીત્યા ભટાનુગ્રહકારિણી ॥
ભટરાધ્યા ભટબોધ્યા ભટબોધવિનોદિની ।
ભટઃ સેવ્યા ભટવરા ભટાર્ચ્યા ભટબોધિની ॥
ભટકીર્ત્યા ભટકલા ભટપા ભટપાલિની ।
ભટૈશ્વર્યા ભટાધીશા ભટેક્ષા ભટતોષિણી ॥
ભટેશી ભટજનની ભટભાગ્યવિવર્દ્ધિની ।
ભટભુક્તિર્ભટયુક્તિઃ ભટપ્રીતિવિવર્દ્ધિની ॥
ભાગ્યેશી ભાગ્યજનની ભાગ્યસ્થા ભાગ્યરૂપિણી ।
ભાવનાભાવકુશલા ભાવદા ભાવવર્દ્ધિની ॥
ભાવરૂપા ભાવરસા ભવાન્તરવિહારિણી ।
ભવાંકુરા ભવકલા ભવસ્થાનનિવાસિની ॥
ભાવાતુરા ભાવધૃતા ભાવમધ્યવ્યવસ્થિતા ।
ભાવઋદ્ધિર્ભાવસિદ્ધિર્ભાવાદિર્ભાવ ભાવિની ॥
ભાવાલયા ભાવપરા ભાવસાધનતત્પરા ।
ભાવેશ્વરી ભાવગમ્યા ભાવસ્થા ભાવગર્વિતા ॥
ભાવિની ભાવરમણી ભારતી ભારતેશ્વરી ।
ભાગીરથી ભાગ્યવતી ભાગોદયકરી કલા ॥

ભાગ્યશ્રયા ભાગ્યમયી ભાગ્યા ભાગ્યફલપ્રદા ।
ભાગ્યાચારી ભાગ્યસારા ભાગ્યધારા ચ ભાગ્યદા ॥
ભાગ્યેશ્વરી ભાગ્યનિધિર્ભાગ્યા ભાગ્યસુમાતૃકા ।
ભાગ્યેક્ષા ભાગ્યના ભાગ્યભાગ્યદા ભાગ્યમાતૃકા ॥
ભાગ્યેક્ષા ભાગ્યમનસા ભાગ્યાદિર્ભાગ્યમધ્યગા ।
ભાત્રેશ્વરી ભ્રાતૃમતી ભ્રાત્રંબા ભ્રાતૃપાલિની ॥
ભ્રાતૃસ્થા ભ્રાતૃકુશલા ભ્રામરી ભ્રમરામ્બિકા ।
ભિલ્લરૂપા ભિલ્લવતી ભિલ્લસ્થા ભિલ્લપાલિની ॥
ભિલ્લમાતા ભિલ્લધાત્રી ભિલ્લિની ભિલ્લકેશ્વરી ।
ભિલ્લકીર્તિભિલ્લકલા ભિલ્લમન્દરવાસિની ॥
ભિલ્લક્રીડા ભિલ્લલીલા ભિલ્લાર્ચ્યા ભિલ્લવલ્લભા ।
ભિલ્લસ્નુષા ભિલ્લપુત્રી ભિલ્લિનીભિલ્લપોષિણી ॥
ભિલ્લપૌત્રી ભિલ્લગોષ્ઠી ભિલ્લાચારનિવાસિની ।
ભિલ્લપૂજ્યા ભિલ્લવાણી ભિલ્લાણી ભિલ્લભીતિહા ॥
ભીતસ્થા ભીતજનની ભીતિર્ભીતિવિનાશિની ।
ભીતિદા ભીતિહા ભીત્યા ભીત્યાકારવિહારિણી ॥
ભીતેશી ભીતિશમની ભીતસ્થાનનિવાસિની ।
ભીતિરીત્યા ભીતિકલા ભીતીક્ષા ભીતિહારિણી ॥
ભીમેશી ભીતિજનની ભીમા ભીમનિવાસિની ।
ભીમેશ્વરી ભીમરતા ભીમાગી ભીમપાલિની ॥
ભીમનાદા ભીમતંત્રી ભીમૈશ્વર્યવિવર્દ્ધિની ।
ભીમગોષ્ઠી ભીમધાત્રી ભીમવિદ્યાવિનોદિની ॥
ભીમવિક્રમદાત્રી ચ ભીમવિક્રમવાસિની ।
ભીમાનન્દકરી દેવી ભીમાનન્દવિહારિણી ॥
ભીમોપદેશિની નિત્યા ભીમભાગ્યપ્રદાયિની ।
ભીમસિદ્ધિર્ભીમઋદ્ધિર્ભીમભક્તિવિવર્દ્ધિની ॥
ભીમસ્થા ભીમવરદા ભીમધર્મોપદેશિની ।
ભીષ્મેશ્વરી ભીષ્મભૃતિર્ભીષ્મબોધપ્રબોધિની ॥
ભીષ્મશ્રીભીષ્મજનની ભીષ્મજ્ઞાનોપદેશિની ।
ભીષ્મસ્થા ભીષ્મતપસા ભીષ્મેશી ભીષ્મતારિણી ॥

ભીષ્મલીલા ભીષ્મશીલા ભીષ્મરોધોનિવાસિની ।
ભીષ્માશ્રયા ભીષ્મવરા ભીષ્મહર્ષ વિવર્દ્ધિની ॥
ભુવના ભુવનેશાની ભુવનાનન્દકારિણી ।
ભુવિસ્થા ભુવિરૂપા ચ ભુવિચારનિવારિણી ।
ભુક્તેશ્વરી ભુક્તિદાત્રી ભુક્તિરાકારરૂપિણી ।
ભુજંગસ્થા ભુજંગેશી ભુજંગાકારરૂપિણી ।
ભુજંગી ભુજગાવાસા ભુજંગાનન્દદાયિની ॥
ભૂતેશી ભૂતજનની ભૂતસ્થા ભૂતરૂપિણી ।
ભૂતેશ્વરી ભૂતલીલા ભૂતવેષકરી સદા ॥
ભૂતદાત્રી ભૂતકેશી ભૂતધાત્રી મહેશ્વરી ।
ભૂતરીત્યા ભૂતપત્ની ભૂતલોકનિવાસિની ॥
ભૂતકીર્તિ ર્ભૂતઋદ્ધિ ર્ભૂતાનન્દનિવાસિની ॥
ભૂતસિદ્ધિર્ભૂતલક્ષ્મીર્ભૂતભાગ્યવિવર્દ્ધિની ॥
ભૂતાર્ચ્યા ભૂતરમણિ ભૂતવિદ્યાવિનોદિની।
ભૂતપૌત્રી ભૂતપુત્રી ભૂતભાર્યા વિધીશ્વરી ॥
ભૂતસ્થા ભૂતરમણી ભૂતેશી ભૂતપાલિની ।
ભૂતમાતા ભૂપનિભા ભૂપૈશ્વર્યપ્રદાયિની ॥
ભૂપચેષ્ટા ભૂપનેષ્ટા ભૂપભાવ વિવર્દ્ધિની ।
ભૂપાંગિની ભૂપભૂરી ભૂપપૌત્રી તથા વધૂઃ॥
ભૂપકીર્તિર્ભૂપનીતિર્ભૂપભાગ્યવિવર્દ્ધિની ।
ભૂપક્રિયા ભૂપક્રીડા ભૂપમન્દરવાસિની ॥
ભૂપાર્ચ્યા ભૂપસંરાધ્યા ભૂપભોગવિવર્દ્ધિની ।
ભૂપાશ્રયા ભૂપકલા ભૂપકૌતુકદણ્ડિની ॥
ભૂષણસ્થા ભૂષણેશી ભૂષા ભૂષણધારિણી ।
ભૂષણાધારધર્મેશી ભૂષણાકારરૂપિણી ।
ભૂપતાચારરચના ભૂપતાચારમણ્ડિતા ॥
ભૂપતાચારધર્મેશી ભૂપતાચારકારિણી ।
ભૂપતાચારચરિતા ભૂપતાચારવર્જિતા ॥
ભૂપતાચારવૃદ્ધિસ્થા ભૂપતાચારવૃદ્ધિદા ।
ભૂપતાચારકરણા ભૂપતાચારકર્મદા ॥

ભૂપતાચારકર્મેશી ભૂપતાચારકર્મદા ।
ભૂતાચારદેહસ્થા ભૂપતાચારકર્મિણી ॥
ભૂપતાચારસિદ્ધિસ્થા ભૂપતાચારસિદ્ધિદા ।
ભૂપતાચારધર્માણી ભૂપતાચારધારિણી ॥
ભૂપતાનન્દલહરી ભૂપતેશ્વરરૂપિણી ।
ભૂપતેર્નીતિનીતિસ્થા ભૂપત્તિસ્થાનવાસિની॥
ભૂપતિસ્થાનગીર્વાણી ભૂપતેર્વરધારિણી ।
ભેષજાનન્દલહરી ભેષજાનન્દરૂપિણી ॥
ભેષજાનન્દમહિષી ભેષજાનન્દધારિણી ।
ભેષજાનન્દકર્મેશી ભેષજાનન્દદાયિની ॥
ભેષજી ભેષજાકન્દા ભેષજસ્થાનવાસિની ।
ભેષજેશ્વરરૂપા ચ ભેષજેશ્વરસિદ્ધિદા ।
ભેષજેશ્વરધર્મેશી ભેષજેશ્વરકર્મદા ।
ભેષજેશ્વરકર્મેશી ભેષજેશ્વરકર્મિણી ॥
ભેષજાધીશ જનની ભેષજાધીશપાલિની।
ભેષજાધીશરચના ભેષજાધીશમંગલા॥
ભેષજારણ્યમધ્યસ્થા ભેષજારણ્યરક્ષિણી ।
ભેષજ્યવિદ્યા ભેષજ્યા ભેષજ્યેત્સિતદાયિની ॥
ભેષજસ્થા ભેષજેશી ભેષજ્યાનન્દવર્દ્ધિની ।
ભૈરવા ભૈરવાચારા ભૈરવાકારરૂપિણી ॥
ભૈરવાચારચતુરા ભૈરવાચારમણ્ડિતા ।
ભૈરવા ચ ભૈરવૈશી ભૈરવાનન્દદાયિની ॥
ભૈરવાનન્દરૂપેશી ભૈરવાનન્દરૂપિણી ।
ભૈરવાનન્દનિપુણા ભૈરવાનન્દમન્દિરા ॥
ભૈરવાનન્દતત્ત્વજ્ઞા ભૈરવાનન્દતત્પરા ।
ભૈરવાનન્દકુશલા ભૈરવાનન્દનીતિદા ॥
ભૈરવાનન્દપ્રીતિસ્થા ભૈરવાનન્દપ્રીતિદા ।
ભૈરવાન્દમહિષી ભૈરવાનન્દમાલિની ॥
ભૈરવાનન્દમતિદા ભૈરવાનન્દમાતૃકાઃ ।
ભૈરવાધારજનની ભૈરવાધારરક્ષિણી ॥

ભૈરવાધારરૂપેશી ભૈરવાધારરૂપિણી ।
ભૈરવાધારનિચયા ભૈરવાધારનિશ્ચયા ॥
ભૈરવાધારતત્ત્વજ્ઞા ભૈરવાધારતત્ત્વદા ।
ભૈરવાશ્રયતન્ત્રેશી ભૈરવાશ્રયમન્ત્રિણી ॥
ભૈરવાશ્રયરચના ભૈરવાશ્રયરજિજતા ।
ભૈરવાશ્રયનિર્ભારા ભૈરવાશ્રયનિર્ભરા ।
ભૈરવાશ્રયનિર્ધારા ભૈરવાશ્રયનિર્ધરા ।
ભૈરવાનન્દબોધેશી ભૈરવાનન્દબોધિની ॥
ભૈગ્વાનન્દબોધસ્થા ભૈરવાનન્દબોધદા ।
ભૈરવ્યૈશ્વર્યવરદા ભૈરવ્યૈશ્વર્યદાયિની ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યરચના ભૈરવ્યૈશ્વર્યવર્દ્ધિની ।
ભૈરવ્યૈશ્વર્યસિદ્ધિસ્થા ભૈરવ્યૈશ્વર્યસિદ્ધિદા ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યસિદ્ધેશી ભૈરવ્યૈશ્વર્યરૂપિણી ।
ભૈરવ્યૈશ્વર્યસુપથા ભૈરવ્યૈશ્વર્યસુપ્રભા ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યવૃદ્ધિસ્થા ભૈરવ્યૈશ્વર્યવૃદ્ધિદા ।
ભૈરવ્યૈશ્વર્યકુશલા ભૈરવ્યૈશ્વર્યકામદા ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યસુલભા ભૈરવ્યૈશ્વર્યસમ્પ્રદા ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યવિશદા ભૈરવ્યૈશ્વર્યવિક્રયા ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યવિનયા ભૈરવ્યૈશ્વર્યવેદિતા ।
ભૈરવ્યૈશ્વર્યમહિમા ભૈરવ્યૈશ્વર્યમાનિની ॥
ભૈરવ્યૈશ્વર્યનિરતા ભૈરવ્યૈશ્વર્યનિર્મિતા ।
ભોગેશ્વરી ભોગમાતા ભોગસ્થા ભોગરક્ષિણી ॥
ભોગક્રીડા ભોગલીલા ભોગેશી ભોગવર્દ્ધિની ।
ભોગાંગી ભોગરમણી ભોગાચારવિચારીણી ॥
ભોગાશ્રય ભોગવતી ભોગિની ભોગરૂપિણી ।
ભોગાંકુરા ભોગવિદ્યા ભોગાધાર નિવાસિની ।
ભોગામ્બિકા ભોગરતા ભોગસિદ્ધિ વિધાયિની ।
ભોજસ્થા ભોજનિરતા ભોજનાનન્દ દાયિની ॥
ભોજનાનન્દલહરી ભોજનાન્તવિહારિણી ।
ભોજનાનન્દમહિમા ભોજનાનન્દ ભોગ્યદા ॥

ભોજનાનન્દરચના ભોજનાન્દહર્ષિતા ।
ભોજનાચારચતુરા ભોજનાચાર મણ્ડિતા ॥
ભોજનાચારચરિતા ભોજનાચારચર્ચિતા ॥
ભોજનાચાર સમ્પન્ના ભોજનાચારસંયુતા ॥
ભોજનાચારચિત્તસ્થા ભોજનાચારરીતિદા ॥
ભોજનાચારવિભવા ભોજનાચારવિસ્તૃતા ॥
ભોજનાચારરમણી ભોજનાચારરક્ષિણી ।
ભોજનાચારહરિણી ભોજનાચારભક્ષિણી ॥
ભોજનાચારહારસુખદા ભોજનાચારસુસ્પૃહા ।
ભોજનાહારસુરતા ભોજનાહારસુન્દરી ॥
ભોજનાહારચરિતા ભોજનાહારચઞ્ચલા ।
ભોજનાસ્વાદવિભવા ભોજનાસ્વાદવલ્લભા ॥
ભોજનાસ્વાદસન્તુષ્ટા ભોજનાસ્વાદસમ્પ્રદા ।
ભોજનાસ્વાદસુપથા ભોજનાસ્વાદસંશ્રયા ॥
ભોજનાસ્વાદનિરતા ભોજનાસ્વાદનિર્ણિતા ।
ભૌક્ષા ભૌક્ષારેશાની ભોકારાક્ષરરૂપિણી ॥
ભોક્ષરસ્થા ભોક્ષરાદિભૌંક્ષરસ્થાનવાસિની ।
ભક્ષારી ભર્મિણી ભર્મી ભસ્મેશી ભસ્મરૂપિણી ॥
ભક્ષારા ભઞ્ચના ભસ્મા ભસ્મસ્થા ભસ્મવાસિની ।
ભક્ષરાઢ્યા ભક્ષરાકારા ભક્ષરસ્થાનવાસિની ॥
ભક્ષારી ભક્ષારેશી ભરૂપા ભસ્વરૂપિણી ॥
ભૂધરસ્થા ભૂધરેશી ભૂધરી ભૂધરેશ્વરી ॥
ભૂધરાનન્દરમણી ભૂધરાનન્દપાલિની ।
ભૂધરાનન્દજનની ભૂધરાનન્દવાસિની ॥
ભૂધરાનન્દરમણી ભૂધરાનન્દરક્ષિતા ।
ભૂધરાનન્દમહિમા ભૂધરાનન્દમન્દિરા ॥
ભૂધરાનન્દસર્વેશી ભૂધરાનન્દસર્વંસૂ: ।
ભૂધરાનન્દમહિષી ભૂધરાનન્દદાયિની ॥
ભૂધરાધીશધર્મેશી ભૂધરાનન્દધર્મિણી ।
ભૂધરાધીશધર્મેશી ભૂધરાધીશસિદ્ધિદા ॥

ભૂધરાધીશકર્મેશી ભૂધરાધીશકામિની ।
ભૂધરાધીશનિરતા ભૂધરાધીશનિર્ણીતા ॥
ભૂધરાધીશનીતિસ્થા ભૂધરાધીશનીતિદા ।
ભૂધરાધીશભાગ્યેશી ભૂધરાધીશભામિની ॥
ભૂધરાધીશબુદ્ધિસ્થા ભૂધરાધીશબુદ્ધિદા ।
ભૂધરાધીશ વરદા ભૂધરાધીશવન્દિતા ॥
ભૂધરાધીશડરાધ્યા ચ ભૂધરાધીશચર્ચિતા ।
ભંગેશ્વરી ભંગમયી ભંગસ્થા ભંગરૂપિણી ॥
ભંગાક્ષતા ભંગરતા ભંગાર્ચ્યા ભંગરક્ષિણી ।
ભંગાવતી ભંગલીલા ભંગભોગવિલાસિની ॥
ભંગરંગ પ્રતીકાશા ભંગરંગ નિવાસિની ।
ભંગશિની ભંગમૂલી ભંગભોગવિધાયિની ॥
ભંગશ્રયા ભંગબીજા ભંગબીજાંકુરેશ્વરી ।
ભંગયંત્રચમત્કારા ભંગયંત્રેશ્વરી તથા॥
ભંગયંત્રવિમોહસ્થા ભંગયંત્રવિનોદિની।
ભંગયંત્રચમત્કારા ભંગયંત્રવિચારિણી ॥
ભંગયંત્રરસાનન્દા ભંગયંત્રરસેશ્વરી ।
ભંગયંત્રરસસ્વાદા ભંગયંત્રરસાસ્થિતા ॥
ભંગયંત્રરસાધરા ભંગયંત્રરસાશ્રયા ॥
ભૂધરાત્મજરૂપેશી ભૂધરાત્મજરૂપિણી ॥
ભૂધરાત્મજયોગેશી ભૂધરાત્મજપાલિની ।
ભૂધરાત્મજમહિમા ભૂધરાત્મજમાલિની ॥
ભૂધરાત્મજભૂતેશી ભૂધરાત્મજરૂપિણી ।
ભૂધરાત્મજસિદ્ધિસ્થા ભૂધરાત્મજસિદ્ધિદા ॥
ભૂધરાત્મજભાવેશી ભૂધરાત્મજભાવિની ।
ભૂધરાત્મજભોગસ્થા ભૂધરાત્મજભોગ્યદા ॥
ભૂધરાત્મજભોગેશી ભૂધરાત્મજભોગિની ।
ભવ્યા ભવ્યતરા ભવ્યભાવિની ભવવલ્લભા ॥
ભાવાતિભાવા ભાવાખ્યા ભાતિભા ભીતિભાન્તિકા ॥
ભાસાન્તિભાસા ભાસસ્થા ભાસાભા ભાસ્કરોપમા ॥

ભાસ્કરસ્થા ભાસ્કરેશી ભાસ્કરૈશ્વર્યવર્દ્ધિની ।
ભાસ્કરાનન્દજનની ભાસ્કરાનન્દદાયિની ॥
ભાસ્કરાનન્દમહિમા ભાસ્કરાનન્દમાતૃકા ।
ભાસ્કરાનન્દનૈશ્વર્યા ભાસ્કરાનન્દનેશ્વરી ॥
ભાસ્કરાનન્દસુપથા ભાસ્કરાનન્દસુપ્રભા ।
ભાસ્કરાનન્દનિચયા ભાસ્કરાનન્દનિર્મિતા ॥
ભાસ્કરાનન્દનીતિસ્થા ભાસ્કરાનન્દનીતિદા ।
ભાસ્કરોદયમધ્યસ્થા ભાસ્કરોદયમધ્યગા ॥
ભાસ્કરોદયતેજ:સ્થા ભાસ્કરોદયતેજસા ।
ભાસ્કરાચારચતુરા ભાસ્કરાચારચન્દ્રિકા ॥
ભાસ્કરાચારપરસા ભાસ્કરાચારચણ્ડિકા ॥
ભાસ્કરાચારપરમા ભાસ્કરાચારપારદા ॥
ભાસ્કરાચારમુક્તિસ્થા ભાસ્કરાચારમુક્તિદા ।
ભાસ્કરાચારસિદ્ધસ્થા ભાસ્કરાચારસિદ્ધિદા ॥
'ભાસ્કરાચારણાધારા ભાસ્કરાચારણાશ્રિતા ।
ભાસ્કરાચારમંત્રેશી ભાસ્કરાચારમન્ત્રિણી ॥
ભાસ્કરાચારવિત્તેશી ભાસ્કરાચારચિત્રિણી ।
ભાસ્કરાધારધર્મેશી ભાસ્કરાધારધારિણી ॥
ભાસ્કરાધારરચના ભાસ્કરાધારરક્ષિતા ।
ભાસ્કરાધારકર્માણી ભાસ્કરાધારકર્મદા ॥
ભાસ્કરાધારરૂપેશી ભાસ્કરાધારરૂપિણી ।
ભાસ્કરાધારકામ્મેશી ભાસ્કરાધારકામિની ॥
ભાસ્કરાધારસાશેશી ભાસ્કરાધારસાશિની ।
ભાસ્કરાધારધર્મેશી ભાસ્કરાધારધામિની ॥
ભાસ્કરાધારચક્રસ્થા ભાસ્કરાધારચક્રિણી ।
ભાસ્કરેશ્વરક્ષોત્રેશી ભાસ્કરેશ્વરક્ષોત્રિણી ॥
ભાસ્કરેશ્વરજનની ભાસ્કરેશ્વરપાલિની ॥
ભાસ્કરેશ્વરસર્વેશી ભાસ્કરેશ્વરશર્વરી ॥
ભાસ્કરેશ્વરસદ્ધીમા ભાસ્કરેશ્વરસન્નિભા ।
ભાસ્કરેશ્વરસુપથા ભાસ્કરેશ્વરસુપ્રભા ॥

ભાસ્કરેશ્વરયુવતી ભાસ્કરેશ્વર સુન્દરી।
ભાસ્કરેશ્વરમૂર્તેશી ભાસ્કરેશ્વરમૂર્તિની ॥
ભાસ્કરેશ્વરમિત્રેશી ભાસ્કરેશ્વરમન્ત્રિણી ।
ભાસ્કરેશ્વરસાનન્દા ભાસ્કરેશ્વરસાશ્રયા ॥
ભાસ્કરેશ્વરચિત્રસ્થા ભાસ્કરેશ્વરચિત્રદા॥
ભાસ્કરેશ્વરચિત્રેશી ભાસ્કરેશ્વરચિત્રિણી ॥
ભાસ્કરેશ્વર ભાગ્યસ્થા ભાસ્કરેશ્વર ભાગ્યદા ।
ભાસ્કરેશ્વરભાગ્યેશી ભાસ્કરેશ્વરભાવિની॥
ભાસ્કરેશ્વરકીર્તેશી ભાસ્કરેશ્વરકીર્તિની।
ભાસ્કરેશ્વરકીર્તિસ્થા ભાસ્કરેશ્વરકીર્તિદા ॥
ભાસ્કરેશ્વરકરુણા ભાસ્કરેશ્વરકારિણી ।
ભાસ્કરેશ્વરગીર્વાણી ભાસ્કરેશ્વરગારુણી॥
ભાસ્કરેશ્વરદેહસ્થા ભાસ્કરેશ્વરદેહદા ।
ભાસ્કરેશ્વરનાદસ્થા ભાસ્કરેશ્વરનાદિની॥
ભાસ્કરેશ્વરનાદેશી ભાસ્કરેશ્વરનાદિની ।
ભાસ્કરેશ્વરકોશસ્થા ભાસ્કરેશ્વરકોશદા ॥
ભાસ્કરેશ્વરકોશેશી ભાસ્કરેશ્વરકોશિની ।
ભાસ્કરેશ્વરશક્તિસ્થા ભાસ્કરેશ્વરશક્તિદા ॥
ભાસ્કરેશ્વરતોષેશી ભાસ્કરેશ્વરતોષિણી ।
ભાસ્કરેશ્વરક્ષાત્રેશી ભાસ્કરેશ્વરક્ષાત્રિણી ॥
ભાસ્કરેશ્વરયોગસ્થા ભાસ્કરેશ્વરયોગદા ।
ભાસ્કરેશ્વરયોગેશી ભાસ્કરેશ્વરયોગિની ॥
ભાસ્કરેશ્વરપદ્મેશી ભાસ્કરેશ્વરપદ્મિની ।
ભાસ્કરેશ્વરહ્રદ્બીજા ભાસ્કરેશ્વરદ્ધરા ॥
ભાસ્કરેશ્વર હ્રદ્યોનિર્ભાસ્કરેશ્વરહ્રદ્યુતિઃ ।
ભાસ્કરેશ્વરબુદ્ધિસ્થા ભાસ્કરેશ્વરસદ્ધિધા ॥
ભાસ્કરેશ્વરસદ્ધાણી ભાસ્કરેશ્વરસદ્ધરા ।
ભાસ્કરેશ્વરરાજ્યસ્થા ભાસ્કરેશ્વરરાજ્યદા ॥
ભાસ્કરેશ્વરરાજ્યેશી ભાસ્કરેશ્વરપોષિણી ।
ભાસ્કરેશ્વરજ્ઞાનસ્થા ભાસ્કરેશ્વરજ્ઞાનદા॥

ભાસ્કરેશ્વરજ્ઞાનેશી ભાસ્કરેશ્વરગામિની ।
ભાસ્કરેશ્વરલક્ષેશી ભાસ્કરેશ્વરલક્ષિતા ॥
ભાસ્કરેશ્વરલક્ષિતા ભાસ્કરેશ્વરરક્ષિતા ।
ભાસ્કેરશ્વરખંગસ્થા ભાસ્કરેશ્વરખંગદા ॥
ભાસ્કરેશ્વરખંગેશી ભાસ્કરેશ્વરખંગિની ।
ભાસ્કરેશ્વરકાર્યેશી ભાસ્કરેશ્વરકામિની ॥
ભાસ્કરેશ્વરકાયસ્થા ભાસ્કરેશ્વરકાયદા ।
ભાસ્કરેશ્વરચક્ષુઃસ્થા ભાસ્કરેશ્વરચક્ષુષા ॥
ભાસ્કરેશ્વરસન્નાભા ભાસ્કરેશ્વરસર્ચિતા ।
ભ્રૂણહત્યાપ્રશમની ભ્રૂણપાપવિનાશિની ॥
ભ્રૂણદારિદ્રયશમની ભ્રૂણરોગવિનાશિની
ભ્રૂણશોકપ્રશમની ભ્રૂણરોગનિવારિણી ॥
ભ્રૂણશન્તાપશમની ભ્રૂણવિભ્રમનાશિની ।
ભવાબ્ધિસ્થા ભવાબ્ધીશા ભવાબ્ધિભયનાશિની ॥
ભવાબ્ધિપારકરણી ભવાબ્ધિસુખવર્દ્ધિની ।
ભવાબ્ધિકાર્યકરણી ભવાબ્ધિકરુણાનિધિઃ ॥
ભવાબ્ધિકાલશમની ભવાબ્ધિવરદાયિની ।
ભવાબ્ધિભજનસ્થાના ભવાબ્ધિભજનસ્થિતા ॥
ભવાબ્ધિભજનાકારા ભવાબ્ધિજનનાક્રિયા ।
ભવાબ્ધિભજનાચારા ભવાબ્ધિભજનાકુરા ॥
ભવાબ્ધિભજનાનન્દા ભવાબ્ધિભજનાધિપા ।
ભવાબ્ધિભજનૈશ્વર્યા ભવાબ્ધિજનનેશ્વરી ॥
ભવાબ્ધિભજનાસિદ્ધિર્ભવાબ્ધિભજનારતિઃ ।
ભવાબ્ધિભજનાનિત્યા ભવાબ્ધિભજનાનિશા ॥
ભવાબ્ધિભજનાનિમ્ના ભવાબ્ધિભવભીતિહા ।
ભવાબ્ધિભજનાકામ્યા ભવાબ્ધિભજનાકલા ॥
ભવાબ્ધિભજનાકીર્તિર્ભવાબ્ધિભજનાકૃતા ।
ભવાબ્ધિશુભદાંનિત્યા ભવાબ્ધિશુભદાયિની ॥
ભવાબ્ધિસકલાનન્દા ભવાબ્ધિસકલાકલા ।
ભવાબ્ધિસકલાંસિદ્ધિર્ભવાબ્ધિસકલાનિધિઃ ॥

ભવાબ્ધિસકલાસારા ભવાબ્ધિસકલાર્થદા ।
ભવાબ્ધિ ભવનામૂર્તિર્ભવાબ્ધિ ભવનાકૃતિઃ ॥
ભવાબ્ધિભવનાભવ્યા ભવાબ્ધિભવનામ્ભસા ।
ભવાબ્ધિમદનારૂપા ભવાબ્ધિમદનાતુરા ॥
ભવાબ્ધિમદનેશાની ભવાબ્ધિમદનેશ્વરી ।
ભવાબ્ધિભાગ્યરચના ભવાબ્ધિભાગ્યદા સદા ॥
ભવાબ્ધિભાગ્યદાકલા ભવાબ્ધિભાગ્યનિર્ભરા ।
ભવાબ્ધિભાગ્યનિરતા ભવાબ્ધિભાગ્યભાવિતા ॥
ભવાબ્ધિભાગ્યસંચારા ભવાબ્ધિભાગ્યસઞ્ચિતા ।
ભવાબ્ધિભાગ્યસુપથા ભવાબ્ધિભાગ્યસુપ્રદા॥
ભવાબ્ધિભાગ્યરીતિજ્ઞા ભવાબ્ધિભાગ્યનીતિદા ।
ભવાબ્ધિભાગ્યરીતિશી ભવાબ્ધિભાગ્યરીતિંની ॥
ભવાબ્ધિભોગનિપુણા ભવાબ્ધિભોગસમ્પ્રદા ।
ભવાબ્ધિભાગ્યગહના ભવાબ્ધિભોગ્યગુમ્ફિતા ॥
ભવાબ્ધિભોગગાન્ધારી ભવાબ્ધિભોગગુમ્ફિતા ।
ભવાબ્ધિભોગસુરસા ભવાબ્ધિભોગસુસ્પૃહા ॥
ભવાબ્ધિભોગગ્રથિની ભવાબ્ધિભોગયોગિની ।
ભવાબ્ધિભોગરસના ભવાબ્ધિભોગરાજિતા ॥
ભવાબ્ધિભોગવિભવા ભવાબ્ધિભોગવિસ્તૃતા ।
ભવાબ્ધિભોગવરદા ભવાબ્ધિભોગવન્દિતા ॥
ભવાબ્ધિભોગકુશલા ભવાબ્ધિભોગશોભિતા ।
ભવાબ્ધિભેદજનની ભવાબ્ધિભેદપાલિની ॥
ભવાબ્ધિભેદરચના ભવાબ્ધિભેદરક્ષિતા ।
ભવાબ્ધિભેદનિયતા ભવાબ્ધિભેદનિસ્પૃહા ॥
ભવાબ્ધિભેદરચના ભવાબ્ધિભેદરોપિતા ।
ભવાબ્ધિભેદરાશિઘ્નીભવાબ્ધિભેદરાશિની ॥
ભવાબ્ધિભેદકર્મેશી ભવાબ્ધિભેદકર્મિણી ।
ભદ્રેશી ભદ્રજનની ભદ્રા ભદ્રનિવાસિની ॥
ભદ્રેશ્વરી ભદ્રવતી ભદ્રસ્થા ભદ્રદાયિની ।
ભદ્રરૂપા ભદ્રમયી ભદ્રદા ભદ્રભાષિણી ॥

ભદ્રકર્ણા ભદ્રવેષા ભદ્રિકા ભદ્રમન્દિરા ।
ભદ્રક્રિયા ભદ્રકલા ભદ્રામ્બા ભદ્રવર્દ્ધિની ॥
ભદ્રક્રિયા ભદ્રકલા ભદ્રલીલાભિલાષિણી ।
ભદ્રાંકુરા ભદ્રરતા ભદ્રાંગી ભદ્રમન્ત્રિણી ॥
ભદ્રવિદ્યાઽઽભદ્રવિદ્યા ભદ્રવાગ્ભદ્રવાદિની।
ભૂપમંગલદા ભૂપા મૂલતા ભૂમિવાહિની ॥
ભૂપભોગા ભૂપશોભા ભૂપાશાભૂપરૂપદા ।
ભૂપાકૃતિર્ભૂપરતિર્ભૂપશ્રીર્ભૂપશ્રેયસી ॥
ભૂપનીતિર્ભૂપરીતિર્ભૂપભીતિર્ભયક્ઙ્કરી ।
ભવદાનન્દલહરી ભવદાનન્દસુન્દરી ॥
ભવદાનન્દકરણી ભવદાનન્દવર્દ્ધિની ।
ભવદાનન્દરમણી ભવદાનન્દદાયિની ।
ભવદાનન્દજનની ભવદાનન્દરૂપિણી ॥

માહાત્મ્યમ્

ય ઈદં પઠેત્ સ્તોત્રં પ્રત્યહં ભક્તિસંયુતઃ ॥
ગુરુભક્તિયુતો ભૂત્વા ગુરુસેવાપરાયણઃ ।
જિતેન્દ્રિયઃ સત્યવાદી તામ્બૂલપુરિતાનનઃ ॥
દિવા રાત્રૌ ચ સન્ધ્યાયાં સ ભવેત્પરમેશ્વરઃ ।
સ્તવમાત્રસ્ય પાઠેન રાજાવશ્યો ભવેદ્ ધ્રુવમ્ ॥
સર્વાગમેષુ વિજ્ઞાની સર્વતંત્રે સ્વયં હરઃ ।
ગુરોર્મુખાત્સમભ્યસ્ય સ્થિત્વા ચ ગુરુસન્નિધૌ ॥
શિવસ્થાનેષુ સન્ધ્યાયાં શૂન્યાગારે ચતુષ્પથે ।
યઃ પઠેચ્છ્રુણુયાદ્વાપિ સ યોગી નાત્ર સંશયઃ ॥
સર્વસ્વદક્ષિણાન્દદ્યાત્સ્ત્રીપુત્રાદિકમેવ ચ ।
સ્વચ્છન્દમાનસો ભૂત્વા સ્તવમેતં સમુદ્ધરેત્ ॥
એતત્સ્તોત્રરતો દેવી હરરૂપો ન સંશયઃ ।
યઃ પઠેચ્છ્રુણુયાદ્વાપિ એક ચિત્તેન સર્વદા ॥
સ દીર્ઘાયુઃ સુખી વાગ્મી વાણી તસ્ય ન સંશયઃ ।
ગુરુપાદરતો ભૂત્વા કાંમનીનાં ભવેત્પ્રિયઃ ॥

ધનવાન્ ગુણવાન્ શ્રીમાન્ ધીમાનિવ ગુરુઃ પ્રિયે ।
સર્વેષાં તુ પ્રિયો ભૂત્વા પૂજયેત્સર્વદાસ્તવમ્ ॥
મંત્રસિદ્ધિઃ કરસ્થૈવ તસ્ય દેવી ન સંશયઃ ।
કુવેરત્વં ભવેત્તસ્ય તસ્યાધીના હિ સિદ્ધયઃ ॥
મૃતપુત્રા ચ યા નારી દૌર્ભાગ્ય પરિપીડિતા ।
વન્ધ્યા વા કાકવન્ધ્યા વા મૃતવત્સા ચ યાંગના ॥
ધનધાન્યવિહીના ચ રોગશોકાકુલા ચ યા ।
તાભિરેત-મહાદેવી ભૂર્જપત્રે વિલિખ્ય વૈ ॥
સવ્યે ભૂજે ધારણીયં તેન સોખ્યપ્રદં ભવેત્ ।
એવં પુનઃ પુનઃ પ્રાયાદ્ દુઃખેન પરિપીડિતા ॥
સભાયાં વ્યસને વાણીવિવાદે શત્રુસંકટે ।
ચતુરંગે તથા યુદ્ધે સર્વત્રાપદિ પીડને ॥
સ્મરણાદસ્ય કલ્યાણી સંશયા યાન્તિ દૂરતઃ ।
ન દેયં પરશિષ્યાય નાભક્તાય ચ દુર્જને ॥
દામ્ભિકાય કુશીલાય કૃપણાય સુરેશ્વરિ ।
દદ્યાચ્છિષ્યાય શાન્તાય વિનીતાય જિતાત્મને ॥
ભક્તાય શાન્તિયુક્તાય રજઃપૂજારતાય ચ ।
જન્માન્તર સહસ્રૈસ્તુ વર્ણિતુન્નૈવ શક્યતે ॥
સ્તવમાત્રસ્ય માહાત્મ્યં વક્ત્રકોટિશતૈરપિ ।
વિષ્ણવે કથિતં પૂર્વં બ્રહ્મણાપિ પ્રિયમ્વદે ॥
અધુનાપિ તવ સ્નેહાત્કથિતં પરમેશ્વરિ ।
ગોપિતવ્યં પશુભ્યશ્ચ સર્વથા ન પ્રકાશયેત્ ॥

શ્રી ભુવનેશ્વરી સહસ્ત્રનામ સ્તોત્રમ્

પાર્વત્યુવાચ

દેવ દેવ મહાદેવ સર્વશાસ્ત્ર વિશારદા ।
કપાલ ખટવાંગધર ચિત્રભસ્માંગ લેપનઃ ॥
યા આદ્યા પ્રકૃતિર્નિત્યા સર્વશાસ્ત્રેષુ ગોપિતા,
તસ્યાઃ શ્રીભુવનેશ્વર્યા નામાષ્ટક સહસ્ત્રકમ્ ।
કથયસ્વ મહાદેવ યેન દેવી પ્રસીદતિ ॥

મહાશ્વરોવાચ

સાધુ પુષ્ટં મહાદેવિ સાધુ લોકહિતાય ચ,
યા આદ્યા પ્રકૃતિર્નિત્યા સર્વશાસ્ત્રેષુ ગોપિતા ।
યસ્યાઃ સ્મરણમાત્રેણ સર્વાપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥
આરાધનાદ્ભવેદ્યસ્યા જીવન્મુક્તો ન સંશયઃ ।
તસ્યા નામસહસ્ત્રાણિ કથયામિ શૃણુષ્વ તત્ ॥

વિનિયોગ :

અસ્ય શ્રીભુવનેશ્વરી નામ સ્તોત્રસ્ય દક્ષિણામૂર્તિ ઋષિઃ, પંક્તિર્વિરાટ્ છન્દ, આદ્યા ભુવનેશ્વરી દેવતા મમ ધર્માર્થકામમોક્ષાર્થ વિનિયોગઃ ।

અથ સહસ્ત્રનામ

ૐ આદ્યા કમલા વાણી માયા શ્રીભુવનેશ્વરી ।
ભુવના ભાવના ભવ્યા ભવાની ભવમોચની ॥
રુદ્રાણી રુદ્રભક્તા ચ તથા રુદ્રપ્રિયા સતી ।
ઉમા કામેશ્વરી દુર્ગા સર્વાણી સર્વમંગલા ॥
ત્રિપુરા પરમેશાની સુન્દરી સુન્દરપ્રિયા ।
રમણી રમણા રામા કામકાર્યકરી શુભા ॥
બ્રાહ્મી નારાયણી ચણ્ડા ચામુણ્ડા ચણ્ડનાયિકા ।
માહેશ્વરી ચ કૌમારી વારાહી ચાપરાજિતા ॥
મહામાયા મુક્તકેશી મહાત્રિપુર સુન્દરી ।
સુન્દરી શોભના રક્તા રક્તવસ્ત્રાપિશાચિની ॥

રક્તાભા રક્તવર્ણા ચ રક્તબીજ નિષૂદિની ।
રક્તચન્દન લિપ્તાંગી રક્તપુષ્પપ્રિયા સદા ॥
લક્ષ્મીર્લોલાચ્ચલા ચચ્ચલાક્ષી ચ ચપલપ્રિયા ।
ભૈરવી ભયકર્ત્રી ચ મહાભયપ્રદાયિની ॥
ભયઙ્કરી મહાભીમા ભયદા ભયનાશિની ।
સ્મશાને પ્રાન્તરે દુર્ગે સંસ્થિતા ભયવર્દ્ધિની ॥
જયા ચ વિજયા ચૈવ જયપૂર્વા જયપ્રદા ।
યમુના યામુના યામ્યા યમશ્રેષ્ઠા યમપ્રિયા ॥
સર્વેશી જનિકા જન્યા જયવર્દ્ધનકારિણી ।
કાલી કપાલિની કુલ્યા કાલિકા કાલરાત્રિકા ॥
મહાકાલ હૃદિસ્થા ચ કાલભૈરવરૂપિણી ।
કપાલખટ્વાંગધરા પાશાંકુશ વિધારિણી ॥
અભયા ચ ભયા ચૈવ તથા ચાભયદાયિની ।
મહામાયા ભીમવેગા મહાવેગા મહાસ્તની ॥
ગૌરી ગૌરાંગકા ગૌરા ગૌરવર્ણા જયપ્રદા ।
ઉગ્રા ઉગ્રપ્રભા શાન્તા શાન્તિદા શાન્તિદાયિની ॥
ઉગ્રતારા તથા ચોગ્રા નીલા ચૈકજટા તથા ।
હંસરૂપા મહાતારા તથા ચ સિદ્ધિકાલિકા ॥
તારા નીલા ચ વાગીશી તથા નીલસરસ્વતી ।
ગંગા કાશી સતી સત્યા સર્વતીર્થમયી તથા ॥
તીર્થપુણ્યાનાર્થરૂપા તીર્થદા તીર્થસેવિકા ॥
પુણ્યાપુણ્ય સ્વરૂપા ચ પુણ્યદાત્રી સનાતની ।
પુણ્યકાન્તા પુણ્યસંસ્થા તથા પુણ્યજનપ્રિયા ॥
તુલસી તુલના તુલ્યા બાલિકા વેધસઃ પ્રિયા ।
સત્ય સત્યવતી ભીમા રુક્મિણી કૃષ્ણવલ્લભા ॥
દેવકી કૃષ્ણમાતા ચ સુભદ્રા ભદ્રરૂપિણી ॥
મનોહરા તથા સૌમ્યા સૌમાંગી સોમદર્શના ॥
કુમારી બાલિકા ક્ષુદ્રા કુમારીરૂપ ધારિણી ।
યુવતી યુવતીરૂપા યુવતી રસરઞ્જિકા ॥

પીનસ્તની ક્ષીણમધ્યા પ્રૌઢા ચ જનવલ્લભા ।
અતિવૃદ્ધા સ્થાળુરૂપા ચાર્વંગી ચચ્ચલાનના ॥
દેવમાતા દેવરૂપા દેવકાર્યકરી શુભા ।
દેવમાતા દેવદીક્ષા સર્વમાતા સનાતની ॥
પ્રાણપ્રિયા પાલિની ચ ચપલા પલલપ્રિયા ।
મત્સ્યમાંસપ્રિયા માંસાશિની ચ જનવલ્લભા ॥
તપસ્વિની તપી તપ્યા તપઃ સિદ્ધિપ્રદાયિની ।
હવિષ્યાશી હવિર્ભોક્તી હવ્યકવ્ય વિલાસિની ॥
સ્વધા સ્વાહા સ્વધાધારા યજ્ઞાંગી યજ્ઞભુક્ સદા ।
દક્ષા દાક્ષાયણી દુર્ગા દક્ષયજ્ઞ વિનાશિની ॥
પાર્વતી પર્વતપ્રીતા તથા પર્વતવાસિની ।
હેમી હેમા હેમરૂપા મૌલિમાન્યા મનોરમા ॥
કૈલાસવાસિની શુક્લા શિવક્રોડ નિવાસિની ।
ચાર્વંગી ચારુરૂપા ચ શુભા ચૈવ શુભાનના ॥
ચલત્કુણ્ડલગણ્ડા ચ લૌહકુણ્ડલધારિણી ।
હેમસિંહો પરિસ્થા ચ હેમભૂષણ ભૂષણા ॥
હેમાંગદા હેમભૂષા સૂર્યકોટિ સમપ્રભા ।
તરુણાદિત્ય સઙ્કાશા સિન્દૂરાર્ચિત વિગ્રહા ॥
યવા યાવકરૂપા ચ રકતચન્દરૂપધૃક્ ।
કોટરી કોટરાક્ષી ચ નિર્લજ્જા ચ દિગમ્બરી ॥
પૂતના વત્સમાતા ચ સૂર્યમણ્ડલવાસિની ।
સ્મશાનવાસિની શૂન્યા દપ્તચત્વરવાસિનાં ॥
મધુકૈટભ સંહર્ત્રી મહિષાસુર ઘાતિની ।
નિશુમ્ભશુમ્ભ શમની ચણ્ડમુણ્ડ વિનાશિની ॥
શિવાની શિવરૂપા ચ શિવદૂતી શિવપ્રિયા ।
શિવદા શિવપક્ષસ્થા શિવેષ્ટા શિવકારિણી ॥
ઈન્દ્રાણી ઈન્દ્રકન્યા ચ રાજકન્યા સુરપ્રિયા ।
લજ્જાશીલા સાધુશીલા કુલસ્ત્રી કુલપૂજિતા ॥
મહાકુલીના નિષ્કામા વિલજ્જા ભૂષણાન્વિતા ।
કુલીના કુલકન્યા સા તથૈવ કુલભૂષિતા ॥

અનન્તાનન્ત પાણિકાઽનન્તસુર વિનાશિની ।
સદાશિવ સુસંગેન રાજિતાઽઽનન્દદાયિની ॥
નાગાંગી નાગભૂષા ચ નાગહાર વિધાયિની ।
ધરણી ધારિણી માયા મહાસિદ્ધિ પ્રદાયિની ॥
ભૂતપ્રેત પિશાચા ચ રાકિની લાકિની તથા ।
ભૂતપ્રેત પિશાચાનાં વલદા યક્ષિણી શિવા ॥
ધૃતિઃ કીર્તિં સ્મૃતિર્મેધા પુષ્ટિસ્તુષ્ટિરૂમા ઉષા ।
શઙ્કરી શામ્ભવી મેના રતિઃ પ્રીતિઃ સુલોચના ॥
અનંગમદના દેવી અનંગમદનાઽઽતુરા ।
ભુવનેશી મહામાયા તથા ભુવનપાલિની ॥
ઈશ્વરી ઈશ્વરપ્રીતા ચન્દ્રશેખર ભૂષિતા ।
ચિત્તાનન્દકરી નન્દા ચિત્તસંસ્થા ચિતાયુતા ॥
સ્વરૂપા સર્વરૂપા ચ બ્રહ્મરૂપા ચિદાત્મિકા ।
આનંદરૂપિણી નિત્યા તથાઽઽનન્દપ્રદાયિની ॥
ત્વરિતા તરુણા ભવ્યા ભાવિકા ચ વિભાવિની ।
ચન્દ્રસૂર્યસમા દીપ્તા ચન્દ્રસૂર્યસ્ય પાલિકા ॥
નારસિંહી હંસગ્રીવા હિરણ્યાક્ષ વિનાશિની ।
વૈષ્ણવી વિષ્ણુભક્તા ચ શાલિગ્રામનિવાસિની ॥
ચતુર્ભુજા ચાષ્ટભુજા સહસ્ત્રભુજ સંજ્ઞિતા ।
આદ્યા કાત્યાયની નિત્યા સર્વાદ્યા સર્વદાયિકા ॥
સર્વમંત્રમયી દેવી સર્વલોકમયી તથા ।
સર્વસમ્મોહની દેવી સર્વલોક વશઙ્કરી ॥
રંજિની રઞ્જિતા રાગા દેહલાવણ્ય રઞ્જિતા ।
ઘટી નટી પ્રિયા ધૂર્તા તથા ધૂર્ત્તજનપ્રિયા ॥
મહામાયા મહામોહા મહાસત્વ વિમોહિતા ।
બલિપ્રિયા માંસરુચિર્મધુમાંસપ્રિયા તથા ॥
મધુમત્તા માધવિકા મધુમાધવ રૂપિકા ।
દિવામયી રાત્રિમયી સન્ધ્યા સન્ધ્યાસ્વરૂપિણી ॥
કામરૂપા સૂક્ષ્મરૂપા સૂક્ષ્મિણી સૂક્ષ્મરૂપિણી ।
તિથિરૂપ સ્વરૂપા ચ તથા વાસરરૂપિણી ॥

સર્વભૂતમયી દેવી પંચભૂત નિવાસિની ।
ગ્રહાણાં સ્થિતિરૂપા ચ ઈન્દ્રાદીનાં ય ચ સમ્ભવા ॥
ઋષીણાં બ્રહ્મપુત્રાણાં તપઃસિદ્ધિ પ્રદાયિની ।
શવસ્થા શવરૂપા ચ શવસંગ કુતૂહલા ॥
યોગિની યોગરૂપા ચ યોગીન્દ્ર સ્વાન્તહારિણી ।
સુપ્રસન્ના મહાદેવી યામિની ભુક્તિદાયિની ॥
મહામાયા વિષ્ણુમાયા મોહિની સુરમોહિની ।
કાર્યસિદ્ધિકરી દેવી સર્વકાર્ય નિવાસિની ॥
કાર્યાકાર્યકરી રોદ્રી મહાપ્રલય કારિણી ।
સ્ત્રી પુંભેદા અભેદા ચ ભેદિની ભયનાશિની ॥
સુપ્રશસ્તો સમસ્તા ચ છિન્નમસ્તા સુનાસિકા ।
ત્રિરૂપા વિશ્વરૂપા ચ ચિત્તરૂપા ચિદાત્મિકા ॥
બહુશાસ્ત્રા અશાસ્ત્રા ચ સર્વશાસ્ત્ર પ્રહારિણી ।
શાસ્ત્રા શાસ્ત્રવિવાદે ચ નાનાશાસ્ત્રાર્થવાદિની ॥
કાવ્યાશાસ્ત્ર પ્રમોદા ચ કાવ્યાલઙ્કારવાસિની ।
રસજ્ઞા રસના જિહ્વા રસનાગ્રયા રસપ્રદા ॥
નાનાકૌતુક સંયુક્તા નાનારસ નિવાસિની ।
અરૂપા ચ સ્વરૂપા ચ વિશ્વરૂપા ચ રૂપિણી ॥
રૂપા જીવા તથા વૈશ્યા વેશ્યાદ્યા વેશધારિણી ।
નાનાવેશધરા દેવી નાનાવેશેષુ સંસ્થિતા ॥
કુરૂપા કુસ્થિતા કૃષ્ણ કૃષ્ણરૂપા ચ કાલિકા ।
લક્ષ્મીપ્રદા મહાલક્ષ્મીઃ સર્વલક્ષણસંયુતા ॥
કુબેરગૃહ સંસ્થાના ધનરૂપા ધનપ્રદા ।
નાનારૂપપ્રદા દેવી રત્નપુષ્પેષુ સંસ્થિતા ॥
વર્ણસ્થા વર્ણરૂપા ચ સર્વવર્ણમયી તથા ।
ૐકારરૂપિણી આદ્યા આપ્તિસ્થા જ્યોતિરૂપિણી ॥
સંસાર મોહિની દેવી સંસાર જયદાયિની ।
જયસ્વરૂપા જયદા જયિની જયકારિણી ॥
માન્યા માનપ્રિયા માન્ય માનિનીનાં મહોદયા ॥

સાધકા સાધિકા સાધ્યાસાધના સાધનપ્રિયા ।
સ્થાવરા જંગમા સૂક્ષ્મા ચપલા ચપલપ્રિયા ॥
ઋદ્ધિદા વૃદ્ધિરૂપા ચ સિદ્ધિદા સિદ્ધિરૂપિણી ।
ક્ષેમંકરી શઙ્કરી ચ સર્વસમ્મોહકારિણી ॥
વાઞ્છિતા વાઞ્છનીયા ચ સર્વ વાઞ્છાપ્રદાયિની ।
ભગલિંગ પ્રમોદા ચ ભગલિંગ પ્રદાયિની ॥
ભગરૂપા ભગાભોગ્યા લિંગરૂપા ચ લિંગિની ।
ભગગીતિર્મહાપ્રીતિ લિંગનીતિસુખાવહા ॥
સ્વયંભૂ કુસુમારાધ્યા સ્વયંભૂ કુસુમાકુલા ।
સ્વયંભૂ પુણ્યરૂપા ચ સ્વયંભૂ કુસુમપ્રિયા ॥
શુકલરૂપા મહાશુક્લા શુક્લસિન્ધુ નિવાસિની ।
અક્ષમાલાધરાદેવી પાનદ્રવ્ય વિધાયિની ॥
શૂલહસ્તા ચક્રહસ્તા પાશિની પાશરૂપિણી ।
ખંગિની ગદિની ચૈવ તથા સર્વાસ્ત્રધારિણી ॥
ભાવ્યા ભવ્યા ભવાનીયા ભવભુક્તિ પ્રદાયિની ।
ચતુરા ચતુરપ્રીતા ચતુરાનન પૂજિતા ॥
દેવસ્તવ્યા દેવપૂજ્યા સર્વપૂજ્યા સુરેશ્વરી ।
જનની જનપુણ્યા ચ જનમાનસચારિણી ॥
જટિની કેશબન્ધા ચ સુકેશી કેશવાસિકા ।
અહિંસા વેશિકા વેશ્યા સર્વવિદ્વિટ્ વિનાશિની॥
ઉચ્ચાટિની સ્તમ્ભિની ચ મોહિની મધુરેક્ષણા ।
ક્રીડાવ્રીડાવતી લેખા કરુણા કરુણાકરી ॥
સર્વજ્ઞા સર્વગમ્યા ચ સર્વભક્ષા સુરારિહા ।
સર્વરૂપા સર્વશાસ્ત્રી સર્વેષાં પ્રાણધારિણી ॥
સૃષ્ટિસ્થિતિકરી દેવી તથા પ્રલયકારિણી ।
સર્વત્તત્વાત્મિકા ગૌરી નાનામૂર્તિ વિધારિણી ॥
ગક્તાનિ યાનિ દેનેશ્યનુક્તાનિ ચ મહેશ્વરિ ।
યત્કિઞ્ચિદ્ દશ્યતે દેવી તત્સર્વં ભુવનેશ્વરી ॥
ઈતિ શ્રીભુવનેશ્વર્યા નામાન્યુક્તાનિ તે પ્રિયે ।
સહસ્ત્રાણિ મહાદેવી ફલમેષાં નિગદ્યતે ॥

માહાત્મ્યમ્

યઃ પઠેત્ પ્રાતરુત્થાય અર્દ્ધરાત્રૌ તથા પરે ।
પ્રાતઃકાલે તથા મધ્યે સાયાહ્ને હરવલ્લભે ॥
યથાકાલે યથાસ્થાને તસ્ય સિદ્ધિર્ન સંશયઃ ।
યઃ પઠેત્ પાઠયેદ્વાપિ શૃણુયાદ્ ધ્યાયતે તથા ॥
તસ્ય સર્વ ભવેત્ સત્યં મનસા યચ્ચ વાઞ્છિતં ।
અષ્ટમ્યાં ચ ચતુર્દશ્યાં નવમ્યાં ચ વિશેષતઃ ॥
કુહૂમંગલ સંયુક્તે સંક્રાંત્યાં શનિભૌમયોઃ ।
યઃ પઠેત્ પાઠયેદ્ભક્ત્યા દેંવ્યાં નામ સહસ્ત્રકમ્ ॥
તસ્ય દેહે ચ સંસ્થાનં કુરુતે ભુવનેશ્વરી ।
તસ્ય સર્વં ભવેદ્દેવી અન્યથા ન કદાચન ॥
સ્મશાને પ્રાન્તરે વાપિ શૂન્યાગારે ચ પાર્વતિ ।
ચતુષ્પથે ચૈકલિંગે જલમધ્યે વિશેષતઃ ॥
રણમધ્યે ચ સંગ્રામે તથા પ્રાણસ્ય સંશયે ।
જપ્ત્વા મંત્ર સહસ્ત્રન્તુ પઠેન્નામ સહસ્ત્રકમ્ ॥
તસ્ય તુષ્ટા ભવેદ્ દેવી સર્વદા ભુવનેશ્વરી ।
ધૂપદીપાદિભિશ્ચૈવ બલિદાનાદિભિસ્તથા ॥
દત્વા નાનાવિધૈંદેવી નૈવેદ્યેભુવનેશ્વરીમ્ ।
સંપૂજ્ય વિધિવજ્જપ્ત્વા સ્તુત્વા નામસહસ્ત્રકૈઃ ॥
અચિરાત્ સિદ્ધિમાપ્નોતિ સાધકો નાત્ર સંશયઃ ।
ભૂર્જપત્રે સમાલિખ્ય કુંકુમારક્તચન્દનૈઃ ॥
તથા ગોરોચનાભિશ્ચ વિલિખેત્સાધકોત્તમઃ ।
સુતિથૌ શુભનક્ષત્રે લિખિત્વા દક્ષિણે ભૂજે ॥
ધારયેત્પરયા ભક્ત્યા દેવીરૂપેણ પાર્વતિ ।
તસ્ય સિદ્ધિર્મહાદેવી અચિરાદ્ધિ ભવિષ્યતિ ॥
રણે રાજકુલે દ્યૂતે સર્વત્ર વિજયી ભવેત્ ।
દેવાઃ સર્વે વંશ યાન્તિ કિં પુનઃ માનવાદયઃ ॥
વાગ્વાદીનાં ગતિસ્તમ્ભં કરોત્યેવ ન સંશયઃ ।
પઠેદ્વા ધારયેદ્વાપિ દેવીબુદ્ધયા ચ પાર્વતિ ॥

ઈહ ભુક્ત્વા વરાન્ ભોગાન્ કૃત્વા કાવ્યાન્ સુવિસ્તરાન્ ।
અન્તે દેવ્યા ગણત્વં ચ સાધકો મુક્તિમાપ્નુયાત્ ॥
પ્રાપ્નોતિ દેવદેવેશિ સર્વદા નાત્ર સંશયઃ ।
ન્યૂનાંગે ચાતિરિક્તાંગે શઠાય પરશિષ્યકે ॥
ન દાતવ્યં મહાદેવી પ્રાણાન્તેપિ કદાચન ।
શિષ્યાય ભક્તિયુક્તાય વિનીતાય મહેશ્વરિ ॥
દાતવ્યં સ્તવરાજઞ્ચ સર્વસિદ્ધિં સમાયુતમ્ ।
ય ઈદં ભુવનેશ્વર્યાઃ સ્તવરાજં મહેશ્વરિ ॥
લિખિત્વા ધારયેદ્દેહે તસ્ય વિઘ્નો ન જાયતે ।
ઈતિ પ્રકથિતમેતદ્દેવિ! નામ્નાં સહસ્ત્રાં,
સુરતરુમિવ કાન્તં સિદ્ધિસંઘૈકસેવ્યમ્ ।
યદિ પઠતિ મનુષ્યો નાન્યચેતાઃ સદૈવ,
વ્રજતિ તવ સમીપં લોકસંસ્તૂયમાનઃ ॥

પ્રપંચસારતંત્રે ભુવનેશ્વરી સ્તુતિ

પ્રસીદ પ્રપંચસ્વરૂપે પ્રધાને પ્રકૃત્યાત્મિકે પ્રાણિનાં પ્રાણસંજ્ઞે ।
પ્રણોતું પ્રભો પ્રારંભે પ્રાગ્જલિસ્ત્વાં પ્રકૃત્યા પ્રતર્ક્યપ્રકામ પ્રવૃત્તે ॥
સ્તુતિર્વાક્યબદ્ધા પદાત્મૈવ વાક્યં પદં ત્વક્ષરાંત્માક્ષરં ત્વં મહેશિ ।
ધ્રુવં ત્વાં ત્વમેવાક્ષરૈસ્ત્વન્મયૈઃ સ્તૌષ્યતસ્ત્વન્મયી વાક્પ્રવૃત્તિર્યતઃ સ્યાત્ ॥
અજાધોક્ષજત્રીક્ષણાશ્ચાપિ રૂપં પરં નાભિજાનન્તિ માયામયં તે ।
સ્તુવન્તીશિ તાં ત્વામમી સ્થૂલરૂપાં તદેતાવરમ્બેહ યુક્તં મમાપિ ॥
નમસ્તે સમસ્તેશિ વિન્દુસ્વરૂપે નમસ્તે પરત્વેન તત્ત્વાભિધાને ।
નમસ્તે મહત્ત્વં પ્રપન્ને પ્રધાને નમસ્તે ત્વહઙ્કાર તત્ત્વસ્વરૂપે ॥
નમઃ શબ્દરૂપે નમો વ્યોમરૂપે નમઃ સ્પર્શરૂપે નમો વાયુરૂપે ।
નમો રૂપતેજોરસામ્ભઃ સ્વરૂપે નમસ્તેડસ્તુ ગન્ધાત્મિકે ભૂસ્વરૂપે ॥
નમઃ શ્રોત્રચર્માક્ષિ જિહ્વાખ્ય નાસાસ્ય વાક્પાણિપત્યાયુ સોપસ્થરૂપે ।
મનો બુદધ્યહઙ્કાર ચિત્તસ્વરૂપે વિરૂપે નમસ્તે વિભો વિશ્વરૂપે ॥
રવિત્વેન ભૂત્વાન્તરાત્મા દધાસિ પ્રજાશ્ચેન્દ્રમ સ્ત્વેન પુષ્ણાસિ ભૂયઃ ।
દહસ્યગ્નિમૂર્તિ દધત્યાહુતિં વા મહાદેવી તેજસ્ત્રાયં ત્વત્ત અવ ॥
ચતુર્વક્ત્રાયુક્તા લસદ્ધસવાહા રજઃસંશ્રિતા બ્રહ્મસંજ્ઞાં દધાના ।
જગત્સૃષ્ટિકાર્યા જગન્માતૃરૂપે વરં ત્વત્પદં ધ્યાયસીશિ ત્વમેવ ॥
વિરાજત્કિરીટા લસચ્છઙ્ખચક્રા બહન્તી ચ નારાયણાખ્યાં જગત્સુ ।
ગુણં સત્વમાસ્થાય વિશ્વસ્થિતિં યઃ કરોતીહ સોંડશોડપિ દેવી ત્વમેત્ર ॥
જટાબદ્ધચન્દ્રાહિગંગાં ત્રિનેત્રાં જગત્સંહરન્તીં ચ કલ્પાવસને ।
તમઃ સંશ્રિતાં રુદ્રસંજ્ઞાં દધાના વહન્તી પરશ્વક્ષમાલે વિભાસિ ॥
સચિન્તાક્ષમાલા સુધાકુમ્ભલેખાધરા ત્રીક્ષણાર્ધેન્દુરાજત્ કપર્દા ।
સુશુક્લાંશુકા કલ્પદેહા સરસ્વત્યપિ ત્વન્મયૈવેશિ વાચામધીશા ॥
લસચ્છઙ્ખચક્રા ચલદ્ખંગભીમા નદત્ સિંહવાહા જ્વલત્તુંગમૌલિઃ ।
દ્રવદ્ દૈત્યવર્ગા સ્તુવત્ સિદ્ધવર્ગા ત્વમમ્બેશિ દુર્ગાપિ સર્ગાદિહીને ॥

પુરારાતિદેહાર્ધભાગા ભવાની ગિરીન્દ્રાત્મજાત્વેન યૈષા વિભાસિ ।
મહાયોગિવન્ધા મહેશા સુનાથા મહેશ્યમ્બિકા તત્ત્વતસ્ત્વન્મયૈવ ॥
લસત્કાસ્તુભોદ્ભાસિતે વ્યોમનીલે વસન્તીં ચ વક્ષઃસ્થલે કૈટભારેઃ ।
જગદ્વલ્લભાં સર્વલોકૈકનાથાં શ્રિયં ત્વાં મહાદેવ્યદ તામવૈમિ ॥
અજાદ્રીડ્ ગુહામ્બાક્ષપોત્રીન્દ્રકાણાં મહાભૈરવસ્યાપિ ચિહ્નં વહન્ત્યઃ ।
વિભો માતરાઃ સપ્ત તદ્રૂપરૂપાઃ સ્ફુરન્ત્યસ્ત્વદંશા મહાદેવી તાશ્ચ ॥
સમુદ્યદ્ દિવાકૃત્સહસ્ત્રાભભાસા સદા સન્તતાશેષ વિશ્વાવકાશે ।
લસન્મૌલિબદ્ધેન્દુલેખે સપાશાંકુશાભીત્ય ભીષ્ટાત્તહસ્તે નમસ્તે ॥
પ્રભા કીર્તિકાન્તી દિવારાત્રિસન્ધ્યાઃ ક્રિયાશા તમિસ્રા ક્ષુધાબુદ્ધિમેધાઃ ।
ધૃતિર્વાઙમતિઃ સન્મતિઃ શ્રીશ્ચકાન્તિસ્ત્વમેવેશિ યેઽન્યે ચ શક્તિપ્રભેદાઃ ॥
હરે વિન્દુનાદૈઃ સશકત્યાખ્ય શાન્તૈર્નમસ્તેઽસ્તુ ભેદપ્રિભિન્નૈરભિન્ને ।
સદા સપ્તપાતાલ લોકાચલાબ્ધિ ગુહદ્વીપધાતુ સ્વરાદિસ્વરૂપે ॥
નમસ્તે નમસ્તે સમસ્ત સ્વરૂપે સમસ્તેષુ વસ્તુષ્વનુસ્યૂતરૂપે ।
અતિસ્થૂલસૂક્ષ્મ સ્વરૂપે મહેશિ સ્મૃતે બોધરૂપેઽપ્યબોધસ્વરૂપે ॥
મનોવૃત્તિરસ્તુ સ્મૃતિસ્તે સમસ્તા તથા વાક્ પ્રવૃત્તિઃ સ્તુતિઃ સ્યાન્મહેશી ॥
શરીરપ્રવૃત્તિઃ પ્રણામક્રિયા સ્યાત્ પ્રસીદ ક્ષમસ્વ પ્રભો સન્તતં મે ॥
હૃલ્લેખા જપ વિધિસમર્ચન વિશેષાનેતાંસ્તાં સ્તુતિમપિ નિત્યમાદરેણ ।
યોઽભ્યસેત્ સ ખલુ પરાં શ્રિયં ચ ગત્વા શુદ્ધ તદ્ વ્રજતિ પદ પરસ્ય ધામ્નઃ ॥

ભુવનેશ્વર્યાઃ સ્તોત્રમ્

અધુના શ્રૃણુ દેવેશિ સ્તોત્રં તત્ત્વનિરૂપણમ્ ।
સર્વસ્વં ભુવુેશ્વર્યાઃ પરાપર રહસ્યકમ્ ॥
યસ્ય કસ્ય ન વક્તવ્યં વિના શિષ્યાય પાર્વતિ ।
અસ્ય સ્તોત્રસ્ય દેવેશિ ૠષિભૈરવ ઉચ્યતે ॥
છન્દોઽનુષ્ટુપ્પ સમાખ્યાતં દેવતા ભુવનેશ્વરી ।
શ્રીતત્ત્વરૂપિણી બીજં માયા હ્રૈં શક્તિરુચ્યતે ॥
હ્રઃ કીલકં સમાખ્યાતં મોક્ષાર્થે વિનિયોગકઃ ।
ઉદ્યત્સૂર્ય સહસ્ત્રાભાં શશાઙ્કકૃત શેખરાં ॥
પદ્માસનાં સ્મેરમુખીં સૂર્યેન્દ્વગ્નિ વિલોચનાં,
રક્તવસ્ત્રાધરાં પદ્મપાશાંકુશ વરાન્ કરૈઃ ।
દધતીં ભુવનેશાનીં ધ્યાયેત્ હૃત્પઙ્કજે શિવાં ॥
વાગ્ભવં તવ શિવે પ્રિય બીજં ધ્યાયતે યદિ નરોઽચલચેતાઃ ।
તસ્ય ત્વચ્ચરણ પૂજનમાત્રાજ્ઞાયતે હિ કમલૈવ તદાનીમ્ ॥
શક્તિબીજમનઘં સુધાકરં સાધકો યદિ જપેદ્ ધૃતિ ભક્ત્યા ।
તસ્ય સ્વર્ગલલના ચરણાબ્જૌ રઞ્જયન્તિ મુકુટૈર્મણિયુક્તૈઃ ॥
માયાબીજં યો જપેત્તે મહેશિ તત્ત્વ મંત્રી ભક્તિમાન્મુક્તિકાંક્ષી ।
ત્વત્સાદશ્યાત્ યાતિ ત્વદ્ધામ રમ્યં નાકસ્ત્રીભિર્વીજ્યમાનઃ સુતાલૈઃ ॥
ત્વન્મંત્રમધ્યે ભુવનેસ્વરીતિ યો નામ રમ્ભાપરિરમ્ભ કાંક્ષી ।
ધ્યાયેદ્ ધૃદબ્જે શશિખણ્ડચૂડે સ યાતિ રમ્ભાં પરિરભ્ય નાકમ ॥
માયાઽર્ણં યઃ સાધકો ધ્યાયતેઽમ્બ તસ્ય બ્રહ્માવિષ્ણુરુદ્રાદયસ્ત
દેવાઃ પાદૌ રઞ્જન્તિ રમ નિત્યં મોલિખસ્તૈરિન્દ્ર નીલાદિરલૈઃ ।
તત્ત્વરૂપિણી ભવન્મનુમધ્યે યો જપેત્તવ સુધાકરમાખ્યામ
દેવી તસ્ય ખલુ સાધકરાજ્ઞો વિશ્વમેતદખિલં વશમેતિ ॥
માયાબીજં દેવી મંત્રાન્તસ્થં રાત્રૌ બહ્નિં ધ્યાયતે યો હૃદન્તઃ।
ભૂમૌ ભૂયાસ્તસ્ય પાદાબ્જયુગ્મં રઞ્જન્તિ સ્વૈર્મૌલિરત્નાંશુભિસ્તૈઃ॥

ઈતીદં પરમં તત્ત્વં તત્ત્વવિદ્યાસ્તવોત્તમમ્ ।
રહસ્યં ભુવનેશ્વર્યાઃ સર્વસ્વં મમ પાર્વતિ ॥
સમ્પૂજ્ય ભુવનેશાનીં યઃ પઠેત્સાધકોત્તમઃ ।
તસ્યાઽષ્ટૌ સિદ્ધયૌ દેવી કરસંસ્થા મહેશ્વરિ ॥
અસ્ય સ્તવસ્ય દેવેશિ પ્રભાવં કથિતં વિભુઃ।
નાસ્મ્યહં ભુવનેશ્વર્યાઃ પંચવક્ત્રૈર્ન સંશયઃ ॥

શ્રીમહાકુંડલિની સહસ્ત્રનામ સ્તોત્ર

ભગવતી ભુવનેશ્વરી દશ મહાવિદ્યાઓમાં અન્યતમ શક્તિ માનવામાં આવી છે. જેની કૃપા પ્રાપ્ત થવાથી ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક પૂર્ણતા સ્વતઃ પ્રાપ્ત થાય છે. અન્ય દેવી-દેવતાઓ માટે આવશ્યક નથી કે ભૌતિક સુખ પ્રદાન કર્યા પછી આધ્યાત્મિક સુખ પણ પ્રદાન કરે છે. જ્યારે કેટલાક દેવતાઓ માત્ર એવા છે કે, જે કેવળ આદ્યાત્મ-આધ્યાત્મની દિશામાં જ સાધકને અગ્રસર કરે છે. પરંતુ ભગવતી ભુવનેશ્વરીની વિશિષ્ટતા માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે,- 'ભોગશ્ચ મોક્ષશ્ચ કરસ્થં એવં । ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક સુખ બંને જેના હાથોમાં બિરાજમાન છે એવી ભગવતી ભુવનેશ્વરી પરામારાધ્યા છે. ધન, ધાન્ય, યશ-માન પ્રતિષ્ઠા એક ભૌતિક પક્ષ છે, જ્યારે બીજો આધ્યાત્મિક પક્ષ કુંડલિની જાગરણ આદિ છે, જેનું સાક્ષાત સ્વરૂપ ભુવનેશ્વરી છે. રુદ્રયામલોક્ત 'આનંદમયી ભુવનેશ્વરી સ્તવન'માં કહ્યું છે કે -

આવિશ્ય મધ્યપદવીં પ્રથમ સરોજે,
સુપ્તાહિરાજ સદશીં વિરચ્ય વિશ્વં ।
વિદ્યુલ્લતાવલય વિભ્રમમુદ્વહન્તી,
પદ્માનિ પંચ વિદલપ્ય સમશ્નુવાના ।

- હે માતેશ્વરિ ! આપનું મૂળ સ્થાન મૂલાધાર કમળ છે, જેમાં આપ સર્પની માફક કુંડળી મારીને વિરાજમાન રહો છો, ત્યારે પણ સૃષ્ટિ રચના આપના દ્વારા જ થાય છે. આપ મૂલાધારથી વિદ્યુતરેખાની માફક ઉર્ધ્વભાગમાં સ્થિત પાંચ કમળદળનું ભેદન કરીને સહસ્રદળ કમળની કર્ણિકાની મધ્યમાં વિરાજમાન સદાશિવ સાથે સંયોગ પામો છો.

આ શ્લોકમાં કુંડલિની જાગરણના સંદર્ભમાં સંકેત કરવામાં આવ્યો છે. યોગીજન મૂલાધારથી સહસ્રાર સુધી ધ્યાનપ્રક્રિયા દ્વારા કુંડલિની જાગરણ કરે છે. કુંડલિની જાગરણનું જ્ઞાન યોગનિષ્ઠ, ગુરુદ્વારા પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ. ભુવનેશ્વરીની ઉપાસનાથી, તેમની કૃપાપ્રાપ્તિ બાદ મનુષ્યની અંદર રહેલી સમસ્ત ઊર્જાઓ સ્વતઃ સ્ફુરિત થાય છે તથા મૂલાધારથી સહસ્રાર પર્યન્ત સમસ્ત ચક્રઉદ્ભૂત થઈ જાય છે. આત્મજ્ઞાની કામના કરનાર વ્યક્તિએ ભગવતી પરામ્બા શક્તિ ભુવનેશ્વરીની ઉપાસના અવશ્ય કરવી જોઈએ.

સાધકોને માટે અતિ ઉપયોગી કલિયુગના દોષનો નાશ કરનાર અને સર્વ-

યોગ સમૃદ્ધિદાયક 'મહાકુંડલી સહસ્રનામ સ્તોત્ર'કે જે રુદ્રયામલમાં વર્ણવેલ છે તે અહીં આપવામાં આવેલ છે.

કુંડલિનીના ૧૧૦૮ નામો સાંભળવાથી યા એનો પાઠ કરવાથી વિના પૂજા અને ધ્યાનાદિક વિના પણ પરમ ભક્તજન ત્રિલોકપૂજિતા ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાની કૃપા પ્રાપ્ત કરીને આ સંસારમાં જીવન્મુક્ત થઈને સુખપૂર્વક રહે છે.

યા વિદ્યા ભુવનેશાની ત્રૈલોક્ય પરિપૂજિતા ।
સા દેવી કુણ્ડલી માતા ત્રલોક્યં પતિ સર્વદા ॥

- જે વિદ્યા ભુવનેશ્વરી ત્રણે લોકમાં વિશેષરૂપથી પૂજાય છે તેજ દેવી કુંડલિની માતા સ્વરૂપે ત્રણે લોકનું સર્વદા રક્ષણ કરે છે.

અહીં રજૂ કરેલ 'શ્રી મહાકુંડલી સહસ્રનામ સ્તોત્ર' ભુવનેશ્વરી વિદ્યાનું જ એક અગત્યનું અંગ છે એમ સમજી સાધકે ઉપાસનામાં તેનું અનુસરણ કરવું આવશ્યક છે. તે સર્વસિદ્ધિપ્રદ પણ છે. એ ભૂલવા જેવું નથી.

જો આપને એવું લાગે છે કે, જે કાર્ય અથવા હેતુસર સાધના કરી હતી તે પૂર્ણ થઈ ગયેલ છે, તો તે પણ અનુભૂતિ છે, કારણ કે આપે તે કાર્યને પૂર્ણ થયાનો સ્વયં અનુભવ કર્યો છે. અનુભૂતિનો અર્થ માત્ર દેવદર્શન અથવા પ્રત્યક્ષીકરણ એવું સમજવું ઉચિત નથી. દેવી શક્તિઓ અદૃશ્ય રૂપે અથવા અપ્રત્યક્ષરૂપે ઘણાં કાર્યો કરે છે. તે અનુભવથી જ ઉપાસક કે સાધકને સમજાય તેવી બાબત છે.

શ્રીમહા-કુણ્ડલી સહસ્ત્ર-નામ-સ્તોત્ર

(કલિ - દોષ - વિનાશક, સર્વ - યોગ - સમૃદ્ધિદાયક)

॥ શ્રી આનન્દ-ભૈરવી ઉવાચ ॥

અથ કાન્ત ! પ્રવક્ષ્યામિ, કુણ્ડલી - ચેતનાદિકં । સહસ્ત્ર-નામ-સકલં, કુણ્ડલિન્યાઃ પ્રિયં સુખં ॥ ૧
અષ્ટોત્તરં મહા-પુણ્યં, સાક્ષાત્ સિદ્ધિ-પ્રદાયકી તવ પ્રેમ-વશેનૈવ, કથયામિ શ્રૃણુષ્વ તત્ ॥ ૨
વિના યજન-યોગેન, બિના ધ્યાનેન યત્ફલી । તત્ફલં લભતે સદ્યો, વિદ્યાયાઃ સુ-કૃપા ભવેત્ ॥ ૩
યા વિદ્યા ભુવનેશાની, ત્રૈલોક્ય-પરિપૂજિતા । સા દેવી કુણ્ડલી માતા, ત્રૈલોક્યં પાતિ સર્વદા ॥ ૪
તસ્યા નામ-સહસ્ત્રાણિ, અષ્ટોત્તર-શતાનિ ચ । શ્રવણાત્ પઠનાન્મન્ત્રી, મહા-ભક્તો ભવેદિહા ॥ ૫
ઐહિકે સ ભવેન્નાથ ! જીવન્મુક્તો મહા-બલી ॥૬॥

વિનિયોગ :

અસ્ય શ્રીમહા - કુણ્ડલી - સાષ્ટોત્તરશત - સહસ્ત્ર - નામ - સ્તોત્રસ્ય બ્રહ્મા - ઋષિઃ, જગતી છન્દઃ, ભગવતી શ્રીમહા - કુણ્ડલી દેવતા, સર્વ - યોગ - સમૃદ્ધિ - સિદ્ધ્યર્થે પાઠે વિનિયોગઃ ।

ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

શ્રીબ્રહ્મર્ષયે નમઃ શિરસિ । જગતી-છન્દસે નમઃ મુખે ભગવતી શ્રીમહા-કુણ્ડલી-દેવતાયૈ નમઃ હૃદિ । સર્વ-યોગ-સમૃદ્ધિ-સિદ્ધ્યર્થે પાઠે વિનિયોગાય નમઃ અઞ્જલૌ।

અષ્ટોત્તરશત-નામ-સાહસ્ત્રં

કુલેશ્વરી કુલાનન્દા, કુલીના કુલ-કુણ્ડલી ।
શ્રીમન્મહા-કુણ્ડલી ચ, કુલ-કન્યા કુલ પ્રિયા ॥
કુલ-ક્ષેત્ર-સ્થિતા કૌલી, કુલીનાર્થ-પ્રકાશિની ।
કુલાખ્યા કુલ-માર્ગસ્થા, કુલ-શાસ્રાર્થ-પાતિની ॥
કુલજ્ઞા કુલ-યોગ્યા ચ, કુલ-પુષ્પ-પ્રકાશિની ।
સુકુલીના કુલાધ્યક્ષા, કુલ-ચન્દન-લેપિતા ॥
કુલ-ગર્ભાસના કુલ્લા,કુલચ્છાત્રા કુલાત્મજા ।
કુલીના નાગ-લલિતા, કુણ્ડલી કુલ-પણ્ડિતા ॥
કુલ-દ્રવ્ય-પ્રિયા કૌલા, કલિ-કન્યા કુલાન્તરા ।
કુલ-કાલી કુલામોદા, કુલ-શબ્દોત્સવાકુલા ॥
કુલ-રૂપા કુલોદભૂતા, કુલ-કુણ્ડલિ - વાસિની।
કુલમિન્ના કુલોત્પન્ના, કુલાચાર-વિનોદિની ॥
કુલ-દક્ષ-સમુદ્ભૂતા, કુલ-માલા કુલ-પ્રભા ।
કુલજ્ઞા કુલ-મધ્યસ્થા, કુલ-કઙ્કળ-શોભિતા ॥
કુલોત્તરા કૌલ-પૂજા, કુલાલાપા કુલ-ક્રિયા ।
કુલ-મેદા કુલ-પ્રાણા, કુલ-દેવી કુલ-સ્તુતિઃ ॥
કૌલિકા કાલિકા કાલ્યા, કેલિ-મિન્ના કલાકલા ।
કલિ -કલ્મષ-હન્ત્રી ચ, કલિ-દોષ-વિનાશિની ॥
કઙ્કાલી કેવલાનન્દા, કાલજ્ઞા કાલ-ધારિણી ।
કૌતુકી કૌમુદી કેકા, કાકા-કાક-લયાન્તરા ॥
કોમલાઙ્ગી કરાલાસ્યા, કન્દ-પૂજ્યા ચ કોમલા ।
કૈશોરી કાક-પુચ્છસ્થા, કમ્બલાસન-વાસિની ॥
કૈકેયી-પૂજિતા કોલા, કોલ-પુત્રી કપિધ્વજા ।
કમલા કમલાક્ષી ચ, કમ્બલાશ્વતર-પ્રિયા ॥

કલિકા ભઙ્ગ-દોષસ્થા, કાલજ્ઞા કાલ-કુણ્ડલી ।
કાવ્યદા કવિતા-વાણી, કાલ-સન્દર્ભ-ભેદિની ॥
કુમારી કરુણાકાર, કુરુ-સૈન્ય-વિનાશિની ।
કાન્તા કુલાગતા કામા, કામિની કામ-નાશિની ॥
કામોદ્ભવા કામ-કન્યા, કેવલાકાલ -ઘાતિની ।
કૈલાશ-શિખરારુઢા, કૈલાસ-પતિ-સેવિતા ॥
કૈલાસ - નાથ-નમિતા, કેયૂર-હાર-મણ્ડિતા ।
કન્દર્પા કઠિનાનન્દા, કુલગા કીચ-કૃત્યહા ॥
કમલાસ્યા કઠોરા ચ, કીટ-રૂપા કટિ-સ્થિતા ।
કંદેશ્વરી કંદ-રૂપા, કૌલિકા કંદ-વાસિની ॥
કટકસ્થા કામ-બીજા, કૃચ્છાકૃચ્છ-ગુણોદયા ।
કૃચ્છાનન્દા કૃચ્છ-પૂજ્યા, કૃચ્છહા કૃચ્છ-રક્ષિકા ॥
કારણાંગી કૃચ્છ-વર્ણા, કીલિતા કોકિલ-સ્વરા ।
કાઞ્ચી -પીઠ-સ્થિતા કાઞ્ચી, કામ-રૂપ-નિવાસીની ॥
કૂટસ્થા કૂટ - ભક્ષા ચ, કાલ-કૂટ વિનાશિની ।
કામાખ્યા કમલા કામ્યા, કામરાજ-તનૂદ્ભવા ॥
કામ-રૂપ-ધરા કમ્રા, કમનીયા કવિ-પ્રિયા ।
કઞ્જાનના કઞ્જ-હસ્તા, કઞ્જ-પત્રાયતેક્ષણા ॥
કાકિની કામ-રૂપસ્થા, કામ-રૂપ-પ્રકાશિની ।
કોલા-વિધ્વંસિની કઙ્કા, કલઙ્કાર્ક-કલઙ્કિની ॥
મહાકુલ - નદી કર્ણા, કર્ણ-કાણ્ડ-વિમોહિની ।
કાણ્ડસ્થા કાણ્ડ-કરુણા, કર્મકસ્થા-કુટુમ્બિની ॥
કમલાભા કલ્મા કલ્લા, કરુણા કરુણા-મયી ।
કરુણેશી કરા-કર્ત્રીં, કર્તુ-હસ્તા કલોદયા ॥
કારુણ્ય-સાગરોદ્ભૂતા, કારુણ્ય-સિન્ધુ-વાસિની ।
કાર્તિકેશી કાર્તિકસ્થા, કાર્તિક-પ્રાણ-પાલિની ॥
કરુણા-નિધિ-પૂજ્યા ચ, કરણીયા ક્રિયા કલા ।
કલ્પસ્થા કલ્પ-નિલયા, કલ્પાતીતા ચ કલ્પિતા ॥
કુલપા કુલ-વિજ્ઞાના, કર્ષિણી કાલ-રાત્રિકા ।
કૈવલ્યદા કોકરસ્થા, કમ-મઞ્જીર-રઞ્જિની ॥

કલયન્તી કાલ-જિહ્વા, કિઙ્કરાસન-કારિણી।
કુમુદા કુશલાનન્દા, કોશલ્યાકાશ-વાસિની ॥
કસાપહાસ-હન્ત્રી ચ, કૈવલ્ય-ગુણ-સમ્ભવા ।
એકાકિની અર્ક-રૂપા, કુવલા કર્કટ-સ્થિતા ॥
કર્કોટકા કોષ્ઠ-રૂપા, કૂટ-વહ્નિ-કર-સ્થિતા ।
કૂજન્તી મધુર-ધ્વાનં, કામયન્તી સુલક્ષણં ॥
કેતકી-કુસુમાનન્દા, કેતકી-પુષ્પ-મણ્ડિતા ।
કર્પૂર-પૂર-રુચિરા, કર્પૂર-ભક્ષણ-પ્રિયા ॥
કપાલ-પાત્ર-હસ્તા ચ, કપાલ-ચન્દ્ર-ધારિણી ।
કામધેનુ -સ્વરૂપા ચ, કામધેનુઃ ક્રિયાન્વિતા ॥
કશ્યપી કાશ્યપા કુન્તી, કેશાન્તા કેશ-મોહિની ।
કાલ-કર્ત્રી કૂપ-કર્ત્રી, કુલપા કામ-ચારિણી ॥
કુંકુમાભા કજ્જલસ્થા, કમિતા કોપ-ઘાતિની ।
કેલિસ્થા કેલિ-કેલિતા, કોપના કર્પટ-સ્થિતા ॥
કલાતીતા કાલ-વિદ્યા, કાલાત્મ-પુરુષોદ્ભવા ।
કષ્ટસ્થા કષ્ટ-કુષ્ઠસ્યા, કુષ્ઠહા કષ્ટહા કુશા ॥
કલિકા-સ્ફૂટ-કર્ત્રી ચ, કામ્બોજા કમલા કુલા ।
કુશાલાખ્યા કાક-કુષ્ઠા, કર્મસ્થા કૂર્મ-મધ્યગા॥
કુણ્ડલાકાર-ચક્રસ્થા, કુણ્ડ-ગોલોદ્ભવા કફા ।
કપિત્થાગ્ર- વસાકાશા, કપિત્થ-રોધ-કરિણી ॥
કાહોડી કાહડા કાડા, કઙ્કલા-ભાષ-કારિણી ।
કનકા કનકાભા ચ, કનકાદ્રિ-નિવાસિની ॥
કાર્પાસ-યજ્ઞ-સૂત્રસ્થા, કૂટ-બ્રહ્માર્થ-સાધિની ।
કલઞ્જ-ભક્ષિણી ક્રૂરા, ક્રોધ-પુઞ્જા કપિ-સ્થિતા ॥
કપાલી-સાધન-રતા, કનિષ્ઠાકાશ-વાસિની ।
કુઞ્જરેશી કુઞ્જરસ્થા, કુઞ્જરા કુઞ્જરા-ગતિઃ ॥
કુઞ્જસ્થા કુઞ્જ-રમણી, કુઞ્જ-મંદિર-વાસિની ।
કુપિતા કોપ-શૂન્યા ચ, કોપાકોપ-વિવર્જિતા ॥
કપિઞ્જલસ્થા કાપિઞ્જા, કપિઞ્જલ-તરુદ્ભવા ।
કુન્તી-પ્રેમ-કથાવિષ્ટા, કુન્તી-માનસ-પૂજિતા ॥

કુન્તલા કુન્ત-હસ્તા ચ, કુલ-કુન્તલ-મોહિની ।
કાન્તાંઘ્રિ-સેવિકા કાન્ત-કુશલા કોશલાવતી ॥
કેશિ-હન્ત્રી કકુત્સ્થા ચ, કકુત્સ્થ-વન-વાસિની ।
કૈલાસ-શિખરાનન્દા, કૈલાસ-ગિરિ-પૂજિતા ॥
કીલાલ-નિર્મલાકારા, કીલાલ-મુગ્ધ-કારિણી ।
કુતુકા કુટ્ટની કુટ્ટા, કૂટનામોદ-કારિણી ॥
કૌઙ્કારી કૌઙ્કરી કાશી, કુહુ-શબ્દસ્થા કિરાતિની ।
કૂજન્તી સર્વ-વચનં, કારયન્તી કૃતાકૃતં ॥
કૃપા-નિધિ-સ્વરૂપા ચ, કૃપા-સાગર-વાસિની ।
કેવલાનન્દ-નિરતા, કેવલાનન્દ-કારિણી ॥
કૃમિલા કૃમિ-દોષઘ્ની, કૃપા કપટ-કૂટ્ટિતા ।
કૃશાઙ્ગી ક્રમ-ભઙ્ગસ્થા, કિઙ્કરસ્થા કટ-સ્થિતા ॥
કાન્ત-રૂપા, કાન્ત-રતા, કામરૂપસ્ય સિદ્ધિદા ।
કામ-રૂપ-પીઠ-દેવી, કામ-રૂપાંકુજા કુજા ॥
કામ-રૂપા કામ-વિદ્યા, કામ-રૂપાદિ-કાલિકા ।
કામ-રૂપ-કલા કામ્યા, કામ-રૂપ-કુલેશ્વરી ॥
કામ-રૂપ - જનાનન્દા, કામ-રૂપ-કાલિકા-ધ્રીઃ ।
કામ-રૂપ-કરાકાશા, કામ-રૂપ-તરુ-સ્થિતા ॥
કટકા કાટકા કોટિ-કટિ-ઘણ્ટ-વિનોદિની ।
કટિ-સ્થૂલ-તરા કાષ્ઠા, કાત્યાયન-સુ-સિદ્ધિદા ॥
કાત્યાયની કાચલસ્થા, કામ-ચન્દ્રાનના-કથા ।
કાશ્મીર-દેશ-નિરતા, કાશ્મીરી કૃષિ-કર્મજા ॥
કૃષિ-કર્મ-સ્થિતા કૌર્મા, કૂમ-પૃષ્ઠ-નિવાસિની ।
કાલ-ઘણ્ટા-નાદ-રતા, કલ-મઞ્જીર-મોહિની ॥
કલયન્તી શત્રુ-વર્ગાન્, ક્રોધયન્તી ગુણાગુણાં ।
કામયન્તી સર્વ-કામં, કાશયન્તી જગત્-ત્રયં ॥
કૌલ-કન્યા કાલ-કન્યા, કૌલ-કાલ-કુલેશ્વરી ।
કૌલ-મંદિર-સંસ્થા ચ કુલ-ધર્મ-વિડમ્બિની ॥
કુલ-ધર્મ-રતાકાર, કુલ-ધર્મ-વિનાશિની।
કુલ-ધર્મ-પણ્ડિતા ચ, કુલ-ધર્મ-સમૃદ્ધિદા ॥

કૌલ-ભોગ-મોક્ષદા ચ, કૌલ-ભોગેન્દ્ર-યોગિની ।
કૌલ-કર્મા નવકુલા, શ્વેત-ચમ્પક-માલિની ॥
કુલ-પુષ્પ-માલ્ય-કાન્તા, કુલ-પુષ્પ-ભવોદ્ભવા ।
કૌલ-કોલ-હલા-કરા, કૌલ-કર્મ-પ્રિયા-પરા ॥
કાશી-સ્થિતા કાશ-કન્યા, કાશી-ચક્ષુ-પ્રિયા કુથા ।
કાષ્ઠાસન-પ્રિયા કાકા, કાક-પક્ષક-પાલિકા ॥
કપાલ-રસ-ભોજ્યા ચ, કપાલ-નવ-માલિની ।
કપાલસ્થા ચ કાપાલી, કપાલ-સિદ્ધિ-દાયિની ॥
કપાલા કુલ-કર્ત્રી ચ, કપાલ-શિખર-સ્થિતા ।
કથના કૃપણ-શ્રી-દા, કૃપી કૃપણ-સેવિતા ॥
કર્મ-હન્ત્રી કર્મ-ગતા, કર્માકર્મ-વિવર્જિતા ।
કર્મ-સિદ્ધિ-રતા કામી, કર્મ-જ્ઞાન-નિવાસિની ॥
કર્મ-ધર્મ-સુશીલા ચ, કર્મ-ધર્મ-વશઙ્કરી ।
કનકાબ્જ-સુનિર્માણ-મહા-સિંહાસન-સ્થિતા ॥
કનક-ગ્રન્થિ-માલ્યાઢ્યા, કનક-ગ્રન્થિ-ભેદિની ।
કનકોદ્ભવ-કન્યા ચ, કનકામ્ભોજ-વાસિની॥
કાલ-કૂટાદિ -કૂટસ્થા, કિટિ-શબ્દાન્તર-સ્થિતા ।
કઙ્ક-પક્ષિ-નાદ-મુખા, કામ-ધેનુદ્ભવા કલા ॥
કઙ્કળાભા-ધરા કર્દા, કર્દમા કર્દમ-સ્થિતા ।
કર્દમસ્થ-જલાચ્છન્ના, કર્દમસ્થ-જન-પ્રિયા ॥
કમઠસ્થા કામુકસ્થા, કમ્રસ્થા કંસ-નાશિની ।
કંસ-પ્રિયા કંસ-હન્ત્રી, કંસાજ્ઞાન-કરાલિની ॥
કાઞ્ચનાભા કાઞ્ચનદા, કામદા, ક્રમદા કદા ।
કાન્ત-ભિન્ના કાન્ત-ચિન્તા, કમલાસન-વાસિની ॥
કમલાસન-સિદ્ધિસ્થા, કમલાસન-દેવતા ।
કુત્સિતા કુત્સિત-રતા, કુત્સા-શાપ-વિવર્જિતા ॥
કુપુત્ર-રક્ષિકા કુલ્લા, કુપુત્ર-માનસા-પહા ।
કુજ-રક્ષ-કરી-કૌજી, કુબ્જાખ્યા કુબ્જ-વિગ્રહા ॥
કુનખી કૂપ-દિક્ષુસ્થા, કુકરી કુધની કુદા ।
કુ-પ્રિયા કોકિલાનન્દા, કોકિલા કામ-દાયિની ॥

કુ-કામિની કુબુદ્ધિસ્થા, કૂર્પ-વાહન-મોહિની ।
કુલકા કુલ-લોકસ્થા, કુશાસન-સિદ્ધિદા ॥
કૌશિકી - દેવતા કસ્યા, કન્નાદ-નાદ-સુપ્રિયા ।
કુ-સૌષ્ઠવા કુ-મિત્રસ્થા, કુ-મિત્ર -શત્રુ-ઘાતિની ॥
કુ-જ્ઞાન-નિકરા કુસ્થા, કુજિસ્થા કર્જ-દાયિની ।
કકર્જા કર્જ-કારિણી, કર્જ-બદ્ધ-વિમોહિની ॥
કર્જ-શોધન-કર્ત્રી ચ, કાલાસ્ત્ર-ધારિણી સદા ।
કુ-ગતિઃ કાલ-સુગતિઃ, કલિ-બુદ્ધિ-વિનાશિની ॥
કલિ-કાલ-ફલોત્પન્ના, કલિ-પાવન-કારિણી ।
કલિ-પાપ-હરા કાલી, કલિ-સિદ્ધિ-સુ-સૂક્ષ્મદા ॥
કાલિદાસ-વાક્ય-ગતા, કાલિદાસ-સુ-સિદ્ધિદા ।
કલિ-શિક્ષા કાલ-શિક્ષા, કન્દ-શિક્ષા-પરાયણા ॥
કમનીય-ભાવ-રતા, કમનીય-સુ-ભક્તિદા ।
કરકાજન-રૂપા ચ, કક્ષા-વાદ-કરાકરા ॥
કચ્ચુ-વર્ણા કાક-વર્ણા, કોષ્ટુ-રૂપા કષામલા ।
કોષ્ટ્ર-નાદ-રતા કીતા, કાતરા કાતર-પ્રિયા ॥
કાતરસ્થા કાતરાજ્ઞા, કાતરાનન્દ, કારિણી ।
કાશ-મર્દ-તરુદ્‌ભૂતા, કાશ-મર્દ-વિભક્ષિણી ॥
કષ્ટ-હાનિઃ કષ્ટ-દાત્રી, કષ્ટ-લોક-વિરક્તિદા ।
કાયા-ગતા કાય-સિદ્ધિઃ, કાયાનન્દ-પ્રકાશિની ॥
કાય-ગન્ધ-હરા કુમ્ભા, કાય-કુમ્ભા કઠોરિણી ।
કઠોર-તરુ-સંસ્થા ચ, કઠોર-લોક-નાશિની ॥
કુમાર્ગ-સ્થાપિતા કુપ્રા, કાર્પાસ-તરુ-સમ્ભવા ।
કાર્પાસ વૃક્ષ-સૂત્રસ્થા, કુ-વર્ગસ્થા કરોત્તરા ॥
કર્ણાટ-કર્મ-સમ્ભૂતા, કાર્ણાટી કર્ણ-પૂજિતા ।
કર્ણાસ્ત્ર-રક્ષિકા કર્ણા, કર્ણહા કર્ણ-કુણ્ડલા ॥
કુન્તલાદેશ-નમિતા, કુટુમ્બા કુમ્ભ-કારિકા ।
કર્ણાસ-રાસના કુષ્ટા, કૃષ્ણ-હસ્તામ્બુજાર્જિતા ॥
કાલ-વારિ-પ્રિયા કામા, કાવ્ય-વાક્ય-પ્રિયા ક્રુધા ।
કજ્જ-લતા કૌમુદી ચ, કુ-જ્યોસ્ના કલન-પ્રિયા ॥

કલના સર્વ-ભૂતાનાં, કપિત્થ-વન-વાસિની ।
કટુ-નિમ્બ-સ્થિતા કાખ્યા, ક-ગર્વાખ્યા ક-વર્ગિકા ॥
કિરાતચ્છેદિની કાર્યા, કાર્યાકાર્ય-વિવર્જિતા ।
કાત્યાયનાદિ-કલ્પસ્થા, કાત્યાયન-સુખોદયા ॥
કુ-ક્ષેત્રસ્થા કુલાવિઘ્ના, કરણાદિ-પ્રવેશિની ।
કઙ્કાલી કિઙ્કલા કાલા, કીલિતા-સર્વ-કામિની ॥
કીલિતાપેક્ષિતા કૂટા, કૂટ-કુંકુમ-ચર્ચિતા ।
કુંકુમાગન્ધ-નિલયા, કુટુમ્બ-ભવન-સ્થિતા ॥
કું-કૃપાં કારણાનન્દા, કવિતા-રસ-મોહિની ।
કાવ્ય-શાસ્ત્રાનન્દ-રતા, કાવ્ય-પૂજ્યા કવીશ્વરી ॥
કટકાદિ-હસ્તિ - રથ-હય-દુન્દુભિ-શબ્દિની ।
કિતવા ક્રૂર-ધૂર્તસ્થા, કેકા-શબ્દ-નિવાસિની ॥
કે-કેવલામ્બિતા કેતા, કેતકી-પુષ્પ-મોહિની ।
કૈં- કૈવલ્ય-ગુણોદ્વાસ્યા, કૈવલ્ય-ધન-દાયિની ॥
કરી-ધનીન્દ્ર-જનની, કાક્ષતાક્ષ-કલઙ્કિની ।
કુડુવાન્તા કાન્તિ-શાન્તાકાંક્ષા-પારમ-હંસ્યગા ॥
કર્ત્રી-ચિત્તા કાન્ત-વિત્તા, કૃષ્ણા કૃષિ-ભોજિની ।
કુંકુમાસક્ત-હૃદયા, કેયૂર-હાર-માલિની ॥
કીશ્વરી કેશવા કુમ્ભા, કૈશોર-જન-પૂજિતા ।
કાલિકા-મધ્ય-નિરતા, કોલિક-સ્વર-ગામિની ॥
કુર-દેહ-હરા કુમ્બા, કુડુમ્બા કુર-મેદિની ।
કુણ્ડલીશ્વર-સંવાદા, કુણ્ડલીશ્વર-મધ્યગા ॥
કાલ-સૂક્ષ્મા કાલ-યજ્ઞા, કાલ-હાર-કરી કહા ।
કહલસ્થા કલહસ્થા, કલહા કલહઙ્કરી ॥
કુરઙ્ગી-શ્રી કુરઙ્ગસ્થા, કોરઙ્ગી કુણ્ડલાપહા ।
કુલ-લક્ષ્મીઃ કૃષ્ણ-બુદ્ધિઃ, કૃષ્ણા-ધ્યાન-નિવાસિની ॥
કુતવા-કાષ્ઠવ-લતા, કૃતાર્થ-કરણી કુસી ।
કનકસ્થા ક-સ્વરસ્થા, કલિકા-દોષ-ભઞ્જજા ॥
કુસુમાકાર-કમલા, કુસુમ-સ્રગ્-વિભૂષણા ।
કિંજલ્કા કૈતવાકાશા, કમનીય-જાલોદયા ॥

કકાર-કૂટ-સર્વાઙ્ગી, કકારામ્બર-માલિની ।
કાલ-ભેદ-કરા કાટા, કર્પ-વાસા કકુત્સ્થલા ॥
કુવાસા કબરી કર્વા, કૂસવી કુરુ-પાલિની ।
કુરુ-પૃષ્ઠા કુરુ-શ્રેષ્ઠા, કુરુણાં જ્ઞાન-નાશિની ॥
કુતૂહલ-રતા કાન્તા, કુ-વ્યાપ્તા કષ્ટ-બન્ધના ।
કષાયણ-તરુસ્થા ચ, કષાયણ-રસોદ્ભવા ॥
કવિ-વિદ્યા કુષ્ટ-હન્ત્રી, કુષ્ઠ -શોક-વિસર્જની ।
કાષ્ઠાસન-ગતા કાર્યાશ્રયા કાશ્રય-કૌલિકા ॥
કાલિકા કાલિ-સંત્રસ્તા, કૌલિક-ધ્યાન-વાસિની ।
ક્લુપ્તસ્થા ક્લૂપ્ત-જનની, ક્લૂપ્તચ્છન્ના કલિ-ધ્વજા ॥
કેશવા કેશવાનન્દા, કેશ્યાદિ-દાનવાપહા ।
કેશવાઙ્ગજ-કન્યા ચ, કેશવાઙ્ગજ-મોહિની ॥
કિશોરાર્ચન-યોગ્યા ચ, કિશોર-દેવ-દેવતા ।
કાન્તશ્રી -કરણી કુલ્યા, કપટાપ્રિય-ઘાતિની ॥
કુ-કામ-જનિતા કૌઞ્ચા, કૌઞ્ચસ્થા કૌઞ્ચ-વાસિની ।
કૂપસ્થ કૂપ-બુદ્ધિસ્થા, કૂપ-માલા મનોરમા ॥
કુલ-પુષ્પાશ્રયા કાન્તિઃ ક્રમદાક્રમદા ક્રમા ।
કુ-વિક્રમા કુ-ક્રમસ્થા, કુણ્ડલી કુણ્ડ-દેવતા ॥
કૌણ્ડિલ્ય-નગરોદ્‌ભૂતા, કૌંડિલ્ય-ગોત્ર-પૂજિતા ।
કપિરાજ-સ્થિતા કાપી, કપિ-બુદ્ધિબલોદયા ॥
કપિ-ધ્યાન-પરા-મુખ્યા, કુ-વ્યવસ્થા કુ-સાક્ષિદા ।
કુ-મધ્યસ્થા કુ-કલ્પા ચ, કુલ-પંક્તિ-પ્રકાશિની ॥
કુલ-ભ્રમર-દેહસ્થા, કુલ-ભ્રમર-નાદિની ।
કુલાસઙ્ગા કુલાક્ષી ચ, કુલ-મત્તા કુલાનિલા ॥
કલિ-ચિહ્ના કાલ-ચિહ્ના, કણ્ઠ-ચિહ્ના કવીન્દ્રજા ।
કરીન્દ્રા કમલેશ-શ્રીઃ, કોટિ-કન્દર્પ-દર્પહા ॥
કોટિ-તેજો-મયી કોટ્યા, કોટીર-પદ્મ-માલિની ।
કોટીર-મોહિની કોટિઃ, કોટિ-કોટિ-વિધૂદ્ભવા ॥
કોટિ-સૂર્ય - સમાનાસ્યા, કોટિ-કાલાનલોપમા ।
કોટીર-હાર-લલિતા, કોટિ-પર્વત-ધારિણી ॥

કુલ-યુગ્મ-ધરા-દેવી, કુચ-કામ-પ્રકાશિની ।
કુચાનન્દા કુચાચ્છન્ના, કુચ-કાઠિન્ય-કારિણી ॥
કુચ-યુગ્મ - મોહનસ્થા, કુચ-માયાતુરા કુચા ।
કુચ-યૌવન-સમ્મોહા, કુચ-મર્દન-સોખ્યદા ॥
કાચસ્થા કાચ-દેહા ચ, કાચ-પૂર-નિવાસિની ।
કાચગ્રંસ્થા કાચ-વર્ણા, કીચક-પ્રાણ-નાશિની ॥
કમલા-લોચન-પ્રેમા, કોમલાક્ષી-મનુ-પ્રિયા ।
કમલાક્ષી કમલજા, કમલાસ્યા કરાલજા ॥
કમલાંઘ્રિ-દ્વયા કામ્યા, કરાખ્યા કર-માલિની ।
કર-પદ્મ-ધરા કન્દા, કન્દ-બુદ્ધિં-પ્રદાયિની ॥
કમલોદ્ભવ-પુત્રી ચ, કમલા-પુત્ર-કામિની ।
કિરન્તી કિરણાચ્છન્ના, કિરણ-પ્રાણ-વાસિની ॥
કાવ્ય-પ્રદા કાવ્ય-ચિત્તા, કાવ્ય-સાર-પ્રકાશિની ।
કલામ્બા કલ્પ-જનની, કલ્પ-મેદાસન-સ્થિતા ॥
કાલેચ્છા કાલ-સારસ્થા, કાલ-મારણ-ઘાતિની ।
કિરણ-ક્રમ-દીપસ્થા, કર્મસ્થા ક્રમ-દીપિકા ॥
કાલ-લક્ષ્મીઃ કાલ-ચણ્ડા, કુલ-ચણ્ડેશ્વર-પ્રિયા ।
કાકિની-શક્તિ-દેહસ્થા, કિતવા કિંત-કારિણી ॥
કરઞ્ચા કઞ્ચુકા કૌઞ્ચા, કાક-ચંતુ-પુટ-સ્થિતા ।
કાકાખ્યા કાક-શબ્દસ્થા, કાલાગ્નિ-દહનાર્થિકા ॥
કુચક્ષ-નિલયા કુત્રા, કુપુત્રા-કતુ-રક્ષિકા ।
કનક-પ્રતિમાકારા, કર-બન્ધાકૃતિ-સ્થિતા ॥
કૃતિ-રૂપા કૃતિ-પ્રાણા, કૃતિ-ક્રોધ-નિવારિણી ।
કુક્ષિ-રક્ષા-કરા કુક્ષા, કુક્ષિ-બ્રહ્માણ્ડ-ધારિણી ॥
કુક્ષિ-દેવ-સ્થિતા કુક્ષિઃ, ક્રિયા-દક્ષા ક્રિયાતુરા ।
ક્રિયા-નિષ્ઠા ક્રિયાનન્દા, ક્રતુ-કર્મા-ક્રિયા-પ્રિયા ॥
કુશલાસવા-સંસક્તા, કુશારિ-પ્રાણ-વલ્લભા ।
કુશારિ-વૃક્ષ-મદિરા, કાશી-રાજ-વશોદ્યમા ॥
કાશી-રાજ-ગૃહસ્થા ચ, કર્તૃ-ભ્રાતૃ-ગૃહ-સ્થિતા ।
કર્ણાભરણ-ભૂષાઢ્યા, કણ્ઠ-ભૂષા ચ કણ્ઠિકા ॥

કણ્ઠ-સ્થાન-ગતા કણ્ઠા, કણ્ઠ-પદ્મ-નિવાસિની ।
કણ્ઠ-પ્રકાશ-કરિણી, કણ્ઠ-માણિક્ય-માલિની ॥
કણ્ઠ-પદ્મ-સિદ્ધિ-કરી, કણ્ઠાકાશ-નિવાસિની ।
કણ્ઠ-પદ્મ-સાકિનીસ્થા, કણ્ઠ-ષોડશ-પત્રિકા ॥
કૃષ્ણાજિન-ધરા-વિદ્યા, કૃષ્ણાજિન-સુ-વાસસી ।
કૃતકસ્થા કુખેલસ્થા, કુણ્ડવાલંકૃતાકૃતા ॥
કલ-ગીતા કાલ-ધ્વજા, કલ-ભઞ્જ-પરાયણા ।
કાલી-ચન્દ્રા કલા કાવ્યા, કુચસ્થા કુચલ-પ્રદા ॥
કુ-ચૌર-ઘાતિની કચ્છા, કચ્છાદસ્થા કજાતના ।
કંજા-છદ-મુખી કંજા, કંજ-તુણ્ડા કજીવની ॥
કામ-રાજીવ-રવાદ્યસ્થા, કિયદ્-હુઙ્કાર-નાદિની ।
કણાદ-યજ્ઞ-સૂત્રસ્થા, કીલાલમજ્ઞ-સંજ્ઞકા ॥
કટિ-હાસા કપાટસ્થા, કટુ-ધૂમ-નિવાસિની ।
કટિ-નાદ-ઘોર-તરા, કુટ્ટલા-પાટલિ-પ્રિયા ॥
કામચારાબ્જ-નેત્રા ચ, કામચોદગાર-સંક્રમા ।
કાષ્ઠ -પર્વત-સન્દાહા, કષ્ટાકષ્ટ-નિવારિણી ॥
કહોડ-મંત્ર-સિદ્ધસ્થા, કાહલા-ડિણ્ડિમ - પ્રિયા ।
કુલ-ડિણ્ડિમ-વાદ્યસ્થા, કામ-ડામર-સિદ્ધિદા ॥
કુલતામર-મધ્યસ્થા, કુલ-કેકા-નિનાદિની ।
કોજાગર-ઢોલ-નાદા, કાસ્ય-વીર-રણ-સ્થિતા ॥
કાલાદિ-કરણચ્છિદ્રા, કરુણા-નિધિ-વત્સલા ।
ક્રતુ-શ્રી-દા કૃતાર્થ-શ્રીઃ, કાલ-તારા કુલોત્તરા ॥
કથા-પૂજ્યા કથાનન્દા, કથના કથન-પ્રિયા ।
કાર્થ-ચિન્તા કાર્થ-વિદ્યા, કામ-મિથ્યાપવાદિની ॥
કદમ્બ-પુષ્પ-સઙ્કાશા, કદમ્બ-પુષ્પ-માલિની ।
કાદમ્બરી-પાન-તુષ્ટા, કાય-દમ્ભા કદોદ્યમા ॥
કંકુલે-પત્ર-મધ્યસ્થા, કુલાધાર-ધરા પ્રિયા ।
કુલ-દેવ-શરીરર્ધા, કુલ-ધામા કલા-ધરા ॥
કામ-રાગ-ભૂષણાઢ્યા, કામિનીરગુણ-પ્રિયા ।
કુલીન-નાગ-પાલ્યા કારાગાર-પ્રપાલિની ॥

કામ-પૂર-સ્થિતા કોપા, કપાલી-વન્દનોદ્ભવા ।
કારાગાર-જના-હસ્તા ચ, કુલીન-નાગ-વાહિની ॥
ક્રિયા-શક્તિઃ કાલ-પંક્તિઃ, કર્ણ-પંક્તિ, કફોદયા ।
કામ-કુલ્લારવિન્દસ્થા, કામ-રૂપ-ફલાફલા ॥
કાય-ફલા કાય-ફેણા, કાન્તા નાડી-ફલીશ્વરા ।
કામ-ફેરુ-ગતા-ગૌરી, કાય-વાણી કુવીરગા ॥
કબરી-મણિ-બન્ધસ્થા, કાવેરી-તીર્થ-સઙ્ગમા ।
કામ-ભીતિ-હરા કાન્તા, કામ-વાકુ-ભ્રમાતુરા ॥
કવિ-ભાવ-હરા-ભામા, કમનીય-ભયા-પહા ।
કામ-ગર્ભ-દેવ-માતા, કામ-કલ્પ-લતામરા ॥
કમઠ-પ્રિય-માંસાદા, કમઠા કામઠ-પ્રિયા ।
કિમાકારા કિમાધારા, કુમ્ભ-કાર-મન-સ્થિતા ॥
કામ્ય-યજ્ઞ-સ્થિતા-ચણ્ડા, કામ-યજ્ઞોપવીતિકા ।
કામ-યજ્ઞ-સિદ્ધિ કરી, કામ-મૈથુન-યામિની ॥
કામાખ્યા-યમ-લાસસ્થા, કાલ-યામા કુ-યોગિની ।
કુરુ-યાગ-હતાયોગ્યા, કુરુ-માંસ-વિભક્ષિણી ॥
કુરુ-રક્ત-પ્રિયાકારી, કિઙ્કર-પ્રિય-કારિણી ।
કર્ત્રીશ્વરી કારણાત્મા, કવિ-ભક્ષા કવિ-પ્રિયા ॥
કવિ-શત્રુ-પ્રષ્ઠ-લગ્ના, કૈલાસોપવન-સ્થિતા ।
કલિ-ત્રિધા-ત્રિ-સિદ્ધિસ્થા, કલિ-ત્રિદિન-સિદ્ધિદા ॥
કલઙ્ક-રહિતા કાલી, કલિ-કલ્મષ-કામદા ।
કુલ-પુષ્પ-રઙ્ગ-સૂત્ર-મણિ-ગ્રંથિ-સુશોભના ॥
કમ્બોજ-વઙ્ગ-દેશસ્થા, કુલ-વાસુકિ-રક્ષિકા ।
કુલ-શાસ્ત્ર-ક્રિયા-શાન્તિઃ, કુલ-શાન્તિઃ કુલેશ્વરી ॥
કુશલ-પ્રતિભા કાશી, કુલ-ષટ્-ચક્ર-ભેદિની ।
કુલ-ષટ્-પદ્મ-મધ્યસ્થા, કુલ-ષટ્-પદ્મ-દીપિની ॥
કૃષ્ણ-માર્જાર-કોલસ્થા, કૃષ્ણ-માર્જાર-ષષ્ઠિકા ।
કુલ-માર્જાર-કુપિતા, કુલ-માર્જાર-ષોડશી ॥
કાલાન્ત-કવલોત્પન્ના, કપિલાન્તક-ઘાતિની ।
કલ-હાસા કાલહ-શ્રી, કહલાર્થા કલામલા ॥

કક્ષાપ-પક્ષ-રક્ષા ચ, કુક્ષેત્ર-પક્ષ-સંક્ષાયા ।
કાક્ષ-રક્ષા-રક્ષિણી ચ, મહા-મોક્ષ-પ્રતિષ્ઠિતા ॥
અર્ક-કોટિ-શતચ્છાયા, આન્વીક્ષિ-કિંકરાર્ચિતા ।
કાવેરી-તીર-ભૂમિસ્થા, આગ્નેયાર્કાસ્ત્ર-ધારિણી ॥
ઈં કિં શ્રી કામ-કમલા, પાતુ કૈલાસ-રક્ષિણી ।
મમ શ્રી ઈ-બીજ-રૂપા, પાતુ કાલી શિર સ્થૂલમ્ ॥
ઉરુ-સ્થલાબ્જં સકલં, તમોલ્કા પાતુ કાલિકા ।
ઉદૂ-મૂલાર્ક-રમણી, ઉષ્ટોગ્રા કુલ-માતૃકા ॥
કૃતાપેક્ષા કૃત-મતી, કુઙ્કારી કિં-લિપ-સ્થિતા ।
કું-દીર્ઘ-સ્વરા ક્લુપ્તા, કે-કૈલાશ-કરાર્ચિકા ॥
કૈશોરી કૈં કરી કૈં કૈં, વીજાખ્યા નેત્ર-યુગ્મકં ।
કોમા-મતઙ્ગ-યજિતા, કૌશલ્યાદિ-કુમારિકા ॥
પાતુ મે કર્ણ-યુગ્મં તુ, ક્રૌં ક્રૌં જીવ-કરાલિની ।
ગણ્ડ-યુગ્મં સદા પાતુ, કુણ્ડલી-સ્વાઙ્ગ-વાસિની ॥
અર્ધ-કોટિ-શતાભાસા, અક્ષરાક્ષર-માલિની ।
આશુ-તોષ-કરી હસ્તા, કુલ-દેવી નિરઞ્જના ॥
પાતુ મે કુલ-પુષ્પાઢ્યા, પૃષ્ઠ-દેશં સુકૃત્-તમા ।
કુમારી કામના-પૂર્ણા, પાર્શ્વ-દેશં સદાઽવતુ ॥
દેવી કામાખ્યદા દેવી, પાતુ પ્રત્યઙ્ગિરા કટિં ।
કટિસ્થ-દેવતા પાતુ, લિઙ્ગ-મૂલં સદા મમ ॥
ગુહ્ય-દેશં કાકિની મે, લિઙ્ગાધઃ કુલ-સિંહિકા ।
કુલ-નાગેશ્વરી પાતુ, નિતમ્બ-દેશમુત્તમં ॥
કઙ્કાલ-માલિની દેવી, મે પાતુ ચોરુ-મૂલકં ।
જઙ્ઘા-યુગ્મં સદા કીર્તિઃ, ચકાપહારિણી ॥
પાદ-યુગ્મં પાક-સંસ્થા, પાક-શાસન-રક્ષિકા ।
કુલાલ-ચક્ર-ભ્રમરા પાતુ, પાદાંગુલીર્મમ ॥
નખાગ્રાણિ શ-વિદ્યા, તથા હસ્ત-દ્વયસ્ય ચ ।
વિંશ-રૂપા કાલનાક્ષા, સર્વદા પરિ-રક્ષતુ ॥
કુલચ્છત્રાધાર-રૂપા, કુલ-મણ્ડલ-ગોપિતા ।
કુલ-કુણ્ડલિની-માતા, કુલ-પણ્ડિત-મણ્ડિતા ॥

કાકાનના કાક-તુણ્ડી, કાકાયુ-પ્રખરાર્કજા ।
કાક-જ્વરા કાક-જિહ્વા, કપિ-ક્રોધાસન-સ્થિતા ॥
કપિ-ધ્વજા, કપિ-ક્રોશા, કપિ-બાલા કપિ-સ્વરા ।
કાલ-કાચ્ચી-વિંશતિસ્થા, સદા-વિંશ-નખાગ્રહં ॥
પાતુ દેવી કાલ-રૂપા, કલિ-કાલ-ફલાલયા ।
વાતે વા પર્વતે વાપિ, શૂન્યાગારે ચતુષ્પથે ॥
કુલેન્દ્ર-સમયાચારા, કુલાચાર-જન-પ્રિયા ।
કુલ-પર્વત-સંસ્થા ચ, કુલ-કૈલાસ-વાસિની ॥
મહા-દાવાનલે પાતુ, કુમાર્ગે કુત્સિતાગ્રહે ।
રાજ્ઞોડપ્રિયે રાજ-વશ્યે, મહા-શત્રુ-વિનાશને ॥
કલિ-કાલ-મહાલક્ષ્મીઃ, ક્રિયા-લક્ષ્મીઃ કુલામ્બરા ।
કવીન્દ્ર-કીલિતા કીલા, કીકાલ-સ્વર્ગવાસિની ॥
દશ-દિક્ષુ સદા પાતુ, ઈન્દ્રાદિ-દશ-લોકપા ।
નવચ્છિન્ને સદા પાતુ, સૂર્યાદિક-નવ-ગ્રહાઃ ॥
પાતુ માં કુલ-માંસાઢ્યા, કુલ-પદ્મ-નિવાસિની ।
કુલ-દ્રવ્ય-પ્રિયા મધ્યા, ષોડશી ભુવનેશ્વરી ॥
વિદ્યા-વાદે વિવાદે ચ, મત્ત-કાલે મહા-ભયે ।
દુર્ભિક્ષાદિ-ભયે ચૈવ, વ્યાધિ-સઙ્કર-પીડિતે ॥
કાલી-કુલ્લા કપાલી ચ, કામાખ્યા કામ-ચારિણી ।
સદા માં કુલ-સંસર્ગે, પાતુ કૌલે સુ-સજ્જતા ॥
સર્વત્ર સર્વ-દેશે ચ, કુલ-રૂપા સદાડવતુ ।
ઈત્યેતત્ કથિંત નાથ! માતુઃ પ્રસાદ હેતુના ॥
અષ્ટોત્તર-શતં નામ સહસ્ત્રં કુણ્ડલી-પ્રિયં ।
કુલ-કુણ્ડલિની-દેવ્યાઃ સર્વ-મંત્ર સુસિધ્ધયે ॥

ફળશ્રુતિ

સર્વ-દેવ-મનૂનાં ચ, ચૈતન્યાય સુ-સિદ્ધયે ।
અણિમાદ્યષ્ટ-સિદ્ધયર્થં સાધકાનાં હિતાય ચ ॥
બ્રાહ્મણાય પ્રદાતવ્યં, કુલ-દ્રવ્ય-પરાય ચ ।
અકુલીનેડબ્રાહ્મણે ચ, ન દેયઃ કુણ્ડલી-સ્તવઃ ॥
પ્રવૃત્તો કુણ્ડલી-ચક્રે, સર્વે વર્ણા દ્વિજાતયઃ।

નિવૃત્તે ભૈરવી-ચક્રે, સર્વે વર્ણાઃ પૃથક્ પૃથક્ ॥
કુલીનાય પ્રદાતવ્યં, સાધકાય વિશેષતઃ ।
દાનાદેવ હિ સિદ્ધિઃ સ્યાન્મમાજ્ઞા-બલ-હેતુના ॥
મમ ક્રિયાયાં યઃ તિષ્ઠેત્, સ મે પુત્રો ન સંશયઃ ।
સ આયાતિ મમ પદં, જીવન્મુક્તઃ સ માનવઃ ॥
આસવેન સ - માંસાનિ, કુલ-વહ્નૌ મહા-નિશિ ।
નામ પ્રત્યેકમુચ્ચાર્ય, જુહુયાત્ કાર્ય-સિદ્ધયે ॥
પઞ્ચાચાર-રતો ભૂત્વા, ઉર્ધ્વ-રેતા ભવેદ્ યતિઃ ।
સમ્વત્સરાન્મમ સ્થાને, આયાતિ નાત્ર સંશયઃ ॥
એહિકે કાર્ય-સિદ્ધિઃ સ્યાત્, દૈહિકે સર્વ-સિદ્ધિદઃ ।
વશી ભૂત્વા ત્રિ-માર્ગસ્થાઃ, સ્વર્ગ-ભૂતલ-વાસિનઃ ॥
અસ્ય ભૃત્યાઃ પ્રભવન્તિ, ઈન્દ્રાદિ-લોક-પાલકાઃ ।
સ એવ યોગી પરમો, યસ્યાર્થેડયં સુ-નિશ્ચલઃ ॥
યો લોકઃ પ્રજપત્યેવં, સ શિવો ન ચ માનુષઃ ।
સ સમાધિ-ગતો નિત્યો, ધ્યાનસ્થો યોગિ-વલ્લભઃ ॥
ચતુર્વ્યૂહ-ગતો દેવઃ, સહસા નાત્ર સંશયઃ ।
યઃ પ્રધારયતે ભક્તયા, કણ્ઠે વા મસ્તકે ભુજે॥
સ ભવેત્ કાલિકા-પુત્રો, વિદ્યા-નાથઃ સ્વયં ભુવિ ।
ધનેશઃ પુત્રવાન્ યોગી, યતીશઃ સર્વંગો ભવેત્ ॥
યદિ પઠતિ મનુષ્યો માનુષી વા મહત્યા ।
સકલ - ધન-જનેશી પુત્રિણી જીવ -વત્સા ॥
કુલ-પતિરિહ લોકે, સ્વર્ગ-મોક્ષૈક-હેતુઃ ।
સ ભવતિ ભવ-નાથો યોગિની-વલ્લભેશઃ॥
પઠતિ ય ઇહ નિત્યં ભક્તિ-ભાવેન મર્ત્યો।
હરણમપિ કરોતિ પ્રાણ-વિપ્રાણ-યોગઃ ॥
સ્તવન-પઠન-પુણ્યં કોટિ-જન્માઘ-નાશં ॥
કથિતુમપિ ન શક્તોડહં મહા-માંસ-ભક્ષા ॥

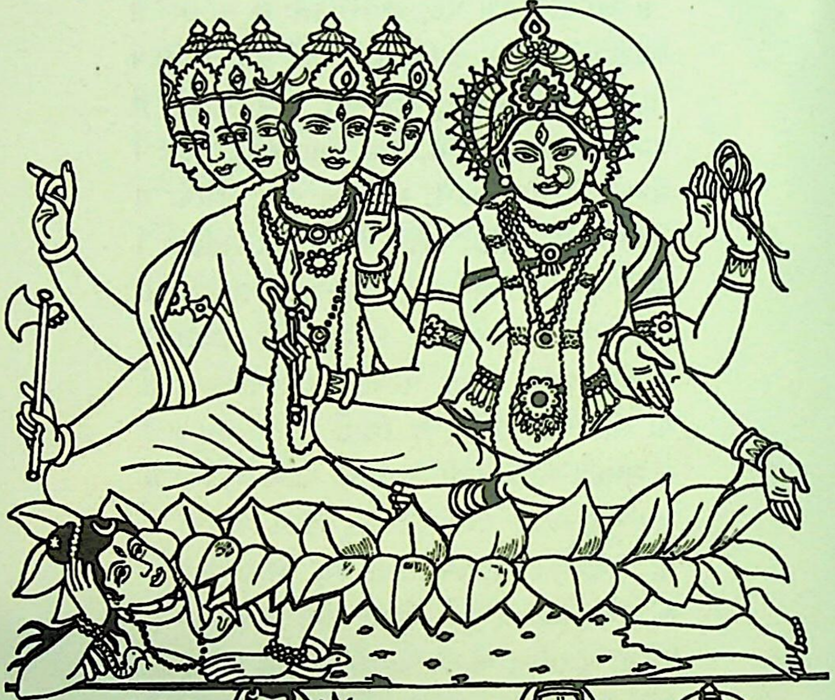
॥ શ્રીરુદ્ર-યામલે મહા-કુલ-કુણ્ડલિની અષ્ટોત્તર સહસ્ત્ર-નામ-સ્તોત્રમ્ ॥

શ્રી ભુવનેશ્વર્યાસ્ત્ર

વિનિયોગ :

ૐ અસ્ય શ્રી ભુવનેશ્વર્યાસ્ત્ર ખડ્ગમાલા મહામંત્રસ્ય દિગમ્બરો ભગવાન શરભઃ ઋષિઃ, ગાયત્ર્યાદિ સપ્તછન્દાસિ, આદ્યા ભગવતી રાજરાજેશ્વરી દેવતા, હ્‌સ્ફ્રૂલ્યૌં બીજં, માયા શક્તિઃ, હ્રીં કીલકમ્ મહાન્તાદ્યા ભુવનેશ્વર્યૈ હ્રદયં, મમ્ સમસ્ત પાપ ક્ષયાર્થં રાજ્યપ્રાપ્તાર્થ પદપ્રાપ્તાર્થ યશ પ્રાપ્તાર્થ લક્ષ્મીપ્રાપ્તાર્થ ઐશ્વર્યપ્રાપ્તાર્થ, સર્વપ્રાપ્તાર્થ, મોક્ષાદિ ચતુર્વર્ગ સાધનાર્થં ચ શ્રી મહામાયા પ્રીતયે જપે વિનિયોગઃ ।

ઋષ્યાદિન્યાસ :

દિગમ્બરાય ભગવાન શરભઃ ઋષયે નમઃ શિરસિ ।
ગાયત્ર્યાદિ સપ્ત છન્દેભ્યો નમઃ મુખે ।
આદ્યા ભગવતી મહાન્તા રાજરાજેશ્વરી દેવતાયૈ નમઃ હૃદિ ।
હ્કુલ્યૌ બીજાય નમઃ નાભૌ ।
શ્રીં શકતયૈ નમઃ ગુહ્યે ।
હ્રીં કીલકાય નમઃ પાદયોઃ ।
મહાન્તા ભુવનેશ્વર્યૈ નમઃ સર્વાંગે ।
હ્રીં શ્રીં શ્રીં ઈતિ બીજ ત્રયેણ દિગ્બન્ધઃ ।

કરન્યાસ :

ૐ નમો અલક્ષ્ય પ્રતાપ વિજય ભગવતિ અંગૂષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।
હ્રીં નમો ભગવતિ સહસ્ત્ર વદને તર્જનીભ્યાં સ્વાહા ॥
શ્રી નમો ભગવતિ પરમેશ્વરિરક્ત ચામુણ્ડે મધ્યામાભ્યાં વષટ્ ।
હ્રીં ચણ્ડ તીવ્ર જ્વાલા દંષ્ટ્રા કરાલ વદને અનામિકાભ્યાં હું ॥
ૐ હ્રીં શ્રી હ્રીં કાલાગ્નિ રુદ્ર સ્વરૂપે કનિષ્ઠિકાભ્યાં વૌષટ્।
ૐ હ્કૃલ્યૌ નમો ભગવતિ ભુવનેશ્વર્યૈ કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં ફટ્ ॥

ધ્યાન :

પ્રાતઃ સ્મરામિ ભુવના-સુવિશાલભાલં,
માણિક્ય મૌલિ-લસિતં સસુધાંશુ-ખણ્ડમ્ ।
મન્દસ્મિતં સુમધુરં કરુણાકટાક્ષાં,
તામ્બૂલપૂરિતમુખં શ્રુતિ-કુણ્ડલે ચ ॥
પ્રાત સ્મરામિ ભુવના-ગલશોભિ માલાં,
વક્ષઃશ્રિયં લલિતતુઙ્ગ પયોધરાલીં
સંવિત્ ઘટઞ્ચ દધતીં કમલં કરાભ્યાં
કઞ્ચાસનાં ભગવતીં ભુવનેશ્વરીં તામ્ ॥
પ્રાતઃ સ્મરામિ ભુવના-પદપારિજાતં,
રત્નૌઘનિર્મિત-ઘટે ઘટિતાસ્પદઞ્ચ
યોગઞ્ચ ભોગમમિતં નિજસેવકેભ્યો
વાઞ્છાઽધિકં કિલદદાનમનન્તપારમ્ ॥
પ્રાતઃ સ્તુવે ભુવનપાલનકેલિલોલાં

બ્રહ્મેન્દ્રદેવગણ-વન્દિત-પાદપીઠામ્
બાલાર્કબિમ્બસમ-શોણિત-શોભિતાઙ્ગી
વિન્દ્વાત્મિકાં કલિતકામકલાવિલાસામ્ ॥
પ્રાતર્ભજામિ ભુવને તવ નામ રૂપં
ભક્તાર્તિનાશનપરં પરમામૃતઞ્ચ ।
હ્રીઙ્કારમંત્ર-મનની જનની ભવાની
ભદ્રા વિભા ભયહરી ભુવનેશ્વરીતિ ॥
યઃ શ્લોકપઞ્ચકમિદં સ્મરતિ પ્રભાતે
ભૂતિપ્રદં ભયહરં ભુવનામ્બિકાયાઃ
તસ્મૈ દદાતિ ભુવના સુતરાં પ્રસન્ના
સિદ્ધં મનોઃ સ્વપદપદ્મ -સમાશ્રયઞ્ચ॥

શ્રી ભુવનેશ્વર્યાસ્ત્ર

જય દેવી જગદ્ધાત્રિ જય પાપૌઘહારિણિ ।
જય દુઃખપ્રશમનિ શાન્તિર્ભવ મમાર્ચને ॥
શ્રી ભુવનેશ્વર્યૈ પરમેશાનિ જય કલ્પાન્તકારિણિ ।
જય સર્વવિપત્તિઘ્ને શાન્તિર્ભવ મમાર્ચને ॥
જય બિન્દુનાદરૂપે જય કલ્યાણકારિણિ ।
જય ઘોરે ચ શત્રુઘ્ને શાન્તિર્ભવ મમાર્ચને ॥

ૐ નમો ભગવતિ ભુવનેશ્વર્યૈ મમ સર્વ દુષ્ટાનાં વાચં મુખં પદં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય કામાન સ્ફુર સ્ફુર પ્રસ્ફુર તર તર અનુપમા ઘોરાતિ ઘોર સર્વચટ ચટ પ્રચટ પ્રચટ સૂર્ય સોમાગ્નિ નેત્રાયૈ સહસ્ત્રાષ્ટ મજાયૈ અઘોર ભીમ ભયંકરાયૈ નર કરામ્બર ધરાયૈ યુગ યુગાન્તાગ્નિ જ્વાલાદિત્ય પ્રચણ્ડાયૈ ત્ર્યમ્બકાયૈ કાલ રુદ્ર સ્વરૂપિણ્યૈ હું હું શત્રુ વાક્ સ્તમ્ભિન્યૈ આત્મ વિરોધિણાં શિરોલલાટ મુખ નેત્ર કર્ણ નાસિકોરુ પાદ રેણુ દન્તોષ્ઠ જિહ્વા તાલુ ગુહ્ય ગુદકટિ સર્વાંગેષુ કેશાદિ પાદ પર્યન્તં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય મારય મારય શ્રીં હ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વાહા ॥

ૐ હ્રીં ઐં ક્લીં સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતિ ભુવનેશ્વર્યૈ પર મંત્ર યંત્ર તંત્રાણિ છેદય છેદય, આત્મ મંત્ર યંત્ર તંત્રાણિ રક્ષ રક્ષ, ગ્રહં નિવારય નિવારય, વ્યાધિં વિનાશય વિનાશય, દુઃખં હર હર, દારિદ્રયં નિવારય નિવારય, સર્વ મંત્ર સ્વરૂપિણિ સર્વ યંત્ર સ્વરૂપિણિ વેદાદ્યખિલ શાસ્ત્ર સ્વરૂપિણિ ષટ્ દર્શનાદિ બોધ સ્વરૂપિણિ ચૈતન્યાનન્દ સ્વરૂપિણિ સર્વાસ્ત્ર પ્રયોગ સ્વરૂપેણ મમ સર્વ દુષ્ટ ગ્રહ ભૂત ગ્રહ આકાશગ્રહ પાતાલ ગ્રહ સર્વ

ચાણ્ડાલ ગ્રહ, યક્ષ ગ્રહ કિન્નર ગ્રહ કિમ્પુરુષ ગ્રહ બ્રહ્મ રાક્ષસ વેતાલાદિ ગ્રહાન્ છિન્દિ છિન્ધિ, ઐં ઐં ઐં હ્રીં હ્રીં હ્રીં ક્લીં ક્લીં ક્લીં ચાં ચાં ચાં મું મું મું ડાં ડાં ડાં યૈં યૈં યૈં નં નં નં મં મં મં ખેં ખેં ખેં ફટ્ ફટ્ શીઘ્રં ઘન ઘન આવેશય આવેશય ભસ્મી કુરુ ભસ્મીં કુરુ ભુવનેશ્વર્યૈ મદીય સર્વાન શત્રૂન્ સમર્પયામિ, વદ વદ મમ સર્વ દુષ્ટાન મર્દય મર્દય મારય મારય શોષય શોષય ચણ્ડય ચણ્ડય પ્રચણ્ડય પ્રચણ્ડય અમ્બિકાયૈ રં રં રં ક્ષં ક્ષં ક્ષં ચં ચં ચં ડં ડં ડં ક્લાં ક્લીં ક્લૂં ક્લૈં ક્લૌં કલઃ હ્રાં હ્રીં હૂં હ્રૈં હ્રૌં હ્રઃ હૂં ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ ઐં શ્રી ક્લીં સૌઃ હસૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈં સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈ ગારુડ વારુણ સાર્પ પર્વત વહ્નિ દૈવત ગણેશ વિનાયકાદિ અઘોર નારાયણ વિષ્ણુ બ્રહ્મ રુદ્ર વજાસ્ત્રાણિ ભંજય ભંજય નિવારય નિવારય તેષાં મંત્ર યંત્ર તંત્રાણિ વિધ્વંસય વિધ્વંસય ।

ૐ શ્રીં ક્લીં સૌઃ ઐં ૐ ૐ શ્રીં શ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ ઐં ક્લીં સૌઃ સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈ અનન્ત ઘોર જ્વર મરણ ભયં ક્ષય કુષ્ઠ વ્યાધિં વિનાશય વિનાશય એકાહિક દ્વયાહિક ત્ર્યાહિક ચાતુર્થિક સાંસર્ગિક વર્તમાનાર્ધ માસિક પઞ્ચ માસિક ષાણમાસિક સાંવત્સરિક જ્વરાનુભૂત કૃત પિશાચ કૃત શાકિની ડાકિની કૃત ગ્રહ વેતાલ કૃત દિવા ચારિ રાત્રિ ચારિ સન્ધ્યા ચારિ મહાભૂત કૃત પીડા જ્વરાન્નાશય નાશય નાશય ત્રોટય ત્રોટય સ્ફોટય સ્ફોટય વારય વારય મારય મારય સર્વ શૂલાન્ દારય દારય ઉદર શૂલાન મૂર્ધિ શૂલાન્ ગુલ્મ શૂલાન્ ગુલ્માન્ અતિ વિષાન્ અપસ્મારાન્ મૂત્ર કૃચ્છ્રાન્ ભગન્દરાન્ શૂલાન્ ઉદ્વાહાન્ કુષ્ઠાન્ વાન્તિકાન્ શમય શમય ત્રોટય ત્રોટય બંધ બંધ વિદ્વેષય વિદ્વેષય ભંજય ભંજય વ્યાઘ્ર પાદાન્ત સન્નિપાત વાતાદિ શારીરિક કફ પિત્ત કાસ શ્વાસ શ્લેષ્માદિકં દહ દહ છિન્ધિ છિન્ધિ શ્રી મહાદેવ નિર્મિત મોહન વશ્યાકર્ષણોચ્ચાટન કીલન વિદ્વેષણ મારણાદિ ષટ્ કર્માણિ વૃત્યં હું હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ શ્રીં ક્લીં સૌઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ ૐ હૂં ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈ મમ શરીરે વાત જ્વર મરણ ભયં છિન્ધિ છિન્ધિ હન હન ભૂત જ્વર પ્રેત જ્વર પિશાચ જ્વર રાત્રિ જ્વર અમિત જ્વર સન્નિપાત જ્વર બાલ જ્વર કુમાર જ્વર ગ્રહ જ્વર તાપ જ્વર બ્રહ્મ જ્વર વિષ્ણુ જ્વર રુદ્ર જ્વર ગણેશ જ્વર મારી પ્રવેશ જ્વર કામાદિ વિષમ જ્વર મારી ।

ૐ હ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં શ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વાહા । ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈ મમ જન્માંગે સ્થિત દેવ ગ્રહ યોનિ ગ્રહ યોગિની ગ્રહ દૈત્ય ગ્રહ દાનવ ગ્રહ રાક્ષસ ગ્રહ બ્રહ્મ રાક્ષસ ગ્રહ સિદ્ધ ગ્રહ યક્ષ ગ્રહ વિદ્યાધર ગ્રહ કિન્નર ગ્રહ ગન્ધર્વ ગ્રહ અપ્સરા ગ્રહ ભૂત ગ્રહ પિશાચ ગ્રહ કુષ્માણ્ડ ગ્રહ ગજાદિ ગ્રહ પૂતના ગ્રહ બાલ ગ્રહ સુર્યાદિ નવ ગ્રહ મુદ્ગલ ગ્રહપિતૃ ગ્રહ વેતાલ ગ્રહ શત્રુ ગ્રહ રાજ ગ્રહ ચૌરવૈરિ ગ્રહ

નેતૃ ગ્રહ દેવતા ગ્રહ આધિ ગ્રહ વ્યાધિ ગ્રહ અપસ્મરાદિ ગ્રહ ગ્રહ ગ્રહ પુર ગ્રહ ઉરગ ગ્રહ સરજ ગ્રહ ઉક્ત ગ્રહ ડામર ગ્રહ ઉદક ગ્રહ અગ્નિ ગ્રહ આકાશ ગ્રહ ભૂ ગ્રહ વાયુ ગ્રહ શાલિ ગ્રહ ધાન્યાદિ ગ્રહ વિષય ગ્રહ ગ્રહાનાતિ ગ્રહ ઘોર ગ્રહ છાયા ગ્રહ સર્પ ગ્રહ વિષ જીવ ગ્રહ વૃશ્ચિક ગ્રહ કાલ ગ્રહ શાલ્ય ગ્રહાદિ સર્વાન ગ્રહાન નાશય નાશય કાલાગ્નિ રુદ્ર સ્વરૂપેણ દહ દહ અનુનય અનુનય શોષય શોષય મુખય મુખય કમ્પય કમ્પય ભક્ષય ભક્ષય નિમીલય નિમીલય મર્દય મર્દય વિદ્રાવય વિદ્રાવય નિધન નિધન સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય ઉચ્ચાટય ઉચ્ચાટય ઉષ્ટન્ધય ઉષ્ટન્ધય મારય મારય ચણ્ડ ચણ્ડ પ્રચણ્ડ પ્રચણ્ડ ક્રોધ ક્રોધ જ્વલ જ્વલ પ્રજ્જ્વલ પ્રજ્જ્વલ જ્વાલા નિત્ય વદને ઉગ્ર ગ્રસ ઉગ્ર ગ્રસ વિજૃમ્ભય વિજુમ્ભય ઘોષય ઘોષય મારય મારય હન હન ।

ૐ સૌં ક્લીં શ્રીં ઐં હ્રીં હૂં ભુવનેશ્વર્યૈં સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈં પરરાષ્ટ્ર ગજાશ્વં રથ સૈન્ય શસ્ત્રાસ્ત્ર બલં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય ઉચ્ચાટય ઉચ્ચાટય મારય મારય ખાદય ખાદય વિદારય વિદારય ભીષય ભીષય કમ્પય કમ્પય ભક્ષય ભક્ષય ત્વરિત ત્વરિત બન્ધય બન્ધય પ્રમુખ પ્રમુખ સ્ફુટ સ્ફુટ ઠં ઠં ઠં ઠં ક્ષાં ક્ષીં ક્ષૂં ક્ષૈં ક્ષૌં ક્ષઃ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ ક્લીં ઐં સૌં હ્રીં ક્રીં ક્રીં ક્રીં હૂં હૂં ભુવનેશ્વર્યૈ ક્રી ઠઃ ઠઃ ઠઃ ફટ્ સ્વાહા ।

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વાદિશો બધ્નામિ, મહેશ્વરં બધ્યનામિ પિતામહં બધ્નામિ, મહાવિષ્ણું બધ્નામિ, ગણેશં બધ્નામિ, વિનાયકાન બધ્નામિ, કાર્તિકં બધ્નામિ, દશદિક્પાલાન બધ્નામિ, સર્વાન સુરાન બધ્નામિ, બ્રહ્માધસ્ત્રાન્ બધ્નામિ, અઘોરં બધ્નામિ, સર્વાન્ સુરાન્ બધ્નામિ, સર્વાન્ દ્વિજાન્ બધ્નામિ, કેશરી બધ્નામિ, સત્વાન બધ્નામિ, વ્યાઘ્રાન બધ્નામિ, ગજાન બધ્નામિ, ચૌરાન બધ્નામિ, શત્રૂન બધ્નામિ, મહામારીં બધ્નામિ,

સર્વા યક્ષિણીં બધ્નામિ, આબ્રહ્મ સ્તમ્ભ પર્યંતં સર્વાન ચરાચર જીવાન્ બધ્નામિ, માયા જ્વાલિની સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય સર્વ વાદીન્ મુકય મૂકય, કીલય કીલય,ગતિં સ્તમ્ભય સ્તમ્ભય, ચૌરાદિ સર્વાન દુષ્ટ પુરુષાન્ બન્ધય બન્ધય, દિશા વિદિશા રાત્ર્યાકર્ષણ પાતાલ ઘ્રાણ ભ્રૂચક્ષુઃ શિરઃ શ્રોત્રે હસ્તૌ પાદૌ ગતિં મતિં મુખં જિહ્વાં વાચાં શબ્દ પચ્ચાશત્ કોટિ યોજન વિસ્તીર્ણાન્ ભૂ-બ્રહ્માણ્ડ દેવાન્ બન્ધામિ, મણ્ડલં બન્ધામિ, વ્યાધાન્ ક્રમય ક્રમય રક્ષ રક્ષ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ હ્રીં ક્લીં હૂં ક્રીં હ્રીં શ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વદોષહારિણી હું ફટ્ સ્વાહા॥

ૐ ક્લીં શ્રીં હ્રીં હૂં સ્સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વ વિઘ્નછેદિનિ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં હૂં ક્રીં ક્રીં ઐં સૌઃ

ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વદુષ્ટભક્ષિણી ક્રીં હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ ઐં સૌઃ શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વપાપ નિકૃન્તિનિ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ ઐં સૌઃ ક્લીં હ્રીં શ્રીં હ્સૌઃ હૂં હૂં ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વયંત્ર સ્ફોટિનિ ૐ ઐં ફટ્ સ્વાહા ॥

ૐ સૌઃ ક્લીં ઐં ક્લીં સૌઃ સ્ત્રીં હૂં શ્રીં હ્રીં ક્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વશૃંખલાત્રોટિનિ ૐ હું ફટ્ સ્વાહા ॥

હ્રીં ભુવનેસ્વર્યૈ સર્વશાંતિં કુરુ કુરુ ।

ૐ શ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વસ્તિં કુરુ કુરુ ।

ૐ શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ પુષ્ટિં કુરુ કુરુ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ શ્રિયં દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં ઐં ક્લીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ યશો દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ આયુર્દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ આરોગ્યં દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ ક્લીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ પુત્ર પૌત્રાન્ દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં ઐં ક્લીં સૌઃ ઐં સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વ કામાંશ્ચ દેહિ દેહિ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ ક્રીં હૂં હ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ ભક્તિં દેહિ દેહિ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ ક્લીં ઐં સૌઃ શ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ સ્વતંત્ર સ્વમંત્ર સ્વયંત્ર પ્રકાશય પ્રકાશય ।

ૐૐ હ્રીં હ્રીં શ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્લીં ઐં ઐં સૌઃ સૌઃ ભુવનેશ્વર્યૈ સર્વસિદ્ધિં કુરુ કુરુ।

ૐ હ્રાં ક્રીં હ્રીં શ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં શ્રીં હ્રીં ઐં સૌઃ ક્લીં ભુવનેશ્વર્યૈ મમ શરીરે અમૃતંવર્ષા કુરુ કુરુ ।

ૐૐ ક્લીં ક્લીં સૌઃ સૌઃ શ્રીં શ્રીં ઐં ઐં સૌઃ સૌઃ હ્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ રાજ્યં દેહિ દેહિ ।

ૐ શ્રીં ૐ શ્રીં હ્રીં ઐં હ્રીં ઐં ક્લીં સૌઃ ક્લીં સૌઃ ક્રીં ક્રીં હ્રીં ભુવનેશ્વર્યૈ સપરિવારં માં રક્ષ રક્ષ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐં સૌઃ હ્સૌઃ ૐ હ્સૌઃ ઐં ક્લીં શ્રીં હીં ૐ ભુવનેશ્વર્યૈ ક્ષમસ્વાપરાધં ક્ષમસ્વાપરાધં, નમસ્તે નમસ્તે હ્રકૃલ્યૌં ૐ॥

॥ ઈતિ શ્રી સ્વામી નિખિલેશ્વરાનંદ વિરચિતં શ્રી ભુવનેશ્વર્યાસ્ત્ર સમ્પૂર્ણમ્॥

શ્રી ભુવનેશ્વરીની આરતી

આનંદ-મંગળ કરું આરતી, જય જય મા ભુવનેશ્વરી (૨),
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવની જનની (૨), તું જ એક અખિલેશ્વરિ! આનંદ (૧)
આનંદ વાજાં વાગે ગગનમાં, ધણણણ ઘંટા ભેરી (૨),
શંખનાદથી અસુરો કંપે (૨), સત્ ચિત્ત આનંદ હેલી! આનંદ (૨)
પ્રાણ-પડઘમે શ્વાસા દાંડી, ધ્રુડુડુ નોબત ઘેરી (૨),
શબ્દ-અશબ્દની વચમાં હેલી (૨), નાચે અપ્સરા ઘેલી! આનંદ (૩)
થેઈ થેઈ થન્ થન્ ધ્રુડુડુ ધમ્ ધમ્, ખમા ખમા રંગરેલી (૨),
જ્ઞાન-વિજ્ઞાને જ્યોતિ પ્રગટતાં (૨), પિંડ-બ્રહ્માંડની હોળી... આનંદ (૪)
અણુ-અણુમાં ચિતિ-ચેતના, મહાદેવી મા મહેશ્વરી (૨),
પંચ પ્રાણને પંચતત્ત્વ તું (૨), મુજ હૃદયે પ્રાણેશ્વરિ!... આનંદ (૫)
કાલી, દુર્ગા આદ્યશક્તિ મા, તારા-અંબા કામેશ્વરી (૨),
ત્રિપુર સુંદરી ત્રણ ભુવનમાં (૨), ષોડશી તું રાજેશ્વરિ! આનંદ (૬)
માતંગી-સુમુખી કહાવે, છિન્નમસ્તે ધૂમેશ્વરીમા (૨),
બ્રહ્માસંગે બ્રહ્માણી તું (૨), ઈન્દ્રાણી-ઈન્દ્રેશ્વરી... આનંદ (૭)
વિશ્વા-વૈષ્ણવી કમલા તું જ છો, કામની કામેશ્વરિ! (૨),
સિંહાસનને સત્તા આપો (૨), કૃપાલી રાજેશ્વરિ! આનંદ (૮)
ગ્રહ-નક્ષત્ર યોગને સર્જો, યોગિની મા યોગેશ્વરિ (૨),
સુખકર્તા, દુઃખહર્તા બનીને (૨), ધર્મમાર્ગ-ધમેશ્વરિ! આનંદ (૯)
ભવન ભુવનને ભોગની દાતા, કુંડલિની-કુલેશ્વરી (૨),
જડ-ચેતનમાં વશી રહ્યાં છો (૨), પરમને પરમેશ્વરિ! આનંદ (૧૦)
સકળ ભુવનમાં સર્વસ્વરૂપે, એક જ મા સર્વેશ્વરિ (૨),
નારદ-શારદ, શેષ-મહેશ્વર (૨), દેવોમાં તું દેવેશ્વરિ! આનંદ (૧૧)
હ્રીં હ્રીં નાદે ગુંજે ભ્રામરી, એ ભુવનેશી જગ લ્હેરી (૨),
સૂરત-નૂરત વચ્ચે મૂરત (૨), રટે 'શરદ' જયદેવિ! આનંદ (૧૨)

રચયિતા - શરદચંદ્ર ઈ. પુરોહિત

શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિતની અનુભવી કલમે કંડારાયેલાં પુસ્તકો

- ❖ ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા સાધના અને સિદ્ધિ — રૂ. ૧૫૦-૦૦
- ❖ જન્મકુંડળી કે સમસ્ત કુયોગોકા નિવારણ (હિન્દી) — પ્રેસમાં
- ❖ શ્રી બગલામુખી સાધના અને સિદ્ધિ — રૂ. ૧૫૦-૦૦
- ❖ ભવતારિણી શ્રીતારા મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ) — રૂ. ૮૦-૦૦
- ❖ શિવ સ્વરોદય રત્નાકર — રૂ.૩૦૦-૦૦C
- ❖ કામજિજ્ઞાસા — રૂ.૪૫૧-૦૦E
- ❖ શ્રી માતંગી મહાવિદ્યા — રૂ.૭૦-૦૦E

  (આ પુસ્તકમાં દસ મહાવિદ્યા અને માતંગી - માતંગીનું પ્રાગટ્ય - માતંગી માહાત્મ્ય- ઉચ્છિષ્ટ ગણપતિ સાધના - પૂજન માતંગી પૂજન વિધિ - માતંગી સહસ્રનામ સ્તોત્ર - માતંગી ઉપાસનાના વિશિષ્ટ મંત્રપ્રયોગો - મોઢેશ્વરી સ્તુતિ અષ્ટક તથા મા માતંગીનાં ગુજરાતીમાં સ્તવન સહિત ખૂબ જ રસપ્રદ શાસ્ત્રીય તથા તાંત્રોક્ત આપતું સચોટ પુસ્તક)
- ❖ શ્રી સત્યવિનાયક વ્રતકથા — રૂ. ૩૦-૦૦E

  (સૌરાષ્ટ્રના સુદામાને અઢળક સંપત્તિ આપનાર, બ્રહ્માજી દ્વારા સૃષ્ટિના સર્જનની પરિસ્કૃત અતિ પ્રાચીન વ્રતકથા)
- ❖ દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન — રૂ.૮૦-૦૦E

  (દેવી-દેવતા સિદ્ધિ, યોગસિદ્ધિ, ગાયત્રી સિદ્ધિ, યજ્ઞસિદ્ધિ, મનોરથ સિદ્ધિ, ગ્રહદોષ નિવારણ, ન્યાસ વિધાનનું મહાવિજ્ઞાન - મુદ્રા દ્વારા રોગ નિવારણ વગેરે માહિતી આ પુસ્તકમાં છે.)
- ❖ શ્રી છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા(દશમહાવિદ્યામાંની એક) — રૂ.૭૦-૦૦E

  (મનુષ્ય માટે સૌથી હિતકારી, જેની ઉપાસનાથી સર્વકામ ફળપ્રદ થાય છે. સાધક સ્વયં સદાશિવ બની જાય છે. અપુત્રવાનને પુત્ર અને ધનહિનને ધનપ્રાપ્ત થાય છે. તથા વિદ્વતાનો વિકાસ થાય છે. એવી દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક અહીં પ્રસ્તુત છે.)
- ❖ શીઘ્ર રોગ નિવારવા મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન — રૂ.૮૦-૦૦E

  (આપણા હાથની પાંચ આંગળીઓ પાંચ તત્ત્વોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. આ પાંચ તત્ત્વોની બનેલી આંગળીઓ દ્વારા રચાયેલી મુદ્રા શરીરના વિવિધ રોગો દૂર કરે છે. વ્યાધિ અને મૃત્યુનો નાશ કરનારી અને આઠ પ્રકારના દિવ્ય ઐશ્વર્યા આપનારી આ મુદ્રાઓ આ પુસ્તકમાં સચોટ રીતે દર્શાવી છે.)

પરામ્બા મા જગત્જનની ભુવનેશ્વરી દશ મહાવિદ્યાઓમાં એક અને અનન્ય છે. એની સાધના ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ ચારેય પુરુષાર્થને સિદ્ધ કરનારી છે. વિશેષ કરીને સંતાનસુખ આપનારી પણ છે.મહાકાલી, મહાલક્ષ્મી, મહાસરસ્વતીનું સમ્યક્ ત્રિગુણાત્મક રૂપ ભુવનેશ્વરી ભગવતીમાં સમાહિત છે, એટલા માટે જ આ ભુવનેશ્વરી સાધનાને સંપન્ન કરવી એ જીવનનું મોટું સૌભાગ્ય માનવામાં આવે છે.ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યાના ચિંતનની ફળશ્રુતિ પણ મોટી છે.